

סימן פ"ז

דין באיזו בשר נוהג דין בשר בחלב והיאך נקרא בשול

סעיף א'

איסור בשר בחלב מן התורה

א. כתוב בתורה "לא תבשל גדי בחלב אמו" ג' פעמים ודרשו חז"ל אחד לאיסור בישול, אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, וכתוב בתורה בלשון "בישול" לומר לך שאין איסור בשר בחלב מן התורה אלא דרך בישול.

איסור בשר בחלב מדרבנן

ב. חז"ל גזרו איסור אכילה על כל תערובת בשר עם חלב אפילו אינו דרך בישול, כגון על ידי כבישה או מליחה, ואפילו רק נתערבו יחד, כגון מרק בשר צונן שנתערב עם חלב צונן יש איסור מדרבנן לאכלס,

לאפוקי בשר וחלב שנכבשו יחד או שנמלחו יחד שאינם נחשבים דרך בישול. ועי' בסוף סימן צ"א מה שכתבנו לענין כבישה בבשר בחלב.
ו. שו"ע שם.

ז. וצריך להזהר שלא לבשלם אחר כך אפילו כל אחד לבדו, דאם יבשלם יעבור על איסור בישול מדאורייתא, כן כתב ברע"א ד"ה מותר בהנאה, ועי' בפ"ת ס"ק ג' שכתב ומ"מ אף באלו שאינם אלא דרבנן ומותר בהנאה צריך ליתנם לגוי כך ולא יבשלם מתחלה דא"כ יעבור על איסור בישול בב"ח ויאסר בהנאה מן התורה עכ"ד.

ח. גמ' חולין דף ק"ד: ורש"י שם ד"ה "מתקיף לה רב ששת".

ולענין אם מותר לערב בשר צונן עם חלב צונן לכתחילה עי' בתורת חטאת

א. שמות פרק כ"ג פסוק י"ט, ובפרק ל"ד פסוק כ"ו, ובדברים פרק י"ד פסוק כ"א, ועי' בבעל הטורים שם שכתב דהגימטריא של המילים "לא תבשל" = 763 זהו נמי הגימטריא של "איסור בישול ואכילה והנאה" = 763.

ב. שו"ע סעיף א'. בישול היינו שיש איסור מן התורה לבשל בשר עם חלב, ויבואר לקמן מה נכלל בגדר בישול.
ג. שם. איסור אכילה היינו שכל בשר בחלב שנתבשלו יחד אסור לאוכלם מן התורה.

ד. שם. הנאה היינו שיש איסור מן התורה לקבל שום הנאה מבשר בחלב שנתבשלו יחד, ויבואר לקמן בסעיף ח' באיזה אופן של הנאה אסור.

ה. שם. ועי' בש"ך ס"ק א' שכתב שמה דכתב המחבר "דרך בישול" בא

כלל פ"ה דין ג' שכתב וז"ל "והא דמאכל אסור בהנאה היינו כשנאסר על ידי בישול אבל בשר וחלב הנאסר על ידי כבישה או מליחה ואפילו בשר חיה ועוף בחלב אינו נאסר רק מדרבנן ומותר בהנאה", עכ"ל. ובדברי המנחת יעקב שם ס"ק י"ט מבואר שלכתחילה אין לערב בב"ח צונן בצונן אף שאין איסורו אלא מדרבנן. ולענין מעשה מצאתי בשו"ת נתיבות אדם למו"ר הגאון ר' מתתיהו דייטש שליט"א חלק א' סימן ל"א דהאריך בענין ערבוב לכתחילה בשר צונן עם חלב צונן, ונשאל שם דא"ל דאסור לערב אותם לכתחילה מה הדין כשזורק לאשפה שיירי בשר ואח"כ שופך עליהן שיירי חלב, האם יש לחוש לשריית בשר בחלב מעת לעת. ולדינא הסיק שם הלכה למעשה דאין כאן בית מיחוש לגרום לשריית בשר וחלב מעת לעת ויהיב טעמא זה בזה. ונראה עוד דאף לפי המנחת יעקב ועוד דסוברים לכתחילה להחמיר מ"מ הכא לגבי האשפה יש לסמוך להיתרא כיון דאינו מתכוין, ואע"פ דהוי פסיק רישא הלא ידוע שיטת הערוך דפסיק רישא שאינו נהנה ממנו מותר אפילו מדרבנן, ועיי"ש מה שהאריך בענין פסיק רישא, עכ"ד. ושוב מצאתי בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ו אות ה'-ו' שהביא מספר מצותיך שעשועי לבעל ויגד יעקב מצוה צ"ב שהסתפק דאולי לגבי בשר בחלב בצונן גזרו כעין דאורייתא דכמו שאסור מן התורה לבשל בשר בחלב אפילו כשאין דעתו לאכלו, כמו כן לכאורה אסור לכבוש בשר בחלב, וכתב שם דאין להביא ראיה דלא כן

מעוף עם חלב משום דהתם הוא מין דלא מוזכר שאסור מן התורה, ועכ"פ למרח לעכו"ם לחם עם חמאה ביחד עם סאלמי, מסתבר דודאי אין לחוש. אמנם לפי מה שהביא המנחת יעקב שם דאין לערב בשר בחלב אפילו כשאינם רותחין, דכיון שרוצה להנות מהם אסור לעשות כן לכתחילה מדרבנן, ולפי זה אולי גם למרח חמאה יש להחמיר, ולמעשה יש כמה פוסקים וצדדים להקל בזה. ובס"ק ז' שם כתב דלפי הנ"ל נראה דאין חשש ליתן לתוך האשפה בשר על חלב וחלב על בשר, אכן אם אחד מהם הוא רותחין יש להזהר, עכת"ד.

ולענין עירוי בשר רותח לתוך אשפה שיש שם פיצה ומאכלי חלב וכדומה האם אסור לעשות כן. והנה בספר ילקוט יוסף עמוד קע"ט סעיף כ"ה כתב דיש נמנעים מלערות מים רותחים לתוך אשפה או לתוך משולש שבכיוור שנותנים בו שיירי מאכל, דיש לחוש שמא יש שם שיירי שומן וחלב, ועל ידי העירווי הבשר והחלב יתבשלו יחד. ומ"מ מעיקר הדין אין בזה איסור שהרי יש כאן ספק שמא אין שם בשר וחלב צמודים זה לזה, וכן אין זה ברור שהרותחים יגרום בליעות בשר בחלב, כי יש אומרים דאין עירווי מבשל כלל, וכן אין בישול אחר בישול בבשר בחלב. אמנם ראוי להזהר שלא ישפוך שמן של בשר על חתיכת פיצה בתוך האשפה מפני שהשפיכה יגרום בישול בב"ח. וכתב בלשון ראוי ולא שאסור מעיקר הדין כיון דיש כמה סברות להקל.

אבל מותר בהנאה שכל בשר בחלב שאינו אסור מן התורה מותר בהנאה אף מדרבנן^ט.

שיעור כמות הבשר והחלב

ג. המבשל כזית מבשר וחלב ביחד, כגון חצי זית בשר עם חצי זית חלב או האוכל כזית מבשר וחלב שנתבשלו יחד לוקה עליו, ולענין איסור כתב הרמב"ם שאפילו אם אכל כל שהוא של בשר וחלב יש בו איסור, שחצי שיעור אסור מן התורה^{יא}.

שיעור הבישול בבשר בחלב

ד. נחלקו האחרונים באיזה שיעור נחשב דרך בישול לענין בשר בחלב, יש אומרים שהשיעור הוא כמאכל בן דרוסאי^{יב}, ויש אומרים שאפילו

ט. רמ"א שם שכתב שכל בשר בחלב שאינו אסור מן התורה מותר בהנאה, וכן נקטו הט"ז ס"ק א' וש"ך שם ודלא כהמהרש"ל שמחמיר בהנאה. ועוד כתב הש"ך שם שעוף שנתבשל עם חלב (טהורה) אע"פ שאסור באכילה מדרבנן, מותר בהנאה אף מדרבנן.

והנה לפי שיטת המהרש"ל כתב הפמ"ג משב"ז ס"ק א' בשם הלבוש דהמחמיר כהמהרש"ל תבוא עליו ברכה, ובשו"ת חיי הלוי שם אות ח' הסתפק דלפי זה גם כשנכבש בשר עם חלב יום שלם הרי זה אסור בהנאה, ויש לעיין לפי זה מהו בלחם שנתנו בתוכו סאלמי של בשר עם גבינה וכדומה, אי גם בזה יש להחמיר ולהמנע שלא למוכרו לנכרי דהגם דלא נכבשו יחד, הרי סוף כל סוף נאסרו זה מזה ולא מהני הדחה, ועכ"פ להלכה למעשה בכל אופן שלא נאסר מדאורייתא הרי זה מותר בהנאה.

י. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פרק ט' הלכה א'. ועי' בקרית ספר שם שכתב

דבשר וחלב שנתבשלו יחד הבשר אסור מן התורה ולוקה עליו, ומצטרף מעט חלב להשלים כזית של בשר בחלב, ועל החלב אינו לוקה משום דלית ביה ממשות אבל איסור תורה אית ביה. וביאור דבריו שבחלב אין ממשות בשר אלא רק בליעה של טעם בשר, וגם אם יאכל ממנו כזית שלם אינו לוקה משום שאין בזה אכילת ממשות בב"ח, משא"כ באכילת הבשר מעורב בו בליעת ממשות חלב ומשלים לשיעור כזית.

יא. עי' ברמב"ם שם פרק י"ד הל' ב' שקיימא לן כרבי יוחנן בפרק שמיני במסכת יומא שחצי שיעור אסור מן התורה, ולענין בישול והנאה בחצי שיעור של בשר בחלב עי' בפמ"ג בפתיחה ד"ה הנאה שמסתפק בזה.

יב. דהיינו חצי בישולו (ויש אומרים שלישי) ונמדד בזמן, פרי חדש ס"ק ג' ועוד אחרונים, ועי' בדעת תורה בפתיחה ד"ה ובדין שהסתפק אם בישל צד אחד

אם רק בישולם קצת מיד יש איסור מן התורה^י.

גדר "בישול" שאסור מדאורייתא

ה. א. כל שהוא דרך בישול אסור מדאורייתא, וכן אם נפל חלב חם על בשר חם בכלי ראשון או אפילו אם נפל חלב קר על בשר חם בכלי ראשון הוי דרך בישול. ונחלקו האחרונים האם טיגון הוי דרך בישול, יש אומרים^{יד} שאם טיגן בשר עם חלב הוא נכלל בבישול דאורייתא, ואסור

כמאכל בן דרוסאי ובצד השני לא נתבשל כלל האם מקרי בישול, והביא דבמסכת מנחות דף נ"ז. איתא דכל שמצד אחד הוי רק כמאכל בן דרוסאי לאו כלום הוא, וכן פסק הרמב"ם נתבשל חצי בישול מצד אחד פטור עד שיהפך בו ויתבשל חצי בישול בשני צדדין.

יג. פמ"ג בפתיחה, וכן דעת הכרתי ופלתי, ויד יהודה פירוש הארוך ס"ק א'. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ז אות א' שכתב דכיון שמן התורה אינו עובר רק דרך בישול, ע"כ אינו חייב רק אם בישלו עד שיהא ראוי לאכילה, דהיינו מאכל בן דרוסאי, אכן כתב הפמ"ג דאם נפלה חתיכת בשר לתוך יורה של חלב אפילו רק על רגע אחד גם כן אסור בהנאה, ולכאורה צ"ע למה אסור בהנאה כיון דאינו אסור מן התורה, ואולי יש לומר דסברת הפמ"ג דהוי כמו חצי שיעור ואינו דומה לכבישה ומליחה דאינו בגדר בישול כלל, עכ"ד.

יד. עי' בפתחי תשובה ס"ק ג' שהביא בשם הפרי חדש ס"ק ב' שיש איסור

בישול דאורייתא אם טיגן בשר עם חלב, ונאסר בהנאה. ועי' בכרתי ופלתי ס"ק ב' שמחמיר בטיגון משום שיש מח' גדולה בזה, לכן אי אפשר להקל, וביד יהודה פירוש הארוך ס"ק א' ובקצר ס"ק ב' נמי החמיר כהפרי חדש וכן החמיר החכמת אדם בכלל מ' דין א' אפילו במקום הפסד מרובה, וכן החמיר בבדי השלחן ס"ק י"ב, ושמעתי שכן דעת כמה פוסקים בזמנינו להחמיר בטיגון, ועי' בביאור הגר"א ריש הסימן שכותב שהגדר של בישול הוא כל מה שנתבשל על ידי האור דהיינו אש, ונראה לי לבאר קצת מה פירוש אור, הרי בסימן ק"ה ס"ק י"ג הגר"א ציין לדברי הירושלמי דכלי ראשון שהעבירו מהאש מבשל, ונשאלתי מהך דהכא שכתב הגר"א דדוקא על ידי האור מבשל. ונראה לומר בפשטות דכוונת הגר"א דלאו דוקא בישול על האש ממש, אלא כל הבא מהאש היינו על ידי האור. ושוב מצאתי בספר ילקוט יוסף סימן פ"ז עמוד ק"ג שמצא כן בחזון איש מעשרות סימן ד' ס"ק י"ט שכתב דאור מהלך תחתיו היינו אף שעכשיו כבר העבירו מעל האש.

בהנאה. ויש פוסקים^{טו} שמקילים בטיגון שאסור רק מדרבנן, וא"כ מותר בהנאה.

ב. ולענין צלי, נחלקו הפוסקים אם צלה בשר עם חלב ביחד אם נחשב כבישול שאסור מדאורייתא ובהנאה וראה הערה^{טז}.

ג. ולענין עירווי בשר רותח על גבי חלב רותח או להיפך, או חתיכת בשר חמה שנוגעת בחתיכת גבינה חמה, ובשר חם לתוך חלב צונן ראה הערה^{יז}.

יז. ולענין עירווי עי' ברע"א ד"ה אלא דרך בישול שהביא בשם הפרי חדש דעירווי אסור מדאורייתא והטעם משום דמבשל לפחות כדי קליפה. ועי' בפמ"ג סימן ס"ח ס"ק ט' ד"ה הרביעי דכתב שעירווי שנפסק הקילוח אין מבשל אבל מפליט ומבליע כדי קליפה, הלכך בשבת שרי, ובבב"ח אסור באכילה כדי קליפה מדרבנן כיון דאינו מבשל, ובספק יש להקל ככל ספיקא דרבנן. ועי' בפרי תואר וביד אברהם דכתבו שעירווי לא נחשב כדרך בישול.

ולענין חם בחם עי' בפתחי תשובה ס"ק ג' שהביא דעת המהרש"ל גבי חתיכת בשר חם שנגע בחתיכת גבינה חמה דאין איסור אלא מדרבנן ומותר בהנאה אע"פ שנותן טעם אחד בשני כיון דאינו דרך בישול בלא רוטב, וכן נקט הפמ"ג בפתיחה ד"ה והנה כדברי המהרש"ל ואע"פ דלכתחילה הפמ"ג מחמיר בצלי, היינו משום דמיירי בצלייה על האש אבל שלא על האש פטור, וכמו שמבואר בדברי המהרש"ל עצמו שחילק בזה. וראיתי במגילת ספר דיש להקשות על דעתו מהלכות שבת משום דבשבת

טו. מאירי סנהדרין דף ד': ועי' פ"ת שם שהביא מהמנחת יעקב בסולת למנחה כלל פ"ה שהקל בטיגון, וכך היא גם המשמעות הפשוטה ברש"י ובתוס' שם, וכן דעת מהר"ם שיף סוף מסכת חולין, וביד אפרים קיצור הלכות בב"ח אות ד', וערוך השלחן סעיף י"א, ודעת הפמ"ג משב"ז ס"ק א' להקל שטיגון הוי רק איסור דרבנן במקום הפסד מרובה.

טז. עי' בפרי חדש ס"ק ב' והובא ברע"א הכא דצלי הוי איסור בישול דאורייתא, וכן דעת תורת האשם הובא במנחת יעקב כלל פ"ה דין ג' להחמיר, וכן דעת הפמ"ג משב"ז ס"ק א', אכן החוות דעת בביאורים ס"ק א' ובפרי תואר ס"ק ג' פסקו להקל גבי צלי שאסור רק מדרבנן ולכן מותר בהנאה, וכן הערוך השלחן סעיף י"א סובר שצלי אסור רק מדרבנן ומותר בהנאה, ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק ו' סימן ק"ה דכתב שנהי דאנו מחמירים בשניהם בצלי ובטיגון מ"מ שפיר חזי לאיצטרופי דעת רבינו המאירי בסנהדרין דף ד': שכתב דצלי וטיגון אין בו איסור מן התורה.

כה"ג יש בו משום בישול, כמבואר בסימן שי"ח סעיף י"ט בט"ז ומגן אברהם שם דאסור לטוח שמן ושום על הצלי אפילו אם העבירו מעל האש ומדוע לגבי בשר בחלב הוי פטור. והשיב לבאר משום דכמה פוסקים סוברים דבישול בשר בחלב שונה מבישול בשבת משום דכאן התורה אסרה את עצם מעשה הבישול ורק מה שנכנס לגדר או לשם בישול הוי אסור, אבל בשבת התורה חייבה על מה שמתקן ומכשיר אותה אוכל, ולכן מובן למה המנחת יעקב ופמ"ג סוברים דאף שצלי על האש אסור, מ"מ טיגון מותר משום דאינו נכנס לשם בישול, ועי' בחתם סופר בהג"ה לשו"ע או"ח סימן שי"ח שם שעמד על החילוק בין בב"ח לשבת. ועי' עוד בפלתי ס"ק י"ב שדן לחלק בין בישול דשבת לבישול בב"ח.

ולענין חם לתוך צונן קיימא לן דאדמיקר בלע כדי קליפה והקליפה הוי אסור מדרבנן, וכן דעת המנחת יעקב. ולענין בשר וחלב חם שהונחו זה אצל זה עי' ביד אפרים הל' בשר בחלב הקיצור אות ג' שכתב דאסור להניח בשר חם מכלי ראשון עם גבינה חמה מכלי ראשון או זה על גבי זה אפילו העליון צונן והתחתון חם אבל אינו לוקה על זה. ולענין בישול בשר בחלב בכלי ראשון אפילו שלא על האש, עי' בירושלמי בשבת פרק כירה דאיתא שם, דכל שהאור מהלך תחתיו הוי בישול כלי ראשון ומבואר דאפילו כלי ראשון אינו מבשל מדאורייתא לענין שבת ולענין בב"ח, אמנם מהבבלי במסכת חולין דף ק"ד: מבואר וכן הוא בפרי חדש ס"ק ב'

שאם נותן בשר לתוך חלב המתחמם על האש אפילו אם העבירו מן האש ושוב ניתן הבשר לתוכו הוה ליה נמי דרך בישול משום דקיימא לן דכלי ראשון מבשל אפילו כשהוסר מן האש, ועי' בביאור הגר"א בסימן ק"ה ס"ק י"ג שהוכיח מהירושלמי דקדירה שהסירו מן האש כשהיד סולדת בו מבשל מן התורה. ועי' ברע"א סוף סימן צ"א שכתב דלפי פסק השו"ע באו"ח לגבי בשר שור דאינו מתבשל בכלי ראשון יש לומר דגם לגבי בב"ח דאף דבלע ופלט מ"מ הוי רק כמו כבישה ומותר בהנאה אם נפל בשר שור לתוך חלב רותח בכלי ראשון, אבל נראה דבבשר שה ועז שרכים יותר שפיר יש בישול מדאורייתא בכלי ראשון, וה"ה חלב שנפל לתוך כלי ראשון עם בשר נמי אסור בהנאה. ועי' בדרכי תשובה ס"ק י"ד מה שהאריך בענין הנ"ל.

ולענין אכילת בשר בחלב שנתבשלו בכלי שני עי' בשו"ת נפש חיה יור"ד סימן י"ז שכתב דכיון שאינו אלא ספק דרבנן אוליגן לקולא והמאכל אינו אסור באכילה רק הכלי נאסר, וכן ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ב' כתב דכלי שני אפילו למ"ד שמפליט ומבליע אינו בגדר בישול, אמנם עי' בפמ"ג בפתיחה ד"ה עוד ובשפתי דעת ס"ק י"ט שסובר דכלי שני אוסר מדרבנן. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ז אות ב' שהביא דבכלי שני כיון דאינו מבשל אסור רק מדרבנן וספקו מותר, ובוזה חמור שאר איסורין מבב"ח, שבשאר איסורין אם אינו הפסד מרובה אמרינן שכלי שני יכול להפליט ולהבליע, וממילא יש איסור מן התורה, משא"כ

ד. ולענין המעשן בשר בחלב או השולק בשר בחלב מובא לקמן בסעיף ו' (בשו"ע).

מיקרוגל לגבי בישול בשר בחלב

ו. יש אומרים שאסור מדאורייתא לבשל בשר עם חלב במיקרוגל כי זה נחשב דרך בישול, כמו בישול בחמי טבריה, וראה הערה י"ח.

במיקרוגל לבשל כמה מיני תבשילים, לכן נחשב דרך בישול ונאסר המאכל אף בדיעבד בהנאה מן התורה, ועי' עוד בשו"ת אגרות משה או"ח חלק ג' סימן נ"ב שכתב לגבי שבת שמיקרוגל אסור לבשל בו, ועי' בבדי השלחן בסעיף ו' ביאורים ד"ה והמבושל, שחוקר בענין בישול במיקרוגל משום שהתנור עצמו נשאר קר ורק המאכל מתחמם האם זה דומה לחמי טבריה או לא, כי למעשה כשם שחמי טבריה אפשר דחשיב כבישול בשר בחלב אע"ג דליכא אש רק תולדותיה אבל כל שנתערב הבשר והחלב ומתחמם ונותנים טעם חד לשני הו"ל בישול בשר בחלב או דילמא שאני חמי טבריה שאפילו שאין המים חמים מתולדת האש, מ"מ אסור דדומה לבישול, משא"כ אצל מיקרוגל אין שום חמימות שבא לבשר והחלב מבחוץ ובכ"ה"ג ליכא איסור בישול בשר בחלב, ונשאר בצ"ע אם יש איסור בישול במיקרוגל, ועי' בספר יבקש תורה סימן א' ענף ו' דג"כ מסופק אם איסורו מדאורייתא, ועי' בשו"ת להורות נתן חלק ו' סימן ס"ה שכתב דממה שכתב הרמב"ם דהמבשל בחמי טבריה אינו לוקה, ולא כתב דפטור מוכח דהוי ספק איסור תורה, כמו שכתב הרב המגיד שם

בבשר בחלב שלא אסרה תורה רק דרך בישול.

ולענין בישול ע"י עלקטריק עי' בשו"ת בית יצחק סימן ק"כ אות ד' שכתב דפשוט דהמבשל בשבת ע"י חמימות ושלהבת המתהווה ע"י כח העלעקטריציטאט או מבשל בשר בחלב ע"י כח זה חייב ואף שלא נאכל בהבערה כזו שום עץ או שומן כמו בהבערת דברים העומדים לשריפה, מ"מ כיון שנראה לעינינו שלהבת הוה מבשל באש וחייב משום שבת או משום מבשל בשר בחלב עכ"ד. ועי' בשו"ת באר משה חלק ו' סימן צ"ח מה שכתב בזה.

ולענין בישול ע"י קיטור עי' בשו"ת שבט הלוי חלק ט' סימן קנ"ו שכתב דבישול בשר בחלב ע"י קיטור שהוא תולדת אש ממש פשיטא דהוי בישול דאורייתא (ואינו דומה לכלל הנאמר בספר דרכי תשובה סימן קי"ג ס"ק ט"ז דאם בישול ע"י מכונת קיטור נכנס בגזירת חז"ל של בישול גוים). ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק י"ב סימן י"ב דכתב שהוא אסור.

יח. עי' בספר שבות יצחק להרב יצחק דרזי שליט"א חלק ו' פרק ה' על מיקרוגל שמביא מהגרי"ש אלישיב שליט"א שכיון שרבים משתמשים

כיבוס מגבות מלוכלכות

ז. יש אומרים שמותר לכבס מגבות מלוכלכות בבשר ביחד עם מגבות מלוכלכות בחלב באותה כביסה, ואין בו חשש בישול בשר עם חלב, ויש חוששין, והעיקר כהמקילים וראה הערה יט.

קבורת בשר בחלב והנאה מאפרו

ח. בשר בחלב שנאסר בהנאה טעון קבורה, ויכול להשליכו לאשפה או

שכתב רע"א על הרמ"א לקמן סעיף ו' והגם שרע"א כתב שם ללמוד זכות על אלו שאין נוהרין בחומרא של הרמ"א לא לחתות תחת קדירה של גוי אכן לכתחילה צריך לדקדק בזה, ושמעתי שיש מקילין משום דמשתמשים בזייף שפוגם הכל מ"מ למעשה אין הזייף יוצא תיכף מהנרתיק העשוי לזה וכשיוצא אין הכל יוצא בפעם אחת וע"כ יש לחוש שנתבשל הבשר בחלב במים ורתחין קודם שנפגם עכ"ד. ולמעשה נראה שלכו"ע אין להחמיר עם הונח הזייף קודם שירדו המים לתוך המכונה שהוי הכל פגום, ונראה דהעולם מקילין בזה אפילו אם הכניס המים לפני הזייף משום כמה סברות שהבאנו לעיל ועוד אפשר לצרף דעת הכסף משנה שמובא לקמן דבשר וחלב שלא נתבשלו כדי לאוכלם אין בזה איסור בישול, ולכן נכון להקל. ובכל אופן יש שכבר העירו לי שהרבה מכונות עשויים שהמים רק מתחמם אחרי שכבר מעורב המגבות וכדומה עם הרבה סבון ופגום, ועוד העירו שאין המים בחום יד סולדת בו. ולכן בכל מקרה אם יש מי שחושש כדאי לו לבדוק עם החברה מהו התהליך ובאיזה חום מגיע המים של המכונה שלו.

וא"כ גם במבשל בתנור מיקרוגל יתכן שיש בבישול בשר בחלב ספק דאורייתא מצד שהוא נחשב כאש, ולמסקנא הסיק דכיון דהוי בישול שלא כדרכו אם כן גם בבשר בחלב מותר מן התורה עכ"ד.

יט. עי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ד' סימן ק"צ וכן בחלק ו' סימן רס"ח שכתב דאע"פ שיש בכביסה מים ורתחין והמגבות מלוכלכות עם בשר וחלב מותר מכמה טעמים א) אם אינם בעין אין איסור בישול בב"ח בבליעות, ב) ועוד בודאי יש ששים, ג) בדרך כלל משתמשים בכביסה עם אבקת כביסה שודאי פוגם, ואין בישול בשר בחלב בדברים פגומים, וכן דעת כמה מורי הוראה בפשיטות, וכן בספר ילקוט יוסף סעיף כ"ו כתב דאין לחוש בזה, אמנם עי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ו אות ז' דכתב שהנה צ"ע על אלו שאין נוהרין להדיח בכלי מכונת כביסה מטפחות שנשתמשו בהם בהדחת כלי חלב ביחד עם אותן שנשתמשו בהדחת כלי בשר וכמה פעמים יש ממשות של בשר בחלב וכשמפעיל המכונה לכאורה הרי הוא מבשל בשר בחלב והגם דאינו מתכוין הרי הוא עכ"פ ספק פסיק רישא כמו

לבית הכסא, ואם שרפו גם האפר אסור בהנאה. ויש שמקילים בזה, אבל לדינא נראה דיש להחמיר, וראה הערה^כ.

משום דאינו בישול אלא הבערה, וה"ה לגבי שריפה, וע"ע בפמ"ג באו"ח ריש סימן תרע"ג שכתב דאף שבבב"ח יש בישול אחר בישול היינו בכ"א לבדו ולערבם יחד בנ"ט ע"י הבישול, משא"כ כשכבר מבושלים ומעורבין יחד בנ"ט ונצטנן י"ל דתו אינו עובר בבישול אח"כ ביבש, ועי' לקמן אות י"א שהארכנו בזה, ועכ"פ זה מיישב לגבי שריפה. ולדינא כבר כתבנו דנוהגין להחמיר בהנאה. ועי' בבדי השלחן ס"ק ז' שכתב דאין להשליך את הבשר בחלב שנאסר בהנאה לחוץ שמא יכשל אחר ולכן יש לקבורו או להשליכו לתוך אשפה או בית הכסא, וכן דעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א, ועי' בבדי השלחן ס"ק ח' שהביא מהסולת למנחה כלל פ"ה דין ג' שפסק דאין להשהות בשר בחלב בביתו שמא יבוא לידי תקלה אלא צריך להוציאו מרשותו מיד, אבל הבדי השלחן לא הסכים משום דמהראשונים לא משמע כן אלא כל זמן שנמצא ברשותו לא חיישינן לתקלה ולא הצריכו לקבורו אלא כשבא להוציאו מרשותו שאז יש לחוש שסתם אדם בעלמא יכשל בו וצ"ע עכ"ד.

ולענין בשר בחלב שנתבשלו האם מותר למוכרו לגוי עי' באיסור והיתר כלל כ"א דין ז' שכתב כל איסורים בהנאה אפילו יש בנותן טעם מותר למוכרו לגוי חוץ מדמי איסור שבו, וכן עי' בשו"ת מנחת יצחק חלק ה' סימן נ"ה שכתב דאם בישל בשר בחלב ואינו בטל מן התורה יש למכור לגוי שאין מכירו חוץ

כ. מתני' בתמורה דף ל"ג: ועי' בפ"ת ס"ק ב' שכתב דאם שרפו גם אפרו אסור בהנאה מן התורה, ועי' בפרי תואר ס"ק ב' שכתב דאפילו אם הבשר בחלב מאוס שנעשה פרש אסור ליהנות ממנו באיזה אופן שיהיה, ועי' בט"ז סימן צ"ד ס"ק ד' שצריך להשליכו דוקא לבית הכסא, אבל לא לפני הכלב אפילו אין הכלב שלו, ועי' בכרתי ופלתי ס"ק ד' שכתב בשר בחלב ששרפו, האפר יש בו איסור הנאה רק מדרבנן, ועי' בפמ"ג בפתיחה לבשר בחלב ד"ה הנאה שכתב בשם המנחת יעקב שאפשר שבשר בחלב שנשרף נפרד לחלוחית החלב מהבשר ומותר בהנאה, אבל הפמ"ג עצמו חולק ומחמיר משום שכך מפורש ברמב"ם פ"ט ממאכלות האסורות ה"א שאפרו אסור בהנאה, ומצדד הפמ"ג דאיסורו מן התורה, וכן דעת הרבה אחרונים. אמנם הסולת למנחה כלל פ"ה דין ג' כתב להקל בכך, ולדינא כתב הבדי השלחן להחמיר כדברי הפמ"ג. ולכאורה יש לעיין בכל הדין של שריפת בשר בחלב הלא לפי הדעות שסוברים דצלי הוא כבישול לענין בישול בשר בחלב מי ששורף בשר בחלב מלבד האיסור של הנאה מהשריפה יש איסור בישול בשר בחלב (לפי הדעות שמחמירים דצלי הוא כבישול). ונראה פשוט כיון דאין בישול אחר בישול כדעת הרבה פוסקים לכן אין איסור בישול, ועי' ביד אברהם בסוף הסימן (הובא לקמן הערה כ"א) שכתב לדעת הפוסקים שיש בישול אחר בישול, דמ"מ שרי הדלקת נר

מדמי איסור שבו, ולנכרי המכירו צ"ע לדינא, וליתן במתנה לנכרי אסור.

ולענין למכור לנכרי הכלי שנאסר מבישול בשר בחלב עי' בשו"ת חתם סופר יו"ד סימן צ"ח, הובא בפתחי תשובה סימן צ"ד ס"ק ו' שמתיר למכור לנכרי אפילו באותו יום שנתבשל הבשר בחלב, וכן דעת הגר"ז באו"ח סימן תמ"ז סעיף ג' שמתיר למכור לעכו"ם כלים של חמץ בפסח, וכ"כ המשנה ברורה סימן ת"נ ס"ק כ"ח שיש מתירים למכור לנכרי בפסח כלים של חמץ מטעם שנהנה רק מגוף הכלי ולא מן הבלוע, אבל אסור להרויח מהבליעה משום דנהנה ממכירת חמץ, וה"ה לענין בשר בחלב, וסיים דיש אוסרים בזה. וכל זה מיירי בכלי ישן שניכר שכבר נשתמש בזה, ואין חשש שמא יחזור העכו"ם למוכרו לישראל, ולכן מותר אפילו בבן יומו, אבל בכלי חדש עי' בשו"ת כתב סופר יו"ד סימן נ"א וגם הובא בדרכי תשובה סימן צ"ד ס"ק נ"ג דפסק על כלי חדש שאי אפשר להכיר שכבר נשתמש בו ויש חשש שיחזור העכו"ם למוכרו לישראל, אז מותר למכור דוקא כלי שאי אפשר בהגעלה שנבלע בו איסור דרבנן ואינו בן יומו.

ומענין באותו ענין מצאתי בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ז סימן ל"ג שנשאל במי שעובד בבית חולים כגון אחות וכדומה ורובא דאנשים המאושפזים שם הם נכרים, והמאכלים שנותנים להם המה תבשילים של בשר וחלב, והאחות היהודיה שעליה להגיש להם את המאכלים טוענת שאם היא תסרב להאכיל להם מרק שהוא בשר בחלב

יפטרו אותה ממשרתה, ולכן נפשה בשאלתה האם מותר לה להאכילם או לא. והשיב למעשה שיש כמה צדדים להקל בזה, א' שיש לסמוך על השיטות שס"ל שאין איסור בב"ח בבשר בהמה טמאה עם חלב טהורה, ובפרט במקום הפסד פרנסה. ב' ועוד יש לצרף השיטות שס"ל שאם עכו"ם בישל הבשר וחלב אין איסור הנאה. ג' ועוד יש לצרף דלהאחות אין לה שום קנין ממוני בהבב"ח והוא רכוש ממוני של בעלי הבית החולים, ואפילו אם לא נגיד סברא זו, מ"מ לכאורה כו"ע מודה שכאן דהרי הבשר והחלב איננה שלה, וגם אין לה רצון עצמי להגיש מזה להחולים, והיתה מרוצה להגיש להם לא בב"ח, והיא רק משרתת למלאות בזה את רצון בעליה העכו"ם בהתאם לתפקידה לכן יש לומר דבכה"ג שמפחדת שיפטרו אותה לכן מגישה, שזה לא נקרא הנאה ישירה מהבב"ח שמגישה להחולים, ושלא אסרו בכה"ג שיש בה תרתי למעילותא שהבב"ח איננו רכוש שלה, ושברצונה העצמית שלא להגיש להם מזה. ד' ועוד סברא להתיר משום דמה שהיא מגשת להחולים עוד טעם שאין זו הנאה ישירה משום שיש צד שהחולה לא ירצה לאכול מאיזה סיבה וזה לא יגרע ממנה וממשכורת שלה כלום, ולכן שפיר יש לומר שלא נהנית ממה שמאכילה הבב"ח לגוי. ועי' שם בתוך התשובה שהאריך בזה, וכאן רק הבאנו תמצית הצירופים להתיר, ועכ"פ היוצא מכל הנ"ל הוא שלא מצינו שיהא כאן איסור של הנאה מבשר בחלב וכדומה ואין לנו להוסיף

בשר בחלב שבישלו עכו"ם

ט. עכו"ם שבישלו לעצמו בשר בחלב, יש אומרים שאסור לישראל ליהנות ממנו, ויש מקילין מפני שאין חשש שהישראל יבוא לאוכלו, וראה הערהכא.

הדלקת נר שעשוי מבשר בחלב

י. אסור להדליק וליהנות מנר שעשוי מבשר בחלב כיון שאסור בהנאה, ולגבי נר מצוה יש אומרים^{כב} שמותר להדליק ממנו משום שמצות לאו ליהנות ניתנו, ויש מחמירים^{כג}.

בשאר נר, וגם המ"ב כתבו לענין נר חנוכה, ועוד מצאתי במשנה ברורה סימן רס"ד ס"ק י"ד שדן אם מותר להדליק נר של שבת בחמאה משום שלפעמים נשאר בנר שמן ונותנים חמאה ומבשלין ועוברים על בישול בשר בחלב, וגם על איסור הנאה, אם לא בשמן עוף דקיימא לן דאין בו משום איסור בישול והנאה. ועי' עוד בשו"ת שער אפרים סימן ל"ח שכתב דאפילו שמצוות לאו להנות ניתנו מ"מ בנר חנוכה אסור כי בנר חנוכה בעי שיעור ובב"ח כיון שאסור בהנאה כתותי מכתת שיעורא, ושמעתי שמקשין שבנר חנוכה אין שיעור על כמות השמן אלא על הזמן שדולק. ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ו' סימן רס"ו שהעיר שם על דברי המשנה ברורה שכתב דעובר על איסור הנאה מבשר וחלב, והרי קיימא לן דמצות לאו להנות ניתנו, וצ"ל לשדי חמד שיש שס"ל דגם על מצוה דרבנן נאמר. וכתב לתרץ אולי על פי הפמ"ג מובא בביאור הכלה שם ד"ה חוץ מאלו דאוסר להדליק בשמן של ערלה, ואע"ג דמצות לאו להנות ניתנו, מ"מ נר שבת דעיקר מצותה הוא ליהנות מאורה שפיר להנאה

חומרא על חומרא, ועל אחת כמה וכמה לצרף מקום הפסד פרנסה לשאר צדדי היתר ביחד, ולכן להלכה למעשה מותר לאחות ישראלית להאכיל לגויים מרק של בשר וחלב וכדומה בבית החולים בבעלות של גויים, עכת"ד.

כא. עי' דרכי תשובה ס"ק י"א שהביא נידון בזה והביא דעות המקילים, מפני שסומכין על הכסף משנה שסובר שיש איסור בישול בב"ח רק אם יבוא לאוכלו, וכאן שהגוי מבשלו אין חשש שיבוא לאוכלו ומותר בהנאה, ועי' בשדי חמד חלק הכללים מערכת ב' אות ב שכתב שאסור בהנאה.

כב. והא דאין בזה איסור עי' ביד אברהם סוף הסימן שמתיר מפני שאין זה בישול רק הבערה, (ויש לומר גם שזה רק שריפה).

כג. עי' בפמ"ג באו"ח ריש סימן תרע"ג שאסר, והביא דבריו במשנה ברורה שם ס"ק ב', ומדברי הפמ"ג שם נראה שהאיסור אינו משום בישול או הנאה, אלא דכתותי מכתת שיעורי, וא"כ זה אסור דוקא בנר חנוכה שצריך שיעור ולא

בישול אחר בישול בבשר בחלב

יא. בשר בחלב שנתבשלו יחד ועתה שוב מבשלם שנית נחלקו גדולי האחרונים אם יש בו איסור בישול^כ, אבל אם בישל בשר לבדו וחלב לבדו, ועכשיו מבשלם יחד כו"ע מודו שיש בו איסור בישול בשר בחלב.

משום מבשל בשר בחלב וכתב הש"ך שהאיסור גם אם מבשלים שם ירקות, ומוכח לכאורה מהש"ך דיש בישול אחר בישול, וכן הוא מפורש בפמ"ג שם שפ"ד ס"ק י"ח שפוסק לדינא שיש בישול אחר בישול בבשר בחלב, אמנם קדירה בלועה מבשר בחלב יחד ובישל בה כעת דבר אחר לא הוא דרך בישול, אבל בשר בקדירה חלבית בן יומו ודאי הוא דרך בישול, אולם עי' בפמ"ג באו"ח סי' תרע"ג שהזכר לעיל שכתב דהא דיש בישול אחר בישול בבב"ח היינו בכ"א לבדו ולערבם יחד בנ"ט ע"י בישול, משא"כ כשכבר מבושלים יחד בנ"ט ונצטנן י"ל דתו אינו עובר בבישולו אח"כ ביבש, וצ"ע. ועי' בשו"ת מנחת יצחק חלק ה' סימן נ"ח שהביא ראיות לאסור, וכן דעת היד אפרים בסוף הסימן קיצור הל' אות ג', ועי' בכרתי ופלתי שכתב דמסברא נראה דאין בישול אחר בישול אבל ממה שכתוב בגמ' חולין דלא יעלה על השלחן א' בשר וחלב גזירה שמא יעלה באלפס רותח ואסור מן התורה, ועל השלחן מעלה בשר מבושל משום דאין דרך לעלות על השלחן דבר חי שצריך בישול, ועכ"פ גזר שמא יבשל ויעבור על איסור תורה משמע דבישול אחר בישול אסור מן התורה, ולכאורה ראייה זו היא רק לענין בשר שנתבשל בלחוד מהחלב ואח"כ מבשלו עם החלב, אבל לענין בשר

נתנו, אם כן ניחא דמהאי טעמא אסור ליהנות מבישול בשר בחלב אע"ג שדולקת לצורך נר שבת. ועוד כתב שם למעשה דלגבי שריפת בשר בחלב בהדלקת נר חנוכה שיש בה בשר בחלב לכאורה משמע מהמשנה ברורה שאינו נקרא שריפה משום דלא שורפים אותו כדי שלא יבוא לאוכלם אלא שורפו משום דרוצה להדליק א"כ יש חשש שמא יאכל בשעה שמתבשל קודם ששורף לגמרי, משא"כ כששורף בשר וחלב כדי לאבדו מן העולם דאין איסור כאן משום דהא שורפו כדי שלא יבוא לאוכל.

כד. עי ברע"א בריש הסימן שמדייק מהאו"ה שכתב דחתיכת בשר שנכבשה יחד עם חלב אסור לבשלה מדאורייתא משום דעד עכשיו היה רק איסור דרבנן ועכשיו שמבשלם הוא איסור מן התורה, משמע שאם נתבשלה יחד קודם ועכשיו שוב מבשלה אין בו איסור בישול, וכן דעתו של שו"ת חלקת יעקב חלק א' סימן פ"ו, ושו"ת שואל ומשיב חלק ד' סימן מ"א, ועי' בפמ"ג סימן ק"ה משב"ז ס"ק ב' שדייק כרע"א, אמנם נשאר בצ"ע לדינא, ועי' בגליון מהרש"א על הש"ך בסימן פ"ז ס"ק י"ח שכתב על מה שכתב הרמ"א שם בסעיף ו' דיש אוסרים לחתות תחת קדירת עכו"ם, כי הם מבשלים באותו קדירה פעמים בשר ופעמים חלב והמחתה עובר

בישול בשר בחלב שלא לצורך אכילה

יב. נחלקו האחרונים אם יש איסור בישול בב"ח אם מבשלם שלא לצורך אכילה, כגון לצורך ניסוי כימי או לצורך בדיקת מעבדה, וראה הערה כ"ה.

בשר בחלב שנפסל מאכילת אדם

יג. בשר וחלב שנפסלו מאכילת אדם, או אפילו ראויים לאכילת אדם, אלא שעירב בהם דברים מרים עד מאוד לפני בישולם, מותר לבשלם מפני שאינם ראויים לאכילת אדם.^כ

וכן פסק הבדי השלחן. ועי' בערוך השלחן סעיף ב' שכתב שאם בישל בשר בחלב אע"פ שאין דעתו לאוכלו לוקה, וכן דעת החפץ חיים בספרו נדחי ישראל פרק ל"ג אות א', ועי' שו"ת מנחת פרי חלק א' סימן נ"א דכתב שאסור לבשל בשר בחלב אפילו שלא לצורך אכילה ואפילו אם דעתו לזרוק הבב"ח מיד אחר הבישול אסור, ומדברי הפוסקים שהזכרנו לעיל אות י' שדנו לגבי איסור בישול בהדלקת נר ולא הזכירו צד היתר משום שאינו לצורך אכילה, יש ללמוד שאסור. ועי' בקונטרס להגר"י רובין שליט"א עמוד ג' שמחמיר בבישול בשר בחלב שהולך לאיבוד והביא ראיה מחנוכה ע"ש, ועי' בספר מלכים אמניך להגר"י זילברשטיין שליט"א פרק י"ג הערה ו' דכתב בנד"ד יש לומר לנכרי להניח הקדירה שיש בה הבשר והחלב. ועי' לקמן בסעיף ו' מה שהבאנו לענין שריפת חמץ וכדומה לענין חשש בישול בשר בחלב.

כו. עי' בדרכ"ת ס"ק ה' שהביא מהפמ"ג דאם בישל בב"ח בתחילה בני"ט ואח"כ עירב בהם דברעם המרים אי

וחלב שכבר נתבשלו יחד אין מכאן ראיה שיש בו בישול אחר בישול. אבל בערה"ש סעיף ל"ב כתב על דברי הכרתי ופלתי דאינו מכיר ראיה זו כלל, כיון דהגבינה עדיין לא נתבשל לא מקרי בישול אחר בישול אף שהבשר נתבשל, אבל בב"ח שכבר נתבשל מהיכי תיתי להגיד שיש בו בישול אחר בישול וצ"ע לדינא, ועי' בספר הערות דף ק"ד: ד"ה אמר שאמר הגרי"ש אלישיב שליט"א להקל בזה.

כה. עי' שו"ת דובב מישרים חלק א' סוף סימן ל' שמתיר בישול בשר בחלב כשאין חשש שיבוא לאוכלו כגון לצורך ניסוי וכיוצא בזה, והביא ראיה לדבריו מהכסף משנה בהלכות טומאת מת פרק א' הל' ב' שכתב שם בתירוץ השני שכל הטעם של איסור בישול הוא כדי שלא יבוא לאוכלו, ולכן לפי זה כשאין חשש שיבוא לידי אכילת בשר בחלב אין איסור לבשלם, ועי' בשו"ת הר צבי יורה דעה סימן ע"ט, ובשו"ת רבבות אפרים חלק ח' סימן רל"ט אות ב', אולם בפרי תואר ס"ק א' סובר שגם כשאין חשש אכילה יש בזה איסור בישול בשר בחלב מן התורה,

סעיף ב' "גדי" לאו דוקא

יד. מה שכתוב בתורה "לא תבשל גדי בחלב אמו" שהוא האיסור מן התורה של בישול בשר בחלב, הוא לאו דוקא, אלא אפילו אם בישל שור או שה או עז עם חלב אמו, או חלב אחרת, אסור מדאורייתא^{כז}.

בשר אדם בחלב

טו. יש אומרים שאין איסור לבשל בשר אדם עם חלב^{כח}.

סעיף ג' בשר בהמה טהורה עם חלב בהמה טמאה

טז. מן התורה אסור לבשל רק בשר בהמה טהורה עם חלב בהמה טהורה, אבל אין איסור לבשל בשר בהמה טהורה עם חלב בהמה טמאה או איפכא^{כט}, ולכן מותר גם להנות ממנו^ל.

אכילת חלב כמו כל בשר, ויתבאר בעז"ה בסימן פ"ט סעיף א' באריכות.
כז. שו"ע סעיף ב'.

כח. עי' בשו"ת טוב טעם ודעת מהדורה ג' סימן קפ"ה שכתב דיש לדרוש גדי ולא אדם לכן אינו אסור, והובאו דבריו בילקוט יוסף עמוד רל"ז שאין איסור בישול בשר אדם עם חלב משום דממעטין גדי ולא אדם כמבואר בשו"ת טוב טעם ודעת.

כט. שו"ע סעיף ג', עי' טור שם שכתב שיש בה איסור אכילה והבין הבית יוסף בדעת הטור שמלבד שיש איסור דאורייתא באכילת בשר טמאה יש נמי איסור דרבנן של אכילת בשר בחלב, ותמה ע"ז הבי"ד לא אשכחן שיוסיפו בזה חכמים איסור משום ב"ח, אחר שכבר אסור מן התורה משום בשר או חלב טמא, והפרישה שינה מחמת כן הגירסא בטור דלא קאי האיסור אכילה מדרבנן

אמרינן דאע"ג דנפגמו מאוכל אדם, מ"מ כיון שבשעה שבישולן יחד לא נפגמו לא מהני מה שנפגם אח"כ, אבל אם בישולן מתחילה בתערובת דברים פגומים כגון שעירב קודם הבישול דברים מרים או בשר שהסריח ונפסד מאוכל אדם ובישלו עם חלב אין איסור מן התורה, ועי' שם יתר אריכות בזה.

ולגבי אכילת בשר בחלב שנפגם עי' בפמ"ג בסימן ק"ג שפתי דעת ס"ק ד' שנשאר בצ"ע לדינא אם מותר לאוכלו, אולם עי' בכרתי ופלתי בסימן פ"ז ס"ק ט"ו שאוסר לאוכלו, אבל החוות דעת בסימן ק"ג ס"ק א' מתיר לאוכלו, ושמעתי בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שפסק על אשה שאכלה מרק בשרי והיה בו טעם של קלקול ממש, שמותר לה לאכול אחריו חלב משום שהאוכל היה פגום, אבל הוסיף שאם האוכל היה רק קצת מר ומקולקל, אז צריכים להמתין לפני

בשר נבילה או חלב עם חלב

יז. אסור מן התורה לבשל בשר נבילה או חלב עם חלב, אבל באכילה אין איסור בשר בחלב שכבר אסור מטעם נבילה או חלב, ולענין הנאה יש שכתבו להקל במקום הפסד^{לא}, ויש שמחמירים^{לב}.

בשר חיה ועוף עם חלב טהורה

יח. מן התורה מותר לבשל בשר חיה או עוף עם חלב טהורה וגם מותר להנות ממנו, ואפילו אכילתו אינו אסור אלא מדרבנן^{לג}.

על בשר או חלב טמא אלא על בשר עוף בחלב, וכן הביא הט"ז בשם מהרש"ל. אולם הב"ח והדרישה קיימו הגירסא בטור וכתבו דנפק"מ באיסור דרבנן משום בב"ח לענין חנ"נ לדעת רבינו אפרים ולענין חתיכה הראוי' להתכבד, ויעוי"ש. ועי' בט"ז סק"ב ובש"ך סק"ג שדחו תירוץ הב"ח והדרישה ומסקנתם שלא גזרו חכמים איסור אכילה על בשר או חלב טמא שכבר אסור מן התורה, וכגירסת המחבר שכתב האיסור אכילה דרבנן רק לענין בשר עוף.

ל. עי' מה שכתבנו בסעיף הבא.

לא. הדגול מרבבה ריש הסימן מביא שמבואר מהרמב"ם שיש איסור בישול בשר בחלב אבל לא באכילה. ולגבי הנאה אינו מפורש בהרמב"ם אבל בפירוש המשניות על מסכת כריתות מבואר דאינו נאסר בהנאה, והסומך על זה במקום הפסד לא הפסיד.

לב. עי' בפמ"ג בפתיחה ד"ה ולענין חלב בחלב, ובסימן צ"ב שפ"ד ס"ק י', ועי' בפתחי תשובה ס"ק ו' שהביא בשם החתם סופר תשובה צ"ב שכתב בשם הגאון מעיל צדקה בספר כנפי יונה שיש

איסור הנאה, ומסיק החת"ס דאע"ג דהסומך על הדגול מרבבה אין מוזיחים אותו מ"מ אם בא לפני השאלה אני אוסר עכ"ד, וכן החמיר ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ז'. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ו אות ב' שהביא המח' הנ"ל וכתב דלהלכה יש להחמיר דאסור בהנאה. והוסיף דהנה בדרך כלל אין זה נוגע למעשה, דהלא גם בשר נבלה אסור לעשות בו סחורה כמבואר ביורה דעה סימן קי"ז, אכן בנודמנו לו אז צריך לידע דאם הוא גם בב"ח אסור למכרו ואפילו ליתנו במתנה, והיה עוד מעשה שהיה שנוגע שאלה זו להלכה שפטמו את העגלים לעשותו בשר לבן במאכל שנעשה על ידי בישול בתערובת בשר בחלב, והיו דנים בזה כמה סברות להקל בשעת הדחק ליהנות ממנו, אי משום שהבישול לא היה בישול ממש, ואחד מן הצדדים שדנו היה לצרף שיטות הסוברים דבשר נבלה בחלב לא נאסר בהנאה, ולא מסקנת הפוסקים לא אסרו בנתפטמה במאכלות אסורות רק באיסורי הנאה, עכת"ד.

לג. שו"ע שם. וכן הסכים הש"ך בס"ק ד', והביא לדברי הרמב"ם בסוף פ"ד

בשר ודגים

יט. צריך ליזהר שלא לאכול בשר עם דגים משום שקשה לצרעת, אבל לאכול בשר ודגים זה אחר זה, מותר על ידי קינוח והדחת פיו בינתיים, ויש סוברים שגם צריך לרחוץ ידים לפני אכילת בשר, וראה הערה ל"ד.

אכילת בשר ודגים ביחד, או כוונתו היא רק אם בעיני נטילת ידים ביניהם ועל זה כתב דאין סכנה כל כך, אבל לענין אכילה יחד יש לומר שלא רצה להקל, וכן נראה קצת מדברי הפמ"ג שם, עכ"ד. אולם רוב גדולי העולם הבינו בדעת המגן אברהם שכוונתו להקל אפילו באכילה. ויש לעיין למעשה איזה דבר לשתות בין הדגים לבשר משום דהתוס' במועד קטן דף י"א ד"ה כוורא כתבו דבזמן הזה תופסים סכנה לשתות מים אחרי דגים ואף דבגמ' שם איתא דמעלי, וכך פסק רע"א סימן קט"ז סעיף ה' וערה"ש ובכף החיים, ועי' בספר חוט שני חלק ד' עמוד שצ"ט שהביא דעת התוס' ורע"א וכתב דבזמנינו שהרופאים סוברים דלשתות מים אחר דגים אין בזה סכנה, אין לחוש לשתות מים אחר דגים, שהרי לדברי התוס' שיש לחוש לסכנה הוא רק מחמת שהרופאים של זמננו תפסו שהוא סכנה ועל כן הוצרכו לתרץ דברי הגמ' דמבואר להדיא דאדרבה מים אחר דגים מעלי, ותירצו ע"ז דשמא נשתנו בזמן הזה כמו הרפואות שבש"ס, או שמא נהרות דבבל מעלו לו טפי, אבל רופאי זמנינו שלא סוברים ענין זה לסכנה א"כ לא נשתנו הרפואות מזמן הגמ' ודברי הגמ' במקומם דאין בזה סכנה, ולא צריך לתרץ דברי הגמ' שנשתנו כמו הרפואות שבש"ס.

ממרים שכתב שהאומר שבשר עוף שנתבשל עם חלב טהורה הוא אסור מן התורה עובר משום "בל תוסיף", ודוקא איסור אכילה יש בו אבל מותר בבישול ובהנאה, ודלא כהמהרש"ל והב"ח שסוברים שיש בו איסור מן התורה, (אבל היכא דאיכא תרי דרבנן כגון בשר עוף שלא נתבשל עם חלב רק נתערב, או בשר עוף שנתבשל עם מי חלב עי' בסידור היעב"ץ בדיני בשר בחלב ס"ק י"ט שמתיר אפילו באכילה, אמנם הפרי תואר בס"ק י"ד ועוד אחרונים סוברים שיש איסור אכילה אפילו בתרי דרבנן).

לד. עי' כל זה ביורה דעה סימן קט"ז סעיף ב' וג' ושם כתב המחבר שיש ליטול ידים ולעשות קינוח והדחה, ואילו הרמ"א סובר שאין צריך אלא קינוח והדחה וכן פסק המשנה ברורה סימן קע"ג ס"ק ד' כהרמ"א שם ועי' בשער הציון שם ס"ק ב' שהביא בשם החכמת אדם כלל ס"ח דכתב שיש נוהגים לרחוץ ידיהם בין בשר ודגים אבל אין מן הצורך ומ"מ ישתה דבר ביניהם שלא לאכלם יחד. ועי' במגן אברהם שם סק"א שכתב דאפשר דבזמננו אין סכנה כל כך דבכמה דברים נשתנו הטבעים. ומצאתי בשו"ת חיי הלוי חלק ד' סימן מ"ח אות א' שהביא המגן אברהם וכתב דיש לעיין אם כוונת המגן אברהם הוא גם לענין

דגים בחלב

ב. בני ספרד מחמירים לא לאכול דגים עם חלב מפני הסכנה^{לה}, אבל בני

דלכתחילה ודאי כדאי ליטול ידיו קצת כיון שכן דעת המחבר, וכן פסק הכף החיים סימן קט"ז ס"ק כ"ז ועוד אחרונים, ואפילו דהמגן אברהם באו"ח סימן קע"ג ס"ק א' דסבירא ליה דבזמן הזה אפשר דאין סכנה כ"כ שנשתנה הטבע, מ"מ מידי ספיקא לא נפקא ויש להחמיר לכתחילה לרחוץ משום סכנה, וכתב בדרכי תשובה סימן קט"ז ס"ק ל"ב וז"ל "וכה ראיתי לרבנן קשישאי שנזהרו ליטול ידיהם בין דגים לבשר" והמעדני השלחן כתב דכן נהג אביו זצ"ל בביתו. ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ד' סימן פ"ז ענף ג' שכתב דלפי השו"ע יש לרחוץ ידיו בין דגים לבשר וחייב קנוח והדחת פיו, אבל רשאי לעשות קינוח פיו ביחד עם הדחה על ידי פת שרויה. אבל הרמ"א סובר שאין חיוב ברחיצה ביניהם, אבל יש צורך בקינוח והדחת פיו, וכל אחד לחוד. ועי' עוד בספרו של מו"ר הגרי"י לרנר שליט"א שמירת הגוף והנפש סימן א' שהאריך בכל עניני בשר ודגים. ועי' לקמן בסימן פ"ט על שו"ע סעיף ב' בהערות לגבי מה שכתבנו לענין אכילת דגים עם מזלג אם צריך נטילת ידיים.

לה. מלשון המחבר כאן לכאורה משמע שאין איסור אפילו מדרבנן לאכול דגים עם חלב, מיהו בט"ז ס"ק ג' ובש"ך ס"ק ה' מביאים שבבית יוסף כתב שיש איסור לאכול דגים בחלב מפני הסכנה וכן עי' ברבינו בחיי פרשת משפטים פרק כ"ג פסוק י"ט, שכתב דדעת הרופאים בתערובת דג וגבינה שנתבשלו כאחד

ומ"מ יש שנוהגים לחוש לזה, ולכן בסעודת שבת שאוכלים בשר ודגים דיח לאכול ולשתות ביניהם דהוי קינוח והדחה כמבואר ביו"ד סימן קט"ז סעיף ג', ובמשנה ברורה סימן קע"ג ס"ק ד', ונהגו לעשות קינוח ע"י שתיית יין או יי"ש שאין זה מים, או אפילו מיץ טבעי שאין נחשב מים לענין זה, אבל תה, קפה, מים עם מעט טעם, או קולה וכיוצא בה הוי מים. אמנם לא נודע לן, אם לדברי התוס' דהרופאים תופסים ענין זה לסכנה אם שתה יין או יי"ש אחרי אכילת דגים ושותה אחריהם מים אם יש בזה סכנה, דלא ידעינן עד מתי איכא סכנה, ואם מהני לענין סכנה מה שמפסיק באכילת פת וכדו' אחר דגים לשתות מים לאחרי עכ"ד, ונראה דכל זמן שמפסיקים בין דגים למים נחשב כאילו שותה מים אחרי פת וכדומה ולא אחרי דגים ואיני יודע למה נשאר בצ"ע בכה"ג, ואפשר דמאחר שכל הענין הוא דוקא השתיה אחרי הגדים, לכן אף שעשה הפסק ביניהם על ידי אכילה, מ"מ השתיה שאחרי הדגים הרי הוא במים, וצ"ע. ומיהו דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א מובא בקונטרס של חתנו הגרי"י ישראלזון זצ"ל על הל' נזיקין סעיף ע"ט הביא החומרא של תוס' המובא ברע"א, אבל פסק דלשתות תה או שאר משקאות קלים אפילו מים עם ממתק כלשהוא מותר. וכך שמעתי ממורי הוראה שליט"א.

ולענין נטילת ידיים בין אכילת בשר לדגים עי' במטעמי השלחן ס"ק ו' שכתב

אשכנז אינם מחמירים בזה, ויש שנהגו להחמיר^ל. אך גם להמחמירים הוא דוקא דגים בחלב או גבינה, אך בחמאה מותר.

בשר או עוף עם חלב שקדים

בא. אע"פ שבשר עם חלב שקדים אין בו איסור כלל, מ"מ אסרו חז"ל לבשל ולאכול בשר בהמה טהורה עם חלב שקדים משום מראית עין, שהרואה יחשוב שעובר איסור דאורייתא, לכן צריך להניח שקדים^ל

גם להב"י, כיון דדשו בו רבים. ועי' בספר הליכות שלמה הלכות פסח פרק י"ב הערה 48 שכתב שבבית של הגרש"ז אויערבך זצ"ל נהגו שלא לאכול דג עם גבינה כמו שנהגו בבית אבותיו, ולשואלים הורה שכיון שאין מנהג זה מוסכם לכו"ע, ורבים וטובים אינם זהירים בכך וגם כתבו דטעות סופר הוא, אין צריך להזהר בדבר אלא מי שכך היא מסורת בית אבותיו, ועי' בשו"ת עמק התשובה חלק ו' סימן ש"ח שכתב דבכל בתי ישראל נזהרו שלא לאכול דגים וגבינה יחדיו, ובודאי השומר נפשו ירחק מזה. והגרי"ש אלישיב שליט"א בספר הערות במסכת חולין דף ק"ד. ד"ה חוץ כותב שלמעשה נהגין להקפיד שלא לבשלם ביחד, ולאכול יחד אין קפידא. ועי' בשו"ת משנת יוסף חלק ו' סימן ס"ו. ובספר מרע דשמעתתא אות שפ"ו הביא דהגרמ"א פריינד זצ"ל החמיר שלא לאכול דגים עם חלב אפילו ללא בישול, אבל בחמאה ושומן שעל גבי החלב הקיל, ובחג השבועות נהגו אצלו שנים הקדמוניות לערב דגים בשומן החלב הנקרא "שמנת" ולאכלם.

לז. עי' ברע"א סימן ס"ו סעיף ט' שדקדק מכאן שאינו צריך להניח השקדים

שמוליד תכונה רעה וחולי הצרעת, וכן פסק הלבוש, אמנם עי' בדרכי משה ס"ק ד' ומובא בט"ז והש"ך, וכן במגן אברהם או"ח סימן קע"ג ובאליה רבה סימן קע"ג ס"ק ט' ועוד שכתבו שזה טעות סופר ודוקא דגים עם בשר יש בו משום סכנה, אבל דגים בחלב שרי וכל יומא ויומא מבשלים דגים עם חלב, ועי' בפמ"ג משב"ז ס"ק ג' שכתב דיש להזהר לא לבשל דגים עם חלב משום דסכנתא חמירא מאיסורא, ולמעשה מנהג בני ספרד להחמיר בדגים וחלב וכן פסק הבן איש חי בשנה שניה פרשת בהעלותך ס"ק ט"ו, ועי' בכף החיים ס"ק כ"ד שמחמיר שלא לאכול דגים עם חלב או גבינה אבל עם חמאה שרי וכן פסק בשו"ת יחודה דעת חלק ו' סימן מ"ח. ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק י' שכתב דיש אחרונים שאסרו דגים עם חלב מחמת סכנה ולהתיר בבישול, ודבר זה שאין לו יסוד בחז"ל רק מהל' רופאים, הכל לפי המקום והזמן דאין כל המקומות והזמנים שוין בטבע.

לו. ט"ז וש"ך שם שפירשו להיתר ושהוא ט"ס בב"י. ועי' פתחי תשובה ס"ק ט' שפסק שיש לנהוג היתר אף בחלב ולא רק בחמאה שנתבאר בפוסקים שזה מותר

ליד החלב, אבל בכשר עוף, אין צריך להניח אצלו שקדים הואיל ואינו רק מדרבנן^{לח}, ויש אומרים שאפילו אם הרואה יחשוב שעובר על איסור

בתוך החלב, רק סגי להניח ליד החלב, ועי' בחכמת אדם שכתב שיש להניח השקדים בתוך החלב. ולשיטת המהרש"ל בחולין פ"ח סנ"ב שיניח שקדים קלופין בתוכן ובצידן, וכנראה שכונתו או בצידן, ובסימן ק"ב שם כתב שהשקדים מונחים בשפת הקערה, ויל"ע. ובספר בדי השלחן ציונים ס"ק צ"ב כתב דדברי החכמ"א היינו לאו דוקא בתוך.

לח. שיטת הרמ"א שם, והפרי חדש בס"ק ז' וכן הובא בכרתי ופלתי ס"ק ז' פסקו כהרמ"א, והכרתי ופלתי הביא שם ב' טעמים להקל בבשר עוף בחלב שקדים, א' משום דאין להחמיר יותר ממה שהביא הרמ"א בפירוש, דאף מה שאסר הרשב"א בחלב אשה משום מראית עין הוא חידוש, ואין לנו לגזור ולהוסיף מדעתנו מפני מראית עין זולת ממה שנכתב בש"ס, והביא ראיה לזה עיין שם. ב' הוסיף שם עוד סברא להקל משום שהמקור של המהרש"ל המובא בש"ך לגבי דם דגים שיש לאסור מפני מראית עין היינו בדם של הדגים, דהוי גם כן דם, אלא שהוא דם היתר. ועל זה גזרו משום מראית עין, וכמו מצאנו ברשב"א לגבי חלב אשה שהוא חלב ממש אלא שהוא היתר. משא"כ לגבי חלב שקדים דאינו חלב כלל רק מי פירות שנראה כחלב וכל השם חלב שבו הוי רק שם מושאל, בזה לא מצינו שיאסרו חז"ל

מפני מראית עין, והביא ראיה לזה עיין שם, ולפי זה לדינא מסיק כהרמ"א דבבשר בהמה יש להניח שקדים, ואילו בבשר עוף אין חשש. ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק י"א שגם כן פסק כהכרתי והרמ"א שאין יסוד ומקור כלל למראית עין זה, ואין להחמיר בענינים אלו וכן המנהג, שאין לחוש לאיסור מראית עין רק באיסורי דאורייתא.

והנה מצאנו כמה פעמים שאסרו חז"ל דברים מפני מראית עין, וכבר חקרו בזה חקירה יסודי האם כל האיסור של מראית עין הוא משום חשד שצריך להוציא את עצמו מן החשד, וכמו שכתוב והייתם נקיים מה' ומישראל, או שגזרו חז"ל משום שיש לחוש שיבוא הרואים ללמוד ממנו להקל אפילו באופן האסור. והעירני ידידי הרב אהרן אריאלי שליט"א דב' צדדים אלו מובאים בטוב טעם ודעת בפלתי הל' שחיטה סימן י"ג ס"ק ד'.

והנפקא מינה בין הב' טעמים ראיתי שבשו"ת יגל יעקב או"ח סימן ל' כתב שהוא לענין מומר, דהיינו באופן שאין לחוש שיראה ישראל רק מומר יכול לראותו, דלפי הטעם של והייתם נקיים יש לומר דבמומר לא הקפיד הכתוב, אבל לפי הטעם שיבואו ללמוד להקל, יש לחוש גם במומר, דאע"פ שחטא ישראל הוא ואנו מצווים להחזירו מדרכו הרעה, ולא לחזקו במעשיו.

דרבנן, יש איסור מראית עין ולכן צריך להניח שקדים גם אצל בשר עוף^{לט}.

לט. דעת הש"ך בס"ק ו' בשם המהרש"ל, ומביא כמה ראיות שיש איסור מראית עין אפילו בדרבנן, לכן צריך להניח שקדים שישמשו להיכר שהוא רק חלב פרווה ולא חלב ממש, ועי' בט"ז ס"ק ד' שכתב דלכתחילה יש לעשות היכר אפילו באיסור דרבנן, אבל בדיעבד אם אין היכר לא מעכב האכילה אף באיסור דאורייתא, ובכף החיים ס"ק כ"ו כתב כגון שאין לו שקדים או שאי אפשר להניח, ועי' ברע"א שנראה שהבין שהט"ז התיר בדיעבד רק בבשר עוף האסור מדרבנן ולא בבשר בהמה שאיסורו מדאורייתא, אולם הפתחי תשובה בס"ק י' כתב שמשמע מדברי הט"ז שגם בבשר בהמה הדין כן שבדיעבד אין מעכב האכילה. והפרי תואר ס"ק ה' ועוד אחרונים פוסקים כהמהרש"ל והש"ך. ויש לציין דמדברי הט"ז מבואר דדוקא כשנתערב כבר ואין לו שקדים וכדומה אז אינו מעכב האכילה, אך לכתחילה מי שאין לו שקדים אסור לו לבשל חלב שקדים עם בשר עוף לכתחילה.

ועי' בנחלת צבי וביד אברהם ובהפלאה ובעוד אחרונים שמבארים דודאי גם הרמ"א מודה שיש איסור מראית עין גם באיסור דרבנן, אבל זה דוקא כשהדבר נעשה ברבים, והרמ"א מיירי שהוא מבשל בביתו דאין כאן רואים, שאע"פ שכל דבר שאסרו חכמים משום מראית עין אסור אפילו בחדרי חדרים, היינו רק באיסור דאורייתא, אבל באיסור דרבנן מותר בחדרי חדרים, ולפי זה בסעודות גדולות שיש רואים אפילו

הרמ"א מודה שיש איסור מראית עין גבי איסורי דרבנן ואז צריך היכר. [ואגב יש לעיין בדעת ההפלאה, שכתב במסכת כתובות דף ס. דנראה שמה שכתבו התוס' הכא דברבנן לא גזרו בחדרי חדרים היינו דוקא במקום פסידא, וצ"ע כי לכאורה סותר עצמו] וכן פסק בפמ"ג שפתי דעת ס"ק ו' דגבי סעודות גדולות ראוי להניח היכר אף באיסור דרבנן, אבל בתוך הבית אינו צריך, וכן בפ"ת ס"ק י' ובכף החיים ס"ק כ"ח מקילים שבביתו אינו צריך היכר.

ועי' בשלחן גבוה שהובא בדרכי תשובה ס"ק מ"ד-מ"ה שסובר דאם אינו אוכל את הבשר עם החלב שקדים יחד אפילו היכר לא צריכים. ועוד הביא הדרכי תשובה שם ס"ק מ"ה בשם הכנה"ג שהיקל גם באופן שאוכל הבשר מעורב עם החלב שקדים, באופן שהבשר מכוסה בעלים וכדו' ואינו ניכר רק בפיו שאין בזה מראית עין.

והנה עי' בשו"ת אור יצחק חלק ב' יורה דעה סימן ג' שהעיר דברים חשובים, דהרי מהנחלת צבי מבואר דבתוך ביתו בצנעה שרי בדרבנן ואין לאסור מראית עין לבני ביתו, ואם כן אם אינו אוכל בהדיא בשר בהמה בחלב שקדים אלא בזה אחר זה, גם כן שרי דאינו אלא מדרבנן מה שאסור לאכול חלב אחר בשר שלא ביחד. ונראה דגם אם מערב אותם ביחד בשעת אכילה, כיון דלא נתבשל ביחד מותר דאינו אלא דרבנן. ולא מיבעיא אם ניכר שלא נתבשלו יחד, אלא אפילו אם יש להסתפק אם נתבשל

ביחד מותר דאינו אלא ספק דרבנן ושרי. ואם לא ניכר החלב שקדים בתוך המאכל משום שהוא מעורב במאכל ברור שמותר.

ועוד בסעודות גדולות דלא הוי בצנעה, נראה דבר חדש אבל אמיתי, דלא שייך מראית עין כשרואים ציבור שלם שעושים איזה דבר שאחרים יחשדו בהם שעושים איסור ובקל אפשר להם לברר וידעו האמת. והרי זה עדיף מנותן בצד המאכל השקדים עצמם, כי לא כל אחד יודע ומבין מהנחת השקדים שהחלב בא מהם, ואולי הניחו השקדים כחלק מהאוכל, ולא כרמז לחלב, ובמאכלים של היום ושל פעם היו נוהגים להתערב כל מיני שקדים בכל מיני מאכל, ולכן מהראיה יש מהנחת השקדים. ויסוד הוזה שהיכא שעיר או ציבור גדול עושים את הדבר דלא שייך מראית עין כיון שהכל יודעים שהדבר היתר, הרי מצא גם כן בשו"ת חתם סופר חלק א' או"ח סימן ס' ד"ה אבל שכתב וז"ל "אבל נלענ"ד להתיר וכו' כיון דכל או רוב בני הקהילה עוסקים בדבר זה ונושאים ונותנים בה מוזרות בלבנה לא שייך חשדא, ולא מיירי רז"ל אלא ביחיד הבונה ביתו ובני עירו אינם יודעים ענינו ואתו למיחשדיה, אבל הכא שכל השכנים יודעים בענין ליכא חשדא, וכו'. ולפענ"ד דכל דברי חכמים קיימים והך דאורחים אינו סותר כלל, וכו'. וסיים שם ואם כן משום אורחים נמי ליכא, שיבינו שאין אדם מישראל פוקר בפרהסיא בקהל בפני קהל ועדה מישראל לולי

שעשה בהיתר על פי הוראת חכמים", עכ"ל.

וכאן נביא כמה כללים והלכות למעשה בעניני מראית עין:

והנה יש להדגיש שלגבי חולה אין איסור מ"ע, ואפילו אם אין בו סכנה כלל, כ"כ בים של שלמה חולין פרק ח' סימן ק"ב, וכן דעת הט"ז ס"ק ה' וש"ך ס"ק ז'. ועי' בבדי השלחן ס"ק מ"ג דכתב שחולה לצורך רפואתו מותר לאכול חלב שקדים אע"פ שאין שם שקדים להיכר, ואף שגם לחולה לא הותר לאכול או לשתות מידי דאסור מדרבנן מ"מ מראית עין גרע טפי משאר איסורים ומותר אף באכילה במקום חולי. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ד' סימן מ"ז אות ט"ז שכתב דלצורך גדול כגון חולה התירו האיסור של מראית עין באיסור דרבנן, ואם כן יש לומר דלצורך גידול הילדים דלענין מלאכת עכו"ם בשבת נחשב כחולה שאין בו סכנה, אולי גם בזה לא גזרו, ועוד כתב דאפילו בחולה לא התירו אלא במקום שאי אפשר לעשות היכר, וע"כ ודאי צריך עכ"פ להניח הנייר העטיפה, ובאופן שכבר נזרק העטיפה, אע"פ שיש פוסקים שסוברים דלא מהני לרשום על נייר חדש ולכתוב שהוא פרווה וכדומה, מ"מ מסתבר לומר דהיינו דוקא לענין מה שגזרו חז"ל הענין של מראית העין, אבל מה שאנו חוששין משום איחלופי וכדומה בזה ודאי שיש להתיר גם ליקח נייר ולכתוב עליו שהוא פרווה.

ולענין מראית עין באכילה במסעדה שיש שם גם מאכלות אסורות, עי' בשו"ת אגרות משה או"ח חלק ב' סימן מ',

שכתב דאסור להכנס ולאכול מאכלים שאין בהם חשש איסור במסעדה שבה מכינים גם מאכל טרף, משום מראית עין וחשד אך אם הוא רעב ביותר ואין שם מקום אחר ומצטער טובא יכול להכנס לשם ולאכול מאכלים שהם ודאי מותרים, וצריך להיות בצנעה, משום דבמקום צער ופסידא לא גזרו חז"ל מראית עין כדאיתא בכתובות דף ס., ואם נמצאים בחוץ מכיריו, צריך להודיע להם שמצטער טובא, ואם מכיריו בפנים אין צריך להודיעם משום דהם יכולים לראות שהוא אוכל דברים המותרים, ולמעשה בלא מצטער טובא אין להכנס לשם כלל, עכת"ד. וכן בספר והערב נא להגר"י זילברשטיין שליט"א חלק א' עמוד 350 נשאל שם בענין מי שאביו תומך בו ומזמין את בנו למסעדה לכבוד יום הולדת שלו, אבל הבן שמע שהמסעדה לא כשרה, ושאל האם מותר להכנס לשם, או האם מותר להכנס בלבוש לא חרדי. והשיב שהגר"ש אלישיב פסק דיש בזה איסור גמור כיון שגורם חילול ד' ואפילו בלי לבוש חרדי אסור. וכששאלתי בעל האבני ישפה זצ"ל לגבי כניסה למסעדה טריפה כדי לקנות שתיה או לעשות טלפון וכדומה, השיב לי דאם נמצאים במקום כגון שדה תועפה וכדומה מותר להכנס לקנות שתיה או לעשות טלפון כיון דכולם יודעים דלית ברירה. ועוד טעם דקשה לומר שיש איסור מראית עין שהרי היום כל אדם שהוא חרדי ולובש בגדיו שכולם מכירים, אם רצה לעשות עבירה הוא יכול לשנות בגדיו, ולכן ודאי אם הוא נמצא שם כולם

מבינים שהוא משום שעת אונס, ורואים שהוא רק שותה או מטלפן ולא אוכל שם. וגם אם רק רואים שהוא נכנס לשם ודאי שאין בזה דבר כי שמא הוא צריך עודף או טלפון. ושוב מצאתי בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן קמ"ג שהביא דעת האגרות משה הנ"ל ותמה עליו, וסיים דאף דיש להקל בכה"ג מ"מ אם נמצאים בעיר או שאר מקום שיש עוד מקומות לקנות, אין לקנות במסעדת טריפה, כי על זה נאמר הרחק מן הכעור והדומה לו. ועוד טעם בזה מצאתי בשו"ת אבני ישפה חלק ח' סימן ס"ח ענף ג' שנשאל לגבי מי שנמצא ליד מסעדה טריפה האם מותר לו לקנות משקה כשר, או אולי יחשדו בו שהוא קונה שם מאכלי טריפה. והשיב דלא מסתבר לחשוך אותו שקונה מאכל טריפה, ולכן מותר לו לקנות משקה כשר במסעדה טריפה, וכן רואים מעשים בכל יום שיהודים שומרי תורה ומצות קונים מאכלים ומשקאות בסופר מרקט אפילו שיש בהם הרבה מאכלים טריפות, אבל מקפידים לקנות רק מאכלים כשרים, ולכן הטעם להקל הוא משום שלא חסר בהם מאכלים כשרים, ולמה שיקנה אדם דוקא מאכלי טריפה.

ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ו' שם ענף ד' מה שכתב במי שיושב במסעדה עם הכשר שהוא לא אוכל האם יש שאלה של מראית עין, והשיב דכיון שהוא דבר מצוי שאדם נכנס לתוך מסעדה וקונה רק משקה או פירות, ואינו מזמין סעודה שלמה, ולכן נראה שאין כאן איסור של מראית העין כיון שאינו ברור שהוא אוכל שם דברים שהוא

מחמיר בהם, ואפשר לתלות שאינו אוכל אלא דברים שאין בהם חשש, וכגון בקבוק משקה, או פירות, עכ"ד.

ועי' בשו"ת שלחן הלוי חלק א' פרק כ"ב שאלה ט' שנשאל לפי מה שקיימא לן הכא דהאוכל בשר עם חלב פרווה שצריכים להניח היכר שהחלב הוא פרווה, ולכן יש לעיין במה שמצוי היום במסעדות בשריות המגישות לסעודים "בורגר גבינה" שיש בו בשר יחד עם גבינה צמחית שהיא פרווה, האם מה שהמסעדה מציינת ברשמית פרטי המאכלים המוצעים לקונים "בורגר גבינה העשוי עם גבינה פרווה", מבלי לעשות שום עובדה זו שהוא פרווה באותיות גדולות או בולטות די בכך כדי לעשות היכר מספיק. והשיב שם שיש להתיר מכירת בורגר גבינה העשוי מגבינה מצמחית פרווה, כאשר יהיה רשום ברשימת תפריטי המאכלים שהגבינה היא צמחית. ולביאור הדברים כתב שם שמה שמותר להגיש תפריט שכתוב עליו בורגר גבינה עם הערה שהוא פרווה כיון שזה יהיה היכר לאנשים רבים, וטעמא דמילתא משום שהרי ההיכר של הנחת שקדים על השלחן הוא היכר חלש, ועדיין יתכן שגם לאחר אותו ההיכר אנשים רבים לא יבינו שהשקדים מונחים שם להורות שהחלב הוא פרווה, ולכן מכאן אתה לומד שההיכר הוא דבר שצריך לתת אות כשלהו, אבל אינו צריך להיות ברור ומוחלט כזה שאינו מטעה. ועוד אף שההיכר של שקדים הוא בשעת אכילה דוקא וכאן ההיכר הוא קודם לכן, מ"מ כיון שדבר מפורסם הא שעושים

גבינה צמחית די להודיע בצורה כזו. ולגבי האנשים שמזמינם בטלפון מהמסעדה לביתם, שיתכן שאינם רואים כלל את התפריט אין בזה שום חשש, משום דלא יעלה על הדעת שיזמינו בורגר צלוי עם גבינה מבלי שהם ישמעו מהמפרסומת שהגבינה פרווה. ובענין אורחים שמזמינים אצל בעל הבית ומאכלים דברים אלו, בודאי שאסור לעשות כן אלא אם כן יפרסם הדבר בפני כולם שמה שלפניהם הוא גבינה צמחית. אבל ממילא אין בזה בעצם שום בעיה, משום דלא יעלה על שום דעת שיגיעו אורחים ויראו בשר עם גבינה ולא יודעו להם שהגבינה הוא פרווה, עכ"ד. ובספר ישא יוסף להגר"י אפרתי שליט"א חלק ב' סימן ג' הביא שם מהגר"ש אלישיב שליט"א בענין מראית עין לגבי מאכל הנקרא "שרימפס כשר" שכוונתם למאכל כשר בטעם מאכל דג טמא, האם יש איסור מראית עין לקנות מאכל זה, ופסק שם דהקונים יודעים כי קיים מאכל כזה, ויש להקל. ועוד לגבי הסעודים במסעדה ואוכלים מאכלים האלו אין שום מראית עין, רק מהיות טוב כדאי לציין על התפריט כי ניתן לקבל במסעדה זו מעדן דגים כשר שטעמו כטעם הדג הטמא. ולענין מראית עין בזמינו יש לציין שו"ת אגרות משה חלק א' או"ח סימן צ"ו שמיקל בענינים שרוב העולם נוהגים בהם ואין חשש מראית עין במעשיו וז"ל "כי ידע ידידי אשר איסור מראית העין הוא רק בדבר שנעשה זה ברוב הפעמים באופן האסור והוא עושה זה באופן המותר אסרו מפני מראית העין, כגון

נייר עטיפה או קופסא להיכר

בג. יש אומרים שאם מניחים אצל המאכל את הנייר או הקופסא שלו מהני להיכר כי הרואה יודע שהוא פרווה^מ.

לאכול מרגרינה עם בשר

בד. יש אומרים שמותר לאכול לחם מרוח במרגרינה עם בשר^{מא} משום

מועיל להיכרא, וכן שמעתי מכמה פוסקים לא להקל בכתיבת המילים של חלב שקדים, ועי' במעדני השלחן ס"ק י"ט דכתב "לא באתי להתיר כתיבת פתק כשיש לו שקדים, רק כשאין לו שקדים שמותר מצד הלכה, עכ"פ משום זהירות יתירה חשוב שיכתוב פתק כדי שלא יחשדוהו".

מא. שו"ת חשב האפוד חלק א' סימן כ' וטעמו משום שעד כאן חז"ל הקפידו על חלב שקדים עם בשר בלי היכר של השקדים, כי סתמא דמילתא חלב אינו עשוי משקדים, משא"כ גבי מרגרינה שהוא שכיח מאוד שאוכלים על לחם, לכן אין הרואה חושב שהוא חמאה, ועי' במעדני השלחן ס"ק כ' ובפאר השלחן שמציין שמקור לזה הוא תשובות חשב האפוד שהשיב לבעל מעדני השלחן, וכעת יצא ספר הלכיות חנוך של בעל חשב האפוד זצ"ל הערות על שו"ת חשב האפוד מתלמידו, והעירו שם שיש עוד טעם להקל בכה"ג, והוא על פי הכרתי ופלתי שהזכרנו לעיל, ולכן הכי נמי לגבי מרגרינה שיש לה מראה של חמאה, מ"מ לא אסרו חכמים משום מראית עין מטעם שנראה בעיני האדם שעושה איסור, ובפרט במרגרינה דלא נקרא כלל בשם חמאה בודאי דליכא למיחש בזה משום

לעשות ע"י עכו"ם בקבלנות מלאכה כזו שהרבה עושים בשכירי יום שהוא אופן האסור, לכן אסרו גם בקבלנות משום מראית העין, וכן בנשרו כליו במים אסרו משום מראית העין לשוטחן בחמה במקום שרואין בנ"א שיחשדו שכבסן. אבל לעשות דבר היתר מפורסם בשביל איזה אנשים שיטעו לחשוב שהוא דבר איסור לא אסרו. ועובדא זו שידוע לכל שנשים מקבלות שבת בהדלקת הנרות ואנשים מקבלים שבת בתוספת קטן כי זמן הדלקת הנרות קבעו בעשרים מינוטין קודם השקיעה בכאן וברוב המקומות וא"כ הוא דבר מפורסם לכל אף לנשים שהאנשים עדיין מותרין במלאכה קרוב ל"ח מינוט אף לכתחילה אם לא יקבלו שבת וכו' ורק אפשר יש איזה נשים טועות שחושבות שמזמן הדלקת הנרות אסור אף לאנשים לא שייך לאסור בזה משום מראית העין, דלא איכפת לן שידעו האמת שלאנשים מותר כיון שעדיין לא קבלו שבת" עכ"ל.

מ. דעת תורה סעיף ג', ועי' בבדי השלחן ס"ק מ"ז. ולענין אם מועיל לכתוב על נייר מאכל פרווה או חלב שקדים וכדומה עי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה שקדים דפסק שאם כותבים על נייר אחר חלב שקדים ומניחים אותו ליד המאכל אינו

שמרגרינה הוא דבר מצוי מאוד, ועוד שנייר העטיפה שלו מונח הרבה פעמים על השלחן^{מב}.

בשר צמחי (סויה) עם חלב

כה. בשר צמחי (שניצל פרווה) מותר לאכול עם חלב ואין בו חשש כלל משום מראית עין כיון שמצוי מאוד^{מב}, וכן מותר לשתות חלב צמחי

מראית עין, וכן דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א במרגרינה להקל, ועי' בקונטרס להגרי"י רובין שליט"א סעיף כ' דכתב שמותר לטגן נקניק בשרי עם מרגרינה ואין חשש שיראה מטגן בחמאה, ועי' שם בהערה ל"א דכתב שיש לעיין אם מותר ליתן קובית מרגרינה לתוך תבשיל בשר משום שאין זה דרך בישול רגילה כלל והרגילות אצל הגוים הוא ליתן חמאה בבשר.

מב. שו"ת משנה הלכות חלק ה' סימן צ"ו, ומ"מ אפילו אם אין הנייר על השלחן מותר אפילו לכתחילה, אמנם עי' בספר אורחות הבית להגרי"מ שטרנבוך שליט"א שהביא בשם רבו, הגאון ר' משה שניידר זצ"ל שנהג להחמיר שגם במרגרינה שנראית כחמאה לא אכלו בסעודת בשר אלא אם כן מועטף עם נייר העטיפה שרשום שהוא מרגרינה, וזה עדיף מכתב בעלמא. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ו אות י"ב וכן בחלק ד' סימן מ"ז שכתב דאם הוא מניח נייר או קופסא של החמאה והגבינה שכתוב עליו שהוא פרווה מותר, ועוד כתב דבמקום שרגילין לאכול חמאה וגבינה פרווה יש להקל יותר, ומכל שכן בחלב פרווה באופן ששותין אותו עם קפה לאחר שסילק את עצמו מן הבשר.

מג. מפני שכו"ע רגילים בזה, ואין חשש שהרואה יחשוב שזה בשר עם חלב ממש, וכן שמעתי בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א סברא זו, וכן דעת שו"ת מעדני מלכים סימן ס"ז אות ב'. ושוב ראיתי שהסברא מובאת בספר דעת תורה שכתב לענין שמן אגוז קאקוס הנוהג שנתפרסם בעולם דיש לומר דלית ביה משום מראית עין ולפי סברא זו גבי משקים הנראים כחלב היה נראה להתיר בלא הנחת היכר. ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק ט' סימן קנ"ז דכתב ששניצל פרווה עם גבינה היות שכהיום מפורסם מאוד דאיכא נקניק ושניצל דאינו בשר כלל, לא שייך כלל מראית עין. ועוד דהרי איכא סברת הכרתי ופלתי דלא גזרו רק בדבר שהוא חלב באמת אלא דהתורה לא אסרה, אבל חלב שקדים נקרא כן רק בשם מושאל וכיוצא בו, אבל כאן דלא בשר הוא ולא נקרא בשם בשר הוא ק"ו משקדים, ואם גזרו שם בבשר בהמה עכ"פ אין הכרח לחדש גם כאן גזירה, זה נלע"ד דרך לימוד זכות עכ"פ על אלו שעושים כן עכ"ד.

ועי' בקונטרס של הגרי"י רובין הל' בשר בחלב סעיף כ' דכתב שמותר לאכול נקניקיות סויה עם חלב, וכן מותר לבשלם יחד, ולמעשה יש לעיין אם

עם בשר, ויש מחמירים בו כחלב שקדים וראה הערה מד.

עם מרגרינה פרווה כיון ששכיח כמו חמאה. ועי' שם יתר אריכות בענין מראית עין.

מד. כיון שהוא שכיח מאוד, ושוב ראיתי בספר הבית והכשרתו עמוד ס' שהביא בשם בעל השבט הלוי להתיר, וכל שכן כשהאריזה על השלחן מותר כמו שכתב בשו"ת משנה הלכות שם ועי' שם עוד דכתב דלא אסרו מ"ע אלא בדבר שאין דרך העולם לעשותו בדרך היתר ע"פ רוב או דבר שאינו מצוי כ"כ בדרך היתר, אבל בדבר שנהגו העולם לעשותו ע"פ רוב בדרך היתר אף דיש בו משום מ"ע לא חיישינן לה דכל הרוואה אותו ודאי יאמר בדברך היתר עשאה, ולכן לגבי חלב צמחי שמאוד שכיח היום אין חשש, ואפשר שחלב שקדים בזמנינו אם הוא מצוי מאוד כחלב צמחי אז אין חשש מראית עין, ואם הוא לא שכיח מותר משום דהרוואה יכול לחשוב שהוא חלב סויה, ועי' בשו"ת מעדני מלכים סימן ס"ד וסימן ס"ז אות ב' דפסק להקל בחלב סינטטי כמו בנקניק צמחי משום דכבר נפוץ היום, אמנם עי' בבדי השלחן ס"ק מ"ח דכתב וז"ל "והנה כהיום נתפשט הרבה להשתמש במשקה סתמי הדומה לחלב וכן במין חמאה שאינו חלבי אלא עשוי משמני צמחים ואף שלפי הנראה היה אפשר לומר דליכא בהו חששא דמראית עין דכיון ששכיח להשתמש במאכלים אלו למה יחשדו האוכלים באכילת איסור מ"מ לא ברירא דין זה לענ"ד ויש להחמיר להניח אצלם קופסתם או נייר עטיפתם" עכ"ל. ועי'

אומרים אותה סברא על בשר או חלב צמחי בארצות הברית משום דאולי שם זה לא כ"כ שכיח כמו שמצוי בארץ ישראל. ושוב מצאתי בשו"ת חיי הלוי חלק ד' סימן מ"ז שנשאל בענין מה שנתחדש שם בחו"ל שעשו מאכל הנקרא "סאלאמ"י" שבדרך כלל נעשה מבשר ועכשיו נעשה מדגים, והעירו על זה מצד מראית עין, ועוד עשו מאכל הנקרא טאופ"ז שנראה כגבינה ומורחים אותו על הסאלמא"י ונראה כאוכל בשר וגבינה. והשיב שם דנראה למעשה עכ"פ עד שיתפרסם הדבר לכל שיש גם סאלאמ"י של דגים, צריכין לעשות היכר וסימן על העטיפה שנעשה מדגים, ולענין ילדים כיון שיש גם חשש איחלופי וכדומה יש להזהיר הילדים שלא יטלו כל העטיפה מהסאלמא"י עד סוף האכילה. וכיון דהאריך שם בעניני הלכה למעשה במראית עין לתעולת הנידון נביא סיכום מדבריו כאן. והנה בדבר שבכל מקום נעשה באופן המוצנע, יש סברא להתיר לעשות ההיתר אפילו בדבר שיש חשש מראית עין מדאורייתא, ולכן בענין מה שאסרו חז"ל ללבוש דבר הנראה ככלאים, יש סברא להתיר לתופרו תחת מלבושו. ובענין סעודות גדולות שנותנין לאחר הסעודה לשתות קפה עם חלב פרווה, החלב פרווה צריך הכשר מרב מובהק, ועוד יש סברא דלא אסרו מראית עין רק כשנראה שאוכל בשר בחלב ביחד, ומעיקר ההלכה יש מתירין לאכול חלב לאחר שסילק את עצמו מאכילת בשר. מותר לאכול בשר עם לחם ממורח

גלידה פרווה אחרי בשר

כו. אחרי אכילת בשר מותר לאכול גלידה פרווה כיון שמצוי ביותר אין בו מראית עין, ועוד משום שהאיסור מראית עין הוא דוקא לאוכלם יחד, אבל בזה אחר זה אין לחוש כלל^{מה}.

בשר עם חלב אשה

סעיף ד'

כז. אסור לבשל בשר עם חלב אשה משום מראית עין, ואם נפל לתוך התבשיל בטל, ואין צריך שיעור לבטלומי, מיהו לצורך רפואה מותר

ועי' בשו"ת אור יצחק חלק ב' יורה דעה סימן ג' שפסק דחלב צמחוני דשכיח מאוד בודאי שאין לגזור בזה משום מראית עין.

מה. עי' בשו"ת מעדני מלכים שם, ועי' שו"ת יחווה דעת חלק ג' סימן נ"ט דמתיר ואין חשש מראית עין, וכן דעת שו"ת מנחת פרי חלק ג' סימן נ"ז, וראיתי בשם הגר"א נבנצל שליט"א דאם נפוץ היום המאכל הזה אין חשש מראית עין, וכן מיקל המגילת ספר אות ז' ד"ה והנה, ועוד פוסקים. ובספר ישא יוסף חלק ב' סימן ג' כתב לגבי אכילת מאכלי חלב אחרי שאכלו בשר צמחיים נהגו להקל, והטעם משום דכאן אין מראית עין של אכילת דבר איסור, אלא מראית עין שעובר על איסור המתנה של אכילת חלב אחרי בשר וזה אינו אלא מראית עין דרבנן ובזה רבו מקילים, ובפרט שרבו כבר יודעים שיש בשר פרווה שנפוצה מאוד ולכן די שיצינו על גבי המוצר שהמרכיבים תחליפי בשר צמחי וסגי בהכי.

מו. שו"ע סעיף ד', וכ"כ בפרי תואר בס"ק י' המובא בדרכי תשובה ס"ק נ"ב,

בסוף ספר פתחי הלכה תשובות מבעל הבאר משה תשובה ז' דכתב שיש להניח את הבקבוק ליד חלב סויה שאוכלים עם בשר, וכן כתב לי הגר"ח קניבסקי שליט"א שיתכן דיש איסור מראית עין בחלב סויה, והבדי השלחן בביאורים ד"ה מראית עין הביא ראיה להחמיר בזה מדברי הרמ"א שכתב דנהגו לעשות חלב משקדים משמע דהיה נפוץ אצלם השימוש של חלב שקדים וכן דברי הט"ז על רמ"א יותר מפורש שכתב "וכבר נתפשט המנהג כן" ובכל זאת הצריך הרמ"א היכר, ולמעשה הסיק לדינא להחמיר כמו שהבאנו לעיל, ועוד ע"ש מה שטען על דברי הדעת תורה כמו שהבאנו לעיל שגם הוא אינו מיקל אלא בצירופים ולא סמך על סברא הנ"ל לחוד, ואכמ"ל. ובעל האבני ישפה זצ"ל כתב לי דבזמנינו שמוצרי סויה מאוד מצויים אין איסור של מראית העין, אבל טוב להחמיר לשים האריזה על השלחן. ובשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן ס"ד ענף ד' כתב דחלב פרווה מותר לשתותו תיכף אחר אכילת בשר אפילו אם לא סילק את הבשר מן השלחן, וכל שכן שיש להתיר בעוף שבלאו הכי יש מקילים בענין זה.

לבשלם יחד אף שלא במקום סכנה מיו.

מראית עין בכישוף

כה. נתבאר לעיל שמדאורייתא אין איסור בישול בשר עוף עם חלב, מ"מ יש איסור דרבנן של מראית עין, וה"ה בשר עם חלב אשה או חלב

דקות, ולפעמים יתכן בבתי מלון ובאולם שמחות שמגישים אוכל זה והאחראי על המטבח לא נמצא ולכן לא יכול לברר עד למחר עכ"ל, ולכן יש להחמיר בזה אא"כ הוי שעת הדחק.

ולענין שיעור ביטולו כבר הזכרנו לעיל דבפרי תואר שם כתב שאפילו אם החלב אשה רוב והתבשיל מועט מותר ובתנאי שלא יהא נראה מראית חלב, ולעת הצורך כתב הלבוש בעטרת זהב סעיף ג' שיש להקל כדעה זו ואפילו כשאין רוב בתבשיל כנגד החלב מותר, אם אינו ניכר החלב, אמנם בדרכי תשובה שם הביא דעת ערך השלחן שלמד מלש' הרשב"א דבעינן עכ"פ רוב, ופחות מרוב אסור. ועי' ברע"א כאן שכתב דדוקא אם נפל מעצמו לתוך התבשיל בטל ואין צריך שיעור, אבל אם מתערב חלב אשה עם בשר במזיד אפילו בדיעבד אסור לו ולמי שנעשה בשבילו, כמו שיתבאר לקמן בסימן צ"ט סעיף ה' דיני אין מבטלין איסור לכתחילה, מיהו עי' ביד יהודה סימן צ"ט ס"ק ט"ו שהביא ירושלמי דדבר שאינו אסור אלא משום מראית עין מותר להוסיף עליו לכתחילה כדי שיתבטל ולא יהא מראית עין.

מז. דעת הש"ך בס"ק ז' בשם המהרש"ל, וכן דעת הט"ז ס"ק ה', ומותר אף באכילה כמו אצל חלב שקדים במקום רפואה.

ובס"ק נ"א הביא הדרכי תשובה מהלבוש ועוד פוסקים, שהביטול הוא בתנאי שאין נראה מראית החלב ולא ניכר התערובת, שאם ניכר אסור משום מראית עין. ועוד הוסיף שם בשם ספר חגורת שמואל שאם מונח שקדים אצל החלב אשה, מותר לבשלם דתו ליכא חשש מראית עין, אמנם עי' בבדי השלחן ס"ק נ"ב שכתב דיש לפקפק בזה דשמא איכא מאן דידע להבחין בין חלב אשה לחלב שקדים כגון במראה או בריח אבל אינו יודע להבחין בין חלב אשה לחלב בהמה והסיק דצ"ע, ועי' במעדני השלחן ס"ק כ"ד דהביא נמי שיטת החגורת שמואל וכתב דלדינא צ"ע בזה משום שאם יטעום הרואה ויראה שזה לא חלב שקדים יש שוב איסור מראית עין, ולכן אין להקל רק במקום הדחק, ושוב ראיתי בספרו שו"ת מעדני מלכים סימן ע"א דנשאל הלא ממה נפשך יש להתיר כדעת החגורת שמואל משום דלאו אנשים שאינם חוקרים כלום אם כן גם לא טועמים המאכל, ולא לאו אנשים שטועמים יש לומר בודאי יבררו שאין זה חלב בהמה, ומדיכתי תיתי לחוש לאדם כזה שמברר קצת דהיינו שטועם ולא מברר עד הסוף. והשיב דבאיסור מראית עין אין שום שיעור בזמן, לכן באותו רגע שיאכל ויראה שאין זה חלב שקדים יש כאן איסור מראית עין עד שיברר ואפילו אם יברר אחרי כמה

טהורה עם בשר טמאה שאין איסור לבשלם יחד מדאורייתא אבל משום מראית עין אין לבשלם יחד^מ, אולם יש מגדולי הפוסקים שסוברים שבבישול אין איסור מ"ע, ורק באכילה שייך מראית עין^{מט}.

מראית עין בתרי דרבנן

כט. יש אומרים שאין איסור מראית עין בעוף עם חלב אשה, או עם חלב שקדים, או עם חלב טמאה כיון שהוא תרי דרבנן, ויש מחמירים.

לכשר בשר עבור גוי בקדירה של חלב שאינה בת יומה
ל. נחלקו הפוסקים האם מותר לבשל עבור גוי בשר בקדירה של חלב שאינה בת יומה, וראה הערה^{נא}.

מט. דעת הש"ך ס"ק ז' שסובר שאין איסור מראית עין בבישול אלא רק באכילה, משום שאפשר שהוא מבשל לחולה.

נ. הרמ"א בסעיף ד' כתב שבעוף דרבנן אין לחוש למראית עין, ובפמ"ג משב"ז ס"ק ה' מסביר שהרמ"א אינו חושש למראית עין כשהוא תרי דרבנן, כגון עוף עם חלב טמאה, או עם חלב אשה, או בחלב שקדים, אבל בעוף עם חלב טהורה ודאי יש לחוש, והיש מחמירים הוא דעת הש"ך ס"ק ח' שיש מראית עין אפילו בתרי דרבנן. וכבר נתבאר לעיל בהערה שגם הט"ז הצריך היכר לכתחילה, וגם בדעת הרמ"א למדו כמה אחרונים שהתיר דוקא בצנעה.

נא. עי' בפתחי תשובה ס"ק ח' שהביא בשם החמודי דניאל שמותר לבשל עבור גוי בשר בקדירה של חלב אינה בת יומה, משום שכל שאינו אסור אלא מדרבנן מותר בבישול ובהנאה, וכאן

מח. רמ"א שם שאוסר רק בחלב טמאה או בשר טמא בחלב טהור ודוקא בשר בהמה, וכמשנ"ת לעיל שיטתו שבעוף בחלב שאיסורו מדרבנן ואף מראית עין שלו היא דרבנן לא אסרו משום מראית עין (דכך תפסו רוב האחרונים בדעתו שמתיר בשר עוף אף בחלב טהורה). וכ"כ הלבוש, ופרי חדש ס"ק ז', ורע"א. ועי' בט"ז שם שאוסרים בישול בשר טמאה עם חלב טהורה משום מראית עין, וכן הוסיף הט"ז שיש איסור בישול של מראית עין גבי עוף עם חלב, והחכמת אדם בכלל מ' דין ג' נמי סובר כהט"ז שיש איסור מראית עין בבישול עוף עם חלב וגם באכילה. וכן דעת היד יהודה בפירוש הקצר ס"ק י"ב ובפירוש הארוך ס"ק ה', שיש איסור מראית עין גם בבישול, וה"ה בחלב אשה יש איסור מראית עין בבישולו, ונעלם מהש"ך דברי הרשב"א שכתב דיש איסור לבשלו וכ"ש לאכלו.

ביצים הנמצאים בעופות סעיף ה'

לא. ביצים הנמצאים בעופות לאחר שחיטתן, אם הם גמורות דהיינו שיש להם חלמון וחלבון אע"פ שמעורות בגידים מותר לאכלם בחלב^ב, ויש אומרים שרק אם נגמר החלמון והחלבון ויש לו גם קליפה אפילו רכה מותר לבשלם בחלב, ויש אומרים שלכתחילה רק כשיש חלבון חלמון וקליפה קשה מותר לבשלם בחלב^ב.

בשביל העכו"ם וצריך להזהר בזה שלא להכשל באיסור בשר בחלב.

נב. שו"ע סעיף ה'.

נג. עי' בט"ז ס"ק ו' שהביא בשם המהרש"ל שהקשה דכאן מבואר שביצה שיש לה חלמון וחלבון מותר לאכלה בחלב אפילו שהיא מעורה בגידים, ולעיל בסימן פ"ו סעיף ד' כתב המחבר שאם היכה תרנגולת על זנבה ויצאה ביצה שהיתה מעורה בגידים הרי היא כבשר מן החי אפילו שנגמר החלבון וחלמון, ומתוך המהרש"ל שאף לעיל בסימן פ"ו היה ראוי לאכלם בחלב, אפילו הם מעורות בגידים לפי שאין בהם טעם בשר כלל, רק כיון שהיכה על זנבה והפילה ביצה מעורה בגידים חשוב כבשר מן החי, שאיסור בשר מן החי אינו תלוי בטעם בשר אלא במציאות שהוא מן החי, וכאן מיירי שמצאו ביצה בתוך התרנגול לאחר שחיטתה, ואינו אבר מן החי.

ולענין דינא כתב הט"ז בשם הגהות שערי דורא, שנהגו הנשים איסור אפילו אם הקליפה חיצונה קשה לגמרי, ואין להחמיר בזה אלא לכתחילה להחמיר לכתחילה, אבל בדיעבד כל זמן שנגמרה קליפה רכה, דהיינו הקרום לבן יש להקל

ליכא מראית עין כי מי יודע אם הקדירה של בשר או של חלב, אבל מ"מ הביא הפתחי תשובה שמסיק החמודי דניאל שיש להחמיר בזה מדכתב הרמ"א לקמן סעיף ו' דאסור לחתות האש תחת קדירה של גוי שמא יבשל בשר בחלב שבלוע בקדירות שלו, אמנם אפשר משום שהיה מתחילה חלב גמור החמירו בו קצת עכ"ד. ובשי"ך ס"ק י"ח וביד אברהם והרע"א על סעיף ו' התירו לבשל לגוי בשר בקדירה של חלב אינו בן יומו מצד עיקר הדין, שדברי הרמ"א שאסור הם חומרא בעלמא (כלשון הש"ך). וביד יהודה בהשמטות לסימן ק' ס"ק כ"ז אסר לבשל עבור גוי בכה"ג דלא כספר חמודי דניאל, ועי' בבן איש חי שנה שניה פרשת בהעלותך י"א שכתב לגבי קדירה של חלב אינו בן יומו שבישל בה בשר, אינו עובר משום בישול ולא עוד אלא מותר לכתחילה לבשל בה בשר לגוי או לאיזה צורך שאין בו אכילה, ואין לאסור משום מראית עין. וידיעה חשובה מצאתי בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ו אות א' שכתב דדבר זה צריכים להזהר משום שהוא שכיח מאוד אצל בתי חולים וכדומה, וגם מצוי במי שיש לו משרת עכו"ם בביתו ויש לו קדירה מיוחדת, ונמצא כל פעם שרוצה לעזור לבשל

ביצה שיש לה רק חלמון

לב. ביצה שיש בה רק חלמון אסור לבשלה עם חלב, אבל אם אכל ביצה זו שיש לה רק חלמון מותר לאכול מיד אחריה גבינה^י, ויש מוסיפין שמותר לאכול הגבינה אפילו בלי קינוח ונטילת ידים^י. ויש מחמירים שדינה כבשר וצריך להמתין שש שעות^י.

ביצים שהטילה התרנגולת בחייה

לג. יש אומרים שכל ההלכות שזכרנו לעיל לגבי ביצים הן דוקא בביצים שנמצאו בתרנגולת לאחר שחיטתה, אבל ביצים שהטילה התרנגולת בחייה כדרכה, אפילו אם הקליפה רכה מותר לאוכלם עם חלב לכתחילה^י.

החלמון ומעורה בגידים מותר לאכול אחריו גבינה, וכן פסק ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק ח' כיון שלא מושך טעם כבשר ממש, וכיון שהוא רך אינו נשאר בין השיניים.

נה. דעת הגר"א ס"ק י"ב דמתיר בלי קינוח ונטילת ידים, ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק כ' שכתב דבלא קינוח ובלא נטילה אפילו תלויים עדיין באשכול וכן העיקר, ומשמע דאף שלא נגמר עדיין החלמון לגמרי. אמנם עי' בבדי השלחן ציונים ס"ק קל"ז שכתב דמ"מ אם רואה שנשאר ממנה על ידיו נראה דצריך לרחצם, וכן אם מרגיש שיורי הביצה בפיו צריך לקנח או להדיח פיו עד שאינו מרגיש בה עוד, דבלא זה הוי ליה כאוכלם בבת אחת.

נו. פרי חדש ס"ק י', כל ביצה שאינה גמורה אסור לאכול אחריו גבינה, משום שיש לו דין כבשר.

נז. עי' בפתחי תשובה ס"ק י"ב שהביא משאילת יעב"ץ חלק א' סימן ק"ב,

ואין בו דין בשר כלל, אבל בלאו הכי אסור בחלב. ועי' בש"ך ס"ק ט' שהביא קושית המהרש"ל וכתב כמה תירוצים בזה, ולענין דינא כתב הש"ך בס"ק י' שאפילו אותם ביצים שנגמרו בחלמון וחלבון וקליפתן רכה לכתחילה אין לאכלם עם חלב, אע"פ שאינם מעורות בגידין, אבל בדיעבד אם כבר נתבשלו בחלב מותר לאכלם אם אינם מעורות, אבל אם הם מעורות אסור אפילו בדיעבד, מיהו בהפסד מרובה יש להקל כשיטת רש"י וסיעתו שאפילו אם הם מעורות ונגמר רק החלמון מותר. ולגבי מנהג הנשים שהזכרנו בשם הט"ז, שנהגו לאסור ביצה שנגמרה לגמרי ואפילו יש לה קליפה חיצונית קשה שלא לאכלה עם חלב, כתב הש"ך דאינו אלא חומרא בעלמא, ולכן במקום שאין מנהג, אינו צריך להחמיר ומותר לכתחילה כל זמן שהקליפה קשה, וכן פסק במנחת יעקב כלל ע' ס"ק ב'.

נד. לשון השו"ע שם. וכן דעת הש"ך בס"ק י"ב שאפילו אם נגמר רק

סעיף ו'

מעושן ומבושל בחמי טבריה

לד. המעשן בשר עם חלב או המבשלם בחמי טבריה, או המבשל בחמה או בתולדת חמה, אסור אבל אין לוקין עליו משום בישול בשר בחלב^כ.

המבשל בשר במי חלב

לה. המבשל בשר במי חלב או בחלב מתה או בחלב זכר דבהמה פטור ואין לוקין עליו משום בישול בשר בחלב, אבל אסור לעשות כן^כ, ואם נפל בתבשיל צריך ס' נגדו דאסור מדרבנן, משא"כ בחלב זכר דאדם דאינו חלב כלל^ס.

לחממם בעשן. ולגבי אפיית בשר בחלב התורת האשם הובא במנחת יעקב כלל פ"ה על דין ג' סובר שהוי כצלי ונחשב כבישול דאורייתא. אכן עי' בלבוש הכא וכן בחכמת אדם כלל מ' דין ו' שסוברים דהוא דרבנן.

נט. שו"ע שם. מי חלב- עי' לקמן בסעיף ח' מהו הנקרא מי חלב, חלב מתה- היינו חלב הנמצא בכחל בהמה אחר שחיטתה, חלב זכר- חלב שבא מזכר בהמה.

ס. הרמ"א שם שכתב שחלב זכר לא מקרי חלב כלל ולכן אם נפל לתוך תבשיל של בשר אינו אוסר, ועי' בש"ך ס"ק ט"ז ופרי חדש שם שמסבירים שהרמ"א אינו חולק על המחבר ששמע מדבריו שיש איסור דרבנן, דהמחבר מיירי בחלב זכר של בהמה דאסור מדרבנן, והרמ"א מיירי בחלב זכר של אדם דמותר אפילו מדרבנן דלא גרע מחלב אשה.

ועי' בגליון מהרש"א על סעיף ד' שכתב דמ"מ יש איסור מראית עין אם מבשלים בשר עם חלב זכר דאדם, וכן

ומצאתי בכף החיים ס"ק ל"ט שכתב אפילו שהטילה בחייה אם היא מעורה בגידים יש איסור אכילה משום אבר מן החי.

נח. שו"ע סעיף ו' לגבי המעושן והמבושל בחמי טבריה, ועי' בש"ך ס"ק י"ג שכתב שאע"פ שאין לוקין עליו אבל איסורא מיהא איכא, ועי' בפרי חדש ס"ק ב' שכתב דהמעשן בשר בחלב עובר על איסור בישול ונאסר בהנאה, אבל אם מבשל בחמי טבריה מותר בהנאה, ועי' בפרי תואר ס"ק י"ד שפסק שבין מעושן בין מבושל בחמי טבריה הוי ספיקא דאורייתא, וצריכים להחמיר שאולי יש איסור בישול מן התורה ואסור בהנאה. ולגבי שלוק הפרי חדש שם סובר דהוי דאורייתא, וכן דעת הגר"א ס"ק י"ג. וראיתם לגבי מעשן ושולק מהירושלמי בשבת דאיתא שם לענין שבת השולק והמעשן כולהו משום מבשל, וא"כ ה"ה לענין בב"ח, אמנם עי' בפלתי ס"ק י"ב שכתב דיש לדחות דבבב"ח דרך בישול אסרה התורה, וזהו אין דרך בישול

המבשל דם בחלב

לו. המבשל דם בחלב יש אומרים שפטור ואין לוקין עליו משום בישול בשר בחלב^א, ויש אומרים שיש איסור משום מראית עין לבשל חלב עם דם^ב.

לחתות תחת קדירה של גוי

לז. אסור לחתות האש תחת קדירה של גוי, משום שהם מבשלים פעמים בשר ופעמים חלב, ושמא יבוא לידי בישול בשר בחלב, ועי' לקמן סוף סעיף ו'^ג.

קדירה שלו, ולכן יש לכל השפחות עבודי כוכבים שתי קדירות א' לבשר וא' לחלב. ועוד כתב שם דבשר לאו דוקא אלא ה"ה שאר דברים, מיהו אין בזה אלא חומרא בעלמא ואין העולם נוהרין בזה. ונחלקו האחרונים בביאור כוונת הש"ך במה שסיים אינו אלא חומרא בעלמא ואין העולם נוהרין בזה. בהגהות אמרי ברוך ובדברי מלכיאל חלק ב' סימן מ' סוברים שדברי הש"ך קאי על מה שהצריך המרדכי להקפיד שלהשפחות בבית ישראל יהיו שתי קדירות וע"ז כתב הש"ך שזו חומרא בעלמא אבל לחתות תחת קדירה של גוי אסור מדינא, שעובר בזה משום לא תבשל. אולם עי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק י"ח שהבין בדעת הש"ך (לפי ביאור של ספר פרי הדר) שכוונתו שאין העולם נוהרים בשאר דברים, לא קאי על החומרא שיש לכל שפחה ב' קדירות, אלא על החומרא שאין לחתות קדירה שיש בתוכו שאר דברים, ועל זה סיים הש"ך דאין העולם נוהרים בזה, וטעמא דמילתא הוא משום דאף אם התכוין לבשל בליעות בשר וחלב אפילו הכי אין איסור בישול בבי"ח מדאורייתא כיון שאין

פסק היד יהודה בפירוש הקצר ס"ק כ"ו, ולפי דברי הרע"א שהזכרנו לעיל גבי חלב אשה יש לאסר ג"כ לכתחילה ליתן חלב זכר בתוך תבשיל של בשר, ועי' ביד יהודה בפירוש הארוך ס"ק י"ג מה שכתב בזה.

סא. שו"ע שם. וכן נקט הפמ"ג שפתי דעת ס"ק ט"ו.

סב. חדושי הפלאה, וכן מבואר ברע"א שאסור בבישול והנאה. ולמד זה מפשטות לשון המחבר גבי כל הנך הנז' דהיינו המבשל במי חלב או בחלב מתה וכו', שגם לגבי הבישול עצמו הוא רק פטור ממלקות אבל אסור מדרבנן.

סג. רמ"א שם. ועי' ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק י"ד שהביא טעם למה אין העולם נוהרין בזה והוא משום שסתם כלי של עכו"ם אינו בן יומו מחמת בישול הקודם מטעם ספק ספיקא, ואין כאן אלא חשש בעלמא של בישול. ועי' בש"ך ס"ק י"ח שהביא עוד חומרא על דברי הרמ"א מהמרדכי שאסור לגוי לבשל בבית של ישראל בשר איסור בקדירה שלו שמא יחתה הישראל תחת

דרכו בכך, ולכן הכא לגבי קדירה של גוי יש להסתפק בכלל אם בישול בשר בחלב וכמ"ש היד יהודה לעיל. וסיים שם בספר פרי הדר דכיון שכל הדין של הרמ"א הוי חומרא בעלמא, ואף שיש שיטות שמפרשים בדעת הש"ך שצריכים ב' קידרות, מיהו מאחר שיש אומרים שהש"ך קאי רק על האיסור לבשל שאר דברים, ולהלכה נראה שיש לסמוך בזה על המקילין שלא להצריך לעכו"ם שמבשל בבית ישראל ב' קדירות לבשר ולחלב מחשש שמא יחתה הישראל, דאפילו אם יחתה אינו רק חומרא בעלמא, עכת"ד.

ועי' ברע"א כאן שהקשה למה צריך להזהר, הא אין הישראל מתכוין לבשל בשר בחלב, ורק רוצה לחתות את האש, ופסיק רישא לא הוי, כי שמא לא בישל הגוי בקדירה זו בשר וחלב. ותירץ שיש לחלק דדוקא בספק דלהבא שמא לא יהא נעשה כן על ידי המעשה שלו לא חשיב פס"ר, אבל כאן שיש ספק על העבר שמא הגוי בישל שם לפני כן בשר וחלב והוי ספק לשעבר הרי הוא פסיק רישא, ועי' שם עוד שהביא דעת הט"ז באו"ח סימן שט"ז ס"ק ג' שלשיטתו בנידון דידן יהא מותר, משום שהוא מיקל בספק פסיק רישא כשנועל התיבה בשבת ויש ספק אם יש בה זבובים, ועי' בביאור הלכה סימן שט"ז (ד"ה ולכן יש להזהר). ועי' בדרכי תשובה ס"ק פ"ט בשם ספר גן נעול שמחלק אם מתכוין לחתות כדי שיתבשל התבשיל שבקדירה שאז אסור, אבל אם אינו חותה כדי לבשל אין איסור כלל. נחלקו גדולי הפוסקים האם יש לחלק

בין שבת לשאר איסורים לענין ספק פסיק רישא וכדומה, דמדברי הרע"א הנז' מבואר שאין חילוק, וכן נקט בשו"ת אגרות משה יו"ד חלק א' סימן ל"ט ועוד פוסקים, אמנם עי' בשו"ת מלמד להועיל אה"ע סי' ק"ב שכתב דקשה מה יענה הט"ז על קושית רע"א, והשיב דכיון דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה א"כ הדבר תלוי במחשבתו ובידיעתו, וא"כ בשלמא אם הוא יודע שבודאי יעשה מלאכה ליכא למימר שאינו מתכוין דע"כ הוי כמתכוין כיון שיודע שבבירור יעשה המלאכה, אבל אם הוא מסופק אם יש שם זבובים א"כ ל"ל שבמחשבתו לעשות מלאכה דהא אינו יודע אם יעשה, וא"כ לא הוי מלאכת מחשבת שאותו מעשה אינו ברור במחשבתו וע"כ מותר באינו מתכוין. אך הא תינח לענין שבת דבעינן מלאכת מחשבת, אבל בבישול בשר בחלב דלא בעינן מלאכת מחשבת כל שיש ספק פ"ר אסור כיון דהוי ספק דאורייתא, וכן דעת שו"ת חלקת יעקב או"ח סימן ע"ז אות ו' ועוד כמה פוסקים שיש חילוק בין שבת לשאר איסורים.

ועי' בשו"ת מנחת שלמה חלק א' סימן ו' דף ל"ו שכתב להסתפק במי שמעביר אש תחת קדירה לבשל תבשילו אלא שאי אפשר לו כי אם באופן שגם תתבשל ודאי עוד קדירה אחרת של נכרי שיש בה בשר בחלב, ובאופן זה שהישראל ודאי לא ניחא ליה כלל בתבשילו של הנכרי, דאפשר שבכגון דא שפיר דומה לנועל דלת בשבת לשמור על חפציו אלא שממילא גם ניצוד צבי

לשרוף חמץ בפח שיש בו בשר וחלב

לה. יש אומרים שאין איסור בישול בשר בחלב כששורף אשפה כגון בשריפת חמץ בערב פסח, וסברתם כיון שהוא רק שריפה, ואין כאן בישול וראה הערה סד.

שבתוך הבית דלכו"ע מותר בכה"ג דלא ניחא ליה בצידת הצבי, וצ"ע. ישנם שסוברים דמבואר מהחומרא של הרמ"א שיהא אסור נמי לכתחילה לתקן הפסקת חשמל בשכונה של גוים, אמנם פעם שאלו להגר"א נבנצל שליט"א על מי שגר בבנין עם גוים והפסיק החשמל בכל הבנין האם מותר לו להדליק החשמל או צריך לחשוש שיש בשר בחלב שמבשל בבתיהם של הגוים והשיב שמוותר.

סד. דעת היד אברהם סוף סימן פ"ז שכתב כן לענין הדלקת נר בבשר וחלב, וכן ראיתי בשו"ת רבבות אפרים חלק ח' סימן רל"ט אות ב' שאינו נקרא בישול אלא שריפה, ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ו' סוף סימן רס"ח שכתב דאם שורף בב"ח כדי לאבדו מן העולם מותר ואינו נקרא בישול, דהא שורפו כדי שלא יבוא לאוכלו, (ועי' לעיל הערה י"ט שהארכנו בזה, וכן הערה כ"א וכ"ב). אמנם בספר ערוגות הבושם אות י"ב כתב דאסור לשרוף בשר בחלב משום דיש בישול אחר בישול, ואף דמיקלי קלי ונשרף באש, מ"מ קודם שנשרף הוא מתבשל ועובר עליו משום בישול בשר בחלב. ואינו דומה לנר חנוכה שנראה שהסכמת האחרונים שאינו אסור משום בישול ודנו רק משום איסור הנאה, דשם יש לצרף סברת הפמ"ג שבבב"ח

שנתבשלו כבר יחד אין בישול אחר בישול, אבל כאן החשש הוא ששורף בשר וחלב שלא נתערבו מקודם ע"י בישול ואף שנתבשלו כ"א בלחוד יש בישול אחר בישול. אבל לכאורה נראה להתיר משום דרוב פוסקים מקילים, ועוד יש לצרף שיטת הט"ז באו"ח סימן שט"ז שהזכרנו לעיל שמתיר בספק פסיק רישא, ולכן בשריפת חמץ שיש ספק אם יבשל בשר בחלב יחדיו יש להתיר, (לכאוי צ"ע אם במציאות הוא ספק, דהדעת נוטה שבודאי יש שם בשר וחלב). ועוד טעם להקל משום שאפשר שהאוכל שמצוי בתוך אשפה הוא פגום ואין עליו דין של בשר או חלב, ושוב מצאתי בשו"ת משנת יוסף חלק ט' סימן קט"ו שנשאל בהשלכת בשר בחלב לשריפת חמץ בערב פסח אם יש לחוש לבישול בשר בחלב, והשיב דאין זה בישול כלל, דיתכן והפתיתין החלביים ישרפו בנפרד ולא יחד עם הבשריים. ואפילו הן, הרי הם מיד נחרכים באש ונפסלים ממאכל עוד לפני שהגיע לדרגת בישול, דהיינו שנפסל מיד מהיותו מציאות של חלב או של בשר, ולא מגיע לבישול בשר בחלב. דאל"כ איך אנו משליכים כל השנה לאשפה כל מיני שיריים של בשר ועצמות, ושל חלב כמו כלי פלסטיק מגביעים שלגיבנה ולבן, והרי מכשילים לבסוף האחראים על האשפה, השורפים הכל ביחד. אלא ודאי

לערב מים חמים שהדיחו בהם כלי חלב עם מים שהדיחו בהם כלי בשר לט. אין לערב מים רותחים שהדיחו בהם כלי בשר עם מים רותחים שהדיחו בהם כלי חלב וליתן לבהמה, משום שהוא אסור בהנאה^{סה}.

צוננים, ואעפ"כ יש למנוע מלגרום תערובת בשר עם חלב, וכן נקט באו"ה כלל ל' דין ו', וכן ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ל"א שמיירי במים צוננים, והוסיף שס"ל דגם בב"ח דרבנן אסור בהנאה. ולפי זה מובן מה שכתב הרמ"א בסמוך שכל אלו אינן אלא חומרא בעלמא והמיקל לא הפסיד, דאם מיירי במים רותחים אז זה יהא אסור מן הדין כמו כל בישול בשר בחלב, ועי' ברע"א שם שמתרץ דאולי יש לומר דהמים שבב' כלים הם ששים כנגד הא', אלא דאסור לערב ולהנות ממנו דהוי מבטל איסור לכתחילה ואסור דינא דאין מבטלין איסור רק לענין אכילה והנאה אבל לענין בישול לא מצאנו כן, וצ"ע. (ועי' בערוך השלחן סעיף ל"ג שכתב שלא לערב מים שהדיחו בהם כלי בשר עם מים שהדיחו בהם כלי חלב וליתן לפני בהמה, הרי לא שייך זה אלא אם כן היו המים רותחים מכלי ראשון ונתערבו רותחים, דאל"כ אינו אסור בהנאה, שאין זה דרך בישול וגם שיהא ממשות של בשר ושל חלב בתוך הכלים, וזה רחוק מהמציאות, שהרי אפילו אם הדיחו ברותחין מכלי ראשון, אחר כך כשנתערבו הרי הם כלי שני, עי' בכף החיים ס"ק ס' שג"כ כתב כהערוך השלחן ומסיק שמותר בהנאה אם עבר ונתן לבהמה, וכל זה ראיתי בשו"ת רבבות אפרים חלק ח' סימן שצ"ט, עי' שם מה שכתב בזה).

זו שריפה ולא בישול. אולם שמעתי בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שמקומות שיש בבנין פח אשפה ששורף הזבל אסור לבצע השריפה כיון שיש שם בשר בחלב כמו שהזכיר הרמ"א שם שאסור לחתות תחת קדירה של גוי שמא יש שם בשר בחלב.

סה. רמ"א שם. הש"ך בס"ק י"ט כתב שמיירי כאן שהדיחו הכלים עם מים רותחים וגם מערבם יחד כשהם רותחים, ולכן המים הללו אסורים בהנאה, (אבל כשלא היו רותחין אז מותר ליהנות מהמים) ועי' ברע"א שהקשה דאם המים רותחים איך מותר לערבם הרי יעבור על איסור בישול בב"ח. ותירץ דמיירי שיש ששים במים כנגד הבשר או החלב, ודינא דאין מבטלין איסור לכתחילה נאמר לגבי אכילה והנאה, ושמא לא נאמר לגבי בישול וצ"ע. ועי' בפלתי ס"ק י"ד שכתב דמיירי שעירבם אינו יהודי, והוא ספק אם יש במים ס' לבטל האיסור, ולגבי האמירה בבישול שהו דרבנן ספיקא להקל, ולגבי הנאה דאורייתא ספק תורה להחמיר.

ועי' ברע"א כאן ובכרתי ופלתי שמקשים על הש"ך שכתב שמיירי ברותחים, דא"כ למה כתב הרמ"א שאסור בהנאה, תיפוק ליה שאסור לערבם משום בישול בשר בחלב. והמנחת יעקב כתב שכאן מיירי במים

שימוש בכלי שנאסר מבשר בחלב לחפיפת הראש

מ. כלי שיש בו בליעות של בשר בחלב יש מחמירים לאסור להשתמש בו לחפיפת הראש, ואינו אלא חומרא בעלמא והמיקל לא הפסידו, ויש מתירים כיון שלא נהנה מהבליעות בשר בחלב אלא מהמים^{סו}.

להתערב בו בו"ח, ולכן דוקא חפיפת הראש מותר משום שנהנה מהמים ולא מהכלי כמ"ש הש"ך, אך שימוש להניח בו דבר היתר הוא בגוף הכלי שהוא עצמו בשר וחלב, ומשא"כ גבי חמץ שזה רק בליעות ואין משתמש כלל בבליעות, ודו"ק. והחילוק נראה כמ"ש הש"ך כאן שבמידי דאכילה דוקא אסר הרמ"א לכתחילה משום שיש הנאה מהבליעות, אבל לענין רחיצה דמיירי שם גבי חמץ הוא כחפיפת הראש דהכא שמותר גם להרמ"א מהטעם שכתב הש"ך שאין לו הנאה מהבליעות.

ושמעתי שיש כמה גדולי הוראה שליט"א שפסקו לענין שמפו שלנו שיש סוגים שיש בתוכם בשר בחלב ובזה בודאי ההנאה היא מגוף האיסור, מ"מ הבשר והחלב אינם מעורבין ביחד עד לאחר שהבשר הוא בדמות "כימיקל" שאינו ראוי לאכילה ואין איסור בשר בחלב אלא כשהם נתערבו כשעדיין ראויים לאכילה. ועי' ברמ"א באו"ח סי' שכ"ו ס"י שאסר לרחוץ ידיו בחלב בשבת משום נולד, אמנם בביאור הגר"א שם צידד כדעת הרבה פוסקים שאסור אף בחול משום דסיכה כשתיה, אכן עי' בביאור הלכה סימן שם ד"ה בשאר חלב שכתב דמנהג העולם הוא לרחוץ בבורית שלנו הנעשים מחלב ורק איזה מדקדקים זהירין בזה, ואם מצוי להשיג בורית

סו. חומרא שהביא הרמ"א שם אבל בדיעבד אין לחוש ואפילו לכתחילה אינו אלא חומרא בעלמא, ובמהרי"ל אסר להשתמש בו, וכן סוברים היד אפרים כאן ובכרתי ופלתי ס"ק ט"ו.

סז. בש"ך ס"ק כ' הקשה מדוע מותר לחפוף הראש במים הללו שמערבים בהם בשר עם חלב, הא אסור ליהנות מבשר בחלב. ומתרץ שכאן צריכים המים שבתוך הכלי ולא את בשר ואת החלב הבלוע במים, ואינו נהנה מגוף הבשר בחלב אלא מהמים ובכה"ג מותר, וכן דעת הפרי חדש ס"ק י"ח, ועי' בספר נדחי ישראל פרק ל"ג אות ב' דכתב שהכא אינו נהנה מגוף האיסור, ועי' ברמ"א או"ח סי' ת"נ בסופו שכתב דיש מתירין להחם בכלי חמץ ולרחוץ בהן וכן שאר צרכי הנאה, וכתב במשנה ברורה שם ס"ק כ"ז הטעם, שהרי אינו נהנה אלא מן הכלי ולא מהחמץ הבלוע בכלי אע"פ שהוא נפלט מהכלי לתוך החמץ, וכן הקיל בבדי השלחן ס"ק צ"א, ועי' בספר מחזיק ברכה ס"ק כ"ה שמוסיף עוד הסבר למה אין נזהרין בזה. והעירני ידידי הרב יצחק אפשטיין שליט"א דנראה הטעם לחלק בין הך דהכא שהחמיר הרמ"א לכתחילה לבין ההיא דחמץ שהיקל הרמ"א אפי' לכתחילה, משום שכאן לא מדובר בבליעות בעלמא אלא שהכלי עשוי מהאפר שעל הכירה שרגילות

בדיעבד אין לחוש

מא. כל הציורים שזכרנו מהרמ"א^{סח} אינם אלא חומרות בעלמא והמיקל לא הפסידסט, ויש אומרים שלגבי שהדין הראשון ברמ"א שאסור לחתות תחת קדירה של גוי הוא אסור מדינא, וראה הערה"ע.

המבשל שליף בחלב סעיף ד'

מב. המבשל שליף בחלב חייב, וכן האוכלו, אבל המבשל שליף או עור וגידים ועיקרי קרנים^{עא} וטלפים הרכים עם חלב פטור וכן האוכלם פטור^{עב}, אמנם איסורא מיהא איכא^{עג}.

רכים כיון שיש להם לחלוחית הם נותנים טעם לתוך החלב וגם החלב נאסר. ולענין צירוף עצמות רכות וקשות להתיר עי' לקמן ריש סימן צ"ט.

עב. כל זה במחבר סעיף ז', ועי' בשו"ת אגרות משה חלק א' סימן ל"ז שכתב שעור ושליף של בהמה אין בו דין בשר כלל ומותר לבשלם ולאכלם עם חלב, ולולי דברי הפמ"ג בס"ק כ"ב הייתי אומר שכוונת הש"ך שאיסורא מיהא איכא הוא רק על גידים ועצמות ועיקרי קרנים וטלפים הרכים ולא על שליף ועור עי' שם, אבל עי' באגרות משה חלק ב' ריש סימן כ"ז שכתב וז"ל "הנה בדבר הדועלאטין הנעשים מעורות כשרים וגם נמלחים אם מותר להחשיבם לפארעווע ולאוכלם גם במיני חלב, הרי כבר בארתי בספרי אגרות משה על יו"ד סימן ל"ז שיותר נוטה לע"ד שעור בחלב ליכא שום איסור אף לא מדרבנן אף בעורות לחים ורק למעשה כיון שהפמ"ג סימן פ"ז ס"ק כ"ב בש"ד כתב ודע דעור בחלב פטור אבל אסור, יש להחמיר" עכ"ל.

עג. ש"ך ס"ק כ"ב כתב שאף שפטור מ"מ איסורא איכא, ועי' ביד יהודה פירוש

שעושים שלא מחלב בודאי נכון לחוש לדעת המחמירין בזה, עכ"ד. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ז אות י' מה שכתב בזה.

סח. סעיף ל"ז, ל"ט, מ ולכאור' גם סעיף ל"ח כמבואר בהערה שם.

סט. רמ"א שם וכן נקט החמודי דניאל הל' בשר בחלב אות י"ח. והש"ך בס"ק י"ח כתב שאין העולם נוהרין בזה.

ע. עי' בדרכי תשובה ס"ק צ"ז שהביא בשם ספר שאול בן הלוי שהקולא של הרמ"א קאי דוקא על הציורים אחרונים אבל לגבי איסור לחתות תחת קדירה של גוי אסור מדינא. ושם כ"כ גם לגבי האיסור לערב מי הדחה שהוא מדינא. וע"ע בדרכי תשובה ס"ק פ"ז שהאריך לדון בזה אם אסור מדינא או מחומרא בעלמא.

עא. עי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ל"ו שכתב שגידים ועצמות וקרנים שנתבשלו עם חלב אסורים מדרבנן משום החלב שנבלע במ, אבל החלב עצמו אינו נאסר מהם, כי אין להם טעם כלל, אמנם היינו דוקא אם העצמות קשים או יבשים אז אינם אסורים החלב, אבל אם הם

נסיוני דחלבא

סעיף ח'

מג. יש אומרים שנסיוני דחלבא דהיינו חלב שמתמצת מקפאון הגבינה אינו בכלל מי חלב, ואסור מן התורה לבשל בו בשר^ע, (ויש שסוברים שאין איסורו מן התורה^ע) אלא מי חלב הוא אחר שעושים הגבינה מבשלים הנסיוני והאוכל צף למעלה ולא נשאר בו אלא מים בעלמא וזהו הנקרא מי חלב.

חלב הנמצא בקיבה

סעיף ט'

מד. חלב הנמצא בתוך הקיבה, דהיינו שלאחר שחיתת הבהמה מצאו בקיבתה חלב שינקה, אינו חלב^ע ומותר לבשל בו בשר בין בקרוש בין בצלול, ויש מי שאוסר בצלול ומתיר בקרוש^ע, ויש מי שאוסר בין בצלול בין בקרוש^ע.

הקצר ס"ק ל"ה שכתב דכל הני אסורים בבישול ובאכילה אבל בהנאה מותר.

עד. לשון המחבר והרמ"א סעיף ח', ועי' בפמ"ג כאן שאפילו כשיש הפסד מרובה אם בישל נסיוני דחלבא עם בשר אסור בהנאה ככל דין בב"ח מדאורייתא. וראיתי בשו"ת שלחן הלוי חלק א' פרק כ"ב שאלה ג' שנשאל בענין "אתילן" שהוא חומר אלכהולי שנעשה ממי חלב "נסיוני דחלבא" הנקרא לקטוז או פעפע אחרי שחימצו אותו על ידי חומר שאורי, האם דינו כחלבי. והשיב שכל דבר חמוץ הנעשה מחלב הוא חלבי לכל דבר, וכן דבר חמוץ הנעשה מבשר הרי הוא בשרי עד שיסריח ולא יהא ראוי לאכילה. וברור שאלכהול הבא מנסיוני דחלבא, ראוי עדיין למאכל ולא פקע ממנו שם חלב בשום פנים שבעולם.

עו. שו"ע סעיף ט', כדעת הרי"ף והרמב"ם. ועי' בש"ך ס"ק כ"ד שהביא טעם הדבר, משום דחלב הנמצא בקיבה אין עליו תורת אוכל אלא חשוב כפרש וטנופת, ולכן מותר לבשל בו בשר, ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק כ"ד שמסביר שאפילו שנותן טעם לשבח ורגילים להעמיד בו אפילו הכי קים להו לחז"ל שנפיק מתורת חלב ולא הוי אלא כפירשא בעלמא.

עז. רמ"א שם כדעת ר"ת. ועי' בש"ך ס"ק כ"ה שכתב שלכתחילה יש לאסור אפילו בקרוש משום מראית עין. ועי' בפרי מדגים שפתי דעת ס"ק כ"ה שכתב דלא תימא דהרמ"א אסר אף בקרוש כדעת רש"י שהרי בסימן פ"א לא הזכיר המחבר בכלל דעת רש"י אלא רק סברת הרי"ף ור"ת.

עח. ש"ך שם שהביא דעת המהרש"ל שפוסק כרש"י, שקרוש ג"כ חשיב

עח. פרי חדש ס"ק י"ד שחולק על המחבר.

סעיף י' חלב שנכבש או נמלח בתוך הקיבה

מה. חלב הנמצא בתוך קיבת בהמה לאחר שחיטתה שמשמשים בו לעשיית גבינות, לכתחלה אין להניחו בקיבה עד שיצטנן החלב בתוך הקיבה כיון שהקיבה חריף וחמוץ ממחר להבליע טעם הקיבה לחלב^ט, אבל כדיעבד מותר להעמיד בו גבינה אם לא נכבש בתוכו יום שלם ולא נמלח בו, אמנם אם נמלח בקיבתה או שעמד בו יום אחד אסור להעמיד בו^פ, דהיינו שלא יתן ממנו לתוך חלב כשביל שיקפיא וייעשה גבינה.

מרובה, ואפילו בצלול ונקרש יש להתיר בצורך גדול ומקום הפסד מרובה, והחכמת אדם כלל מ' דין ח' כתב כדברי הש"ך שגם לדעת המחבר אסור לכתחילה אפילו בקרוש משום מראית עין, אבל אנו נוהגין דאפילו כדיעבד אסור אפילו בקרוש, ובהפסד מרובה יש להתיר בקרוש.

עט. ש"ך ס"ק כ"ו. ועי' בבדי השלחן ס"ק קי"ד שהביא דהני מילי איירי דוקא על חלב צלול, אבל במקרה שנמצא שם רק חלב קרוש אין צריכים להזהר לכתחילה שלא להניח אותו בתוך הקיבה, וטעמו משום שכבישה איתא דוקא במשקה ולא ביבש, לכן כל שיש בו רק חלב קרוש אין שייך בו כבישה. [ומסתמא צריך שיהיה קרוש לגמרי בלי לחלוחית].

פ. שו"ע ורמ"א שם. ועי' בש"ך ס"ק כ"ט שביאר דבין בצלול ובין בקרוש נהי דחשיב כפירשא בעלמא כמשנ"ת בסעיף הקודם, מ"מ כיון דנמלח או שהה מעל"ע בקיבה ע"כ קבלה טעם מעור הקיבה, ולהכי אסור לכתחלה להעמיד בו גבינות.

כחלב ממש ואסור מדינא לבשל בו בשר, ועי' בט"ז ס"ק ז' שהביא דעת הר"י שהובא במחבר שהחלב נחשב כפרש בעלמא אפילו כשצלול, וגם דעת ר"ת שמחמיר כמו שפסק הרמ"א דחלב צלול מקרי חלב אבל חלב קרוש לא מקרי חלב. ועוד הביא דעת רש"י שהוא אסור אפילו חלב קרוש ולא סבר שהוא כפרש בעלמא, והמהרש"ל פסק כרש"י כי מי יודע מהו השיעור של קרוש ומה השיעור של צלול, כי אפשר דאפילו לסברת ר"ת דוקא אם הוא קרוש ואין בו לחלוחית כלל שרי, ולכן צריך להחמיר אפילו בקרוש כמו שהבאנו מהש"ך. ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ל"ט וס"ק מ', שהביא סברא למח', דהיש מתירים בצלול סוברים שאפילו שהחלב ראוי לאכילת אדם מ"מ אחרי שנתעכל בתוך הקיבה יצא מתורת אוכל וחשיב כפרש, והמחמירים בצלול סוברים שדוקא אם נקרש ממש אז יצא לגמרי מתורת אוכל, והיד יהודה עצמו מחמיר כה"ט"ז שפסק כמהרש"ל לאסור אפילו בקרוש, וביד אפרים בקיצור דינים אות כ' כתב דאפילו בקרוש יש להחמיר אא"כ יש הפסד

העמיד גבינה בחלב שנכבש או שנמלח בקיבה

מז. חלב הנמצא בקיבה שנמלח^{פא} עם עור הקיבה או שנכבש בתוך הקיבה מעת לעת והעמיד בו גבינות, יש אומרים שמותר בדיעבד כיון שהוא פירשא בעלמא^{פב}. ויש אומרים דאם החלב צלול כל הגבינות אסורים אא"כ יש ששים כנגד הקיבה^{פג}, ואם החלב קרוש מותר^{פד}. ואם היה בתחילה צלול

פא. עי' בט"ז ס"ק י' שהקשה דהרי מליחה רק אוסרת כדי קליפה, וא"כ למה צריך ששים כנגד כל החלב שהעמיד בו. ותירץ שחלב הוא שמן, ובשמן גם במליחה נאסר כולו, אמנם הוא נשאר בצ"ע כיון שמוכח מהרבה מקומות שחלב הוי כחוש, ועי' בש"ך שכתב שהרמ"א מודה להמחבר שרק במליחה לקדירה ושהה שיעור מליחה נאסר, ועי' לקמן עוד בענין מליחה לקדירה.

פב. דעת המחבר בספרו ב"י, ולשיטתו בסעיף ט' שפסק כהרי"ף והרמב"ם שהוא כפירשא בעלמא ולא נאסר בכבישתו ומליחתו בקיבה משום בב"ח.

פג. רמ"א שם והוא לשיטתו בסעיף ט' שחלב צלול הנמצא בקיבה יש לו דין חלב ממש, ולכן אם החלב נכבש או נמלח עם עור הקיבה הרי היא אסורה ככל בשר בחלב שנכבש, כי נכנס בו טעם בשר, ולכן אוסר הגבינות, אבל אם הוא קרוש מותר כי הוי כפרש. ומשמע מהמחבר שלא מחלק בין קרוש לצלול, דלכתחילה לא יעמיד גם בקרוש, ואע"פ דהוי כפרש בעלמא, מ"מ שאני הכא משום שע"י שנמלח או נכבש בקיבה קיבל טעם מהבשר, ולהכי אסור לכתחילה להעמיד בו, אבל בדיעבד מותר דתולים שגם הטעם שקיבל

מהבשר נעשה כפרש. ועי' בש"ך ס"ק ל' שתמה על הרמ"א אמאי כשיש ששים בחלב שהעמיד בו ונעשה גבינות כנגד החלב שבקיבה הכל מותר, הא החלב שבקיבה נעשה נבילה מחמת שקיבל טעם בשר מהקיבה, וכיון שהוא עצמו נעשה איסור לא מהני ששים מפני שהוא כדבר המעמיד וקיימא לן בסעיף י"א שדבר המעמיד אפילו באלף לא בטל. ומתוך הש"ך דדוקא בדבר המעמיד שאסור מעצמו ממש כמו נבלה אינו בטל אפילו באלף, אבל הכא אפילו שהחלב חשוב כגופו של איסור, מ"מ כיון שהאיסור לא בא מעצמו אלא מחמת טעם הבשר שבלע מהקיבה אין דינה כדבר המעמיד, ושפיר בטל בששים, והוסיף הש"ך שאפילו אם תמצא לומר שבשר בחלב שנתערבו יחד חשיב כגופו של איסור אפילו לגבי דבר המעמיד, מ"מ יש לומר דזה דוקא אם נאסרו על ידי בישול שאיסורו מדאורייתא, אבל הכא שנאסרו על ידי כבישה או מליחה דאינו אלא מדרבנן אין החלב נעשה כגופו של איסור עד כדי כך שיהיה לו דין של דבר המעמיד, ולכן הוא בטל בששים. עי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק מ"ה שסובר שבשר בחלב שנתבשלו יחד נחשב כגופו של איסור ואם מעמיד בו אינו בטל, ואפילו באיסור דרבנן יש לו דין של דבר

ואחר כך נקרא דינו כצלול אא"כ יש הפסד מרובה שאז מקילים דהוי כקרוש^{פה}, ויש מחמירים בין בצלול בין בקרוש^{פי}.

נ"ט כלל אלא דכיון שהוא פרש גמור גרע מנ"ט בר נ"ט. ועי' בפמ"ג כאן שפ"ד ס"ק כ"ט שהביא לדברי הש"ך שהזכרנו לעיל שלענין לכתחילה איו חילוק בין קרוש לצלול, וכתב עלה הפמ"ג דהדבר מבואר שהרי טעם האיסור לכתחילה שאסור אף לדעת המחבר, הוא מחמת טעם הבשר הבלוע בחלב הקיבה, ולענין זה אין חילוק בין קרוש לצלול, ורק לענין דיעבד דסמכינן לומר שהבשר הבלוע הוא פירשא ואינו אוסר, בזה יש חילוק להרמ"א שדוקא קרוש הוא פירשא אך צלול אינו כפירשא ואסור מטעם בב"ח, ודלא כהערוך השלחן שמסתפק ללמוד בהרמ"א שבקרוש מותר לכתחילה להעמיד גבינות.

פה. שם. ועי' ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק כ"ג ובקצר ס"ק מ"ז שמסביר שכאן יש להחמיר אא"כ יש הפסד, משום שרק בקרישת החלב הבאה מחמת העיכול הוא שמפקיעו מדין חלב, אבל מה שנקרא אחר כך אינו מפקיעו מדין חלב, ועי' בכרתי ופלתי כרתי ס"ק כ"ב שכתב דכל שהוא קרוש עכשיו לפנינו אפילו שהוא ספק שמא היה צלול ורק נקרא אחר כך יש להקל, ובפלתי ס"ק י"ט ביאר הטעם משום דהוי ספיקא דרבנן לקולא.

פו. שיטת המהרש"ל שהובא לעיל בט"ז ובש"ך שפסק כרש"י, שבין קרוש בין צלול הוא כחלב ממש. וכן עי' בב"י שהביא מרבינו ירוחם שיש מי שכתב

המעמיד, והרמ"א כאן התיר בששים משום שיש לצרף דעת המתירים שחלב הנמצא בקיבה אינו חלב. ועי' גם ברע"א כאן שכתב דדברי הש"ך אינם מוכרחים מחמת סברא זו, די"ל דרק סמכינן להקל בצירוף דעת הסוברים דגם צלול הוי פירשא. ועי' עוד בש"ך שם שכתב דאף דהטור כתב ג"כ כמ"ש הרמ"א שבטל בס', מ"מ בדעתו י"ל דס"ל דדבר המעמיד בטל בס', וכתב עלה הפמ"ג בש"ד ס"ק ל' דבאו"ח בהל' פסח משמע דעת הטור דסובר דאין בטל, ואולי דוקא בחמץ דאורייתא אינו בטל, אבל בב"ח ע"י כבישה שהוא דרבנן בטל [דהיינו אף לולא מ"ש הש"ך שהוא רק תערובת בב"ח].

פד. שם. וטעם הדבר משום שהחלב קרוש ויש לו דין כפרש בעלמא, והוא דאינו אוסר מחמת טעם בשר הבלוע בו מהקיבה, כתב הב"י דהוי כנ"ט בר נ"ט כמו דגים שעלו בקערה, וכ"ש זה שהוא פרש ודבר בטל ואין בו כח לקבל טעם בשר ולהוליך זה הטעם עמו לחבר אותו עם חלב הגבינה הנפקא בו לעשות אז בשר בחלב. אך הרמ"א בדרכי משה כתב דכאן לא הוי נ"ט בר נ"ט שהרי קיבל הטעם מן הקיבה והוי טעם ראשון, אלא טעם ההיתר משום דלא מיחשב טעם הואיל והחלב הוי פירשא גם הטעם שקיבל מן הבשר הוי פירשא, ועי' בט"ז ס"ק י"א שהביא זה כפלוגתא בין הב"י להרמ"א, אולם בש"ך ס"ק ל"א נראה שהבין דגם כונת הב"י דכאן ל"ה נ"ט בר

עור קיבה שנתייבש

מזו. עור קיבה שמלחו אותו עד שנתייבש כעץ מותר למלא אותו חלב^{פז}, דכיון שנתייבש הוי כעץ ואין בו לחלוחית בשר^{פח}, ויש מוסיפים שה"ה שאר בני מעיים שנתייבשו כעץ^{פט} אבל לכתחילה אין לעשות כן^צ.

לו לחלוחית ופליטה מגופו ולכן אין החלב נאסר.

פט. ש"ך ס"ק ל"ג, (ועי בפמ"ג שפ"ד ס"ק ל"ג דדוקא ע"י מליחה הוא דמותר אבל בבישול יש לאסור בעור הקיבה ובבני מעיים משום דמתרכך ונותן טעם, וה"ה ע"י שריה מעל"ע יש להחמיר בעור הקיבה.) ועי' בפ"ת ס"ק כ' שהביא מתשובות תפארת צבי שתולעים אדומים שמייבשים אותם וצובעים בהם משקה יי"ש או שאר משקה מותר מטעם דהוי כעץ בעלמא. ויל"ע דלדברי הפמ"ג הנ"ל בהערה הקודמת אם אין ששים במשקה כנגד התולעים אין להתיר, כיון שגוף האיסור אינו בטל גם כשהוא יבש.

צ. ש"ך שם. ועי' בדרכי תשובה ס"ק קל"ח שכתב ביאור לדברי הש"ך, דחיישינן שלא נתייבש כל כך ואפילו אם נתייבש שמא חוזר ומתלחלח על ידי שנותנים אותו בחלב. ועי' בתשובות רע"א סימן ר"ז והובאו דבריו בפתחי תשובה ס"ק י"ט שאפילו לכתחילה אין צריך להחמיר כשיש ששים בחלב כנגד העור, ועי' בחכמת אדם כלל מ' דין ט' שכתב דלכתחילה אפילו אם נתייבש כעץ אין למלא אותו חלב וכן להעמיד בו גבינות, ובדיעבד אם עבר והעמיד בו מותר.

דאפילו לפי שיטת הגאונים, אם נמלח הקיבה בתוך העור שאסור להעמיד בה גבינה שאע"פ שהוא פרש בעלמא, מ"מ כבר לקחה טעם הבשר וכשמעמיד בה הוה ליה בב"ח וכן נראה עיקר, והביא עוד הב"י דכן נראה מהמרדכי בשם אבי העזרי וספר התרומה. ונראה שחלקו על סברת המתירין שהבשר הבלוע ג"כ נעשה פרש, ולדבריהם אסור כשהעמיד אף בדיעבד בין בקרוש ובין בצלול.

פז. רמ"א שם.

פח. רמ"א שם. ועי' בשו"ת נודע ביהודה חלק א' יו"ד סימן כ"ו שביאר שכיון שכשנתערב עם החלב היה יבש כעץ ולא היה עליו שם בשר א"כ לא חל כאן איסור בב"ח מעולם, ומשא"כ לגבי דג טמא שנתייבש כעץ שדן עליו שם, כיון שהיה אסור מקודם שנתייבש היאך יפקע איסורו ע"י שנתייבש, ולכן אין להתיר מטעם זה להניחו בתוך היתר. ונראה מדבריו שטעם ההיתר בנתייבש כעץ הוא משום שפקע ממנו שם בשר, אמנם עי' בפמ"ג שפתי דעת סימן ק"ג ס"ק ב' שהביא מהמ"י שלמד מזה שאיסור שיבש כעץ מותר מן התורה ולא גזרו בו ע"י תערובת, אך הפמ"ג עצמו דחה ראיתו שאפילו אם תהיה על העור עצמו דין בשר, מ"מ כיון שנתייבש אינו נותן שום טעם לתוך החלב שמעמידים שם, שאין

בישול עור שנתייבש בחלב

מח. בישול עור קיבה או בני מעיים שנתייבשו כעץ עם חלב יש שאסרו^א, ולא עוד אלא אפילו אם העור נשרה בחלב צונן מעת לעת יש להחמיר דכבוש כמבושל דמי^ב. ויש פוסקים שמקילים למלאות עור שנתייבש כעץ עם חלב ולהשאירו שם יותר מעת לעת או אפילו לבשלו בחלב^ג.

ג'לטיין = gelatin

מט. יש שהתירו לאכול ג'לטיין שעשוי מעצמות נבלה שנתייבשו כעץ^ד,

עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור כמבואר ביו"ד סימן צ"ט, ואפי' בעצמות הרכין שהחמיר הש"ך כתבו הפוסקים דאם הסירו הבשר ונתייבשו דינם כשארי כלי עצם וכלי מתכות ועץ, וא"כ פשוט דעצמות שנתייבשו אין בהם חשש איסור כלל^א עכ"ל. ועי' בשו"ת שלמי שמחה חלק ד' סימן פ"ב-פ"ג, ובקונטרס בקובץ הפרדס שנה כ"ו חוברת י' סימן ע"ו עמ' י"א-עמ' מ' שכתבו דאין שום יסוד מוצק לאסור דבר שכבר נתפשט היתר והותר ע"י גדולי וגאוני ארץ, אולם כיון שיסודות, שעליהם נבנה ההיתר, עלולים להביא מכשולים ופרצות, כאשר כבר ראינו שיצאו מאותם נמוקים, להתיר בשר חזיר, ע"כ הצעתי שאולי מהראוי לעשות תקנה האוסרת את התוצרת של דזעלאטין עכ"ד. ודעת הגריש"א שליט"א עי' בקובץ תשובות חלק א' סימן ע"ג אות ג' דכתב שג'לטיין שנעשה מעצמות שנתייבשו כעץ התיר הגאון ר' חיים עוזר גרודזינקי זצ"ל ויעוין תשובתו של הגאון ר' יחזקאל אברמסקי (שליט"א) [זצ"ל] להתיר אם ודאי נתייבש כעץ, ואין בהם

צא. פמ"ג ס"ק ל"ג וטעמו משום שהבשר נתרכך על ידי הבישול וחוזר ואוסר החלב כמו בשר ממש.

צב. שם ועי' שו"ת חתם סופר סימן פ"א.
צג. דעת הנודע ביהודה שם, ותפארת צבי שהובא בפ"ת ס"ק כ"א וכן התיר היד יהודה בפירושו הארוך ס"ק כ"ד וערוך השלחן. והעירני ידידי הרב יצחק אפשטיין שליט"א דלכאורה זה תלוי בב' הטעמים הנ"ל, לדעת הנו"ב שע"י שנתייבש פקע ממנו שם בשר, זהו דבר המסתבר שגם כשנתרכך ע"י בישול לא חוזר וניעור לו השם בשר שכבר נתבטל, אך הפמ"ג לשיטתו שטעם ההיתר הוא משום שגם אם יש לו שם בשר מ"מ אין לו לחלוחית ופליטה מגופו לאסור החלב, א"כ ברור שכשנתרכך שוב ליתא להאי טעמא והוא שוב מפליט טעם בשר. ועי' בשו"ת הר צבי יורה דעה סימן פ"ב-פ"ג מה שהאריך שם לענין ג'לטיין ושאר בשר שנתייבשו כעץ.

צד. עי' בשו"ת אחיעזר חלק ג' סימן ל"ג אות ה' ד"ה ולכאורה וז"ל "ולכאורה בעצמות יבשות אין שום חשש, דהא

ויש אוסרים. והיום שהרכבה עושים ג'לטיין מפסולת בשר טרי יתכן שנשאר בו טעם בשר, ויש להחמירצה.

בששים אין בעצמות כדי פליטת טעם אלא בעצמות הזורע שהן רכות אבל לא בעצמות הקשות, אמנם כן להלכה לא נראה בזה איסור, אבל למעשה יש להתישב אם לא יכשלו על ידי הוראת היתר בדבר זה, אלא התועים והמתעים את אחרים באמרם שדיני התורה מקבלים שינוי כפי חפץ הרבנים ומורי הוראה בישראל, וזה לשון רבינו חננאל במסכת שבת (דף קל"ט ע"א) ומהא שמעינן שאפילו דברים המותרים כגון אלו וכדומה להן המסורין לעם הארץ אין אדם רשאי להורות להן להיתר אלא יחמיר עליהן לאיסור עכ"ל.

ועי' בשו"ת יביע אומר חלק ה' יו"ד סימן י"א "והנה אמת נכון הדבר שאין בעצמות איסור כלל אפילו מדרבנן, וכמ"ש הטור ומרן השו"ע ביו"ד סימן צ"ט סעיף א' חתיכות נבלה שיש בהן בשר ועצמות שנפלו לקדירת היתר עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור, ולפי דעת מרן השו"ע שקבלנו הוראותיו אפילו עצמות רכים אין בהם שום איסור אפילו מדרבנן, וכמבואר בהרשב"א והר"ן. וא"כ הג'לטיין שנעשו מעצמות של נבלות וטרפות וטמאות אין בהם חשש כלל, ולכן פסק להתיר הג'לטיין, כיון שאין בו טעם כלל וכן עיקר להלכה ולמעשה עכ"ד. (ועי' בשו"ת אגרות משה חלק ב' סימן כ"ז).

צה. ועי' שו"ת משנת רבי אהרן סימן ט"ז-י"ז שכתב לאסור לרוב השיטות, ולמקצת פוסקים ג"כ אין היתר ברור ולכן

שום טעם. אולם צ"ע לדינא כיום בזמננו שמייצרים ג'לטיין גם מפסולת בשר טרי, ויתכן שנשאר בו טעם ולא נתייבש כעץ. ועי' דעת הגר"י אברמסקי זצ"ל בחזון יחזקאל זבחים בשו"ת סימן ה', והו"ד בשו"ת ציץ אליעזר חלק ד', בפתיחה וז"ל "אמנם להלכה דעתי נוטה כדעת המתירים מטעם שהעצמות אינן בכלל נבלה טרפה וטמאה לענין איסור כשם שאינן בכלל נבלה לענין טמאה, לאמיתו של דבר רובן ככולן של העצמות (אם לא הסחוסים) אפילו בעודן לחות לא יהיבי טעמא. ושלש ראיות מוכיחות כן. א' איתא בחולין (דף צ"ח ע"ב) מאן דאמר בששים סבר בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערין והוה ליה בששים. מאן דאמר במאה סבר בשר בהדי בשר משערין והוה ליה במאה. וכתוב שם ברש"י בד"ה ומ"ד מאה סבר עצם לא בעי לשיעוריה דהא לא פליט טעמא מינה. ובר"ן שם בפרק גיד הנשה מבואר גם טעמו דמאן דאמר בששים וסובר בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערין. וזה לשונו שם ומאן דאמר במאה קסבר דעצם לא בעינן לשיעוריה דהא לא פליט טעמא מינה, ומאן דאמר בששים ומאן דאמר במאה בתרתי פליגי. דמאן דאמר בששים סבר שעצמות הזורע כיון שהן רכות אסורות כבשר, וסבירא ליה שעצמות האיל אע"פ שהן קשות מצטרפות. ומאן דאמר במאה קסבר שאין עצמות שבורע אוסרות שאין בליחות שבהן בנותן טעם, הרי אפילו למאן דאמר

העמיד חלב בעור הקיבה לעשות גבינה סעיף י"א

נ. עבר והעמיד גבינה בעור קיבה כשרה, דהיינו שנתן חתיכת עור בחלב, אם יש בה טעם בשר אסורה ואם לאו מותרת. ויש ליתנו לגוי לטעמו אם יש בו טעם של בשר, ויש אומרים שלעולם משערין בששים^{צו}. אמנם אם העמיד החלב בעור קיבת טריפה אסור אפילו בכל שהוא, משום דנבילה הוא דבר האסור מעצמו, ומעמיד אפילו באלף לא בטל^{צח}.

גבינה ע"י ההעמדה] אף שלא שהה מעל"ע וכיוצא אסור, וכ"כ ביד יהודה ס"ק מ"ט, דאפילו אם לא היה הקיבה בתוך החלב כ"ד שעות, ואע"פ שהוא צונן הוא אסור אם יש טעם בשר מפני שהקיבה הוא חריף, ולכן החלב בולע טעם בשר. ובדרכי תשובה ס"ק קל"ט הביא דבריהם.

צו. דעת הרמ"א, דלא סמכינן האידנא על טעימת גוי ותמיד משערין בששים, ויתבאר בעזר"ה באריכות בסימן צ"ח סעיף א'.

צח. שו"ע ורמ"א שם. ועי' בש"ך ס"ק ל"ה שכתב החילוק בין מעמיד בקיבת כשרה (שלדעת המחבר מותר אם אין טעם בשר, ולדעת הרמ"א מותר על ידי ששים) לבין מעמיד בעור קיבת טריפה, שכשמעמידים בעור קיבה כשרה הבשר עצמו מותר, ורק על ידי חיבורו עם הגבינה נעשה איסור, ולכן אם אין טעם בשר בתוך הגבינה אין חיבור של בשר בחלב, משא"כ בעור קיבת נבלה שהבשר עצמו אסור, לכן אם נפל לגבינה אפילו אם אין בו נותן טעם, מ"מ יש כאן איסור נבילה בגבינה, וכיון שהוא דבר המעמיד אפילו באלף לא בטל.

יש להחמיר, ועי' בשו"ת אג"מ יו"ד חלק ב' סוף סימן כ"ז שכתב וז"ל "ודועלאטין הנעשה מעורות בהמות טמאות ונבלות וטרפות יש לאסור דאיסורא איכא בעורות ועצמות וכדומה אף שפטור כדאיתא ברמב"ם פ"ד ממ"א הי"ח שכתב אע"פ שהוא אסור ה"ז פטור וממילא אסור גם הדועלאטין מהם", ובשו"ת אג"מ שם סימן ל"ב כתב שאיסור דועלאטין הוא רק ספק איסור או הוא רק איסור מדרבנן שהלאו דנבלה ליכא על עור ועצמות. ועי' בשו"ת מנחת יצחק חלק ה' סי' ה' שכתב "כבר הוכרעו לאיסור עפ"י דעת רוב מנין ובנין של גדולי התורה להחמיר, וכן עי' שם בסימן כ"ג מה שכתב בזה. וכן בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב' סי' שפ"א כתב דאין בידינו להתירו, ואין לנו להכשיל ח"ו ולהעניק הכשר למוצרים עם ג'לטין. ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק ג' סי' קי"א שכתב דחלילה להתירו, ובשו"ת שבט הלוי חלק ז' סימן קל"ה גם כן כתב להחמיר, וכן הוא בשו"ת עמק התשובה חלק ג' סימן ס"ז דחלילה להקל בזה.

צו. שו"ע סעיף י"א, ועי' בכו"פ ס"ק י"ח והובא בפמ"ג שפ"ד ס"ק ל"ה שאם עשה המעמיד פעולתו ׀דהיינו שנעשה

זה וזה גורם

נא. דבר האסור מעצמו ומעמיד אפילו באלף לא בטל, אמנם אם היה שם מעמיד איסור ומעמיד היתר הרי זה נחשב כזה וזה גורם^{צט} ומותר אם איכא ששים נגד האיסור^{קא}. ויש אומרים קא האיסור בעצמו יכול להעמיד לבדו, אפילו אם יש שם גם היתר המעמיד עמו אסור. ורק כשאין באיסור לבדו כדי להעמיד אמרינן דזה וזה גורם מותר.

צט. עי' בבדי השלחן ס"ק קמ"ח שמפרש כגון שהיה שם חלב היתר ונתן לתוכו עור מקיבה אסורה וגם נתן שם מין מעמיד אחר של היתר, ובענין זה מותר מכיון שפעולת ההעמדה לא באה על ידי האיסור לבד אלא בשיתוף פעולה של האיסור עם היתר.

ק. רמ"א שם אבל אם אין ששים אסור אפילו שהיה שם גם מעמיד היתר.

קא. ט"ז ס"ק י"ג שכתב שדוקא אם האיסור אינו יכול להעמיד בפני עצמו אלא רק על ידי סיוע של ההיתר, אז אומרים ההיתר של זה וזה גורם, אבל אם האיסור יכול להעמיד בפני עצמו אפילו יש שם היתר, אין אומרים זה וזה גורם, וכן דעת הפמ"ג שם, והביא מהפרי חדש שכתב שאפילו מחומצת כבר בהיתר ונפל איסור לתוכה ויש בה כדי

לחמץ אסור, וכ"כ הכרתי ופלתי, והערוך השלחן והחכמת אדם כלל נ"ג דין ל"ז, והמשנה ברורה בשער הציון סימן תמ"ב ס"ק מ"ה. ובש"ך ס"ק ל"ו נוטה להחמיר כהט"ז אולם הוא נשאר בצ"ע לדינא, משום דפשט דברי המרדכי שהוא מקור דין זה לא משמע לחלק בכך. ועי' בשו"ת מנחת יצחק חלק י' סימן ל"ד דכתב דהא דזה וזה גורם מותר היינו דוקא שכל גורם עושה פעולה שווה והיה אפשר לעשות כל פעולה מההיתר, אך צריך איזה כמות לעשות הפעולה, אבל אם אי אפשר לעשות הפעולה מההיתר לבד אפילו אם היה נותן כל הכמות רק אם נותן גם מהאיסור מינים שונים ובתערובת עושה פעולה, זה דומה לעיקר עשייתו בכך דלשיטת הרשב"א אינו בטל אפילו באלף, ומסיק שזהו סברת עצמו לחומרא אבל משאר פוסקים לא נראה כן.

סימן פ"ח

שלא להעלות בשר על השלחן כשאוכלין גבינה

סעיף א' העלאת מאכלי בשר וחלב על השלחן שאוכל עליו

א. אסור להעלות בשר (אפילו של חיה ועוף) על אותו שלחן שאוכל עליו חלב, או להיפך, כיון שיש לחוש שמא יבוא לאכלם יחד. ויש

כאן ס"ק א' דקדק ממ"ש הרמב"ם והמחבר שהחשש הוא שלא יבוא לאכלם יחד ולא הזכירו העלאת באילפס, דס"ל דמסקנת הגמ' שם היא רק אליבא דרב יוסף דס"ל שם דבשר עוף בחלב אסור מדאורייתא, אך למה דקיי"ל כאביי דבשר עוף בחלב מדרבנן מ"מ גזרינן גזירה לגזירה ואין צריך לומר דחששו לאילפס, אלא החשש הוא פשוט דיאכלנו יחד. ועי' בלח"מ על הרמב"ם שם שכתב דלהרמב"ם פירוש אחר מרש"י על הגמ' שם ולכן נקט שהגזירה היא העלאת דעוף אטו אכילה דעוף, ויעו"ש. ועי' בט"ז ס"ק א' שכתב דאע"פ דכשאוכלם יחד נמי ליכא איסור דאורייתא שאין איסור אלא דוקא דרך בישול יחד, ונמצא דהוי גזירה לגזירה, בגמ' אמרינן דבכה"ג גזרינן גזירה לגזירה, ובפמ"ג משב"ז ס"ק א' השיג עליו דלפרש"י בגמ' שם גם לאביי כולה חדא גזירה אטו העלאת דבשר בהמה שהוא דאורייתא לפי המסקנא דשמא יעלה באילפס רותח, וכתב שהטור והמחבר שנקטו לשון הרמב"ם שלא יבוא לאכלם מפרשים שלא כדברי רש"י אלא דאביי אמר דכה"ג גזרינן גזירה לגזירה כיון דלא בדיל מיניה דכ"א באפי נפשי שרי. ועי'

א. במתני' בחולין ריש פרק כל הבשר דף ק"ג: איתא, כל הבשר וכו' ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן, ובפרש"י בד"ה ואסור להעלות, דילמא אתי למיכלינהו כי הדדי דקא נגעו ובלעי מהדדי, ואילו הר"ן על המשנה שם כתב רק דילמא אתי למיכלינהו בהדי הדדי, ולא הזכיר מה שפרש"י שהחשש הוא ע"י נגיעה ובליעה מהדדי. וכן הרמב"ם בפרק ט' ממאכלות אסורות הלכה כ' כתב, אסור להעלות העוף עם הגבינה על השלחן שהוא אוכל עליו גזירה משום הרגל עבירה שמא יאכל זה עם זה, עכ"ל. וכן היא סתימת לשון הטור והמחבר כאן ריש סימן פ"ח שאסור להעלות הבשר עם הגבינה על השלחן שלא יבוא לאכלם יחד. ואמנם בגמ' שם דף ק"ד: פריך דהוי גזירה לגזירה דאף אם יאכל בשר עם חלב סו"ס צונן בצונן הוא, ומסיק אלא גזירה שמא יעלה באילפס ראשון, ופרש"י שמא יעלה בשר בהמה עם הגבינה בתוך אילפס רותח דה"ל בישול, ונמצא שרש"י לשיטתו שם דאף לדין דקיי"ל דבשר עוף איסורו מדרבנן מסקנת הסוגי' דהגזירה היא משום העלאת באילפס רותח, וזהו מ"ש דקא נגעו ובלעי מהדדי. אך בכ"פ

אומרים שלא יעלה אפילו תבשיל של בשר על אותו שלחן שאוכל תבשיל של חלב, משום דכל שאסור לאוכלו יחד, אסור להעלותו ביחד, ואם

שהאיסור הוא דוקא בגבינה כדנקט במתני' ולא בחלב, משום שגבינה הוא דבר יבש שאפשר להניחו על השלחן בלא כלי וכן בשר ולכן יש חשש דקא נגעעי ובלעי מהדדי, אבל בחלב שהוא בכלי אין לחוש. וכעין זה דקדק בהגה' הרש"ש בחולין שם מדשביק מתני' לש' חלב ונקיט לש' גבינה. ועי' מה שכתבנו בזה לקמן בסעיף ג'.

ועי' בש"ך ס"ק א' שכתב דה"ה גבינה אסור להעלות על שלחן שאוכל עליו בשר בהמה חיה ועוף ופשוט, ובפמ"ג שפ"ד ס"ק א' כתב דבא הש"ך לחדש דלא תימא כיון שצריך לשהות שש שעות לא חיישינן, משא"כ בשר שמעלה על שלחן שאוכל גבינה חיישינן שמא יהא סבור שבלע הגבינה ויאכל יחד כשהם עדיין בפיו, לכן כתב דודאי הוי גזירה לגזירה אלא החשש הוא שמא יעלה באלפס בשר רותח, ופשוט דה"ה גבינה על שלחן שאוכל עליו בשר דאסור להעלות.

ב. ערוך השלחן סעיף ה', וכן כתב בשו"ת מעדני מלכים סימן ע"ט דיש להחמיר שלא להעלות תבשיל של בשר על שלחן שאוכל עליו תבשיל של גבינה כמו שמחמירים לא להעלות בשר על שלחן שאוכל עליו גבינה.

ולענין אכילת תבשיל פרווה חריף שבישלו בקדירה בשרית או בצל שנחתך בסכין בשרי על שלחן שיש עליו גבינה, עי' בשו"ת מעדני מלכים סימן ע"ח אות ה' שכתב אותה סברא להחמיר דכיון שאסור לאוכלם יחד לכן אינו גרע

ביד אברהם שהשיג על הט"ז, ודעתו שהעלאה ואכילה כולה חדא גזירה היא גם בבשר עוף שאיסורו מדרבנן. ועי' בחכמת אדם כלל מ' דין י"א, שכתב כיון דבשר וחלב מותר כל אחד ואחד בפ"ע והאדם רגיל בהם תמיד חששו חכמים שאם יהיו שניהם לפניו יאכל משניהם יחד, ולא עוד אלא שלפעמים יטעה מסדר השלחן וכו' ויניח הגבינה באותו אילפס רותח שמונח בו הבשר ונמצא שנתבשלו יחד ואסור מן התורה, ולכן גזרו חז"ל וכו' ואגב בשר בהמה גזרו גם על בשר עוף, אע"ג דגם אכילתו אינו אלא מדרבנן מ"מ לא פלוג רבנן בזה. ועי"ש עוד במאמר המוסגר שחולק על השו"ע והט"ז משום שבגמ' מוכח כדבריו. ובגוף דברי רש"י כתב המהר"ם שם, נראה דכתב כן משום דאפילו אתי למיכלינהו בהדדי ליכא איסור דאורייתא אלא כשאכלן רותח דבלעי מהדדי דרך בישול אסרה תורה והוי גזירה לגזירה, לכך כתב דאסור להעלות משום דילמא אתי למיכלינהו באופן דקבלעי מהדדי, כגון שיעלה אותן באלפס רותח כדאמר לקמן בשמעתין, ואחר שבלעי מהדדי אפילו כשאוכל אחד מהן עובר משום בב"ח, עכ"ד. אמנם עי' בערוך השלחן סעיף ו' שכתב במאמר המוסגר דיותר נראה דמ"ש רש"י דבלעי מהדדי לא כשהם חמים דוקא, אלא דמתוך שומנם יכול להיות מעט בליעה זמ"ז, ואולי כונתו לאסור גם שלא בשעת אכילה. ויעו"ש עוד שדן לחדש לדעת רש"י

עבר והניח יש להסירו משם מיד.

שומר לאדם אחד

ב. אדם אחד שיושב ואוכל בשר על שלחן שיש עליו גבינה, יש אומרים שאפילו אם יש שומר שישגיח שלא יבוא לאוכלם יחד, אינו מועיל, ו

ולענין מי שאוכל גבינה על השלחן ורוצה להניח שם כלים של בשר ודאי שמותר ואין שום חשש שיאכל בכלים של המין השני, כ"כ בשו"ת שבט הקהתי חלק ה' סימן קל"ג ופשוט הוא.

ג. עי' ביד אברהם ד"ה אסור שכתב דפשוט דאם העלה דאינו אסור לאכול כל אחד בפני עצמו, כיון שאפשר להפרידם זה מזה ולא יבוא להרגל עבירה. ועי' בבדי השלחן ס"ק ד' שכתב שכן נראה פשוט.

ד. רע"א ריש הסימן בשם גן המלך, ועי' בגן המלך שביאר הטעם דיש להחמיר דשומר אינו מהני, ואף דבסימן ער"ה באו"ח סעיף ג' לענין איסורא דלא יקרא לאור הנר בשבת שמא יטה, אבל שומר כן מהני, יש לחלק דשאני התם משום שהוא רק מחשש שמא יכהה אור הנר ואז ישכח ויטה הנר, ועל זה יש לסמוך דאם יש שם אחר הוא יכול להשגיח שלא יטה הנר, משא"כ הכא שהחשש הוא במציאות הקיימת שמא יאכל שניהם יחד, צריך שומר שיהא שם תדיר בלי הפסק, והוא דבר שלא אפשר, ועי' בבדי השלחן ציונים ס"ק ט"ו שכתב דיש להחמיר כרע"א אע"פ שמשמע מהיד אפרים בסוף דבריו להקל, ועי' בדרכי תשובה ס"ק ו' שפסק כרע"א.

משיטת הערה"ש הנ"ל דמחמיר בתבשיל של בשר על שלחן שיש עליו תבשיל של גבינה, אמנם במגילת ספר אות א' מיקל משום דאין גוזרים גזירה לגזירה.

ולענין ישיבה לחוד ליד בשר וחלב בלי לאכול, עי' בספר כנפי יונה סימן פ"ח שכתב דלא חיישינן שיאכל אא"כ הוא אוכל ג"כ, וכן משמע מדברי המחבר "אסור להעלותו על השלחן שאוכל עליו גבינה", וכן בספר ויאמר אברהם סעיף א' אות ב' מיקל משום דאינו חושש שמא יגרר לאכול משניהם. אמנם עי' בערוך השלחן סעיף ו' שדן לדעת רש"י בחולין הנ"ל שכתב החשש דקא נגעו ובלעי מהדדי, דאולי כונתו לאסור אף שלא בשעת אכילה, [שאחרי שנגעו זב"ז ובלעו אסור לאכול אף כ"א בפ"ע], והניח בצ"ע. ולענין חלב שחוטא עי' בספר חדרי דיעה שנסתפק בשלחן שאוכל עליו חלב שחוטא אם מותר להעלות עליו בשר כיון דאינו אלא מדרבנן ונשאר בצ"ע, ועי' בבדי השלחן בביאורים ד"ה שלחן שהסיק דיש להחמיר בזה, אכן במגילת ספר מיקל בזה משום דרק בבשר עוף גוזרים ויותר מזה הוי גזירה לגזירה, וכן דעת ילקוט יוסף להקל. ונראה ברור דלדעת הערוך השלחן הנ"ל אסור, שהרי אסור לאכלם יחד.

ויש שמקילין בשעת הדחקה.

כוס של חלב ומאכלים המונחים בתוך כלי

ג. יש שהקלו להניח מאכל המונח בתוך כלי כגון כוס של חלב, או שקית חלב וכדומה על שלחן שאוכל בשר, אכן יש מחמירים אפילו כשהמאכל מונח בכלי או שקית וכדומה, וראה כל זה בהערה.

תרו"מ או חלה בשעה שאוכל, ומניח מה שהפריש אצלו ליד האוכל, האם יש חשש שמא יבוא לאכלו. וכתב דלכאורה כיון דמפריש רק מחמת חומרא בעלמא, על זה לא גזרו, דאפילו בבשר עוף הקשה הלבוש למה אסור הא הוא גזירה לגזירה, ותיריך דהוי ודאי שיבוא לאכול ואם כן אם מפרישים רק מספק לא גזרו. אך אפילו אם מפריש משום חשש גמור נמי יש לומר דלא גזרו כיון דעכשיו בשעה שרוצה לאכול מפריש החלה ותרו"מ ודאי זוכר דאסור לאכול ובדיל מיניה, משא"כ כשמונח דבר איסור לידו יש חשש טפי שיבוא לאכלו כיון דלא עשה מעשה להראות שזה איסור.

ו. הנה הבאנו לעיל מתני' ריש פרק כל הבשר דאיתא שם, כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר דגים וחגבים, ואסור להעלות עם גבינה על השלחן, חוץ מבשר דגים וחגבים. ועי' ברש"ש שם שדקדק דלכאורה יפלא מדוע שביק לישנא דחלב דפתח ביה והוא ג"כ לישנא דקרא ונקיט הכא גבינה, וכתב דלולא דמסתפינא הי' אומר דלא גזרו על חלב שהוא נוזלי ואין מעלין אותו אלא בתוך כלי שלא להעלותו על השלחן שיש בו בשר, והובאו דבריו בדרכי תשובה ס"ק ה'. ועי' בערוך השלחן סעיף ו' שג"כ כתב

ה. מעדני השלחן ס"ק ב' ופאר השלחן שם ועי' בספר הערות על מסכת חולין דף ק"ד: ד"ה גזירה שהביא דעת הלב אריה להקל וכן דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א להקל אם יש שומר אצל אדם אחד.

ולענין היכר לאדם אחד שיושב ואוכל בשר על שלחן שיש עליו גבינה, הנה לקמן הבאנו את דברי המחבר שפסק להתיר לאחד שרוצה לאכול בשר על שלחן עם אחד שאוכל גבינה ע"י היכר ביניהם, ועי' בחכמת אדם כלל מ' דין י"א ובנדחי ישראל סימן ל"ג סעיף ד', שכתבו דמועיל היכר גם לאדם אחד, ושמעתי שכן דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א, ועי' בבדי השלחן ס"ק י"ד ובציונים שם שכתב דלדינא שמא יש להחמיר בכל זה כשאין קשה לו אבל לעת הצורך יש להקל בזה. ועי' בהפלאה על סעיף א' ובכף החיים ס"ק ט"ז שסוברים שאין ההיכר מועיל לאדם אחד, וכן דעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספרו שו"ת תשובות והנהגות חלק ב' סימן שצ"א.

ובאותו ענין יש לעיין מה הדין במי שאוכל על שלחן שנשאר עליו הפרשת תרו"מ האם צריך היכר או לא. ומצאתי שנשאל בזה בשו"ת שבט הקהתי חלק ו' סימן רס"ז לגבי מי שמחמיר להפריש

להקל בכוס של חלב [ועי"ש דבריו שביאר זה להטעם שפרש"י דקא נגעי ובלעי מהדדי, שרק במאכלים יבשים המונחים על השלחן בלא כלי יש לחוש לזה, אך מדבריו נראה שלא היקל בזה למעשה אלא רק לדעת רש"י ומהטעם שנתבאר, אך להרמב"ם והמחבר דקאי כטעמי שהחשש הוא סתם שמא יבוא לאכלם יחד אין נפק"מ במה שזה מונח בכלי, ואדרבה הרי אסר לדבריהם אפילו תבשיל של בשר ותבשיל של חלב שסתמן אינו דבר יבש הנאכל בלא כלי]. אמנם עי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה על שלחן שכתב דאע"פ שהרש"ש היקל להעלות כוס של חלב על שלחן שיש עליו בשר, מ"מ יש להחמיר, וכל שכן לאכול בשר על שלחן שיש עליו כוס של חלב יש להחמיר. ועי' במעדני השלחן ס"ק ג' שהביא דברי הרש"ש, והסיק שם דמ"מ לכתחילה יש להחמיר גם בזה, ולכן כתב דלא יעלה כוס חלב על שלחן שאוכל עליו בשר, וכן לא יעלה כוס רוטב של בשר על שלחן שאוכל מאכלי חלב. ושוב העירני ידידי הגרי"ב שפיץ שליט"א דבשו"ת מעדני מלכים סימן ע"ז ביאר למה החמיר בספרו לכתחילה, וכתב שם דאפשר לומר גם כן שכוונת הרש"ש הוא שהכוס חלב יניח על צלחת חלבית ריקה, כדי שלא ישפך ויזוב לבשר, דבאופן זה הוי גם כן קצת היכר, דהרי אם כל אחד מניח צלחת ריקה תחת תבשילו באופן שניכר הוי היכר גמור. ורק כיון שהרש"ש כותב בלשון לולי דמסתפינא לכן כתבתי יש מי שכתב, וסיימתי להחמיר לכתחילה גם בזה. ולגבי מה שמדייקים

מהמתני' דלא ניחוש אלא לאכילה ולא לשתייה, לא נראה דאדרבה רואים הרבה אנשים דשותים קפה או תה ואוכלים עוגה וכדומה, דכן הוא דרך לאכול עם השתייה, עכ"ד. וכן החמיר הגרי"ש אלישיב מובא בספר הערות על מסכת חולין דף ק"ג: ד"ה ואסור. וכן בספר נועם הלכה סימן א' הערה ד' כתב דטוב להחמיר בזה, ושכן משמע מהריטב"א. ועי' בבדי השלחן ס"ק ו' שכתב דאסור להעלות אפילו חלב בשקית כשאוכל בשר על השלחן, ועי' שם בביאורים שכתב דאף דלרש"י שהבאנו לעיל דכל הגזירה הוי שמא יגעו זה בזה אין מקום לאסור הכא כשהבקוק סגור וכדומה, מ"מ לטעמו של המחבר שהוא דעת הר"ן דהגזירה הוי שמא יאכל יחד הכי נמי יש לחוש בבקוק. וכן החמיר בספר ילקוט יוסף סימן פ"ח סעיף י"ז, ועי' בספר הרחקות והזהרות פרק ו' סעיף כ"ו-כ"ז. אמנם כששאלו להגר"ח קניבסקי שליט"א אם מותר לאכול בשר על גבי שלחן שיש עליו שקית חלב סגורה, השיב "מסתבר דמותר". [וכנראה שהתיר דוקא בשקית סגורה שבוה יש לצדד להיתר גם לטעם המחבר, שזהו חשש יותר רחוק שיפתח השקית ויבוא לשנות החלב עם הבשר, ופחות שייך בזה הרגל עבירה שכתב הרמב"ם, ומסתבר שמצד המציאות זה עדיף גם מבקוק או קופסה סגורים, ואין זה שייך כלל להיתר הנ"ל בשם הרש"ש שהתיר סתם בתוך כלי]. ושוב מצאתי בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ט אות ב' שכתב דמסתבר להקל, אך ציין לדברי הבדי השלחן, ואחר כך

העלאת שאר איסורים על שלחן שאוכלים עליו

ד. יש אומרים שדוקא לעלות בשר עם חלב באותו שלחן אסור, משום דלא בדיל איניש מיניה ושמא יבוא לאכלם ביחד, אבל בשר נבילה או טריפה, כיון שאדם בדיל מינה משום שהוא יודע שהוא איסור, מותר להעלותו על השלחן, ויש מחמירין¹ שכל דבר איסור שאינו ניכר עליו

ראיתי שכתב כן בתשובה שלא מודפס הדעיקר כמו המחמירים (בדי השלחן) שהביא בשו"ת חיי הלוי שם להחמיר אפילו כשהחלב סגור.

ועי' ביד אברהם שכתב לגבי הדין שבשלחן ססודר עליו התבשיל מותר ליתן זה בצד זה, דמיירי במכוסים דאם הם מגולים אסור לכתחילה, ויש אולי ללמוד מדבריו שלהעלות על שלחן שאוכל עליו אסור אף במכוסים שבוה האופן דוקא התיירו בשלחן ססודר עליו. ולגבי בקבוק של תינוק שיש בו חלב, נשאל הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א האם יש איסור לאכול בשר כשמונח הבקבוק עם החלב, והשיב שיש איסור. אכן שמעתי שיש כמה פוסקים שמקילים בזה, שלא שייך בזה כ"כ הרגל עבירה והחשש שיבוא לאכלם יחד.

ולענין מי שאוכל גבינה האם מותר להעלות בשר חי שאי אפשר לאוכלו, עי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה על שלחן דנשאר בצ"ע לדינא, אמנם עי' בעצי העולה ס"ק א', דכתב שמותר בהעלאה, וכן פסק הגר"י רובין שליט"א בקונטרס שלו סעיף ו' דפשוט שמותר משום דעדיין אינו ראוי לאכילה, ואין מקובל כלל בזמנינו לאכול בשר חי, וכן דעת הגר"י בעלסקי שליט"א. ועי' בילקוט יוסף סעיף כ"ז שכתב דמאכל בשרי שאינו ראוי

לאכילה מחמת שמחוסר בישול, מותר להעלותו על שלחן אחד שאוכל עליו מאכל חלבי, שמאחר שאינו מבושל כל צרכו אין חשש שיבוא לאכלם יחד. ועי' בשו"ת חיי הלוי שם שכתב דמסתבר שמותר לאכול מאכלי חלב כשמונח על השלחן בשר חי, אך הביא דגם יש סברא להחמיר עיי"ש.

ז. דעת הש"ך ס"ק ב' וטעמו משום שבבשר בחלב שכל אחד בפני עצמו מותר באכילה אפשר שילך ויאכל שניהם מפני שאינו חושב שיש איסור כאן, משא"כ בשר נבילה שהוא אסור בפני עצמו בדיל מינה ואינו בא לאוכלו ביחד, והביא דכן מבואר בהר"ן בפרק גיד הנשה שכתב דישראל מותר לאכול עם הנכרי בשלחן אחד והנכרי אוכל בשר נבילה, דלא הרחיקו חכמים אלא בב"ח דהאי לחודיה שרי והאי לחודיה שרי. וכן דעת הכרתי ופלתי ס"ק ב', ועי"ש בפלתי ס"ק א' שתמה על דברי הר"ן דישראל עם עכו"ם בל"ה מותר דה"ל כאכסניה וכבני אדם שאין מכירין זא"ז. והחכמת אדם כלל מ' דין י"א כתב דמותר לישראל לאכול עם נכרי אע"פ שהוא אהבו ומכירין זא"ז, זה בשר כשר וזה בשר טריפה כיון דישראל בדיל תמיד מטריפות לא חיישינן. וכן דעת עוד פוסקים. והקשה שם הש"ך ממ"ש הרא"ש

שהוא איסור, כגון בשר טריפה שדומה לבשר כשר, אסור להעלותו על השלחן שאוכל, שמא ישכח ויאכל נבילה.

על השלחן כיון דבלי הפתחן אי אפשר בשום אופן לפתוח את הקופסא, אלא אפילו כשהפתחן לפניו נראה דכיון דצריך מעשה פתיחה כדי לאוכלו לא גזרו בכה"ג, וכן בבשר שאינו מבושל ואינו ראוי לאכילה נראה דלא גזרו, וכל זה דלא כהבדי השלחן ס"ק ו' שמחמיר בזה בלא ראיה.

ולענין מי שיש לו אלירגיא לשתות חלב ומוצרי חלבי האם מותר לו לאכול בשר על שלחן שנמצא עליו חלב וכדומה, כתב לי בתשובה בעל האבני ישפה זצ"ל דנראה שמותר מאחר דלעולם הוא לא ישתה חלב. וכן דעת עוד מורי הוראה שליט"א.

ח. פרי תואר ס"ק א', והכלל הוא, שכל דבר שהאיסור ניכר עליו מותר להעלותו על השלחן, אבל דבר שאין איסורו ניכר צריכים להחמיר לא להעלותו על השלחן, ולפי זה יש להחמיר רוב הפעמים מפני שהרבה דברים אינם ניכרים שהם של איסור ולכן יש לעיין היטב בכל ענין. ועי' בש"ך שם שכתב דדעת האורחות חיים שהובא בב"י באו"ח סימן ת"מ שהתיר שיאכל עכו"ם בפסח חמץ בבית ישראל ואפילו על אותו שלחן דהוי דומיא דשני אכסנאים, משמע דבלאו האי טעמא אסור ואע"פ שחמץ הוא דבר האסור בפ"ע, אך דן בזה דאפשר דחמץ שאני דעל הלחם לבדו יחיה האדם.

בנדרים שמי שמודר הנאה מחבירו מותר לו לאכול עמו בשלחן אחד משום שמסתמא הם שונאים זה את זה, ודמי לב' אכסנאים ככתוב בסימן פ"ח סעיף ב', ומשמע דבל"ה אסור אף בשאר איסורים, ותירץ דנדרים שאני משום שהמאכל מצד עצמו מותר וכל האיסור הוא מצד נדרו, לכן לא בדיל איניש מיניה ואסור, ודומה לבשר בחלב שאסור משום שכל אחד בפני עצמו היתר, וכן דעת המנחת יעקב ופמ"ג ועוד הרבה אחרונים, אכן החגורת שמואל ס"ק ב' וכן במעדני השלחן ס"ק ב' מקילים בנדר הנאה מאוכל.

ועי' בשו"ת ודרשת וחקרת חלק ג' יורה דעה סימן ב' אות ב' שהביא דברי הש"ך והוסיף דלפי זה נראה דאם מישוהו מקפיד לפתוח שימורים וקופסאות בשבת אפילו על ידי ההיתרים שהתירו הפוסקים, כגון לפותחו בשני צדדיו דרך השחתה וכדומה, הו"ל השימורים אצלו כבשר נבילה, (וגם מוקצה הם עבורו). ועוד כתב דנראה דכל החשש הוא שישכח ויאכל אגב אכילתו ולא ירגיש, ולכן דוקא בשר המוכן לאכילה אסור להעלות על השלחן שאוכל עליו גבינה, אבל קופסא סגורה של שימורים שחסר בה מעשה שצריך לפותחו בפתחן, מסתבר דלא גזרו בכה"ג, שעד שיליך להביא הפתחן יזכור שהוא אוכל חלבי, ולא מיבעיא כשאין הפתחן לפניו יש לומר דהוי ליה כאילו כשאין הבשר לפניו

העלאת לחם של איפור

ה. אסור להעלות לחם של איסור על השלחן שאוכלים עליו משום "שעל הלחם יחיה האדם" ולכן לא בדיל איניש מיניה, ובחמץ בפסח ישנו טעם נוסף לאסור, שכיון שאסור במשהו החמירו בו טפי שיש לחוש שיתערב פירור אחד במאכלו^ט.

הנחת דגים על שלחן שיש עליו בשר

ו. מצוי מאוד כשעושים קידוש בשבת שנותנים הערינ"ג או איזה דגים

איסורים, וגם בלחם איסור אמרינן דבדיל מיניה ומותר להעלותו על השלחן שאוכל בו, וכן הוא ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ג' דכל דבר שאסור מצד עצמו אפילו לחם מותר להעלותו על השלחן בשעת אכילה ולא חיישינן שיאכל ממנו משום דבדיל מיניה.

ולדעת הפרי תואר שהבאנו לעיל אפשר לדון שכל פעם שיש איסור שניכר עליו שהוא איסור אפילו בלחם מותר להעלותו על השלחן, ושוב מצאתי בדרכי תשובה ס"ק י"ב שכתב דלפי הפרי תואר אין להקל גם בלחם אא"כ ניכר בתואר הפת שהוא של איסור ונשתנה מצורת פת כשר.

ולענין פת עכו"ם להנזהרים בו עי' בספר דבר הלכה כשרות הבית פרק ג' הערה ב' דנסתפק בפת נכרים במקומות שנהגו איסור, אם נחשב איסור עד כדי שלא יאכל על שלחן אחד שבו אוכל חבירו פת זה מכח היתר מסויים כגון לרפואה או שעה"ד וכיו"ב. וכן להיפך במקומות שנהגו היתר בפת נכרים אך הוא נוהג בו איסור אם מותר לו לשבת על שלחן אחד. והגר"ח קניבסקי שליט"א כתב בתשובה דמסתבר דמותר.

ט. הש"ך שם הביא דברי הרשב"א בתשובה שהביאו הב"י באו"ח סימן ת"מ, דעכו"ם הבא עם חמצו לבית ישראל אסור להעלותו עמו על השלחן, וכתב הש"ך ב' טעמים דאסור להעלותו למרות שהוא אסור בפ"ע ואינו כבב"ח, (א) משום שחמץ אסור במשהו ורחוק הוא שלא יתערב פירור בתוך מאכלו, ולטעם זה אפילו היכר אינו מועיל, ולכן אסרו שם אפילו בהפסק מפה. (ב) כי בחמץ רגיל כל השנה, דעל הלחם יחיה אדם ולא בדיל מיניה, ולפי טעם זה חמץ לא גרע מבב"ח ומהני היכר, ולכן התיר הארחות חיים המובא שם שיאכל העכו"ם חמצו על שלחן ישראל דהוי כשני אכסנאים. ולפי טעם זה יש לאסור כל לחם של איסור, וכן פסקו הפרי חדש ס"ק א', וערך השלחן (ספרדי). ועי' בספר ויהי בנסוע פרק ל"ו סעיף ג' שכתב דלפי זה הנוסע באוירון ויושב לידו נכרי, והוא מבקש ממנו רשות להניח לזמן מה את הלחמניה על שלחנו, אסור לו להתחיל לאכול עד שיקח הנכרי משם את הלחמניה. אמנם עי' בספר תורת יקותיאל ס"ק א' שהשיג על הש"ך והעלה דאין הבדל בין לחם של איסור לשאר

באותו שלחן שמונח בו טשולנ"ט בשרי, ואע"פ שחמירא סכנתא מאיסורא, מ"מ נהגו העולם להקליא, ויש פוסקים שמחמירים להניח איזה היכריב.

הנחת בשר וחלב על השיש

ז. מותר להניח מאכלי בשר ומאכלי חלב על השיש או שאר שולחנות שמסדרים המאכל אפילו זה בצד זה, אמנם יש להזהר שלא לבוא לידי תערובת איסור כמבואר בהערה יג.

להעלות דגים על שלחן שאוכל בשר וכן להיפך. והוסיף בחיי הלוי סברא דיש לומר דאדרבה כיון דחמירא על האדם אין לחוש שיבוא לאוכלם.

ולענין הנחת היכר לאלו שחוששים לסכנה בחלב ודגים, עי' במשנה במסכת חולין דף ק"ג: וז"ל "ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן וכו' חוץ מבשר דגים וחגבים", הרי דמפורש שם דמותר בהעלאה, ועי' בשו"ת מעדני מלכים סימן נ"ו אות א' דכתב דאין איסור להעלות חלב ודגים על אותו שלחן, וכן אין צריך היכר ביניהם.

יב. בדרכי תשובה סימן קט"ז ס"ק י"ג מביא בשם הקהל יהודה שאסור, וצריך היכר משום שסכנתא חמירא מאיסורא, וכן פסק הכף החיים בסימן קט"ז ס"ק ל"ה.

יג. שו"ע שם, דכיון שאין אוכלים על השלחן, אין חשש שמא יבוא ויאכלם יחד, וזה מפורש שם במשנה בחולין ק"ד: באיזה שלחן אמרו בשלחן שאוכל עליו, אבל בשלחן שסודר עליו את התבשיל נותן זה בצד זה ואינו חושש. ועי' בדרכי תשובה ס"ק ח' שהביא מהערך השלחן

י. עי' בסימן קט"ז סעיף ב' שכתב שם המחבר צריך להזהר שלא לאכול בשר ודג ביחד מפני שקשה לצרעת, ועי' עוד בספרו של מו"ר שליט"א שמירת הגוף והנפש סימן א' מה שהאריך בענין הזה.

יא. עי' בספר פתח הדביר סימן קע"ג אות א' שכתב בשם השם חדש בדגים ובשר אין צריך היכר, ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק ו' סימן קי"א, דנהגו העולם שלא להחמיר כמו המחמירים, ומסיק שם להביאם זה אחר זה שלא מן הדין ובדרך חומרא, ועי' בשו"ת יביע אומר חלק ו' יורה דעה סימן ט' שמיקל בזה, ועי' בספר חלקת בנימין סימן קט"ז ביאורים ד"ה שלא, וכן שמעתי בשם כמה מורי הוראה שליט"א להקל בזה, והעירני אברך חשוב שבזמנינו כשעושים קידוש מניחים כל האוכל על שלחן ולוקחים אוכל מהשלחן שמסודר עליו ויושבים ואוכלים בשלחן נפרד, ובזה מותר להניח בשר ודגים משום שזה אינו גרוע משלחן שמסדרים עליו התבשיל שפסק המחבר שמותר בלי היכר, אבל למעשה הכל תלוי לפי הענין. ושוב מצאתי בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ט אות ז' שבשו"ת ויען יוסף או"ח סימן קי"ג כתב דלא מצינו לאסור

בתוך שש שעות מאכילת בשר האם מותר לישב אצל חבירו שאוכל חלב ח. אכל בשר ועדיין לא עברו שש שעות מאכילתו, יש מחמירין שלא ישב אצל מי שאוכל גבינה, אם חבירו אינו יודע שאכל בשר, דחיישינן שמא יושיט לו ממאכלו, ויש שאסרו רק באופן שיושב לאכול אצלו מאכל פרווה, אך לישב עמו סתם מותר. ויש אומרים שמותר לו גם לישב ולאכול מאכל פרווה אצל מי שאוכל גבינה, וכל שכן אם הוא רוצה לישב שם מבלי לאכול כלל דמותריד, ואפילו לא בירך עדיין ברכת

בדרכי תשובה ס"ק ט'. וראיתי בשם הגר"י בעלסקי שליט"א דבמטבח שהוא פתוח לרבים שיש שם הרבה דברים שמזויזים ומביאים שם יש לחוש שמא יכשל ח"ו ויערב אוכל של בשר וחלב, ולכן יש להקפיד להניח רק חלב על שלחן אחד ובשר על שלחן אחר, וכן בספר הרחקות והזהרות פרק ז' הערה ד'.

יד. עי' בפמ"ג משב"ז ס"ק ב' שהביא דברי הבית יעקב דפסק דמי שאכל בשר שצריך לשהות שש שעות, לא ישב אצל מי שאוכל גבינה שמא יושיט לו, אך אם זה שאכל גבינה יודע שזה אכל בשר מותר, ומ"מ הפמ"ג מסיק שלא ראה שנוהרין בזה דגזירה לגזירה כולי האי לא גזרינן, ועי' בכנפי יונה שסובר שאם אינו אוכל כלום מותר לו לשבת ליד חבירו שאוכל חלבי, אבל אם אוכל שם אפילו לחם אסור לו לבוא להשלחן אא"כ יש היכר, ועי' בילקוט מעם לועז פרשת משפטים קכ"ה שכתב דאסור לו לישב על שלחן אחד לאכול פת ופירות עם חבירו שאוכל שם גבינה שמא ישכח ויאכל עמו, וכן החמיר הדרכי תשובה שהבין כך מתוך דברי הכנפי יונה. ועי' ביד אפרים שמיקל באופן שיושב אצל חבירו שלא

דמשמע אפילו להעלות בשר בהמה מותר בזה, אבל בראב"ן מבואר דרק בשר עוף מותר להעלות על שלחן שסודר עליו תבשיל של גבינה, אבל בשר בהמה אסור. וביד אברהם כתב שבמשנה דמסיים דאינו חושש משמע דמותר לכתחילה, וצ"ל דמיירי במכוסים, דאם הם מגולים אסור לכתחילה שמא יפול מזה לזה, והביא דהר"ן כתב על המשנה שם ובלבד שלא יהיו נוגעין זב"ז, והיינו משום שההיתר לכתחילה הוא רק בשאין נוגעין זב"ז, אבל בדיעבד מותר אפילו נוגעין ואפילו רותחין, דאין הבלוע בכלי הולכת ממנה בלא רוטב. ועי' עוד במעדני השלחן ס"ק ז' שהביא מהכף החיים ס"ק ח' שיש להזהר שהסירים יהיו מרוחקים בענין שלא ישפכו או שלא יתיוז זה על זה, או שיהיו מכוסים כמבואר לקמן בסימן צ"ה סעיף ה', ואם הם חמים אפילו אחד מהם אסור לכתחילה שיגעו זה בזה כמבואר לקמן סימן צ"ב סעיף ח', ולדינא אפילו אם שניהם רותחים ונגעו זה בזה מותר ובלבד שלא היה רטיבות מחוץ לקדירה, ומ"מ ישראל קדושים הם ונהגו ליחד מקום למאכל בשר ומקום למאכל חלב כ"כ ביד אברהם עכ"ד, ועי'

המזון ולא עשה קינוח והדחה או נטילת ידיים מותר לישב אצלוי^{טו}.

להתעסק במאכלי חלב בתוך שש שעות מאכילת בשר

טז. אכל בשר והוא בתוך שש שעות מאכילתו, מותר לו להתעסק במאכלי חלב, משום שאינו עסוק עכשיו באכילה, ולכן מותר לאשה שגמרה סעודה בשרית להכין מאכל חלבי, ואיננו חוששים שתאכל ממנו^{טז}, אבל יש אומרים שצריך להזהר שלא להתעסק עם מאכלי חלב אם הרגילות היא שטועמים ממנו כשמתעסקים בו, כי יש לחוש שתאכל ממנו^{טז}.

טז. כנפי יונה, ותשובה מאהבה חלק ג' סימן של"א גליון סימן פ"ח. וכן דעת ערה"ש ובדי השלחן ס"ק ג' להקל, והוסיף שם שיש להקל אפילו אם לא בירך ברכת המזון על סעודת הבשר, ואפילו אם לא עשה קינוח והדחת פיו.

יז. עי' ביד אפרים שסובר שבמאכלים שהדרך שהמתעסק בהם אוכל בשעת מלאכתו, שלפעמים בשעת העסק הוא תאב לאכול ואוכל ממה שעוסק בו, יש לחוש דאידי דטריד בעבידתיה בלע ג"כ וקאכיל איסורא, אבל באוכל שאין הדרך בכך אין לחוש, וכבר ראינו המנהג שבני הבית עוסקים בסעודה לצורך הלילה במאכלי חלב אף שאכלו בשר בצהרים ואין פוצה פה ומצפצף, ועוד הוסיף היד אפרים שאם שנים עוסקים וידעו זה מזה שאכלו בשר ודאי אין להחמיר דמדכרי אהדדי כדקיימא לן לענין קריאה לאור הנר בשבת. וכן בספר חזון עובדיה חלק ב' עמוד נ"ו חשש להחמיר, ועי' בשו"ת באר משה חלק ד' סימן כ"ד, ועי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה חיה ועוף, ודרכי תשובה ס"ק ט"ז. ולמעשה עי' במטעמי השלחן ס"ק ב' שכתב דאם אין אדם אחר

על דעת אכילה, והוסיף שאף לדברי הבית יעקב שמשמע שאוסר אפילו לישב סתם אצל מי שאוכל גבינה, היינו דוקא כשזה שאכל בשר לא סעיד עדיין רק אכל מעט בשר באקראי, אבל אם כבר סעד סעודתו ואינו תאב לאכול ומכ"ש אם הוא איש מכובד שגנאי הוא שיושיט לו חבירו ויאכל פשוט שאין חשש. ויש לציין שביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ד' כתב דדוקא בעת שאוכלים אסור להעלות מין השני, אבל אם כבר אכל בשר הגם שאסור לאכול גבינה בתוך שש שעות, מ"מ מותר להעלות על השלחן ולא חיישינן, וכך כתב בדרכי תשובה ס"ק ט"ז. ועי' בשו"ת ודרשת וחקרת חלק ג' יורה דעה סימן ב' שהוסיף על דברי הדרכי תשובה דכל שכן כשאמר הב לן ונברך או נטל מים אחרונים שנפקע האיסור ומותר להעלות גבינה אח"כ.

טו. בדי השלחן ס"ק ג' אבל אם מרגיש שיש לו בשר בין השיניים או אין לשבת ליד אוכלי חלבי, משום שבשר בין השיניים כבשר ממש כמו שיתבאר בסימן הבא בעזרה.

הרחת מאכלי חלב בתוך שש שעות מאכילת בשר
 י. מותר להריח מאכלי חלב בתוך שש שעות מאכילת בשר, ולא חיישינן
 שמא יבוא לאוכלם^{יח}.

שני בני אדם שיושבים בשלחן אחד

סעיף ב'

יא. שני בני אדם שאחד אוכל בשר ואחד אוכל חלב, אם הם מכירין,
 אסורים לאכול ביחד בשלחן אחד שמא יאכל מהמאכל של השני^{יט},
 ואפילו אם הם מקפידים זה על זה אסור^{יז}. אמנם אם הם אכסנאים שאינם

וזוקק הוא לעשות המאכלים, יזכור שלא
 יסיח דעתו שאכל בשר, ולכן ראוי
 שיכתוב פתק שיהא מונח כנגדו ויבקש
 מהש"ת שלא יכשל עכ"ד. ומצאתי
 בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ט אות ו'
 שכתב ג"כ דבאופן שהדרך כשמתעסק
 במאכלים הוא לאכול או לטעום בשעה
 זו יש להחמיר.

יח. עי' בפמ"ג סימן ק"ח ס"ק א', וכן עי'
 בבדי השלחן ביאורים סימן פ"ט ד"ה
 גבינה אחריו אע"פ שהמשנה ברורה
 בסימן רט"ז ס"ב כתב להחמיר שלא
 להריח לכתחילה ממאכל איסור שעיקרו
 עומד לאכילה, שמא יבוא לאוכלו, מ"מ
 הכא מסתבר שיש להקל, שהאיסור היה
 דוקא לאכול גבינה תוך שש שעות
 מאכילת בשר, ולא גזרו כאן לכן היקל
 טפי, ולמעשה סיים בצ"ע, ועי' בשו"ת
 יביע אומר או"ח חלק ו' סימן ל"ד אות ד'.
 וכן היקל בילקוט יוסף סימן פ"ח הערה
 ל"ח.

יט. שו"ע סעיף ב', ועי' בש"ך ס"ק ג'
 שמסביר שאם הם מכירים אינם
 מתביישים זה מזה ויאכל כל אחד
 מחבירו, ועי' ביד אפרים שכתב לענין מי

שאכל בשר ונמצא בתוך שש שעות
 שאסור לאכול חלב, שאסר הבית יעקב
 שישב אצל חבירו שאוכל גבינה, דאם
 הוא איש מכובד וגנאי לו שיושיט לו
 חבירו ויאכל, אין חשש ומותר לישב
 אצלו, משמע שאם תלמיד יושב עם רבו
 אין חשש מכשול. אמנם יש לדון בזה,
 דיתכן שלא כתב היד אפרים היתר זה
 אלא לענין מי שאכל כבר בשר ועכשיו
 אינו אוכל כלל ובא רק לישב אצל חבירו
 שאוכל גבינה, שבזה החשש במציאות
 הוא רחוק יותר שיושיט לו חבירו, וכה"ג
 התיר היד אפרים באיש מכובד שאין
 לחוש לזה כיון שגנאי הוא לו שיושיט לו
 חבירו, אבל בנידון דידן ששניהם אוכלים
 הוא סוג חשש אחר שיבוא לאכול
 הגבינה עם הבשר שאוכל ויתכן שזה לא
 נחשב גנאי כל כך אם אוכל מחבירו
 דסו"ס הוא עסוק באכילה.

כ. שו"ע שם. ועי' בט"ז ס"ק ב' ובש"ך ס"ק
 ג' שהביאו דדעת המהרש"ל דדוקא
 אחים אסורים אפילו במקפידין, אך שאר
 מכירין אינם אסורים אלא באוהבין זה
 את זה, ועי"ש בט"ז שהוכיח דלא
 כהמהרש"ל.

מכירין זה את זה, מותרין לאכול בשלחן אחד זה בשר וזה חלב^{כא}.

ישראל ועכו"ם

יב. מדברי רוב הפוסקים נראה שהאיסור להעלות באותו השלחן בשר עם גבינה הוא גם בישראל ועכו"ם, כגון שהישראל אוכל בשר והעכו"ם גבינה^{כב}. ויש שהחמירו אפילו שאינם מכירים זה את זה, כיון שהקולא של אכסנאים הוא רק בישראל עם ישראל. ויש מתירים לאכול עם הנכרי בשלחן אחד כשהמאכל שהנכרי אוכל אסור מצד עצמו כגון שאוכל טריפות, אפילו אם הם מכירין ואינם מקפידין זה על זה, וראה הערה^{כג}.

שמדברי הר"ן מבואר לאיסור. ועי' בבאר היטב ס"ק ב' שמביא בשם הבית יעקב סימן י"ב דמותר לישראל לשבת בשלחן עם עכו"ם האוכל טריפות משום דלא חיישינן שמא יושיט לו הגוי מהאוכל שלו להכשילו, אך מי שאוכל בשר אסור לישוב אצל מי שאוכל גבינה כי יש לחוש מאחר דמכירו אוכל גבינה לא ידע דאכל בשר ויושיט לו ויאכל, ומבואר שגם עם עכו"ם האוכל גבינה אסור לישראל האוכל בשר לישוב בשלחן אחד, שלא התיר הב"י אלא בעכו"ם האוכל טריפות שיודע העכו"ם שאסור לו ולא יבוא להכשילו. ועי' בפרי תואר ס"ק א' ויד יהודה ס"ק ב' ובבדי השלחן ס"ק י"ב שמחמירים בזה.

כג. מדברי הבית יעקב בסימן י"ב מבואר דאסור כנ"ל, והני מילי כשמאכל הנכרי בא מבית ישראל והוא מאכל כשר מצד עצמו, אבל כשמביא הנכרי בשר או גבינה מביתו הרי המאכל עצמו אסור ואין לחוש שיבוא הישראל לאוכלו ומותר לאכול על שלחן אחד אפילו אינם מקפידים זה על זה, ועי' בפרי תואר שם

כא. שם. והציור של המחבר הוא שאם אין מכירין כגון שני בני אדם שנפגשים במלון וכדומה ויושבים בשלחן אחד, אחד עם מאכל חלב ואחד עם מאכל בשר מותרים לשבת בשלחן אחד אפילו בלי היכר משום שאין חשש שמא יקח מהשני.

כב. הכרתי ופלתי ס"ק א' כמו שהזכרנו לעיל תמה על דברי הר"ן שהתיר לישראל לאכול עם הנכרי בשלחן אחד אע"פ שהנכרי אוכל נבילה שלא גזרו אלא בבשר וחלב, שמדברי הר"ן הללו משמע שאם העכו"ם אוכל חלב והישראל אוכל בשר או להיפך אסור, וזה תימה דמי שם אחוה וריעות בין יהודי לעכו"ם, הלא הלבבות רחוקות ואין פירוד לבבות כפירוד הדתות, ואפילו שימת חן אסרוהו, ואם כן הוה ליה כאכסניה וכבני אדם שאין מכירין זה את זה, עכ"ד, ומבואר לדעתו שמותר לאכול עם העכו"ם בשלחן אחד זה בשר וזה חלב גם בלא היכר. אמנם צ"ע אם כונת הכרתי ופלתי להתיר זאת למעשה אחר

אכילה על שלחן אחד כשיש היכר ביניהם

יג. האיסור לישוב ולאכול בשר על שלחן אחד עם אחד שאוכל חלב, הוא

שמחמיר בין מקפידים ובין אם אינם מקפידים.

עי' בחדושי הפלאה דאע"פ שאין מכירים זה את זה אסור, משום דדוקא בב' ישראלים התירו שיש לסמוך ג"כ על זה שיזכירו חבירו לפרוש מהאיסור, אבל בנכרי דלא שייך זה אין לסמוך על הא לחוד שאין מכירין זה את זה, ועי' בבדי השלחן שכתב דלפי דברי ההפלאה אפילו בישראל מומר ואין מכירין זה את זה ג"כ אסור, אבל הוא מסיק שנראה לדינא דיש להקל גבי מומר.

ולענין שני אנשים האוכלים זה בשר וזה חלב ואינם אוכלים מההכשר של חבירו, בספר הרחקות והזהרות עמוד פ"ח כותב דנראה דאסורים לאכול זה לצד זה אלא אם עושים היכר ביניהם, וצ"ע, והביא שם בהערה 13 מהגר"מ גרוס שליט"א שיש לאסור, ושוב שאלתי את בעל האבני ישפה זצ"ל והשיב לי במכתב וז"ל פעם שאלתי מו"ר גאון אחד שליט"א (הגרי"ש אלישיב שליט"א) אם מותר לבקש מאחר להוציא עבורי בשבת אם אני מחמיר שלא לסמוך על העירוב. והוא ענה שתלוי אם אתה לא מוציא כי אתה מחמיר על עצמך, או אפשר לבקש מאדם אחר, אבל אם אתה סובר שכך הוא עיקר הדין אז גם אין לבקש מאדם אחר. אחר כך ראיתי דברים אלו בספר לא זכור לי היכן. ולפי זה נראה לי גם כאן, שאם אתה סובר שהכשר זה הוא כלום ואסור מעיקר הדין, אז אתה צריך סימן על השלחן, אבל אם אתה מחמיר

על עצמך וסובר שמעיקר הדין מותר לאכול, אז לא צריך סימן. ובאמת קשה לומר ששום הכשר אסור מעיקר הדין, עב"ל. ויל"ע דלדעת הש"ך בס"ק ב' שלא גזרו בשאר איסורים אלא רק בב"ח משום דלא בדיל מיניה, אם כן אדרבה דבכה"ג כשסבור על הכשר מסויים שאינו כלום זה נידון כשאר איסורים שבדיל מהם ומותר לאכול בשלחן אחד דאין לחוש שיבוא לאכול מהם אף שזה אוכל בשר וזה אוכל חלב, ולאידך גיסא אם מה שאינו סומך על ההכשר הוא רק מצד חומרא יתכן שלא בדיל מיניה כל כך וצריך היכר מחמת שזה בשר וחלב. ובשו"ת ודרשת וחקרת חלק ג' יורה דעה סימן ב' אות ג' כתב בענין מי שמקפיד לא לאכול הכשר מסוים והוא מקפיד גמור, הרי ההכשירים האלו הוי אצלו כבדילי מיניה ומותר לאכול על שלחן עם מישהו שאוכל ממאכלים האלו. אבל אם לפעמים בשעת הדחק וכדומה אוכל מהכשרים אחרים אין להקל.

ובאותו ענין עי' בספר ויהי בנסוע פרק ל"ו סעיף ד' שכתב דהנוסע על אירון וקיבל מגש עם אוכל כשר, אבל עם הכשר מפוקפק או שהוא מקפיד שלא לאכול הכשר מסויים, והוא פתח את המגש לראות מה יש בפנים יש לעיין אם מותר לו לאכול את האוכל שהביא עמו מהבית על אותו שלחן שמונח עליו המגש הנ"ל, וראה הערה שם צדדים לכאן ולכאן.

דוקא כשאין היכר ביניהם על השלחן, אבל כשיש היכר ביניהם אפילו הם מכירין זה את זה מותרים לאכול ביחד.^{יד}

היכר מפה

יד. אופני ההיכר הם כגון אם כל אחד אוכל על מפה שלו^{יה}, או שאחד אוכל על מפה ואחד אוכל על השלחן, או שאחד אוכל על מפה כפולה באופן שניכר שמשתמשים בו להיכר^{יז}.

להחמיר בזה, אבל האורחות חיים הובא בבית יוסף באו"ח סימן ת"מ כתב להקל בזה, ויסוד המח' הוא אם בעינן שחבירו ישמרנו, דהנכרי אינו שומר, ולמד מזה הבדי השלחן דה"ה גבי אכילה עם קטן בשלחן אחד באנו למח' הנ"ל, דלהמחמירים בנכרי גם בזה לא מהני היכר דהא קטן לאו בן דעת ניהו לסמוך עליו שיזכירנו, והסיק לדינא דשמא יש להחמיר בכל זה כשאין קשה לו אבל לעת הצורך נראה שיש להקל בזה.

ולענין מי שאשתו נדה ואוכלת חלב והוא אוכל בשר ויש להם כבר היכר על השלחן משום הרחקות נדה, כל הפוסקים סוברים דאינו צריך להניח עוד היכר כשהוא אוכל בשר והיא חלב, כ"כ בספר הלכות נדה להגר"ש איידער בשם הגרמ"פ זצ"ל ובשו"ת מנחת פרי חלק ג' סימן נ"ו אות ב', ובסוגה בשושנים פרק ד' סעיף כ"ו, וכן בשיעורי שבט הלוי סימן קצ"ה סעיף ג' סוף אות ג', וכן דעת הגר"י בעלסקי שליט"א, ועוד. ועי' בספרי על הלכות הרחקות נדה במה שהארכתי בזה.

כו. רבינו ירוחם בסימן קצ"ה, וכן בש"ך שם ס"ק ו' בשם הר"ר יונה בספר דרשות נשים.

כד. שו"ע שם. ועי' ש"ך ס"ק ה' שכתב שמדברי המחבר כאן משמע דאפילו יש להם הוצאה אחת מהני ההיכר, וכ"כ הט"ז ס"ק ג', ודלא כה"א שהובא בטור שאם יש להם הוצאה אחת לא מהני היכר. ועי' בחכמת אדם כלל מ' סעיף י"א שכתב דאפילו אם אחד יושב בשלחן עם בשר וחלב ואוכל בפני עצמו ויש לו היכר, ההיכר מועיל. ועי' בחדושי הפלאה שכתב שיש להחמיר אם יושבים עם גוי, והוא אוכל בשר טריפה, שאין ההיכר מועיל, אמנם בעת הצורך עי' בבדי השלחן ס"ק י"ד שכתב להקל, ועי' בדרכי תשובה ס"ק י"ז שכתב בדרך כלל דבכל אופן שיושבים אחד עם בשר ואחד עם חלב אע"פ דמדינא היכר מהני, בעל נפש יחמיר ולא יסמוך על היכר, אלא יזהר לאכול רק מין אחד על שלחן אחד.

כה. שו"ע שם. ועי' ביד אברהם שכתב דמיירי שאין דרכם לאכול כל אחד על מפה שלו דאם דרכם לאכול כל אחד על מפה בפני עצמו לא הוי היכר, וה"ה שאר היכרים שנוכרו בסימן פ"ח שאם רגיל להשתמש בהם, לא הוי היכר.

ולענין היכר לאדם שאוכל עם קטן בשלחן אחד, עי' בבדי השלחן ס"ק י"ד שהביא מח' הפוסקים גבי האוכל עם נכרי האם מועיל היכר, דהפלאה כתב

ההיכר בפת

טו. אפילו אם אוכלים על אותה מפה, אם הניח פת שהוא גבוה קצת

כזו. עי' בט"ז ס"ק ג' שהביא מהדרכי משה בשם האו"ה לענין היכר של מנורה שצריך שתהא המנורה גבוה קצת, ולפי זה מה שהמחבר התיר להשתמש עם פת להיכרא, נראה דהוא גם כן דוקא אם הפת גבוה קצת שאז מכירים שיש היכר על השלחן, ולכן מפתח או כרטיס לא מהני להיכר, ושוב מצאתי ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק ה' ובפירוש הקצר ס"ק י' שהבין מהט"ז דגם שאר דברים צריכים להיות גבוהים קצת, והוסיף שם שאפילו קערה אינו מהני להיכר משום דאינו גבוה מספיק, ומובא דבריו בדרכי תשובה ס"ק כ"ו, וכן החמירו בבדי השלחן ס"ק כ"ה ובמעדני השלחן, אכן עי' בחכמת אדם כלל מ' דין י"א שכתב דכל דבר שאין רגיל להניחו על השלחן כגון מנורה ביום הוי היכר, ולא הזכיר שצריך שיהיה גבוה קצת אלא סתם דכל דבר, וכן דעת כמה אחרונים, וכן פסק החפץ חיים בספרו נדחי ישראל, ולענין דינא יש לעשות שאלת חכם כיצד נוהגים.

ולענין הרחקות נדה האם אומרים שצריך היכר גבוה קצת או דאפילו בהיכר כל שהוא סגי, עי' בשיעורי שבט הלוי סימן קצ"ה סעיף ג' שכתב דמשמע דסגי ליה בהיכר כל שהוא, אמנם לכאורה כיון דמדמים לבשר בחלב ושם צ"ל דבר הניכר וגבוה קצת כקנקן ולחם ומנורה, הכא נמי הצטרכו דבר גבוה וניכר, ובאמת אף דמסתבר לדמות אך מנהג העלום להניח אפילו טבעת וכדומה ומחשיבים להיכר אם הוא דבר הניכר

לשניהם, וכן משמע מסתימת הפוסקים. ואולי טעם הקולא הוא משום דחלוק מבשר בחלב, ששם איסור אכילה יחד הוא מעיקר הדין אך לגבי הרחקות נדה דעת הרמב"ם פרק י"א מהל' מאסו"ב הלכה י"ח הוא דאין איסור אלא לאכול מקערה אחת. אמנם עי' בספר סוגה בשושנים פרק ד' סעיף ל"ז שכתב דמסתבר דגבי נדה הדין הוא כמו בבשר בחלב לענין זה שצריך שההיכר יהיה גבוה קצת, ולפי זה לא מהני מה שאשה משימה טבעת שלה בין הקערות כיון שהטבעת אינה גבוהה ולא הוי היכר, וכן פסק הבדי השלחן בספרו על הלכות נדה סימן קצ"ה סעיף ג'. וראיתי בשם מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א דיש להחמיר שיהיה גבוה קצת, אבל אם אחרים יושבים ביניהם אפשר להניח טבעת וכדומה דהוי היכר, וכן דעת הרבה פוסקים בזמנינו, ועי' בספרי על הל' הרחקות נדה מה שהארכנו בזה.

ולענין צלחות שיש בהם צבע אחר, עי' בשו"ת יבקש תורה חלק ט' סימן ו' שכתב שנראה דאין צריך דוקא ההיכר להיות ביניהם אלא כל שנראה וניכר להדיא לאורך כל הסעודה מותר, ולכן ה"ה בצלחות שיש שינוי מראה או צבע מהני להיכר אע"פ דאינו ביניהם ואינו גבוה.

ולענין אם שניהם צריכים לדעת מההיכר או לא, בספר הרחקות והזהרות פרק ו' סעיף כ"ח כתב ששניהם צריכים לדעת מההיכר שהוא מונח לצורך

ביניהם באופן שהוא ניכר שיש הפרדה ביניהם, מהני להיכרכי, אמנם

הפרדה בין הבשר והגבינה. ועי' בספר סוגה בשושנים על הרחקות נדה פרק ד' סעיף ל"ט שכתב דצריך ידיעת שניהם שאם אחד לא יודע יבוא לידי אכילה מקערתו של השני, ואין לומר שהשני יזכיר לו שהרי בהרף עין יכול להכשל ולזה לא מהני שמירה מהשני. ולדעת ההפלאה שלא מהני היכר כשאוכל עם נכרי משום שהנכרי אינו משמרו, פשוט שה"ה אם חבירו אינו יודע מההיכר, אולם לדעת האורחות חיים יל"ד, וצ"ע. ולענין אם מותר להשתמש עם ספר קדוש להיכר או שמא יש לחוש שמחסר בקדושת הספרים, שמעתי מהגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א דמי שיושב ולומד מספר וכעת בא לאכול עם אשתו או עם חבר שאוכל מין אחר ממנו, מותר להניח את הספר להיכר דמאחר שכבר עיין בו אין חשש ביזוי ספרים, והוסיף דספר המונח על השלחן גם כן נחשב היכר גבוה מספיק כיון דהוא ניכר, וכן פסק בעל המנחת חן שליט"א. וכתב לי בתשובה בעל אבני ישפה זצ"ל וז"ל "וכיון שאין להביא ספר שהוא דבר קדוש למטרה שעץ ואבן יכולים לשמש לפי דעת הט"ז מובא במ"ב סי' שט"ו ס"ק ל', יש לעיין בספר לפני שהוא מביא אותו לשלחן. ובלאו הכי משמע במ"ב הנ"ל שהכריע כדעת המ"א סי' קנ"ד ס"ק י"ד שמתיר משום מה לי מונח כאן או מונח שם. נראה שספר הוא סימן מצוין להיכר שהרי הוא דבר גדול וניכר וגם אין הרגילות להניח ספר על השלחן, ולכן הוי היכר ובתנאי שלא משתמשים בו

וכדברי הט"ז יו"ד סי' קצ"ה ס"ק ה'. ואף שאינו גבוה וכבר הזכיר הט"ז יו"ד סי' פ"ח ס"ק ד' לענין היכר בין אחד אוכל בשר ואחד אוכל חלב שההיכר צריך להיות גבוה קצת, וא"כ ה"ה לענין היכר בינו לאשתו נידה, אבל כיון שהספר הוא רחב ותופס מקום בשולחן, הרי זה כמו שהוא גבוה כיון שהוא ניכר, עכ"ל. וכן שמעתי מעוד מורי הוראה שליט"א דלכאורה תלוי במח' המגן אברהם והט"ז, דהמגן אברהם בסימן קנ"ד ס"ק י"ד כתב להקל לקחת ספר כדי להגביה הספר שכעת לומד ממנו, ואילו הט"ז ביורה דעה סימן רפ"ב ס"ק י"ג כתב להחמיר, ולכן בכה"ג לכתחילה אין ראוי לעשות כן, ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק א' סימן צ"ב. ועי' מה שכתבתי בספרי על הל' הרחקות נדה לגבי השתמשות בספר להיכר בינו לאשתו נדה.

כח. שו"ע שם. ועי' בלבוש סימן קע"ג שכתב דמה שהמחבר מתיר להניח פת ביניהם היינו דוקא כשהפת שלימה, מיהו בפמ"ג שפ"ד ס"ק ח' השיג על הלבוש וסובר דפת אפילו אינה שלימה מהני להיכר, ולמעשה עי' בפרי תואר ס"ק ח' שפסק כהלבוש דדוקא פת שלימה מהני להיכר כי אין דרכה להיות מונחת על השלחן, משא"כ לחם שאינו שלם, דרכו להיות על השלחן. ולגבי מפה להיכירא לאדם אחד, עי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב' סימן שצ"א שכתב דמפה אחרת שאינה דומה לשלחן מועיל להיכר גם באדם אחד. ולגבי פתק אם מהני להיכר עי'

כ"ז כשאינם אוכלים מפת זה, ואז ניכר שהוא להיכר, אבל אם אוכלים ממנו אינו מועיל דבלא"ה הפת שאוכלים ממנו מונח על השלחן^{כט}.

היכר כ"י

טז. אם יש על השלחן כלי כגון מנורה או נרות שבלאו הכי אינם מונחים על השלחן, הוי היכר. וכן קנקן שתיה אפילו ששותים ממנו^ל, אלא שבלאו הכי אין מניחים אותו ביניהם על השלחן הוי היכר^{לא}, ויש מחמירים כששותים ממנו^{לב}.

יושבים רחוקים זה מזה

יז. אם יושבים רחוקים זה מזה, דהיינו שאין יכול האחד לפשוט ידו ולאכול ממה שאוכל חבירו, אין צריכים היכר^{לג}.

לא. רמ"א שם. והוא מיוסד על דברי הב"י באו"ח סוף סי' קע"ג שחילק בין לחם שדרכו להיות על השלחן אם אוכלין ממנו לבין קנקן שאין דרכו להיות על השלחן ביניהם אף אם שותין ממנו. לב. הב"ח כאן ס"ל דאינו היכר אלא כשאין שותין ממנו, וכ"כ המהרש"ל בפרק ח' דחולין סי' מ"ג דלא מהני אלא בשאין שותין ממנו, והובא דבריו ביד אברהם, ועיי"ש שהוכיח כדעת הב"י והרמ"א. והדרישה כתב כהב"י, וכן פסק הש"ך כאן ס"ק ו' דדברי הב"י והרב עיקר. לג. דעת הב"ח בשם מהרש"ל שהובא בפמ"ג שפ"ד ס"ק ג' ובפ"ת ס"ק ג' ובערוך השלחן. ועיי' בבדי השלחן ס"ק ט"ז דכתב דין זה דמהני מה שיושבים רחוקים אחד מהשני ואין צריך היכר, אבל יש לעיין אם ההיתר מהני נמי לאיש אחד שיושב בשלחן ואוכל בשר ועל צד השני שרחוק ממנו יש מאכל חלב, ועיי' בביאורים שם שמסיק דצ"ע לדינא, אולם

בשו"ת מעדני מלכים סימן ע"ח אות א' שכתב שפתק אינו מועיל להיכר משום דלא מוזכר זאת בפוסקים, ועוד משום דהיום מוצאים הרבה פתקאות על השלחן ולכן אף אחד לא יחשוב שזה בשבילו אפילו שאינו נראה כהשלחן.

כט. רמ"א שם שכתב שהפת מהני להיכר דוקא אם אינם אוכלים ממנה, ועיי' בלבוש שם, וכן בספר בית לחם יהודה ס"ק ז'.

ל. עיי' ביד אברהם שמפרש דברי הרמ"א דהיינו דוקא שאחד שותה מהקנקן, דאין לפרש ששניהם שותין מכלי אחד דהא זה גופא אסור כמבואר ברמ"א כאן. אולם הפמ"ג שפ"ד ס"ק ו' כתב דמיירי ששניהם שותים ממנו עיי' ששופכים ממנו לכוסות. ויש לעיין אם בקבוקי שתיה שלנו מהני להיכר לכל הדעות, דמסתבר שהדרך להניחם על השלחן בניהם.

כשיושבים עם אחרים

יח. יש אומרים ששנים שאוכלים על שלחן אחד זה בשר וזה חלב ויש אדם אחר שיושב ואוכל עמהם באותו שלחן, אינם צריכים היכר ביניהם, ויש מחמירים, וראה הערה לד.

ולענין הרחקות נדה יש אומרים דכל מה שנוהגים בבשר בחלב נלמד לענין נדה, אכן בכה"ג יש אומרים שיש להחמיר בהרחקות נדה משום דכל הטעם שאסור לישוב עם אשתו נדה הוא משום קירוב וחיבה, ולכן יש להחמיר משום דריחוק ישיבה לאו דוקא מונע קירוב וחיבה ולא מהני להיכר, אמנם בספר פרדס שמחה להגר"מ גרוס שליט"א פסק להקל נמי בהרחקות נדה כמו בבשר בחלב, ועי' במגילת ספר על הלכות נדה סימן ל' ס"ק ו' מה שהעיר על המקילים.

לד. פתחי תשובה ס"ק ד' בשם תשובת משאת בנימין ואפילו אם האחרים אינם מפסיקים ביניהם אלא יושבים באותו שלחן ואוכלים עמהם, מותר בלי היכר, וכן הביא בהלכות נדה בסימן קצ"ה סק"ה בשם המשאת בנימין דאפילו מקערה אחת שרי לאכול עם אשתו נדה אם בני הבית אוכלים עמהם מקערה זו דאין לך הפסק גדול מזה, וכתב שרבים הם המחמירים בזה, ואף שמדינא אין לאסור אך המחמירים יפה עושים באיסור חמור, ועי"ש בפתחי תשובה שכתב דדוקא על שלחן אחד יש מקום להתיר דכשגם בני הבית אוכלים עמהם עדיף מהיכר, אבל מקערה אחת מדינא יש לאסור, אולם עי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה אם עשו שכתב עיינתי בתשובה שם ולא ראיתי משמעות לדין זה אלא לגבי

במעדני השלחן ס"ק י"א כתב שההיתר דוקא בשני בני אדם, ובאדם אחד צריך שומר ואם אין שומר יכתוב פתק להזכירו שיש בשר עם חלב בשלחן אחד, ומהני אפילו באדם אחד, וכן דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א, [ועי' מה שהבאנו לעיל באות ב' לענין שומר]. אמנם עי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב' סימן שצ"א דפסק גבי אדם אחד שיושב על שלחן ואוכל בשר ויש על השלחן גם מאכל חלבי, שאם המאכל השני מרוחק בשלחן שאינו יכול ממקום ישיבתו לפשוט ידו ולאכול אלא שצריך לעמוד ולהתקרב למאכל השני אפילו בלא היכר מותר, וכן עי' בספר זר השלחן ס"ק י"ב ובפני השלחן ס"ק כ"ה דכתב דריחוק מקום הוי כשלחן אחר שלא גזרו חז"ל כלל. ועי' בפתחי הלכה תשובות בסוף הספר לבעל הבאר משה זצ"ל ס"ק א' שנשאל לענין שלחן גדול שא"א להגיע למין השני, והשיב דאם השלחן כ"כ גדול שממקום שהוא אוכל עד מקום שעליו הבשר מונח נראה כשלחן אחר הוא ניהו שלחן גדול ושלחן גדול כה"ג יותר טוב מהיכר סתם, כי שלחן גדול כה"ג הוי היכר בכל אופן אפילו באדם יחידי ולדעת הפ"ת מהני שלחן גדול שצריך הושטת יד בלא היכר כי אין לך היכר גדול מזה כי ההושטת יד לעצמה מורה שלא שייך חפץ זה לסעודתו.

שנים שיושבים במטוס או ברכבת

יט. יש אומרים שמי שיושב במטוס או ברכבת ואוכל על שלחנו בשר ועל השלחן שלידו יש אחר שאוכל חלב מותר דלא גזרו אלא בשלחן אחד, ויש מחמירים וראה הערה לה.

מאכל פרווה שנתבשל בקדירה בשרית

כ. מי שאוכל גבינה מותר לו לישוב אצל מי שאוכל מאכל שנתבשל בקדירה בשרית בת יומה, אפילו שיש מחמירים לכתחילה שלא לאוכלם ביחד, כיון שאפילו אם יאכלם יחד מותר מעיקר הדין דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתראלי.

עי' בשו"ת מעדני מלכים סימן ע"ח אות ד' דכתב "השלחנות שיש במטוס לא עושים זאת בשביל ההיכר רק המטוס מסודר תמיד באופן זה, ולכן מכירים שיושבים זה ליד זה במטוס אפילו שהשלחנות נפרדים צריך היכר ביניהם", וכן החמיר הגר"מ היינמאן שליט"א, וראיתי בשו"ת יבקש תורה חלק ט' סימן ו' שהביא דברי המעדני מלכים וכתב דעליו הראיה דהרי כל השולחנות נפרדים לא גזרו כלל לאיסור, ואף שבאשתו נדה בכה"ג יהא חשש לקירבה יתירה ומדעת תורה וסברא ישרה שמא היה מתאים לבעל ואשה להשים היכר ביניהם אבל לא גזרו להדיא, ומאן דלא עביד הכי לא קעבר על גזירה דרבנן ולא פרץ גדר. ועי' בשיעורי טהרה להגר"מ גרוס שליט"א עמוד קנ"ז שמתיר לשבת במטוס בלי היכר באשתו נדה.

לו. פשוט, ומצאתי בשו"ת יבקש תורה חלק ט' עמוד כ"ב שכתב דפשוט שמותר משום דקיימא לן מדינא שמותר לאכול נ"ט בר נ"ט דהיתרא ורק מחמת

איסורא דלא יאכל עם אשתו באותו שלחן שמבואר שם דאם אחרים שם מותר לאכול עם אשתו נדה בלי היכר, אבל לכאורה אין משם ראייה לדין, דהתם שרי משום דליכא קירוב וחיבה ביניהם כשאחרים אוכלים עמהם אבל הכא שאינו ענין של קירוב או חיבה מה יועיל שיש אחרים יושבים עמהם, ולכן פסק להחמיר שאפילו אם יושבים עם אחרים צריכים היכר, וכך העיר במגילת ספר אות ג' ד"ה הפתחי, ועי' בעצי העולה ס"ק ו', ובקונטרס הלכה ברורה הל' בב"ח הערה י"ט בשם הגר"י בעלסקי שליט"א דג"כ פסק להחמיר אפילו כשאחרים יושבים באותו שלחן.

לה. לא מצאנו איסור כשיושבים בשלחן נפרד, ואין לנו לגזור גזירות חדשות, ועוד דאם הם שני בני אדם שאין מכירים שקורה הרבה כשטסים במטוס, אין חשש שיקח ממאכלו, ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ט אות ד' דכתב וז"ל "ע"כ כשנוסעים בערפלא"ן ויושבים זה אצל זה מותר לאכול זה בשר וזה חלב", אמנם

שתיה מכוס אחד

כא. שנים שאוכלים זה בשר וזה חלב אין להם לשתות מאותו כלי או כוס כיון שהמאכל נדבק בכלי^ז, ואפילו אם הם בשני שולחנות, ואפילו שני אכסנאים לא ישתו מאותו כלי לח.

אם מדיחים הכלי ששותים ממנו

כב. אם מדיחים הכלי בין שתיית האוכל בשר לשתית האוכל חלב מותרים לשתות מכוס אחד^ט.

מלחיה לבשר וחלב

כג. נוהגין ליחד כלי אחד של מלח בשביל סעודת בשר וכלי אחר לסעודת חלב, משום שלפעמים טובלים במלח ונשארים שיורי מאכל במלח^מ.

ישפה זצ"ל דלא מצינו איסור לשתות מכוס ששתה ממנו מי שאכל חלב, כי בתוך שש שעות אינו חמור כמו באמצע סעודת בשר.

ועי' בספר הליכת חיים עמוד קי"א ששאלו להגר"ח קניבסקי שליט"א האם מותר להשתמש באותו כלי זכוכית (שיש מח' אם זכוכית בולע טעם בכלל) לבשרי וגם לחלבי או שצריך שיהא נפרדים, והשיב שנכון להזהר. ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק ט' סימן קס"ח, ובתשובות והנהגות חלק א' סימן תל"ב מה שכתבו בזה, ועי' לקמן בסוף סימן פ"ט שהארכנו בזה.

לח. ש"ך בשם האו"ה.

לט. עי' בדרכי תשובה ס"ק כ"ט, ובבדי השלחן ס"ק כ"ז ובביאורים ד"ה שלא לשתות.

מ. רמ"א שם. ועי' בערה"ש סימן צ"ה סעיף כ"ז וז"ל "ובכל בית ישראל

המנהג נהגו שלא לאכלן יחד, הרי ודאי דמותר לאכול על שלחן שאוכלים עליו גבינה וכלשון הרשב"א בתורת הבית "כל שאסור לאוכלו עם חלב אסור להעלותו" ומדוקדק בדבריו דדוקא דברים האסורים מדינא באכילה יחד, אבל דברים האסורים רק מחמת מנהג מותר בהעלאה, עכ"ד.

לז. רמ"א שם. ועי' בבדי השלחן ס"ק כ"ח שמסתפק אם הדין של הרמ"א קאי נמי על מי שסיים לאכול בשר והוא בתוך ו' שעות האם מותר לו לשתות מכלי ששתו ממנו אוכלי חלב, וכן להיפך האם מותר לאוכלי חלב לשתות לפני קינוח והדחת פיו מכלי ששתו ממנו אוכלי בשר, ונשאר בצ"ע לדינא, אמנם שמעתי שיש כמה מורי הוראה שסוברים שאין להחמיר בזה משום שלא אסרו הפוסקים אלא שמא יבוא לאכול בשר בחלב בבת אחת. ושוב קבלתי תשובה מבעל האבני

שיניים תותבות

כד. מי שיש לו שיניים תותבות אין צריך ליחד אחד לבשר ואחד לחלב, וסגי לנקות השיניים יפה בין אכילה לאכילה, ויש מחמירים, וראה הערה מא.

כ"ד שכתב לענין מלחיות מסוגרות והמלח יוצא דרך חורים דאין יד אדם מגעת במלח, לכאורה נראה דאפשר להשתמש באחד למאכל חלב ובשר, אמנם מהנכון להחמיר כיון דיכול להדבק על המלחיה משמנונית הבשר מהידים או מהשלחן, ואח"כ כשיבוא לאכול חלב יגע המלחיה בהכלים ויכול להכנס בעין, ואע"פ שהוי חששות רחוקות מ"מ יש להחמיר בזה. ולענין חשש זיעה עיין בסוף סימן צ"ב סעיף ל"ז מה שכתבנו לענין מחזיקי תבלין.

מא. דין זה מובא בכמה ספרים, והם בשו"ת מהרש"ם חלק א' סימן קצ"ז, שו"ת מנחת יצחק חלק ח' סימן ל"ז, ובשו"ת אגרות משה חלק א' סוף סימן ה', ובשו"ת משנה הלכות חלק ד' סימן ס"ח, ועוד, וכולם סוברים שאין בליעות בשר וחלב נכנסים לתוך השיניים. ובדרכי תשובה בסימן פ"ט ס"ק י"א כתב משום שמאכל שנכנס לפה אינו חם כל כך שיבליע לשיניים, ולמעשה הדרכי תשובה עצמו הסיק להזהיר לכל מי ששואל דמן הראוי לכל יראי שמים שיהיה לו שיניים של בשר בפני עצמו ושל חלב בפני עצמו. ועי' בשו"ת מנחת שלמה חלק ב' סימן מ"ו, ועי' בבדי השלחן סימן פ"ט ס"ק ל"ט שהביא מהאחרונים כמה טעמים להקל, והם: א) דהמאכל הנכנס לתוך הפה כבר יצא

המנהג הפשוט להיות להם כלים מיוחדים למלח לבשר לבד ולחלב לבד כמ"ש בסימן פ"ח ע"ש והעושה כן תבא עליו ברכה, עכ"ל. ועי' בדרכי תשובה ס"ק ל' מה שכתב בזה. והנה הרמ"א כתב דהטעם משום שלפעמים טובלים במלח ונשארו שיורי מאכל במלח, ועי' בשו"ת רבבות אפרים חלק ה' סימן תקי"ד שכתב שמלחיות פתוחות צריך שיהיה אחת לבשר ואחת לחלב, אבל מלחיות סגורות שיש בהן נקבים בראשן אפשר להשתמש בהן גם לבשר וגם לחלב, אלא שצריך לנגבן היטב בין סעודה לסעודה מחשש שמא נדבק שמנונית, אך פסק שם להלכה למעשה שראוי גם בכה"ג שיהיה אחת לבשר ואחת לחלב, ועי' בבדי השלחן ס"ק ל' שכתב דראוי ליחד אף מלחיות סגורות מלמעלה אחד לבשר ואחד לחלב במקום שיש קטנים. ועי' בספר פתחי הלכה פרק א' סעיף כ"א שכתב דהיום שנהגים שיש לכל אחד מלחיה סגורה ודרך נקבים זורים את המלח אין צורך לשני כלים נפרדים לבשר ולחלב, אמנם היום המנהג ברוב מקומות ליחד שני כלים אחד לחלבי ואחד לבשרי והביא טעם למנהג הזה משום שאפשר דחוששים שמא יגע המלחיה במאכל בעת שזורים עליו, ועוד לפעמים זורים מלח לתוך תבשיל רותח ואדי התבשיל עולים למלח. ועי' במעדני השלחן ס"ק

משיעור חום יד סולדת בו ואין בו בליעה, (ב) בלא שהייה אין המאכל נבלע כלל ולכן בשיעור זמן דעובר דרך הפה אינו נבלע, ועי' בציונים ס"ק ע' ששאל לפי טעם זה דתינח גבי משקה שאינו נשאר שם הרבה זמן אבל יש אוכלים שלוקח כמה דקות כשלוועסו ויש שהייה, ע"ש, ג) יש אומרים שהחומר שעושים ממנו השיניים חלק מאוד ואינו בולע דדומה לזוככית שדעת מקצת פוסקים סוברים שאינו בולע. וכן מצאתי בשו"ת שאילת יצחק חלק ג' סימן מ"ג שהסיק לדינא דהשיניים התותבות עשויות מחומר שאינו בולע כלום, וגם עד שהמאכל מגיע לתוך הפה הרי הוא כלי רביעי או חמישי, ולכן בודאי אין שום חשש, אבל מי שרוצה אפשר להדיחם במים חמים כדי שיהיו נקיים ואז אין שום חשש.

ולענין שיניים תותבות מיוחדות לפסח, נחלקו הפוסקים האם צריכים הכשר לפני פסח, ודעת בעל האגרות משה זצ"ל הובא בספר אהלי ישרון חלק א' פרק ד' הערה ר', ובשו"ת אור לציון חלק ג' פרק י' אות ט"ו ועוד כמה פוסקים סוברים דאין צריך הכשר על שיניים תותבות, אמנם עי' בשו"ת שבט הלוי חלק א' סימן קמ"ח שכתב דמי שיש לו שיניים תותבות, יזהר שלא יאכל בהם בתוך מעת לעת לסוף זמן אכילת חמץ מאכל חמץ חם. ולענין הכשרתם אם יכול להגעילם בעירווי מכלי ראשון מה טוב, אבל אם יש חשש קלקול יכשירם בכלי שני וינקם היטב כמה פעמים. וכן מי שיש בפיו סתימות כתרים גשרים וכדומה יש לו להזהר שלא לאכול חמץ

חם בתוך מעת לעת לסוף זמן אכילת חמץ. ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק ג' סימן נ"ו שכתב וז"ל "קבלתי מכמה מורי הוראה שיקח השיניים וינקם היטב וירתיח מים בכלי ויקח מהמים הרותחים בכלי שני ואז יתלה השיניים במשיכה ויתן השיניים במים ויוציאם תיכף ומיד ולא יזיק להם המים כלל ועי"ז יתכשרו ויוצא בזה לפענ"ד לכל הדעות דהשיניים לעולם לא בלעו יותר מכ"ש דאין הפה סובל רותחין מכלי ראשון ממש ועכ"פ כך הוא דרך העולם ואמרינן כבולעו כך פלטו ומי שיכול ליזהר שלא לאכול מעל"ע חמץ בשיניים אלו אשרי לו אבל אינו אלא חומרא ואשרי למי שיש לו שיניים אחרות לפסח שאין משתמש בהם כל השנה אלא שלא כל אדם זוכה לשני שלחנות ע"כ לפענ"ד באופן הנ"ל יצא", עכ"ל. אכן עי' בשו"ת מהרש"ם חלק א' סימן קצ"ז שכתב דיש לערות עליהם מכלי ראשון לפני פסח, וכן דעת הגר"ש איידער זצ"ל בספרו הלכות פסח עמוד קע"ז, ועי' בדרכי תשובה שם שכתב דיש ליחד שיניים תותבות אחרות לפסח.

ולענין מי שיש ברזלים בפה כדי ליישר את השיניים האם מותר לאכול בהם מאכלי בשר ומאכלי חלב, דהנה בשו"ת שבט הקהתי חלק ג' סימן שמ"א נשאל בזה והשיב דהני ברזלים שעומדים ליישר השיניים מותרים להשתמש בהם בין אוכלי בשר לאוכלי חלב, אבל יש להזהר שלא לאכול בשר מכלי ראשון איתם, וגם להזהר שלא ישאר חוטי בשר בין הברזלים, ועי' בתוך התשובה מאיזה טעמים אין לחוש. אכן אח"כ מצאתי

מברשת שיניים

בה. אין צריך ליחד מברשת שיניים נפרדת לבשר ולחלב, משום שמשתמשים בה בצונן ובדרך כלל אין עליה חתיכות בשר או

גבינה^{מב}.

המשחה שעדיין בפיהם היטב היטב, ובזה יצאנו לכל השאלות, ולכן נראה שמי שיש לו חוטי ברזל ליישר שיניו כדאי לעשות שאלת חכם כיצד נוהגים, משום שיש כאן כמה נ"מ.

מב. פשוט, וכן ראיתי בשם הגר"מ שטרנבוך שליט"א והגר"ע אויערבאך שליט"א.

בספר פתחי הלכה בסופו תשובות מבעל הבאר משה זצ"ל שאלה ג' שנשאל אודות מי שיש לו חוטי ברזל על שיניו האם יש לחוש לשיווי בשר או חלב. והשיב דלכל מי שיש לו חוטי ברזל על שיניו שמצווה להם שיצחצחו השיניים אחר האכילה עם משחת שיניים ואח"כ לרחוץ הפה במים עם השיריים של

סימן פ"ט

שלא לאכול גבינה אחר בשר

סעיף א' המתנה בין אכילת בשר לחלב

א. אכל בשר אפילו של חיה ועוף לא יאכל גבינה אחריו עד שימתין שש שעות שלימות^א, ואפילו אם שהה שש שעות אם יש בשר עדיין בין

בין סעודה לסעודה, וכן מפורש ברא"ש שם (סוף סי' ה') וז"ל, בסעודת אחריו אכילנא, פי' בזמנה שרגיל אדם לסעוד דהיינו מזמן סעודת הבוקר עד זמן סעודת הערב, ופחות משיעור זה אין לאכול גבינה אחר בשר, עכ"ל, וכן משמע ברי"ף שם שהביא לדברי מר עוקבא וכתב עלה, ושמעינן מהא דהאי דאמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול אחריו גבינה דלא שרי למיכל גבינה בתר בשרא אלא עד דשהי ליה שיעור מאי דצריך לסעודסא אחריתי, וכן הביאו הראשונים משמי' דר"ח. וכן פסק הרמב"ם בפ"ט מהל' מאכלות אסורות הלכה כ"ח דמי שאכל בשר בתחלה בין בשר בהמה בין בשר עוף, לא יאכל אחריו חלב עד שישהה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת, והוא כמו שש שעות מפני הבשר של בין השיניים שאינו סר בקינוח, עכ"ל, והרי שקבע שיעור לזמן זה שבין סעודה לסעודה שהוא כמו שש שעות. ובשו"ע סימן פ"ט סעיף א' כתב, אכל בשר וכו' לא יאכל אחריו גבינה עד שישהה שש שעות, ומשמע שצריך שש שעות שלימות, ובפחות מזה לא סגי, ודלא כמו שנראה דעת המאירי במסכת חולין דף ק"ה. שכתב ולא מצינו

א. איתא בגמ' חולין דף ק"ה. אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה, אכל גבינה מותר לאכול בשר, ואמר מר עוקבא אבא כי הוה אכיל בשרא האינדנא לא הוה אכל גבינה עד למחר כי השתא, ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחריתא אכילנא, עכ"ד הגמ'. ונחלקו הראשונים מהו שיעור הזמן שבין סעודה לסעודה שצריך להמתין בין אכילת בשר לאכילת גבינה, דהנה התוספות בחולין שם בד"ה לסעודתא כתבו לאו בסעודתא שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית, אלא אפילו לאלתר אם סילק השלחן ובירך מותר דלא פלוג רבנן, עכ"ד, ומבואר לדעתם שאין זה שיעור זמן כלל אלא שקבעו חז"ל גדר שלא לאכול חלב אחרי בשר באותה סעודה, ואמנם טעם הגדר הוא משום שבדרך כלל יש שיהוי זמן מספיק בין סעודה לסעודה, אלא שגם אם לא שהה ואכל לאלתר סעודה נוספת לא נשתנה הגדר ומותר באכילת חלב דלא פלוג רבנן, וכן הביא בהג' אשר"י בשם הראב"ה. אמנם דעת הרבה ראשונים שנקבע בזה שיעור זמן המתנה בין בשר לחלב, שהוא כשיעור הזמן שיש ברגילות

בשהייה זו פחות משיעור שבין סעודה לסעודה והוא שש שעות או קרוב לזה, עכ"ל, שמבואר מזה שאין צריך שש שעות שלימות. ואף שהרמב"ם ג"כ כתב שהוא כמו שש שעות, מ"מ מפשטות לשון המחבר והרמ"א נראה שהוא שש שעות שלימות, וכן מפורש בספר גן המלך. ועי' בחכמת אדם כלל מ' דין י"ג ובספר נדחי ישראל פרק ל"ג שכתבו שכבר ידוע לכל מנהג ישראל כהפוסקים שסוברין שאחר שאכל בשר או תבשיל של בשר אסור לאכול אחריו מאכלי חלב קודם שעברו שש שעות מעת גמר האכילה והמקיל בזה עובר משום "ואל תטוש תורת אמך". ועי' בקובץ מבית לוי חלק ט' הל' בב"ח סעיף ג' שכתב דשש שעות אלו הם שלימות, דאין מקור ברור בפוסקים להקל בשעת הששית, ועי' בספר שו"ת דברי חכמים פרק א' שהביא דכבר ידוע מהג"ר משה פיינשטיין זצ"ל שלכתחילה ו' שעות שלימות, ורק בשעת הדחק יכול לאכול חלב אחר בשר בשיעור של חמש ושלוש רביעי שעה, וכן כתב בשו"ת אבן ישראל חלק ט' סימן קכ"ו אות ה', וכן פסקו מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א ועוד הרבה פוסקים, ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ה' סימן ק"א ענף ה' שנשאל הרבה פעמים אם אפשר להמתין חמש שעות ומשהו או עכ"פ חמש וחצי שעות בין בשר לחלב. והשיב דחיפש בהרבה אחרונים ואף אחד לא הביא חידוש כזה שאפשר להקל בפחות משש שעות שלימות, ואף שמפורסם שהג"ר א קוטלר זצ"ל היקל שדי בחמש שעות ומחצה, אבל מפורש באחרונים וכן

שמע מהג"ר ש וואזנר שליט"א דצריך שש שעות שלימות, וכן דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א דצריך שש שעות שלימות. אמנם ידוע למעשה שהג"ר אהרן קוטלר זצ"ל נהג בישיבת לייקווד לאכול גבינה אחרי בשר לאחר חמש וחצי שעות כמו דמשמע מהרמב"ם, וכן מובא בשו"ת אור יצחק חלק א' יו"ד סימן ד'.

וראוי להזכיר כאן עוד מנהגים שונים בשיעור ההמתנה בין אכילת בשר לגבינה בפחות משש שעות:

שמעתי שיש מקור קצת לאלו שממתינים רק חמש שעות וכמה דקות, בשם ר' יונתן שטייף זצ"ל שקיבל מהחתם סופר. ועי' בספר מזמור לדוד שכתב שיש מנהג בכמה מקומות להמתין רק שלש שעות אפילו בקיץ ויש למנהג הזה על מה לסמוך, הואיל ואם היה בחורף או היה כבר זמן סעודה אחריתא, א"כ ממילא מוכח דאינו מושך טעם גם לאחר ג' שעות, וכך נהגו בגרמניה. ושמעתי בשם הרב שמעון שוואב זצ"ל שהביא ב' טעמים להמנהג של המתנת שלש שעות שנהגו בגרמניה, א) משום שהגדולים שם כגון הפרי חדש, ור' נפתלי מאמסטערדם המתינו שעה אחת, והוסיפו להמתין שלש שעות משום דחששו לב' שעות שאדם עלול לטעות כדאמרינן במסכת פסחים דף י"ב. גבי אכילת חמץ בערב פסח, כלומר שלעולם הם המתינו רק שעה אחת רק החמירו על עצמם משום שמא יטעה ב' שעות, ב) ועוד טעם משום שהחכמים בבני אשכנז החמירו כהש"ך ס"ק ח' שכל מי שיש לו ריח תורה ימתין שש, אבל הרוב עם שם

שיניו צריך להסירו, ואחרי שהסירו צריך לקנח ולהדיח פיו קודם אכילת גבינה.²

טעם המתנת שש שעות לדעת רש"י

ב. דעת רש"י שטעם המתנת שש שעות בין אכילת בשר לאכילת גבינה הוא כיון שהבשר מוציא שומן הנדבק בפיו ומושך טעם עד זמן ארוך,³ ושיערו חכמים שאחר שש שעות כבר נתעכל לגמרי ואז מותר לאכול גבינה.⁴

טעם המתנת שש שעות לדעת הרמב"ם

ג. דעת הרמב"ם שטעם המתנת שש שעות הוא כיון שחיישינן שנשאר

שאכלו ה' סעודות ביום, דסוכ"ס שיעור עיכול אינו משתנה מחמת כן. ואף אם ניישב לדברי הפר"ח שזהו גדר קבוע של זמן סעודה, ושיעור עיכול הוא בזמן הפחות, וכדחזינן שנקטה הגמרא בסתם דבסעודה אחרינא אכילנא ובכל זאת בימות החמה צריך להמתין יותר דלא נשתנה הגדר, זה לא שייך גבי האי דאריך יהיה כח במנהגם לאכול ה' סעודות שהפרש ביניהן ג' שעות לשנות הטבע והמצואות של שיעור עיכול. ועי' לקמן מה שהבאנו בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א לגבי מי שממתין פחות משש ובא לארץ ישראל כיצד נוהגין.

ב. רמ"א שם. ועי' בש"ך ס"ק ד' שכתב "ופשיטא דבעי נמי קינוח אלא שקיצר בלשון", ויתבאר לקמן פרטי הדינים של הדחה וקינוח הפה.

ג. רש"י חולין דף ק"ה וז"ל: משום דהבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו.

ד. חכמת אדם כלל מ' דין י"ב.

שלא חשבו עצמם כגדולים המתינו רק שלש שעות, ואילו בהולנד היה המנהג להמתין רק שעה אחת לפני אכילת גבינה משום דהם סוברים כדעת התוס' הובא ברמ"א לקמן שאפשר לאכול גבינה מיד והמתנת שעה היה כדי לקיים דברי הזהרר לא לאכול בשר וגבינה באותו שעה. ושמעתי ממור"ר הגרי"י לרנר שליט"א שמי שיש לו מסורה להמתין פחות משש שעות אפשר לסמוך על המסורה, וכן שמעתי שהגרי"י בעלסקי שליט"א סובר דמי שיש לו מנהג להמתין שלש שעות כגון מי שגר בגרמניה אינו צריך לשנות ממנהגו והסביר דשם בגרמניה נהגו להמתין רק שלש שעות משום דאכלו חמש סעודות ביום וההפרש ביניהם הוי רק שלש שעות. אמנם ראה לקמן שהבאנו דברי הכו"פ שדחה דברי הפר"ח שחילק בין ימות החמה לימות הגשמים, שכיון שהימים קצרים משתנה השיעור שבין סעודה לסעודה, ששיעור עיכול אינו משתנה בזה, ולפי זה לית לן גם להאי טעמא

ממשות של בשר בין השיניים שכן דרך הבשר להיות נדבק בין השיניים^ה, אבל אחרי שש שעות הבשר שבין שיניו חשיב כמעוכלי.

הנ"מ בין הטעמים

ד. הנ"מ בין הטעמים הם: א) אם לעס בשר לתינוק ולא בלעו, לשיטת רש"י כיון שלא אכל אין הבשר מושך טעם, ולכן אין צריך להמתין שש שעות, אבל לשיטת הרמב"ם צריך להמתין שש שעות כיון דעל ידי הלעיסה נכנס מהבשר בין שיניו. ב) לשיטת רש"י בשר בין שיניו אף לאחר שש שעות צריך להסיר, משא"כ לשיטת הרמב"ם דחשיב כמעוכל. ולמעשה נקטינן לאחוז בחומרי ב' הטעמים, ולכן אם לעס בשר לתינוק צריך להמתין, וכן אם מצא בשר בין שיניו אחר ו' שעות צריך להסירו.

שש שעות שוות

ה. השש שעות שצריך להמתין בין אכילת בשר לאכילת חלב הן שוות, דהיינו חלק אחד מכ"ד במעת לעת^ה, ולא זמניות^ט, דודאי אין לומר

שעות שרי דמסתמא לא נשאר בשר ואם יש צריך לחצוץ, ועוד כל שאנו עושים מספק לחומרא לא הוי כתרתי דסתרתי אהדדי.

ח. פמ"ג משב"ז ס"ק א' בשם כנה"ג, וכ"כ הכרתי ופלתי (פלתי ס"ק ג'), ועי"ש שהאריך שהכל תלוי בשיעור עיכול ולא שייך בזה חילוק בין ימות החמה לימות הגשמים, ואדרבה יש מקום להחמיר עד שעה שמינית. ועי' בפתחי תשובה ס"ק ג', ובערוך השלחן סעיף א', וכף החיים ס"ק ה', והכי נוהגין.

ט. אולם עי' בפרי חדש שכתב ז"ל, "כגון בחורף שהימים קצרים כל שאכל בשר בשחר מותר לאכול גבינה בסעודת הצהריים, וכן אם אכל בשר בחצי היום מותר לאכול בערבית אע"ג דליכא בין

ה. רמב"ם פרק ט' מהל' מאכלות אסורות הלכה כ"ח ז"ל: מי שאכל בשר בתחילה, בין בשר בהמה בין בשר עוף לא יאכל אחריו חלב, עד שישחה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת, והוא כמו שש שעות, מפני הבשר של בין השיניים שאינו סר בקינוח, עכ"ל.

ו. עי' בט"ז ס"ק א' וב"ח.

ז. טור ריש סימן פ"ט, וכן פסק המחבר שם דאפילו אם שהה כשיעור אם יש בשר בין השיניים צריך להסירו, והלועס לתינוק צריך להמתין, ועי' בט"ז ס"ק א' והש"ך ס"ק ב' שכתבו הנ"מ שבין ב' הטעמים ודקיי"ל להחמיר כב' הטעמים. ועי' בפמ"ג משב"ז ס"ק א' שכתב דאין זה כתרתי דסתרתי וכסיל בחושך הולך, חדא דאפשר דב' הפירושים אמת, דלאחר שש

שבימות החורף נתעכל הבשר יותר מהר, או שנפסק המשכת טעם הבשר בפחות זמן.

ברכת המזון אחרי אכילת בשר קודם אכילת גבינה

ו. מלבד המתנת שש שעות צריך לסלק עצמו מסעודת הבשר על ידי ברכת המזון, לכן אם נמשכה הסעודה ועברו שש שעות ועדיין לא בירך אסור לו לאכול גבינה עד שיברך, וה"ה אם אכל בשר בלא סעודה צריך לברך ברכה אחרונה ובלאו הכי אפילו המתין הרבה אינו מועיל^{יא}.

ב' והש"ך ס"ק ה' הביאו דברי המהרש"ל שכתב להחמיר כהרי"ף והרמב"ם שצריך המתנת שש שעות ולא סגי בהמתנת שעה אחת, ומ"מ גם סילוק ובירך בעיני דאם לא כן אפילו המתין כל היום אסור דהא בעיני סעודה אחרת, ועי' בש"ך שם שהוסיף דמ"ש הרמ"א דבלא ברהמ"ז לא מהני המתנת שעה אחת הוא לאו דוקא דאין הכי נמי דכל היום כולו אסור עד שסילק ובירך. וכן פסק החכמת אדם כלל מ' דין י"ג, ובכף החיים ס"ק י"ז, ועי' בפרי חדש ס"ק ו' שכן משמע מהזוהר פרשת משפטים. אמנם עי' בדרכי תשובה ס"ק י"ג שהביא דאם שהה מעת לעת מהני אף בלא סלק ובירך, וכן הביא בכף החיים ס"ק י"ח. ועי' ש"ש בכף החיים ס"ק י"ט דאם עבר הרבה זמן כשיעור עיכול ואי אפשר לברך עוד, כמבואר בסימן קפ"ד באו"ח סעיף ה', מ"מ סילוק בעיני.

יא. עי' בש"ך ס"ק ו'. ועי' ביד יהודה בפי' הקצר ס"ק ו' שדן במי שאכל בשר פחות מכזית דאינו מברך ברכה אחרונה, דצ"ל דכיון דלא היה בדעתו בברכה הראשונה שבירך על הבשר גם על הגבינה שיאכל אח"כ בשר וצריך לברך על הגבינה זה הוה כסעודה אחריתא.

אכילה לאכילה אלא כמו ד' שעות בקירוב. וזה דבר מוסכם לכולי עלמא, דהא לשון הגמ' הוי, בהא סעודתא הוא דלא אכילנא לסעודתא אחרנא אכילנא, משמע דמסעודה לסעודה שפיר דמי ולא קמפליג בין ימים קצרים לימים ארוכים, עכ"ל. ויתכן שסבר ששיעור עיכול או המשכת טעם הבשר הוא כמו ד' שעות, שזה מוכח בגמ' דלסעודתא אחרנא אכילנא אף בימות הגשמים, ורק שקבעו חכמים שיעור ההמתנה לא לפי שעות אלא בגדר של סעודתא אחרנא, שבכל המצבים והזמנים זה כולל שיעור העיכול, ולכן גם בימות החמה צריך להמתין שיעור הזמן של סעודתא אחרנא שהוא ו' שעות ואף שהוא יותר משיעור עיכול..

י. הרמ"א שם כתב לגבי המנהג להמתין אחר אכילת בשר שעה אחת לאכילת גבינה, דצריכים מיהו לברך גם כן ברכת המזון אחר הבשר דאז הוי כסעודה אחרת דמותר לאכול לדברי המקילין, אבל בלא ברכת המזון לא מהני המתנת שעה אחת, ומשמע בפשטות דזהו דוקא בהמתנת שעה אחת אבל בהמתנת שש שעות אין צריך ברהמ"ז. אמנם הט"ז ס"ק

התחלת זמן ההמתנה

ז. יש אומרים^{יב} שמונים השש שעות מסוף סעודת הבשר עד תחלת סעודת החלב, ויש מקילין שמונים מסוף אכילת הבשר לאכילת הגבינה, וכן נוהגין^{יג}.

וראה בדרכי תשובה ס"ק ט"ז שהביא דבריו, והביא עוד בשם החמודי דניאל שדן במי שאינו מברך ברהמ"ז כגון נדה ויולדת [דפעמים שאין מקומה נקי], וכן מי שאכל פחות מכשיעור שאינו מברך ברכה אחרונה, דבהם מהני בסילק והיינו כל שנראה שמסלק עצמו מסעודה ראשונה מותר לאכול חלב.

יב. ערוך השלחן סעיף ד' וז"ל, "ודע דהמתנת שש שעות הוא מסוף הסעודה של בשר עד תחילת הסעודה של חלב, ואף אם בעת התחלת הסעודה לא יאכל חלב, או שבסוף סעודת הבשר לא אכל בשר, מפני שבגמרא הקפידו מסעודה לסעודה", עכ"ל. ועי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה שישה שעות שהביא הרבה ראיות דלא כדעת הערוך השלחן. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן ס' אות ז' שכתב דהמנהג בסקווירא הוא להתחיל להמתין מזמן נטילת מים אחרונים. ועי' בדגול מרבבה כאן שהוכיח שההמתנה היא מסוף אכילת הבשר עד תחילת סעודת הגבינה, וכוונתו לאפוקי דלא סגי בהמתנת שש שעות מתחילת אכילה לתחילת אכילה, אך משמע דלא בעי סוף הסעודה דוקא אלא סוף אכילת הבשר ואף שממשיך לאכול דברים אחרים באותה סעודה, אולם מאידך גיסא בגבינה תלה זה בתחילת הסעודה ולא בתחילת אכילת הגבינה, ולכאורה

אין טעם לחלק ביניהם דזיל בתר טעמא שכתב שם כדברי הערוך השלחן שבגמרא תלו הקפידא מסעודה לסעודה, ומסתבר שהכל תלוי בסיום ותחילת הסעודה, ומ"ש סוף אכילה אינו דוקא אלא סוף הסעודה, ודבריו היינו דברי הערוך השלחן. ועי' בדרכי תשובה ס"ק ד' ובכף החיים ס"ק ט' שהביאו דבריו, ועי' בספר תורת הדרך להגר"מ גרוס שליט"א פרק י"ב הערה י"ב שכתב דיש להחמיר שלא להתחיל בתוך שש שעות מאכילת בשר סעודת גבינה אף שלא יאכל הגבינה רק בגמר השש שעות ובעת הצורך יש להקל.

יג. שמעתי ממו"ר הגר"י לרנר שליט"א שהגרי"ש אלישיב שליט"א מיקל, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות חלק ה' סימן צ"ז אות ב, ועי' בבדי השלחן שם, ובמעדני השלחן ס"ק ג', וכן דעת בעל הקהלות יעקב מובא בספר ארחות רבינו חלק א' עמוד רכ"ז, ועי' בקובץ מבית לוי חלק ט' הל' בב"ח סעיף ב' דכתב שאין צריך להמתין אלא משעת אכילת בשר וכן מותר להתחיל סעודה ולאכול שאר מאכלים שאינם חלב בתוך ו' שעות מאכילת בשר אע"פ שיש בדעתו לאכול גם מאכלי חלב באותו סעודה כל שיש בין אכילת הבשר לאכילת החלב ו' שעות, וכן דעת הגאון ר' חיים פנחס שיינברג שליט"א הובא בספר שו"ת דברי

שיעור הבשר

ח. אפילו אם אכל בשר כל שהוא צריך להמתין שש שעות לפני אכילת גבינה"ד.

בלע הבשר שמצא בין שיניו אחרי שש שעות

ט. הרגיש שיש בשר בין השיניים בתוך השש שעות או אפילו אחרי שש שעות, ושכח להסירו ואכל הבשר, יש אומרים שצריך למנות השש שעות מתחילה, ויש חולקין וראה הערה טו.

יד. עי' בחידושי הפלאה שכתב דלא חילקו בין הרבה או מעט, וכן החמיר בבדי השלחן ס"ק ב', אמנם מצאתי בשו"ת עמק התשובה חלק ו' סימן ש"י שכתב דעל מעט בשר שטועם אין מקרי אכילת בשר שיהא בו צורך להמתין ו' שעות, משום דלא שייך שימשך הטעם זמן ארוך, אך קינוח והדחה משמע דצריך אפילו על משהו, דהא על בשר שבין השינים הצריכו קינוח והדחה אף דהוי רק משהו בעלמא. ועי' מה שהבאנו לעיל מהיד יהודה שדן במי שאכל בשר פחות מכזית שאינו מברך ברכה אחרונה, דמבואר מזה לכאורה שלענין הצורך בהמתנה אין נ"מ בשיעור הבשר שאוכל. ובספר חוט שני הל' שבת חלק ב' עמוד ס"ב כתב דמי שלא הדיח את שפתיו אחרי שאכל מאכלי בשר, מ"מ אחרי שש שעות מעביר ליה החום הטבעי של האדם ומותר במאכל חלב. אמנם אם נדבק בשר על שערותיו צריך להדיחם לפני אכילת חלב, עכ"ד. ועי' לקמן מה שהבאנו על השו"ע סעיף ג' לענין תבשיל של בשר האם צריכים להמתין שש שעות אחריו.

טו. עי' בהפלאה שחידש שאפילו אם

חכמים פרק א'. והטעם להקל בזה מסתבר, דאף שבגמרא הקפידא היא בין סעודה לסעודה, מ"מ הרי לפי מה שנתנו בזה שיעור של שש שעות נראה שאין זה גדר בעלמא בין סעודה לסעודה אלא שיעור זמן כמו שרגילים להמתין בין שתי סעודות, שבשיעור הזמן הזה מתעכל הבשר או סר הטעם של השומן, ולכן אין קפידא על הסעודה בפועל אלא על האכילה. אולם זה מוסכם שבודאי נאמר בזה גדר הרחקה אף על הסעודה ולא רק שיעור המתנת זמן בין האכילות, כדחזינן שאסרו בלא בירך וסילק אף שעבר הזמן של שש שעות, וצ"ל דתרווייהו אתנייהו ביה, שבאותה סעודה שאכל בה בשר אסור לאכול גבינה ואף שעבר השיעור של שש שעות, שע"ז קבעו חז"ל גדר דבאותה סעודתא לא אכילנא, אבל כשבפועל הסעודות חלוקות שנתקיימו התנאים שסילק ובירך לא שייך גדר זה, ואף שלא עבר שיעור ההמתנה הרגיל בין שתי סעודות הא עכ"פ הם סעודות נפרדות, ובזה אין לאסור אלא מחמת שיעור הזמן של עיכול והסרת טעם הבשר, שהוא בודאי תלוי באכילת הבשר והגבינה גופן ולא בסעודה.

אכל רק הבשר שבין השיניים אחרי ששעות צריך להתחיל להמתין עוד ששעות מזמן האכילה, והעולם אינם נוהרין בזה עכ"ד, וכן העתיק שיטת ההפלאה בבדי השלחן ס"ק י"ג כהלכה למעשה להחמיר. ועי' בספר דברי שלום ס"ק כ"ג דכתב דבשר שנשאר בין השיניים צריך להסירו ואין צריך להמתין, אבל אם בלעו צריך להמתין ששעות, וכן החמירו כמה מורי הוראה שליט"א. אמנם עי' במגילת ספר שהביא דברי הבדי השלחן שהחמיר והקשה עליו מדעת הר"ן דף ל"ז: מדפי הרי"ף שכתב דנראין הדברים מי שאכל בשר ושהה קצת ואח"כ מצא בשר בין השיניים אינו צריך לשהות מאותו זמן שנטל הבשר משם אלא מאכילה ראשונה מחשיבים את זמן השהיה וצריך לקנח את פיו עכ"ד, הרי שבהדיא כתב הר"ן שאינו צריך להמתין משעת אכילת בשר בין שינו, דאי אמרינן שכוונת הר"ן הוא שיש להוציא הבשר בין שינו פשיטא דמהיכי תיתי שיצטרך להמתין עוד ששעות, אלא ודאי מסתבר דזוהי גופא כוונת הר"ן שבא לחדש שאפילו אם בלע הבשר אין צריך להמתין מאותה שעה שמצא אלא משעת אכילה, ועוד דהסברא נותנת שאין להבשר שבין שינו דין בשר אחרי ששעות, אפילו שהוא בין השיניים משום דתחילת העיכול מתחלת כשהבשר בתוך שינו, עכ"ד. ועי' בספר ריח הבשם פרק ג' הערה ז' בשם בעל הבאר משה שMIקל בזה, ושמעתי שכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א, והגר"א בנצל שליט"א, והגר"ח פ' שיינברג

שליט"א. ועי' בספר הכשרות פרק י' הערה ע"ח שהביא בשם הגר"מ הלברשטאם זצ"ל שהיקל על פי הט"ז שאין לבשר זה משמעות, ועי' בשו"ת מעדני מלכים סימן פ"ב דפסק שאין צריך להמתין עוד ששעות. ולמעשה יש לעשות שאלת חכם כיצד לנהוג כיון שיש כמה פוסקים שמחמירים, וראיתי בשם הגר"י גוסטמאן זצ"ל שהסביר דכאן אין צריך להחמיר כיון שבמשהו בשר אין את הטעמים שמחייבים המתנה, ומה שאנו מחמירים על אכילת משהו היינו רק מטעם לא פלוג, ולכן בכה"ג שאינו אוכל כל שהוא להדיא אלא רק שיריים מסעודתו גם לא פלוג לא אמרינן. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן ס' אות ה'. ולענין מי שהלך לישון ובבוקר עדיין נשאר לו בשר בין השיניים שמעתי בשם הגר"ש אלישיב שליט"א שודאי מותר לו לאכול חלב אפילו אם לא ניקר השיניים, ועי' לקמן מה שהבאנו בשם מרן הגר"ש אלישיב שליט"א לענין מי שהלך לישון אחרי אכילת בשר ולא עברו ששעות כשקם בבוקר אם מותר לו לאכול חלב. ולענין מי שידיו מלוכלכות משמנונית של בשר וליקה אותם האם צריכים להמתין ו' שעות אחריו. והנה ראיתי בשם הגאון רבי שלמה מילר שליט"א שחידש בנוגע למי שקינח אצבעותיו בפיו כשהיו מלוכלכות עם רוטב של בשר דאינו צריך להמתין ששעות, והוא משום סברא הנ"ל שעל משהו של בשר באמת לא שייך הטעמים שפירשו הראשונים בדין המתנת ששעות וכל החומרא הוא רק משום לא פלוג אבל הא

הלועס בשר לתינוק

י. כיון שאנו חוששין לשתי הדעות בראשונים לכן הלועס בשר כדי לרכך אותו לתינוק צריך להמתין שש שעות לפני אכילת גבינה^{טו}, ויש מקילין בזה^{יז}.

טעם בלשוננו ופלט מיד

יא. הטועס בשר בלשוננו, אם פלט מיד אינו צריך להמתין שש שעות, אולם יש אומרים שצריך קינוח והדחה אח"כ^{יח}.

בתפוחי אדמה רכים, עדיין אמרינן לא פלוג כי יבוא לטעות במאכל אחר ויאמר שמותר ללעוס בשר ולפלוט ולא צריך להמתין שש שעות, אבל במאכל שאין בו לעיסה כלל כגון מרק בזה שפיר מותר בלי להמתין שש שעות.

יז. עי' בחידושי רע"א שמדייק מהרמ"א בסוף הסעיף דרק אחרי אכילת בשר ממש מחמירים להמתין שש שעות, אבל אחרי לעיסה אין צריך להחמיר, ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ג' וי"ד ובדרכ"ת ס"ק כ"ב שסוברים כרע"א, ולומדים בדעתו שלכל הפחות צריך להמתין שעה אחרי לעיסת בשר, אבל מ"מ צריך קינוח והדחה ולנקר שיניו יפה.

יח. עי' בדרכ"ת ס"ק י' שהביא מהגהות מהרש"ק שדוקא לועס צריך להמתין, אבל אם לא לעס כלל רק טעם בלשוננו ופלט מיד אין צריך להמתין לכו"ע, ואין בזה גדר וסייג כלל, ועי' בספר אמת ליעקב להגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל דכתב שאין צריך להמתין אחרי טעימת בשר רק אם לועס בשר צריך להמתין, ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ה' סימן ק"א, וכן דעת הגר"י בעלסקי שליט"א.

כיון שאינו מעשה אכילה אפילו לא פלוג ליכא. ועי' מה שהבאנו לקמן בסעיף י"א בענין טעימת תבשיל. ושוב מצאתי בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן ס' אות ו' שכתב שנראה דבמאכל שנגעו בו בידים בשריות כמו בסעודות שמחלקים קוגל וכדומה, אין צריך להחמיר להמתין שש שעות, וכן כשאכל חלה שנשאר מסעודות שבת וכדומה אין צריך להמתין אח"כ, אכן אם מרגיש טעם בשר בקוגל או בחלה יש להחמיר, ואז לכאורה יש להחמיר אפילו כשיש ששים, עכ"ד.

טז. שו"ע שם. ועי' בפתחי תשובה ס"ק א' שכתב אם לועס לתינוק תבשיל שיש בו שומן של בשר לכאורה לכל הפירושים אין צריך להמתין, כי מושך טעם ליכא כיון דלא אכל כלום, וגם בשר בין השיניים ליכא, אלא דמ"מ כתב הפמ"ג משב"ז ס"ק א' דיש להחמיר להמתין שש שעות אחריו משום לא פלוג ולא לפרוץ גדר, ועי' בדרכי תשובה שם, וכן נקטו עוד פוסקים. ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ח' סימן קי"ז ענף א' שכתב ביאור לזה, דנראה להחמיר משום שכיון שהיתה לעיסה במאכל, גם כאשר אין שייך בו כלל בשר בין השיניים וכגון

אמנם הפרי חדש ס"ק י"ח כתב לענין טעימת תבשיל של בשר דצריך קינוח והדחה לפני אכילת גבינה, ועי' בערוך השלחן סעיף י"ד שכתב דיש להחמיר לעשות קינוח והדחה אחרי טעימת תבשיל של בשר כשיטת הפרי חדש, ועי' בשו"ת רבבות אפרים חלק ח' סימן שכ"א שכתב במי שאכל בשר ואחר ג' שעות מכין אוכל חלבי לתינוק ורצה לטעום את זה אם זה מבושל כל צרכו וכדומה, והתיר על ידי טעימה בלבד שלא יבלע ולא יהנה ויפלוט מיד, ולא יפלוט בחזרה לתוך התבשיל אלא יזרוק אותו לזבל.

ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ח' סימן קי"ז ענף א' שדן לגבי השאלה המצויה ביותר בערב שבת שהאשה מכינה האוכל לכבוד שבת קודש וטועמת את המרק עוף כדי לדעת אם יש בו מספיק מלח, ורוצה לדעת אם היא צריכה להמתין משעה שטעמה את המרק, ואם לא האם היא צריכה לשטוף את הפה אחר כך. והשיב שיותר לה לשנות חלב אחר שטעמה את המרק הבשרי, ובלבד שלא לעסה שום דבר בטעימה זו וגם פלטה מה שהיא טעמה. ולגבי שטיפת הפה אחרי שטעמה מהמרק הבשרי כתב שם בענף ב' לבאר שמצאנו בשו"ע סעיף ב' דדוקא אחרי אכילת גבינה לפני אכילת בשר צריך הדחה, ולא הוזכר הדחה אחרי שתית חלב, וטעמא דמילתא נראה משום שהמאכל נדבק בפה ונשארים ממנו שאריות, משא"כ בשתיה הנכנסת מיד לקיבה בלי שהיה, וגם לא נשאר ממנה שום דבר בתוך הפה. ולכן למעשה אם

טעמה המרק ולא בלעה, יכולה לשתות מיד חלב בלי הדחת הפה.

ואגב לענין מרק הרבה עושים מרק עם אבקה שהוא בשרי ויש לעיין במי ששותה מרק זו שיש בו רק האבקה האם צריכים להמתין שש שעות אחריו. וראיתי בשו"ת ודרשת וחקרת חלק ד' יורה דעה סימן כ"ב אות י"ב שכתב דבאמת צריכים לברר את המציאות של האבקה איך הם עושים אותו, האם באמת הם שורפים הבשר ואינו נותן טעם בשר רק טעם מלח ותבלינים, או אם הבשר בטל בששים בשאר החומרים, אז אה"נ אפשר לומר שאין כאן טעם בשר ואין צריך להמתין שש שעות ומותר לאכלו גם בתשעת הימים, אבל אם יש אחרי הכל טעם בשר במאכל אמרינן טעם כעיקר וצריך להמתין, עכ"ד.

ולענין טעימת חלב בלשון לאחר אכילת בשר, עי' בשו"ת אבני ישפה חלק ה' סימן ק"א ענף ד' דפסק שאין לאשה לטעום בלשון מאכל חלבי לתינוק אלא אחר שש שעות מאכילת בשר, אמנם דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א הובא בשו"ת שם להקל בזה משום שאפשר לסמוך על הט"ז ריש סימן צ"ח דמתיר טעימת ספק איסור בלשון, ולכן כאן שאין איסור ממש אפשר לטעום בלשונו.

ולענין טעימת חלב שמכינים לתינוק לבדוק אם יש בו סוכר או לא וכדומה בתוך שש שעות מאכילת בשר, ראיתי בשו"ת אבני ישפה חלק ח' סימן קי"ז ענף ג' שכתב לענין אמהות שרוצות לטעום את החלב שמכינות לתינוק כדי לדעת אם יש בו סוכר או לא, ורוצות לדעת אם

מעימה בחיך ובגרון

יב. הטועם בשר בחיכו ובגרונו אף על פי שלא בלע הבשר, צריך להמתין אחריו שש שעות כמו שאכל בשר ממשיט.

בלע ויטאמין בשרי האם נעשה בשרי

יג. יש אומרים שהבולע ויטאמין בשרי מותר לאכול גבינה מיד אחריו כיון שלא שייך כאן שני הטעמים של הראשונים, אך אם בלע בשר ממש צריך להמתין כי חז"ל לא חילקו בין הלועס בשר וכולעו לבולע בשר בלא לעיסה.

דעת המקילין בהמתנת שש שעות

יד. יש אומרים שאינו צריך להמתין שש שעות אחר אכילת בשר, אלא מיד אם סילק ובירך ברכת המזון מותר לאכול חלב אם עשה קינוח והדחה ונטילת ידים, אבל המנהג הפשוט היה בזמנם להמתין שעה אחת, ולברך ברכת המזון דאז הוי כסעודה אחרת, אבל בלא ברכת המזון לא מהני להמתין אפילו כל היום^{כא}.

לא נעשו מטריפות כי אולי יש איסור דאורייתא בבליעתם, ויש אומרים דרוב הויטאמינים כבר פגומים בטעמם ומותר לבלוע בלי חשש טריפות, ולמעשה יש לבדוק בכל מקרה ממה נעשו הויטאמינים או התרופות ומי שאינו יכול לברר בעצמו יש לו לברר אצל בקי בענינים האלו.

כא. רמ"א שם בשם תוס' חולין דף ק"ה. ועי' בש"ך ס"ק ו' שכתב לענין סילוק וברכת המזון דה"ה אם אכל רק בשר בלא סעודה שצריך לברך ברכה אחרונה, ובלאו הכי לא הוי נחשב כסילוק. ועי' בט"ז ס"ק ב' שכתב דדבר פשוט הוא דאלו הנוהגים בקולא זו שממתינים רק שעה אחת צריכים גם כן קינוח והדחה, כמו שהוזכר בהדיא בדברי הי"א

מותר לטעום החלב תוך ו' שעות, לפי המהרש"ק שאין צריך להמתין אחרי טעימת בשר, ה"ה בנידון דידן שמותר לטעום החלב תוך ו' שעות מאכילת בשר. ועי' בספר מרא דשמעתתא אות שפ"ח להגרמ"א פריינד זצ"ל שפסק במי שאכל בשר דמותר לו לטעום בלשונו ולפלוט מתבשיל של גבינה, ועיין בהערה שם תנ"ה מה שכתב בזה.

יט. עי' בשו"ת כפי אהרן סימן ל'.

כ. עי' בשו"ת אגרות משה יור"ד חלק ב' סימן כ"ו, ואף קינוח והדחה לא צריך, ומותר לבלוע אפילו אחרי אכילת גבינה קשה. וכן דעת הבאר משה זצ"ל וכן הקילו כמה פוסקים. אבל למעשה יש אומרים שצריכים להזהר שהויטאמינים

ברכת המזון על מנת לאכול גבינה

טו. יש אומרים דלדעת המקילים שהבאנו לעיל מי שאכל סעודת בשר ואחר כך רוצה לאכול גבינה אין לברך ברכת המזון כדי לאכול הגבינה^{כב}, ויש מתירים^{כג}, וראוי להחמיר^{כד}.

רמז לשיעור זה מ"מ מי ימחה בידם הואיל והתוס' וראבי"ה מתירין, אבל הצנועים מושכים ידיהם מסעודת שחרית לערבית, אמנם עי' בביאור הגר"א ס"ק ו' ובפרי חדש ס"ק ו' שמביאים מקורו מהזוהר הקדוש בפרשת משפטים, דאיתא שם כל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא וכו', וכן נראה מדברי הש"ך ס"ק ט"ז, עי"ש, אולם בכ"פ פלתי ס"ק ג' השיג על זה דלשון שעתא כוונתו עת חדא ואינו נגדר בשעות העולם רק עת ומצהירים עד ערב קרוי גם כן שעתא חדא, ועי"ש שכתב שהנידון אם להמתין שעה אחת או שש שעות שנחלקו בענין העיכול, דתחילת עיכול הוא לערך שעה וחומש וסוף עיכול ששה שעות, והמקילים חשבו דהוי כשיעור תחילת העיכול כמו לענין ברהמ"ז, והחמירים הולכים בתר סוף עיכול דהוא שש שעות. [ועי"ש שכתב דכמעט מסתברין טעמיהו דהמקילין]. ועי' בחכמת אדם כלל מ' דין י"ג שכתב ג"כ הטעם להמתנת שעה משום דאחרי שעה הוא זמן התחלת העיכול.

כב. שם, והטעם כתב הט"ז דבענן סילק ובירך, ובכה"ג שמברך על מנת לאכול גבינה אין זה סילוק, דאדרבה הוא מכין מעצמו בזה לאכילה אחרת, וכ"כ בביאור הגר"א ס"ק ח'.

כג. שם, ולשון הרמ"א שאין נזהרין בזה. כד. ט"ז ס"ק ג' שכתב שאין למקילין על

שברמ"א, וכ"כ ביד יהודה ובמנחת יעקב דצריך קינוח והדחה להנוהגין בקולא זו, אולם הש"ך בס"ק ז' כתב דודאי אם לא מצא בשר בין שינוי דהמנהג בהמתנת שעה סגי אפילו בלא קינוח והדחה, ומ"ש הרמ"א בסתם דצריך קינוח והדחה דמשמע אפילו בלא מצא, היינו אם בא לאכול מיד בלא המתנת שעה, ועי' בחכמת אדם כלל מ' דין י"ג שכתב ג"כ לדעת המקילין דדוקא אם מצא בשר בין שינוי אחר השעה צריך הדחה וקינוח ואם לא מצא אין צריך הדחה וקינוח. והפמ"ג שפ"ד ס"ק ז' כתב דאפשר שהש"ך סובר דודאי הנוהגין להמתין שעה הוא כסברת התוספות דמסעודה לסעודה שרי מיד לאכול גבינה ואפילו הכי בעי קינוח והם ממתנינים שעה במקום הקינוח דתו אין מושך טעם. וראיתי בשו"ת מעדני מלכים סימן פ"ה וכן בספרו מעדני השלחן ס"ק ט' שפסק גבי חולה שמקילין בפחות משש שעות דיש להחמיר לכתחילה כהט"ז ויעשה קינוח והדחה. ועי' לקמן בעז"ה שהארכנו לענין קינוח והדחה תוך שש שעות מאכילת חלב.

והנה עצם מנהג זה של המתנת שעה אחת עי' בט"ז שם בתחילת דבריו שהביא לשון המהרא"י שהוא מקור קולא זו, רבים עושים פשרה מדעתן להמתין שעה אחת אחר הסעודת בשר וסילקו ובירכו ואוכלין גבינה, אע"ג דלא אשכחן

המנהג הראוי בהמתנה בין בשר לחלב
 זז. כל מי שיש בו ריח תורה ראוי לו להמתין בין בשר לחלב שש שעות,
 ואם יש לו מנהג מאבותיו להמתין פחות משיעור זה, ראה הערה כ"ה.

אכל בשר נבילה או טריפה

יז. אם נכשל ח"ו ואכל בשר נבילה או טריפה יש אומרים^{כו} שאסור לאכול

בגרמניה יכולים להקל להמתין שלש שעות כמו שהזכרנו לעיל. ועי' בספר קיצור שלחן ערוך על הל' בשר בחלב להגר"א פפויפר זצ"ל שהביא בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דאפילו מי שיש לו מסורה להקל להמתין שעה אחת או שלש שעות ראוי להם לשנות מנהגם ולהמתין שש שעות, אמנם בספר שרשי מנהג אשכנז חלק א' עמוד י"ח כתב בשם מרן הגרמ"מ שך זצ"ל דאין להחמיר ולשנות ממנהג אבותיו כלל וכלל. ועוד שמעתי ממי שנהג תמיד כמנהג הולנד להמתין שעה אחת אחרי בשר, וכעת גר בירושלים ורוצה לדעת אם צריך לשנות ולהמתין שש שעות כמנהג ירושלים, והגר"מ הלבארשטאם זצ"ל השיב לו שאפשר להמשיך להמתין שעה אחת אפילו בירושלים.

כו. עי' בשו"ת מור ואהלות דנהי דאין לוקין על זה, מ"מ איסור יש כאן כמבואר בפמ"ג סימן פ"ז ס"ק ב'. ובספר קנין דעה הביא שלא רק לאכילת חלב אלא לכל מאכל אחר שבא לאכול אח"כ צריך להמתין, ולא די להמתין שש שעות לפני שאוכל מאכל אחר אלא צריך לבדוק היטב ולחטט בין שיניו, ועוד הביא מחמיו הגר"מ שטרנבוך שליט"א כעין

מה שיסמוכו ועושים נגד דברי התלמוד לפי כל הדעות, והירא דבר ה' יחדיל עצמו מלישב עם שאינן נוהרין במסיבה אחת, וכן נקט ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק ב'.

כה. עי' ברמ"א שכתב "וכן נכון לעשות", והט"ז ס"ק ב' כתב בשם מהרש"ל שאם אי אפשר למחות ביד בני אדם שאינן בני תורה אבל בבני תורה ראוי למחות ולגעור בהם שלא יקילו פחות משש שעות, ועי' בש"ך ס"ק ח' בשם מהרש"ל דכן ראוי לעשות לכל מי שיש בו ריח תורה. וכבר הזכרנו לעיל שבחכמת אדם ובנדחי ישראל שם כתבו שאם יש מקומות שממתניין שש שעות נקבע המנהג להחמיר בזה, והעובר על זה עובר משום ואל תטוש תורת אמך.

שמעתי ממו"ר הגר"י לרנר שליט"א בשם הגר"ש אלישיב שליט"א שנשאל בענין בני תורה הבאים מחו"ל לארץ ישראל ללמוד או לגור שם, ויש להם מנהג להמתין פחות משש שעות, האם מותר להם להמשיך לנהוג כמנהגם בארץ ישראל, והשיב שכאן בארץ ישראל צריכים להחמיר שש שעות אפילו אם המסורה שלהם אחרת כיון שזוה המנהג בארץ ישראל. וכן הורה מרן שליט"א להחמיר שש שעות בארה"ב, ורק

אחריו גבינה כמו אחר בשר כשר, ויש מתירים לאכול גבינה אחר כ"י.

שתייה מכוס של אוכלי חלב בתוך שש שעות

יח. יש אומרים שמותר לשתות מכוס של אוכלי חלב בתוך שש שעות מאכילת בשר, אם עשה הדחה לכוס^כ.

המתנה בקטן

יט. גיל חינוך להרחקה בין בשר לחלב הוא משעה שהקטן מבין ויודע שיש איסור לאכול בשר וחלב יחדיו. יש אומרים שעד גיל שלש אינו צריך להמתין כלל, אבל מ"מ צריך לשטוף פיו^כ, מגיל שלש לתשע נכון

פיו נקי מלכלוך של המין השני, וכן פסק בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' סימן תל"א. ובספר יצחק יקרא להגר"א נבנצל שליט"א סימן שכ"ג סעיף א' כתב דיש להקל מאד בילד קטן באכילת חלב אחרי בשר, וכן דעת רוב הפוסקים שאין צריך המתנה כלל. ועי' בספר אמת ליעקב להגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל שכתב לגבי קטנים עד גיל שלש דאין צריך להמתין כלל דהרי מסוכנים אצל חלב, ואפילו ילדים מגיל שלש עד שש להמתין אפילו שעה אינו אלא חומרא יתירה. ובשו"ת שבט הלוי חלק ד' סימן פ"ד נשאל על הרחקה לקטנים, וכתב שלגבי תינוקות וקטני קטנים אין צריכים להמתין אלא שהייה מועטת, אבל אם הילד גדל קצת ועדיין צריך לאכול מאכלי חלב וכדומה אז דינו כחולה שאין בו סכנה ויש להקל כהחכמת אדם המובא לקמן גבי חולה. וראיתי בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שפסק דבקטנים עד גיל שלש יש להקפיד על הפרדה בין בשר לחלב, אך אין צריך להקפיד על הרחקה, מגיל שלש יש להרחיקם שעה אחת, מגיל שש יש

הלכה זו לענין חמץ בפסח דסובר דבערב פסח צריך לנקות בין שיניו היטב היטב מאחר שיש כאן איסור תורה של אכילת חמץ. ועי' בדרכי תשובה ס"ק א'.

כז. עי' שו"ת מנחת יצחק חלק ט' סימן ע"ט דלא שייך כאן איסור בשר בחלב, ועי' בדרכי תשובה שם שהביא שו"ת מור ואהל דפסק שמי שאכל בשר טמאה מותר לאכול גבינה תיכף.

כח. עי' בבדי השלחן סימן פ"ח ס"ק כ"ח, ואם לא הדיח הכוס צ"ע אם מותר לשתות מהכוס, והמציאות היא דעל פי רוב נשאר שמנונית וכדומה על הכוס ולכן נראה שראוי שלא לשתות ממנה אא"כ יבדוק שלא נשאר ממשות או שמנונית, ויש לציין שיש פוסקים שמקילים לגמרי בזה משום דהגזירה היא דוקא לאכול ביחד בשר וחלב ממש, ובכענין זה אין דרך אכילה, וכדאי לעשות שאלת חכם כיצד נוהגין.

כט. ועי' בשו"ת באר משה חלק ח' סימן ל"ו שכתב דעד ג' שנים לא נהגו חומרא לחנך הילדים להמתין, רק שיהיה

להמתין שעה כשאפשר, ויש שהוסיפו שמגיל שש עד תשע ימתינו שלש שעות, ולילדים בריאים מגיל תשע ומעלה נכון לכתחילה להמתין שש שעות, ויש שהחמירו אפילו בקטנים ממש להמתין שש שעות שלא במקום צורך^{לא}.

מאכלים מותר לאכול, מאחר שיש היתר לאכול חלב, אך מה שהחמיר הגר"י בלוי שליט"א היינו משום חינוך שבין כך צריכים לחנך הילד יותר ויותר ולהמתין יותר במשך הזמן. ושוב מצאתי בספר ילקוט יוסף דיני חינוך וקטן עמוד קע"ב שכתב כדבר פשוט שאין לחלק סוכריות או שוקולד שיש בהם חלב תוך שש שעות מאכילת בשר, ואף בתינוק שאינו בר הבנה נכון להחמיר בזה, עכ"ד. ונראה דהכל לפי הענין ועל פי שאלת חכם.

ל. שו"ת באר משה שם.

לא. עי' בערוך השלחן סעיף ז', ובבדי השלחן ס"ק ל"ו ול"ז, וספר חוט שני לר' ניסים קרליץ שליט"א חלק ד' הל' שבת עמוד ש"ט משכ"ב. ועי' בספר ארחות רבינו חלק ג' עמוד ע"ז אות ל"ה שבעל הקהלות יעקב זצ"ל נהג להצריך קטנים להמתין שש שעות, ועי' שם מה שכתב בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שהאבא החמיר על הילדים רק כשהגיעו לחינוך, אמנם כבר הזכרנו שמובא בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שאפילו כשהתינוק בן יום אחד צריכים להחמיר בהמתנת שש שעות. ועי' בשו"ת שבט הלוי שם שהסתפק גבי בשר בהמה שאפילו קטנים שלא הגיעו לחינוך צריכים להמתין שש שעות אם אינם זקוקים למאכלי חלב, אכן בבשר עוף כתב להקל.

להרחיקם שלש שעות, ומגיל תשע יש להרחיקם שש שעות, אמנם ראיתי בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א דיש להחמיר גבי קטנים להמתין שש שעות אפילו בתינוק בן יומו אם אינו נחוץ ביותר. ואמר לי מו"ר הגר"י לרנר שליט"א שהדרך הכי טובה הוא להתחיל לחנך הילד כשיכול להמתין שעה ולהמשיך להמתין יותר ויותר עד שהוא גדל ובכוחו להמתין שש שעות, ושו"ר שכבר פסק כן השבט הלוי הובא בקובץ מבית לוי חלק ט' סעיף ח' שאין הגדר ברור לכן צריך לחנך לפי הדרגה של הילד עד שמגיעים לאפשרות להמתין שש שעות שלימות. ועי' בשו"ת עמק התשובה חלק ו' סימן שי"ד.

ועי' בספר חנוך לנער להגר"י בלוי שליט"א פרק כ"ט הערה א' שכתב דכל מה שהתירו הפוסקים להאכיל לקטן מאכלי חלב אחרי בשר הוא דוקא דברים שצריך הקטן כדי שלא יהיה חלש אבל מיני מתיקה ומעדנים של חלב כגון שוקלד אין ליתנם אלא עד שימתין שש שעות. אמנם בעל האבני ישפה זצ"ל השיב לי בתשובה דבחולה וכדומה שמתירים לאכול חלב אחרי שעה מאכילת בשר, מותר לאכול אפילו ממתקים של חלב כי לא ניתן לחלק מה הוא אוכל, וכן שמעתי מעוד מורי הוראה שליט"א. ונראה לי דאולי אין כאן מח' כיון דכולי עלמא מודה דאין לחלק באיזה

חולֵה מעוברת ומינקת

ב. חולה מעוברת ומינקת או ילדים (שצריכים לאכול חלב) יש להקל להם לאכול חלב אחרי שעה מאכילת בשר, אבל צריכים קינוח והדחה^{לב}, ולברך ברכת המזון^{לג}.

לב. ונראה שקינוח והדחה תלוי במחלוקת הנ"ל שהבאנו בדעת המקילין בהרמ"א ע"ש בהערה.

לג. עי' בפתחי תשובה ס"ק ג' שהביא תשובת החתם סופר ביורה דעה סימן ע"ג שכתב דחולה השותה מימי חלב לרפאותו אפילו הוא רק חולה קצת אין צריך להמתין יותר משעה, ואחר שבירך ברכת המזון ישתה וירוח לו. ועי' בחכמת אדם כלל מ' דין י"ג שכתב לצורך חולי קצת פשיטא דיש להתיר אכילת גבינה אפילו אכל בשר בהמה לאחר שימתין שעה ויחטט שיניו לאחר ברהמ"ז, ועי' בערה"ש סעיף ז', ובספר חוט שני שם ובאורחות הבית פרק ז' סעיף י"ד. ועי' במטעמי השלחן ס"ק ד' דבמקום חולי אין צריך להמתין שש שעות אלא אם אפשר קרוב לארבע או שלש שעות, ואם אי אפשר לפחות ימתין שעה, ואם צוה הרופא לאכול חלב לפני שעה אפילו אם הוא חולה שאין בו סכנה יש להקל משום דיכול לסמוך על שיטת התוס' שהובא ברמ"א שבסילק ובירך סגי, וכל זה מיירי בין בשר לחלב אבל בין תבשיל של בשר לתבשיל של חלב אף שאנו מחמירין להמתין שש שעות, מ"מ יותר קל להקל במקום חולי, ולכן אחרי אכילת מרק עוף שהפמ"ג ס"ק ה' כתב דהאומר שיש לו דין בשר תבוא עליו ברכה, מ"מ יש מקום להקל (ומרק עוף

מאוד מצוי אצל חולים) ובכל המקרים האלו אינו צריך התרת נדרים משום דבדעתו לחזור להמנהג של המתנת שש שעות כשיבריאו. ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק ב' סימן ל"ב שכתב דבמקום חולי קצת די שעה ואפילו פחות מזה אם בירך ברכת המזון. וראיתי בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שמעוברת ומינקת שמרגישה חולשה די לה בהמתנת שלש שעות. ומצאתי בשו"ת אבני ישפה חלק ה' סימן ק"א ענף ב' שכתב לענין חולה שאם הוא חולה ממש, וכגון שמצוי שאדם שסובל מאולכוס, שהוא מחלה שיש פצע בקיבה, נראה שדי לו בהמתנת שעה אחת אפילו אחר אכילת בשר בקר. וטעמא דמילתא משום דהרמ"א הביא שיטה דסגי להמתין שעה אחת, ולכן חולה שפיר רשאי לסמוך על זה ולהקל כהאי שיטה, אמנם יקפיד לברך ברכת המזון וגם לעשות קינוח והדחה, כמ"ש בט"ז ס"ק ב'. ואדם שיש לו חולי קצת נראה שאין לו להקל כלל, אמנם שוב מצא דבחכמת אדם מיקל לצורך חולי קצת, ולכן המיקל יש לו על מי לסמוך. ובענף ג' שם כתב לענין מעוברת שאין לה להקל אלא אם נפלה למשכב, אלא יש לה להמתין שש שעות שלימות אחרי אכילת בשר כדי לשתות חלב. ועוד הביא שם מהגרי"ש אלישיב שליט"א דמעוברת שלא נפלה למשכב וכדומה, אין לה

מענה ובירך על מאכל חלבי אחרי אכילת בשר

בא. יש אומרים שאם שכח ובירך על מאכל חלבי בתוך שש שעות צריך לומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", ולא יאכלה, ויש אומרים

להקל, אלא הנכון להמתין כמה שהיא יכולה, אא"כ הוא שעת הדחק גדול.

ויש לציין דמה שמביאים העולם בשם החתם סופר להקל בשתיית חלב אחרי עוף לחולה שהרי הוא דרבנן, ראיתי טועים לחשוב שכוונת החתם סופר היא על כל חלב, אבל המעיין שם יראה שכל ההיתר הוא אך ורק על מימי חלב ולא חלב רגיל, ומי חלב עם בשר איסורו מדרבנן, כמ"ש השו"ע לעיל בסימן פ"ז סעיף ו', עכת"ד.

ועי' בספר אמת ליעקב להגאון רב יעקב קמינצקי זצ"ל שכתב גבי יולדת ומינקת דאין צריך להמתין אלא שעה אחת בין בשר לחלב. והשיב לי בעל האבני ישפה זצ"ל בתשובה דמינקת אין לה דין כחולה שאפשר להקל, אך אם היא חלשה מאוד יש לומר שדינה כמו חולה. ועי' בשו"ת פאת שדך יורה דעה סימן ל' שכתב לגבי מינקת שצריכה לשתות חלב ואי אפשר לה להמתין שש שעות אחר בשר, יש לסמוך על המקילין בהמתנת שעה אחת, ויש לכאורה מקום להקל אפילו בפחות משעה אחת אם יש צורך בדבר, אמנם בלא צורך גדול אין להקל כיון שיש לשיעור שעה יסוד מהזוהר הקדוש. ועוד מציין שאשה כזאת יש לה להתנות שהיא לא מקבלת השיעור המתנת שש שעות עליה כנדר, משום שיש הרבה מקרים שהיא תצטרך להקל בפחות מזה. ועוד ציין לדברי

הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל שנשאל לגבי יולדת תוך ל' יום שצריכה לשתות חלב תוך שש שעות, והשיב דאפילו אם היא מרגשת עצמה בריאה לגמרי, פשיטא שאם היא צריכה לכך ראוי להקל תוך ל' יום, ואפשר אפילו כל זמן שמינקת או מעוברת אם מרגיש שצריכה כמו לענין תענית. ומה שכתבו כמה אחרונים שצריכים חטיטת שיניים נראה שהוא רק לחומרא, דמדינא אין צריך לחוש לבשר שבין השיניים אחרי שעה, ולכן היא יכולה להקל בחטיטת שיניים ובלבד שתמתין שעה ותברך ברכת המזון, עכ"ד.

ולענין מי שסובל מחולה צרבת עי' במאור השבת חלק ד' שהביא תשובה מהגרשו"א זצ"ל שנשאל בענין אדם שסובל מצרבת ונעשה חולה בכל הגוף והוא עומד בתוך שש שעות מאכילת בשר, האם יש להקל לקחת תרופה בשבת כדי להקל הצרבת או שישתה חלב ואז לא יצטרך לקחת התרופה, והשיב הגרשו"א זצ"ל שיקח התרופה ולא ישתה החלב. ועי' בשו"ת ודרשת וחקרת חלק ה' יורה דעה סימן ד'. ולענין התרת נדרים לחולה עי' לקמן בסעיף העוסק במנהג אשה אחרי הנישואין.

לד. שו"ת לבושי מרדכי חלק ב' יורה דעה סימן קס"ז, ועי' בספר הליכות חיים עמוד קי"א, ועי' בספר דולה ומשקה

שיאכל קצת מן המאכל כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה^ל.

אכל גבינה בשוגג אחרי אכילת בשר

כב. אם אכל גבינה בשוגג בתוך שש שעות לבשר, יש אומרים שאינו צריך כפרה, אבל אסור להמשיך לאכול מאכלים חלביים עד סוף שש שעות, ויש מקילים וראה הערה^ל.

שכחתי ונתתי לתוך פי מעט גבינה קשה ואז נזכרתי והיה זה בימות החורף נראה דמותר לבלוע מעט כדי שלא תהיה ברכה לבטלה, והטעם דהגם דמין פסק דבעינן שש שעות מ"מ יש חולקים וס"ל דבסילק ובירך סגי וכמ"ש בהג"ה, וגם ידוע ספר פרי חדש דבחורף סגי בד' שעות ואף שהאחרונים חלקו עליו מ"מ בנידון דידן כו"ע יודו כי היכי דלא תהוי ברכתו לבטלה, עכ"ל. ומה שהביא שם מהפרי חדש נראה דלרווחא דמילתא נקט, משום דאפילו בימי הקיץ ואפילו בפחות משעה, כל ששכח וכבר בירך יש לו לטעום משהו, וגם אין צריך להתענות על שגגתו כמ"ש בכף החיים ס"ק ח'.

לו. עי' בשו"ת גנזי יוסף סימן צ' אות ב', ועי' בשו"ת באר משה שם ועוד אחרונים שמחמירים שלא להמשיך לאכול חלבי. אכן בספר דעת קדושים סעיף ב' מיקל, וכן בכף החיים ס"ק ח' מיקל. ועי' בשו"ת משנת יוסף חלק ט' סימן קפ"ד שהביא הדעת קדושים שסובר שגומר אכילתו ואין צריך להתענות, ובמקדש מעט ביאר טעם הדבר משום דכל הענין הוי רק גדר לאיסור ולא איסור בעצם, ויש לעיין בדברי הדעת קדושים האם זה היתר דוקא אם שכח שהוא בשרי אחרי שעה אחת, או שכוונתו

עמוד רע"ז בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שפסק דאם אכל בטעות חלב בתוך שש שעות מאכילת בשר יש לברך ברכה אחרונה.

לה. עי' בדעת תורה סימן פ"ט סעיף א', ועי' בשו"ת באר משה חלק ד' סימן כ"ד שפסק דאפילו תוך שעה וכ"ש אחרי שעה אפשר להקל, ועי' בשו"ת יחווה דעת חלק ד' סימן מ"א, וכן דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א, ועי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה "ויש מדקדקין", ובשו"ת תשובות והנהגות חלק ב' סימן שפ"ט. ונלע"ד דכיון שהביא הרמ"א דעת הראשונים שבין אכילת בשר לאכילת גבינה סגי בסילק ובירך, מסתבר שיש לסמוך על זה בכה"ג שכבר בירך על החלב כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, ושור"ר שבמטעמי השלחן ס"ק ו' צידד לפסוק כן. ועי' בשו"ת ודרשת וחקרת חלק א' יורה דעה סימן ג' שנשאל בשאלה הנ"ל והשיב דנראה שיש לטעום ויבלע משהו מהכוס חלב שהרי אסור להנות מעולם הוזה בלא ברכה וסגי בטעימת משהו שלא יהא ברכתו לבטלה, ושוב לא ישתה עוד עד אחר שש שעות. ועוד הזכיר שם מש"כ בכף החיים ס"ק ו' שכתב וז"ל בידי הוזה עובדא שלאחר שאכלתי בשר ועברו כמו ד' שעות

אכל חלב אחרי אכילת בשר האם יש בזה ממנום הלב
בג. יש לדון במי שאכל חלב אחרי אכילת בשר אם יש טמטום הלב
באכילת החלב, וראה הערה לז.

ספק אם עברו שש שעות

בד. מי שיש לו ספק אם כבר עברו שש שעות מזמן שאכל בשר, יש
שכתבו להחמיר אע"ג דהוי ספק דרבנן דאזלינן לקולא, ויש שכתבו
להקל בזה, והמיקל לא הפסיד, וראה הערה לח.

הלב, ושמעתי שהגר"ח קניבסקי שליט"א
אמר שאולי יש בזה טמטום הלב.
לח. עי' בדרכי תשובה ס"ק ה' שהביא
מהיד יהודה בריש הסימן דכתב
דביש לו ספק אם עברו כבר שש שעות
צריך להחמיר ולהמתין עד שיהא ודאי
שש שעות ואין מקילין מטעם ספיקא
דרבנן כיון דהוי דבר שיש לו מתירין,
אולם לפי מה שכתב בפ"ת סימן ק"ב ס"ק
ו' בשם הצ"ח דדוקא בדבר שאם יעשנה
היום לא יעשנה למחר שייך דבר שיש לו
מתירין, יש לדון דהכא לא שייך דבר
שיש לו מתירין דהא יכול לאכול גבינה
עתה וגם לאחר שש שעות, או די"ל דמ"מ
יכול לאכול את אותה גבינה או מאכל
חלב שבא לאכול עכשיו לאחר שש
שעות ודאיות ובהיתר, וצ"ע. ועי' יוסף
דעת, ודלתי תשובה אות ב' שמתירים
מטעם ספק ספיקא, ספק שמא עברו שש
שעות, וגם אם לאו מ"מ שמא אנו
פוסקים כשיטת התוס' דסגי בסילק ובירך,
וכן דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א כי ספק
דרבנן להקל כדקיימא לן בגמ' ביצה ד.,
ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק ה' סימן
צ"ז אות ג' דנראה דעת האחרונים להקל
בזה. ועי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה שש

ששכח בסוף שש שעות, דהיינו בשעה
האחרונה טרם שנמלאו שש שעות
שלימות, אבל לא לפני כן. ולכאורה
הפשטות דאיירי תוך השש שעות, ומסיק
שם דאין להקל כדבריו אא"כ הוא בעת
הצורך, עכ"ד.

ושמעתי דהגר"ח קניבסקי שליט"א
הורה שאם עבר ואכל גבינה בתוך שש
שעות מאכילת בשר, ילמד הלכות בשר
בחלב עם החכמת אדם ויכפר על שגגתו.
והעיר לי ת"ח שליט"א שבנתיבות
המשפט בסימן רל"ד ס"ק ג' בביאורים
פסק דאם עשה איסור דרבנן בשוגג אינו
צריך כפרה, אמנם יש לחלק טובא דהתם
מיירי שאינו יודע כלל שהוא דבר איסור
והוא יותר קרוב לאונס, משא"כ הכא
שיודע שאכל בשר ורק שכח ואכל חלב
בתוך זמן ההמתנה, ואכמ"ל.

לז. כיון שאין זה מאכל האסור בעצם
אלא רק הרחקה מדרבנן, ואי אפשר
לקבוע בבירור שאכל דבר אסור, ועי'
בשו"ת יביע אומר חלק ג' יו"ד סי' ג' אות
ז' שכתב דלא שייך טמטום הלב בזה,
אמנם עי' בשולחן ערוך מקוצר יורה דעה
סימן קל"ז הערה כ"ג שכתב דיש טמטום

שעות שכתב דהסומך להקל בזה לא הפסיד, ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק א' סימן רי"ח שפסק דיש להקל לאכול חלב, אבל יש לבדוק שאין בשר בין שיניו, אמנם ראיתי בספר דולה ומשקה תשובה מהגר"ח קניבסקי שליט"א דסובר בנידון דידן שיש להחמיר משום דהרי הוא ככל דבר שיש בה חסרון ידיעה שצריכים להחמיר.

ולמעשה שמעתי ממורי הוראה שליט"א שאם מסופק אם עבר שש שעות או חמש שיש להחמיר בכה"ג, והוא מפני שדעת הצ"ח הוא להחמיר בכה"ג, דהנה בדרכי תשובה לקמן בסימן ק"ב ס"ק ל"ז הביא שהצ"ח היקל בכל מקרה חוץ ממקום שצריך רק שהיה מועטת או הוצאה מועטת או טירחא קלה, אף שיכול לעשות בשעה זו וגם לאחר זמן אפילו הכי הוי דבר שיש לו מתירין, ולכן בכה"ג שמסופק אם עבר שש שעות או חמש יש להחמיר עד שיוצאים מידי ספק. אמנם שוב השיב לי בעל האבני ישפה זצ"ל בתשובה דמה שסיפרת בדרכי תשובה סימן ק"ב כתב שהצ"ח סובר ששהיה מועטת הוי דבר שיש לו מתירין, אין זה מדברי הצ"ח עצמו אלא מה שכתב בספר מגדים חדשים בדעת הצ"ח, ולכן אין לזוז מדברי הצ"ח עצמו שבכה"ג התיר בספק אם עברו שש שעות אחר אכילת בשר, עכ"ד. ובכל אופן כיון שיש כמה צדדים לכאן ולכאן ובפרט שיש אומרים שלא סומכים על הצ"ח בכל מקרה יש לעשות שאלת חכם.

ולענין מי שאוכל מאכל ואינו יודע

אם נתבשל בו בשר או לא האם צריך להמתין שש שעות אחריו או לא, עי' בשו"ת שרגא המאיר חלק ו' סימן קנ"א אות ג' דכתב לגבי מי שאכל מרק ומסופק אם נתבשל בו בשר ואין המבשל שם כדי לשאלו, מ"מ לא מקרי ספק ספיקא היינו ספק שמא יש בו בשר או שמא אין בו, ואת"ל יש בו בשר שמא הדין כדברי המחבר דלא בעינן המתנה בין תבשיל של בשר לגבינה. והטעם שלא אומרים דאין צריך להמתין מס"ס הוא משום דהא דאינו יודע אם נתבשל בבשר הוי ספק חסרון ידיעה וכל ספק בחסרון ידיעה לא מקרי ספק כלל, ועוד בכה"ג אם היה קפילא היה יכול לברר ע"י טעימה אי היה תבשיל זה בשרי או לא, ועל כן לא הוי ספיקא. ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק א' סימן רי"ח שכתב דיש להסתפק בכה"ג אם אי אפשר לו לברר אם היה בשר או לא, אולי יש להקל מטעם ספק דרבנן לקולא, ולא הוי כאן חזקת איסור כמו שכתב היוסף דעת דכל רגע ורגע מתמעט טעם הבשר, ולמעשה צ"ע לדינא. אמנם שלחתי שאלה זו להגאון בעל האבני ישפה זצ"ל והשיב לי וז"ל "שמעתי שאלה כזאת באכילת קציצות שהרי לא ניכר תמיד אם הקציצות הם מבשר או מדג, ולכן יש לעיין אם ממתנינם שש שעות באופן שאינו יודע מה אכל. ונראה לי שיש להקל באכילת קציצות שאינו יודע אם הם של בשר או דגים ולא צריך להמתין שש שעות למאכלי חלב. וטעמי משום שיש כאן ספק ספיקא, והיינו שמא לא אכל בשר, ואת"ל שאכל בשר שמא ההלכה כדעת הרמב"ם שאין איסור רק

הישן תוך שש שעות

בה. מי שהלך לישון וכשהתעורר עדיין לא עברו שש שעות מאכילת בשר, יש אומרים שמותר לו לאכול חלבי, ויש מחמירין בזה וראה הערה לט.

אם נכנס הבשר בין השיניים, ובאכילת קציצות לא נכנס בשר בין השיניים, עכ"ל.

לט. רבי אברהם מטשכנוב זצ"ל שהובא בספר ויעש אברהם פסק שאם ישן בלילה אינו צריך להמתין עוד לפני אכילת חלב, וכן הביא צד להקל בספר דעת קדושים ומקדש מעט ס"ק ב', וכששאלו להגרי"ש אלישיב שליט"א אם יש לסמוך על זה, ענה שהמיקל יש לו על מי לסמוך, ועי' בהערות על מסכת חולין דף ק"ה. שג"כ הביא שם כן מספר ויעש אברהם. ועי' בזכרון למשה תולדות דף ס"ה שמביא מעשה מהחתם סופר זצ"ל שפסק לעצמו אחרי שישן ועוד לא עברו שש שעות מאכילת בשר, שמותר לאכול חלב, כי על ידי השינה גורם למהר העיכול לבא, ופעם אחת הכין לעצמו קפה עם חלב (אחרי שישן אחרי סעודת בשר) וכשרצה לחמם הקפה הכוס נשבר ונשפך עליו, ואמר לעצמו דמסתמא לא הסכימו להוראה זו בשמים וחזר בו מפסק זה. ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' סימן תל"א דכתב שנראה דבעלמא אי אפשר לפסוק ממעשה ורק ההלכה קובעת, אבל גאוני ישראל כהחתם סופר הרגישו שזה סימן, ולכן יש לסמוך עליו ואין להקל, וכן כתב בקובץ

מבית לוי חלק ט' הל' בב"ח סעיף ה' שדעת בעל השבט הלוי להחמיר ולהמתין שש שעות, ועי' בספר דולה ומשקה עמוד רע"ז שהביא דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א דפסק שאין מקילין בזה. אמנם שמעתי שהגרי"ש אלישיב סובר שלפי המקילין אפילו אם ישן בערך שלש שעות נחשב כשינת קבע שיכולים להקל אחריו, ובספר פסקי הלכות להרב קרול זצ"ל אות ר' הביא בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שאם ישן שתיים או שלש שעות אפשר לסמוך ולהקל כי נחשב כאילו עברו שש שעות.

ולענין אם יש להקל בליל שבועות בענין המתנה בין בשר לגבינה כדי שיוכל לקיים המנהג של אכילת מאכלי חלב, עי' בכלבו הל' בב"ח סימן ק"ו שהביא שיש מקילין בזה ויש סברא דמשום שהוא תאב לאכול מתעכל הבשר יותר מהר ע"ש. והובאו דבריו במנחת יעקב כלל ע"ו אות ה' ובאליה רבה סימן קע"ג אות ו', אמנם עי' בדרכי תשובה ס"ק י"ט שכתב שאין לנו רשות לסמוך על דברי הכלבו, וכדי לקיים המנהג יאכל קודם מאכלי חלב ואח"כ בשר, וכן החמיר בפמ"ג סוף משב"ז סימן תצ"ד ובמשנה ברורה שם ס"ק י"ז, ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק ז' סימן ע' שכתב דאין להקל בעצרת יותר מבשאר השנה.

בשר בחורי השיניים

בג. מי שיש לו חורים בשיניים אינו מחוייב לבדוק אם יש שם בשר לאחר שש שעות, כי הכל נמאס בתוך השיניים ואין שם בשר עליו (להרמב"ם פשוט כן ולרש"י ראה מה שהבאנו בהערה), ואולי אם ידוע לו שהרבה פעמים נשאר שם פירוורים מחוייב לבדוק.

דקשה להוציאו ולכן אין איסור באכילת גבינה עכשיו, עכ"ד. ובענין אכילת גבינה עם דבר חריף אחרי שש שעות מאכילת בשר חם, מובא בספר הנ"ל דיש לחוש כשאוכל בשר חם ואח"כ אוכל גבינה עם דבר חריף וע"י דוחקא דשיניים מוציא בליעות הבשר מהשן, וה"ה אם אכל בשר עם דבר חריף ובתוך מעת לעת אכל גבינה עם דבר חריף, ויש לעיין בזה למעשה. ולענין חשש בשר בחלב בתוך סתימות כתרים שבפה ע"י בדרכי תשובה ס"ק י"א שכתב דיש לעיין איך מותר לאכול בשר, או גבינה חמה בומנינו שיש לנו סתימות וכתרים בשיניים, דהרי אוכל בשר חם ונבלע בהסתימה בשיניים וכשאוכל אח"כ גבינה חמה פולט טעם הבשר שנבלע בתוך הפה, ויש חשש איסור גמור של בשר בחלב, וכתב שם ששמע מרופא מסיח לפי תומו דשיניים הוי שיע כזכוכית ואינן בולעות משום דאם הסתימה תבלע מהמאכל היא תתקלקל. וא"כ אינו בולע מבשר וחלב או חמץ, וכל זה מיירי בסתימה אבל כתר העשוי ממתכת וכן סתימות שמעורב בהן מתכות ודאי בולעים, ואפשר לסמוך על דברי המהרש"ם בתשובה חלק א' סימן קצ"ז שכתב דדרך בני אדם שאין אוכלים מאכלים שהם חמים ביותר כשיעור יד

מ. ע"י בחדושי חתם סופר על מסכת חולין דף ק"ה. שכתב דבשר שבין השיניים נראה לי דמה שבתוך החללים של השיניים שהוא מאכל נמאס ונסרח אינו חשוב כבשר, ובספר קנין דעה הקשה על החתם סופר דאם מיירי לאחר ששהה שש שעות א"כ למה כתב כן מסברא דנפשיה, הלא הטור כבר כתב כן לדעת הרמב"ם ששיעור המתנת שש שעות הוא משום בשר שבין השיניים, דלדבריו לאחר שש שעות כבר נתעכל הבשר, וכן הובא בט"ז, ועוד הרי הטור כתב דלרש"י אפילו אחר שש שעות נחשב כבשר ואם כן למה לא הצריך החתם סופר לבדוק ולהסיר בשר בתוך חורי השיניים לשיטת רש"י. וביאר דנראה שהחתם סופר בא לחדש דאפילו לפי רש"י דמצריך להסיר הבשר אחרי שש שעות מ"מ זהו הוי רק דין לכתחילה אבל מ"מ לא חשוב כ"כ דנימא דכשאי אפשר להוציאו מהנקב יהיה אסור לאכול גבינה. וע"י בדרכ"ת שם ס"ק ז' מה שהביא בשם החתם סופר, ועוד הביא מספר וויכוח מים חיים שחולק על החתם סופר וסובר דצריך לבדוק החורים, ולפי הנ"ל אפשר דאין מח' ביניהם דהוויכוח מים חיים מיירי כשאפשר להוציאו ואז הוי כמו בשר שבין השיניים דמפורש בשו"ע דחייב להסירו, ואילו החתם סופר מיירי באופן

אכל בשר והקיא

בז. אכל בשר והקיא יש מחמירין שעדיין צריך להמתין ו' שעות, וראה הערה מא.

מנהג האשה אחרי הנשואין

בח. אשה אחרי הנשואין צריכה להמתין שש שעות כמנהג הבעל אפילו

במגן אברהם סוף סימן תר"ח שמבואר שמשעת הקאה נחשב כאכילה. ושוב מצאתי בשו"ת עמק התשובה חלק ו' סימן שט"ו שהביא מעשה שהיה עם תינוק שהקיא חלב ששתה על חתיכת בשר רותח, אם נאסר הבשר משום בשר בחלב. וכתב דהרי לפי מה שכתב הבעל המאור בחולין בטעם הדבר שאחר גבינה אין צריך להמתין כלום ולא בעי קינוח והדחה מפני שמתעכל מיד, אם כן כיון שחלב הנכנס לתוך הפה מתעכל מיד הוי פירשא בעלמא ואינו אוסר הבשר, אכן לפי שאר טעמים מפני שהגבינה נימקת, אין ראייה שהתעכל, ואם כן יש לחוש דנאסר חתיכת הבשר משום בשר בחלב, עכ"ד. ולפ"ז יש לדון גם גבי בשר דאמנם אינו מתעכל מיד, אך מ"מ תחילת עיכול יש ולכן אין צריך למנות ו' שעות מחדש משעת ההקאה, ואף למה שנסתפק שם לגבי גבינה מחמת הטעמים האחרים שאין הגבינה מתעכלת מיד, עכ"פ לגבי בשר זה פשוט שיש לכה"פ תחילת עיכול. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ז אות ט' שכתב דלכאורה יש להחמיר גם כשתינוק הקיא חלב ששתה ונפל לתוך בשר הגם שכבר נקרש, חוץ מאופן שהתינוק אכל גם שאר מאכלים ונתערב החלב ונמאס, וכ"ז רק

סולדת בו, ולכן אין חשש בליעות כלל. ולמעשה לא ראינו שיש איסור לאכול מאכלים שבחום יד סולדת בו ואין לחוש. ולענין חוטי ברזל שעל השיניים, כמו שמצוי שעושים ליישור שיניים, עי' בסוף ספר פתחי הלכה שהביא מבעל הבאר משה שנשאל במי שיש לו חוטי ברזל על שיניו האם יש לחוש יותר לשיורי בשר בין שיניו, ויהיה אסור מדינא לאכול חלב בתוך שש שעות ולא רק מצד מנהג. והשיב דכל מי שיש להם חוטי ברזל על שיניו אני מצווה להם שיצחצחו השיניים אחר האכילה עם משחת שיניים ואחר כך לרחוץ הפה במים עם השיריים של המשחה שעדיין בפיהם היטב ויטב ובוה יצאנו מכל השאלות, עכ"ל.

מא. עי' בשו"ת רבבות אפרים ח"ח סימן של"ז שמוכיח מהגמ' חולין דף ק"ג: שאכל והקיא חייב כי נהנה גרונו, והכא אכל ונהנה גרונו ויש בשר בין השיניים ולכן צריך להמתין ו' שעות. ויש לעיין אם מונים השש שעות מוזמן ההקאה או מוזמן האכילה ועי' בדרכי תשובה ס"ק ט' שהביא מספר תוספות ירושלים שכתב דיש להסתפק דהא אינו מושך טעם, אמנם יש לומר דבעינן המתנת שש שעות מוזמן ההקאה דהוי כאכילה ממש, ועי'

אם עד נישואיה המתינה פחות משש שעות, וכן להיפך, ויש אומרים שאינה צריכה התרת נדרים כשמשנה מנהגה^{מב}.

כששתה התינוק חלב בהמה אבל חלב שינק מאמו אינו אסור כלל. וכן פסק בעל האבני ישפה זצ"ל להחמיר מספק.

מב. הגר"י בעלסקי שליט"א בשם הגר"י קמינצקי זצ"ל, ועי' בשו"ת אגרות משה חלק א' או"ח סימן קנ"ח שכתב דאחרי נישואיהם של איש ואשה שיש להם מנהגים שונים האשה צריכה לנהוג ככל מנהג הבעל בין לחומרא ובין לקולא, כיון שהאשה משועבדת לבעלה להיות עמו בביתו, וכך דינה מן התורה כמו הולך ממקום למקום שנותנים עליו דיני מקום שהלך שם בין לקולא בין לחומרא, ועי' בשו"ת מנחת יצחק חלק ד' סימן פ"ג-פ"ד, ועי' בספר יום טוב שני כהלכתו עמוד שכ"ב הערה נ"א שהביא עוד טעם מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, ועי' בספר תפילה כהלכתה פרק ד' הערה ד' בשם הגר"ש אלישיב שליט"א שפסק שאשה אחרי נישואיה צריכה לשנות נוסח התפילה ע"ש. ולגבי התרת נדרים עי' בשו"ת אגרות משה שם דפסק שאינה צריכה התרת נדרים, וכן דעת הגרש"ז זצ"ל ונתן טעם לדבר דכיון דאין אנו יודעים למי תנשא לכן מתחילה אין חלין עליה חיובי המנהגים בבית אביה, אלא עד שעה שתנשא לבעלה ולא לאחר מכן. ולענין התרת נדרים לחולה עי' בחיי אדם כלל קכ"ז דין י' שכתב במי שנהג

תמיד להמתין בין אכילת בשר לחלב ו' שעות, ועכשיו מפני חולשתו רצה לנהוג כהמקילין להמתין רק איזה שעות, כיון דלכל הדיעות, אין האיסור רק מחמת סייג וגדר, מהני לזה התרה, וכן בספר פרי הדר סביב לפרי ס"ק ח' אות ג' פסק דאם שותה חלב מחמת חליו ואי אפשר לו להמתין ו' שעות א"צ התרה, אבל אם שותה חלב בפחות מו' שעות מחמת חולשתו ודאי דצריך התרה, ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב' סימן שפ"ט, אמנם עי' בשו"ת פאת שדך סימן ל' שכתב דפשיטא דחולה א"צ התרה כיון דקיי"ל כדעת גדולי הפוסקים דלמנהג לא מהני התרה, ואם מתירין לצורך חולה א"צ התרה. וכן מוכח מדברי החכ"א בכלל מ' דין י"ג שכתב דלחולה יש להקל בהמתנת שעה וברהמ"ז וחטיטת שיניו, ולא הצריך התרת נדרים. ולענ"ד דאין זה מנהג פשוט אצל כל ישראל להמתין ו' שעות, והנמשך אחר מנהג מדינתו ומדינת אבותיו אין צריך התרת נדרים, אבל נכון להתנות מכאן ואילך כאשר יחזור לאיתנו שאינו מקבל המתנה זו כדין נדר. ועי' בספר פתחי הלכה תשובות מהבאר משה אות ו' שכתב דא"צ התרה מאחר שרוצה להחזיר מנהגו להמתין ו' שעות אחר שתעבור המחלה, וכן דעת כמה פוסקים להקל.

שמיפת הפה אחרי המתנת שש שעות

כט. אחרי המתנת שש שעות אינו צריך לשטוף הפה אא"כ יש שיורי בשר בפיו^{מג}.

נטיילת כדור תרופה שעשוי מהל"ב בתוך המתנת שש שעות

ל. מי שאכל בשר וממתין שש שעות מותר לו לבלוע כדור שעשוי מחלב בתוך זמן ההמתנה^{מד}.

חשש מראית עין בתוך שש שעות

לא. חלב שקדים וכדומה אף שאסור לשתותו עם בשר משום מראית עין, מ"מ בתוך שש שעות מאכילת בשר מותר לשתותו, ואין חשש של מראית עין^{מה}.

אכל גבינה ורוצה לאכול בשר

סעיף ב'

לב. אכל גבינה רכה או שאר מאכל חלבי אחר מותר לאכול בשר אחריו מיד, [ויש נוהגין להמתין חצי שעה], אבל צריך קינוח והדחה^{מי}, וצריך שיעיין בידיו שלא יהיה שום גבינה דבוק בהם, ואם

קפה עם חלב פרווה מיד אחרי אכילת בשר ואין חשש, ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן ס"ד ענף ה'.

מזו. עי' בלבוש שכתב טעם לקינוח משום דצריך להעביר טעם שומן של גבינה מפיו, ובמאירי בחולין דף ק"ד: כתב שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר בהמה, מקנח פיו מפני פירווי גבינה הנשארים בחיך ובין השיניים, שגבינה אף שבין השיניים מתנתקות הם בקנוח, עכ"ד, ולא הזכיר כלל הדחה, ומשמע לכאורה דסגי ליה בקינוח לבד. ועי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה וצריך שהביא לשון הלבוש וז"ל "יש אומרים שלא יחליף להקדים הדחה קודם הקינוח כי ההדחה אינה מועלת כלום בעוד טעם שומן הגבינה

מג. עי' ביד יהודה פירוש הקצר והארוך ס"ק ב'.

מד. עי' בשו"ת שבט הלוי חלק ב' סימן קי"ח, ועי' בשו"ת קובץ תשובות מהגרי"ש אלישיב שליט"א חלק א' סימן ע"ג שכתב דמותר לבלוע כדור שמעורב בו לקטו דהיינו סוכר החלב אחרי אכילת בשר, והטעם משום דבזמן הערבוב בתוך החומר הרי הוא נפסל מאכילת כלב.

מה. ברמ"א לעיל סימן פ"ז סעיף ג' מבואר שיש מראית עין רק כשאוכלם ביחד, ולא בזה אחר זה, ועי' מעדני השלחן ס"ק י"ט וכן בשו"ת יחודה דעת חלק ג' סימן נ"ט. וראיתי בספר הדר השלחן שכתב דלפי זה מותר לשתות

עודנו בפיו שאין ההדחה מבטלת טעם שומן הגבינה לכן צריך לעשות קינוח תחלה לקנח הפה מטעם שומן הגבינה ולבטלו ואח"כ להדיח מותר פירורי הגבינה שנאשרו בפיו מה שלא היה מועלת הדחה כן קודם הקינוח כי קודם הקינוח הפירורים נשארים דבוקין בשומן הגבינה שבפיו ויש מתירים להקדים אפילו ההדחה קודם הקינוח "עכ"ל. ועי' לקמן שהבאנו דעת הפוסקים שחולקים על הלבוש. ולדינא נראה דקיימא לן כדיעה השניה דלא כהלבוש וטעמם הוא משום דס"ל שההדחה מועלת להעביר מן הפה כל הפירורים הנמצאים שם ואפילו אותם פירורים שדבוקין בשומן ולא ס"ל שדיבוקם לשומן מעכב ההדחה מלהעבירם. אמנם הניחא לדעת הלבוש שהקינוח בא לבטל את טעם השומן שבגבינה אשר לפי זה מובן שפיר למה צריך קינוח והדחה דאין סומכין על הקינוח להעביר פירורים מן הפה, ונמצא שקינוח והדחה משמשים לב' ענינים נפרדים, שהקינוח הוא להסיר טעם השומן וההדחה היא להסיר הפירורים, אבל לדעת המאירי לעיל שטעם הקינוח הוי משום הסרת פירורי הגבינה מבין השיניים והחיק, צריך לומר דע"י בליעת המאכל שקינח בו נבלעו ג"כ אותם פירורים, שהרי כתב הפירורים כטעם לקינוח, ואם כן למה ליה הדחה כלל כיון שהקינוח מוציא הפירורים מן החיק ומבין השיניים, ונראה דלכן שפיר לא הזכיר המאירי הדחה כלל שאין לה כל טעם לפי דבריו. ואמנם המחבר הזכיר גם קינוח וגם הדחה שצריך לתרוייהו, וקצת

קשה דאם הקינוח מועיל אחר ההדחה ודלא כהלבוש, למה צריך כלל להדחה, ושמא אה"נ קיי"ל כטעמו של הלבוש בקינוח שבא רק לבטל טעמו של שומן הגבינה שבפה אבל אין סומכים עליה להוציא פירורים מהפה ומשום הכי בענין הדחה, ומי"מ מועילה ההדחה אף שנעשית קודם הקינוח וכנ"ל, עכ"ד. והנה יש לעיין אם אוכל גבינה או חלב בבוקר ואוכל אח"כ בשר בצהריים, והוא לכאורה מעשים בכל יום כגון מי שאוכל רק חלב וכדומה בארוחת בוקר, או שמסיים עכ"פ את הסעודה בחלב או גבינה, ובארוחת הצהריים אוכל בשר בתחילה לפני שאוכל דברים אחרים, ונמצא שלא עשה קינוח והדחה בין החלב להבשר. וראיתי בספר חוט שני על הל' רבית עמוד קנ"ה שכתב שעד שש שעות אחרי אכילת גבינה או חלב צריך קינוח והדחה, ולכן במקרה הנ"ל שהוא מעשים שבכל יום, לדבריו יש לעשות קינוח והדחה לפני שמתחיל לאכול בשר אלא אם כן עברו שש שעות. ולמעשה נראה שזו חומרא גדולה, משום דלדעת המקילים להמתין שעה לאחר אכילת בשר נחלקו הט"ז והש"ך אם צריך קינוח והדחה, וכל שכן מגבינה לבשר שאינו צריך קינוח והדחה אחרי שעה לכה"פ לדעת הש"ך, ואף הט"ז לא מצאנו שהחמיר אלא בבשר שבודאי יש בו יותר חשש שנשאר בין השיניים. ושוב ראיתי בשו"ת יבקש תורה חלק ט' סימן ח' שהביא דתלוי במח' הט"ז והש"ך, והוסיף דבפחות משעה נראה דצריך לעשות קינוח והדחה ואין להקל בזה, ועוד

הוא בלילה צריך לרחצם כיון שאי אפשר לעיין בהם היטב^מ, ויש נוהגים לרחצם אפילו ביום^{מח}, ובשעת הדחק אפשר רק לעיין היטב

פחות מחצי שעה, דאין כוונת הזוהר שעתא חדא ס' מינוט, רק שיעור זמן אחד הנקרא סמוך וזה הוא פחות מחצי שעה. ושוב ראיתי בשו"ת משנה הלכות חלק ו' סימן קל"ה שהחצי שעה הוא פשרה בין הזוהר שמצריך שעה ובין השו"ע שאין צריך להמתין כלום ולכן עשו פשרה על חצי שעה עכ"ד, ועי' בספר דרכי הלכה שהביא דברי הגר"ח קניבסקי שליט"א שאמר דאביו בעל הקהלות יעקב והחזון איש זצ"ל לא נהגו כלל להמתין אחר גבינה רכה, וכן סתימת כל הפוסקים. ומצאתי בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן ס' אות י"א שכתב דלכתחילה יש להחמיר להמתין שעה שלימה כפשטות דברי הזוהר, וכן הוא בלשון הש"ה הקדוש, וכן הוא המנהג בסקווירא. ובאות י"ב הוסיף דיש להמתין דוקא אחרי מאכלי חלב, אבל אחרי חלב או קפה אין צריך להחמיר. ובקובץ מבית לוי יורה דעה עמוד ל"ו סעיף ט"ו הביא דעת בעל השבט הלוי שליט"א דהמנהג הוא להמתין חצי שעה בין אכילת חלב לאכילת בשר, וטעמו מפני שבזוהר הקדוש כתב שאסור לאכול בסעודה חדא ובשעתא חדא, והכוונה שעתא חדא היינו שלא יהא סמוך, ובכל מקום סמוך הוא בתוך חצי שעה, כגון סמוך למנחה. ועל כן כדי שלא יהא סמוך הנהיגו הרחקת חצי שעה, עכ"ד.

מח. עי' בש"ך ס"ק ט' שהביא מהטור שכתב בשם הרי"ף דאפילו ביום

מצאתי בסוף ספר פתחי הלכה תשובה מהבאר משה זצ"ל אות ח' שנשאל לפי הש"ך ס"ק ז' האם מספיק המתנת שעה אחת בלי עשיית קינוח והדחה אחרי אכילת גבינה, והשיב מנהגינו לפסוק שבכל פעם יקנח פיו אחר גבינה קודם בשר שכן דרך הגבינה להתדבק, אבל בגבינה רכה (בלשון המדינה "קאטטז טשיז" [• £] הרך) להמיקל יש על מה ועל מי לסמוך. וצ"ע איך יתכן להחמיר בגבינה יותר מבבשר.

מז. שו"ע סעיף ב'. ואין צריך להמתין שש שעות כמו אחרי אכילת בשר, כי הטעמים של רש"י והרמב"ם אינם שייכים גבי גבינה. ויש ממתניין חצי שעה והובא המנהג הזה בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב' סימן ש"צ, ועי' בספר הליכות שלמה הל' שבועות פרק י"ב ס"ק י"ג שהגרש"ז זצ"ל סבר דאחר אכילת שאר מאכלים חלביים אף דסגי בהדחת הפה כבר נהגו העולם להמתין חצי שעה, וכך נהגו בבית הגרש"ז בחג השבועות לאכול מאכלי החלב לאחר הקידוש ביום, ולאחר חצי שעה נטלו ידים לסעודת החג שהיתה במאכלי בשר ביום ובלילה. ועי' במעדני השלחן ס"ק י"ח שפסק דיש להמתין חצי שעה בין אכילת חלב לבשר וגם לעשות קינוח והדחה, ועי' בשו"ת מעדני מלכים סימן פ"ה שהסביר מנהג זה, ועוד ע"ש שהביא פשט בהבנת המנהג להמתין חצי שעה בין אכילת גבינה לבשר משום דמה שכתב בזוהר "בשעתא חדא" דהיינו שלא להיות

צריך נטילת ידים, לפי שלפעמים הגבינה שמינה ונדבקת בלחלוחית הידים ולא אדעתיה, והביא עוד הש"ך שם דכן דעת האחרונים וכ"כ העט"ז דכן נוהגין. וכן דעת הפרי חדש ס"ק ח', וכ"כ ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ט"ו, ובכף החיים ס"ק ל"ב. ועי' באורחות הבית פרק ז' סעיף ט"ו, ובדי השלחן ס"ק מ"ד, אמנם החכמת אדם כלל מ' דין י"ב והערורן השלחן בסעיף ח' מקילים דביום אינו צריך נטילה. ובתחילת דבריו הביא הש"ך שם דעת רבינו ירוחם דגם בלילה אם יש לו נר יפה א"צ נטילה, והמהרש"ל פירש יותר דבעינן נר יפה כעין אבוקה, ולפי זה לדעת המקילין ביום, בזמנינו ה"ה דישראל להקל בלילה דאור של זמנינו נחשב בודאי כנר יפה, וכן בשעת הדחק שלכ"ע יש להקל ביום, ה"ה בזמנינו בלילה כשיש לו אור. ועי' בבדי השלחן ס"ק מ"ה שכתב דהנטילה בין אכילת גבינה לבשר צריך להיות כמו מים אחרונים שהוא לכל הפחות עד פרק שני של האצבעות אבל אם גם למעלה מזה התלכלך ודאי צריכים ליטול שם, ועוד הוסיף שם דאינו צריך ליטול ידיו עם כלי. ועי' במעדני השלחן ס"ק י"ט שהביא דאין ליטול ידיו עם מים רותחים דאי אפשר להעביר הזוהמא במים רותחים ומהנכון ליטול ידיו במים עם סבון שהם מנקים את הידים ומעבירין מה שהיה מקודם, ומסתבר דהיום כשיש מגבונים רטובים אפשר להשתמש בהם כדי להעביר הזוהמא במקום לרחוץ הידים.

ולענין אם צריכים לרחוץ הידים אחרי שתיית כוס חלב נחלקו בזה

הפוסקים, הרש"ש בחולין קג: כתב שאינו צריך ליטול ידיו, ודקדק דמשו"ה נקט במתני' גבינה ולא חלב, דבחלב א"צ נטילת ידיים וגם א"צ קינוח דאינו נדבק בחניכיים ובין השיניים וסגי בהדחה לחודה, והו"ד בדרכי תשובה ס"ק ל"א, וכן דעת הגר"מ שטרנבוך שם ועוד כמה פוסקים, אבל באו"ה כלל מ' דין ח', כתב להחמיר ליטול ידים כי חוששין שמא החלב יזוב מפיו על הכוס ואחרי כן יגע בה, וכן החמיר בבדי השלחן ס"ק מ"ג ובקונטרס להגר"י רובין הל' בב"ח סעיף כ"ד.

ולענין אם צריכים לרחוץ הידים אחרי אכילת גבינה עם מזלג, הפרי חדש בס"ק ט' כתב דא"צ לרחוץ ידיו, והפמ"ג שפ"ד ס"ק כ' הביא דבריו וכתב דמ"מ הנכון להחמיר בדבר שאין בו טורח. ועי' בחגורת שמואל ס"ק כ"ה, ובבן איש חי שנה ב' פרשת שלח אות י"ד, וכן דעת הדרכי תשובה ס"ק כ"ג והכף החיים ס"ק ל"ד, שכתבו דאם אכל גבינה עם מזלג יש להחמיר בנטילת ידים לפני אכילת בשר, וכן כתב לי הגר"ח קניבסקי שליט"א שנכון ליטול ידיו שמא נגע במאכל, וכ"כ בבדי השלחן ס"ק מ"ג. אמנם הערה"ש סעיף ח' כתב להקל כהפר"ח, וכן בשלחן גבוה ס"ק ח' והרב ישראל בעלסקי שליט"א פסקו להקל בנטילה אחרי אכילת גבינה לפני אכילת בשר כשאכלו במזלג.

ולענין נטילת ידים בין אכילת דגים עם מזלג לאכילת בשר עי' בשו"ת מעדני מלכים סימן נ"ז שכתב דאין מקום להחמיר בזה, ואפילו כשאוכל עם ידיו

ביום אם אין לו מים בסמוך מט.

היה בדרך ואין לו מים

לג. היה בדרך ואכל גבינה או תבשיל של גבינה ונגע בו בידיו, ורוצה לאכול בשר ואין לו מים לרחוץ ידיו למים אמצעיים מותר לו לרחוץ ידיו בשאר משקין, ואין צריך להמתין עד שיגיע למקום שיש מים.

דיני קינוח והדחה

לד. הקינוח האמור בין אכילת גבינה לאכילת בשר הוא על ידי שילעוס פת או כל דבר שירצה, חוץ מקמח ותמרים וירקות לפי שהם נדבקים

מט. פמ"ג שפ"ד ס"ק ט', ועי' בכף החיים שם שכתב שאפשר להקל בשעת הדחק, אבל אם אפשר יגב ידיו בבגד להסיר הלכלוך מהידים.

ג. הש"ך ס"ק י' מביא מח' בין הראב"ד ומהרש"ל אם צריכים מים דוקא למים אמצעיים, דעת הראב"ד דשאר משקים אינם כשרים מפני שהם שמנים וצחים ואינם מנקין את השומן ואת המאכל, ודעת המהרש"ל דכיון שכל המשקים כשרים למים אחרונים לנקות הזוהמא כ"ש שמנקים ומעבירים לחלוחית המאכל, וסיים הש"ך דאין כדאי בסברא זו לדחות דברי הראב"ד ובפרט להקל בדבר שאין בו טורח כלל, ומשמע קצת מדבריו דבמקום טורח אפשר לסמוך על המקילים. ועי' בדרכי תשובה ס"ק כ"ו שמביא מהברכי יוסף שסובר שבשעת הדחק כגון שהוא בדרך ואין לו מים יכול ליטול ידיו עם שאר משקין, ועי' בהערה לעיל שיש פוסקים שמקילין בשעת הדחק דסגי בניגוב.

אם הוא מיסב בסעודה וקשה לו לילך ליטול ידיו ג"כ אין צריך ליטול ידיו רק מהנכון שינגבם והוי כנטילה כמבואר בכף החיים ס"ק ל"ג. וכן פסק בשו"ת אבני ישפה חלק ד' סימן פ"ז ענף ד'. ובענף ה' שם נשאל אם סגי לקנח המזלג לפני אכילת בשר, או שצריך דוקא להדיחו. וכתב דאפשר שהוא תלוי במח' שו"ע ורמ"א בסימן קט"ז סעיף ג' שהשו"ע שסובר דצריך רחיצה בין אכילת דגים לבשר היינו משום שאכלו הדגים בידים, והוי הידים כמו מזלג, וצריך דוקא רחיצה. אבל הרמ"א שכתב שלא צריך רחיצה ביניהם, ע"כ צ"ל דסגי במה שמקנח את ידיו ואם כן סגי לקנח מזלג. ובענף ו' שם הוסיף עוד שאלה בענין בשר ודגים דאם הכניס כף של דגים לתוך אורז האם מותר לאכול האורז עם בשר. והשיב דכיון שהוי דבר מועט מותר, ולפי דעת השו"ע ירחץ היכא שאפשר, אבל אם אינו יכול שפיר דמי, וכן דעת בעל השבט הלוי שליט"א וטעמו כי אינו אלא תערובת טעמים.

בחניכין ואין מקנחים יפה, וכן צריך להדיח פיו במים או בייץ, או שאר משקים^{נא}.

נא. שו"ע שם. והנה פשוט לשון המחבר מורה שצריך קודם קינוח ואח"כ הדחה, שכתב ואח"כ ידיח פיו וכו', וכדברי הלבוש שהזכרנו לעיל שהדחה לא מועילה לפני קינוח, אך עי' ש"ך ס"ק י"א שהביא דאינו צריך לדקדק בסדר הקינוח והדחה, אלא יכול להקדים איזה שירצה ושכן הביא הב"י, וכן דעת החכמת אדם כלל מ' דין י"ב והערוך השלחן, וכ"כ היד יהודה והחפץ חיים כהש"ך. ועי' דרכ"ת ס"ק כ"ח שהביא דברי הלבוש שחולק על הש"ך וסובר שהסדר הוא, דצריכים להקדים קינוח להסיר הגבינה מהפה ואחר כך הדחה, והביא שם עוד פוסקים שסוברים כהש"ך. ועי' בבדי השלחן ס"ק נ"ח שהסתפק אם שתיה רגילה נחשב כהדחה או שמא צריך להשהות המשקה בפיו ולסבבו שם, ועי' בביאורים שם ד"ה שילעוס שהסיק דצ"ע לדינא, ועי' בקונטרס להגר"י רובין הל' בב"ח הערה נ"ה שהיקל לגבי הדחה שלא צריכים להדיח פיו ממש במשקה דהיינו לסבבו בפיו אלא בשתיה רגילה סגי, אמנם שמעתי שיש כמה פוסקים שליט"א שמחמירים דצריך לסבבו בפיו, ולכן יש לעשות שאלת חכם איך לנהוג. עי' פ"ת ס"ק ה' בשם הפרי תואר ס"ק ז' שהקינוח הוא דוקא שיבלע פת, ולא שילעוס ויפלוט, וכתב הפ"ת דלכתחילה בל"ה צריך לבלוע ולא לפלוט משום הפסד אוכלין, אמנם הפמ"ג שפ"ד ס"ק י"ב תמה שברמב"ם מבואר להיפך, שכתב ובמה יקנח פיו בפת או בפירות

שלועסן ובולען או פולטן, וכן משמעות לשון המחבר שכתב שהקינוח הוא שילעוס דמשמע שהקינוח תלוי בלעיסה ואין נ"מ אח"כ אם בולע או פולט. ובשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן ס' אות ט"ז הביא דוגמא מצויה אם למשל מצא בשבת לפני שחרית בשר בין השיניים ומסירו, ולפי מה שכתב הפ"ת דלקינוח צריך דוקא שיבלע, והרי קודם התפילה אינו רשאי לאכול כלום, ואם כן אינו יכול לשתות קפה עם חלב, אמנם בכה"ג אפשר לסמוך על דברי הפמ"ג הנ"ל שכתב דמשמעות הפוסקים משמע שקינוח תלוי בלעיסה אפילו אינו בולע, וכ"כ בדרכי תשובה ס"ק ל' בשם שו"רי ברכה, וכן כתב ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק י"ח, ועכ"פ צריך ללעוס בדבר שמקנח, ולכאורה יש לומר דאפילו לפי מה שהעיר הפ"ת שיש בזה איסור משום הפסד אוכלין, יש לומר כיון שאי אפשר לו בענין אחר מותר, עכ"ד.

ולגבי צחצוח במברשת שיניים במקום קינוח והדחה, עי' בספר פתחי הלכה להרב בינימן פוארסט שליט"א תשובה ב' מהבאר משה דפסק שבמקום שצריך קינוח והדחת פיו מהני גם כן צחצוח שיניים במברשת שיניים, אמנם הרב פוארסט בספרו פתחי הלכה ארטסקרול פרק ח' הערה כ"ג מחמיר בזה, ושמעתי שיש מורי הוראה שליט"א שסוברים שהוא רק במקום קינוח ולא במקום הדחה, אך מ"מ כיון שהרגילות ששוטף אח"כ את פיו במים ממילא יש בזה גם

קינוח והדחה לפני אכילת בשר עוף

לה. כתב המחבר שאם בא לאכול בשר עוף אחר גבינה אינו צריך לקנח ולהדיח פיו ולרחוץ ידיו^ב. ונחלקו האחרונים בדעת הרמ"א בזה וראה הערה^ג.

פיו עד שאינו מרגישו יותר, ועוד עי' שם ס"ק ס"ד שסובר שביום אפשר שצריך לעיין בידיו ואם מוצא שמנונית פשוט שצריך לרחצם.

נג. לשון הרמ"א ויש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה וכן נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלים אחריה אפילו בשר עוף כמו בגבינה אחר בשר ויש מקילין ואין למחות רק שיעשו קינוח והדחה ונטילת ידים מיהו טוב להחמיר, עכ"ל, ונחלקו האחרונים אם מה שכתב הרמ"א להצריך קינוח והדחה לפני אכילת עוף הוא רק בגבינה קשה דאיירי בה מקודם או שבכל גבינה צריך עכ"פ קינוח והדחה גם לפני אכילת בשר עוף. ובערוך השלחן סעיף י' הבין כפשטות לשון הרמ"א שלא הצריך קינוח והדחה לפני אכילת בשר עוף אלא בגבינה קשה, ולא נחלק על עיקר הקולא של המחבר, אמנם עי' בבדי השלחן ס"ק ע"ד שכתב דאף לבשר עוף אחר גבינה רכה צריך קינוח והדחת הפה ונטילת ידים, וכן דעת כמה אחרונים. ועי' במגילת ספר אות ז' שכתב דהדבר תמוה לדעת המחמירים שהרמ"א יבוא לחדש לנו מנהג שנהגו נגד דין המבואר בגמ' להיתרא ויכתוב כל זה ברמז קל, ולכן אין צריך קינוח והדחה כשיטת המחבר.

הדחה. ובספר הרחקות והזהרות פרק ב' סעיף י"ב הביא משיעורי הרב מרדכי גרוס שליט"א שנקט דאין הניקור בין בקיסם ובין במברשת שיניים מועיל במקום קינוח הפה ואם שוטף הפה במים כשמנקרו במברשת השיניים נחשב כהדחה בלבד. ובעל האבני ישפה זצ"ל השיב לי בתשובה דלא נראה שמועיל צחצוח שיניים במקום קינוח בין מאכלי חלב למאכלי בשר, שהרי השו"ע בסעיף ב' כתב שקימחא ותמרי לא מועילים לקנוח לפי שהם נדבקים לחניכיים ואין מקנחים יפה, ואם כן צחצוח שיניים עם משחה ומברשת דומה לקימחא ותמרי, אבל להדחה ודאי שמועיל צחצוח במברשת ומים שהרי סוף סוף הוא מדיח את הפה.

נב. שו"ע שם וכן הוא להדיא בגמ' חולין ק"ד: תנא אגרא חמוה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, הוא תני לה והוא אמר לה בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה. עי' זבחי צדק ס"ק כ"ו ובספר בן איש חי פרשת שלח אות י"ד, ועי' בבדי השלחן ס"ק ס"ג שכתב דלהמחבר אין מחמירים דוקא בסתמא שאין שיורי גבינה בפיו, אבל אם רואה שנשאר ממנה על ידיו צריך לרחצם, וכן אם הרגיש שיש גבינה בפיו צריך לרחוץ או לקנח

גבינה קשה

לו. נוהגין להמתין שש שעות אחרי אכילת גבינה קשה^ה, אפילו לפני אכילת בשר עוף^ה.

נד. הט"ז בס"ק ד' כתב דלדעת הרמב"ם שטעם ההמתנה לאחר אכילת בשר הוא משום בשר שבין השיניים, זה לא שייך בגבינה קשה, דגם בבשר שבין השיניים לא הוי קרינן ביה בשר אי לאו דגלי קרא הבשר עודנו בין שיניהם ומ"ה גבינה שבין השיניים לא הוי גבינה כלל, אך לדעת רש"י ודעימיה שהוא משום שומן המושך טעם פשיטא דיש להחמיר גם בגבינה מתולעת, ולפ"ד לכאורה כשרק לעס גבינה קשה כגון הלועס לתינוק אין טעם להחמיר ולהצריך המתנה, שהרי גם בבשר מה שמחמירים בזה הוא מחמת הטעם של הרמב"ם, אמנם עי' בדרכי תשובה ס"ק ל"ד שכתב דה"ה אם לועס גבינה קשה יש להמתין כמו בלעיסת בשר.

נה. רמ"א שם עי' ט"ז ס"ק ד' וש"ך ס"ק ט"ו שנחלקו מה נחשב גבינה קשה, דהט"ז כתב דרק בגבינה מתולעת או גבינה שהועמדה בקיבה יש להחמיר, אבל בסתם גבינה ישנה שנתייבשה או בחמאה אין להחמיר אלא מי שנוהג בתוספת פרישות וזהירות, והט"ז לטעמי' דהחומרא בגבינה קשה היא רק לדעת רש"י דחיישינן להמשכת טעם, ולכן בסתם גבינה קשה אין להחמיר אלא רק במתולעת וכדו' שיש לה שומן המושך טעם. אך הש"ך כתב שמן הסתם אם היא ישנה ו' חדשים חשיבה כגבינה קשה, ועל

אלו גבינות צריך להמתין שש שעות לפני אכילת בשר, וכ"כ החכמ"א כלל מ' דין י"ג, ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק ט"ו שכתב דלסברת הש"ך גבינה נמי מיקרי גבינה בין השיניים ודלא כהט"ז, ולכן ס"ל דכל שהיא קשה אף בלא שומן יש להחמיר. ועי"ש בחכמ"א שאף תבשיל של בשר אין אוכלים אחרי גבינה קשה, אלא אחרי שש שעות, וכן להיפך שגם אחרי תבשיל של בשר אסור לאכול גבינה בלא המתנת שש שעות ואם אכל לפני זה עובר על הפסוק "ואל תטוש תורת אמך". ועי' בספר הליכות שלמה שם שפסק הגרש"ז זצ"ל להחמיר אפילו בגבינה שלא שהתה ששה חדשים כגבינה קשה משום די"א דבזמנינו מתקשה הגבינה ע"י אופן עשייתה כמו שהיתה מתקשה בזמן השו"ע, וכבר מפורסם בכמה ספרים בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שכל גבינה שעברו עליו י"ב חדשים יש להמתין שש שעות לפני אכילת בשר, וכששאלתי את הגר"ח קניבסקי שליט"א הלא שיטה זו נגד מה שכתב בש"ך שגבינה נחשבת קשה אחרי שש חודשים כתב לי שכך פסק החזון איש זצ"ל, ועדיין לא הבנתי מהיכן המקור להחזון איש, ושוב ראיתי בספר שו"ת מעדני מלכים לבעל מעדני השלחן שליט"א סימן פו-פח דכתב שאפשר דהמקור להחזון איש הוא פשרה בין האו"ה שסובר דצריכים להמתין שש

שעות אחרי גבינה ישנה דהיינו ו' חדשים לבין הט"ז שסובר דבגינה ישנה ואינה מתולעת אין להחמיר יותר מקינוח וניקור שיניים והדחת פה וידים כי אם מי שנוהג פרישות וזהירות, ולכן אמר החזון איש לחכות על גבינה ישנה רק כשעברו י"ב חודש דהוא פשרה בין השיטות, ודוגמה לזה ממנהג העולם להמתין חצי שעה בין אכילת חלב לבשר לדעת השו"ע אין צריך להמתין כלום, ואילו לדעת הזוהר צריך להמתין שעה, נמצא דבזה שמחכים חצי שעה הוא פשרה בין השיטות, אמנם להלכה נקטינן שגבינה ישנה היא של ששה חדשים עכ"ד, והשיב הגר"ח קניבסקי שליט"א שהוא קיבל את התשובה הזו ויישר כחו.

ולענין מעשה לגבי זמן ההמתנה אחרי אכילת גבינה קשה ממש, הנה הרמ"א כתב דכן נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה וכו', ולא פירש שיעור זמן ההמתנה, אמנם הט"ז שם כתב דהיינו המתנת שש שעות, אבל הש"ך ס"ק ט"ז הביא מספר מצרף לחכמה דסגי בהמתנת שעה אחת, והסכים הש"ך דהכי משמע לישנא דהזוהר פרשת משפטים. [ומדבריהם יש ללמוד שטעם החומרא בגבינה קשה הוא מחמת דברי הזוהר ולא כמו שהבאנו לעיל מהט"ז דהוא משום המשכת טעם, וכנראה צ"ל שהקפידא של הזוהר בשעה חדתא היא רק במאכל שיכול להידבק בשיניים ולכן זה רק בגבינה קשה ולא בכל חלב וגבינה, וכנראה שבזה תלויה

מחלוקתם כאן אם צריך המתנת שש שעות או שסגי בשעה אחת]. והפמ"ג ס"ק ט"ז כתב דשאר אחרונים החמירו בש"ש כזוהר, והיינו דאף מטעם הזוהר צריך להמתין שש שעות, [ועי' מה שהבאנו לעיל משמי' דהכו"פ]. וכן בשער הציון סימן תצ"ד ס"ק ט"ז כתב להחמיר להמתין שש שעות, וכן החמירו הרבה פוסקים.

ולענין אם מותר לאכול בשר אחרי גבינה קשה בתוך סעודת מצוה עי' בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן קי"ב ענף ה' שהביא שיטת החכמת אדם כלל מ' דין י"ג דאם חולה אכל גבינה קשה מותר לאכול בשר בהמה אחרי שעה וחיטוט שינוי, ולפי זה ה"ה ג"כ עבור סעודת מצוה שהוא גם צורך יהיה מותר בשעת הדחק, וכן הרבה פעמים מוצאים היתרים לצורך סעודת מצוה, אמנם ע"ש שמביא שהגאון ר' דוד מורגנשטערן שליט"א אמר בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שאחרי אכילת גבינה קשה אין היתר לאכול בשר אלא אם ישן שינת קבע על מיטתו וגם עברו שלש שעות, והוסיף שמרן שליט"א לא היה מיקל עבור סעודת מצוה, וכן יש לנהוג לא להקל כבחולה משום דיש דברים אחרים לאכול. ויש ללמוד ממה שהביא המשנה ברורה שם ס"ק ט"ז גבי סעודת יו"ט של שבועות שאם אוכל גבינה קשה צריך להמתין שש שעות קודם אכילת בשר, ובודאי זה לא גרע מסעודת מצוה.

גבינה צהובה

לז. יש מחמירין להמתין אחרי אכילת גבינה צהובה שש שעות כיון שזה נחשב כגבינה קשה¹, ויש מקילינ² בזה שאין דינה כגבינה קשה.

בדבר, ושמחתי לראות שהביא בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שמצריך להמתין שש שעות כמו בין בשר לחלב ולזה דעתי מסכמת".

נז. דעת האגרות משה הובא בשו"ת משנה הלכות שם, וכן דעת הגר"א קוטלר זצ"ל. וכתב בספר מאור השבת חלק ג' עמ' תכ"ו "הגבינה הצהובה המצויה בינינו איננה הגבינה הקשה עליה דברו הפוסקים, שההיא היתה כ"כ קשה שהיו צריכין "ריב אייון" (מגרדת) לחותכה". ועי' דעת בעל שו"ת באר משה סוף ספר פתחי הלכה עמוד ק"נ שכתב דהגבינה של ארצות הברית הוא מתיר בלי שום חילוק. והגרי"י פישר זצ"ל בשו"ת אבן ישראל חלק ט' סי' ס"ח כתב, וז"ל "מה שלמד גבינה קשה מדין אכילת בשר, הוא משום דהא דבאכילת בשר צריך לחכות שש שעות, הוא משום שני טעמים שנאמר בו, א) מפני שטעם הבשר נמשך זמן רב, ב) משום בשר שנשאר בין השיניים, ועד שש שעות עוד חשיב בשר, ואח"כ כבר נתקלקל ואין עליו שם בשר, עיין ט"ז סימן פ"ט סק"א, וא"כ גבינה צהובה אשר הנדון בה, אינה קשה כ"כ כמו גבינה ישנה שהיה אז שנשארה בין השיניים, ואין נשאר ממנה בין השיניים יותר מסתם גבינה רכה, וגם כיון שאינה ישנה כל כך כמו שהיה מלפנים שהיתה ישנה יותר משהיה חדשים, ולכן אין הטעם נמשך יותר מחצי שעה, וגם אינו

נו. כן דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א מובא בספר הלכות חג בחג שבועות הערה קי"א, ועי' בשו"ת שבט הלוי ח"ב סימן ל"ה, וז"ל "וכהיום ידוע שגם הגבינה הרכה נותנים לתוכה קיבה, ושיעור הקפאת הגבינה תלוי בכמות הקיבה שנותנים לתוכה, וא"כ שוב אין לנו גבול בזה אם לא כמש"כ הרמ"א בתו"ח סימן ע"ז ובש"ך ס"ק ט"ו כל שהיא בגדר קשה, ומש"כ דבש"ך משמע כל שקשה אפי' פחות מו' חדשים יתכן שמשמע כן אבל לשון הת"ח לא יראה כן, מ"מ גם אנכי דרכי להחמיר בזה, וטעמי דכהיום הכל נמכר בחנות ויש כל מיני גבינות אלה שהם פחות מו' חדשים ואלה שהם יותר מו' חדשים והי' צריך לזה לוח זמנים מתי נעשו, וזה בלתי אפשרי, ע"כ עלינו להחמיר בכל קשה, דבלא"ה מצאתי באחרונים שנוטים להחמיר בקשה אפי' פחות מו' חדשים ולהקל בכל רכה גם כשהיא קצת מלוחה וגם כשנותנים לתוכה איזה טיפות מעמיד כידוע, עכ"ל. וכן דעת הגר"נ קרליץ שליט"א, ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב' סימן שפ"ח שהביא דעת בעל המנחת יצחק, ועי' בספר מאור השבת חלק ג' מכתבי הגרש"ז אויערבך מכתב ל"ח שכתב דיש מחמירים בזה, ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק ט"ז סימן ט' וז"ל "הנה זה דרכי מעולם להחמיר בזה להמתין שש שעות, הגם ששמעתי בשם הגרמ"פ זצ"ל שהקיל

חריף יותר מכל גבינה, ול"צ לחכות שש שעות", עכ"ל. וכן דעת הגר"מ הלבארשטאם מובא בשו"ת שב וירפא סי' כ"ו ד"ה וכן. ודעת הגר"ד פיינשטיין שליט"א מובא בקונטרס הלכה ברורה בב"ח הערה נ"ה שאינה גבינה קשה כיון שאינה קשה במציאות אפילו אם היא ישנה יותר. וכן דעת בעל רבבות אפרים הובא בספר יגל יעקב הערה רמ"ז. ועי' במנחת אשר שמות סי' ס"א אות ב' וז"ל "אין להחמיר בזה, וברור כשמש שבגבינה צהובה דידן הנמס בפה לא שייך כלל שישאר בין השיניים לאחר שעה, ופשוט גם דאין זה בכלל גבינה קשה שהפוסקים דברו בה שהיה קשה מאד עד שנשאר לאחר שעות בין השיניים כמו בשר", עכ"ל. ועי' בספר נזר החיים בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א עמוד 213. וראיתי בשם הרב אליהו פאלק שליט"א שאם אכל גבינה צהובה בערב שבת ובשבת עוד לא נגמר המתנת שש שעות ואינו יכול לאכול הסעודה שאוכלים בה בשר אפשר להקל להתחיל לאוכלו מפני שיש מח' הפוסקים בזה. ושמעתי בשם הגר"י בעלסקי שליט"א שבארה"ב הרבה פוסקים מקילים בכל גבינה קשה מפני שאינם בגדר קשה המבואר בנו"כ, אמנם בגבינת "פערמוזען" יש להחמיר להמתין שש שעות לכו"ע, אבל הגר"ד פיינשטיין שליט"א מיקל גם בזה משום דאינו קשה במציאות אפילו אם עברו שש חדשים, וכך שמעתי ממו"ר הגר"י לרנר שליט"א שאומרים בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שאין לנו היום גבינות קשות ממש כהגדר שראינו בנו"כ. ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן קי"ב

ענף ב' שכתב דגבינות הצהובות המצויות בינינו לכאורה אינן בני ששה חדשים, אבל ידוע שכבר חקרו בזה דחברת תנובה משהה הגבינות עד שיווקם לחנויות בין חודשיים לששה חודשים, ועוד יש סברא להחמיר בצירוף מה שהביא בדרכי תשובה ס"ק ל"ד בשם הפמ"ג דאף אם הגבינה לא עבר עליה ששה חודשים, כל עוד שהיא קשה במציאות יש לה דין כגבינה קשה. ועוד יש סברא להחמיר משום שהתוצאה של הגבינות היום הוא אותו תוצאה של גבינות שעברו ששה חודשים, אע"פ שהתהליך היום הוא יותר מהר. וכבר ידוע שהגר"ש וואזנר שליט"א והגר"ש אלישיב שליט"א החמירו בגבינה צהובה, ואפילו גבינה משולשת, והגרשו"א זצ"ל החמיר בגבינה מותכת שיש בה אחווי שומן גבוהים. ושוב ראיתי בשו"ת שלחן הלוי חלק א' פרק כ"ב שאלה א' שנשאל לגבי גבינה שייצורה ו' חדשים לפני אכילתה, אלא שיום או יומיים מיד אחר ייצורה, צוררים ועוטפים הגבינה בפלסטיק אטום, ולא נשתנה הגבינה בכלל מאותו זמן, האם בכה"ג חל על הגבינה דין של גבינה קשה משעת העיטוף, והשיב דאין שום יסוד להחשיב גבינה שנארוה לששה חודשים כגבינה קשה, ואין צריך להמתין שש שעות לאחר אכילתה כשרוצה לאכול בשר, וכדאי לעיין במה שכתב באריכות בביאור הענין. ועי' בשו"ת בכרמי יהודא להגר"י שפירא זצ"ל תשובה שס"א נשאל על גבינה צהובה היום אם הוא בכלל גבינה קשה והשיב דנראה שלא הוי גבינה קשה.

גבינה קשה שנתרככה על ידי בישול.^ל
 לה. נחלקו הפוסקים בגבינה קשה שנתבשלה ונתרככה כמו שמצוי
 במאכל שקורים "פיצה" שיש עליו גבינה מותכת, יש מחמירין שהיא
 כגבינה קשה, ויש מקילין בזה.^{נח}

המתנה אחרי שתיית חלב

לפ. אחר שתיית חלב יש להדיח ולקנח פיו וידיו,^{נט} ויש מחמירים בזה

קשה, דהיד יהודה עצמו נקט דהטעם
 להחמיר הוא משום שהגבינה מדבק בין
 השיניים, ופי זה באמת כשנתרכך ע"י
 בישול אין טעם להחמיר, אבל לפי הטעם
 שכתב הט"ז שהטעם מושך בפה יש לומר
 דאף לאחר שנתבשלה יהיה אותו חשש
 של משיכת טעם ולכן הסיק דדין זה צ"ע.
 ועוד ראיתי במגילת ספר עמוד י"ט
 שהביא דברי הבדי השלחן הנ"ל והוסיף
 דעצם דבר לומר שיש משיכת טעם הוא
 מחמת השומן, וצ"ע דאם כן גם אחרי
 חמאה יש להמתין ולמעשה בט"ז מבואר
 להדיא דאחרי חמאה אין צריך להמתין.
 ושמעתי שיש עוד מורי הוראה שמקילים
 כהיד יהודה. ועי' בשו"ת ודברת במ סימן
 רי"ב שכתב שם דהגר"ד פיינשטיין כתב
 דלכאורה נראה שאין חילוק בין גבינה
 קשה שנתבשל ללא נתבשל, אבל אפשר
 במקום צורך שיש מקום להקל יותר
 כדעת היד יהודה, וצ"ע. ויש לציין שכל
 זה מדובר לשיטתו אם היה כזה מציאות
 היום של גבינה קשה, אבל כבר הזכרנו
 שדעתו דבזמנינו הגבינות שלנו אינם
 קשים.

נט. עי' או"ה כלל מ' דין ח', ועי' דרכי
 תשובה ס"ק ל"א. והנה לשיטת
 הלבוש שהבאנו לעיל שטעם קינוח

נח. עי' קובץ תשובות חלק א' סימן נ"ח
 שמחמיר בגבינת פיצה, וכן דעת בעל
 מעדני השלחן שליט"א בספרו שו"ת
 מעדני מלכים סימן צ', עי' דרכ"ת ס"ק
 מ"ג. ועי' בספר הליכות שלמה הל'
 שבועות פרק י"ב סעיף י"ג שהגרש"ז
 אויערבך זצ"ל החמיר בגבינה מותכת
 ובגבינה קרושה, וכן מובא שיטתו
 בתשובה במאור השבת חלק ג' סימן ל"ח
 ס"ק א', וכן שמעתי בשם הגר"מ
 שטרנבוך שליט"א שיש להחמיר בגבינת
 פיצה, אבל אם יש מאכל שבישל בה
 גבינה ונמסה הגבינה [עד שאינו נראה
 בעין], אין לה דין כגבינה קשה, וכן דעת
 הגר"י בעלסקי שליט"א, וכן דעת בעל
 השבט הלוי שליט"א הובא בקובץ מבית
 לוי יורה דעה עמוד ל"ז הערה י"ח. ועי'
 בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן קי"ב ענף
 ג' שנשאל שם על גבינה שנמס בתוך
 תנור וכעת היא רכה האם דינה כגבינה
 קשה והשיב שאין בזה שום קולא משום
 דעדיין מושך טעם וגם אחרי שנעשה רך
 הוא מדביק יותר, אמנם עי' ביד יהודה
 פירוש הקצר ס"ק ל' שכתב להקל שדינו
 כגבינה רכה, ועי' בבדי השלחן ביאורים
 ד"ה וכן נוהגין שכתב דשיטת יד יהודה
 תלויה מאיזה טעם מחמירים בגבינה

להמתין שעה אחת ולברך ברכה אחרונה^ס.

סילוק וברכה בין גבינה לבשר

מ. יש מחמירין לא לאכול בשר אחרי גבינה רכה באותה סעודה אלא צריכים לסלק ולברך ברכה אחרונה ולעשות קינוח והדחה ונטילת ידים^{סא}, ויש אומרים שלא צריך סילוק וברכה, וסגי בקינוח והדחה ונטילת

ס. עי' כף החיים ס"ק י'.

סא. עי' בית יוסף או"ח סימן קע"ג בשם הזוהר שסובר דאף אם רוצה לאכול בשר עוף אחריו צריך סילוק וברכת המזון קינוח והדחה ונט"י, ועי' פרי חדש שהובא בפמ"ג שחולק וסובר שרק אם אוכל בשר בהמה יש להחמיר. ועי' בש"ך ס"ק ט"ז שמוכיח לפי הזוהר שצריך להמתין שעה אחת בין סעודה לסעודה. וכן בפמ"ג משב"ז ס"ק ג' כתב דיש לברך אחר גבינה רכה לפני אכילת בשר. ועי' דרכ"ת ס"ק י"ד שמביא שם פוסקים שמחמירים שצריך ברכת המזון בין אכילת גבינה לבשר, ועי' בשו"ת אגרות משה או"ח חלק א' סימן ק"ס שכתב דיותר טוב להחמיר כהפמ"ג ולברך בין אכילת גבינה לבשר באותה סעודה כדי שלא יבא לחשש איסור, ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב' סימן ש"צ שמחמיר. ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ז' סימן ע' ענף ג' שכתב דמאחר שהזוהר והלבוש ופמ"ג נקטו לאסור לאכול בשר עד שיברך ברכת המזון או ברכה אחרונה, היינו אפילו אחרי גבינה רכה, כי אחרי גבינה קשה צריך בין כך להמתין שש שעות חוץ ממה שצריך לברך ברכת המזון.

והדחה הוא להעביר טעם השומן של הגבינה יתכן שזה שייך גם בחלב, אולם להטעם שהבאנו מהמאירי דהוא משום פירורי הגבינה אין לזה מקום כלל בחלב. וכיון דקיי"ל כטעם הלבוש כדחזינן דצריך גם קינוח וגם הדחה א"כ גם בחלב צריך, אמנם לפמשנ"ת לעיל יתכן דבחלב שאין לחשוש לפירורים סגי בהדחה בלא קינוח, ועי' בדי השלחן ס"ק נ'.

ולענין ההמתנה לפי מה שמבואר מדברי הש"ך בס"ק ט"ז דטעם ההמתנה בגבינה קשה היא מחמת דברי הזוהר, וכמו שהעלינו מזה לעיל דלדבריו כל קפידת הזוהר היא רק במאכל שיכול להידבק בין השיניים דהיינו גבינה קשה, א"כ בחלב אין לחשוש מחמת דברי הזוהר וא"צ אף המתנת שעה אחת. אמנם עי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב' סימן ש"צ שכתב שאם שתה חלב ואכל עמו מזונות כיון שעל ידי המזונות ידבק חלב בתוך פיו, ראוי להמתין שעה אחת לפי הזוהר, אבל אם שתה חלב לבד אין מנהגינו להחמיר אלא סגי בברכה אחרונה ורחיצת פיו, ויש מחמירין להמתין חצי שעה, אבל מן הדין אינו צריך.

ידיים, אבל אם אכל גבינה קשה צריך להחמיר לסלק עצמו מהאכילה ולברך ברכה אחרונה^{סב}.

הלועם גבינה קשה לתינוק

מא. הלועם גבינה קשה לתינוק אין צריך להמתין אחריו שש שעות לפני אכילת בשר כיון שאפילו בלועם בשר אינו מושך טעם, ויש מחמירין וראה בהערה^{סיג}.

שכח ולא בירך בין אכילת גבינה לאכילת בשר

מב. אכל גבינה והיה בדעתו לברך ברכה אחרונה ושכח והתחיל לאכול בשר (בלי לברך ברכה אחרונה), אע"פ דלית ליה הפסק בין

והדחת הפה, עכ"ד. וכן היקל הבדי השלחן בס"ק ע"ה. ועי' בשו"ת שרגא המאיר חלק ה' סימן נ"ט אות א' הנשאל שם באחד ששמע קידוש על יין ורוצה לשתות קודם הסעודה כוס קפה עם חלב האם צריך לברך ברכה אחרונה לפני שמתחיל הסעודה, והשיב וז"ל בודאי צריך לברך ברכה אחרונה, דאם לא יברך ברכה אחרונה על הקפה אי הוי סעודה אחת עם הסעודה של שבת שיאכל אח"כ בבשר ודגים, אם כן הוי סעודה אחת ששתה חלב עם אכילת בשר, עכ"ל.

סג. יד יהודה שהובא בדרכ"ת ס"ק ל"ד, אמנם הדרכ"ת עצמו לא הבין סברת היד יהודה, דמהיכי תיתי להקל במקום שיש חשש שמא נתחב גבינה בתוך השיניים, וכמ"ש בספר וויכוח מים חיים על התורת חטאת שטבע הגבינה להיות נדבק בשיניים ובפרט מי שיש לו נקבים בשיניו, ולמעשה יש לציין דלפי הט"ז אין זה נחשב גבינה בכלל.

סב. מגן אברהם או"ח סימן תצ"ד ס"ק ו' ומוסיף דיש להזהר להחליף המפה כמו שיתבאר לקמן סימן פ"ט סעיף ד', ועי' משנה ברורה סימן תצ"ד ס"ק ט"ז שפסק דאין צריך להפסיק בברכת המזון אם אינו אוכל גבינה קשה, אלא יקנח פיו יפה וידיח, והערוך השלחן וחכמת אדם לא העתיקו חומרא זו אלא כדאי להקל כהנהגת רובא דאינשי, רק יש להזהר לקחת מפה אחרת כמבואר לקמן בסעיף ד'. ועי' בשו"ת יביע אומר חלק ו' יו"ד סימן ז' שכתב דמותר לאכול בשר אחר גבינה לאחר שינקת ידיו היטב וידיח פיו במשקים, ויקנח הפה יפה באכילת פת וכיוצא בזה. ומי שנהג להחמיר על עצמו שלא לאכול בשר אחר גבינה אלא כעבור שעה או יותר, וידע שהוא עושה כן דרך חומרא וחסידות, ימשיך במנהגו ותבוא עליו ברכה. אבל מי שנהג כן לפי שחשב שאסור מן הדין לאכול בשר אחר גבינה, יכול לבטל מנהגו בלי התרה ויאכל בשר אחר גבינה על ידי נטילת ידיים וקינוח

הסעודות התירו האחרונים להמשיך באכילת הבשר, אמנם לפי המחמירים שיש לעשות סילוק וברכה בין גבינה לבשר, אם שכח לגמרי שצריך לברך ברכה אחרונה אע"פ שהתחיל לאכול בשר צריך להפסיק^{סד}.

צירוף לזימון

מג. אחד שאכל חלב ושנים שאכלו בשר מותרים להצטרף לזימון, ונראה שאם שנים אכלו חלב ואחד בשר לא מצטרפים, וראה הערה^{סה}.

סעיף ג' אכילת תבשיל גבינה אחרי תבשיל בשר

מד. אכל תבשיל של בשר (דבר שנתבשל ביחד עם בשר, כגון אורז שבישיל עם בשר ונבלע בה טעם בשר ואכל רק התבשיל ולא הבשר) יש אומרים^{סו} שצריכים ליטול ידיו לפני אכילת תבשיל של גבינה (דבר

ג' שלשה שאכלו כאחד ואחד נוהר לא לאכול פת עכו"ם אינם מצטרפים, וכן כתב לי הגר"ח קניבסקי שליט"א ועיין בספרו שונה הלכות סימן קצ"ו דין ד'. ועי' בשו"ת בצל החכמה חלק ד' סימן קס"ט שכתב בענין סעודה המפסקת ליום כיפור או ליל הסדר בפסח אם אחד יושב עם שנים שאכלו בשר והוא מטעם בריאות אכל חלב זה שאכל חלב צריך לברך וע"ש הטעם.

סו. רמ"א סעיף ג', ולשיטתו צריך ליטול ידיו עם אכל תבשיל של גבינה תחילה. ובסמוך הרמ"א מביא שנוהגין לאכול בשר אחרי תבשיל של גבינה, מיהו יש ליטול ידיו ביניהם, ואפילו לא אכל בשר ממש אלא תבשיל של בשר אחרי תבשיל של גבינה יש ליטול ידיו אם נגע בהן בידיו. ועי' בש"ך ס"ק כ' שכתב דאף ביום כו"ע סוברים דצריך ליטול ידיו בכה"ג משום דיותר נדבק בידים מבגבינה עצמה.

סד. שו"ת מהרש"ם חלק ג' סימן קכ"ו ד"ה ומה. ועי' בספר הערות במסכת חולין עמוד ת"ג, מיהו עי' בשו"ת או נדברו חלק ד' סימן מ"ב שכתב דאם אכל חלב ושכח ולא בירך על המחיה ונטל ידיו מותר לאכול בשר בתוך הסעודה אע"פ שלא בירך על החלב שדעת הרבה פוסקים שאין צריך כלל ברהמ"ז, וכל שכן אם אכל פחות מכזית שאינו חייב כלל בברכה אחרונה או איזה אונס שאינו יכול לברך ברהמ"ז מהני במה שמראה שסילק ומכין לסעודה אחרת.

סה. משנה ברורה סימן קצ"ו ס"ק ט', כיון שמי שאכל חלב מותר מעיקר הדין לאכול בשר אחרי קינוח והדחת פיו, אבל כשאינו יכול לאכול בשר כגון שאכל גבינה קשה שיש הרבה פוסקים שהחמירו בו כבשר אז אפשר שאסור לזמן, משא"כ גבינה רכה שאפשר בקינוח והדחה מותר לזמן וכן ראיתי שדייק הרב אליהו פאלק שליט"א מלשון המחבר בסימן קצ"ו סעיף

שנתבשל עם גבינה ביחד) ויש אומרים שהנטילה רשות^{סי}, וראה בהערה שאנו מחמירים להמתין שש שעות ביניהם^{סי}.

היו נאסרים מן התורה מפני טעם של כל אחד היה נותן בחבירו והוא כבר טעם שני ולא חשיב טעם לענין בשר בחלב, ועי' שם מה שהאריך בענין זה. ולשיטת המחבר שהכריע דהנטילה הוי רק רשות עי' במהרש"ל פרק ח' סימן ה' שכתב דאף לדיעה זו מנהג טוב ליטול ידיו אלא שאינה חובה עליו ממש ודקדק מלשון תוס' שם.

סח. עי' ברע"א בשם המנחת יעקב וביים של שלמה שמחמירים, ועי' בכף החיים ס"ק נ"ז בשם כנה"ג על הטור אות מ"ב, וכן החמיר בבדי השלחן ס"ק פ"ב. אבל בערה"ש סעיף י"ג אינו מזכיר את החומרא הזו. ועי' בשו"ת דברי משה להגאון רב משה הלברשטאם זצ"ל סימן מ"ה שהביא תשובה מבנו עם כמה פסקים לגבי מי שאכל קוגל שנגע בבשר האם צריכים להמתין שש שעות אחריו, (א) פשטידא (קוגל) שהיתה מונחת בקערה עם בשר באופן שיוכל לאכול אחריו מיד מאכל חלבי, יסיר כדי קליפה מצד החתיכה במקום הנגיעה בבשר, ובאם היה זב משומן הבשר תחת הפשטידא גם יסיר כדי קליפה מתחת החתיכה, וטוב שיכווין להבחין אם נרגש בה טעם בשר, (ב) מי שאכל הפשטידא והיה נרגש בה טעם בשר, או שאכל הפשטידא בלא הסרת כדי קליפה מתחתית החתיכה כשהיה זב תחתיה משומן הבשר, צריך להמתין אחריו שש שעות אף אם הסיר הכדי קליפה בצד החתיכה, (ג) מי שאכל הפשטידא בלא הסרת כדי קליפה מצד

ואם טועם תבשיל של בשר ופולטו אינו צריך להמתין עליו רק צריך לעשות קינוח והדחה, וכבר הזכרנו דעת הפרי חדש ס"ק י"ח.

סז. שו"ע שם. וטעמו משום שאין בתבשיל של בשר ממשות של בשר ולא ממשות של חלב דהיינו בשר או גבינה בעין רק טעם בעלמא כמבואר בתוס' חולין דף ק"ה: וברא"ש שם. ועי' בבדי השלחן ציונים ס"ק קס"ח שכתב שאין צריך אפילו קינוח והדחת פיו, משום דנראה מהרע"א שכתב על דברי הרמ"א "דיש מצריכים נטילה" אבל קינוח והדחת פיו לא צריך, וכל שכן הכא לפי דעת המחבר שאפילו נטילה אינו צריך, דאין צריך נמי קינוח והדחה. ועי' בביאורים שם ד"ה אבל שהקשה דצריך ביאור קצת דהלא הטעם הוי כעיקר ועוד כתבו בראשונים שם שאם אחד מהם בעין בעי שפיר נטילת ידים אפילו שהשני רק טעם וא"כ אפילו כששניהם רק טעם יתחייב בנטילה. והביא אור זרוע בסימן ת"ס שהביא שיטה זו וביאר דמכיון ששניהם הוי רק טעם הוי דומה לריש סימן צ"ה דנ"ט בר נ"ט מותר בבשר בחלב משא"כ כשאחד מהם הוי בעין אין לנו ההיתר של נ"ט בר נ"ט ומשום הכי צריך נטילה, והביא ביאור לדברי האור זרוע מהתשובות רע"א סימן ר"ז דכתב דלא אסרו חכמים לאכול בשר בחלב כשהם צוננים אא"כ היו נאסרים מן התורה ע"י בישול, וה"ה הכא כיון שיש רק את הטעם של שניהם, ואילו בישראל יחד לא

אכילת גבינה אחרי תבשיל בשר

מה. האוכל תבשיל של בשר ורוצה לאכול גבינה יש מצריכים נטילה^{סט}, אבל אנו מחמירין להמתין שש שעות ביניהם^ע.

החתיכה, והסיר כדי קליפה מחתיכת התחונה, או שאכל החתיכה כולה בלא הסרת שום כדי קליפה ולא היה שומן הבשר זב מתחניה, והבחין בשעת אכילה דלא הוי טעם בשר, מותר לאכול אחריה מיד מאכלי חלב, ואם לא נתכוין בשעת האכילה להבחין הרגשת טעם בשר, ואינו יודע אם היה בו טעם בשר, וכשי"כ אם ברור לו עכשיו שלא היה בה טעם בשר, יש להקל לאכול אחריה מיד חלב, (ד) קערות של נייר או פלסטיק שיש בתוכם מקומות נפרדים למיני המאכלים ויש דופן מפסיק בין הפשטידא לבשר מותר לאכול הפשטידא כולה בלא הסרת שום קליפה, ולאכול אחריה מיד מאכל חלב, (ה) בכל הדינים הנזכרים אין חילוק בין היה הבשר או הפשטידא שניהם חמין שיד סולדת בהן, או שניהם צוננים, או אחד חם או אחד צונן עכ"ל.

ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ח' סימן קי"ז ענף ד' שהביא דרבים שואלים מה הגדר שאדם צריך להמתין שש שעות אחר בשר, כי לפעמים אוכלים דבר פרווה שהכניסו בו כף בשרי, שיש עליו מעט רוטב בשרי, האם גם באופן כזה צריכים להמתין שש שעות. והשיב על פי מה שנלמד בסימן צ"ח סעיף א' ובש"ך שם שכתב דיש לסמוך על טעימת ישראל

בדיעבד, ולכן הציע עצה נפלאה דבכה"ג אם רוצים לדעת אם הכף העביר רוטב של בשר לתוך הסלט או שאר תבשיל פרווה, והיא שיטעם אותו לראות אם מרגישים טעם של בשר, ואם יראה שלא מרגישים טעם בשר, שוב אין צריך להמתין שש שעות שהרי סומכים על טעימת ישראל בכה"ג. ונלענ"ד לכאורה להתיר לאכול גבינה מיד אחריה, על פי הש"ך שכתב שאין צריך להמתין אחרי תבשיל שנתבשל בתוך סיר בשרי לא נקי ויש אומרים שהוא אפילו כשאין ששים כנגד הליכלוך, ולכאורה לא גרע נידון דידן מדין של הש"ך, עכ"ד. ושוב מצאתי בספר חוקי דעה יורה דעה סימן ט"ז שהביא שהגר"ח פ' שיינברג שליט"א פוסק למעשה דמהני טעימה בנ"ט בר בנ"ט גם לנהגים לדעת הרמ"א כדי לאכלו בחלב.

סט. שו"ע שם.

ע. רמ"א שם נהגו עכשיו לא לאכול גבינה אחר תבשיל של בשר, ואין לשנות ואל לפרוץ גדר, ואם אכל גבינה קשה אסור לאכול תבשיל של בשר אחריה עד שימתין שש שעות, כ"כ בחכמת אדם כלל מ' דין י"ג ולכן אפילו מרק עוף אסור לאכול אחרי אכילת גבינה קשה.

אכילת גבינה אחרי אכילת שומן של בשר
 מז. אכל שומן של בשר דינו כבשר עצמו, וצריך להמתין שש שעות לפני
 אכילת גבינה, ולגבי מרק ראה הערה ע"א.

מאכל המטוגן בשומן בשר

מז. יש אומרים שדבר המטוגן בשומן, כיון שהשומן אינו בעין דינו
 כתבשיל של בשר, ולדבריהם לא צריכים אלא נטילת ידים וקינוח
 והדחה לפני אכילת תבשיל של גבינה ע"ב. ויש מחמירים שדינו כבשר ממש
 ולכן צריך להמתין שש שעות ע"ג.

מאכל פרווה שבישלו בקדירה בשרית

מזח. אכל מאכל פרווה שבישלו בסיר בשרי נקי כגון אורז שבישלו בסיר
 בשרי, אינו צריך להמתין שש שעות לפני אכילת גבינה, וה"ה מים
 שחימם בסיר בשרי אין צריכים להתמין שש שעות אחריהם ע"ד, אבל

אליעזר חלק י"ד סימן ע' שכתב שכיון
 דאין הנאת גרון אין על זה שם אכילה
 כלל ולכן לא גזרו להמתין שש שעות
 בכח"ג.

עב. עי' בגליון מהרש"א כאן בשם הבית
 יוסף או"ח סימן קע"ג דסבר שדבר
 מטוגן בשומן אינו מושך טעם בפה כל
 כך, וכן דעת עוד אחרונים כמו שהובא
 בדרכ"ת ס"ק ל"ח.

עג. עי' חגורת שמאול ס"ק י"ט שכתב
 שיש לו דין כבשר וצריכים להחמיר,
 וכן שמעתי בשם הגרי"ש אלישיב
 שליט"א להחמיר שדינו כבשר.

עד. רמ"א שם. ועי' בש"ך ס"ק י"ט
 שהקשה על הרמ"א דלקמן בסימן
 צ"ה מבואר שתבשיל שנתבשל בקדירה
 בשרית מותר לאכלו יחד עם גבינה כיון
 דהוי נ"ט בר נ"ט, ואם כן מה החידוש כאן

עא. שם. ואע"ג דליכא בזה הטעם של
 "בשר בין השיניים", מ"מ הרי
 נתבאר שקיימא לן להחמיר גם בשביל
 הטעם של "משיכת טעם" ולכן מחמירים
 להמתין שש שעות, וכן מפורש בפ"ת ס"ק
 א' בשם הפמ"ג להמתין שש שעות אפילו
 אחרי לעיסת תבשיל שיש בו שומן. ועי'
 ט"ז ס"ק ה' שמביא מח' עם מרק של בשר
 יש לו דין כבשר עצמו או לא, הבית יוסף
 כתב שיש לו דין של בשר, ורבינו יונה
 כתב אם המרק עב כמו ירקות דינו כבשר,
 אבל צלול שבו דינו כתבשיל של בשר,
 ועי' בפמ"ג שם שכתב שהמחמיר במרק
 שדינו כבשר עצמו תבא עליו ברכה. ועי'
 ש"ך ס"ק י"ח שאפילו שומן של עוף יש
 לו דין כבשר.

ולענין מי שצריך לאכול רק ע"י צינור
 או דרך אחרת חוץ מן הפה אם אוכל
 מרק בשרי וכדומה עי' בשו"ת ציץ

שאפשר לאכול גבינה אחר כך. ויש לומר שהרמ"א חידש שאפילו אם הקדירה שנתבשלה בה לא הודחה יפה ויש בו קצת ממשות של בשר מותר לאכול אחר כך גבינה מיד, וכן דעת החכמת אדם כלל מ' דין י"ג ועוד אחרונים. ועי' בערוך השלחן סעיף י"ג שכתב שאפילו אם אין ששים באוכל כנגד הממשות, מותר לאכול גבינה מיד, ושוב ראיתי שכן הבין היר יהודה פירוש הארוך ס"ק ה', וכתב טעמא דמילתא לשיטת הש"ך דכיון שלא נתכוין שישאר שם הבשר רק שלא טרח להדיחו, ואין כוונתו כלל לאכילת טעם הבשר לא גזרו בזה שלא לאכול אחריו חלב. אמנם בפ"ת ס"ק ז' מביא מספר בית לחם יהודה שאם אין בתבשיל ששים כנגד הממשות אין להקל. [עי' בבאר היטב מה שהקשה על הש"ך שכתב דאפילו לאוכלו בכה"ג עם חלב מותר אבל הלא אנן קיימא לן בסימן צ"ה שאסור עם חלב וצ"ע].

ועי' ברע"א ובית מאיר שמתרצים קושית הש"ך באופן אחר, שהחידוש הוא שאפילו אם בישלו בכלי של בשר דבר חריף שבכה"ג אין את ההיתר של נ"ט בר נ"ט כמו שיתבאר לקמן, כי דבר חריף מוציא מהכלי ונחשב כטעם ראשון, אפילו הכי מותר לאכלם זה אחר זה, ומעשה שהיה פעם עם בחור שחימם עוף בתוך קומקום ונעשה הקומקום בשרי ואחר כך חימם מים בהקומקום ושתה המים ושאל האם הוא צריך להמתין ששעות לפני אכילת גבינה. והתירוץ הוא פשוט שלפי הרמ"א והש"ך מותר, ואין צריך להמתין כלל, ויש עוד אחרונים

שסוברים שאפילו אם לא היה הקדירה מקונח יפה ואין ששים כנגד הממשות לא צריכים להמתין, וכן נראה עיקר להקל. עי' בספר ארחות רבינו עמוד ר"ה אות י"א שכתב פעם הרתיחה הרבנית תה בכלי חלב נקי שלא היה בן יומו, וזה היה כארבע או חמש שעות אחרי אכילת בשר ואמר הסטייפלר זצ"ל לאשתו שאע"פ דמדין תורה מותר לשתות התה מ"מ אני לא רוצה לשתות והוא לא שתה.

ומי שמבשל מאכל פרווה בתוך סיר חלבי בן יומו מותר לו לאוכלו בתוך ששעות מאכילת בשר, כ"כ בטוב טעם ודעת מהדורא ג' סימן קפ"ג, וכן דעת הבדי השלחן ס"ק צ'. אולם שוב מצאתי בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן ס' אות י"ז שהביא דשמע מהגאון בעל שבט הלוי שליט"א דאע"פ שמעיקר הדין הוא מותר, מ"מ נוהגין להחמיר, וכן אצל האב"ד מסקווירא זצ"ל ראיתי שגער פעם על אברך ששתה קפה בכלי של חלב אחר אכילת בשר, ובאורחות רבינו להקהלת יעקב נהג בעצמו להחמיר בזה, עכ"ד.

ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ח' סימן קי"ז ענף ז' שנשאל במי שאכל שומשום שהיה על הקמח שעל השניצל הבשרי, אם צריך להמתין ששעות אחריו כתבשיל של בשר, והשיב דלא נראה שצריך להמתין כלל אם לא הרגיש שום טעם בשר, ואף שיתכן שהסיבה שלא הרגיש טעם בשר הוא משום רוב קטנותו של השומשום שהוא אכל, ואם היה אוכל הרבה שומשום היה מרגיש את

להשתמש עם המים לקפה, אסור לדידן שמחמירים לכתחילה בנ"ט בר נ"ט כמו שיתבאר לקמן סימן צ"ה.

דבר חריף שנחתך בסכין חלבי נקי

מט. חתך דבר חריף בסכין של חלב אפילו נקי, או שבישלו בקדירה חלבית בת יומה, אסור לאכלו בתוך שש שעות מאכילת בשר, ויש מקילין, ולגבי עוד כמה ציורים שיש לדון עליהם אם דינם כתבשיל של בשר או לא ראה כל זה בהערה^ע.

מותר לאוכלו בתוך שש שעות מאכילת בשר.

עה. פמ"ג או"ח סימן תצ"ד א"א ס"ק ו' שכתב שלאכול צנון שחתך עם סכין חלבי אחר בשר תוך שש שעות יש לומר דאסור, משמע מדברי הפמ"ג דדוקא אם הוא כבר בשרי ובתוך המתנת שש שעות יש להחמיר אבל לומר שנעשה בשרי דהיינו להמתין שש שעות באכילת צנון שחתך בסכין בשרי זה אינו לכו"ע. ועי' בחידושי רע"א כאן שכתב שאם בישלו חומץ חריף בקדירה של בשר שעכשיו אין את ההיתר של נ"ט בר נ"ט בדבר חריף, אפילו הכי מותר לאכול גבינה אחריו כמו שכתבנו לעיל, וכ"כ הבית מאיר, והדרכ"ת ס"ק מ"ב מביא בשם היד יהודה שצ"ע לדינא, אבל כשאינו בן יומא יש להקל, אבל מוסיף שם שיש חילוק ביניהם, כי הציור של הפמ"ג מיירי דוקא בסכין דיש להחמיר דסתם סכין יש עליו שמנונית, אבל בקדירה נקיה גם הפמ"ג מיקל. וכן בדעת תורה להמהרש"ם או"ח סוף סימן תצ"ד כתב דגם הפמ"ג לא החמיר אלא בסתם סכין שאינו נקי ויש חשש בעין, אבל בידוע שהיה נקי או בבית שנהגו לנקות יש לומר דלא גרע

הטעם, אבל זה בעצמו הוכחה שאין בו טעם שהרי הוא אכל מעט מדי.

ולענין מאכל שהוא בחזקת בשרי או בחזקת חלבי, נראה שאין צריך להמתין אחר אכילת מאכל שהוא בחזקת בשרי, כי רוב הפעמים שכותבים ליד ההכשר בחזקת בשרי הוא משום שקשה להקפיד על הנקיות במסעדות וכדומה, ולכן קל טפי לועדת הכשרות להחשיב את כל האוכל בחזקת בשרי, וכל כוונתם הוא שלא יאכלם עם חלב, וה"ה שנראה שמותר לאכול מאכל בחזקת חלבי תוך ו' שעות מאכילת בשר. ומצאתי בשו"ת אבני ישפה חלק ח' סימן קי"ז ענף ה' שכתב שלכאורה יש פתרון לטעום את האוכל שהוא בחזקת בשרי ולראות אם יש בו טעם בשר או לא, ואם אכל את המאכלים ולא הרגיש טעם בשר אין צריך להמתין שש שעות שהרי ניתן לסמוך על טעימתו שטעם הבשר נתבטל. ובענף ו' כתב דמ"מ נראה שאין להקל לאכול גבינה ביחד עם מאכל שהוא בחזקת בשרי אפילו כשלא מרגישים טעם בשר. מיהו בספר הדר השלחן עמוד קל"ט הביא שם תשובת מבעל שבט הלוי שליט"א שפסק שמאכל שבחזקת חלבי

מבישול בכלי בן יומו דמותר, ובפרט דסתם סכין של חלב רוב תשמישו בצונן כמ"ש הבית מאיר ועוד דיש אומרים דצונן לא הוי דבר חריף, ולכן למעשה הוא מיקל בסכין ובפרט אם אינו בן יומו, וכן שמעתי ממו"ר הגרי"י לרנר שליט"א, ועי' בשו"ת ויען דוד חלק ג' סימן קל"ו בהגהות לסימן קט"ו שכתב, "שמעתי על כ"ק מרן מסאטמאר זי"א שסירב לשתות תה אצל בעל הבית בלונדון, ובסוף נתברר שחתכו לימון בסכין חלבי והוא היה תוך ו' שעות לאכילת בשר".

ולהלכה למעשה ראיתי בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שנוהגים להקל ודלא כהפמ"ג אפילו אם הסכין היה בן יומו, אבל אם יש שמנונית על הסכין יש להחמיר, וכן דעת הגר"ש ואזנר שליט"א הובא בקובץ מבית לוי עמוד ל"ה סעיף ח', וכן ראיתי בשם הגרי"י בעלסקי שליט"א, ועי' בשו"ת מעדני מלכים סימן צ"ו. ועי' בבדי השלחן ס"ק צ' שהביא דברי הפמ"ג שמחמיר והוסיף דנראה לפי הפמ"ג דאפילו אם הסכין הוי מקונח וגם אפילו אינו בן יומו יש להחמיר. ועוד נראה דאם בישל דבר חריף בתוך סיר חלבי אינו בן יומו יש להחמיר לא לאכלו עד שימתין שש שעות מאכילת בשר, ובמגילת ספר עמוד י"ט כתב דלדין נראה שאפשר להקל בזה שהרי הבית מאיר בסימן צ"ו לקמן מתיר בדיעבד לאכול דבר חריף שנחתך בסכין חלבי עם בשר ממש משום דיש ג' צדדים להקל, א' דעת דאינו בן יומו מותר בדבר חריף. ב' דעת הסוברים דנ"ט בר נ"ט מותר אף בדבר חריף. ג' דעת הסוברים דרק צנן

המוזכר בגמ' הוי דבר חריף להפליט מהסכין ולא שאר דברים. ואף דקיימא לן להחמיר שלא לאוכלם יחד אבל לענין המתנה נראה להקל כיון שעצם דברי הפמ"ג שיש חובת המתנה בפליטת כלים הם חידוש, ובפרט אם כבר ברך ברכת המזון והמתין שעה מאכילת הבשר נראה שאין צריך להמתין יותר משום דמהרמ"א בסעיף א' משמע דסובר שמעיקר הדין אין צריך להמתין יותר, עכ"ד.

ולענין קינוח והדחה בין מאכל שיש בו טעם חלב לאכילת בשר כגון הבצל שחתך בסכין חלבי עי' בן איש חי שנה ב' פרשת שלח אות י"ג, וז"ל "אכל ביצים שנותנים בקדירה שיש בה חמין של שבת, וסודרים אותם על הכסוי של הקדירה מסביב, ומתבשלים מחום הקדירה שהיא על האש, שיש בה בשר חמין, אין צריך להמתין שש שעות, ואין צריך הדחה וקנוח, והמחמיר לעשות הדחה וקנוח בזה, תבוא עליו ברכה".

ולענין מי שאכל בצל שנתבשל בקדירה בשרית או שנחתך בסכין בשרי אם צריך להמתין שש שעות אחר אכילתו עי' בבית מאיר על ש"ך ס"ק י"ט, שהבאנו לעיל, ורע"א על ש"ך ס"ק י"ט, וביד יהודה פירוש הקצר ס"ק כ"ט שמיקלים דאינו צריך להמתין, ועי' בשו"ת אג"מ יו"ד חלק ב' סי' כ"ו, וז"ל "וכן אף למ"ד שאסור נ"ט בר נ"ט ע"י בשול או שנתבשל דבר חריף שלכו"ע אסור נמי שרי לאכול אחריו גבינה כמפורש ברעק"א שם כיון שאין בו טעם גדול", וכן מיקל באורחות הבית פרק ז'

סעיף כ"ה, ובמעדני השלחן ס"ק מ"ג. אמנם עי' בספר דעת תורה סעיף ג' ד"ה מיהו שפסק להמתין שעה אחרי אכילתו, ועי' בדלתי תשובה סעיף א' שהחמיר להמתין שש שעות אחר אכילתו.

ולענין מי שלקח סוכר מכלי גדול שנתערבו ליחות חלב בתוכו והניחו בכוס תה מותר לשותו תוך שש שעות מאכילת בשר, ויש כמה טעמים להתיר (א) הרמ"א בסימן צ"ט סעיף ו' כתב דמותר לקחת מים שנתבטל בו חלב לתוך קדירה בשר ולאכול הבשר, וכתב הש"ך שם ס"ק כ"ב שאפילו לכתחילה מותר ליתנו המים לתוך הקדירה של בשר אמנם הפמ"ג שם הביא צמח צדק בסימן פ' שאסור ליתן חלב לתוך מים כדי ליתנו בקדירה של בשר וכן נקט הפמ"ג להלכה, אבל הכא מותר משום דרק אוכלים בתוך שש שעות מאכילת בשר ושם אסרו לכתחילה רק לאכול עם המין השני ולא איירי בחומרא שלא לאכול בתוך ו' שעות, (ב) ועוד דאין גרוע מתבשיל שנתבשל בקדירה חלבי בן יומו שאין ששים כנגד פליטתו דמותר לאכול תוך שש שעות מאכילת בשר.

וכן לגבי לימון שחתכו בסכין חלבי מותר לסחוט לכתחילה לתוך תה אם יש ששים כנגד החלב ולשתותו בתוך זמן המתנת שש שעות מאכילת בשר, וכששאלתי למורי הוראה שליט"א אם זה מותר הם השיבו לי שמותר כי לדעת הש"ך ס"ק י"ט שמתיר לבשל מאכל בקדירה בשרית ואין צריך להמתין, והכא שאין מבשלים אלא רק מקבל טעם דרך סכין אין הטעם יותר ממש מהבישול.

ולגבי מי שבישל בתנור אחד מאכל פרווה כתפוח אדמה עם הבשר ושניהם מגולים שמעתי בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א דיש להקל בזה, וכן שמעתי בשם הגר"ז גולדברג שליט"א שהיקל בזה משום שיש ספק אם היה זיעה, ועוד למה יהיה יותר גרוע ממ"ש הש"ך ס"ק י"ט. ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק א' סימן רי"ז, ומובא בספר ילקוט יוסף סימן פ"ט סעיף מ"א שנשאל לגבי קדירה של בשר שהיתה עומדת על האש, והניחו על גבה תבשיל של אורז וכדומה כדי לחמם התבשיל, ונבלע טעם הבשר על ידי הזיעה בתבשיל, מותר לאכול מאכלי חלב מיד לאחר אכילת התבשיל אפילו לא היה ששים בתבשיל כנגד הבשר, אמנם שמעתי בשם הגר"מ שטרנבוך שליט"א שיש להמאכל דין כתבשיל של בשר שצריכים להמתין שש שעות לפני אכילת חלב, והוסיף עוד דאפילו אם לא היה זיעה אלא ריחא לבד יש לו דין כתבשיל של בשר.

ועי' בשו"ת פאת שדך יורה דעה סימן ל"ה אות ג' שכתב לגבי תנור שאפו בו דבר של חלב ואח"כ פרווה, ורוצה לאכלו אחר הבשר, נראה דאפילו לכתחילה מותר לאפות ולאכול בכ"ג, דנהי שהחלב ודאי מזיע ודינו כתנור של חלב, דתנורים שלנו דינם כקדירה, מ"מ הרמ"א בסימן פ"ט סעיף ג' כתב דדוקא אחרי תבשיל של בשר יש להמתין, אבל אחרי מאכל שנתבשל בקדירה של בשר לא צריכים להמתין אחריו, ואם כן מותר לאכול דבר שנאפה בתנור חלבי אחר בשר. ואף שהרמ"א היקל שם דוקא

מאכל פרווה שהונח על קדירה שמבשל בה בשר

נ. נחלקו הפוסקים במאכל פרווה שהונח על גבי קדירה שמבשל בה בשר האם דינו כתבשיל של בשר ויצטרך להחמיר ולהמתין שש שעות בין אכילתו לאכילת גבינה, או שאינו כתבשיל של בשר, וראה הערה ע"י.

השלחן ס"ק י"ד שלכתחילה להמתין אחרי אכילת מאכל פרווה שחיממו על קדירה שבישלו בה בשר, ושאל הלא הפ"ת שם סובר דאפילו אם בישל פרווה בקדירה בשרית שאין בה ששים כנגד השמנונית אין להמתין שש שעות אחריו ואם כן למה יש להחמיר כאן. ועי"ש מה שהשיב ומ"מ הסיק להחמיר.

ולענין מאכלי פרווה שנכנסו לתוך ניילון בתוך חמין בשרי, האם יש להמתין שש שעות אחרי אכילתן, דעת הגר"ש וואזנר שליט"א הובא בספר הדר השלחן להקל שאין עליו דין בשרי, אמנם עי' בשו"ת מעדני מלכים סימן צ"ד שכתב דיש להחמיר להמתין שש שעות אחרי אכילת ביצה שנתבשלה בניילון בתוך חמין וכן הדגיש שמבואר דבריו בספרו מטעמי השלחן ס"ק י"ד, והוסיף דאם הניילון עב וגם לא היה מנוקב יש בזה מקום לדון דאפשר לומר דהוי רק נ"ט בר נ"ט ואין צריך להמתין שש שעות רק אין לאוכלו עם חלבי, אמנם לפי הפוסקים שסוברים דאין אומרים נ"ט בר נ"ט בשעת בישול דהיינו דב' הטעמים באים ביחד בבת אחת או לפי שיטתם יש להמתין שש שעות אחריו, והוסיף עוד דלפי זה אם הביצה נפל לתוך חלב יש להקל בהפסד מרובה כשיטת כו"פ ובית אפרים שסוברים דאומרים נ"ט בר נ"ט בשעת בישול, ולמעשה במקום צורך גדול אולי

לאכול חלב אחר תבשיל שנתבשל בתוך קדירה של בשר, ולא כתב כן לגבי תבשיל שנתבשל בקדירה של חלב לאכלו אחר בשר, יש לומר דהרמ"א סובר דמעיקר הדין אפשר להמתין אחרי אכילת בשר שעה אחת, אם כן יש לצרף דעה זו לאכול אחר שעה, מ"מ למעשה הייתי רוצה שעוד חכם יורה הכי, עכ"ד. ועי' בשו"ת רבבות אפרים חלק ח' סימן שס"ז שנשאל שם לגבי מי שחתך גבינה קשה ואחרי זה חתך אבוקדו ומרח על לחם, ואכל הלחם תוך הסעודה, ורוצה לדעת האם יש לחוש שמא נדבק שם פירור של גבינה קשה על הלחם ואכל אותו, ואם כן האם מותר לו עכשיו לאכול בשר. והשיב דמותר לאכול בשר אחריו, ואין לחוש, ומיוסד מהש"ך ס"ק י"ט דאפילו אם לא הודח הקדירה יפה אין צריך להמתין.

עו. עי' בבן איש חי שנה ב' פרשת שלח אות י"ג, שהיקל בזה וכן בשו"ת רב פעלים חלק ג' או"ח סי' י"ג, דעת השבט הלוי הובא בספר הדר השלחן עמוד קל"ט שאלה ג', וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א הובא בספר דרכי הלכה עמוד קמ"ב הערה י"ט, אמנם ע"ש שהביא דעת הגר"מ בראנסדורפר זצ"ל שיש להמתין שש שעות משום דהרי זה כאילו נתבשל בתוך הקדירה, ועי' בשו"ת מעדני מלכים סי' צ"ב שנשאל על דבריו במטעמי

דין שמש ומלצר בסעודה

נא. מלצר שמשמש בסעודה ונוגע באוכלין אינו צריך נטילה דרק האוכלים צריכים נטילה^ע, ויש שלא מחלקים בין מלצר לאוכלים דכיון שנוגע באוכלים ודאי שצריך נטילה^ע.

סעיף ד'

הסרת שיורי לחם בין סעודת בשר לחלב

נב. מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר על אותו שלחן, צריך להסיר מעל השלחן כל שיורי הלחם שאכל בסעודה החלבית, כיון שאסור לאכול את שיורי הלחם עם בשר, שמא יש פירווי גבינה או שומן דבוק על הלחם ויאכלם עם הבשר^ע. ויש אומרים שרק על הפרוסות צריכים ליזהר, אבל מה שנשאר שלם יכול לאכול בסעודה הבשרית, אבל מצוה מן המובחר להסיר אפילו החלק השלם מעל השלחן^פ.

השלחן לפני סעודת בשר, ולמעשה אפילו אצל גדולים יש אותו סיבה להחמיר משום דגם במשך הסעודה הידים מלוכלכים וכדאי להחמיר, ושוב ראיתי בבדי השלחן ס"ק צ"ט שכתב דאם יש ילדים שאוכלים בשלחן או מן הדין ראוי להחמיר להסיר כל לחם שהיה על השלחן בעת סעודת בשר או להיפך, וכן עי' שם באגרות משה שכתב דמ"מ מצוה מן המובחר שלא להעלות על השלחן שאוכלים חלבי שום פת ושום מאכל שהיה על גבי שלחן בשרי, אבל מן הדין אין להחמיר, וכך פסק הערוך השלחן סעיף ט"ו שיש מצוה מן המוחבר להחמיר. ושוב מצאתי בשו"ת ודברת במ סימן רי"א שהביא מה שכתב בשו"ת אגרות משה, והוסיף הגר"ד פיינשטיין שליט"א דאה"נ בלחם גדול יש להתיר לאכול בסעודה של בשר ואח"כ בסעודה של חלב. אמנם כל זה אם מן הסתם היה דעתו להשאירו לסעודה אחרת דמסתמא

אפשר להתיר בזה להמתין שעה אחת לפני אכילת גבינה ויברך ברכת המזון כיון דיש פוסקים שסוברים דזה הוי השיעור המתנה בין אכילת בשר לגבינה. עז. רמ"א שם ודרכ"ת ס"ק מ"ו.

עח. ש"ך ס"ק כ"א, ועי' בפרי חדש שהקשה על הרמ"א מהיכי תיתי לחלק בין שמש להאוכלים עצמם. גם השמש יש לחוש שמא ידבק בידיו מאכל ראשון עם השני, וכן החמיר החכמת אדם, אמנם הפרי חדש הקיל שאינו צריך נטילה אם שמשמו בנתינת אוכל בקערה, כי אינם נוגעים בגוף האוכל כמו המלצרים בזמנינו שלא נוגעים בהאוכל ממש רק שולחים לנו הקערה.

עט. שו"ע סעיף ד' ולבוש.

פ. שו"ת אגרות משה חלק א' סימן ל"ח, אבל כו"ע מודה שאם ילדים נגעו בחלק השלם צריך לנהוג בהם כמו פרוסות לחם שצריכים להסיר מעל

שירי פת שנשארו מסעודת בשר

נג. אם אכל לחם שנשאר על השלחן שאכלו עליו סעודת בשר, אין צריך להמתין כלום ומותר לאכול גבינה מיד אחריו^{פא}.

שאר מאכלים שהיו על השלחן

נד. אכל סעודה חלבית עם דברים פרווה כגון סלטים וכדומה, יש להחמיר להסיר אותם מהשלחן לפני אכילת בשר, דיש לחוש שמא נגעה הכפית במאכלים החלביים כשהניח הסלט בצלחת. ויש שלא חוששים לזה כל זמן שלא נוגע בידיים^{פב}.

בקבוקי חרדל ורסק עגבניות (קטשופ) וכדומה

נה. מי שיש לו בקבוק רוטב (חרדל, קטשופ וכדומה) אחד לבשר ולגבינה, יש להזהר מאוד שלא ידבק בהם שום בעין של בשר וגבינה משום שיכול להכשל בזה כי לפעמים הבקבוק נוגע באוכל חס^{פג} וכדומה,

וכדומה שלא ישתמשו בכלי אחד לבשר ולחלב, אבל שמעתי מתלמיד חכם אחד שליט"א שאין כל כך סיבה להחמיר. אמנם למעשה מו"ר הגרי"י לרנר שליט"א פסק להחמיר בזה משום שאי אפשר לחלק בין מלחיות שחוששים שידבק בהם פיורי בשר וחלב לבין בקבוקי קטשופ שגם אפשר שידבק בעין עליהם, וכל אחד צריך להכיר את ביתו ולדעת אם הבקבוקים נעשים מלוכלכים אחרי שימושם. מיהו שוב שאלתי בעל האבני ישפה זצ"ל והשיב לי בתשובה דבזמנינו התבלינים באים בכלי סגור עם חורים קטנים ששופכים החוצה מהם, וממילא אין צורך לתבלינים מיוחדים לבשר וחלב כיון שאין מגע בין הבשר וחלב ובין התבלינים. וכן הדין במלח וקטשופ מאותו טעם. ואף ששופכים לתוך קדירה תבלינים ועולים האידיים, לעולם לא

שומר את הלחם שלא יגע בשום בשר או שמנונית, משא"כ באופן אחר וכגון אם יש קטנים בביתו ולא שומר את הלחם מזה בודאות, ממילא אין להקל לאכול אותו לחם לסעודה אחרת של חלב.

פא. משום שדינו של המחבר שאסור לאכול הלחם עם גבינה יחד דוקא, אבל אין דינו כבשר ממש שיצטרך להמתין שש שעות.

פב. ערוך השלחן שם. ועי' בבדי השלחן שם שכתב דאם יש ילדים שאולי נגעו בכל יש לחוש מדינא להעביר המאכלים מעל השלחן.

פג. זה פשוט ומעשים בכל יום בבית יהודי, ושו"ר שכוונתי לדברי הבדי השלחן בסוף סימן פ"ח, ועי' שו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ט אות ח' דכתב שיש להזהר במאכל הנקרא קטשופ

ויכולים להתעורר מזה כמה שאלות, ולכן יש אומרים שכדאי ליחד בקבוקים נפרדים אחד לבשר ואחד לחלב.

ליחד מפה לסעודת בשר ולחלב

נו. אסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בה בשר, אפילו אם אכלו על צלחות. כיון שיש לכלוך בשר על המפה ויכול ליגע אח"כ בגבינה^{פד}.

לפרוס תמיד מפה אחרת אפילו כשאוכל בקערה ואין סומכין על קינוח השלחן והדחתו לאכול שניהם עליו אף שמצד הדין היה רשאי בכך, ועי' במטעמי השלחן ס"ק ט"ו שהביא דברי הרדב"ז וכתב דהא דמיקל הרדב"ז היינו דוקא ששניהם בין בשר וגבינה מביאים אותם בצלחות, אבל אם רק הבשר מונח בכלי כנהוג והגבינה מונחת על השלחן או אפילו על נייר דק שיוורד השמנונית ישר על המפה אין להקל, ועוד הוסיף שם לענין מפה שווענית (סראטא) או ניילון ועדומה דע"י ניגוב היטב יוצא כל הלכלוך המדובק יש מקום להקל אפילו האוכל מונח על המפה במאכלים צוננים שאין חשש בליעה ע"י שירטיב המפה היטב מקודם במטלית לח, להסיר כל הנדבק ואח"כ ינגב במטלית יבש ואם נשאר דבוק בעין יסיר בסכין וכדומה. ובשבת קודש ויום טוב לא ינגב במטלית בגד לח לא יבא לידי סחיטה בשבת אלא בבגד יבש או ינגב בניילון לא ספוגית, ואז גם אם היא רטובה מותר, ויכול ג"כ ללחלח היטב את המקום המדובק וינקה אח"כ במקל גומי וכדומה דבר שאין נבלע בו מים, דזה דמי לעור שמותר בשבת, אבל יש להזהר לא לשפשף את המפה בחזקה כמבואר באו"ח סימן ש"ב סעיף

שופכים במקום שהיד סולדת שהרי הוא מקום שיכולים להכוות, וממילא אין שום בליעה בהם.

פד. שו"ע שם. ומנחת יעקב כלל ע"ו ס"ק י"ז, אולם עי' במגן אברהם או"ח ריש סימן קע"ג שכתב דאם מנקים המפה טוב יכול להשתמש עם אותו מפה בשביל מין השני, וה"ה אם אינו אוכלים הבשר בצד המפה שאכלו בה חלבי, ומ"מ עי' במהרש"ל ים של שלמה פרק ח' סימן מ"ג דכתב שמדת חסידות להחמיר בזה שמא יבא אחר כך להחליף הצדדים ולאכול בשר במקום שאכל שם גבינה או להיפך. ועי' בפ"ת ס"ק ח' שהביא שיטת הרדב"ז שמקיל לאכול בשר בצלחת על מפה שאכלו גבינה בצלחת משום דכיון דאינו רגיל להניח הבשר או הגבינה על גבי השלחן עצמו לכן אין לחוש לבעין, ועי' בקונטרס להגר"י רובין שליט"א סעיף ל"ה דפסק אם מישהו מקפיד ליתן מאכלים על גבי צלחת ולא באופן ישיר על השלחן נראה דמן הדין מותר לאכול מאכלי חלב על גבי מפה שאכלו עליה בשר וכן איפכא, ועי' בבדי השלחן ס"ק ק"ב דכתב שלפי דברי הרדב"ז נראה דמותר אפילו אם אכל בשר בלא הפסק צלחת כל שאוכל גבינה שלאחריו בצלחת, אבל הוא הסיק שהיום המנהג

ולכן צריך לכל בית יהודי להיות להם מפה מיוחדת לבשר ולחלב, ושיהא ניכר איזה בשרי ואיזה חלבי.

סירים נפרדים

נז. ראוי ליחד כל הכלים לבשר ולחלב במראה נפרד כדי שלא יערבב אותם^{פ"ה}.

חיתוך גבינה צוננת בסכין בשרי

נח. אסור לחתוך גבינה בסכין בשרית או להיפך, כיון שעל הסכינים יש שמנונית קרוש עליהם ונמצא שאוכל בשר בחלב. ואפילו פת או עוגה שאוכלים עם גבינה אסור לחתוך בסכין בשרי^{פ"ו}. ובדיעבד אם חתך הגבינה, מותר על ידי הדחה ושפשוף במקום שחתך, וכן יכול לגרר ממנה

צלחות סגי בהיפוך המפה לחוד, אבל האמת הוא כמו פשטות לשון המחבר שאסור כבר מאחר שכבר נהגו בה איסור. ולענין מי שנמצא בדרך ושכח ולקח עמו רק מפה אחת שעשויה מפלסטיק עבה, מותר לו להשתמש בצד אחד לבשר ואח"כ להפכו לצד השני ולהשתמש בו לחלב, כ"כ בספר ויהי בנסוע פרק ל"ו סעיף י"ב, ועי' בהערה שם.

ויש לעיין גבי כסא לילדים אם סגי לקנח אותו או שצריכים להחמיר להניח כיסוי בין אכילת בשר לחלב.

פה. ערה"ש סעיף ט"ז, וכן כתב בסימן פ"ח ס"ק י', ובקיצור שלחן עורך.

פו. שו"ע שם, לגבי העוגה שמאוד שכיח היום שחותכים עוגה עם סכין בשרי ואוכלים אותו עם חלב או קפה וכדומה והעולם צריכים להזהר בזה ולחתוך עוגה רק בסכין פרווה כדי שלא יכשל בזה.

ט', אבל אם אוכלים מאכלי בשר חם עכשיו אחרי שאכלו עליו מאכלי חלבי חם אין מועל העצה הנ"ל וצריכים להחליף המפה כיון שיש חשש בליעה. והשיב לי בתשובה בעל האבני ישפה זצ"ל דבזמנינו שיש מפה מפלסטיק לבשר וחלב אין צורך מפה נפרדת שהרי בקלות יכולים לנקות המפה, וגם אין חשש בליעה כיון שהוא כלי שני.

ועי' בשו"ת אור יצחק חלק ב' יורה דעה סימן ה' שנשאל למה כתב המחבר כאן דאסור לאכול גבינה על מפה שאכלו עליו בשר, הרי כל זה הוא רק מנהג, ולמה כתב שאסור. והשיב דמנהג לאחר שנהגו לאסור, גם על זה נאמר אסור. וכל הטעות לחשוב שזה רק מנהג, אולי בנוי ממה שהביא בפתחי תשובה בשם הרדב"ז שכתב שבזמנינו שלא מניחים האוכל ישר על השלחן אלא רק על

קצת, והסכין צריכה נעיצה בקרקע קשה^{פז} וראה הערה^{פח}.

פז. מהו נעיצה, איתא בגמ' עבודה זרה דף ע"ו: אמר רב עוקבא בר חמא ונועצה עשרה פעמים בקרקע, אמר רב הונא בריה דרב יהושע ובקרקע שאינה עבודה, ואילו הירושלמי עבודה זרה פרק ה' הלכה ט"ז כתב דיש לתחובה בארץ ג' פעמים ודיו. תוס' הביא ב' דעות והסיק דיש להחמיר דנעיצה הוי בקרקע י' פעמים, והוסיף דאלו י' פעמים היינו בקרקע קשה י' פעמים שהיא מעברת השומן, אבל לא בקרקע רכה שאינו מעבר השומן וכך הסיק המחבר והרבה ראשונים, ולמעשה עי' בתבואת שור סימן י' אות ט"ז וכן דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א הובא בספר דבר חריף פרק ח' דהיום יש לכל בעל נפש לא לסמוך על נעיצה משום דצריך קרקע קשה ולא רכה ולא קשה יותר מדי ולא אבן, וא"כ כמעט נפלה הך נעיצה בבירא דלא ידיענן שיעורא האיך תהיה הקרקע קשה.

פח. רמ"א שם כתב שאם בא להשתמש בסכין של בשר לחתוך גבינה, צריך לעשות נעיצה בקרקע קשה. ועי' בט"ז ובערה"ש וחכמת אדם, שמפרשים דמה שסובר הרמ"א שצריך נעיצה בקרקע הוא רק כדי לחתוך גבינה בסכין של בשר כיון דהמנהג הוא להחזיק שני סכינים בבית ואינו סומכים על נעיצה להכשירו, אבל לחתוך לחם אינו צריך להחמיר כ"כ וסגי לקנח השמנונית מעליו. אמנם הש"ך והפרי חדש מפרשים ברמ"א, שאף בלחם צריך נעיצה, אבל לחתוך גבינה בסכין חלבי לא מהני אפילו נעיצה. ולפי הש"ך לא מהני קינוח הסכין כדי לחתוך לחם

לאכול עם גבינה, וכן נכון להחמיר וכך משמע מהפמ"ג, ועי' בנקודות הכסף שכתב דהכא לא אסרינן משום בליעות דהא צונן בצונן הוא, אלא משום דסתם סכין שמנונתו טוח על פניו, וכיון דתשמישו תדיר לא סגי ליה בקינוח.

והנה בזמנינו שמעתי ממור"ר הגרי"י לרנר שליט"א שגדולי הפוסקים סוברים שאם יש לך רק סכין אחד, סגי לשפשף אותו עם צמר פלדה היטב במקום נעיצה, ועי' בספר אמת ליעקב להגר"י קמינצקי זצ"ל סימן פ"ט שכתב דנראה ששיפשוף בצמר פלדה מהני במקום נעיצה, ומסתבר דהוא יותר טוב מנעיצה דהו"ל כמשחזות. ועי' בספר זר השלחן ס"ק מ"ט דכתב שאם משפשם עם דבר המסיר לכלוך הדבוק בסכין מועיל, ועי' במעדני השלחן ס"ק נ"ט ובמטעמי השלחן ד"ה ונראה שכתב בזמנינו שהסכינים הם נקיים אחר שמשתמשים בהם אפשר גם להתיר ע"י נקיות היטב בחומר נקוי וכדומה אם אין לו מקום לנעוץ בקרקע והוא דחוק לחתוך גבינה ואין לו דבר אחר כיון שדינו כשאר כלים, עכ"ד. ועי' בבדי השלחן סימן צ"ו ס"ק ע', אמנם דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א שהובא בספר דבר חריף פרק ח' ס"ק נ"ג הוא שלנקות עם "סטייל וול" במקום נעיצה לא מספיק, וכן שמעתי בשם עוד גדולי הוראה.

ולכן מי שהולך בדרך ויש רק סכין אחד, כגון שיש לו סכין בשרי מותר לו לחתוך לחם בסכין של בשר לאוכלו עם גבינה וכן ההיפך, אם מנקים הסכין

מנהג ישראל להיות להם שני סכינים

נ"ט. אף שנתבאר לעיל שמעיקר הדין אם עשה נעיצה בקרקע קשה מותר להשתמש בסכין של בשר לגבינה, מ"מ כבר נהגו ישראל להיות להם שני סכינים אחד לחלב ואחד לבשר, ונהגו לרשום סימן על הסכין החלבי, ואין לשנות המנהג^{פ"ט}.

נעיצה וצ"ע. ועוד נוהגין כדי שלא יטעה לעשות חריץ שלא יבלבל מהו חלבי ומה בשרי וכדאי לעשות דבר שיהיה קל להכיר כמו שכתב ברמ"א, ונחלקו הפוסקים למי צריך להיות ניכר, הפמ"ג פסק דיש לעשות היכר דאפילו לאחרים יהא ניכר איזה סכין חלבי, ואילו הערוך השלחן מיקל ופסק דסגי אפילו שיהא ניכר רק לבעל הבית.

ולענין הגעלת כלי מבשר לחלב או איכפא כגון מי שיש לו סכין אחד בשרי ורוצה להשתמש בו לחלבי האם מותר לכתחילה להגעילו, ועי' במגן אברהם או"ח סימן תק"ט ס"ק י"א שכתב דמשמע שמותר בחול להגעיל כלי חלב לאכול בו בשר או איכפא והעולם נוהגין איסור בדבר והביא טעם הדבר בשם הגאון מהור"ר בנימין מפוזנא ששמע ממחר"מ יפה הטעם למנהג שאם יעשה כן לעולם לא יהיה לו רק כלי אחד ויגעילו כל פעם שישתמש בו וזה אסור דלמא אתי למטעי וישכח להגעילו לפני שימוש למין השני, ולדינא כן דעת הרבה פוסקים כגון פמ"ג חתם סופר משנה ברורה אגרות משה ועוד. אמנם בשו"ת חתם סופר יו"ד סימן ק"י והובא דבריו במשנה ברורה סימן תנ"א ס"ק ק"ט כתב דכשבא להכשיר הכלי לפני פסח מותר לשנותו מבשר לחלב או איכפא משום דלא שייך

היטב, עי' בקיצור שלחן ערוך סימן מ"ו סעיף י"ב מה שכתב בזה. וכן עי' בכף החיים ס"ק ע"ב שסובר שאם אי אפשר לעשות נעיצה, סגי בקינוח, כשיטת הט"ו, כגון על הדרך ואין לו אלא סכין אחד. ובספר ויהי בנסוע פרק ל"ו סעיף א' כתב דמי שהוא בדרך ורוצה לחתוך לחם כדי לאכול יחד עם גבינה, ויש לו רק סכין בשרי, מותר לו לחתוך הלחם על ידי שמקנח הסכין היטב.

ועי' בספר שו"ת דברי חכמים פרק א' שהביא בשם הגר"ח פ' שיינברג שליט"א שאם חתך בשר צונן קשה עם סכין חלבי לא בעינן נעיצה דדוקא דבר קשה כגבינה בעינן נעיצה אבל בשר אינו כ"כ כגבינה.

פ"ט. רמ"א שם, ועי' בערוך השלחן סעיף ט"ז בשם הפרי חדש שהיום כל הכלים צריכים שיהא שני סוגים נפרדים, ולמעשה מן הראוי שכל אחד יחזיק בביתו ג' סכינים אחד לתחוך בשר ואחד לגבינה ואחד ללחם, ובבדי השלחן ס"ק קי"א כתב דיש לחקור אם רצה לומר שאינם משתמשים בסכין של חלב לתוך את הלחם כשבדעתו לאכול כל הככר בסעודת חלב או בסעודת פרווה או שמא רצה לומר שמדקדקים להחזיק ג' סכינים בבית כשבדעתו להשאיר מן הפת ושמא יבוא לאוכלו אח"כ בסעודת בשר שאז אין משתמשים בסכין חלבי אפילו ע"י

הגזירה כיון דבא רק להוציא החמץ. אמנם עי' בערה"ש סעיף י"ז שכתב וז"ל "דיש מי שרוצה לומר שאין להגעיל כלי של בשר לשל חלב או להיפך מטעם שמא לא יהיה לו רק כלי אחת ויגעילנה מבשר לחלב ומחלב לבשר ואתי למיטעי וחומרא יתירא היא ואין לנו לגזור גזירות מדעתנו עכ"ל". וכן כתב בפרי חדש סימן צ"ז ס"ק א' דיש להקל בזה. ולמעשה כיון דרוב גדולי הפוסקים מחמירים לכתחילה כהמגן אברהם יש להחמיר, ובמקום שעת הדחק עי' בפמ"ג סימן תנ"ב א"א ס"ק י"ג שכתב דבשעת הדחק אפשר להקל להגעיל לכתחילה מבשר לחלב וכן דעת כמה פוסקים. אולם כשאין שעת הדחק הביא במשנה ברורה סימן תק"ט ס"ק כ"ה בשם הפמ"ג דיש להטריף הכלי קודם, וכן דעת כמה אחרונים, מיהו עי' בבדי השלחן ביאורים סוף סימן פ"ט ד"ה שני דהקשה על דברי הפמ"ג משום דלמה אין בזה חשש שיטעה ולא יגעלנו בין אחד לחבירו דאף שאין לחוש שיטעה ולא יגעיל כלי שכבר נטריף דבדיל ממאכלות אסורות טפי מבשר בחלב ששניהם מין היתר הא מ"מ איכא למיחש לו להטריף ולהגעיל שישתמש בכלי אחד תמיד ע"י שיטרפנו ויגעלנו בין כל שימוש ושימוש ושמא יטעה פעם אחת וישכח לעשות הגעלה וצ"ע, עכ"ד. ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק ט' סימן קס"ח שכתב שם לגבי מפעל שרוצה להגעיל כל הזמן מחלבי פרווה ושוב לעשותו חלבי ולהכשיר, ומסיק שם דכיון שהוא לצורך פרווה אין בכוחינו לחדש חומרא, כיון דגם יטעה אין בו סרך איסור ולצורך יש להקל.

ויש לציין דברי המהרש"ם חלק ב' סימן רמ"א שכתב דאפילו דקיימא לן כדברי המגן אברהם לחומרא מ"מ מי שכבר הגעיל כלי מבשר לחלב או להיפך כיון דהוי רק מנהג להחמיר אינו אוסר המאכל בדיעבד, ועוד כתב המהרש"ם דמותר לכתחילה להגעיל כלי מבשר או חלב לפרווה, ועוד הביא בשם הדעת קדושים שאם לא נשתמש בכלי הזו לי"ב חודשים מותר להגעילו ולשנותו מבשר לחלב, ובבדי השלחן הבין דבריו שהיקל אחר י"ב חודש משום דאפשר שסמך על דברי החכם צבי סימן ע"ה דלאחר י"ב חודש כלה הטעם הנבלע בתוך הכלי ואינו אוסר כלום. ועי' בשו"ת אגרות משה חלק א' סימן מ"ג סוף ענף ו' שכתב דהמנהג שכתב המג"א סי' תק"ט שנהגו שלא להגעיל מחלב לבשר נמי מסתבר שהוא שייך רק בהגעלה וליבון שיכול להכשירו בו ביום שנשתמש לחלב שבוה שייך הטעם שכתב דאם יעשה כן לא יהיה לו לעולם רק כלי אחד ויגעילנו בכל פעם שישתמש ואתי למטעי. אבל בהיתר דישון י"ב חודש שלא שייך זה אינו בכלל המנהג ומותר להגעיל אחרי י"ב חודש מבשר לחלב. וכן דעת כמה פוסקים. ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ד' סימן פ"ט. ולענין הכשרת תנורים מבשר לחלב עי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' סימן ת"ל שכתב דאע"פ שכתב המג"א סי' תק"ט ס"ק י"א דמנהג העולם שלא להכשיר כלי בשר לכלי חלב או איפכא, מ"מ מנהג זה הוא רק בכלים אבל בתנור מבואר מהפוסקים דהקילו להכשיר כיון דהכשרו בקל, דתמיד הרי מסיקים לפני

כלי זכוכית

פ. יש אומרים שאפילו כלי שתייה מזכוכית צריך ליחד אחד לבשר ואחד לחלב, ויש מקילים, וראה הערה צ.

להגעיל הכל ולייחדם למה שירצה.

צ. עי' בערוך השלחן סימן קכ"א סעיף ב' דכתב שכלי זכוכית אין לחוש כלל, וכן דעת היד יהודה בסימן ס"ט ס"ק פ"א ובספר שבילי דוד סימן קכ"א ס"ק ו', וכן היקל שו"ת טוב טעם ודעת חלק ב' סימן כ"ה, ועוד כמה פוסקים שמקילים בזה, אמנם עי' בבדי השלחן שם ס"ק ק"ט אע"ג דיש פוסקים שמקילין בזכוכית שאינו בולע, מ"מ הכא יש חשש אפילו לדעת המקילין שיש בעין עליו, אבל עי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' סימן תל"ב שכתב דהמיקל גבי כלי זכוכית יש לו על מי לסמוך, אבל המחמיר תבוא עליו ברכה ושמעתי שבליטא נהגו להקל בזה, ומדינא יש להם על מה לסמוך, אבל ראוי היום לסדר כוסות מיוחדות לסעודת בשר ולחלב, ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק ט' סימן קס"ח שכתב דמותר דתרווייהו היתרא וה"ל נ"ט בר נ"ט דהיתרא ודלמא קיי"ל דכלי זכוכית אינו בולע כלל ובב"ח אינו נאסר אלא ע"י בישול ולכן צריך רק שיהיה כוס מצוחצח ונקי וכן שמעתי מכמה גדולים שהשתמשו בכוסות לבשר ולחלב, אבל הני קדירות שעושים היום שקורים פיירעקס הגם שאומרים שהם זכוכית מ"מ כיון שעשוין לבישול על האש ח"ו להקל ולבשל בשר וחלב אפילו בזה אחר זה עכ"ד. ועי' לעיל בסוף סימן פ"ח מה שהבאנו בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א.

האפיה ומעיקר הדין סגי בכך להגעלה, וכ"מ במג"א גופיה סי' תצ"ד סק"ח, ולכן בזה לא נהגו משום דלא חששו דיבוא לידי מכשול, אמנם עי' בשו"ת חלקת יעקב יו"ד סי' כ"ג אות ג' שכתב דבתנורין שלנו אין להקל להכשיר מבשר לחלב, וכן בשו"ת שרגא המאיר חלק ד' סי' ע"א אות ג' ובשו"ת להורות נתן חלק א' סי' ל"ד אות כ', וקובץ מבית לוי חלק ג' עמ' כ"ב אות ו', סוברים דאין להחליף את השימוש בתנור מבשר לחלב ולהיפך, ובשעת הדחק ישאל שאלת חכם. ולענין שאר עניני תנורים כגון ניקוי עצמי ועוד הארכנו בעו"ה לקמן סימן ק"ח ע"ש.

ובענין מי שקיבל למתנה כלים האם מותר להכשיר כל הכלים כדי להחליף אותם מבשרי לחלבי או להיפך, עי' בשו"ת באר משה חלק ג' סימן ק"ה שפסק דמותר כיון דהמקבל מתנה לבשל בהן בשר ואין כאן חשש דאתי למטעי, וכן הובא בשו"ת רבבות אפרים חלק ה' סימן תקי"ט.

ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק א' סימן רכ"ה שכתב דאם מצא כלי בביתו ואינו יודע אם הוא כלי בשרי או כלי חלבי, מותר להגעילו ולייחדו למה שהוא רוצה, אע"ג שנהגו איסור להגעיל כלים מבשר לחלב. משום שעושה כן רק פעם אחת ולא יבוא לידי מכשול, ודומה למש"כ הפמ"ג או"ח א"א סוף סימן תנ"ב שאם נתערבו כלים בשריים עם כלים חלביים, ואינו ניכר ההבדל ביניהם, דמותר

סימן צ"א דין בשר וחלב שנתערבו

סעיף א'

בשר וגבינה צוננים שנגעו זה בזה

א. בשר וגבינה צוננים שנגעו זה בזה מותרים, רק צריך להדיח מקום נגיעתן^א, ודוקא אם אחד מהם לח קצת, אבל אם שניהם יבשים אפילו הדחה אינו צריך^ב.

בשר שמן שנגע בגבינה כחושה

ב. חתיכת בשר שמן שנגעה בחתיכת גבינה כחושה או להיפך סגי בהדחת הגבינה והבשר במקום שנגעו^ג. ויש מחמירין שצריך הדחה ושפשוף גדול עד שלפי אומד דעתו סר השומך^ד.

ב. עי' בש"ך ס"ק א' בשם הב"ח, וכן סתימת כל הפוסקים. ולענין מאכל שנוח להתפרך ולהתדבק קצת ממנו על חבירו הנוגע בו, צריך הדחה אפילו אם הם יבשים. ולמעשה אין ליתן כלל בזה כי הכל לפי ראות העין, וכן כתבו היד יהודה בפירוש הקצר ס"ק א' והפרי תואר ס"ק א' ועוד פוסקים.

ג. חוות דעת והובא כאן בפ"ת ס"ק א', ועי' בערה"ש סעיף א'.

ד. פ"ת שם דכתב דכן נראה דעת הפמ"ג. ויד יהודה פירוש הקצר ס"ק ב' כתב דצריך רק שפשוף. אמנם עי' עוד בפ"ת שם שהביא שיטת החו"ד שהחמיר שצריך שפשוף רק אם יש שמנונית ודוחקא דסכינא, כגון שחתך בשר עם סכין שחתך בו גבינה. אבל אם יש

א. שו"ע סעיף א'. ועי' בערוך השלחן סעיף א' שכתב דמפני לחותן לא ימלט שלא נדבקו מעט זה לזה ולכן די בהדחה קלה ולא בעי שפשוף.

ולענין בשר וגבינה צוננים שנגעו בשבת, עי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה להדיח שהביא דברי הפמ"ג או"ח סימן שכ"ג משב"ז ס"ק ז' שכתב וז"ל "יראה לי סכין טריפה לחתוך בו לחם וכדומה בצנן דבעי הדחה דמשמע דבעי הדחה ושפשוף היטב לא הדחה בעלמא אסור בשבת דהוה כמתקן וה"ה דאפשר בשני דברים הנוגעים זה בזה" עכ"ל. ועי' במשנה ברורה שם ס"ק ל"ז שהביא תחילת דבריו ומרמו גם לסיום דבריו דהיינו שנראה שיש להחמיר בשבת שלא להדיח בשר צונן שנגע בגבינה צוננת משום מתקן.

בשר וגבינה מלוחים או חריפים

ג. בשר וגבינה מלוחים אפילו יבשים צריכים הדחה.

שכח להדיח הבשר ובישלו

ד. שכח להדיח הבשר שנגע בגבינה ובישלו, מותר לאוכלו מכיון שההדחה הוא רק לכתחילה, ובדיעבד אינו אוסר התבשיל, ויש מחמירים בזה.

בדבר חריף כשהוא יבש, דכאן אין את הסברא של היד יהודה של קורטי המלח.
ו. פמ"ג משב"ז ס"ק ב'. ועי' בדרכ"ת שם ס"ק ב' שהביא הרבה אחרונים שמקילין, שאינו אסור בדיעבד. ועוד דבודאי יש ששים בתבשיל.

ז. דעת המהרש"ל המובא בט"ז ס"ק ב' שאסר המי מלח בדיעבד דלא שייך בו הדחה, ועי' בפמ"ג שמבאר שהט"ז לשיטתו לקמן בסעיף ד' ס"ק ז' דהיכא דצריך קליפה ובישל החתיכה בלא קליפה, אסור אפילו בדיעבד אם אין ששים כנגד הקליפה. וא"כ לפי השיטות לקמן בסעיף ד' שמתירים בדיעבד דבר שנאסר כדי קליפה ונתבשל, כל שכן שמתירים במקום שצריך הדחה. ועי' בפ"ת ס"ק ב' בשם החוות דעת שכתב דמה שהחמיר הט"ז בס"ק ב' במי מלח שלא הדיחו, הוא דוקא אם נתנו המי מלח במזיד ונאסר מדין מבטל איסור לכתחילה, אבל אם הונח בשוגג מותר דבודאי יש רוב כנגדו. ועי' ברע"א לקמן בסעיף ד' שסובר שהדחה מעכבת בדיעבד.

שמנונית בלי דוחקא או דוחקא בלי שמנונית סגי בהדחה, וכן דעת הערוך השלחן שם.

ה. עי' רע"א כאן שכתב דאם הם מלוחים אפילו יבשים צריך הדחה, וכמו שכתב המחבר בסוף סעיף ה' לקמן, ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק א' שכתב דאינו יודע למה צריך הדחה. ועי' ביד יהודה בפירוש הארוך ס"ק ב' שכתב דהוא מפני קורטי המלח שנדבקים אחד בשני. ובמקרה שהבשר מלוח והגבינה אינה מלוחה ושניהם יבשים, הגבינה צריכה הדחה והבשר מותר בלא הדחה, כתב ביד יהודה שכיון שכל הצורך לעשיית הדחה כשהם מלוחים ויבשים הוא משום קורטי המלח שמתדבקים, ולכן בכה"ג שרק אחד מהם מלוח, המלוח אינו מקבל קורטי מלח, ורק האינו מלוח צריך הדחה. וכן מבואר מהחוות דעת ביאורים ס"ק ב'. ובענין אם הבשר או הגבינה חריפים, עי' בחוות דעת ביאורים ס"ק ב' ובכף החיים ס"ק א', ועי' בפתחי תשובה שמשמע מדבריו שאם הם חריפים צריך הדחה אף שהם יבשים. אבל לכאורה יש לעי' בזה מה הסברא להצריך הדחה

להניח בשר וגבינה במטפחת אחת

ה. מותר לצור בשר צונן עם גבינה צוננת במטפחת אחת^ה, ולא חיישינן שמא יגעו זה בזה^ט.

סעיף ב'

להניח היתר על קערה שבלועה מאיסור

ו. קערה שהשתמשו בה באיסור על ידי חמין, אסור לכתחילה להניח עליו היתר, שמא יאכלו בלא הדחה^ה, ואם הוא דבר שדרכו בהדחה מותר. וה"ה שאסור לכתחילה להניח איסור צונן על קערה של היתריא^א.

להניח היתר יבש על קערה של איסור

ז. דוקא אם יש בו לחלוחית קצת אסור להניחו לכתחילה על קערה של איסור, אבל דבר יבש ממש מותר להניחו על כלי שבלע איסור על ידי צונן^{יב} (דהיינו על ידי כבישה או מליחה) כיון שלא צריך הדחה כלל. ויש

ח. אע"פ שהרמ"א לקמן בסימן צ"ה סעיף ו' כתב דאין להניח כד של בשר אצל כד של חלב שמא יפול מאחד לתוך חבירו, יש לומר דשאני הכא שחלק מהמטפחת מפסיקה ביניהם, וכך כתב בחכמת אדם כלל מ"ב דין ג'.

ט. לשון השו"ע בסוף סעיף א'.

י. שו"ע סעיף ב'. ואם הוא בשר חי שאורחיה בהדחה, מותר לכתחילה להניחו על קערה של איסור, ועי' בפתחי תשובה ס"ק ג' שהביא מח' אחרונים אם המחבר מתיר להניחו דוקא בכלי של איסור, אבל להניח בשר חי על גבי מאכל איסור, אסור אפילו שהבשר חי ואורחיה בהדחה, או שמא מותר להניחו גם על מאכל איסור.

יא. עי' בש"ך ס"ק ב' דיש איסור להניח איסור צונן על כלי היתר דשמא ישכח להדיחו, אבל אם הוא כלי שאורחיה בהדחה מותר לכתחילה.

יב. רמ"א שם. ועי' בט"ז ס"ק ג' שהקשה על לשון הרמ"א שכתב "שמותר להניח בו דבר יבש" שהוא מיותר משום שכבר זכרו בתחילת דבריו שרק בדבר יבש מותר, ומכח תמיהה זו שינה הט"ז את הגירסא והגיה שצ"ל דדבר יבש ממש או אם לא בלע הכלי רק בצונן מותר להניח בו דבר לח בלא הדחה. ולפי זה יוצא שאם הכלי בלע איסור בחמין מותר להניח בו דבר יבש ואם הכלי בלע איסור בצונן דהיינו ע"י כבישה או מליחה מותר להניח בו לח צונן או יבש חם וכל שכן יבש צונן (כן מבאר הפמ"ג). ועי' בחוות דעת ביאורים ס"ק ד' שהקשה על הט"ז איך מתיר להניח יבש חם על כלי איסור אם הכלי לא בלע אלא על ידי צונן, מ"מ חם יפליט הטעם מן הכלי. ובספר פרי הדר חלק א' עמוד ר"ח הביא מה שהקשה החוות דעת על הט"ז, וכתב ליישב דברי הט"ז דנראה פשוט שהט"ז

אומרים שמותר באקראי להניח דבר לח צונן וכ"ש דבר יבש צונן על כלי איסור אפילו שבלע ע"י חמין, ובלבד שהדיח הכלי היטב קודם^ג,

בכוסות של בתי מלון וכדומה, כיון שמקפידים לשמור על פרנסתם וודאי שפשפו היטב כל הכלים, ונראה שההיתר הוא רק בדרך עראי ולא בקביעות. ועי' בשו"ת אגרות משה חלק א' יו"ד סימן כ"ג ד"ה וגם.

וראיתי בספר קנין דעה עמוד קי"א שכתב שם הערה חשובה, דכל מה שהצריכו לעשות הדחה על האוכל אם הניחו בכלי איסור וכדומה, היינו דוקא בזמנם שלא היה להם סבון, ומסתמא לא ניקו כליהם היטב היטב, אבל בזמנינו כל הכלים של הגוים הם בחזקת נקיים היטב עם סבון, ועוד דאפשר לראות מיד על הכלי אם הוא רחוק היטב או לא, ואולי בזמנם היו כלי חרס או כלי עץ או כלי מברזל חלוד קצת שלעולם לא יצאו מצוחצחים, ואי אפשר להכיר כ"כ אם הכלי נקי, משא"כ בזמנינו שהכלים מבריקים אפשר לראות מיד אם הוא נקי, ועוד שמאחר שניכר מיד אם הכלי נקי הגוי מתבייש ליתן כלי מלוכלך ומסתמא הוא נקי, אמנם לפעמים מצוי שילד קטן רוחץ הכלים בבית ומשאיר קצת לכלוך, ובכל אופן צ"ע, עכת"ד.

ולגבי הנחת דבר חריף בכלים שבלעו איסור, הש"ך והפמ"ג כתבו וכן פסק היד יהודה בפירוש הקצר ס"ק ח', שאם הכלי בלע בחמין אסור להניח בו דבר חריף לח, אבל כלי שבלע על ידי צונן מותר להניח בו אפילו חריף לח.

הבין דמ"ש הרמ"א אם לא בלע הכלי רק בצונן, אינו ר"ל שהכלי בלע האיסור על ידי כבישה או מליחה, אלא כוונתו אם לא בלע הכלי איסור כלל אלא רק השתמשו בו באיסור בצונן, ואז מותר להניח עליו דבר יבש אפילו חם כיון שאין בכלי שום בליעות איסור, ועיין שם אריכות בזה, וצ"ע.

יג. ש"ך ס"ק ג'. שכל כלי שמקונח היטב או שידוע בוודאות שהוא נקי מותר להשתמש בו, בין יבש צונן בין לח צונן ואפילו כשבלע הכלי איסור על ידי חמין, ודלא כט"ז. וכל שכן אם הכלי בלוע בצונן ומקונח היטב שמותר להשתמש בו בצונן. וכתב הש"ך שכל ההיתר הוא רק בדרך עראי, אבל להשתמש בו בדרך קביעות אסור, אפילו אם הכלי בלע רק על ידי צונן דשמא יבוא להשתמש בו בדבר חם שודאי אסור. ורוב האחרונים כגון הפרי חדש ס"ק ג', פרי תואר ס"ק ב', פמ"ג שפ"ד ס"ק ג', וכרתי ופלתי ס"ק ב' סוברים כש"ך. ועי' בחוות דעת ביאורים ס"ק ד' שכתב דאם ניקה את הכלי שבלע איסור רותח על ידי שפשוף גדול מותר להשתמש בו בצונן באקראי, אבל אם הדיחו רק הדחה רגילה אסור להניח בו צונן לח, וכשבלע על ידי צונן שרי להניח צונן לח אפילו אחרי הדחה רגילה. ושמעתי ממור"ר הגרי"י לרנר שליט"א שמרן הגרי"ש אלישיב שליט"א פסק שמותר לכתחילה לשתות לח צונן

ואם הוא כלי חרס ראה הערה י"ד.

לחם שנגע בגבינה או בבשר

סעיף ג'

ה. צריך להזהר שלא יגע בשר בלחם, שאם יגע הבשר בלחם אסור לאכול הלחם עם גבינה, וכן להיפך צריך ליזהר שלא יגע גבינה בלחם, שאם יגע הגבינה בלחם יהיה אסור לאכול אותו לחם עם בשרי".

אפילו בכלי חרס בדברים צוננים שאינם חריפים. ועי' בחוות דעת שם והיד יהודה בפירוש הארוך ס"ק ד' שפוסקים כש"ך דמותר להניח בו צונן אחר הדחה בדרך עראי. ולכן מי שנמצא אצל קרוב משפחה וחושש שמא הכלים אסורים, צריך לעשות שאלת חכם לברר מה מותר לאכול ולשתות בכליהם.

טו. שו"ע סעיף ג'. ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק ד' שכתב שלכאורה אם הלחם נגע בבשר אולי הלחם הזה נכלל בגזירה שהובאה לקמן בסימן צ"ז סעיף א' שאסור לאוכלו אפילו בפני עצמו אא"כ היה דבר מועט. ועי' במטעמי השלחן ס"ק ז' שהביא את הפמ"ג והעיר דפשוט דהפמ"ג מיירי באופן שאינו מסיר מן הלחם כדי קליפה או גרידה או הדחה לפחות, ולכן דינו שווה לפת שנילוש עם בשר או חלב, דאם מסיר כ"ק מן הלחם פשוט שמותר באכילה, וכ"כ בדרכי תשובה ס"ק י"ב בשם היד יהודה עיי"ש. ולפי כל הנ"ל עי' בבדי השלחן ס"ק י"ז שהביא דיש לראות במה שנוהגים להסיר הלחם שהיה בסעודת בשר ומשיירים אותו למחר, ויש לעיין במנהגם כי לכאורה אפילו למחרת הלחם יהיה אסור משום שיתכן שנגע בבשר והוא אסור אפילו לאכלו בפני עצמו, ומאחר

יד. בש"ך שם כתב שה"ה בכלי חרס, אמנם הפרי חדש והפרי תואר והפמ"ג שם סוברים שכל ההיתר של השתמשות בדרך עראי, הוא דוקא באותם כלים שיש להם תקנה בהגעלה כגון כלי מתכת או כלי עץ, אבל כלי חרס כיון שאין לו תקנה בהגעלה אסור בכל גוונא להשתמש בו אפילו בדרך עראי, דשמא ישכח וישתמש בהם בחמין. וכן עי' בחכמת אדם כלל נ"ו דין ב' שכתב וז"ל "אבל כלי חרס דבליעתו מרובה דיש אומרים דגוף הכלי נעשה איסור ויש אומרים דעל כל פנים גזרו חכמים בהם כיון שאין להם תקנה להשתמש בהן בחמין אם נתיר להשתמש בצונן יטעו לומר דאפילו בחמין מותר להשתמש בהם ולכן אסור להשתמש בהם אפילו לאחר שקינח והדיח יפה אפילו דברים שאינם חריפים ואפילו הוא בבית הנכרי ואין לו כלי אחר ואפילו בטעלער שהוא כלי שני דמכל מקום בלוע מאיסור ומכל שכן דידוע דמדיחין הכלי בכלי ראשון ואם כן כל כלי הנכרים הוי כאילו הם כלי ראשון ומכל שכן דאסור להשתמש בדברים חריפים דכל דבר שהוא אסור מדינא אין חילוק אם הוא בבית נכרי או בביתו", עכ"ל, ובדין ג' שם כתב דלצורך שבת יש לסמוך על המתירין להשתמש

הדחה בלחם שנגע בבשר או גבינה

יא. לחם שנגע בבשר או בגבינה יבשים מותר לאוכלו עם המין שכנגדו בלי הדחה, אבל אם אחד מהם לח הלחם צריך הדחה^{טז}, ויש אומרים שאין ללחם תקנה על ידי הדחה^{יז}.

לחם שנגע בבשר חי

יב. צריך להזהר שלא יגע לחם בבשר חי שעדיין לא נמלח שמא ישכח ויאכלו עם הדם שנדבק בו שהוא איסור דאורייתא. ואם נגע צריך לקלוף כדי קליפה או לכל הפחות לגרור מקום שנגע^{יח}.

ונוגע בלחם וגם מניחים אותם ביחד בשקית אחת ואינם שמים לב על זה ומביא לידי מכשולים, לכן יש להזהר לשים החלב בשקית נפרדת מהלחם. ושוב מצאתי בשו"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ח סוף הערה י"א שכתב דיש להזהר בקניית מוצרי חלב בערב שבועות שלא לשים אותם בסל אחד עם החלות, שאף שמוצרים אלו סגורים מכל מקום מצוי שיש עליהם לחלוחית חלב, וכמובן שאזהרה זו שייכת תמיד בכל פעם שהולכים לקניות.

טז. ש"ך ס"ק ד'. ועי' ביד יהודה בפירוש הארוך והקצר ס"ק י' שכתב שגבינה כיון שהיא נדבקת, אפילו כשהיא יבשה צריך הדחה, וכן בבשר אם יש בו שמנונית, ועי' בדרכי תשובה ס"ק י"ג.

יז. בפ"ת ס"ק ד' מביא שהפמ"ג מחמיר, אבל הפ"ת חולק וסובר דמהני גרידה, ובסוף דבריו כתב שאם נגע לגבינה בצד החיצון מותר על ידי הדחה, אבל בצד הפנימי מותר רק על יד גרידה.

יח. דרכ"ת ס"ק י"א ע"פ הפרי תואר ס"ק ג'.

שמשאירים את הלחם למחר כבר נפל ההיתר של דבר מועט ביום אחד כמבואר לקמן בסימן צ"ז סעיף א', ולכן צריכים להסיר כדי קליפה או לגרד מן הלחם אחרי סעודת בשר, ולמעשה הסיק שם דצ"ע לדינא. ובמטעמי השלחן שם פסק דלכתחילה ראוי להזהר גם בדבר מועט לאכלו תיכף לבד, או להסיר הנדבק, וטעמא דמילתא נראה משום שיש חשש שישכח שלחם בשרי או שאחד מהבית לא ידע שהוא בשרי ויכול לבוא לידי מכשול ח"ו.

ועי' עוד בבדי השלחן בציונים ס"ק נ"א שכתב שאין נראה לחלק דשאני בסימן צ"ז שהפת נאפה מתחלה עם חלב או בשר, אבל כשהפת נעשה בשרי או חלבי אחר אפיתו לא אסרהו, כי מדברי החו"ד ס"ק ו' מבואר דלא ס"ל חילוק זה, ובמטעמי השלחן שם כתב לחלק ביניהם ועיין שם.

ולענין הנהגה למעשה שמעתי הרבה פעמים ממו"ר הגר"י לרנר שליט"א שציור זה של המחבר הוא מאוד שכיח כשקונים שקית חלב שיש עליו הרבה פעמים רטיבות של חלב מחוץ לשקית

סעיף ד'

בשר רותח שנתערב עם חלב רותח

יג. חתיכת בשר רותחת שנפלה לתוך כלי ראשון חם עם חלב שיד סולדת בו, הכל אסור מפני שטעם הבשר מתפשט בכל החלב וכן החלב נבלע בכל חתיכת הבשר. וה"ה בשר וגבינה רותחים שנגעו זה בזה שניהם אסורים.^ט

תתאה גבר

יד. בשר קר שנפל לתוך חלב רותח, תתאה גבר דהיינו החלב מתגבר ומחמם העליון ושניהם אסורים, וכן אם נפל חלב קר על בשר רותח שניהם אסורים.^ז וה"ה אם הם שני גושים, כגון בשר וגבינה שמונחים אחד על חבירו, אמרינן תתאה גבר.^{כא} וגם אם העליון חם והתחתון צונן אמרינן תתאה גבר, והתחתון מקרר העליון, אמנם מ"מ נאסר כדי קליפה, דאדמיקר ליה בלע כדי קליפה.

להפליט או להבליע כולו א"כ יש הפסד מרובה (ועי' לקמן בסימן ק"ה סעיף ב' כל השיטות לגבי בישול בכלי שני ודבר גוש). ועי' בבדי השלחן ס"ק כ' מה שהאריך להביא השיטות בכלי שני וכלי שלישי בכה"ג.

כ. שם. ועי' בש"ך ס"ק ו' שהביא דיש כמה טעמים דהתתאה גובר על העילאה, דבתורת חטאת כלל כ"ג דין ב' ביאר מפני שטבע החום הוא לעלות ולא לרדת, אבל באו"ה כלל כ"ט ביאר שכיון שהעליון מכביד עליו הוא גורם לתחתון להפליט חום.

כא. פמ"ג שפ"ד ס"ק ו' בשם הפוסקים. ודינו כצלייה שלמחבר אם שניהם כחושים שניהם אסורים כדי נטילה, ולדין דאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן צריך ששים, ועי' בסימן ק"ה בפרטי הדינים.

יט. שו"ע סעיף ד'. ועי' בש"ך ס"ק ה' שכתב שדוקא אם אין ששים הכל אסור, ודוקא שנפל לתוך בשר רותח המונח בקדירה אבל לא על בשר רותח צלי חוץ לקדירה לדעת הטור, ולדין דקיימא לן דאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן בכל ענין אסור עד ששים אפילו על ידי צלי, כמבואר לקמן בסימן ק"ה. ועי' בדרכי תשובה ס"ק כ' שהביא דעת היר אברהם שכתב בפשיטות דבכה"ג המאכל אסור מן התורה ואסור גם בהנאה. ועי' בחוות דעת חידושים ס"ק ז'. ועי' ביד יהודה בפירוש הקצר ס"ק י"א שכתב דהבשר והחלב נאסרו מיד בהנאה הגם שלא נתבשל הבשר עצמו כמאכל בן דרוסאי, וכמו שכבר ביאר בריש סימן פ"ז. ועי' בט"ז סימן ק"ה ס"ק ד' שמביא המהרש"ל שפסק שאם מונח בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו יש בו כח

מתי אומרים תתאה גבר

טז. יש אומרים שהכלל שתתאה גבר הוא רק אם שתי החתיכות באותו גודל, אבל אם התתאה יותר קטן מהעילאה או יותר גדול ממנו לא אמרינן תתאה גבר. ויש שפסקו כן רק לחומרא כגון אם העליון יותר גדול מהתחתון והעליון חם והתחתון צונן, אמרינן שהתחתון אסור, אבל לא לקולא, ואם התחתון חם והעליון צונן הכל אסור^כ. ועוד יש שכתבו שתתאה גבר הוא רק כשהחתיכה שוכבת ונסמכת על התחתון, ולא כשאוחזם בידו שאין שם תתאה גבר כלל וראה טעם בהערה^כ.

תתאה גבר בכלים

טז. כלי שמונח בו מאכל כגון כלי חלבי חם שהניחו בו בשר או להיפך, אמרינן ביה נמי תתאה גבר^כ.

למטה נאסר ראשון ראשון מהתתאה החם ואסור כולו. ובדרכ"ת ס"ק י"ח כתב לדינא שיש לחוש לחומרא אם התחתון חם אע"פ שהוא קטן. ועי' בבדי השלחן ציונים ס"ק ע"ז מה שהעיר על הערה"ש. כג. דרכי תשובה ס"ק כ"ב מביא שיטה זו בשם שו"ת בית יצחק חלק א' יורה דעה סימן ק"ה אות ה' שהביא בשם חכמי הטבע דדוקא כשחתיכה אחת מונחת על החברתה דיש שם דוחק או אמרינן שהתחתון מחמם העליון, משא"כ אם אוחז החתיכה בידו שאין דוחק להתחתון אין התחתון מחלק מהחמימות שלו להעליון והביא סמך לזה מלשון של האיסור והיתר כלל כ"ט בטעם של תתא כבר שמכביד על התחתון, וכן משמע בחוות דעת סימן צ"ב ביאורים ס"ק כ"ד. כד. סימן ק"ה סעיף ג' ברמ"א, ובש"ך שם ס"ק י', ועי' בש"ך שם ס"ק כ"ג, ועי' במה שכתבנו שם בארוכה.

כב. דעת הערוך השלחן סעיף י"א וי"ב שתמה איך חז"ל נתנו כלל של תתאה גבר, שמשמע שאפילו אם נפל הרבה בשר צונן על קצת חלב רותח הכל אסור, והרי למעשה עינינו רואות שהעילאה עדיין קר, אלא דע"כ צריכים לומר שכל פעם שכתוב בגמ' ובפוסקים תתאה גבר מיירי כששני הדברים שווין באותו מידה. אמנם עי' ביד יהודה סימן ק"ה פירוש הקצר ס"ק כ"א שעמד בזה וכתב דלכאורה נראה דאם נפל צונן הרבה לתוך חם אפילו אם החם הוא בכלי ראשון, מ"מ כיון שאין החום של כלי ראשון יכול להחם הצונן ההרבה והוא מקיף אותו מכל הצדדים, בזה יש להתיר ולומר דהצונן ההרבה גובר ומקרר החם המעט גם כשהוא למטה. אמנם מדברי ש"ס ופוסקים משמע דגם בנפל הרבה צונן לתוך מעט חם אסור כולו, דמיד בעת הנפילה קודם שנפל כל הצונן

בשר וגבינה שהניחם זה בצד זה

יז. הניח חתיכת גבינה בצד חתיכת בשר אם שניהם חמים שניהם אסורים (למחבר אם שניהם כחושים שניהם נאסרים כדי נטילה, ואם אחד מהם שמן שניהם אסורים לגמרי, ולרמ"א תמיד שניהם אסורים לגמרי דאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן, ואפילו אם יש ששים צריך ליטול כדי נטילה) ואם אחד מהם חם והשני צונן, יש אומרים ששניהם צריכים קליפה^{כז}, ויש שסוברים שהחתיכה החמה צריכה קליפה, אבל הצונן נאסר כולו^{כח}.

בשר רותח שנפל לתוך חלב צונן

יח. בשר רותח שנפל לתוך חלב צונן, הבשר צריך קליפה דאדמיקר ליה בלע כ"ק (שיעור קליפה הוא עובי קליפה שיכול להינטל כולו כאחד^{כט}) ושאר הבשר מותר, ומ"מ צריך גם כן הדחה היטב^ל, וה"ה אם נפל חלב רותח לתוך בשר צונן צריך לקלוף כדי קליפה מהבשר^ל, והחלב

הבשר ושאר הבשר מותר, ועי' בט"ז ס"ק ו'. ובש"ך שם כתב שאפילו אם נפל חלב רותח על בשר צונן בעירו של נפסק הקילוח סגי בקליפה, וה"ה אם נפסק הקילוח צריך קליפה כמ"ש לקמן בסימן ק"ה ס"ק ה'. ועי' בפמ"ג שם שכתב שבעירו של נפסק הקילוח מספק אמרינן דמבשל כדי קליפה בב"ח ובשבת, ואם נפסק הקילוח אינו מבשל רק מפליט ומבליע כדי קליפה וזה רק חומרא בעלמא מדרבנן. ואם נפל חלב רותח שלא נפסק הקילוח על בשר צונן הקליפה אסורה בהנאה כמו כל בישול בשר בחלב מן התורה. אבל בעירו שנפסק הקילוח, הקליפה אסורה רק מדרבנן, וכיון שהוא רק מדרבנן הקליפה מותרת בהנאה ככל בשר בחלב מדרבנן שמוותר בהנאה.

כה. רמ"א בסימן ק"ה סעיף ג' וש"ך שם. כו. מהרש"ל שהובא בט"ז והט"ז מיקל בהפסד מרובה, ועי' בפמ"ג סימן צ"א משב"ז ס"ק ה'.

כז. ש"ך סימן צ"ו ס"ק כ"א, ט"ז שם ס"ק י"ד, ובפמ"ג, וחכמת אדם כלל מ"ב דין י"א.

כח. רע"א כאן בסימן צ"א בשם המנחת יעקב ד"ה ואם נפלו זה לתוך זה צוננים.

כט. שו"ע שם. ועי' בש"ך ס"ק ז', ואע"פ שהתחתון צונן מכל מקום צריך קליפה כמפורש בגמ' פסחים ע"ו. משום "דאדמיקר ליה בלע פורתא" שקודם שמתגבר התחתון עליו, העליון מפליט לתוכו דבר מועט ולכן צריך לקלוף את

מותר כולו^ל. ויש אומרים שצריך ששים בחלב נגד כ"ק מהבשר^{לא}.

דבר שצריך קליפה ולא קלפו

יט. במקום שהבשר צריך קליפה אם שכח לקלוף כדי קליפה ובשלו, צריך ששים בתבשיל נגד הכדי קליפה אפילו בדיעבד^{לב}, ויש אומרים

אא"כ יש ששים כנגד הקליפה, אבל כשאין הקליפה ניכרת כגון שהבשר נבלל בתבשיל מותר בדיעבד, ובביאור כוונת הש"ך עי' ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק י"ד שכתב דהש"ך גם כן סובר דבמקום שהקליפה היא מדינא אסור אפילו בדיעבד כדעת המגן אברהם המובא בסמוך, ואילו במקום שהקליפה היא רק חומרא מותר בדיעבד אם אי אפשר לקלפו, אלא שאפילו במקום שהקליפה רק חומרא אינו מותר בדיעבד רק אם אין הקליפה ניכרת, אבל אם הקליפה ניכרת אסור אפילו בדיעבד אע"פ שהקליפה היא חומרא בעלמא, וטעמא דמילתא הוא משום דהוי תרתי דסתרי שצריך להסיר הקליפה ושאר החתיכה מותרת אע"פ שנתבשלו יחד. ולפי הבנת היד יהודה בדברי הש"ך נראה דאי אפשר להקל אא"כ הקליפה רק חומרא בעלמא וגם כן אינה ניכרת, אב כשהקליפה ניכרת אפילו אם אינו אסור אלא מטעם חומרא אסור בדיעבד. ולדינא נקט החוות דעת בחידושים ס"ק י' כהש"ך, אולם בפרי תואר ס"ק ח' חולק על הש"ך ופוסק כהט"ז.

ועי' במגן אברהם או"ח סימן תס"ז ס"ק ל"ג והובא בפמ"ג במשב"ז ס"ק ה' והרע"א כאן, דהיכא דהקליפה נאסרה מצד הדין כגון ע"י מליחה או עירוי שלא

ולגבי שאר הבשר שהמחבר פסק שמותר, עי' לקמן בסעיף ז' שיש מקרים שנאסר כולו אפילו הבשר והחלב צוננים. ל. שו"ע ורמ"א שם. אע"פ שכדי קליפה של הבשר נפלט לתוך החלב, ומצאנו כמה טעמים באחרונים למה החלב מותר, הש"ך בס"ק ח' כתב שהחלב מותר משום דלא שייך בו קליפה, דהיינו שהוא דבר הנבלל וקליפה נתערבה, ולכן לא החמירו חז"ל לאסור החלב. ועי' ביד יהודה בפירוש הקצר ס"ק י"ז שהביא דכן דעת הרבה פוסקים להקל, ודוקא בדבר יבש נבלע המעט כדי קליפה, אבל בדבר לח מאחר שמתערב מיד בכולו יש להקל, ובפירוש הארוך שם מבאר דמאחר שהוא רק דבר מועט בפשטות יש ששים כנגדו, וגם אין שייך לומר בזה דהקליפה נעשית נבילה כיון שנתערב מיד.

לא. הט"ז בס"ק ז' מחמיר שהחלב אסור אא"כ בו יש ששים כנגד הקליפה. ועי' בחכמת אדם כלל מ"ב דין י' שמקיל במקום הפסד מרובה, אמנם עי' בפמ"ג משב"ז ס"ק ז' שהחמיר אפילו במקום הפסד מרובה, ועי' במגן אברהם סימן תמ"ז ס"ק ל"ג ומובא ברע"א.

לב. דעת הט"ז בס"ק ז' בשם הריב"א שאסור אפילו בדיעבד אא"כ יש ששים כנגד הקליפה. ועי' בש"ך ס"ק ח' שכתב דאם הקליפה ניכרת הכל אסור

שמותר אפילו בלא ששים, וראה הערה ל"ג.

מליח כרותח

סעיף ה'

ב. מליח הרי הוא כרותח, שכשם בחום יש כוח להפליט ולהבליע, כן יש כוח למלח להפליט ולהבליע ל"ד.

כמות המלח

בא. דעת המחבר שמליח שנחשב כרותח היינו רק אם אינו נאכל מחמת מלחו, כעין מליח לקדירה, דהיינו כמות המלח שנותנים על הבשר להכשירו להוציא דמו כדי שיוכל אח"כ לבשלו בקדירה ל"ה. ודעת הרמ"א שאין אנו בקיאים לדעת מהו כמות המלח שבו נחשב לאינו נאכל מחמת מלחו ולכן אנו חושבים אפילו מליחת צלי (דהיינו כמות המלח שנותנים על הבשר לפני הצלייה) כרותח ל"ו, וטוב להחמיר במקום שאין הפסד מרובה ל"ז.

נפסק הקילוח, אפילו שאינה ניכרת אוסרת בדיעבד אם אין ששים כנגדה, אבל קליפה שנאסרה רק מחומרא בעלמא כגון על ידי עירוי שנפסק הקילוח, הקליפה אינה אוסרת בדיעבד. והוסיף שם שאם נשפך חלב חם שלא נפסק הקילוח על בשר קר החלב אסור כולו ולא מועיל ששים נגד הקליפה כיון שכל קילוח וקילוח נאסר כשנוגע בבשר כמבואר בסימן ק"ד לגבי שומן שעירו על העכבר.

לג. שו"ע ורמ"א שם. וביד יהודה בפירוש הקצר ס"ק י"ז כתב שמה שהמחבר והרמ"א מקילים בדיעבד, היינו דוקא אם שכח לקלוף בשוגג, אבל אם לא קילף הבשר במזיד, הבשר נאסר כדן מבטל איסור לכתחילה כמבואר לקמן סימן צ"ט

סעיף ה'.

לד. גמ' פסחים ע"ו. וברש"י שם.

לה. שו"ע סעיף ה'. ושיעור זה גם נקרא אינו נאכל מחמת מלחו, והגדר של אינו נאכל מחמת מלחו עי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק י"ט שכתב שכל חתיכה שטעמו מתקלקל מהמלח, חשיב כאינו נאכל מחמת מלחו. ודין זה של בשר מלוח שנגע בגבינה איירי כשנמלח הבשר מליחה שניה, דאילו במליחה ראשונה הגבינה אסורה גם מדין דם, ולא רק מדין בשר בחלב.

לו. עי' ביד יהודה והובא בדרכ"ת ס"ק מ"ג שכתב שצריך להרגיש טעם מלח, אבל במעט מלח אין להחמיר, כי לא שייך לומר שאין אנו בקיאים בזה. לז. רמ"א שם.

מתי נחשב כרותח

כב. דעת המחבר שבשר שנמלח להוציא ממנו הדם חשוב כרותח מיד, עד לאחר 18 דקות^ל, אבל במליחה שניה דהיינו שמלח בשר מוכשר, חשוב רותח רק אחרי 18 דקות, וגם לאחר מכן נחשב רותח עד שמדיחים אותו^ט. ודעת הרמ"א שכל מליחה שעושים בין להוציא הדם בין שמלחו שנית לאחר שיצא דמו, נחשב כרותח מיד, וגם לאחר ששהה שיעור מליחה (18 דקות) מקרי רותח, אא"כ יש הפסד מרובה וסעודת מצוה, שאז אמרינן שפסק כח המלח^מ. ויש אומרים שבמליחה שניה אין להקל אפילו לצורך הפסד מרובה וסעודת מצוה^{מא}.

השיעור שמליחה אוסרת

כג. דעת המחבר שמליחה אוסרת כדי קליפה, ולכן בשר וגבינה מלוחים שנגעו זה בזה שניהם צריכים קליפה, אמנם כל זה כששניהם כחושים, אבל אם אחד מהם שמן שניהם אסורים לגמרי^{מב}. ודעת הרמ"א שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן ולכן כל מליחה אוסרת כולו, ואנו משערין בששים, ואפילו אם יש ששים צריך קליפה^{מג}.

מא. עי' בש"ך שם שפסק שבמליחה ראשונה מתחיל מיד, וגם לאחר ששהה שיעור מליחה (18 דקות) נחשב מלוח, אא"כ יש הפסד מרובה וסעודת מצוה. ובמליחה שניה מתחיל מיד, וחשיב רותח גם לאחר שיעור מליחה, ואין להקל אפילו בהפסד מרובה וסעודת מצוה, כיון שהמלח לא עשה שום פועלה ולא תש כח המלח כלל. וכן דעת הפרי חדש ס"ק ט', והיד יהודה בפירוש הארוך סוף ס"ק י"ח, והחכמת אדם כלל מ"ג דין ד'.

מב. שו"ע שם ובסימן ק"ה.

מג. רמ"א שם. וטעם הדבר כתב הגר"א בביאורו ס"ק י"ד משום שאיסור שמן מפעפע בכל החתיכה, ואנו איננו בקיאים

לח. שכבר פקע כח הרתיחה, מחמת שהמלח הפליט הדם מהבשר.

לט. שו"ע שם. ועי' בש"ך ס"ק י"א בכוונת המחבר. ועי' בפרי תואר בס"ק ט' שסובר כמחבר. ואם נמלח לארחא [דהיינו לדרך] כדי שיתקיים לימים הרבה, אפילו לאחר הדחה יש בו כח רתיחה לאסור עד ששורים אותו במים, שו"ע שם.

מ. רמ"א שם. ועי' ביד יהודה בפירוש הקצר ס"ק כ"ב שכתב לדעת הרמ"א שמתיר היינו דוקא בצירוף שניהם יחד הפסד מרובה וסעודת מצוה, ואף בזה יש להצריך כדי קליפה מקודם כיון שבלאו הכי הרבה פוסקים ס"ל דכל מליחה אינו אוסר יותר.

אם אמרינן תרי אין אנו בקיאים

בז. יש אומרים שבשר נבילה כחוש, שמלוח כעין מליחה שמולחים לצלי, שנגע בבשר כשר, אמרינן אין אנו בקיאים בין כחוש לשמן, ואין אנו בקיאים בין מליחת צלי למליחת קדירה ואסור כולו. ויש חולקים שאין אומרים תרי אין אנו בקיאים, וסגי בקליפה^מ.

תתאה גבר מליחה

כט. דעת המחבר [לקמן סימן ק"ה סעיף י"א^מ] דאמרינן תתאה גבר במליחה, ורק כשהתחנות מלוח אוסר^מ. אמנם שיטת הרמ"א שלא אמרינן תתאה גבר במליחה ואף אם העליון מלוח והתחתון תפל אוסר כולו^מ.

טהור מלוח וטמא תפל

ל. דעת המחבר שטהור מלוח וטמא תפל מותר, כגון בשר נבלה תפל שנגע בבשר כשר מלוח מותר בהדחה. וה"ה בשר וגבינה שאחד מהם מלוח, שהתפל נאסר והמלוח מותר בהדחה^מ. אבל הרמ"א מחמיר כשאין

כולה דהיינו בשמן יש חילוק אבל לאסור כ"ק כגון בכחוש אין חילוק דנהי דתתאה גבר מ"מ קליפה מיהא בעי כמו בסעיף ד' והכי משמע מדברי הרשב"א בת"ה הקצר, עכ"ל.

מו. ונ"מ כשאחד מהם שמן או שניהם שמנים שנאסר כולו אף למחבר, אבל אם שניהם כחושים שנאסר רק כדי קליפה אין נ"מ אם המלוח הוא העליון או התחתון, דאפילו אם המלוח למעלה והתפל למטה, נאסר כדי קליפה, דאדמיקר בלע כדי קליפה.

מז. רמ"א סימן ק"ה סעיף י"א.

מח. שו"ע שם. ונראה מדברי המחבר שאפילו שניהם נוגעים זה בזה, מ"מ אין המלוחה בולעת מהתפילה. ועי'

בין כחוש לשמן, ולכן כל חתיכה אנו חושבים שיש לה דין כשמן ומפעפע בכולה. ואפילו אם יש ששים צריך לקלוף כדי קליפה כדאמרינן לקמן סימן ק"ה סעיף ט'.

מד. עי' בפמ"ג בסימן ק"ה שפתי דעת ס"ק כ"ו שכתב שאפילו במליחת צלי אסור כולו, כי אמרינן תרי אין אנו בקיאים, אבל ברע"א כאן חולק וסובר שסגי בקליפה מפני שאין אומרים תרי אין אנו בקיאים.

מה. עי' בש"ך ס"ק י"ב שהקשה דהמחבר לעיל בסימן ע' ולקמן בסימן ק"ה סעיף י"א פסק דאמרינן תתאה גבר במליחה, ואילו הכא בסעיף ה' לא חילק בזה, וכתב וז"ל "דצ"ל דדוקא לאסור

הפסד^{מט}. והא דטהור מלוח (בשר כשר מלוח) וטמא תפל (גבינה תפלה) מותר, דוקא אם הטמא יבש, אבל אם הטמא צלולי נאסר הטהור מהטמא, כגון בשר כשר ומלוח שנוגע בחלב תפל שגם הבשר אסור, וכל זה דוקא

על ידי הדחה. וכל הנ"ל הוא בציוור שהחתיכות עצמן נוגעים זה בזה, אבל כשרק צירם נוגעים זה בזה לכו"ע המלוח מותר אפילו בלי הדחה, ועי' בדי השלחן ביאורים ד"ה המלוח מותר בהדחה.

נ. שו"ע שם. ובמקרה שנפל בשר תפל לתוך חלב מלוח, הבשר נאסר מן החלב כיון שהחלב מלוח, אבל לענין החלב, דעת ההגהות מרדכי ותורת חטאת שהובאו בש"ך ס"ק ט"ז שמותר כדין איסור תפל והיתר מלוח, אולם הש"ך עצמו סובר שכיון שהמלוח ההיתר הוא צלול, אע"פ שהבשר תפל אף החלב אסור, וביאר הפמ"ג הסברא דבשני גושים שאחד מלוח והשני תפל, המלוח גורם קצת פליטה מן התפל, אלא שאותו דבר מועט אינו נבלע בהיתר דכיון שההיתר המלוח טרוד בפליטה מרובה לא בלע הדבר מועט, וכל זה שייך רק כשההיתר גוש אבל בצלול ממילא מתערב אותו פליטה מועטת בתוכו ואוסרתו. ועי' בחכמת אדם כלל מ"ג דין י' שכתב דאם החלב לבד מלוח יש אומרים דהחלב מותר, דדוקא הבשר אסור שבולע מן החלב, אבל החלב מותר משום דאין כח במלח אלא להבליע ולא להפליט, ויש אומרים דשניהם אסורים דמאחר שאחד מהם מלוח וצלול שניהם אסורין דמבליע וגם מפליט מן הבשר וה"ה בשאר איסור.

בבדי השלחן ס"ק ס"א שהביא קושיית הראשונים דאם נוגעים זה בזה והמליח נמלח מכל צדדיו, הוה ליה התפל עצמו כמלוח כיון שנוגע במלח שעל צד המליח שנוגע בו. ומתוך שאינו נוגע בכל המלח שבצד ההוא אלא במקצתו, ואותו מקצת אין בו שיעור מליחה לעשותו כרותח, אי נמי יש לומר שאפילו אם המלח הזה גורם שיפלוט ציר מועט הרי אינו פולט כל כך כמו המליח עצמו שהוא מלוח מכל צדדיו, וכל שהוא טרוד לפלוט פליטה מרובה אינו בולע אותו ציר מועט של חבירו. אמנם כל זה הוא לדעת המחבר וזה גם דעת רוב הפוסקים.

מט. דעת הר"ן בטהור מלוח וטמא תפל שאם שניהם נוגעים זה בזה נאסר ההיתר, אפילו אם האיסור או הגבינה תפל ורק ההיתר או הבשר מלוח, מפני שהמלח שעל הבשר הולך על הגבינה ונעשית הגבינה מלוחה, וכן החמיר הרמ"א בסימן ק"ה סעיף י' כדעת הר"ן זולת במקום הפסד, והש"ך בסימן ע' ס"ק כ' הבין דרצה לומר הפסד מרובה, אבל אם אין הפסד מרובה יש להחמיר, ובחכמת אדם כלל מ"ט דין ה' העתיק דעת הש"ך, וכתב שמ"מ במקום שיש הפסד קצת סגי ליטול כדי קליפה כיון שרוב הפוסקים מתירים לגמרי, אולם הרע"א בסימן ע' סעיף ג' הבין שהרמ"א ר"ל שבכל הפסד אפילו קצת מותר לגמרי

כשהטהור (בשר כשר) לח קצת^א, אבל אם הוא יבש לגמרי לא בולע מדבר לח שאצלו, דכל דבר מלוח שאינו לח קצת מחמת המליחה לא חשיב כרותח.

מלוח יבש

לא. הא דמליח אוסר היינו דוקא כשלח קצת מחמת המליחה, אבל אם הוא יבש לגמרי אינו אוסר כלל אפילו מלוח הרבה, ואפילו הוא לח אבל לא מחמת המליחה אינו חשוב כרותח, כגון בשר וגבינה מלוחים יבשים שנגעו מותרים אלא שצריך להדיח מקום נגיעתן, ואם אחד מהם מלוח יבש והשני תפל, רק התפל צריך הדחה^ב.

ציר מבשר שנמלח להוציא דמו או משאר איפור שנמלח

לב. לדעת הרמ"א ציר מבשר שנמלח אפילו כמליחת צלי יש לו דין רתיחה אפילו בהפסד מרובה, ולכן אם נפל ציר על גבינה אוסר כל הגבינה אא"כ יש בו ששים נגד הציר^ג.

ציר שנפל על כלי

לג. ציר מאיסור מלוח שנפל על כלי מתכת אסור, וצריך הגעלה^ד, ואם

נא. דברי הרמ"א בביאור דעת המחבר (ונ"מ אף לרמ"א במקום הפסד), ועי' בחכמת אדם כלל מ"ג דין ח'.

נב. שו"ע שם. והטעם שצריך הדחה מובא ביד יהודה בפירוש הארוך ס"ק ב' משום דקורטי המלח נדבקים מאחד על חבירו אפילו שהם יבשים, והמלח בלוע מהמאכל שנמלח, ואע"פ שהבאנו בריש הסימן דכל שהם יבשים אין צריך הדחה כלל מ"מ כתב היד יהודה דאם מתפרך ומתדבק קצת ממנו על חבירו הנוגע בו צריך הדחה אפילו כששניהם יבשים, ואין ליתן כלל בדבר אלא הכל לפי ראות העיניים.

נג. רמ"א שם. ועי' בדרכי תשובה ס"ק נ"ח וס"א שאע"ג שהרמ"א מסיק לעיל שמליחת צלי אינו כרותח בהפסד מרובה, זה דוקא אם אין ציר, אבל כשיש ציר הוא נחשב כרותח אפילו בהפסד מרובה. אמנם עי' ביד יהודה לעיל בסימן ס"ט ס"ק פ"ג שסובר שציר אינו כרותח אלא כשנמלח מליחה לקדירה.

נד. רמ"א שם. כיון שכלי יותר קשה מאוכל סגי בקליפה. וצריך להגעילו בתוך כלי ראשון. ולגבי עירוי מכלי ראשון, עי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק י"ח ששמע מדבריו שעירוי לא מהני, אולם בדרכי תשובה ס"ק ס"ד משמע דסגי בעירוי

הוא כלי עץ יכול לקלפו. ואם הוא כלי חרס צריך שבירה^י, ואם מהני קליפה בחרס ראה הערה^י.

סעיף ו' **איסור כחוש מלוח שנגע בהיתר שמן (פיטום)**

לד. איסור כחוש מלוח שנגע בהיתר שמן, נחשב כאילו האיסור עצמו שמן ואוסר כולו, וה"ה בשר מלוח כחוש שנגע בגבינה שמינה מלוחה שניהם נאסרים, הגבינה אוסרת הבשר בכולו כיון שהיא שמינה, והבשר אוסר הגבינה כולה כיון דאמרינן פיטום, שהדבר השמן מפטם הכחוש ונחשב הכל לשמן^י. ודינים אלו יתבארו באריכות לקמן בסימן ק"ה בעז"ה.

ובצלים בולעים גוף הטעם מדוחקא דסכינא ואין שייך בו נ"ט בר נ"ט דהיתרא, ולכן היינו צריכים לאסור הכלים ככל ציר של בשר, אבל מכיון שיש פוסקים דדוקא קורט של חלתית הוא חריף היינו יכולים אולי לצרף להקל, אמנם כיון דבסתם סכין יש לחוש לשמנונית שקרוש על פניו, לכן רק בהפסד מועט כגון בכלי פערצל אין דאי אפשר לקלפו, יש להכשירו אחר שהיית מעת לעת.

נז. שו"ע סעיף ו'. ודע שכ"ז הוא נפק"מ רק למחבר שסובר שכחוש אוסר כ"ק ושמן אוסר כולו, דאילו לדעת הרמ"א בלאו הכי אין אנו בקיאים בין כחוש לשמן, אמנם אף במקרים שאנו בקיאים בין כחוש לשמן שיטת הרמ"א הוא דלא אומרים פיטום במליחה, ועי' בחכמת אדם כלל מ"ג דין ט"ז. ועי' בש"ך סימן ק"ה ס"ק כ"ח ודגול מרבבה בסימן ע' סעיף ד' שכתבו שאף המחבר שסובר דאמרינן פיטום במליחה, זהו רק כששניהם מלוחים, אבל אם ההיתר

מכלי ראשון, משום שכלי שנבלע רק כדי קליפה העירוני מוציא הבלוע בקליפת הכלי, מפני שעירוני מכלי ראשון מבשל כדי קליפה.

נה. מפני שהגעלה לא יוציא מה שנבלע בתוכו, דהגעלה לא מדהני בכלי חרס.

נו. עי' בפתחי תשובה ס"ק ח' שהביא דבכלי חרס לא מדהני קליפה, ועי' בדרכי תשובה ס"ק ס"ה שהביא מהמנחת יעקב כלל י"ג ס"ק ג' שהוכיח דדוקא כשנפל על כלי הרבה ציר, אבל אם לא נפל רק מעט ציר על מקום אחד אף בכלי חרס אפשר לקלוף כמו כלי עץ, ודוקא כלי זכוכית וכיוצא בו דאי אפשר בשום אופן לקלפו צריך שבירה.

ועי' בשו"ת תשורת ש"י מהדו"ק סימן שס"ט שנשאל לגבי בצלים וצנון שחתכם בסתם סכין של בשר והניחם בכלי חולבת ונמלחו שם, ושהה עד שזב ציר, רק שהמליחה של הצנון והבצלים היה נאכל מחמת מלחו, ויש לדון מה הדין של הכלי. והשיב דהרמ"א כבר פסק דציר הוא רותח אפילו במליחה מועטת, וצנון

בשר צלי רותח שנפל לתוך חלב צונן

לה. בשר צלי רותח שנפל לתוך חלב צונן צריך להסיר קליפה מהבשר, דתתאה גבר וכיון שהתתאה צונן מקרר העליון אלא שאדמיקר בלע כ"קנ"ח. ויש אומרים שנאסר כדי נטילה כיון שהצלי רך נבלע יותר מהחלב^ט. ודין החלב עיין לעיל.

בשר צלי רותח שיש בו בקעים או מתובל בתבלין שנפל לתוך חלב צונן לו. בשר צלוי או אפוי או מבושל רותח שיש בו בקעים או שמתובל בתבלין שנפל לחלב צונן, אע"פ שתתאה גבר והתתאה צונן, הבשר נאסר כולו. דכיון שיש בו בקעים החלב נכנס בהם, וה"ה כשמתובל בתבלין נכנס החלב בכולו^י. ודין החלב עיין לעיל.

ועי' ברע"א ד"ה דבצלי, ובדרכי תשובה ס"ק ע"ד.

ס. שו"ע ורמ"א שם. ועי' בפרי חדש ס"ק י"ח והובא בדרכי תשובה ס"ק ע"ז שכתב דכשיש בו בקעים אפילו אם ידעין שיש בבשר ששים כנגד החלב הבשר אסור, משום דלא ידעין עד כמה הוא מתפשט מחמת הבקעים, ולא דמי לשאר רותח דבודאי מתפשט בכולו, משא"כ בזה שאין החלב נבלע ומתפשט בשוה, דהרבה ממנו מתכנס במקום אחד ומעט במקום אחר, ולא שייך בו ביטול בששים, וכן הכריעו לדינא החוות דעת ביאורים ס"ק י"ד, ושו"ת חתם סופר סימן פ"ב ועוד אחרונים, אמנם עיין ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק מ"ח דפסק שאם יש ששים כנגד החלב הבשר מותר.

ולענין מה שכתב הרמ"א ה"ה אפוי ומבושל, עי' בפתחי תשובה ס"ק י"א שהביא מהמנחת יעקב שכתב דיש להסתפק בבשר שנכבש מעת לעת

השמן תפל לא אמרינן פיטום דכיון דהשמינה אינה מלוחה, אין בה כח לפטם האיסור הכחוש, אולם היד יהודה בסימן ע' פירוש הארוך ס"ק י"ד סובר שאפילו במקרה הזה מתפטם האיסור מן ההיתר ושוב אוסר כולו, וכן מוכח בלשון המחבר בסימן ע' סעיף ד'.

נח. שו"ע סעיף ז'. וכן דעת הש"ך ס"ק כ"ו, ועי' בדרכ"ת ס"ק ע"ג.

נט. דעת הגמ"י ואו"ה שהובא בש"ך ס"ק כ"ו, ועי' בפתחי תשובה ס"ק י' שהביא משו"ת בית אפרים סימן ל"ח שהאריך ליתן טעם לשיטה זו, והביא שכן דעת כמה ראשונים להצריך נטילה בצלי אף בנפל לתוך צונן, ואין זה דומה לשאר חם לתוך צונן דרותח דצלי מבליע טפי מרותח דבשר חם מחמת כלי ראשון, ולכן אף שקצת פוסקים מבואר להקל אף בצלי כמו בשאר בשר רותח מ"מ קשה להקל נגד התוס' ושאר פוסקים, עכ"ד.

בשר חי שנפל לחלב צונן

לז. בשר חי צונן שיש בו בקעים שנפל לחלב צונן, יש אומרים שמותר על ידי הדחה^{סא}. וי"א שדינו כבשר צלי^{סב}.

בשר צלי צונן שנפל לחלב צונן

לח. בשר צונן צלוי או מבושל או אפוי שנפל לחלב צונן, י"א שמותר בהדחה^{סג}. וי"א שנאסר כדי קליפה כיון שעל ידי הצלייה מתרכך ונכנס כדי קליפה, אבל בהפסד מרובה מותר בהדחה^{סד}. ויש שאסרו כ"ק אפילו בהפסד מרובה^{סה}. והחלב מותר.

בשר צלי צונן שיש בו בקעים או מתובל בתבלין שנפל לחלב צונן

לפ. בשר צלי או אפוי או מבושל צונן, שיש בו בקעים או שמתובל בתבלין^{סו}, שנפל לתוך חלב צונן, י"א שמותר בהדחה^{סז}. וי"א שכולו

דקיימא לן כבוש כמבושל, אי לענין זה נמי דינו כמבושל.

סא. שו"ע ורמ"א שם. וכן דעת הש"ך והט"ז שם שמותר ע"י הדחה.

סב. דעת הפרי חדש והגר"א והחכמת אדם שנאסר כולו כצלי צונן כשיטת ספר התרומה, ושמעתי שיש מורי הוראה שליט"א שחוששים כן למעשה, ולפי זה יש להזהר בתוך המקרר שלא ישפך חלב וכדומה על חתיכת בשר חי שלא מכוסה, כי עלול להתעורר שאלות אע"פ ששניהם צוננים, ובכל מקרה יש לעשות שאלת חכם.

סג. דעת המחבר שם. שנאסר רק בצלי רותח, אבל בצונן סגי בהדחה.

סד. רמ"א שם.

סה. ש"ך ס"ק כ"א שכתב שצ"ע להקל אף בהפסד מרובה, וכן דעת החכמת אדם כלל מ"ב דין ו'.

סו. וגדר של מתובל בתבלין, כתב בחוות דעת ביאורים ס"ק ט"ו דבעינן שלא יהיה נאכל מחמת תיבולו, ונסתפק שם אם מלח ושאר דברים חריפים כגון שומים ובצלים דינן כתבלין, עיין שם. ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק מ"ג שכתב דכל זמן שמרגישים חריפות נחשב מתובל בתבלין אע"פ שאפשר לאוכלו כן.

סז. דעת המחבר שם. שאסר רק בצלי רותח אבל בצונן סגי בהדחה. ולענין הנהגה למעשה לספרדים, בכף החיים ס"ק ע' הביא מהזבחי צדק ס"ק נ"ח דאע"ג דלענין דינא אין לנו אלא דברי מרן ז"ל דדוקא צלי רותח אם יש לו בקעים או מתובל בתבלין אסור, אבל צלי צונן אינו אסור, מיהו בעל נפש יחמיר על עצמו בצלי צונן ויטול כדי קליפה, וביש בו בקעים או מתובל בתבלין כולו אסור אפילו בהפסד מרובה כדעת הרמ"א.

אסור דכיון שנתרכך ע"י הבישול ויש בו נקבים החלב נכנס בהם, וה"ה כשהבשר מתובל בתבלין החלב נבלע בבשר^ח. ובהפסד מרובה מותר בהדחה^ט, ואם החלב מלוח קצת אסור אפילו בהפסד מרובה^ע. ויש מחמירים אפילו בהפסד מרובה^{עא} אפילו שהחלב לא מלוח כלל,

מרובה, מ"מ היינו דוקא כשאין החלב מלוח כלל, אבל אם החלב מלוח אפילו קצת כעין מליחת צלי, הבשר אסור כולו אפילו בהפסד מרובה אם יש בקעים בבשר או שמתובל בתבלין, וטעם הדבר כתב הט"ז משום שיש ב' סיבות לאסור הבשר, א' מחמת המלח, ב' מחמת הבקעים, ואע"פ שבסעיף ה' הרמ"א מקיל בהפסד מרובה במליחת צלי, לא אמרין תרי הפסד מרובה להקל, כיון שכח ההיתר של הפסד מרובה יכול להועיל רק על סיבה אחת לאסור ולא על שני סיבות, דהיינו דלא ב' קולות בהפ"מ, ועי' בפמ"ג שם שכתב שהרמ"א סובר כט"ז דהרמ"א מייירי באינו מלוח כלל. ועיין בסימן ע' סעיף ו' שהש"ך מוכיח שם שהרמ"א סובר הכלל שתרי קולי לא מקילין בהפסד מרובה.

ולענין אם ששים מועיל בכה"ג תלוי במח' החוות דעת והיד יהודה שהבאנו לעיל בבשר שיש בו בקעים.

עא. הש"ך ס"ק כ"א כתב דצ"ע אם אפשר להקל בהפסד מרובה, ועי' בפמ"ג שם ובחכמת אדם כלל מ"ב דין ו' שהחמירו לאסור כולו אפילו בהפסד מרובה, ושמעתי בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שאם הוציא מיד עוף צונן מתובל בתבלין שנפל לתוך חלב צונן מהחלב סגי ליה להדיח אותו במים וליטול קליפה. ושוב מצאתי בספר הר

סח. רמ"א שם. ועי' בשו"ת הר צבי סימן פ"ה שכתב וז"ל "בשר עוף מבושל שנשפך עליו חלב קר, נשאלתי בקדירה של חלב שעמדה במדף העליון שבמקרר, ומתחתיה היתה מונחת חתיכת עוף קר מבושל, וע"י שזזה נשפך חלב לתוך הכלי שבשר העוף מונח, יש לצדד להיתר, שהרי בשר עוף בחלב אינו אלא מדרבנן, ובפרט שבלא בישול גם בשר בהמה אינו אלא מדרבנן. איברא שהפוסקים המחמירים מחמירים גם בעוף, שהרי כל מחלוקת הפוסקים בענין זה תלויה בפירוש דברי הגמרא (חולין דף ק"ב) בהוא בר גזלא דנפל לכותחא שהוא בשר עוף, מ"מ לדינא שאנו מחמירים משום ספיקא דדינא, יש להקל בבשר עוף שהוא מדרבנן ולסמוך על הפוסקים המתירים, ובפרט שיש כאן תרי דרבנן, דגם בשר בהמה בלא בישול אינו אלא מדרבנן, ועי"ש בדברי הט"ז (ס"ק י"ב), ששם מבואר שגם הרש"ל אינו מחמיר אלא בנמלח קצת, ולכן אמרתי להדיח היטב את העוף ולאכול את העוף בעודו קר ולא לבשלו, כי הבישול עצמו הוא איסור ויש קצת ספק שמא נשאר טעם חלב בפילי ואין עושין ספק לכתחילה" עכ"ל.

סט. רמ"א שם.

ע. עי' בט"ז ס"ק י"ב שכתב שאף שהרמ"א מתיר במקום הפסד

אבל החלב מותר^{עב}.

סעיף ח' **כבישה ומליחה**

מ. אין בשר וחלב נאסר על ידי מליחה או כבישה אלא באכילה אבל לא בהנאה, כיון שאינה אסורה מן התורה, וחכמים גזרו רק על אכילה^{עג}. אבל אם נתבשל אחרי הכבישה או המליחה נאסר בהנאה, כי עכשיו הוי בשר בחלב דאורייתא^{עד}.

כלל, עכ"ד. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ד' סימן מ"ח שהביא שם מילתא דשכיחא לפעמים בערב שבת שמבשלים מרק בשרי או שאר תבשיל של בשר וגם הכין דגים טחונים הנקרא גפילט"ע פי"ש ונשפך על הדגים הטחונים בשר או מרק, ופסק שם דבכה"ג נראה דלא מהני בזה ששים כיון שלא נתבשלו ביחד, וגם לא מהני להדיחו כיון שיש בקעים, כמו שראינו כאן לגבי בשר בחלב, ואם נשפך הרוטב כשהיו הדגים בתוך רוטב בקדירה רותחת על האש, אז יש להתיר אם יש ששים.

עב. ואם החלב מלוח קצת, לכאורה החלב אסור כמבואר בש"ך בס"ק ט"ז.

עג. שו"ע סעיף ח'. וכן כתב המחבר בריש סימן פ"ז.

עד. רע"א ריש סימן פ"ז. ולענין אם מותר לכבוש בשר וחלב לכתחילה, עי' בספר ילקוט יוסף עמוד פ"ו סעיף ד' שכתב דמעיקר הדין מותר לכבוש בשר בחלב יחדיו על מנת להנות מהם, כגון ליתנם לפני כלב או למוכרו לגוי, אבל באכילה בודאי שנאסרים. וכן מעיקר הדין מותר למלוח בשר וחלב יחדיו לצורך גוי או בהמתו. ומ"מ המחמיר

צבי רשמי שאלה יורה דעה הל' בב"ח אות א' שהביא עובדא דהוה בבשר עוף שנמלח וכעבור כ"ה דקות למליחתו נשפך על העוף חלב קר, והודח תיכף, ופסק דבשו"ע סימן צ"א סעיף ה' ברמ"א הביא דעה שלאחר שיעור מליחה אין דינו כרותח, וכאן היה בשר עוף דאינו אלא דרבנן, ולכן אפשר להתיר העוף במקום שנשפך החלב. וכעין זה כתב בדרכי תשובה ס"ק מ"ה בשם הכרתי ופלתי דבבשר עוף דרבנן יש לצדד להקל, דהוי ספיקא דרבנן, ולכן מסיק שם דאם יש עוד צד להקל אין להחמיר.

ועוד מצאתי בשו"ת נתיבות אדם חלק א' סימן ל"ד דנשאל בענין חלב צונן שנפל על קציצות בשר שהוא מתובל בתבלין במלח, והסיק לדינא דנאסר הבשר כולו, ולא מהני ששים כדעת החוות דעת וסייעתו, ודלא כהיד יהודה, מיהו אם יש ב' פעמים ששים בקציצות נגד החלב יש להתיר, דעכ"פ הוי ליה ביטול חד בתרי, ובדליתא ב' פעמים ששים יש לאסור הבשר כולו אפילו בהפסד מרובה, ואף דמין השולחן עורך היקל בצלי צונן אע"פ דאית ביה פילי, מ"מ כבר הזכרנו שאפילו להספרדים בעל נפש יחמיר על עצמו, ולכן אין להקל

סימן צ"ב

דינין אם נפל חלב לקדירה של בשר

סעיף א'

נפל חתיכת בשר לתוך סיר עם חלב

א. נפל כזית או אפילו פחות מכזית^א של בשר לתוך סיר של חלב ורותח, יש סומכין^ב על טעימת נכרי^ג לטעום החלב, אם הוא אומר שיש בו טעם בשר, אז הכל אסור, ואם הוא אומר שאין בו טעם בשר, החלב מותר אפילו שאין ששים בחלב נגד הבשר. במה דברים אמורים כשהוציא הבשר קודם שתנוח היורה מרתיחתה, דהיינו קודם שהבשר יוכל לפלוט החלב שבלעה, אבל אם כבר פלטה החלב שבלעה, החלב אסור אא"כ יש בו ששים כנגד הבשר, והבשר עצמו תמיד אסור^ד. ויש אומרים שאין

אומר שיש בו טעם אסור אפילו ביותר מששים, [ש"ך בס' צ"ח]. אמנם עי' בביאור הגר"א סימן צ"ח ס"ק ז' שכתב דלפי המחבר אם יש ששים אין צריך טעימת גוי, ועי' במה שהארכנו לקמן בסימן צ"ח סעיף א' לגבי כל דיני טעימה.

ג. עי' בדרכ"ת ס"ק ד' שמביא בשם ערוגות הבושם שהקשה איך מותר ליתן לגוי לטעום, אולי יש כאן בשר בחלב בדרך בישול שאסור בהנאה. ויש מתרצים שמותר ליתן לגוי כיון שהוא דבר שאינו מתכוין, ואינו פסיק רישא. ועי' בשו"ת ודרשת וחקרת חלק א' יורה דעה סימן ה' מה שהאריך בזה.

ד. שם. ואפילו אם העכו"ם יטעום הבשר ויגיד שאין בו טעם חלב אינו נאמן, דודאי משקר [פמ"ג שם]. ועי' בפ"ת סימן ק"ה ס"ק ח' בשם החמודי דניאל שכתב

שלא לעשות כן לכתחילה תבוא עליו ברכה, ובפרט כשרוצה לחוש למראית עין, (לאילו שחוששים למראית עין באיסור דרבנן). ועי' במעדני השלחן דכתב דיש להחמיר מפני מראית עין, ודמי למה שכתבו הפוסקים לענין חלב אשה בבשר.

א. בט"ז ס"ק א' מדגיש שהמחבר שנקט לשון "כזית" הוא "לאו דוקא", דה"ה אם נפלה חתיכת בשר פחות מכזית, והנ"מ בכזית הוא רק לענין מלקות.

ב. שו"ע סעיף א'. וכן פסק בסימן צ"ח סעיף א' שסומך על טעימת גוי, ועי' בש"ך ס"ק א' שמבאר שלמחבר סגי בעכו"ם קפילא אפילו שאינו מסיח לפי תומו, או עכו"ם שאינו קפילא אם מסיח לפי תומו. ולדעת המחבר תמיד צריך ליתן לנכרי שיטעום, ואם אומר שאין בו טעם מותר אפילו בפחות מששים, ואם

סימן צ"ב ס"ק ל"ה. ועיי' בסמוך מה שהבאנו מהמהרש"ם למעשה.

ושוב מצאתי בשו"ת נתיבות אדם חלק ב' סימן מ"ב למור"ר הגאון ר' מתתיהו דייטש שליט"א דהאריך בענין הנ"ל והסיק לדינא על פי גדולי האחרונים דיש לחלק בין בליעה על ידי גוש לבין רוטב, דעל ידי גוש הבליעה שוהה קצת, אך ברוטב הוא נכנס מיד, ולכן כסניף להקל אפשר לצרף את דעת החמודי דניאל כשמיירי בבליעה לגבי חתיכות, עכ"ד. ועוד מצאתי בקובץ מבית לוי על יורה דעה עמוד פ"ח שהביא דעת בעל השבט הלוי שליט"א לגבי מי שנתן בטעות בשר או דג קפואים לתוך המין השני לקדירה שעל גבי האש, אם הוציאמיד מותר, אבל אם שהה מעט בקדירה אף שעדיין לא נפשר כולו, יש לאסור את התבשיל אם אין ששים בכל הקדירה כנגד המין השני שהכניס לתוכו, וטעמו להקל היא בצירוף דברי החמודי דניאל, אף דלא נקטינן כן להלכה מ"מ בבשר ודגים אפשר להקל כוותיה, אבל אם שהה שם אפילו אם לא נפשר לגמרי אי אפשר להקל ולומר דלא פולט בכה"ג וצריך לאסור. והעירני ידידי הרב יוסף חפץ שליט"א דבשו"ת מהרש"ם חלק ב' סימן כ' כתב הגם דהפמ"ג מחמיר, מ"מ בשו"ת רדב"ז חלק א' סימן רכ"ג מבואר להקל, ומ"מ אין להקל רק בדרבנן, ובצירוף עוד קולא.

ולכן בכל מקרה שיש שאלה אם הנגיעה בין בשר בחלב וכדומה היה רק לרגע, יש לשאול חכם אם אפשר לצרף את הקולא של החמודי דניאל.

שאם הסיר הבשר מיד, הבשר מותר. וכן דעת הערוך השלחן סימן ק"ה סעיף מ"ג שכתב וז"ל "ראיתי לגדול אחד שכתב דאפילו דבר גוש שנפל לרוטב ותיכף העלוהו אינו אוסר והביא ראיה ממה שכתב בסימן צ"ב דבנפל חלב לקדירה של בשר על חתיכה שחוץ לרוטב וניער וכיסה מיד מצרפין כל הקדירה לששים [פ"ת ס"ק ח' בשם חמודי דניאל] אלמא דאינו נאסר מיד, ודברי טעם הן ומ"מ נ"ל דבשם הוי ממש מיד" עכ"ל, ושמעתי שהגרש"ז אויערבך זצ"ל היקל כחמודי דניאל בעוד סניף לקולא. אמנם למעשה עיי' בפמ"ג סימן ס"ח ס"ק ט' דין א' שכתב דאם נפל בשר לתוך חלב אפילו אם הוציאו מיד אם היד סולדת בו אסור, וכן דעת כמה אחרונים שלא נוהגים כדעת החמודי דניאל. אולם לכאורה יש להקשות על המחמירים מהמחבר כאן בסעיף ב' שכתב דאם נייער הקדירה מיד הכל מצטרף לששים, ומאי שנא בין השיעור מיד של החמודי דניאל לבין נייער מיד. ועיי' בשו"ת מהרש"ם חלק ד' סימן ס"א שכתב, שמה שכתב החמודי דניאל מהא דנייער וכיסה מיד, יש לומר דשאני התם דיש ס' כנגד הטיפה רק דרוצה לאסור מחמת שנעשה נבילה מיד בחוץ, לכן כיון שנייער וכיסה מיד אמרינן דטרם שנתפשטה הטיפה נייערו עם השאר והוי כדרך הילוכו דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה, אבל בנפל איסור על חתיכה וסילקו מיד שפיר יש לומר מאן מפיס כמה תהיה השהייה ושמא בלעה מיד, עכ"ד. וכעין זה כתב ביד יהודה סימן ק"ה ס"ק י"ב, ובבדי השלחן

לסמוך על נכרי, ולעולם משערין בששים ה'.

סעיף ב'

טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר שמקצתה ברוטב

ו. טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר שמקצתה בתוך הרוטב, שיטת הר"י שכל מה שבתוך הקדירה מצטרף לבטל החלב, שעל ידי הרתיחה החלב מתערב בכל הקדירה ואינו נשאר בחתיכה זו בלבד, ולכן כל הקדירה מצטרפת לבטל החלב, ואף החתיכה מותרת, וכן פוסק הש"ך. ושיטת רש"י שהחלב נשאר בחתיכה זו בלבד ואינו יוצא לשאר הקדירה כלל, כיון שחתיכה זו נחשבת כאילו כולה חוץ הרוטב, ולכן אם יש ס' בחתיכה זו הכל מותר. ואם אין ס' בחתיכה זו, נאסרה החתיכה לבדה, וצריך להוציאה משם, אבל שאר הקדירה מותרת. ויש שסוברים בדעת רש"י, שאם אין ס' בחתיכה זו לבדה, נאסרה החתיכה, וצריך אח"כ ס' בכל הקדירה נגד כל החתיכה, וכן פוסק הט"ז. ושיטת המחברי והרמ"א ראה בהערות.

ב' שרק כשהחתיכה נמצאת כולה מחוץ לרוטב, שאר הקדירה אינו מצטרף לבטל החלב, אבל חתיכה שחציה בחוץ וחציה בפנים, כל הקדירה מצטרף לבטל החלב.

ז. ש"ך ס"ק ד'. ועי' בנקודות הכסף ד"ה נראה לי.

ח. דעת רש"י שאפילו חתיכה שחציה בתוך הרוטב וחציה בחוץ, אין שאר הקדירה מצטרף לבטל החלב. וכתב הדרכי משה שאף רש"י מחמיר יותר משיטת הר"י מ"מ יש קולא לשיטתו, כשהחתיכה מקצתה תוך הרוטב ואין בכל הקדירה ששים כנגד החלב, דלפי הר"י כל הקדירה נאסרת, אבל לרש"י רק החתיכה נאסרת ושאר הקדירה מותרת, כיון שהחלב אינו יוצא מהחתיכה לשאר הקדירה.

ה. רמ"א שם. שמנהג בני אשכנז שלא לסמוך על טעימת נכרי, אלא לעולם אנו משערים בששים, ואפילו אם קדם והוציא הבשר לפני שתנוח היורה מרתיחתה, צריך שיהא ששים בחלב כנגד טעם הבשר שנכנס לחלב. ועי' בחוות דעת חידושים ס"ק ב' שכתב דהטעם דבעינן ששים ולא סומכין על טעימה, משום דחיישינן שהחלב הנבלע בבשר נעשה נבילה, ושוב יצא ונתערב בשאר החלב ואי אפשר למיטעמיה מאחר דמין במינו הוא, ולהכי בעינן ששים. ועי' שם ביאורים ס"ק א' למה בשאר איסורים לא חיישינן להכי. ועי' לקמן בסימן צ"ח סעיף א' במה שכתבנו לגבי האם סומכין על טעימת גוי לחומרא.

ו. דעת הר"י הובא בש"ך ס"ק ד' וט"ז ס"ק

ט. ע"י בט"ז ס"ק ב' שסובר שאין קולא לדעת רש"י, דאחרי שהחתיכה נאסרת, חוזרת ואוסרת שאר הקדירה.

י. המחבר בסעיף ב' כתב וז"ל "נפל חלב לתוך קדירה של בשר טועמים החתיכה שנפל עליה החלב אם אין בה טעם חלב הכל מותר ואם יש בחתיכה מטעימת חלב נאסרה אותה חתיכה ומשערים בכולה" ונחלקו הש"ך והט"ז באיזה אופן המחבר מיירי, הט"ז כתב שהמחבר מיירי בחתיכה שחציה חוץ לרוטב, והמחבר סובר כרש"י שחתיכה שחציה ברוטב דינה כאילו כולה חוץ לרוטב, ולכן אם יש בחתיכה זו מטעימת חלב נאסרה, ואין שאר הקדירה מצטרף לביטול, אמנם הט"ז סובר בדעת רש"י שעכשיו אחרי שהחתיכה נאסרה, חוזרת ואוסרת שאר הקדירה, ויש כאן ב' שלבים, קודם החתיכה נחשבת כעומדת בפני עצמה ואין שאר הקדירה מצטרף לבטל החלב, ואחרי שנאסרה אוסרת את שאר הקדירה. ולכן המחבר כתב שאם יש מטעימת חלב בחתיכה זו, נאסרה החתיכה (ואין שאר הקדירה מצטרף לביטול החלב), וצריך ששים בכל הקדירה כנגד חתיכה זו, (וכאן לא מהני טעימה, דהחתיכה עצמה נאסרה, דאמרינן חני"נ, והוי מין במינו ואי אפשר להכיר ע"י טעימה). אבל הרמ"א בדרכי משה והש"ך כאן לומדים שלפי רש"י חתיכה זו שחציה חוץ לרוטב נידונת כאילו כולה חוץ לרוטב לגמרי, ואף אם נאסרה, אינה חוזרת ואוסרת את שאר הקדירה. והש"ך בנקודות הכסף כאן כתב, שהמחבר פוסק כר"י שחתיכה שחציה

ברוטב נידונת כאילו כולה תוך הרוטב, וא"כ סגי בס' בכל הקדירה כנגד החלב (או ע"י טעימת נכרי למחבר), והמחבר כאן מיירי שהחתיכה היתה כולה חוץ לרוטב, ולכונ"ע נאסרה חתיכה זו לבדה אם אין בה ששים נגד החלב ואין שאר הקדירה מצטרף, והמחבר מיירי כשניער אח"כ הקדירה ועירב הכל, ולכן צריך כעת ס' בכל הקדירה כנגד כל החתיכה (וכן משמע מהמחבר שכתב וז"ל "במה דברים אמורים כשלא ניער הקדירה בתחילה אלא בסוף" משמע שבסוף ניער הקדירה, ולפי הש"ך הוא בדוקא שניער בסוף, דאם לא ניער כלל שאר הקדירה שרי).

יא. ברמ"א כתב שאם לא ניער ולא כיסה כלל אם יש בכל הקדירה ס' כנגד החלב הכל מותר אבל החתיכה עצמה אסורה, והט"ז ס"ק ה' כתב שהרמ"א מיירי בחתיכה שחציה ברוטב, דאם החתיכה כולה חוץ לרוטב, אינה אוסרת שאר הקדירה, אם לא ניער אח"כ החתיכה לתוך הקדירה. אבל לפי זה מקשה הט"ז על הרמ"א שכתב שאפילו שיש ששים בקדירה כנגד החלב, החתיכה שהחלב נפל עליה אסורה, דאם סבירה ליה כר"י למה חתיכה זו אסורה, הרי היא נידונת כאילו כולה תוך הרוטב, ומאי שנא משאר הקדירה. ומתוך שהרמ"א באמת פסק כר"י, ורק מסברא דנפשיה החמיר לאסור אותה חתיכה עצמה. ולפי זה מקשה הט"ז דדברי הרמ"א סותרין שבסעיף ד' הרמ"א כתב שחלב שנפל על חתיכת בשר שחציה חוץ לרוטב ואין ס' בחתיכה זו לבדה,

טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר שכולה חוץ לרוטב ז. טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר שחוץ לרוטב, כגון שעומדת על חתיכה אחרת, החתיכה אסורה כולה אא"כ יש ששים נגד החלב ושאר הקדירה מותרת. וי"איי שצריך ליטול כדי נטילה משאר החתיכות שנוגעות בזו החתיכה. וראה הערה למה החתיכה נאסרת כולה^י.

יב. דעת הש"ך כאן ובסימן ק"ה ס"ק י"ז שבשר בחלב הוי כאיסור מחמת עצמו (ולא כאיסור בלוע שאומרים בו שאין בליעה יוצאת מחתיכה לחתיכה בלא רוטב) ואוסר שאר חתיכות שנוגע בהם כדי נטילה. ואע"פ שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן, לגבי חתיכה שנאסרה ע"י בליעה, אנו בקיאים בין על החתיכה בין על הבליעה. אבל שיטת הט"ז שם בסימן ק"ה שחתיכת בשר שנאסרה מחלב נחשבת כאיסור בלוע, ולא אוסרת שאר חתיכות שנוגעות בה ביבש.

יג. עיין בש"ך בס"ק ג' שהקשה על המחבר כאן שפסק שאם יש בחתיכה טעם חלב נאסרה אותה חתיכה כולה, ובסימן ק"ה סעיף ד' פסק שנאסר כדי נטילה כמו כל דיני צלייה. ומיישב הש"ך שיש לומר שהתם מיירי באיסור גוש שאינו צלול דודאי אין האיסור מתפשט לכל החתיכה אלא על ידי רוטב, לכן סגי בנטילה, משא"כ הכא מיירי באיסור צלול ועל ידי הבל הקדירה והלחלוחית, החלב מתפשט בכל החתיכה, אפילו שהיא מונחת חוץ לרוטב. (אבל אי אפשר לתרץ שיש הבדל בין דבר צלול שנופל על החתיכה שאז אוסר בכלו, משא"כ בדבר גוש שאוסר רק כדי נטילה, דבסימן ע"ז סעיף א' כתב

צריך ס' בכל הקדירה כנגד כל החתיכה, והחתיכה אסורה, וזה דלא כמו שכתב כאן שצריך ס' בקדירה רק כנגד החלב, ונשאר בצ"ע. ועי' בש"ך ס"ק ו' שהקשה על הרמ"א דאם מיירי שהחתיכה כולה חוץ לרוטב, גם אם אין בקדירה ששים כנגד החלב שאר הקדירה מותרת, כי החלב והחתיכה נחשבים כאילו הם מחוץ לקדירה, ומבאר הש"ך שבאמת אם כל החתיכה חוץ לרוטב שאר הקדירה מותרת, אלא שכאן הרמ"א מיירי שמקצתה בפנים ומקצתה בחוץ והרמ"א מסתפק אם ההלכה כר"י או כרש"י, הלכך אם אין בקדירה ששים כנגד החלב הכל אסור כי שמא הלכה כר"י, אבל אם יש ששים בקדירה כנגד החלב הקדירה מותרת ממה נפשך, דאם הלכה כר"י הכל מצטרף לבטל החלב, ואם ההלכה כרש"י אין הקדירה נאסרת כלל מהחתיכה, והחתיכה עצמה אסורה שמא הלכה כרש"י דאין הקדירה מצטרפת לבטל, ועי' בפמ"ג שם שמסביר שאע"פ שבהשקפה ראשונה נראה שהט"ז והש"ך אומרים אותו דבר מ"מ יש הבדל ביניהם שמהט"ז משמע שהרמ"א בעצם פוסק כר"י אלא מסברא דנפשיה מחמיר לאסור אותה חתיכה, ואילו הש"ך מבאר בדעת הרמ"א שהוא מסופק אם לפסוק כר"י או כרש"י.

ניער או כיסה הקדירה

ה. אם מיד כשנשפך החלב לתוך הסיר הניח הכיסוי עליה¹¹ או שניער הקדירה מיד, כל מה שבתוך הסיר מצטרף לבטל החלב¹².

כשלא יודעים איפה האיסור. ועי' בכף החיים ס"ק ז' שכתב דנ"מ לבני הספרדים שקבלו עליהם פסק השו"ע דאין להתיר רק אם ניער מתחילה ועד סוף, ומיהו אין צורך לנער תמיד עד סוף הבישול, אלא כיון דניער ג' או ד' פעמים באופן שודאי נתערב האיסור סגי, וכן אם כיסה איזה זמן באופן שנתערב האיסור סגי, דכן משמע מלשון הגמ' שצריך לנער עד שידע שנתערב הטיפה היטב, ובס"ק ה' מבאר הכף החיים שהחתיכה עצמה גם מותרת, משום שעל ידי המעשה ניעור הוה כאילו החלב נפל לתוך הקדירה ולא רק על חתיכה.

ועי' ברע"א שהקשה איך מותר לנער הקדירה אחרי נפילת חלב, הרי יש חשש שיבשל בשר בחלב, ונשאר בצ"ע. ועי' ביד יהודה בפירוש הארוך ס"ק י' שהביא התמיה הנ"ל בשם הכרתי ופילתי סימן פ"ז סוף ס"ק י"ג, וכתב דאין קשה כלל אלא אדרבה הרי הוא בא לבטל הבישול בשר בחלב, דבחתיכה אחת יכול להיות שיהא בו הטעם ויתבשל בשר בחלב, משא"כ אם מנער מיד מסתמא יבטל לגמרי ולא ירגיש טעם, ואין כאן בישול בשר בחלב, לא מצד הבשר ולא מצד החלב, כיון שנתבטל כולו, אך לכתחילה צריך לברר ע"י טעימת עכו"ם. ועי' בשו"ת בית מאיר סימן כ"ו, ועי' בשו"ת אגרות משה יו"ד חלק א' סימן ל"ט שהביא קושיא הנ"ל וכתב דלכאורה

המחבר דדם בעין שנפל על הצלי שאצל האש אינו אוסר יותר מכדי נטילה. ועוד יש לומר דהכא מיירי שחתיכת בשר הוא שמן ומשום הכי נאסרה כל החתיכה כי ע"י השומן מפעפע בכל החתיכה, ועוד יש לומר שהחלב שמן ומפעפע בכל החתיכה. והבית מאיר כתב דבחתיכה יש פילי (בקעים) ולכן אסור כולו. ועי' בט"ז ס"ק ג', ובחוות דעת חידושים ס"ק ג'.

יד. עי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק י"א שכתב טעמא דאם כיסה הקדירה הכל מצטרף לבטל החלב, משום שעל ידי הכיסוי הקדירה רותחת היטב, ומתוך כך עולה הבל למעלה ומאחר שהכיסוי סותם הקדירה, ההבל יורד למטה ושוב עולה למעלה, ומתוך זה החלב מתערב בכל הקדירה, ולכן כל הקדירה מצטרפת לבטל החלב.

טו. שו"ע שם. המחבר העתיק כאן דברי הרמב"ם ונחלקו המפרשים בכוונת הרמב"ם, המהר"י בן חביב שהובא בש"ך וט"ז כאן סובר שהרמב"ם התיר לנער הקדירה רק אם עושה הניעור מיד כשנפל החלב אבל אם שהה קצת ואחר כך ניער אינו מועיל, כיון שכבר נעשה חתיכה זו נבילה, וצריך ששים כנגד כל החתיכה, והש"ך והט"ז מתרצים שאפילו אם שהה ואחרי כן ניער מועיל, דאין החתיכה נעשית נבלה כיון שאינו יודע על איזה חתיכה נפל החלב, ולכן מטעם ספק הכל מצטרף לבטל, כיון שלא אומרים חנ"נ

נשפך חלב לתוך סיר עם חתיכות בשר ואינו יודע היכן נפל
 ז. נשפך חלב לתוך סיר עם חתיכות בשר ואינו יודע על איזה חתיכה
 נפלה, דעת המחבר שיכול לנערטו הקדירה אפילו לאחר זמן, עד
 שיתערבב הכל, ואם יש בקדירה טעימת חלב אסור ואם לאו מותר, ואם
 אין שם גוי משערים בששים. ודעת הרמ"א שרק אם ניער מיד כשנשפך
 החלב מועיל, אבל אם אחר שנשפך שהה קצת אסור לנער הקדירה^י.

שאר איסורים שנשפך על חתיכת היתר שהציה ברומב

י. נשפך שאר איסורים על חתיכת היתר שהציה חוץ לרוטב, לדעת
 המחבר צריך ס' בקדירה נגד האיסור והקדירה מותרת. ולגבי החתיכה
 ראה הערה^י. ודעת הרמ"א שצריך ס' בקדירה נגד האיסור לבדו אבל

איך מותר לנער הלא בסימן צ"ט סעיף ה'
 פסק שאין מבטלין איסור לכתחילה. ויש
 מתרצים שכיון שיש כאן רק ספק איסור
 יש להקל בביטול כיון שהוא רק ספק
 ביטול, ולכאורה נראה שהתירוץ אתי
 שפיר רק לדעות שהבאנו בסימן צ"ט
 שבספק ביטול איסור לכתחילה אין
 להחמיר, אבל לדעות שמחמירים שם
 עדיין צ"ע. ועי' בבדי השלחן ס"ק מ"ב.

יז. רמ"א כאן. וכן פסקו הט"ז והש"ך.
 ועי' בדרכ"ת ס"ק כ"ז בשם הפרי חדש
 שכתב שאין להתיר א"כ יש ששים כנגד
 הטיפה בכל חתיכה וחתיכה.

יח. לפי הבנת הש"ך במחבר שפוסק
 כר"י, סגי בס' כנגד האיסור לבדו
 ואף החתיכה מותרת, וכן פוסק הש"ך
 עצמו. אבל לפי הבנת הט"ז במחבר
 שפוסק כרש"י לחומרא, סגי בס' כנגד
 האיסור לבדו כיון שלדעת המחבר לא
 אומרים חנ"ג בשאר איסורים, אבל אם

אפשר לומר דמותר לנער משום דאינו
 מתכוין ולא פסיק רישא, מ"מ זה דוקא
 לדעת הט"ז בסימן שט"ז דפסק דספק
 פסיק רישא מותר, ואפילו לדעת הרע"א
 בסימן פ"ז סעיף ו' דסובר דדוקא בספק
 פסיק רישא לשעבר יש להקל, אבל בספק
 פסיק רישא להבא אין להקל, מ"מ אפשר
 לתרץ דכיון שכל כוונתו הכא הוא להיפך
 מבישול, דהיינו דבישול הוא ליתן טעם
 והכא כוונתו להיפך שהרי בא לבטל
 טעם, וזה עדיף מאינו מתכוין משום דלא
 איכפת ליה איך שיעשה, לכן אפילו ספק
 פסיק רישא אין כאן. ואולי יש לומר עוד
 דכיון דבלא ניער אי אפשר לשום אדם
 לידע אם יש בה טעם לא נחשב זה אפילו
 לסברת רע"א ספק לשעבר, והוי כמו ספק
 להבא אם יעשה מזה מעשה הבישול של
 בשר בחלב, וזה טעם נכון אפילו לרע"א,
 עכת"ד.

טז. משמע מלשון המחבר שמותר לנער
 לכתחילה, ועי' בש"ך ובט"ז שהקשו

החתיכה אסורה^ט.

סעיף ג' חתיכת בשר שנאסרה מחלב

יא. חתיכת בשר שנאסרה מחלב, כל החתיכה נעשית איסור, דאמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה, ולכן אם בשלה עם אחרות צריך ששים לבטל כולה^י, ואף אם יש ס', אם מכירה, צריך להשליכה, ושאר החתיכות מותרות. ואם אינו מכירה, הרוטב מותר, והחתיכות אסורות, אם החתיכת איסור ראויה להתכבד^{יא}, כיון שחתיכת איסור שראויה להתכבד אינה בטלה אפילו באלף. אבל אם החתיכה שנאסרה אינה ראויה להתכבד, בטלה ברוב חתיכות, כדין יבש ביבש מין במינו שבטל ברוב.

סעיף ד' חתיכה נעשה נבילה (חני"ג) לדעת המחבר

יב. המחבר פוסק שהדין חתיכה נעשה נבילה הוא רק באיסור בשר בחלב^{יב}, אבל בשאר איסורים לא אומרים חני"ג. ולפ"ז כזית חלב

סעיף ז', וכבר הבאנו לעיל שהש"ך ס"ק י"ז חולק על הט"ז וסובר שבשר בחלב נחשב איסור מחמת עצמו ואוסר כדי נטילה. ועי' בדרכ"ת ס"ק כ"ט שמביא בשם הפרי תואר שבשר שבלע חלב שמן כגון חמאה אוסרת אפילו חם בחם בלא רוטב, דהבליעה עצמה יוצאת כיון שהיא שמנה.

כא. שו"ע שם. שדעת המחבר בסימן ק"א סעיף ב' שבשר בחלב לא הוי כשאר חתיכת היתר שקבלה טעם מאיסור, שאינו נחשב חתיכה הראויה להתכבד, דבשר בחלב שאני שכל אחד בפני עצמו מותר ועל ידי חיבורן נעשה כגוף אחד של איסור.

כב. שו"ע סעיף ד'. ועי' בט"ז ס"ק ט', ובש"ך ס"ק י' שמביאים הטעם למה לפי המחבר דוקא בבשר בחלב אומרים

אין ס' בחתיכה זו לבדה, נאסרה אותה חתיכה וצריך להוציאה משם, ואפילו אם יש בקדירה ס' כנגד כל החתיכה, החתיכה אסורה דאפשר לסוחטו אסור.

יט. רמ"א שם. וכן פסק הט"ז, אע"פ שהט"ז פוסק כרש"י לחומרא, וא"כ צריך ס' כנגד כל החתיכה, כיון דמיירי בשאר איסורים הט"ז מיקל כרמ"א, כיון שבלאו הכי הרבה פוסקים סוברים שלא אומרים חני"ג בשאר איסורים.

כ. שו"ע סעיף ג'. ועי' בט"ז ס"ק ז' שכתב דדוקא אם בישלה עם חתיכות אחרות צריך ששים כנגד כל החתיכה, אבל אם נגע בחתיכה אחרת אפילו שניהם חמים, אינה אוסרת כלל, מפני שאינה אסורה מחמת עצמה אלא מחמת שקבלה טעם מחלב, ואיסור בלוע אינו יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, כמבואר בסימן ק"ה

(בציירה) שנבלע בחתיכת בשר, ואין בחתיכה ששים לבטלו ונאסרה החתיכה, אם אח"כ בישלה עם אחרות צריך ששים רק נגד בליעת האיסור, מפני שלא נעשית כל החתיכה נבילה, אבל החתיכה נשארת באיסורה^כ.

חתיכה נעשה נבילה (חני"ג) לדעת הרמ"א

יג. הרמ"א פוסק שאומרים חתיכה נעשה נבילה אף בשאר איסורים^כ, וכן

דאין סתירה בדברי המחבר, דבאמת סבירא ליה דהחתיכה אסורה, כמאן דאמר אפשר לסוחטו אסור, וכמו שכתב בסימן ק"ו, אבל הכא מיירי בהמשך מסעיף ג', ומיירי כשהחתיכה נתערבה בחתיכות היתר ואינה מכירה, וקמ"ל שאפילו שהחתיכה ראויה להתכבד, בטלה ברוב, כי היא אינה אסורה מחמת עצמה, ובכה"ג אין דין של חתיכה הראויה להתכבד, כמבואר בסימן ק"א סעיף ב'. ובט"ז בס"ק י' מביא הסתירה ולא מיישב, רק מסיק כדברי המחבר בסימן ק"ו שאפשר לסוחטו אסור.

כד. רמ"א שם. ועי' בט"ז ס"ק י"א וש"ך ס"ק י"ב שכתבו שחנ"ג בבשר בחלב הוא מדאורייתא אבל בשאר איסורים הוא רק מדרבנן. ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק י"ב שהביא שיש סוברים שחנ"ג הוא מדאורייתא אף בשאר איסורים, אך למעשה נוהגין שבשאר איסורים הוא מדרבנן. ונ"מ בספק חנ"ג, דספק חנ"ג בבשר בחלב אסור, כיון שהוא מן התורה, וספק דאורייתא לחומרא, אבל ספק חנ"ג בשאר איסורים הוא רק ספיקא דרבנן, וספק דרבנן לקולא.

ולענין אם יש חנ"ג באיסור דרבנן, דעת הט"ז בסימן צ' ס"ק ב' כדעת

חנ"ג ולא בשאר איסורים, כיון שבשר בחלב כל אחד בפני עצמו היתר, והאיסור הוא רק בחיבורם יחד, לפיכך האיסור הוא בכל החתיכה, כי החיבור ביניהם הוא האיסור, ולכן צריך ששים כנגד כל החתיכה, שכולה נעשית כחפצא של איסור. אבל בשאר איסורים שנבלעו בחתיכת היתר, כיון שהיא אסורה רק מחמת האיסור שבה, לפיכך אינה נעשה נבילה, ואף החתיכה עצמה מצטרפת לבטל האיסור, אם נפלה לחתיכות אחרות. ועי' בדרכ"ת ס"ק ל"ו בשם הערוגות הבושם, שאף בשאר איסורים אם האיסור הוא רוב מההיתר, גם המחבר מודה דאמרינן חנ"ג, מפני שרוב האיסור מהפך ההיתר לנבילה, והוי כאילו כולו איסור, ורק אם ההיתר הוא הרוב אין אומרים חנ"ג.

כג. עי' בש"ך ס"ק י"א שהביא דלכאורה יש סתירה בשיטת המחבר, דכאן מבואר שאם יש ס' כנגד הבליעה הכל מותר אף החתיכה, ואילו בסימן ק"ו כתב המחבר שהחתיכה עצמה נשארת באיסורה, כמאן דאמר אפשר לסוחטו אסור. וברמ"א שם באמת כתב שהעיקר כמו שכתב המחבר בסימן ק"ו שהחתיכה נשארת באיסורה. אמנם בש"ך כאן מבאר

המנהג ואין לשנותיה.

איסור דבוק בבשר בחלב ובשאר איסורים

יד. אם איסור דבוקי בחתיכת היתר, ונפלה לקדירה חמה, ואין ס' בחתיכה נגדו, אמרינן חנ"נ וצריך ס' בקדירה נגד כל החתיכה, בין בבשר בחלב¹ בין בשאר איסורים. כגון חתיכת בשר שיש בה חלב,

הרשב"א שיש חנ"נ אף באיסורי דרבנן, אבל הפרי חדש ס"ק י"ז מובא בערוך השלחן סעיף כ"ה סובר כהרמב"ם דבאיסור דרבנן לא אמרים חנ"נ. והערה"ש שם מוסיף שאפילו בבשר וחלב שנכבשו יחד לא אמרים חנ"נ, אמנם הפמ"ג במשב"ז ס"ק י"א פסק כט"ז שיש חנ"נ אפילו באיסור דרבנן.

כה. עי' בבדי השלחן בציונים ס"ק קל"ו.

כו. רמ"א שם. ועי' בפמ"ג משב"ז ס"ק י"ב שמסביר שיש ב' טעמים מדוע איסור דבוק נעשה נבילה, א) החתיכה שדבוק בו האיסור בולע יותר מהר משאר החתיכות. ב) חיישינן שמא פעם אחת נשאר לבדו ברוטב, או שהוציא והו מהרוטב ונעשה נבילה. ולפי זה מבאר הפמ"ג שאם האיסור דבוק באופן שא"א לרוטב להיכנס שם, החתיכה ממהרת לבלוע ונעשה נבילה, וזה שייך אף באיסור דרבנן. אבל אם האיסור מונח בחתיכה באופן שהרוטב יכול להיכנס לשם, ואין חשש שימהר לבלוע, אלא כל החשש הוא שמא פעם אחת יצא חוץ לרוטב, כיון שהוא ספק, יש להחמיר רק באיסור דאורייתא שאולינן בספיקו לחומר, אבל באיסור דרבנן, סגי בס' כנגד האיסור, כיון שספק דרבנן לקולא.

ובעיקר הדין של איסור דבוק נחלקו האחרונים מתי אמרים שהוא נחשב כדבוק, החוות דעת בביאורים ס"ק ח' כתב, שדין דבוק נאמר רק אם האיסור דבוק בתולדה כמו לב שדבוק בעוף או חלב שדבוק בבשר, אבל אם האיסור לא דבוק מתולדה אין בו דין דבוק, וכל הקדירה מצטרף לבטל האיסור. אמנם דעת הט"ז והפמ"ג שגם אם האיסור אינו דבוק בתולדה יש בה דין דבוק, ועי' בבדי השלחן ס"ק ס"ז אריכות בזה. ולגבי אם אמרים איסור דבוק בכבישה, עי' בדרכ"ת ס"ק נ'.

ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן ס"א אות ה' שכתב דלפי שיטת החוות דעת נמצא דכשאינן דבוק בתולדה אפילו אם אי אפשר לרוטב לבוא שם, אין בו איסור רק מכח החשש שמא היה פעם חוץ לרוטב. אכן במשמרת שלום בחידושי דינים אות י' הביא בזה מחלוקת אחרונים, דיש שכתבו להחמיר בדבוק ממש אפילו אינו דבוק בתולדה, ועי' בפמ"ג בהנהגת איסור והיתר סדר ג' אות ל"ח דהגם שכתב הלשון דבוק בתולדה, כתב שם דבצק שמקיף בשר הוא כדבוק ממש.

כו. ואפילו בשר בחלב דרבנן, ועי' ברע"א, ובדי השלחן ס"ק ע"ג.

שנפלה לקדירת היתר, אם אין בחתיכה עצמה ס' נגד החלב, נאסרה החתיכה, וצריך ס' בקדירה נגד כל החתיכה. וי"א^כ שלא אמרינן איסור דבוק אפילו בבשר בחלב.

חנ"נ בלח בלח

טו. יש אומרים שלא אומרים חנ"נ אם נתערב איסור לח בהיתר לח^{כט}, כגון יין נסך שנתערב עם יין כשר, ואחר כך נתערב בהיתר אחר, וצריך ששים רק נגד האיסור שנפל, ולא נגד כל מה שנאסר בתחילה. וכתב הרמ"א שיש לסמוך על דיעה זו בהפסד מרובה בשאר איסורים. אבל בבשר בחלב אומרים חנ"נ אפילו בתערובת לח בלח אפילו בהפסד מרובה. ולענין תערובת לח בלח בצונן אי אמרינן חנ"נ ראה הערה ל.

וא"כ אומרים חנ"נ אפילו בהפסד מרובה, משא"כ לפי הטעם שהובא ברשב"א שהחילוק בין לח ליבש הוא שבלח הכל נבלל והכל מצטרף לבטל, משא"כ ביבש שמשווא נשאר בחתיכה, לכן אם החתיכה נימוחה דינו כלח כיון שעכשיו הכל נבלל.

ל. עי' בש"ך ס"ק ט"ו שכתב דהא דאמרינן חנ"נ בתערובת לח בלח בבשר בחלב זהו מעיקר הדין, ואינו חומרא בעלמא כדמוכח מהש"ס, ודלא כהאפי רברבי שסובר שבשר בחלב לח בלח נ"נ מצד חומרא. ועי' בפמ"ג שם שמיישב האפי רברבי. אמנם קיימא לן לדינא להחמיר בבשר בחלב בלח בלח אפילו במקום הפסד מרובה, כיון שהוא יותר חמור משאר איסורין.

ולענין אם אמרינן חנ"נ בתערובת לח בלח בצונן דעת המהרש"ל המובא בט"ז לעיל הוא שלא אמרינן חנ"נ בתערובות לח לח שאינו דרך בישול, ולכאורה לשיטתו אפילו בחתיכה כל עוד דלא הוי

כת. שיטת המחבר כמבואר בסעיף ד'. וכך כתב הגר"א בסימן ק"ו ס"ק ט'.

כט. רמ"א שם. ועי' בש"ך ס"ק י"ד שהביא טעם לזה, כי בתערובת לח ביבש שייך לומר חנ"נ מפני חשיבות החתיכה, משא"כ בתערובת לח בלח, כיון שאין האיסור ניכר בפני עצמו אין שייך לומר שכל הרוטב נעשה נבילה, וכן דעת הט"ז ס"ק ט"ו. ועי' בט"ז שהביא את שיטת המהרש"ל שמחלק בין דרך בישול לאינו דרך בישול, שדוקא שנתערב על ידי בישול, נעשה נבילה ואסור אפילו בהפסד מרובה, אבל אם נתערבו שלא על ידי בישול לא נ"נ. ועי' ברע"א שם שמסתפק אם נפל לח ליבש ונ"נ ואחר כך החתיכה נימוחה, האם דינה עכשיו כיבש או כלח בלח, וכתב שזה תלוי בשני הטעמים שלא אומרים חנ"נ בלח בלח, שלפי הטעם שהבאנו לעיל מהש"ך והט"ז, שביבש שייך לומר חנ"נ מפני חשיבות החתיכה משא"כ בלח, א"כ ה"ה כאן אפילו שנימוחה, החשיבות לא בטלה

חנ"נ ביבש ביבש

יז. נתערב יבש ביבש כגון נתערב חתיכת בשר חזיר בחתיכות בשר כשר ביבש, אין אומרים כלל חתיכה נעשית נבילה לא.

ועי' בשו"ת פאת שדך יורה דעה סימן ל"ח שנשאל ממעשה שהיה בעושי יין שהטעו את הלקוחות ושמו לתוך היין מין אבקה הנעשה מסתם יינם והוא נותן טעם, ונפסק דינו בירושלים לאסור סתם יינם אף למפרע, והיה מעשה שאיש אחד עירב מעט מן היין האסור לתוך מיץ ענבים כשר, וחזרה אשתו ועירבה אותו מיץ ענבים בעיסה ועשתה עוגה, מה הדין בכל זה. והשיב דנראה להקל על פי הרמ"א בסעיף ד' דבלח בלח בשאר איסורים לא אמרינן חנ"נ בהפסד מרובה, והמעשה שהיה אירע עם עני ולכן הוא הפסד מרובה, ואף אם אותו אבקה נותנת טעם ביותר מששים, מ"מ אחרי שנתערב כמה פעמים נראה דלא נותן טעם כל כך בעיסה.

לא. רמ"א שם. והש"ך כתב שאפילו באיסור בשר בחלב לא אמרינן חנ"נ ביבש ביבש. ובפמ"ג משב"ז סוף סימן ק"ו כתב שאפילו במקום הפסד מרובה אומרים חנ"נ אם נכבש היתר עם איסור כי כבוש הרי הוא כמבושל, כמבואר בסימן ק"ה.

ולענין אי אמרינן תרי משהו, הנה נחלקו הש"ך בנקודות הכסף והט"ז ס"ק ט"ז האם אומרים תרי משהו. שיטת הט"ז שאם נפל למשל חתיכת חמץ לתבשיל בפסח, ולא היה ששים כנגדו, והסיר החמץ מהקדירה, (ומ"מ המאכל אסור כי חמץ בפסח אסור אפילו במשהו) ואחר

דרך בישול לא אמרינן חנ"נ, ועי' בפתחי תשובה ס"ק ב' בשם הנודע ביהודה שלא אומרים חנ"נ בצונן, ועי' במטעמי השלחן ס"ק כ"ד.

ועי' בחכמת אדם כלל נ"א דין כ"ד שכתב דעיסה שנילושה מקמח ומי ביצים, ונתנו בתבשיל הוי תערובת לח בלח, ונפקא מינה דבהפסד מרובה לא אמרינן חנ"נ, ולכן כשיש ששים בין הכל דהיינו הקמח והרוטב והתבשיל הכל מצטרף לבטל הביצה שמצא בה טיפת דם או שנולדה ביום טוב, והביא שם שבעל החוות דעת אמר שיש להחמיר משום דאפשר לסוחטו אסור, ולמעשה לא הכריע. ועי' בדרכי תשובה ס"ק ס"ב שהביא דברי החכמת אדם והביא שם מספר מנחת שי שכתב דמאחר שהכל נעשה גוש אחד ולא נתפרדו על ידי המי ביצים עם הקמח, אינו כתערובת לח בלח, אע"פ דיש אומרים שתערובת קמח וקמח נחשב כלח בלח, אבל קמח עם מי ביצים הוי יבש בלח. ועי' במטעמי השלחן ס"ק כ"ה שהסיק דלמעשה קשה להתיר בהפסד מרובה לבד מטעם לח בלח, אם לא שיש עוד צד להתיר, כגון שיש ספק דאפשר שיש ששים בחתיכה נגד הביצה וגם הוי הפסד מרובה יש לצרף גם הפוסקים דסברי דהוי לח בלח ולהתיר התבשיל, ואפשר שמותר גם החתיכה, ואם יש ששים בתבשיל נגד החתיכה מותר התבשיל לכו"ע.

כלי שנאסר מבליעת איסור

יה. כלי חדש שנאסר מבליעות איסור לא אמרינן בו חנ"נ, ואם בישלו בו אח"כ היתר אין צריך ששים אלא נגד האיסור הבלוע בכלילב. ויש מי שסובר שאם הוא קדירה של חרס גוף הקדירה נעשה נבילה^ג.

חנ"נ במליחה

יט. מלח חתיכת איסור שמן עם חתיכת היתר ולא היה ששים בהיתר נגד האיסור, ונאסר הבשר, אם אח"כ נפלה חתיכה זו לקדירה אחרת,

כט"ז ורק במקום הפסד מרובה או שעת הדחק יש להתיר כש"ך על ידי הסרת חתיכה אחת. ועי' בשער הציון סימן תס"ז ס"ק ס"ז שכתב דיבש שנתערב בו משהו ונתערבו החתיכות ויש רוב כנגדו ומכיר החתיכה, השאר מותר. ועי' בפמ"ג שכתב דבהנאה בודאי יש להתיר, ובמקום הפסד מרובה ומניעת שמחת יום טוב יש להתיר אפילו באכילה.

ולענין תרי משהו קודם פסח עי' בשו"ת עמק התשובה חלק ח' סימן מ"ז שכתב אם אחד צריך לערב איזה דבר בחלב משום שאם יבשל איזה דבר מחזיק לו משום בריאותו, ואותו דבר אפשר שבא מכח כחו דשאור, אם מותר לערב קודם הפסח, נראה דאף שמחמירינן בתרי משהו, מ"מ קודם הפסח לא אמרינן תרי משהו, לענין חוזר ונייעור כן נראה, ומשום דברים דעבידא לטעמא אין לחוש משום דדבר זה לא ניתן לטעמא אלא לבטל איזה מין כח שיש בהחלב שלא יזיק לו ושפיר דמי, עכ"ד.

לב. רמ"א שם, ועי' לקמן סימן צ"ח סעיף ה' כל השיטות לגבי חנ"נ בכלים.

לג. רמ"א בסימן צ"ח סעיף ה' שטוב לחוש כן לחומרא.

כך נפל קצת מהתבטול למאכל אחר, אפילו אם יש ששים כנגדו, מ"מ כיון שבמאכל הראשון נבלע חמץ, וחמץ איסורו במשהו, נעשה מאכל זה נבילה מדין חנ"נ, ואוסר אחר כך המאכל השני, אפילו שיש ששים בו כנגד כל המאכל הראשון. אבל אם כשנפל למאכל הראשון היה ששים כנגדו ואחר כך הוציא החמץ, ואז המאכל נפל למאכל אחר שגם בו יש ששים, אפילו שהמאכל הראשון נאסר במשהו, מ"מ אינו יכול לאסור את המאכל השני באיסור משהו, כי תרי משהו לא אמרינן. והט"ז מוכיח יסוד זה מתוס' בחולין, ומבואר בט"ז שלא אמרינן תרי משהו, רק אם יכול לסלק המשהו הנאסר, ושיש ששים כנגדו, לכן בלח בלח תמיד אומרים תרי משהו, וגם ביבש ביבש שאינו מכירו. אמנם הש"ך בנקודות הכסף פסק שתרי משהו אמרינן והכל נאסר אפילו אם אפשר לסלק האיסור. ובפמ"ג שם פסק שבהפסד מרובה תרי משהו לא אמרינן, וכן דעת הכרתי ופלתי ס"ק י', אבל המגן אברהם סימן תס"ז ס"ק י"ג סובר כש"ך. אמנם החוות דעת בחידושים ס"ק י"ב, והשלחן ערוך הרב בסימן תס"ז סעיף א' פסקו

צריך ששים נגד כל החתיכה, דלדידן אמרינן חנ"נ אף בשאר איסורים, אא"כ יש הפסד מרובה שאז יש להקל שלא אומרים חנ"נ במליחה, וסגי בששים נגד האיסור לבדול¹.

טיפת חלב שנפלה על קדירה עם בשר נגד הרוטב סעיף ה'

כ. כשם שקדירה בולעת ופולטת מבפנים כך היא בולעת ופולטת מבחוץ, לכן אם נשפך חלב אפילו קר על סיר של בשר חם מבחוץ, צריך לברר היכן היה הנפילה, אם נפל כנגד הרוטב שבפנים, הוי כטיפת חלב שנפלה בתוך התבשיל, ולכן צריך ששים בבשר נגד החלבל², ויערה התבשיל מיד

בהפסד מרובה, הוא בצירוף הטעם שרוב הפוסקים סוברים שלא אומרים חנ"נ בשאר איסורים ולפי זה בבשר בחלב ע"י מליחה אין להקל אפילו בהפסד מרובה. אמנם בחכמת אדם כלל מ"ד דין י"ג כתב שסברת הרמ"א שמיקל במליחה בהפסד מרובה, הוא בצירוף שיטת הר"ן דכל שלא בדרך ביטול אין אומרים חנ"נ וא"כ משמע שמסתפק בזה, ולכן פסק שאפשר להקל בהפסד מרובה אף במליחת בשר בחלב.

לה. שו"ע סעיף ה'. ועי' בש"ך ס"ק י"ח שמסביר שיש ספק בטיפה שנפלה על דופן הקדירה, אם היא מפעפעת בכל הכלי, ואז מתבטל הטיפה והכל מותר. או שמא הטיפה רק מפעפע במקצת הכלי, וא"כ אינו מתבטל, ואוסרת הקדירה. ולכן אם נפלה כנגד הרוטב, מותר ממה נפשך, אם מתפשט בכל הכלי מתבטל ומותר. ואם לא נתפשט בכל הכלי מסתמא נכנס בתוך התבשיל ובטל בששים. ובט"ז ס"ק י"ז מסביר באופן אחר, שהטיפה לא מפעפעת לתוך התבשיל מיד, ואינה זזה ממקומה הראשון, ופשוט שהתבשיל

לד. הש"ך בס"ק ט"ז הביא בשם הרמ"א בתורת חטאת, דאף שאנו נוהגין לשער במליחה בששים כמבואר בסימן ק"ה סעיף ט', מ"מ מאחר שהרבה פוסקים סבירה להו דמליחה אוסרת רק כדי קליפה, לפיכך לצורך הפסד גדול יש להתיר ולומר שאין חנ"נ במליחה. ועי' בדגול מרובה בסימן ק"ה שהקשה שמהרמ"א בסימן ק"ה משמע דאמרינן חנ"נ במליחה, ומתוך הדגול מרובה שאולי הרמ"א שכתב בסימן ק"ה שיש חנ"נ במליחה מיירי במקום שאין הפסד מרובה, אבל במקום הפסד מרובה לא אמרינן חנ"נ במליחה (וכן כתבו בפמ"ג סימן ק"ה שפ"ד ס"ק ל"ח וברע"א בסימן ק"ה סעיף ט', וכן דעת החכמת אדם, ודלא כהבאר שבע שהובא בש"ך, והמנחת יעקב כלל ל"ח ס"ק ה' שמחמירים אפילו בהפסד מרובה). ועוד מתוך הדגול מרובה שיש חילוק בין איסור שמן לאיסור כחוש, דבאיסור שמן אומרים חנ"נ במליחה אפילו בהפסד מרובה, והרמ"א בסימן ק"ה מיירי באיסור שמן. ועי' בפמ"ג שפתי דעת ס"ק ט"ז שכתב, שסברת הרמ"א שמיקל במליחה

מהצד השני, דהיינו מהמקום שלא נשפך שם החלב, אבל הקדירה אסורה וצריכה הגעלה¹.

החלב עדיין יש להתיר, דבשר עוף בחלב דרבנן וספק דרבנן לקולא, ועוד שיש חזקת היתר.

ואם נשפך הרבה חלב על קדירה עם בשר העומדת על האש כנגד הרוטב, עי' בשו"ת מנחת פרי חלק א' סימן נ"ד שנשאל בזה אם צריכים לשער ששים כנגד כל כמות החלב שנשפך על הקדירה או שמא רק החלב שנבלע בתוך הקדירה צריכים ששים נגדו, דהרי רואים שרק כמות קטנה נבלע בתוך הקדירה. והשיב דנראה מרוב האחרונים דגם לח מפליט טעם כנגד כולו אף שממשו לא נבלע, ולפיכך אם נשפך הרבה חלב על קדירת בשר רותחת מבחוץ, צריך לשער כנגד כל כמות החלב שנשפכה על הקדירה אף שרואים שלא כל הכמות נבלעה בקדירה.

לו. הש"ך בס"ק י"ט ובס"ק כ"ז, והט"ו ס"ק י"ז וי"ט נחלקו מה דין הקדירה, הש"ך כתב כרמ"א לקמן בסעיף ו' שהקדירה אסורה, אבל הט"ו כתב שמעיקר הדין הקדירה מותרת, אבל מחמת מראית עין אסור להשתמש בה, ועי' ביד יהודה בפירוש הארוך ס"ק ל', ובערה"ש סעיף ל"ט וחזון איש סימן י"ז ס"ק ו'. ולדינא הפרי חדש ס"ק י"ט והחוות דעת חידושים ס"ק י"ג וחכמת אדם כלל מ"ה דין א' פסקו כש"ך. ובהפסד מרובה או שעת הדחק המנחת יעקב כלל ל"ו ס"ק ד' והכף החיים ס"ק מ"ב כתבו אפשר להקל כדעת הט"ו.

ועי' בפתחי תשובה ס"ק ג' שכתב דבכל מקום שהזכר בסימן זה שהקדירה

מותר. ואם מסופק אם יש ששים כנגד החלב, עי' בחכמת אדם כלל מ"ה דין ג' ומובא בדרכ"ת ס"ק פ"ד שכתב דכיון שיש כאן ספק ספיקא, ספק שמא לא נכנסה הטיפה בתבשיל, ואם תמצא לומר שנכנסה, שמא היה ששים, ולמעשה אין לסמוך על זה להתיר משום דהספק שמא לא מפעפע לא נחשב לספק, וצ"ע אם מצרפים ס"ס זו להתיר. אכן בספר דברי יוסף מובא בדרכי תשובה שם, פסק דאפשר להתיר על ידי ספק ספיקא במקום הפסד מרובה.

וכל הנ"ל מיירי בקדירה ישנה שהיא בת יומא כמבואר ברמ"א.

ועי' בספר הר צבי רשמי שאלה יורה דעה הל' בב"ח אות ג' שנשאל במי שהרתיח על האש קדירה עם בשר עוף, ובגמר הבישול הוריד מהאש את הקדירה של בשר והעמידו על הקרקע, ובמקומו העמיד קדירה עם חלב, וכשהרתיח החלב נפל מכח הרתיחה זחילה של חלב ונזחל על הפרימוס בצד התחתית, ומשם נפל על הקדירה של בשר שעדיין רותחת, ונזחל על כיסוי הקדירה ועל הדפנות מחוץ ומסביב הקדירה. והשיב דבפשטות יש ששים בתבשיל כנגד החלב שנבלע בתוך דפנות הקדירה, ועוד דהרי סילקו מיד את הקדירה מעל החלב, ודעת החמודי דניאל מובא בפתחי תשובה בסימן ק"ה ס"ק ח' שאין בליעות אם סילקו תיכף ומיד. ולכן המאכל כשר, והקדירה צריכה הגעלה, ואפילו אם יש לחוש שמא לא היה ששים בקדירה כנגד

נפלה נגד מקום הריקן עיקר הדין

כא. טיפת חלב שנפלה על דופן הקדירה של בשר כנגד מקום הריקן, דהיינו שלא כנגד הרוטב, כגון שהקדירה חצי מלאה, והטיפה נפלה כנגד מקום העליון של הקדירה^ל, אם הקדירה בת יומא מבליעת בשר בדפנותיו מעיקר הדין, (אם יש ס' נגד החלב) ימתין עד שיצטנן הקדירה, ואח"כ יערה התבשיל ממנה. (ואם הקדירה חדשה או אינה בת יומה סגי בס' נגד החלב והקדירה אסורה).

נפלה נגד מקום הריקן לפי המנהג סעיף ו'

כב. נהגו העולם, שאם נפלה טיפת חלב על דופן הקדירה כנגד מקום הריקן, והקדירה בת יומא מבליעת בשר, שלא להתיר בס' לחוד נגד החלב ע"י צינון, אלא נהגו לאסור התבשיל אם אין כתבשיל ששים

כמה אחרונים באו"ח סימן תנ"א דחימום שהיד סולדת בו משני עבריו חשוב כהגעלה, ולמעשה אם נפלה דבר מועט ותמיד משתמשים בקדירה זו בשפע יש להקל לערות מים רותחים מכלי ראשון על מקום הנפילה ולסמוך להקל בדיעבד בהגעלה על מקצת הכלי.

לז. שו"ע שם. ועי' בחוות דעת חידושים ס"ק י"ז שכתב, שדין זה הוא רק אם מקום הריקן חם בחום שהיד סולדת בו, ואם נפל על הקדירה במקום שאינו יד סולדת בו מותר. ועי' בש"ך ס"ק כ' שכתב דהתבשיל אסור דוקא כשאין ששים כנגד המקום שנאסר, דהיינו ששים פעמים ששים ואחד פחות מעט נגד הטיפה, וטעמא דמילתא משום שהטיפה אוסרת עד ששים אם כן עם הטיפה יש ששים ואחד פחות מעט.

אסורה אם היא של מתכת או עץ ובא להגעילה לא מהני שימלאנה מים וירתחנה, דאם כן צד החיצון לא נגעל, אלא צריך להכניסה כולה ליורה. ועי' בקף החיים ס"ק ס"ו שכתב דדוקא כשנפלה הטיפה מחוץ לקדירה אבל אם נפלה על דופן בצד הריקן בפנים, מהני שימלאנה מים וירתחנה דכבולעו כן פולטו. ועי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה ואז הקדירה שהאריך בזה, וכתב דלפי החזון איש סימן י"ט ס"ק ד' וס"ק ו' נראה דאם נפלה טיפה כנגד הרוטב אף למלאות הכלי אין צריך אלא סגי לתת בו מים עד המקום מבפנים שהוא כנגד מקום נפילת הטיפה, ועי' שם טעמו. ועוד מצאתי במטעמי השלחן ס"ק ל"ט שהביא עוד עצה לגבי כלי מתכת שיחמם מבחוץ עד שגם מבפנים יהיה יד סולדת בו כמ"ש

פעמים ששים ואחד פחות מעט^{לח}. ואף אם יש בתבשיל ששים פעמים ששים ואחד פחות מעט, ימתין לערות התבשיל רק עד שיצטנן^{לט}.

נפלה נגד מקום הריקן בשעת הדחק או לצורך שבת כג. טיפת חלב שנפלה על דופן הקדירה כנגד מקום הריקן, ואין ששים פעמים ששים ואחד פחות מעט, אם הוא ערב שבת^מ, או לכבוד אורחים, או הפסד מרובה^{מא}, מתירים ע"י ששים נגד החלב, ומניחה עד שתצטנן. ובערב שבת שלא יכול לחכות עד שתצטנן יכול לערות מיד בצד השני. אבל הקדירה אסורה^{מב}.

המורה דפעמים עדיף יותר שלא לומר שמתיר מפני שהוא שעת הדחק. עי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה שעת הדחק שכתב דיש לחקור היכא שנפלה טיפת חלב כנגד הריקן בבישול ראשון ולא היה שעת הדחק ועירו התבשיל דרך המקום שנאסר קודם שיצטנן ונאסר התבשיל וגם הקדירה נאסרה מפני שבלעה מהתבשיל, ושוב בישלו בה שנית והיה שעת הדחק מי שרינן התבשיל השני, כיון דבשעת הדחק יש להתיר אפילו אם עירה דרך המקום שנאסר או דלמא שאני כהא שכבר פסקנו איסור על הקדירה משעת בישול הראשון, וצ"ע.

מב. ט"ז ס"ק כ"ג. והתורת האשם מובא בסולת למנחה כלל נ"ה דין ב' כתב שבערב שבת אפילו אם יש מספיק זמן לחכות עד שהתבשיל יצטנן ולחמם אותו אח"כ בכלי אחר, אין צריך לעשות כן. כי זה אינו כבוד שבת לאכול מאכל שחיממו מחדש אחרי שהצטנן. ועי' בש"ך ס"ק ל' שכתב דיש להניחו עד שיצטנן, ודוקא אם אפשר אבל אם צריך המאכל מיד לצורך

לח. בש"ך ס"ק כ' כתב שמה שכתבו הפוסקים שצריך ששים פעמים ששים ואחד, זה לאו דוקא. כי למעשה סגי בששים פעמים ששים ואחד פחות מעט. כי הטיפה עצמה ביחד עם הבלוע שנאסר על ידה עולים לששים ואחת פחות משהו. ומוסיף הש"ך שאפילו אם יש ששים פעמים ששים ואחד פחות מעט, אסור לכתחילה לערות מצד הזה, דאין מבטלין איסור לכתחילה. ובכל דינים אלו אין חילוק בין קדירה של חרס או מתכת. ועי' בחוות דעת חידושים ס"ק ט"ו, ובפמ"ג סימן צ"ג שפ"ד ס"ק א' ד"ה הנה, ופרי חדש ס"ק כ' וביד יהודה פירוש הקצר ס"ק מ"ט.

לט. ש"ך ס"ק כ"ה ומובא בכמה אחרונים.

מ. שו"ע סעיף ז'.

מא. ט"ז ס"ק כ"ב וש"ך ס"ק כ"ט בשם התורת חטאת. וכתב הט"ז בשם המהר"י מינץ שכשהחכם מתיר בזה יאמר הטעם שמיקל, כדי שלא יתמהו השואלים למה לפעמים אוסר ולפעמים מיקל, ונראה שגם זה לפי ראות עיני

טיפת חלב שנפלה על דופן הקדירה והקדירה מכוסה
כד. כל הנ"ל הוא רק אם הקדירה לא מכוסה, אבל אם הקדירה מכוסה ועלתה הרתיחה, דינו תמיד כמו בנפל כנגד הרוטב, שהתבשיל מותר אם יש ששים נגד הטיפה^מ, והקדירה אסורה.

טיפת חלב שנפלה על הקדירה נגד האש
כה. אפילו אם נפלה טיפת חלב נגד מקום הריקן, אם הקדירה עומדת על האש והחלב נפל על צד האש ממש, האש שורף החלב ומיבשו, לפני שהחלב יכול להיבלע בקדירה, ולכן התבשיל מותר אפילו אם אין ששים בתבשיל^מ, ואפילו הקדירה מותרת^מ. ויש מחמירים לכתחילה

אחרי נפילת הטיפה, דינה כנפלה על קדירה מכוסה, ומותר בששים כנגד הטיפה.

מד. שו"ע סעיף ו'. ועי' בט"ז ס"ק כ"א שכתב דכל זה הוא דוקא כשהקדירה עדיין על האש, אבל אם הוסר מן האש אע"פ שהוא רותח, אינו שורפו ומיבשו, וכן מובא ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק נ'. ועי' בבדי השלחן ס"ק קי"ט שהביא ביאור אחר במציאות מה נחשב כנגד האש. וכתב המהרש"ל בפרק ז' סימן ל"ז שלכתחילה יש לקנח מיד ממשות החלב הנמצא על הקדירה. והטעם בזה, כיון שאין סומכין על ההיתר שהאש שורפו ומיבשו רק בדיעבד אבל לא לכתחילה. ועי' ביד יהודה בפירוש הארוך ס"ק ל"ז שהביא שיש אומרים לקנח מקום הנגיעה, וצ"ע למה לא הביאו כל הפוסקים דין זה. ועי' בדרכי תשובה ס"ק צ"ט שהביא מהערך השלחן אות י"א דאפילו אם נפל טיפת חלב על הקדירה כנגד האש, כל זמן שהאש לא כל כך חזק אין לנו ההיתר שהאש שורפו ומיבשו,

אורחים וכדומה אין צריך להמתין עד שיצטנן אלא יערה בצד האחר.

ועי' בשו"ת ודברת במ סימן רי"ז שהביא דהגר"ד פיינשטיין שליט"א פסק דבכל מקום שיש צורך גדול או מקום הפסד אין צריך להחמיר ואולינן לפי עיקרא דדינא, והכל לפי ראות עיני המורה דבמקום שהאורחים יכולים לאכול יתכן שגם בעל הבית אוכל עמהם, דבמקום דיש צורך גדול לא נוהגים להחמיר בכה"ג.

מג. כך כתבו הפרי חדש ס"ק כ"ג ופרי תואר ס"ק י"ד וחוות דעת חידושים ס"ק כ"ב וחכמת אדם כלל מ"ה דין ו' דהא דמחלקים בין נפלה כנגד הרוטב לנפלה כנגד הריקן, זהו דוקא כשהקדירה מגולה, אבל אם היא מכוסה, גם אם הטיפה נפלה כנגד הריקן התבשיל מותר על ידי ששים, דמאחר שהקדירה מכוסה, ההבל עולה למעלה ומערב הטיפה בכל הקדירה. ועי' בפרי תואר שם שמוסיף שאפילו אם נפלה הטיפה כנגד הריקן, והקדירה היתה מגולה, וכיסה אותה מיד

לאסור הקדירה^{מו}. וכל זה מיירי רק בדבר מועט כגון טיפה אחת^{מו} של חלב, אבל אם נשפך יותר, אין האש שורפומח.

טיפת חלב שנפלה על בית יד הכלי

כו. טיפת חלב שנפלה על בית יד הכלי, יש אומרים שדינו כמו שנפלה על דופן הקדירה ממש, וא"כ אם הבית יד כנגד הרוטב, דינו כמו נפלה נגד הרוטב, ואם הבית יד נמצא כנגד הריקן, דינו כמו נפלה נגד הריקן^{מט}. ויש אומרים שאין דינו כנפל על דופן הקדירה.

מבואר דנחשב ככלי אחד אפילו שמחובר על ידי מסמרים, וכן משמע מהמהרש"ם חלק ג' סימן קי"ב. ויש כמה פוסקים שהבינו שדעת הרדב"ז באמת שאין להחמיר בנידון דידן, ומה שהביא להחמיר היינו רק לגבי הגעלת כלים, אבל הבדי השלחן הבין שהרדב"ז מחמיר גם בנידון דידן, וצ"ע למעשה. אבל ידות המחוברים ע"י היתוך וכדומה להיות גוף אחד עם הכלי, נראה דכו"ע מודו דהבליעה הולכת מהיד לגוף הכלי ונאסר התבשיל, עכ"ד.

נ. באר היטב סוף ס"ק כ"ג בשם התורת האשם, שכתב שאם נפלה טיפת חלב על אוזן הכלי, אין לאסור התבשיל. ועי' בערוך השלחן סעיף נ"ב שכתב דאם טיפה נפלה על אוזן הכלי, לאו כלום הוא ויש להדיחו, והתבשיל והקדירה מותרים. ושוב מצאתי בקובץ מבית לוי יורה דעה עמוד ל"ט שהביא דעת בעל השבט הלוי שליט"א דפסק דידיה וכלי הוי כב' כלים, שאין בליעה יוצאת מזה לזה בלא רוטב, ואפילו מעט רוטב אינו מעביר הבליעה כדעת החוות דעת ס"ק כ'.

א"כ קינח מקום נפילה מיד שאז יש להקל משום דמאחר שלא נפל אלא מעט.

מה. רמ"א שם. וכן כתב החכמת אדם כלל מ"ה דין ח'.

מו. ש"ך ס"ק כ"ו. ועי' בפמ"ג שם ובחוות דעת חידושים ס"ק י"ח.

מז. שו"ע שם.

מח. ודינו כלעיל, שיש חילוק בין אם נפל כנגד הרוטב או במקום הריקן.

מט. החוות דעת חידושים ס"ק י"ז סובר שבית יד נחשב כדופן הקדירה,

דהיינו שאמרינן שהוא כדופן עבה. ולכאורה החוות דעת מיירי שהבית יד מהותך לקדירה, ולא מדובק על ידי מסמרים. ועי' בבדי השלחן סעיף ה' בביאורים ד"ה אם נפלה, שכתב בענין בית יד שמחובר ע"י מסמרים, שיש לדון דהוי כשני כלים נפרדים ואין הטיפה מבליע מהבית יד לכלי בלא רוטב, ובאמת יש כמה דעות בהלכות הגעלת כלים שרואים הבית יד המחובר ע"י מסמרים כשני כלים נפרדים. אמנם בשו"ת רדב"ז חלק ו' סימן ב' אלפים ש"ח

קומקום פרווה שנשפך עליו חלב או בשר

בז. בזמנינו מצוי שעומד על השיש קומקום פרווה עם מים רותחים, וצריכים להזהר שלא ישפך עליו טיפות של חלב או בשר. ואם ניתז עליו למשל בשר, יש מי שאומר שאפילו אם אין ששים נגד הטיפה, ימתין עשרים וארבע שעות, ומותר להשתמש אח"כ עם הקומקום אפילו בשביל חלבי כגון לקפה וכדו', וה"ה להיפך. וכמובן שצריך לנקות את הקומקום מבחוץ במקום נפילת הבשר או החלב. ויש מגדולי הפוסקים שסוברים שאפשר להקל, אם תמיד משתמשים בקומקום בשפענא.

חלב רותח שנשפך על השיש והניחו עליו סיר בשרי

סעיף ד'

כה. נשפך חלב (או שאר איסור) רותח על גבי השיש במטבח, והעמיד עליו קדירה בשרית חמה^{יב}, אם החלב אינו כנגד האש^{יג} הוי ככלי שני,

שמכניסים מים חדשים כדי לשתותו עם חלב, והשיב שם בפשטות דאם יש ששים במים נגד הטיפה המים מותרים להשתמש בהם עם חלב, ואם אין ששים נגד הטיפה אסור לשתותו עם חלב, ועוד עי' שם מה שכתב לענין הגעלה בכה"ג.

נד. עי' בש"ך ס"ק ל"א שאם הקדירה צוננת, אף הקדירה מותרת. ועי' בחכמת אדם כלל מ"ה דין י"ט שכתב שצריך להדיח את תחתית הקדירה. וכל זה רק לפי המחבר והרמ"א שסוברים שכלי שני אין בו כח להפליט ולהבליע, אבל לשיטות שמחמירים בכלי שני ה"ה כאן הוי כחם בחם והכל אסור. אמנם יש אחרונים שכתבו שאף למחמירים בכ"ש, כאן שהחלב נשפך על גבי הקרקע יודו לרמ"א כיון שכשהחלב נשפך על הקרקע רוב החלב נבלע בקרקע, ורק קצת מהחלב נשאר בעין, והמעט הזה אינו חם. ולכאורה יש לעיין מה הדין בשיש

נא. בינת אדם סימן מ"א אות נ"ח. כיון שיש ספק אם מפעפע בכלי, ואם תמצא לומר שמפעפע, שמא עיקר כדעת המתירין בנ"ט בר נ"ט בסימן צ"ה, ועוד יש לצרף ההיתר בכלים שאי אפשר לבוא לידי נתינת טעם שמשמשין בה בשפע. ועי' דרכי תשובה סימן צ"ט ס"ק ק"ו. ולענין קומקום שמשמשים בו תמיד בשפע, (דהיינו קומקום שתמיד משתמשים בו לחמם הרבה מיד, ותמיד יהיה במים ששים כנגד הבשר או החלב שנשפך על הקומקום) עי' בשו"ת אגרות משה יו"ד חלק ג' סימן כ"ח שכתב דהמנהג של מורי ההוראה הוא להתיר אם יש שפע אחרי מעת לעת, ולכן בכה"ג אפשר להקל אחר מעת לעת להשתמש במים לקפה. ושוב מצאתי בשו"ת עמק התשובה חלק ג' סימן ס"ח דנשאל בענין קומקום חם שניתז עליו טיפת רוטב של בשר האם מותר לשתות המים עם חלב, ועוד האם צריכים להגעיל הקומקום לפני

ודינו כחם לתוך צונן שנאסר כדי קליפה, ולכן הקדירה אסורה, אבל המאכל מותר, דהקדירה הוא כמו הקליפה^ה.

קילוח מקדירה רותחת שנוגע בקדירה צוננת

כט. חלב רותח שגלש מקדירה רותחת, ונזחל עד שנגע בקדירה של בשר צוננת, אם נפסק הקילוח לפני שנגע בקדירת הבשר, דין החלב ככלי שני, ולכן הקדירה והתבשיל מותרים. אבל אם לא נפסק הקילוח, והעירו

לדיעות שמחמירים בכ"ש כיון שבשיש לא נבלע בתוכו.

נג. דאצל האש לא שייך תתאה גבר כיון שהכל מתחמם מהאש. והש"ך בס"ק ל"ב והחכמת אדם כלל מ"ה דין ט"ו כתבו שאפילו אם הקדירה ומה שבתוכה צוננת, אם העמידו אותה על החלב שאצל האש, גם התבשיל נאסר. אמנם היד יהודה בפירוש הקצר ס"ק ס' והחוות דעת ביאורים ס"ק כ"א חולקים וסוברים שאם הקדירה צוננת, התבשיל מותר והקדירה אסורה. וראיתי בבדי השלחן דכתב שקשה להקל נגד הרבה גדולי הפוסקים. ועי' בש"ך ס"ק ל"ג שכתב שה"ה אם מה שנשפך היה קר והקדירה רותחת מחמת האש הכל אסור.

ולדעת המחמירים שהתבשיל אסור, עי' ברע"א ד"ה הכל אסור שכתב שכל מה שנגע בקדירה חולבת בעינין ששים נגדו. ועי' בשו"ת משיב דבר חלק ב' סימן כ"ג ובשו"ת אגרות משה חלק א' יורה דעה סימן מ"א והובא דברים בבדי השלחן סעיף ז' ביאורים ד"ה מה שנשפך שכתבו שאם הניח קדירה של בשר בתוך חלב רותח או כשמבשל חלב בתוך קדירה בשרית וכיו"ב אין צריך לשער כנגד כל החלב אלא רק כנגד מה שנחסר

מהחלב, דבדבר יבש שלא יודעים כמה ציר הוא פולט צריך לשער כנגד כולו, משא"כ בדבר לח לא שייך לומר דפולט ציר ורק מה שנחסר מהלח הוא מה שנבלע בקדירה ומה שנשאר אינו נותן טעם ואין צריך לשער כנגדו, דבדבר לח לא נחלק הטעם מהממשות ואי אפשר שיבלע טעם בלא שיבלע ממשות עכת"ד, ובמגילת ספר סימן ק"ה אות ג' כתב להעיר על דבריהם דכל זה נכון בכלי חדש אבל בכלי ישן שיש בו בליעות קודמות אולי באמת נחסר מהחלב יותר אלא שנתחלף עם הבליעות שבכלי שיצאו לחוץ, וכבר העיר בזה בבדי השלחן שם, ונשאר בצ"ע, מיהו במגילת ספר שם הביא הוכחות מכמה אחרונים דלא כהמשיב דבר ואגרות משה.

נד. רמ"א שם. ועי' בבדי השלחן ס"ק קמ"ג שכתב שאם הכלי הוא מתכת צריך העגלה, ואם זה כלי חרס מותר להשתמש בו אחרי שעבר מעת לעת, אם מה שנפל היה דבר מועט. אבל אם נפל הרבה, אסור להשתמש בו עוד זולת במקום הפסד שאז יש להמתין מעת לעת ולהגעילו ג' פעמים ואז מותר להשתמש בו.

עדיין יד סולדת בו כשנוגע בקדירת הבשר, הקדירה אסורה, והתבשיל מותר דהוי כעירו מכלי ראשון, ואין עירו אוסר אלא כדי קליפה^ה, והקדירה עצמה במקום הקליפה^ה. וי"א^ה שבמקום שאין הפסד מרובה גם התבשיל אסור.

קילוח על קדירה חמה

ל. אם קילוח החלב נגע בקדירה בשרית חמה, דהיינו שהיא כלי ראשון, או שעומדת על האש, אפילו אם החלב צונן, הכל אסור, כיון שהקדירה נחשב כתתאה, והוי כצונן על חם שאסור כולו^ה.

ועי' בביאורים בבדי השלחן ד"ה "שרי" מה שהאריך בדעת הרמ"א.

נו. דעת הט"ז ס"ק כ"ז שהוי כנוגעים זה בצד זה, שמבואר דינו בסימן ק"ה סעיף ג' שלפי הרמ"א שם אם אחד חם ואחד קר, שניהם אסורים כדי קליפה. אבל שיטת הט"ז שם שהחם אוסר את הקר בכולו, והחם נאסר כדי קליפה, אא"כ הוא הפסד מרובה. וה"ה כאן, החלב החם אוסר את כל קדירת הבשר כולל התבשיל שבו, במקום שאין הפסד מרובה.

נח. רמ"א שם. והמאכל אסור כולו, אא"כ יש בו ששים כנגד החלב. ועי' בש"ך ס"ק ל"ו שפסק כרמ"א שהקדירה הוא התתאה ודלא כמ"ש הט"ז בס"ק כ"ז שסובר שהוי כנוגעים זה בצד זה, וא"כ התבשיל צריך להיות מותר, אמנם לדינא הט"ז מסכים כאן לרמ"א, דאין בידו להקל במה שהחמיר הרמ"א. ובש"ך הביא ג' טעמים למה הקדירה נחשבת כתתאה והעירו כעילאה. (א) מאחר שהקילוח בא מלמעלה, אפילו שהוא

נה. רמ"א שם. ועי' בפמ"ג משב"ז ס"ק כ"ו שכתב, שהרמ"א כאן חידש ג' דינים. (א) דאם נפסק הקילוח אין העירו אוסר כלל. ואע"פ שקיימא לן שאפילו עירו שנפסק הקילוח אוסר כדי קליפה. מ"מ הכא כיון שהחלב נוחל על גבי הכירה החלב נתקרר קצת, ואין בכוחו לאסור כלל, ודינו ככלי שני שאינו אוסר. (ב) אפילו אם העירו נוחל על הכירה לפני שנגע בקדירה השניה, אם לא נפסק הקילוח אוסר כדי קליפה ככל עירו מכלי ראשון. (ג) שהקדירה נקראת תתאה, והוי כחם לצונן ואדמיקר ליה בלע כדי קליפה.

נו. רמ"א שם. ועי' בש"ך ס"ק ל"ה שכתב דאפילו אם יש בקדירה תבשיל דשייך ביה קליפה, מ"מ הקדירה הוי במקום הקליפה והתבשיל מותר. ובדרך אגב לפי זה מצאנו מורים לקחת בקבוק לתינוק לחממו בשבת ע"י עירו מים חמים מכלי ראשון, כיון דקיימא לן דהבקבוק עצמו הוא הקליפה, ואין חשש בישול על החלב בתוכו, וכן דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל.

נפלא חלב על כיסוי קדירת בשר רותחת

לא. נפל חלב על כיסוי של קדירת בשר רותחת, והרתיחה עולה עד הכיסוי דינו כאילו נפלה טיפת חלב בצד הקדירה כנגד הרוטב, וסגי בששים נגד החלב^ט, והתבשיל מותר, אבל הכיסוי צריך הגעלה^ס. וי"א שא שבאיסור דאורייתא יש להחמיר.

נפלא חלב על כיסוי קדירת בשר שעדיין לא התחיל להרתיח

לב. נפלה טיפת חלב על כיסוי קדירה של בשר שלא התחיל להרתיח, נחשב כצונן ולא נאסר התבשיל, אבל הכיסוי אסור אם היד סולדת בו^{טב}.

מותרת כל זמן שיש בתבשיל ששים כנגד טיפת חלב.

ולענין הכשרת הכיסוי, עי' בפרי חדש סימן קכ"א ס"ק ט"ו, והובאו דבריו בפמ"ג ריש סימן צ"ד שאפשר להכשירו ע"י זיעה, כיון שנאסר ע"י זיעה, וכבולעו כך פולטו. ועי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה הזיעה, מה שהקשה על דיעה זו.

סא. עי' בט"ז בס"ק כ"ח שמקשה שצויר זה אינו דומה ממש לטיפה שנפלה כנגד הרוטב, כיון ששם הרוטב נמצא תמיד באותו מקום, משא"כ הכא שמא באותו רגע שנפלה הטיפה על הכיסוי, לא עלתה הרתיחה עד הכיסוי. וכיון שהוא ספק, אם מיירי באיסור דאורייתא ספק דאורייתא לחומרא, אבל אם מדובר כאן באיסור דרבנן מותר, שספק דרבנן לקולא. ועי' בפמ"ג שם.

סב. ט"ז ס"ק כ"ח, ועי' בחכמת אדם כלל מ"ה דין ט' שהביא הט"ז והוסיף דברי הפרי חדש דאם הכיסוי לא הוי יד סולדת בו סגי בהדחה.

נחל אל הקדירה, מ"מ הוא נחשב לעילאה, והקדירה נחשבת לתתאה. (ב) כיון שהקדירה עומדת במקומו, והקילוח מגיע אליו, חשיב הקדירה כתתאה. (ג) כאן מיירי שהקילוח בא מלמעלה ומקלח על הקדירה, וא"כ פשוט שהקדירה דינה כתתאה. ובפמ"ג שם מסביר שכוונת הש"ך הוא, דאף שמקלח על צד הדופן, מ"מ הקדירה נחשב כתתאה. ועי' בפרי חדש ס"ק ל"ב ובחוות דעת ביאורים ס"ק כ"ד שכתבו, שכל זה מיירי שהחלב לא זב תחת הקדירה ממש, כי אם הוא זב תחתיו ממש, אז החלב נקרא תתאה ולא הקדירה, והוי כחם לצונן, ואוסר רק כדי קליפה. ועי' בדרכי תשובה ס"ק קל"ג.

נט. רמ"א שם. ועי' בדרכי תשובה ס"ק קנ"ח מה הדין כשהכיסוי שלא מהודק חזק על הקדירה.

ס. ורק הכיסוי צריך הכשר משום שהוא דומה לטיפת חלב שנפלה כנגד הרוטב לעיל בסעיף ה', אבל הקדירה עצמה

מחבת של חלב שנתנו בכירה תחת קדירה של בשר לג. מחבת מגולה עם חלב שנתנו בכירה, תחת קדירה של בשר, הזיעה עולה^{סג} ונבלעת בקדירה ואוסרתה^{סד}, אם יד סולדת בזיעה שנוגעת בקדירה, והבשר צריך ששים כנגד כל החלב שבמחבת, וגם המחבת של החלב אסורה^{סה}. ואם קדירת הבשר חמה, אפילו אין היד סולדת בזיעה

ולענין זיעה מן הצדדים אבל הוא קרוב, כגון מי שמבשל על הכירים סיר מלא מרק בשרי וזיעה יוצאת ממנה ונוגעת בסיר מלא חלב שלידי, או שנוגע במיחם פרווה של מים, יש לעיין אם הכלי נאסר, ובכל מקרה יש לשאול רב. ועי' במגילת ספר נספחים סימן ד' שהביא לימוד זכות להתיר קדירה שנגע בו הזיעה שלידי.

סה. פמ"ג שם. כיון שהזיעה עולה לקדירה הבשרית ונאסרת, ואח"כ יורדת למחבת. ובאמת יש בזה ג' דעות בפוסקים. א) עי' בדרכ"ת ס"ק קס"ה שהביא מהדגול מרבבה והמחצית השקל, שאם הזיעה יד סולדת בו, גם המחבת אסורה. כיון שאנו חוששים שהזיעה יורדת למטה. ועי' בפרי תואר ס"ק ט"ז מה שמוסיף בזה. ב) היד יהודה בפירוש הארוך ס"ק נ"ג ופירוש הקצר ס"ק ס"ט כתב שהטבע של הזיעה הוא לעלות למעלה ולא לרדת למטה, וא"כ המחבת מותרת, זולת אם חוזר ונוטף מהקדירה לתוך המחבת. ג) יש שלומדים בפמ"ג, שרק אם יודע שהזיעה נופלת למחבת, המחבת נאסרת, אבל בלא"ה מותר. ועי' בכף החיים ס"ק צ"ג.

סג. דע הזיעה דינה כבעין, ולכן כאן הזיעה מהמחבת הוא כמו חלב ממש, והוי כחלב שנפל על הקדירה של בשר. ועי' בפ"ת ס"ק ו' כאן שהביא בשם הפמ"ג בהנהגת הוראות איסור והיתר סדר שני אות ל"ז שכתב דדוקא בזיעת משקין הזיעה דינה כמשקה עצמו, משא"כ בזיעה מאוכל יבש, אין הזיעה מקבלת דין כאוכל עצמו. ואפילו בשר עם שומן, נחשב כזיעת אוכלים שלא אוסרת ולא כזיעת משקים. אמנם הפמ"ג באו"ח סימן תנ"א א"א ס"ק ל' ובסימן תמ"ז משב"ז ס"ק ט' כתב שאפילו זיעת מאכל דינה כמאכל עצמו, וצ"ע. ועי' בדרכי תשובה בשם היד יהודה שפסק דאפילו זיעת אוכלים יבשים, דינה כאוכל עצמו, אמנם כ"ז רק אם רואים שהיה זיעה. ועי' בשו"ת אגרות משה יו"ד חלק א' סימן מ' שכתב דביבש אע"פ שהפמ"ג בהנהגת הוראות איסור והיתר מתיר בבירור, מכל מקום למעשה אם בודאי הזיע יש להחמיר, אבל בסתמא אין לחוש שמא הזיע בדברים יבשים. ועי' בשו"ת הר צבי יורה דעה סימן פ"ד. ועי' לקמן בסימן ק"ח באריכות.

סד. שו"ע סעיף ח'. ועי' בבדי השלחן ס"ק קס"ג שהביא הקדמה לסעיף ח'.

אסור^{טו}, כיון שנוגעת בקדירה חמה. ויש מתירי^{סז} אם אין היד סולדת בזיעה.

אם המחבת של החלב מכוסה

לד. מחבת של חלב מכוסה שמונחת תחת קדירה בשרית לא נאסר כלום^{סח}, דהוי כשתי קדירות שנוגעת זו בזו שאין נאסרים בנגיעה, כל שכן בזיעה. אמנם למעשה אנו מחמירים לכתחילה ששתי קדירות לא יגעו זה בזה^{סט}.

כלים שתולין מעל הכיריים או מעל הכיור

לה. יש להזהר שלא לתלות כלים מעל הכיריים שמבשלים שם, כיון שיש סירים פתוחים שיוצא מהם זיעה חלבית ובשרית ונוגעת בכלים. וכן

סו. עי' בפמ"ג משב"ז ס"ק כ"ט שכתב שהזיעה שעולה למעלה, אם היד סולדת בו, אפילו אם הקדירה צוננת נאסר. ואם הקדירה העליונה חמה, אפילו הזיעה אינו יד סולדת בו אסור.

סז. היד יהודה בפירוש הקצר ס"ק ע"ב הביא מהאחרונים דכל מה דבעינן שהזיעה תהיה יד סולדת בו הוא רק אם אין הקדירה רותחת, אבל אם הקדירה רותחת אפילו אם אין הזיעה יד סולדת בו אסור, והיד יהודה העמיד על זה לדחות ומצדד להורות דכל שהוא מרוחק כל כך שאין היד סולדת בו בהזיעה גם אם הקדירה רותחת אין לחוש. ועי' בדרכי תשובה ס"ק קע"ג שכתב דהאמת יורה דרכו של הלבוש ושאר אחרונים ולא חילקו בין אם הזיעה מרחוק כ"כ, אלא אם הקדירה רותחת או לא, עיין שם. ובמקום שאסרו הקדירה היינו הקדירה דוקא ולא התבשיל, עי' ביד

יהודה מה שכתב בזה.

ועוד כתב הרמ"א שם דנוהגים לתלות הבשר לייבש על גבי קדירות של חלב ולא חיישינן לזיעה שעולה. ועי' בדרכי תשובה ס"ק קפ"ה שהביא דיש אומרים דמה שכתב הרמ"א שיש להזהר לכתחילה, קאי גם על הדין של תליית הבשר ליבוש, שלכתחילה יש לייבש אותם במקום מיוחד ולא במקום שיש עשן מחלב.

סח. רמ"א שם. ואפילו אם יש זיעה מן המחבת המכוסה לא נאסר, כי אפילו שתי כלים שנגעו ממש זה בזה אין נאסרין בדיעבד. ועי' בפמ"ג משב"ז ס"ק כ"ט שמתיר רק כשהזיעה בפנים, אבל אם הזיעה מבחוץ, צריך להזהר שלא יגעו זה בזה.

סט. ובעו"ה יבוארו לקמן הפרטים בדין שתי קדירות שנגעו זה בזה.

צריך להזהר שלא יניח כלים מעל הכיורים במטבח, משום שפעמים מניחים שם סירים פתוחים שיוצא מהם זיעה, ויכול לבוא לידי מכשול, כגון סיר בשר חם שמזיע, ומגיע לכלים החלביים. אמנם כל החשש הוא דוקא כשהכלים קרובים לסירים והזיעה חמה בחום שהיד סולדת בו, אבל אם הכלים תלויים במקום גבוה, והזיעה הנוגעת בכלים כבר לא חמה בחום שהיד סולדת בו, הכלים לא נאסרים, אבל צריכים לרחוץ הכלים^ע, משום שהזיעה עולה ונוגעת בכלים, ואע"פ שהזיעה קרה ולא מבליעה בתוך הכלי, מ"מ הזיעה הוא ממשות מהמאכל, ונדבקת על הכלי מבחוץ, ונתבאר בסימן צ"א סעיף ב' שדבר שצריך הדחה, לכתחילה אסור שמא ישכח ולא ידית, אבל אם דרכו להדיחו לפני השימוש, מותר להניחו שם, אם אין היד סולדת בזיעה שנוגעת בכלים.

מחזיקי תבלין

לו. יש ליזהר כשנותנים תבלין לתוך התבשיל, שלא יגע בזיעה העולה מהתבשיל, ולכן יש אומרים שכדאי שיהיו לו שני תבלינים, אחד לבשר ואחד לחלב^ע. ויש אומרים שלא צריך לחשוש שהזיעה חם כ"כ בשיעור שהיד סולדת בו, שהרי יכול לשים שם את ידו לתן התבלין

[כגון הכא שהקדירות תלויים באויר] יש להקל בספיקו. ונראה דבכה"ג אפשר להקל בצירוף שיטת הב"ח ועוד אחרונים שזיעה שמתפשטת והולכת לצדדים אינה אוסרת ובכל אופן יש לעשות שאלת רב. עא. עי' בבדי השלחן ס"ק קס"ה שמחמיר בזה משום דהזיעה עולה לתוכם, והוסיף שם דאפילו אם אין הזיעה יד סולדת בו בכל זאת היא נכנסת דרך נקבי הכלי ומתערבת עם התבלין, ולכן יש ליחד אחד לבשר ואחד לחלב. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ט אות ח' שכתב דיש להזהר בזה, ובדיעבד תלוי לפי הענין ויש לעשות שאלת חכם.

ע. עי' בדרכי"ת ס"ק קע"ז-קע"ח מה שכתב בזה, ועי' בכף החיים ס"ק ק'. ובמקרה שיש ספק אם הזיעה היתה בשיעור חום יד סולדת בו, עי' בתשובות הב"ח חלק ב' סימן כ"ד שכתב שאם הקדירה העליונה צוננת וספק אם הזיעה העולה מן התחתונה חמה בשיעור יד סולדת בו יש להקל מספק. ועי' בבדי השלחן ס"ק קע"ז שכתב דאם יש ספק אם היה יד סולדת בו, אם מיירי בצירוף שהקדירה סותמת את פי הכירה שאז בודאי הקדירה אסורה אם הזיעה יד סולדת בו, לכן בספיקו יש להחמיר, אבל אם מיירי שהקדירה אינו סותמת הכירה

בתבשיל. ויש עוד סברא להקל, כיון שבזמן שהתבלין יוצא מהחורים, החורים סתומים, וממילא אי אפשר לזיעה להיכנס בתוכו^{עב}.

נתינת מים ממיחם לתוך משולנ"ט על האש בשבת

לז. יש מגדולי הפוסקים שמחמירים שלא ליתן מים ממיחם, לתוך משולנ"ט חם בשבת, שמא יבלע זיעה של בשר במיחם, ויש פוסקים שמקילים בזה, וראה הערה^{עב}.

למיחם, וגם מסתמא יש ששים כנגד אותה זיעה צוננת לכן נראה שמתר", עכ"ל. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ב' סי' ל"א אות ח'-אות ט' שכתב וז"ל "יש לכתחילה לזוהר לערות ממקום רחוק עד כדי שלא יעלה הבל שהיד סולדת בו". ונראה מאלו הפוסקים שלכתחילה יש לזוהר, אבל בדיעבד אם אין היד סולדת בזיעה אין חשש. אמנם עי' בשבות יצחק חלק ב' עמ' ר"ד שהביא דעת הגריש"א שליט"א דלכתחילה יש להעדיף לשפוך מים מן המיחם לקדירה שלא באמצעות כלי אחר אלא יביא הקדירה אל תחת ברו המיחם ויערה ממנו, ואם יש חשש לבליעת טעם מקדירת הבשר למיחם מחמת אדים אפשר להקל להעביר מים על ידי כלי אחר. ועי' בנשמת שבת סימן שי"ח אות ג'-ד', וכן בספרו [בעל מחבר נשמת שבת] שו"ת ויברך דוד חלק א' סי' צ"ג, שכתב "ידקדק שהזיעה של הטשאלנ"ט לא יגיע להטשייני"ק ואז לא נעשה בשרי לא הטשייני"ק ולא המים, ועי' בשו"ת רבבות אפרים חלק ה' סימן רנ"ב שהביא דעת אחד מהפוסקים להחמיר שהקומקום נעשה בשרי, אך למעשה מסיק שם דלא מצא טעם להחמיר. והנה עי' לקמן סימן ק"ה סעיף

עב. כך שמעתי ממור"ר הגרי"י לרנר שליט"א וגם מעוד בעלי הוראה, והוסיף מור"ר שליט"א ששמע שהגרי"ש אלישיב סובר להחמיר בזה לכתחילה, אבל בדיעבד הבקבוקי תבלין וכדומה אינם נאסרים או נעשים בשרי. והעירני אברך חשוב על סברת המתירים, דהתבלין שבחורים נוגע בזיעה, דהיינו שאפילו אם אין הזיעה נכנס, אבל מ"מ נוגע בתבלין שבחורים, וחוזר התבלין לתוך הבקבוק, ולכן צ"ע על המקילים. ונראה להלכה למעשה שלכתחילה יש ליחד מלח לבשר ולחלב כדי שלא לעורר שאלות.

עג. אם הזיעה יד סולדת בו לכאורה יש כאן כמה חששות, ועי' באריכות במה שכתבנו בסימן ק"ה על דברי השו"ע סעיף ג'. ואם אין היד סולדת בזיעה, עי' בספר מאור השבת חלק ב' מכתב כ"ה אות ד', שמביא שהגרשו"א זצ"ל כתב וז"ל "בנוגע להמיחם צריכים ודאי לזוהר שהזיעה מהקדירה ומגעת במיחם שהזיעה לא תהא בשיעור שהיד סולדת בו, אבל כשאין היד סולדת בו אף על גב שהמיחם עוד על האש אבל כיון שרק היתירא קבלה וגם אין הזיעה הולכת ישר

זיעה בתנורים בזמנינו

לח. יש אומרים שמי שרוצה להשתמש בתנור אחד לבשר ואח"כ לחלב, צריך לכסות המאכל היטב עד שברור אצלו שהזיעה לא תצא. דאם לא מכסה המאכל, יש לחוש שמא כשבישל בשר היה זיעה שנגעה בדופני התנור ונבלעת שם, ושוב כשמבשל חלב, הזיעה עולה ומפליט הבליעה מהבשר לתוך המאכל החלבי^{עד}. ובדיעבד יש לעשות שאלת חכם, ועי' לקמן בסימן ק"ח באריכות.

שני מיקרוגלים, או שרק משתמש עם מין אחד בתוכו, עכת"ד. ועי' במגילת ספר נספחים סימן ד' מה שהשיג על הבדי השלחן דלכאורה הזכיר כאן חומרות יתירות, ועי' לקמן בסימן ק"ח לגבי אפיית חלות בתנור בשרי לאכול עם חלב, וכן עי' שם הדרך להכשרת תנור בין שימוש לשר לחלב ועוד.

ולענין מיקרוגל עי' בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן קי"ג ענף א' שכתב דאסור לבשל במיקרוגל דבר בשרי נוזלי שמוזע ואח"כ דבר חלבי נוזלי משום שיהיה תערובת טעם של בשר וחלב. ובענף ג' שם כתב דאם עוטפים אחד מהם בכל פעם יש למקילים על מי לסמוך, אבל יש להיזהר תמיד להניח האוכל בצלחת כדי שהאוכל לא יעביר טעם לתוך הצלחת של המיקרוגל, וגם יש לעטוף האוכל בשתי עטיפות, וכל שכן שיכול להקל לבשל דבר פרווה במיקרוגל בכה"ג של עיטוף, ומה טוב למי שיכול לקנות מיקרוגל גדול לפרווה, ושנים קטנים לבשר ולחלב. ולקמן בסימן ק"ח הארכנו בענין השתמשות במיקרוגל לבשר ולחלב.

ג' שהארכנו מאוד בענין הנ"ל וכאן קצרתיו.

עד. עי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה לכתחילה, שהביא שם צדדים להתיר וצדדים לאסור. ועי' שם בס"ק קפ"ג שכתב שהאופן שמותר לבשל חלב אחרי בשר מיד בתנור אחד, הוא דוקא אם המאכל היה מכוסה היטב. והני מילי כשהאוכל יבש ממש, שאין כאן כל כך חשש שיצא זיעה ממנה, או אפילו אם רק אחד מהם היה מאכל שמוזע. אבל אם שניהם מאכלים שיש להם זיעה, כגון חלב, ובשר עם רוטב, שאז יש יותר חשש שיש זיעה, אי אפשר לכתחילה להשתמש בתנור אחד עם חלב ואח"כ בשר אפילו אם שניהם מכוסים, עד שיעברו כ"ד שעות, שאז הבליעה מהזיעה טעמה פגום, ואז יש להתיר על ידי כיסוי. והוסיף שם שטוב לנקות את דופני התנור מכל הבעין שעליו. ולגבי מיקרוגל, כדאי שכל אוכל שמכניסים לתוכו יהיה מכוסה היטב, משום שבמיקרוגל בודאי יש זיעה, ואין כדאי להיכנס בספק שמא לא יצא זיעה מהמאכל. והרי הוא משובח למי שיש לו

רשת מיוחדת לבשר ולחלב

לפ. אפילו מי שמשתמש בתנור אחד לבשר ואח"כ לחלב, ראוי להחמיר שיהיו לו רשת מיוחדת לבשר ורשת מיוחדת לחלב, מפני שיש לחשוש שמא נשאר עליו בשר או חלב בעין. ואם קשה לו לעשות כן, צריך לכל הפחות להניח הפסק מאלומיניום, ואז מותר להניח קדירה של חלב על רשת שאפה עליו בשר. ופשוט שלכתחילה כדאי להיות שני תנורים אחד לבשר ואחד לחלב^ע.

קדירה בשרית שנגעה בקדירה חלבית

מ. לכתחילה יזהר שלא יגעו קדירות רותחים, בשריים וחלביים זו בזו^י. אבל בדיעבד אם נגעו זה בזה אינם נאסרים, אם הם יבשים מבחוץ^י.

עה. עי' בבדי השלחן ס"ק קפ"ג.

עו. רמ"א שם. ויש כמה טעמים לחומר זה, מבוואר בהגהות שערי דורא סימן נ"א ס"ק ג' המובא בדרכי משה ס"ק ט' דמאחר שאין ההלכה ברורה לומר שאין בליעה יוצאת מכלי לכלי בלא רוטב, לכן יש להחמיר לכתחילה שלא יגעו ב' קדירות זה בזה. ועי' בשו"ת כתב סופר יורה דעה סימן נ"ד שכתב דאם המחבת מכוסה יש לחוש שמא לא יהיה אחד מהקדירות מכוסה יפה, ואם הקדירה לא מכוסה יש לחוש משום ניצוצות. ובשו"ת אגרות משה חלק ג' יורה דעה סימן י' נותן טעם דשמא יפתח הכיסוי על ידי הרתיחה ויקפוץ קצת תבשיל מאחד לשני, או שישכח ויסיר הכיסוי לרגע, ועי' בכל זה בבדי השלחן ס"ק קפ"ב.

עז. ע' בחוות דעת ביאורים ס"ק כ' שמתיר אפילו בקדירות שלחין קצת. אמנם היד יהודה בפירוש הארוך ס"ק כ"ו השיג על החוות דעת, ואסר בלחין קצת אם נגעו זה בזה, וכן בדברי יוסף סימן

תרכ"א וזכרון אברהם ד"ה ומ"ש בשני כתבו דאין להתיר שני כלים שנגעו זה בזה אא"כ הם יבשים לגמרי והובאו דבריהם בדרכי תשובה ס"ק קפ"ג. ועי' במטעמי השלחן ס"ק נ"ג שכתב דודאי גם החוות דעת והפמ"ג מיירי באין רטיבות הרבה אלא קצת, ולכן לא חשיב כרוטב, ואין הפליטה עוברת מכלי לכלי, ואע"פ דפליטה שפיר יוצאת מהכלי כיון שאין פליטה מגופו, מ"מ אין הפליטה נכנסת אלא באוכל, אבל לא בכלי, כיון דהכלי קשה וצריך רוטב ממש להיכנס לכלי, וכן כתב בשו"ת מהרש"ם חלק א' סימן רט"ז וכן פסק להדיא בחלק ג' סימן רל"ו והוסיף שכן הוא ג"כ דעת היד אפרים, ולכן כשיש רטיבות קצת ויש ששים נגדם יש להתיר המאכל במקום הפסד. ופשוט דכל זה הוא כשאין שם רק רטיבות קצת אבל לא שיש שם הרבה רוטב, וכל זה הוי להתיר התבשיל שבתוך הקדירה אבל הקדירה עצמה צ"ע אם אפשר לסמוך על החוות דעת, עכ"ד המהרש"ם.

והמטעמי השלחן כתב דאפשר דכוונת המהרש"ם הוי שלא להתיר לכתחילה הכלי משום דמ"מ אפשר דנאסר כדי קליפה מהכלי, ולכן לא ישתמש לכתחילה בהכלי, אא"כ יגעיל הכלי במקום שנאסר הכדי קליפה ע"י עירווי וכן נכון לעשות, אבל כלי שאי אפשר להגעיל ככלי חרס יש להמתין עד אחרי מעת לעת כשיש ששים כנגד הבעין במקום הפסד מרובה.

ולענין קדירה של בשר שמתבשל ליד קדירה של חלב שנדבק מבחוץ חתיכת גבינה ונגעו זה בזה בחיבור טען הגרשז"א זצ"ל דהוי בחיבור ושניהם נאסרים, אמנם הגאון זצ"ל שוב שאל שאלה הזו בשו"ת מעדני מלכים סימן ק"ח והשיב שם דלכאן נראה לומר שאם יש בקדירה של בשר ששים כנגד הגבינה המדובקת בחוץ וכן הקדירה של גבינה יש בה ששים כנגד הגבינה שני המאכלים יהיה מותר רק הקדירה והמחבת אסורים, ועוד יש לומר דכאן אין לחשוש לשיטת שאוסר שני כלים שנגעו זה בזה כשיש הרבה רוטב ביניהם משום דהגבינה הדבוקה נחשב כיבש כמבואר במחבר סימן צ"ד סעיף ח' דאם נפל לתנור פנאד"ש גבינה אפילו ליחה וכן גבינה חמה בקערת בשר בת יומא אינו אסור אלא כדי קליפה והפמ"ג שם ס"ק ט"ו מסביר שהגבינה כחוש בטבעה וגוש מאוד והערה"ש שם סעיף ל"ג כתב שהיא בעצם נוטה ליבישות אף כשהיא רכה ושמינה ולכן אינה נכנסת הרבה ודי בכדי קליפה, משא"כ בדבר לח שנפל בקערת בשר בת יומא והכלי התחתון הוי חם כתוב במעדני השלחן

סימן צ"ד ס"ק צ"ז דלפי המחבר אוסר כדי נטילה ולהרמ"א אוסר כולו, ובנידון דידן שהרי הגבינה נחשב כיבש לא נאסרו המאכלים רק צריך ששים כל מאכל כנגד הגבינה הדבוקה עכ"ד מעדני מלכים, ובסימן ק"ט שם הביא שהגרשז"א זצ"ל טלפן לבעל המעדני השלחן ואמר לו דאע"פ שהוא בדרך כלל סובר כהפוסקים שסוברים דלח מבחוץ הוי חיבור מ"מ הוא הסכים לדברי המעדני השלחן ואמר שהישוב שלו סידר טוב הענין.

ולענין להשתמש בשני סכינים באותו משחזת דהיינו סכין של בשר וחלב האם יש לחוש בליעה או שמא הוי שני כלים שנגעו זה בזה דמותר בדיעבד. ראיתי בשו"ת שבט הקהתי חלק ד' סימן קצ"ב שנשאל על זה וכתב להשחזו סכין במשחזת שמשחזוין עליו כל מיני סכינים ומסתמא השחזו עליו סכינים שיש עליהם בליעות של איסור או להשחזו סכין של חלב וסכין של בשר על אותו משחזת לדינא מותר, ואע"ג דהסכין בשעה שמשחזוין על משחזת נעשה חם ופעמים היד סולדת בו אעפ"כ אין המשחזת בולעות מהבליעות שיש בתוך הסכין משום דאין בליעה יוצא מכלי לכלי בלא רוטב ולא הוי יותר משני כלים שנגעו זה בזה, אבל הוא הוסיף דאם הוא משחזת שיש בו הרבה לחלוחית דהיינו שמלחלחים אותם במים הרבה בשעת השחזת אין להשחזו סכין אם יש חשש שהשחזו עליו סכין של איסור, וכן אין להשחזו עליו סכיני בשר וחלב כל זמן שיש הרבה רטיבות משום דאזו הבליעה יוצאת.

וכן יזהר לכתחילה שלא ישים סיר עם בשר ליד הקומקום של המים על הפלטה, אפילו אם שניהם יכשים בחוץ, ובדיעבד מותר. אמנם אם יש הרבה לחלוחית מבחוץ, אפילו בדיעבד, המים נעשים בשריים^{עח}.

כיסוי קדירות במגבת

מא. מגבת שבלוע בה חלב, לכתחילה לא יניחה על קדירה בשרית, מפני שלמגבת יש דין של שני כלים שנוגעים זה בזה^{עט}, ויש מתירים אפילו לכתחילה^פ.

הניח קדירה של בשר על שיש חלבי או להיפך

מב. הניח קדירה של בשר על שיש חלבי בן יומ^{פא}, אם אין לחלוחית על השיש ועל הקדירה, הכל מותר בדיעבד^{פב}. אבל אם הניח קדירה של

עח. יד יהודה שם.

עט. דרכי תשובה ס"ק קע"ט. ויש אומרים שדבר הבלוע בבגד דינו כבעין, ובחכמת שלמה בספרו האלף לך שלמה סימן ק"ג כתב דהוי כב' כלים שנגעו זה בזה.

פ. ע"פ שו"ת אגרות משה חלק ג' יו"ד סימן י' המובא בסמוך.

פא. כגון שנשפך עליו חלב רותח מכלי ראשון, או שהניח עליו דבר גוש רותח לפי המחמירים.

פב. דהוי כשתי קדירות שנגעו זו בזו, שמותר בדיעבד אם אין לחלוחית. אבל לכתחילה אין להניח קדירה בשרית חמה על שיש חלבי אפילו אם אין לחלוחית. ועי' בט"ז סעיף ח' ובסימן צ"ז ס"ק א'. אולם בשו"ת אגרות משה שם מבואר שמותר לכתחילה להניח קדירה של בשר על שיש של איסור או של חלב, כשהוא יבש לגמרי, וכדאי להעתיק כאן

מקצת לשונו להבין מה הסברא להקל בזה אפילו לכתחילה, וז"ל "כיון שלכתרה"ה (ר' נח איזיק אהלבוים שליט"א בעל מחבר מנחת חן) הוקשה מרמ"א מפורש לדעתו וכותב שהראה זה לכמה רבנים ולא מצאו מענה נמצא שהיא קושית הרבים לכן אני מוכרח להשיב, במחילה מכתרה"ה ומהרבנים שלא מצאו מענה לא ראו שפיר עובדא דרמ"א דבסימן צ"ב סעי' ח' איירי במחבת של חלב שהיא מתבשלת תחת קדירה של בשר שאם המחבת מגולה ועולה זיעה מן מאכל החלב אוסר כשליכא ששים כנגד החלב אם היד סולדת במקום שנוגע בקדירה ובכה"ג שהמחבת מתבשלת בעת שקדירה של בשר נמצאת למעלה במקום שהזיעה היתה עולה במגולה באופן שהיה היד סולדת שם מסיק דיש ליזהר לכתחילה דאולי ישכח ליזהר שתהיה מכוסה כל העת ויסלק לרגע, ואם הוא למעלה באופן שאף אם היתה מגולה לא

היתה עולה הזיעה להיות היד סולדת מותר לכתחילה דהא כתב דלכך תולין בשר לייבש על קדרות של חלב ולא חיישינן לזיעה שעולה, ולשון זה הוא אף לכתחילה ומפורש כן בפסקי מהרא"י בתה"ד שמצוין לשם, אף דשם איכא טעם גם לאסור מאחר שמגיע עכ"פ שם זיעה אך שאינה חמה כל כך לאסור מ"מ לא אסרו כיון דמקום רחוק הוא שלא יוכל להגיע שם זיעה שתהא יד סולדת וידוע לאינשי החלוק בין חום גדול לחום קטן דאין היד סולדת, ומשמע עוד יותר שאף כשאין קדרות של החלב מכוסות נמי מתירין לכתחילה דהא כן כתב הרמ"א ול"ח לזיעה שעולה ומפורש יותר בתה"ד שם וכ"ש שאין לאסור לתלות הבשר כשליכא הקדרות של חלב כלל אף במקום שאם היתה קדירה של חלב מתבשלת היתה עולה זיעה דחלוק זה כשליכא קדירה של חלב וליכא זיעה כלל עוד יותר ידוע דלא שייך איסור כלל, ומהאי טעמא לא היה שייך בעצם לאסור במחבת מכוסה אף לתלות בשר עליו וכ"ש שלא לאסור קדירה של בשר שעליו אף כשהיא ג"כ מתבשלת אפילו בנוגעות בשעת הבשול דהחמימות בעצמו שבתוך המחבת והקדרות אף שאחת הוא מחלב ואחת הוא מבשר אין מפליטות ומבליעות בלא רוטב, אבל הצריך הרמ"א לזוהר לכתחילה מטעם שכתבתי דאולי יגלו קצת ע"י שכחה והעלמה לרגע כיון דדבר האוסר איכא אך שהוא שמור בהכסוי שאפשר שיסולק הכסוי המשמר, וגם הוא נפתח קצת לפעמים ע"י העלאת הרתיחות שאף שאינה עלולה כל כך

לשכוח עלולה להתעלם קצת בחשבה שעדיין לא הגיע הזמן להעלות רתיחות ולפתוח את הכסוי. וכן שייך להצריך לזוהר לכתחילה בשתי קדרות עומדות יחד בתנור ונוגעות זה בזה בהצדדין מטעם דשמא יזובו כשיעלו הרתיחות וישפך מן הקדירה לתחת קדירה האחרת, אם נפרש שהוא גם לשתי קדרות שנגעו בהצדדין כעין הא דמפורש טעם בפמ"ג במשב"ז סימן צ"ז סק"ג מתו"ח דחיישינן שמא יזוב מאוזני המחבת, שלא שייך זה כשאין שם אלא קדירה אחת של בשר שהעמידה על מקום שנבלע בו חלב ולהיפוך כעובדא דתנורי הגעזו שלנו למעלה שבזה איירי בתשובה שלי באו"ח ח"א סוף סימן קכ"ד וכן בסוף תשובה מ' ביו"ד ח"א דבתוך התנור הא אני אוסר שם כשהיו מגולין אף בזה אחר זה, שזה ברור ופשוט שמותר אף לכתחילה, ומש"כ הרמ"א בסימן צ"ז סע"א ואפילו הוא במחבת נוהגין להחמיר לכתחילה הוא לאפות בבת אחד פלאדין ופשטידא אף שהם במחבת עם פת מהחשש שמא יזוב מן השומן אף שלא מצוי שיזוב השומן מן המחבת מ"מ זהירין לכתחילה מטעם דשייך עכ"פ קצת חשש כדאיתא בפמ"ג ובחכמת אדם לא הזכר שצריך לזוהר לכתחילה לא בכלל מ"ה סעי' י' לענין זה למעלה מזה במכוסה התחתון, אלא בכלל נ' סעי' א' משום דבשתי קדרות שנגעו זב"ז לא שייך לחוש כלל ורק שמא יזוב השומן מהפלאדן והפשטידא יש לחוש כטעם התו"ח שהביא הפמ"ג, ואינו מפרש שהיש לזוהר קאי גם אשתי קדרות שנגעו זב"ז בצדדין

אלא רק על זה למעלה מזה במחבת מכוסה והוא נכון לדינא, אך אף אם נפרש שקאי הרמ"א גם על שתי קדרות שנגעו זב"ז בצדדין לא שייך לעובדא דבתשובותי כדכתבתי עכ"ל. היוצא מדבריו שבשיש או שאר מקום שבלע חלב שאפשר לנקותו בקלות מותר אפילו לכתחילה. וכששאלתי את בעל האבני ישפה זצ"ל השיב לי שמותר לכתחילה להניח קדירה של בשר חם על שיש טרף או חלבי, אך שיש אומרים להחמיר לכתחילה, מ"מ ודאי שאפשר להקל בשעת הצורך, ואפילו אם יש שם מעט ליחות אינה גורמת לבליעה, כי עדיין נחשב כיבש.

ולענין האם מותר להניח קדירת בשר רותח במקום שהניחו קדירת חלב רותח, עי' בב"ח באו"ח סוף סימן קע"ג שכתב דאסור, ועי' במגן אברהם ריש הסימן שם דכתב דמותר דאין הבליעה עוברת מכלי לכלי, ועי' בפמ"ג שם שכתב דאם יש על השלחן גבינה בעין והעמידו קערה חמה התבשיל מותר, דהקערה כדי קליפה והגבינה נאסרת כדי קליפה, ואם הגבינה חמה התבשיל שבקערה נאסר והגבינה אינה נאסרת כי אם כדי קליפה משום דבלוע בכלי בלא רוטב אינו יכול לאסור יותר מכדי קליפה. והיד אברהם כתב דאפילו לכתחילה אפשר להניח בשר רותח על מקום שהניחו חלב רותח דיש כאן כמה נותני טעם ומיהו ישראל קדושים הם ונהגו ליחד ספסל לבשר וחלב לבד.

ולענין אם נייר אלומיניום נחשב כהפסק לגבי שני קדירות, כגון להניח

קדירה חמה על שיש המכוסה עם נייר אלומיניום וכדומה, נראה דבפשטות מועיל לשמש כהפסק בין ב' קדירות, אכן עי' בשו"ת אבני ישפה חלק ג' סימן ע"ב מה שכתב בזה. והעירני ידידי הרב יוסף חפץ שליט"א דלכאורה לפי הטעם של ההגהות שערי דורא שמחמירים בשני כלים כיון שחוששים לכתחילה לדעות שבליעה עוברת בלא רוטב, א"כ נייר אלומיניום לא יועיל ואפילו שתי שכבות לא יועיל, אבל לפי הטעם של האגרות משה הפסק של נייר אלומיניום יועיל.

וכעת הגיע לידי הקונטרס החשוב בענין שני כלים שנגעו זה בזה שחיבר ידידי הרה"ג יהודה בצלאל שפיץ שליט"א - ומאריך בסוגיא הנ"ל ומביא הרבה מראה מקומות וראיות ברורות לדבריו, וכדאי להעתיק מה דהעלה המחבר לדינא.

א. הנה שני כלים חמים שנגעו זה בזה בין אם אחת מהם חלב ואחת של בשר או אחת של שאר איסורים מותר בדיעבד אפילו בכלי חרס או שבלוע בכלי מאכל שמן, ואפילו אם הזיעו שניהם מבפנים למעלה. אך נכון לכתחילה להזהר שלא יבואו לידי כך, דהיינו שלא לבשל קדירת בשר עם קדירת חלב זה אצל זה בפעם אחת, ודינים האלו נוגעים גם לגבי כלי חמץ שנגע בכלי שכשר לפסח.

ב. אמנם אם יש לחלוחית קצת נראה שיש לסמוך על החוות דעת והיד אפרים וסעייתו להקל רק לעת הצורך, ובתנאי שיש ששים נגד הלחלוחית. ויש אומרים

בשר על שיש חלבי ויש לחלוחית בין השיש לתחתית הקדירה, יש אומרים שהשיש והקדירה נאסרים כדי קליפה, כדין חם לצונן. ויש מקילין שאינם נאסרים כלל וראה הערה^{פג}.

המבשל קדירת בשר ליד קדירת חלב

מג. כתבו הפוסקים שאם מבשל קדירת בשר וקדירת חלב יש להרחיקם קצת זה מזה, מפני חשש של התזת ניצוצות מאחד לחבירו^{פד}. ושיעור ההרחקה אינו מבואר בפוסקים, וכל אחד צריך לשער לעצמו שיעור הרחקה. וכל זה לכתחילה^{פה}, אבל בדיעבד לא חוששים שמא התיזו, ואם הקדירות מכוסות לא חוששין לניצוצות אפילו לכתחילה^{פי}.

פלטה של שבת

מד. פלטה של שבת רותחת, יזהר שלא ישפך עליו מאכל בשר או חלב. ואם נשפך עליו בשר, אסור להניח עליו לכתחילה קדירה חלבית.

המובחרת הוא שאם אין לו מקום על השיש הבשרי להניח הקדירה החמה וצריך להשתמש בשיש החלבי, יניח הפסק מדף או עץ וכדומה ובוה יוצא לכל הדעות.

פג. כך העיר אלי בספר היקר אור עולם להרה"ג עזרא מנחם שליט"א הל' בשר בחלב בסימן צ"ב הערה נ"ג שהאריך בזה בטוב טעם ודעת כמה צדדים להקל עיין שם.

פד. איסור והיתר כלל ל"ט דין כ"ב והמנחת יעקב כלל ל"ב ס"ק י"ז כתבו שצריך להרחיק קצת.

פה. רמ"א סימן קי"ח סעיף י"א.

פו. שיך שם ס"ק ל"ו.

דאף במקום הצורך שמתירים היינו דוקא המאכל ולא הכלים.

ג. ועוד דבר חשוב שיש לציין מהקונטרס הנ"ל הוא מה שכתב שם לגבי נתינת קדירה של בשר או חלב על מיחם פרווה דבשתי כלים שנגעו ואחת מהם פרווה ליכא חשש כלל ומותר אפילו לכתחילה.

ד. ובענין להניח על השלחן או השיש קדירה של בשר או חלב, כיון דהרבה פוסקים מקילים בזה מותר להניח קדירה בשרית חמה על שלחן או שיש חלבי במקום הצורך, אבל במקום שאין צורך כל כך טוב להחמיר כט"ז ועוד אחרונים, ודעת הגרי"ש אלישיב שליט"א להחמיר בשיש אפילו כשהוא נקי. והעצה

ואם רוצים להניח עליו קדירה חלבית, צריך להכשירו ע"י שידליק הפלטה בחום הכי גבוה, ויערה עליו מים מכלי ראשון^{פז}.

להשתמש בחצובה אחת לבשר ולחלב

מה. טוב לכל בית יהודי שיהיו בו שני כירי גז, אחד מיוחד לבשר, ואחד לחלב. ואפילו אם יש לו רק אחד, יש מחמירים שלא לבשל חלב על אותה חצובה שמבשלים עליו בשר^{פח}, אלא ליחד חצובה אחת לבשר

ולבשר לבד, אבל בדיעבד יש לסמוך להקל, וכל זה רק אם נשפך בשעה שהאש בוער תחת הברזל, אבל אם נשפך חלב לאחר שהאש כבתה והברזל עדיין יד סולדת בו ראוי לחשוש שיש כאן איסור בשר בחלב ויצטרך לעשות ליבון מדינא. ועי' בשו"ת מנחת פרי חלק א' סימן נ"ב דכתב שמן הראוי ליחד חצובה לבשר ולחלב ואין להניח קדירה חלבית בתוך כ"ד שעות מהנחת קדירה בשרית על אותו חצובה וכן איפכא, אם יש חשש שהקדירה ראשונה גלשה. ועי' בפתחי הלכה שאלה ט' שמביא מהבאר משה זצ"ל שמייעץ לכל בית שיהיה חצובה לבשר וחצובה לחלב. ועי' בספר שערי תורת הבית להגר"י טשזנר שליט"א עמוד ל"ח שכתב שיש הידור חשוב שיהיו במטבח שני כיריים נפרדות לבשר וחלב משום דאז חוסכים הרבה שאלות בכשרות, אבל מעיקר הדין מותר לבשל בשר על אותו חצובה שמבשל בו חלב, ובלבד שהחצובה תהיה נקייה. ומי שיש לו רק כיריים אחד יש ליחד צד אחד לבשר וצד אחד לחלב, כי לפעמים הסיר מלוכלך מבחוץ ונדבק האוכל על החצובה ונדבק על סיר השני, אבל מעיקר הדין מותר לבשל בסיר בשרי על אותו

פז. ספר נועם הלכה פרק י"ז סעיף כ"ט, וכן הסכימו מו"ר הגרי"י לרנר שליט"א ועוד גדולי הוראה שליט"א, ואם אין אפשרות להכשירו יש להניח עליו נייר כסף. מיהו לדעת האגרות משה שהבאנו לעיל מותר להניח הקדירה על הפלטה אפילו לכתחילה. ועי' בילקוט יוסף עמוד תס"ו שכתב לענין הכשרת פלטה לגבי בשר בחלב, שאינו צריך הכשר כלל משום שהפלטה שורף מה שנופל עליה, ועוד דכל כלי שמניחים עליו הוא כשני כלים שנגעו זה בזה שאין בליעה יוצאה בלי רוטב, אבל המחמיר לערות עליו מים מכלי ראשון תבוא עליו ברכה, עכ"ד.

פח. עי' בשו"ת כתב סופר סימן נ"ד שכתב שראוי לכל ירא שמים ליחד חצובה אחת לבשר ואחת לחלב. ועי' בבדי השלחן ס"ק קפ"ג. ועי' בקובץ מבית לוי חלק א' עמוד כ"ט שכתב דבזמנינו הברזלים שנשפך עליהם חלב או בשר, צריכים ליבון, ולא אמרינן שהאש שורפו כי לא כל הברזל עומד על גבי האש ממש. וכן דעת המנחת יצחק חלק ה' סימן כ'. ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב' סימן שפ"ז דכתב שיש להחמיר לכתחילה ליחד חצובה לחלב לבד

ואחת לחלב. ויש מגדולי הפוסקים שמקילין שכל זמן שהחצובה נקייה היטב משאריות בשר או חלב, מותר להשתמש באותו חצובה לבשר וחלב^{פט}.

רבים מהרבנים מנעו מבני קהילתם מלהשתמש עם כיריים חשמליות שכל הגופי בישול מכוסים עם משטח זכוכית אחיד שמכשלותיו רבים בנשפך וניתו ובליעות וכד'.

פט. עי' בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א' סימן נ"ט, ושמעתי מהגר"ד פיינשטיין שליט"א שבביתו של אביו זצ"ל השתמשו עם חצובה אחת לקדירות של בשר וחלב. ועי' בהליכות שלמה הל' פסח פרק ג' באורחות הלכה הערה 9 שכתב שדעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל דמותר לבשל על אותה חצובה הן בשר והן חלב ורק יש יחידים שמחמירים בכך, (וכן בבית הגרש"ז בשלו בשר וחלב ע"ג אותה חצובה) והיינו משום דכל החשש הוא רק שמא יארע שוב שנגע התבשיל בחצובה וכיון דחששא רחוקה סמכינן דמהני ליבון קל שיש תמיד, וכן הקל הגר"י רובין ועוד מורי הוראה שליט"א. ועי' בספר ילקוט יוסף חלק עשירי עמוד תס"ה שכתב דלכאורה פלטה חשמלית יש לה דין כמו חצובה דהיינו שכל מה שנשפך עליו נשרף וכלה, אבל למעשה כתב שיש חילוק בין חצובה לפלטה, שאצל הפלטה כשנופל המאכל עליו הרי הברזל של הפלטה בולע בינתיים מהמאכל שנפל עליו ולא דמי כ"כ לחצובה שאצל האש. אך להניח כלי חלבי על הפלטה יש להקל משום דכלי מכלי אינו בולע בלא רוטב, עכת"ד.

להבה שמבשל סיר חלבי או להיפך, כי גם אם הסיר היה קצת מלוכלך מבחוץ מן הסתם כבר נשרף הלכלוך ע"י האש. ואם הסיר גלש ונשפך חלב או מרק בשרי על הכיריים, אין לבשל באותו מקום מהמין השני עד שמנקה היטב את מה שנשפך, ואפילו אם הסיר לא נוגע ממש למה שגלש אלא רק עומד מעל גביו כגון שעומד על חצובה, מ"מ יש לחוש שהחום יתאדם ויאסר הסיר, ולכן יש לעשות ליבון קל על המקום שגלש, ואם לא עשה ליבון ורק ניקה את המקום בדיעבד הסיר כשר, עכ"ד. ושמחתי למצוא בשו"ת יבקש תורה חלק ט' סימן ט"ז אות ה' שהעיר שם כמה דברים השכיחים ביותר ונביא כאן מקצת דבריו. מן הראוי לנקות הבעין שעל החצובות, ויותר עדיף ליחד להבה אחד לחלב והשאר לבשר. ואף בכה"ג יתכן תקלה אם יבשלו יחד בבת אחת ויתיוזו טיפין מזה לזה. ועוד שייך מכשול כשנופל חתיכת אוכל על פני הכיריים שיש שם התזת מרובות משני המינים, שיתכן שיהיה בו חנ"נ דאורייתא של בב"ח, ולכן יש להנהיג שכל מאכל שנופל למשטח הכיריים יזרקוהו. ובכדי לינצל ממכשולות ובמקום שאפשר יש מעלה והידור לעשות כירה מיוחדת לחלב במקום מרוחק מהכיריים הבשריות, אבל בשעת הדחק והצורך קצת אין צריך להחמיר בזה. ומהטעמים הנ"ל כמדומני

נר של חלב שנמף על כלי

מז. נר דולק שעשוי מחלב ונטף מהצד טיפת חלב על כלי, צריך גרידה.^צ
אבל אם נטף חלב חם מהנר ממקום שדולק על הכלי, צריך הגעלה.^{צא}

דיני מצקת

מז. מצקת ששואבים בה מכלי ראשון, יש פוסקים שכתבו שדינה ככלי שני, (ואם נותנים המרק אח"כ לתוך צלחת, יש לו דין כלי שלישי),
אא"כ המצקת שוהה קצת בתוך הכלי ראשון שמעלה רתיחה.^{צב} ויש מחמירים שדינה ככלי ראשון,^{צג} (ואם נותנים המרק אח"כ לתוך צלחת, יש לו דין כלי שני).

צ. שו"ע סעיף ט'. ועי' בש"ך ס"ק ל"ח שכתב שאם נטף החלב שלא ממקום הלהבה סגי בגרידה בלבד, ואין דינו כעירוני להצריך קליפה, כיון שנפסק הקילוח. ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק ל"ח שהקשה דבסימן ק"ה ס"ק ה' הש"ך פסק שעירוני שנפסק הקילוח מבליע כדי קליפה. ומתוך מהמנחת יעקב שמחלק בין עירוני שנפסק הקילוח שנפל על כלי, שסגי בגרידה כיון שהכלי קשה, לבין נפסק הקילוח שנפל על מאכל, שכיון שהוא רך מבליע כדי קליפה. ועי' בחוות דעת ביאורים ס"ק כ"ח שכתב דכוונת הש"ך כאן הוא דדוקא בעירוני שלא נפסק הקילוח דהקליפה מדינא, ולכן אם אי אפשר ליטול הקליפה יש לאסור בדיעבד, משא"כ כאן שמיירי בעירוני שנפסק הקילוח, והקליפה רק חומרא, משום הכי בכלי שאי אפשר ליטול קליפה, די בגרידה במקום קליפה.

צא. שם.

צב. שיטת המהרי"ל שהובא בט"ז ס"ק ל' וז"ל "כתוב במהרי"ל הלכות פסח

וז"ל, והמגעיל ע"י עירוני ששופך הרוחחין על הכלי להגעילו יזהר שישפוך המים הרוחחין דוקא מן הכלי שבישלו בו והוא הנקרא כלי ראשון ואל ישאב מן הכלי שבו הרוחחין בכלי אחר ולערות ממנו להגעיל, משום דכלי ששואב עמו הוא כלי שני ונתבטל בו בישול הרוחחין טרם שמגעילן, אכן אם שוהה את הכלי ששואב עמו תוך הכלי שמבשלין בו הרוחחין ובעוד הוא שם מעלין המים רתיחות שפיר מתקרי גם הוא כלי ראשון" עכ"ל. וכן דעת המגן אברהם או"ח סימן תנ"א ס"ק ט'. ועי' בשו"ת מהרש"ם חלק ב' סימן נ"ז שכתב שאם מוציאים הכף מיד, יש לו דין של כלי שני. ועי' במשנה ברורה סימן שי"ח ס"ק פ"ז שכתב דאם שהה בתוך הכלי ראשון כו"ע מודו דהוי ככלי ראשון, ועי' באריכות בחוות דעת ביאורים ס"ק כ"ז.

צג. דעת הט"ז שם. וכן דעת הש"ך בנקודות הכסף כאן ובסימן ק"ז ס"ק ז'. ועי' בחכמת אדם כלל נ"ט דין ג', ובכלל מ"ז דין ח', שכתב דכלי שהכניסו

לכלי ראשון בשעה שמרתיח ושאב ממנו חמין אפילו אם השהה קצת הכלי בתוך הכלי ראשון עד שהרתיחה עולה תוך כלי הזה אף על פי כן הוא ספק אם יש לו דין כלי ראשון דיש לומר דלא נקרא כלי ראשון אלא כשעומד בלא הפסק אבל זה יש לומר תיכף כשהוציאו יש לו דין כלי שני ולחומרא קיימא לן בכל מקום דדינו ככלי ראשון אבל לקולא דהיינו להגעיל בזה הענין לא הוי ככלי ראשון עכ"ד. ועי' בערה"ש סימן ק"ז סעיף ט"ו שפסק דאנו מחזיקין הכף ככלי ראשון, דמאחר שהוציאה עתה מהקדירה רותחת, חשבינן לה ככלי ראשון לחומרא. וכן דעת השביתת שבת בישול סעי' כ"א, דדינו ככלי ראשון לחומרא. ועי' במשנה ברורה סימן שי"ח ס"ק פ"ז שכתב וז"ל "אבל אם שואב בכלי ריקן מתוך כלי ראשון יש אומרים דדינו ככלי ראשון ובפרט אם משהה הכלי ריקן בתוכו עד שמעלה רתיחה ודאי מקרי כלי ראשון" עכ"ל. ולכאורה נראה שהמשנה ברורה פוסק שיש לכף דין כלי ראשון, אמנם עי' שם בס"ק מ"ה בנוגע ליתן פת במרק שהיד סולדת בו, שהמ"ב כתב וז"ל "אלא אם רוצה ליתן פת ימתין עד שלא יהיה יד סולדת במרק או שלכל הפחות ישאב בכף מן הקדירה כדי שתהיה הקערה כלי שלישי" עכ"ל. לכאורה מבואר דהכף דינו ככלי שני, ועי' בשו"ת מנחת יצחק חלק ה' סימן קכ"ז אות ג' שהעיר בזה ותירץ דכיון דיש פלוגתא אם כף שתחבו בכלי ראשון יש לו דין כלי ראשון, ממילא הוי ספיקא דדינא על כן

בספק שבין כלי ראשון לכלי שני החמיר, ובספק שבין כלי שני לשלישי הקל, ואף שהרמ"א החמיר אפילו בכלי שני מ"מ בספק כלי שני או כלי שלישי בודאי יש להתיר עכ"ד. ועי' בשמירת שבת כהלכתה פרק א' הערה ר"י שתירץ דכיון שדיעה זו דיש בישול אחר אפייה היא דעת יחיד, המשנ"ב הקל ע"י מצקת.

ולענין מצקת ששואב מכלי ראשון שהוסר מן האש האם דינו ככלי ראשון, עי' בחזון איש סימן ל"ב שכתב דאם אחר שהוסר הקדירה מן האש שאב ממנו במצקת, דינו ככלי שני. אמנם מהט"ז ועוד אחרונים נראה דדינו ככלי ראשון, ולדינא שמעתי בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א דיש להחמיר בט"ז.

ועוד כתב הט"ז שם שאע"פ שהמצקת דינו ככלי ראשון מ"מ לאחר שנתרוקן אין דינו ככלי ראשון, וה"ה בקדירה שנתרוקנה ואינה על האש פקע ממנו דין של כלי ראשון. וע"ש בפמ"ג שכתב שלדינא צ"ע גדול במה שהחליט בפשיטות דכלי ריקן אין בו דין כלי ראשון.

ויש לציין שכל דיני מצקת דאנו מחמירים עליו הוי דוקא שהמצקת הגיע לחום יד סולדת בו דאל"כ אין עליו דין ככלי ראשון, וכך מובא בשבות יצחק בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א משום דמבואר מתוס' בשבת דכלי ראשון הוא משום דדפנות חמים, וה"ה כאן גבי כף כל זמן שהדפנות לא נתחממו לשיעור יד סולדת בו אין עליו דין כלי ראשון.

סימן צ"ג

קדירה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב

חלב שנתבשל בקדירה בשרית

סעיף א'

א. אסור לבשל חלב בקדירה בשרית בת יומא, דהיינו שבישל בה בשר תוך מעת לעת^א, ואם בישל בה חלבי בתוך מעת לעת מהבשרי^ג, יש אומרים שאסור בנותן טעמי^ד, ולדידן דאין סומכין על טעימת נכרי, צריך לשער ששים נגד כל הקדירה^ה, ואם עבר מעת לעת מבישול הבשר, הוי

ד. עי' בש"ך ס"ק א' שכתב שנותנים החלב לגוי לטעום ואם הוא אומר שיש בו טעם בשר אסור מדין בשר בחלב ואם אין טעם של בשר מותר ועי' לקמן סימן צ"ח עיקרי הדינים של טעימה אצל גוי. אבל לדידן שאינו סומכין על טעימת נכרי משערין תמיד בששים.

ה. רמ"א שם. ועי' בש"ך ס"ק א' שמפרש שצריכים ששים כנגד כל עובי דופני הקדירה מפני שלא יודעים כמה חלב נבלע בתוך הקדירה, ומספק חושבים שכולו בלע בקדירה ולכן צריכים לשער כנגד כולו, אבל יש להקשות על דינו של הרמ"א דהרי משמע מכמה מקומות שאין במה שבתוך הקדירה ששים כנגד כל עובי הקדירה. ויש לומר שאין הכי נמי, וזהו כוונת הרמ"א שצריך לשער כנגד כולו, וכיון שאין לך ששים, התבשיל אסור. ועוד יש לומר שרק אם הסיר רחבה הרבה ונחשתה דק יהיה ששים נגדה. עי' בדרכי תשובה כאן שמביא בשם החמודי דניאל שצריך לשער רק כנגד מקצת הקדירה, ועי' שם שיש

א. שו"ע סעיף א' ועי' בטור שם בשם הרשב"א שפסק אם בישל בה שאר דברים כירקות אחרי בישול הבשר והוקלש טעם הבשר, מותר לבשל בה אח"כ גבינה שכבר נתמעט בה כח בלע הבשר ונקלש עד שאין ראוי לחול עליו שם איסור בשר בחלב, ובמה דברים אמורים כשבלע היתר, אבל כשבלע דבר אסור, לעלום הוא באיסורו עד שיגעיל הראוי להגעיל וילבן הראוי ללבן, עכ"ד. ועי' בט"ז ס"ק ב' שהביא דברי הרשב"א, וכתב דהמהרש"ל חולק עליו משום השגת הבית יוסף דהרי על ידי בישול במים לא הוקלש טעמו ולמה לחלק בין מים לירקות, ולכן ולדינא קיימא לן דלא כדעת הרשב"א.

ב. בדיעבד, אבל בישל שם במזיד עי' בשו"ת רדב"ז חלק ג' סימן אלף מ"ג שקנסין ליה והתבשיל אסור אפילו שהקדירה אינו בן יומו.

ג. דהיינו שלא עברו כ"ד שעות מזמן שבישל שם בשר.

נותן טעם לפגם והמאכל מותר. אבל הקדירה אסורה לבשל בה חלב או בשר, וראה בהערה האם מותר לבשל בה שאר דברים^ח.

ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק א' סימן רכ"א שכתב לענין בשר שנתבשל בקדירה חולבת שאינה בת יומה, דמותר לבשלו שנית לכתחילה ואין להחמיר משום בישול בשר בחלב.

ז. עי' בש"ך ס"ק ג' שהביא טעמא דמילתא משום שהקדירה בלוע מבשר וחלב, ולכן אסור לכתחילה לבשל בה בשר או חלב אפילו אחר מעת לעת מבישול זה, כמו שאסור לבשל חלב לכתחילה בקדירה של בשר אחר מעת לעת. ומיהו אם בישל בשר בקדירה זו תוך מעת לעת מהזמן שבישול בו חלב, התבשיל אסור, אולם אם בישל חלב בתוכו תוך מעת לעת מבישול החלב שנתבשל בקדירה הבשרית, בדיעבד התבשיל מותר.

ח. הרמ"א מתיר לבשל שאר דברים בקדירה זו, ועי' בביאור הגר"א ס"ק ה' שמסביר טעם ההיתר, כיון שהטעם שנפלט מן הקדירה אינו טעם של איסור, משום שלא נעשה תערובת בשר בחלב, כי טעם בשר היה לפגם כשבישול בה חלב. ועי' בש"ך ס"ק ג' שהביא דהרמ"א לקמן בסימן צ"ד סעיף ה' כתב שנוהגים להחמיר לא לבשל אפילו שאר דברים בקדירה זו, משום דמחזי ככלי של איסור כיון שיש טעם של בשר ושל חלב וזה דוקא לכתחילה, אבל אם בישל שאר דברים בדיעבד התבשיל מותר. ועי' בפמ"ג בשפ"ד ס"ק ג' שמעיקר הדין מותר, אבל מצד המנהג אוסרין אף בשאר

חולקים בזה. ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק א' שכתב שצריך לשער כנגד כולו אפילו אם בישל רק כזית, כיון שבישול מפעפע לכל הכלי.

ו. שו"ע שם, ויש לציין שמאכל חלבי שבישלו בתוך קדירה בשרית אינה ב"י מותר דוקא כשהקדירה בשרית היתה נקייה שאין ממשות של בשר עליה, כי אם היתה ממשות של בשר צריך ששים בהחלב כנגד הבעין כדאמרינן לקמן בסימן ק"ג סעיף ה', אבל מן הסתם יש ששים כנגד אותו דבר מועט והכל לפי ראות העין. ועי' במנחת יעקב כלל נ"ז ס"ק כ"א דכתב שגם אם נשאר שם קצת שמנונית מותר, כי מסתמא יש ששים כנגד השמנונית, אבל החמודי דניאל בהל' בשר בחלב אות כ"ד כתב שרק אם הקדירה מלאה מסתמא יש ששים כנגד השמנונית, אבל אם היא אינה מלאה, רוב פעמים אין ששים כנגד השמנונית ויהיה אסור, ועי' בכל זה בדרכי תשובה ס"ק י"ד.

ועי' בדרכי תשובה ס"ק ט"ו שהביא מהאחרונים שמי שבישול בשר בקדירה חולבת שאינה בת יומה ובעוד התבשיל על האש נזכר שהקדירה הוא של חלב אסור לגמור הבישול בקדירה זו וצריך לסלק תיכף הקדירה מעל האש דהשתא הוי ודאי לכתחילה ונותן טעם לפגם אסור לכתחילה, והתבשיל יגמור בישולו בקדירה של בשר. ועי' בדי השלחן ביאורים ד"ה אם שהה מה שהעיר על זה.

קדירה שנכבש חלב בתוכה כ"ד שעות

ב. קדירה שנכבש בה חלב מעת לעת ואחר כך בישל בה בשר, הבשר והקדירה נאסרים [עי' בסימן צ"ח סעיף ד' ובסימן ק"ה סעיף א' שנחלקו הש"ך והט"ז אם מבליע בקדירה כדי קליפה או כולו], כיון שנבלע חלב על ידי הכבישה, דכבוש כמבושל והוי כקדירה שבישלו בה חלב.

הניח כיסוי חלבי על קדירה בשרית

ג. כיסוי הקדירה דינו כקדירה עצמה, מפני שהכיסוי בולע מהחלב על

ולענין כבישה בכלי זכוכית עי' בפמ"ג משב"ז ריש סימן ק"ה בשם המנחת יעקב שלא חשש לכבישה בכלי זכוכית, אמנם הפמ"ג עצמו נקט דאין להקל בזה אלא בהפסד מרובה, וכן החמיר ג"כ הערה"ש סימן קכ"א סעיף ב' וג', ובבדי השלחן ס"ק ט"ז הביא ב' דעות ולא הכריע אלא כתב דאם אירע שאלה בדין כבישה בזכוכית יש לשאול מורה הוראה. אמנם במטעמי השלחן ס"ק ב' הביא מהיד יהודה סימן ק"ה ס"ק ד' דאין שייך כבוש כלל אפילו בדברים חריפים, וכן נוהגין כל בעלי הוראה, ולמעשה המעדני השלחן בסימן ק"ה ס"ק ו' כתב דלכתחילה ראוי לא להשתמש בהם בחמים מעת לעת, ולהגעילו ע"י עירוי כלי ראשון. ועי' בדרכי תשובה סימן ק"ה ס"ק י"א דכל זה מיירי בשאר איסורים, אבל חמץ בפסח כתב המחבר בסימן תנ"א סעיף כ"ו שיש מחמירים בזה.

י. רמ"א שם דהיינו שהכיסוי נעשה חלבי על ידי בישול חלב בהקדירה, והכיסוי נמי נחשב ככלי חלבי.

דברים, וכן דעת כמה אחרונים. ועי' בכף החיים ס"ק ט"ז שכתב דמנהג בני ספרד הוא להקל בזה. וכל זה מיירי להשתמש בשאר דברים חמים אבל להשתמש בשאר דברים צוננים בדרך ארעי כתב הרמ"א בסימן קכ"א סעיף ה' דמותר. ועי' בדרכי תשובה ס"ק י"ח ובבדי השלחן ס"ק י"ח שהביאו בשם החמודי דניאל שדבר חריף אסור מן הדין לבשל בקדירה זו, מפני שהדבר חריף משביח את הטעם שנפגם לשבח ואם אירע שבישלו דבר חריף אסור שוב לבשל באותו קדירה אפילו שאר דברים לעולם, אפילו לאחר מעת לעת, משום דהיה פעם אחת איסור שבח.

ט. בענין כלי חרס דעת הט"ז ס"ק ב' היא שכבישה מתחילה בכלי חרס אפילו בחצי מעת לעת, והפמ"ג שם מוסיף שכלי חרס חדש בולע מיד, לכן אם בישל בה אחר כך הבשר נאסר מהבלוע, אכן עי' בנקודות הכסף שהקיל, אמנם הפמ"ג פסק לחומרא כהט"ז אפילו במקום הפסד מרובה. ועי' בכף החיים ס"ק ט"ו.

ידי הזיעה אע"פ שאינו נוגע בחלב ממש"א, ולכן אם השתמש בכיסוי מקדירה חלבית לכסות קדירה שמבשל בה בשר, הבשר נאסר. ופרטי הדינים ראה לקמן.

כיסוי קדירה שאינו בן יומו

ד. יש מחמירים בכיסוי קדירה שאע"פ שאינו בן יומו דינו כאילו הוא בן יומו, וכן נוהגין אע"פ שהוא חומרא בלא טעם"ב, ויש אומרים שכל החומרא היא רק באותם כיסויים שהם קצרים למעלה ואי אפשר לקנח שם יפה"ג. ובמקום הפסד קצת אפשר להקל שאינו אוסר

בו איסור בעין אינו נפגם אחרי מעת לעת, לפי זה בשאר כיסויים שאין להם חלל ואפשר לקנח אותם יפה אפילו להיש מחמירים ברמ"א בדיעבד מותר. והנה לדינא אלו כיסויים שיש להם חלל קצר, דעת הט"ז שם והחוות דעת ס"ק ד' ובערוך השלחן סעיף ט"ז הביאו דסגי בששים בתבשיל כנגד אותו מקום הקצר וע"י כך נתבטל אפילו הבעין, אולם דעת הש"ך שם והחכמת אדם כלל מ"ו דין ג' דלא סגי בששים כנגד אותו מקום הקצר, אלא בעי ששים פעמים ששים ואחד פחות מעט בתבשיל כנגד אותו מקום של הכיסוי, והפמ"ג שפ"ד ס"ק ד' כתב דבאין הפסד צריך ששים כנגד כל הכיסוי, ולא סגי במקום שיש ששים כנגד המקום הקצר. ועי' ברע"א על הש"ך שהקשה דהא משעה שמתחיל להרתיח והזיעה עולה למעלה הוי כמו נגד הרוטב דבעינן רק ששים כנגד הטיפה ולא נעשה הבלוע בקדירה נבילה כמ"ש הרמ"א לעיל סי' צ"ב ס"ז וצ"ע למה הוצרך הש"ך ששים פעמים ששים.

והיוצא מכל הנ"ל שמי שהניח כיסוי חלבי בלי חלל אינו בן יומו על קדירת

יא. ביאור הגר"א ס"ק ו' מציין לעיל לסימן צ"ב סעיף ח', וכוונתו כי זיעת מאכל חלבי עולה ונבלעת בכיסוי והזיעה דינו כחלב עצמו וכשמניחים אותו על קדירת בשר נפלט הטעם של חלב על ידי הזיעה מהבשר שעולה עכשיו להכיסוי ויורד טעם החלב שנבלע בהכיסוי למטה להבשר ואוסרתו, לכן האוכל והכיסוי והקדירה נאסרין כי כולם בלועים מבשר וחלב.

יב. רמ"א שם.

יג. עי' בט"ז ס"ק ב' בשם הב"ח שהביא טעם לחומרא זו כיון שהרתיחה עולה שם תמיד ונדבק מאוד על הכיסוי ואי אפשר לנקות אותו יפה, אבל הש"ך בס"ק ד' הביא בשם התורת חטאת טעם אחר, מפני שהכיסוי מקבל טעם מהזיעה ואותו טעם הוי כבעין, ולכן אפילו אחרי מעת לעת אינו נפגם. אמנם הט"ז והש"ך הביאו טעם אחר לחומרא הזו בשם המהרש"ל שחומרא זו מיירי באותם כיסויים שהם קצרים מלמעלה, ויש להם חלל ואי אפשר לקנח אותם יפה מהרתיחה שעולה לשם, וכל כיסוי שיש

התבשילי^ד, ויש אומרים שאם לא השתמשו בה כבר חודשיים, בדיעבד מותר אפילו בלא הפסד כלל^{טו}.

הניח כיסוי רותח מקדירה של בשר על קדירה של חלב רותחת
 ה. לקח כיסוי מקדירת בשר חמה והניחה על קדירה של חלב חמה שהיד
 סולדת בה הכל נאסר, (אם יש מאכל בקדירות של הבשר והחלב)^{טז},
 התבשיל הקדירה והכיסוי, אמנם כל זה רק אם הקדירה הזיעה אפילו אין
 היד סולדת בזיעה, אבל אם הקדירה לא הזיעה הכל מותר^{יז}, ויש אומרים^{יח}
 שאף אם לא הזיעה, הקדירה והכיסוי אסורים מחמת הלחלוחית שנופלת
 מהכיסוי.

יז. ועי' בש"ך ס"ק ה' ובפמ"ג שם, ועי'
 בדרכי תשובה ס"ק כ"ז שהביא מהיד
 יהודה פירוש הקצר ס"ק ז' שהוכיח
 מלשון הרמ"א דכל ששניהם חמין שהיד
 סולדת בו אין צריך לדקדק אם הזיעה
 עולה משום דמסתמא כשמכוסה עולה
 ההבל של הרותחין שבקדירה למעלה
 וכיון שהכיסוי גם כן חם הוא כרוטב
 ומפליט מהכיסוי ומבליע בהמאכל. אמנם
 אם בדק וראה שלא הזיעה, או שהסיר
 הכיסוי מיד הכל מותר אפילו אם הסיר
 הכיסוי מקדירה רותחת, והביא שם עוד
 מהחמודי דניאל שאם הסירו הכיסוי מיד
 ודאי שיש להקל קודם שהתחיל להזיע.

יח. עי' בפרי חדש ס"ק ו' שכתב דאם
 שניהם רותחים היינו שיד סולדת

בהם, שניהם אסורים משום שסתם כיסוי
 רותח יש בו לחלוחית ונבלע בקדירה
 ואוסרתה, והכיסוי נאסר גם כן משום
 דמסתמא כיון ששניהם חמים ויש מאכל
 בקדירה עולה הבל מן המאכל להכיסוי
 ואוסרו.

בשר חם, התבשיל מותר כיון שאינו בן
 יומו, אמנם כמובן שהכיסוי אסור מפני
 שקיבל טעם ממין שכנגדו, ואם הניח
 כיסוי עם חלל תלוי במח' הש"ך והט"ז,
 וכבר כתב הערוך השלחן שם דהכיסויים
 שלנו שהם רחבים אין שום מקום
 לחומרא זו, וכן יש להורות.

יד. רמ"א שם. ובענין הפסד כתב בפמ"ג
 שפ"ד ס"ק ד' שאפילו הפסד קצת יש
 להקל, אמנם בתורת חטאת כלל פ"ה דין
 ד' כתב דוקא בהפסד מרובה, ועי' חגורת
 שמואל ס"ק י"א.

טו. פ"ת ס"ק ג' בשם השבות יעקב שאם
 עבר שני חודשים יש להתיר מפני
 שכבר נתייבש ואינו נותן טעם.

טז. רמ"א כיון שהיה מאכל בקדירת בשר
 חם, והקדירה רותחת והזיעה עולה
 לכיסוי, ואחר כך הניח הכיסוי על
 הקדירה חלבת חמה שמוזיעה גם כן, יש
 כאן תערובת זיעה של בשר וחלב לכן
 כולו אסור.

הניח כיסוי בשרי צונן על קדירה חלבית חמה
ו. הניח כיסוי בשרי צונן על קדירה חלבית חמה, אם התחיל להזיע
בשיעור יד סולדת בו תחת הכיסוי הכל אסור דתתאה גבריט, וצריך
להגעיל הכיסוי והקדירה, ויש מי שאומר שאם תיכף הוריד את הכיסוי
הכל מותר.

הניח כיסוי בשרי חם על קדירה חלבית צוננת
ז. הניח כיסוי חם מקדירה בשרית על קדירה חלבית צוננת הכיסוי
והקדירה מותרים, ורק התבשיל צריך קליפה אם אפשר לקלפו, ואם
לאו הכל מותר. וי"א שאם היה לחלוחית בכיסוי, הקדירה אסורה,

מודה להבית מאיר להתיר, ולכן ברור
שכוונת הפרי חדש הוי לאסור הקדירה
מפני שהלחלוחית הנוגעת בה נבלעת
בה, וכמו שנראה מדברי הפרי חדש עצמו
בס"ק ו', ועי' שם עוד מה שהעיר על
הבית מאיר.

כא. רמ"א שם.

כב. עי' בש"ך ס"ק ו' שכתב לבאר דעת
הרמ"א על פי דברי הדרכי משה
שהכיסוי וגם הקדירה מותרים אע"ג
שהכיסוי חם ומן הראוי היה לאסור כדי
קליפה, מ"מ שאני הכא דהוי ליה כשני
כלים שנגעו זה בזה ואין בליעה יוצאת
מכלי לכלי בלא רוטב, ואע"ג דדרך כלל
סתם כיסוי חם יש בו לחלוחית ואם כן
לכאורה שפיר יוצא מכלי לכלי, מ"מ כיון
דהוא דבר מועט פסק כח רתיחתו ודינו
ככלי שני ואין בכוחו להבליע לתוך
הקדירה וצריך רק להדיח מקום שנגע,
אבל הש"ך עצמו חולק על הרמ"א ועי'
שם טעמו, ונקט לדינא דמאחר שמסתמא
יש בכיסוי לחלוחית, אם הניחו על
הקדירה הצוננת אוסרת הקדירה, מיהו

יט. רמ"א שם וש"ך ס"ק ה'. ועי' בדרכי
תשובה ס"ק ל"א שהביא מהפרי
חדש ס"ק ז' דאפילו אם היה בהכיסוי
לחלוחית מ"מ אם הכיסוי צונן אין
הכיסוי אסור א"כ התחיל להזיע, וכתב
דנראה מדבריו דדוקא הכיסוי אינו נאסר
בלא התחיל להזיע, אבל הקדירה נאסרה
על ידי לחלוחית הכיסוי שנגע בה אף
בלא התחיל להזיע.

כ. חידושי בית מאיר מביא שני טעמים
להתיר כשהסירו הכיסוי מיד אף
שהכיסוי מסתמא מלובלך ואפשר שנפל
לתבשיל לחלוחית, מ"מ לא מחזיקין
לומר שנפל לתוך התבשיל, ואת"ל שנפל,
דבר מועט הוא ובטל בששים, משא"כ
כשהתחיל להזיע הכיסוי אוסרת כן
משמע בדרכי משה ודלא כהפרי חדש
ס"ק ז', עכ"ד. ונראה שהבית מאיר הבין
דברי הפרי חדש שהלחלוחית שעל
הכיסוי אוסרת מפני שנופלת לתוך
התבשיל אמנם בבדי השלחן ביאורים
ד"ה הכיסוי צונן הבין דלא נתכוין הפרי
חדש לזה, ולענין התבשיל אף הפרי חדש

אם הכיסוי יבש לגמרי מותר כי לא גרע משתני קדירות שנגעו זו בזו, וכן דעת הפרי חדש ס"ק ט', ועי' ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק ט'. וביד יהודה פירוש הקצר ס"ק י"א הביא סברת הש"ך דמסתמא כיסוי חם יש בו לחלוחית והוסיף דהיינו דוקא בסתם כיסוי שלקחו עתה מהקדירה של בשר מסתמא יש בו לחלוחית מההבל מהקדירה אבל אם לוקח סתם כיסוי של בשר ומכסה קדירה של חלב בודאי דינו כשאר כלי, ואמאי נימא דמסתמא יש עליו לחלוחית. ועי' בבדי השלחן ס"ק ל"א שכתב דלדינא יש להחמיר לאסור הקדירה. ובמקום הפסד כגון בכלי חרס שאי אפשר להגעילו כתב החכמת אדם כלל מ"ו דין ה' שיש להקל כדעת הרמ"א דאף הקדירה מותרת משום דבטיפה אחת פסק כח רתיחה וגרע מעירווי שנפסק הקילוח, והבדי השלחן מוסיף שאף הסומך להקל בכך יש לו להמתין מעת לעת ואח"כ להגעיל הכלי ג' פעמים כיון שיש מי שסובר שאף לכלי חרס מועיל הגעלה ג' פעמים אחר מעת לעת.

ולענין הכיסוי- הפרי תואר ס"ק ג' פסק להחמיר בקדירה, ולהקל בהכיסוי, והחכמת אדם שם פסק שאפשר להקל כהרמ"א במקום הפסד, [עי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה הכל שרי שהקשה על החכמת אדם דמשמע מדבריו שאין הכיסוי נאסר אפילו אם יש לחלוחית על הקדירה, וקשה דנראה דכו"ע מודו דנאסר הכיסוי דכיון שהוא חם הוא בולע מאותו לחלוחית של חלב כדן חם לתוך צונן דבלע כדי קליפה וצ"ע, עכ"ד], ולפי הבנת

הפרי חדש שהזכרנו לעיל נראה דכיון שהתיר הכיסוי בנידון ששניהם היו חמים כל שכן בנידון דידן שרק הכיסוי חם יש להתיר הכיסוי.

ולמעשה שיטת הש"ך כאן היא להחמיר במקרה שמניחים כיסוי חם שיש בה לחלוחית על גבי קדירה צוננת, אבל אפילו הש"ך מודה שטיפה אחת פסק חמימותו במקרה שנפלה ממכסה בשרי רותח על גבי קדירה צוננת שאינה נאסרת משום דהוי כעירווי שנפסק הקילוח, ונראה דאפילו אם היו כמה טיפות נמי אינו נאסר משום דהוי כל טיפה אחת בפני עצמו כעירווי שנפסק הקילוח שפסק רתיחותו, ועי' בחכמת אדם כלל מ"ו דין ה'.

והנה שאלה מצויה במטבח כשמבשלים מרק בשרי ולידו על הכיריים נמצאת קדירה חלבית ריקה צוננת או אפילו אם על השיש לידו מונחים קדירות חלביות ריקות, וכשמרימים המכסה נופל טיפה אחת או כמה טיפות על הקדירות החלביות, ולכאורה אם אמרינן דטיפה אחת פסק כח רתיחתו אין לנו אלא להדיח היטב הקדירה ומותר בשימוש, ואף שהש"ך בסימן ק"ה ס"ק ה' הביא דיש מחמירים בעירווי שנפסק הקילוח שיאסר כדי קליפה, מ"מ כבר מצאנו כמה אחרונים שביאורו בדעת הש"ך דדוקא במאכל כתב להחמיר, אבל לתוך כלי כיון שהוא יותר קשה אין הקילוח נכנס בתוכו כלל, וגם לפעמים יש עוד כמה צירופים להקל, ובכל מקרה יש לשאול חכם.

ולגבי הכיסוי ראה הערה. ואם לא היה מאכל בקדירה הכל מותר דהוי כשני כלים שנגעו זה בזה^{כג}.

הניח כיסוי חלבי על קדירה בשרית שמבשלים בה פרווה ח. בישל מאכל פרווה בקדירה בשרית בת יומא והניח עליו כיסוי חלבי, אם הכיסוי אינו בן יומו הכל מותר, ואם הכיסוי בן יומו הכל אסור, אפילו התבשיל, אא"כ יש ששים בתבשיל נגד הכיסוי^{כד}.

הניח כיסוי פרווה על קדירה בשרית או חלבית ט. קדירה שמבשל בה בשר והניח עליה כיסוי פרווה הכיסוי נעשה בשרי, וכן קדירה שמבשל בה חלב והניח עליה כיסוי פרווה הכיסוי נעשה חלבי^{כה}.

שרי, דהא בזה בודאי הקדירה אסורה מחמת הלחלוחית שבכיסוי, משום דלא שייך בזה הסברא דטיפה אחת פסק כח רתיחה דקיל משאר עירוי שנפסק הקילוח, דמאחר שהקדירה חם איך הפסיקה הרתיחה, וצ"ע.

כד. פמ"ג שפתי דעת ס"ק ד' בשם המשאת בנימין.

כה. פשוט מפני שעולה הזיעה של בשר או חלב ובלבד שהיד סולדת בה.

כג. רמ"א שם. ובכוונת הרמ"א מצאנו שנחלקו האחרונים, החוות דעת בחידושים ס"ק ז' הבין דדוקא בששניהם חמין ויש מאכל בתוך הקדירה יש להחמיר, משא"כ כשאין שום מאכל דשניהם מותרים. אמנם עי' ברע"א שהקשה על הרמ"א דהא אפילו כשיש מאכל בקדירה הקדירה מותרת, ואם כן מהו החידוש של הרמ"א דאם אין מאכל בהקדירה הכל מותר, הלא הרמ"א לא בא לחדש לנו שאם שניהם חמים דהכל

סימן צ"ד

דין התוחב כף חולבת בקדירה של בשר

תחב כף חלבית בקדירה בשרית

סעיף א-ד

א. תחב כף חלבית בת יומה^א (דהיינו שהשתמשו בה בחלב בכלי ראשון^ב תוך מעת לעת), בתוך קדירה שמבשלים בה בשר, או להיפך, צריך

הט"ז שאינו דומה עירו מכלי ראשון, לשאר כלי ראשון, כיון שעירו מכלי ראשון על כף מלוכלך עם בשר מבליע רק כדי קליפה וא"כ סגי בששים כנגד הקליפה מהכף. משא"כ בכף שבלע מכלי ראשון ממש, צריך ששים כנגד כולו. ועי' בפמ"ג שם ס"ק א' שכתב דכף שנעשה בשרי, ע"י עירו מכלי ראשון ותחבו בקדירת חלב מותר כיון שודאי יש ששים כנגד קליפת הכף בקדירה. וכן נקט להלכה בחכמת אדם כלל מ"ו דין י"א. אמנם עי' בדלתי תשובה ס"ק י"ד שכתב דהט"ז אזיל לשיטתו בסימן צ"ה ס"ק י"ב שסובר שעל ידי הרבה עירוים, אפשר שהכף בלע בכלו, ולכן שפיר מצריך ששים כנגד כל הכף כמו שכתב כאן, ועי' בדרכי תשובה ס"ק י"ח.

ולענין כף שבלע על ידי כלי שני לפי דעת המחבר והרמ"א לקמן בסימן ק"ה סעיף ב' שס"ל דאינו מבשל או מפליט ומבליע, מותר משום דלא הוי שם בשר או חלב על הכף, אכן לדעת המהרש"ל המובא בט"ז שם ס"ק ד' כתב להחמיר כשאין הפסד מרובה. והרבה אחרונים למעשה הקילו בזה, עי' בבית מאיר שם, ובשו"ת טוב טעם ודעת סימן קפ"ג ד"ה

א. עי' בחכמת אדם כלל מ"ו דין ו' שכתב שאפילו תחב כף צונן ונקי בקדירת בשר רותחת שהוא כלי ראשון שהיד סולדת בה, ואפילו לאחר שהעבירו מן האש צריך לשער כנגד התחיבה. ונראה דאם אין היד סולדת בו אפילו אם הקדירה עדיין על האש מותר, כיון שלא נפלט מהכף. ועי' בפמ"ג משב"ז ס"ק א' שאם יש ספק אם הקדירה רותחת, יש להחמיר כאילו היא רותחת.

ולענין נאמנות של אשה לומר שהקדירה לא היתה רותחת, עי' בדרכ"ת סוף ס"ק ו' שהביא אחרונים שפסקו דנאמנת. ועי' בדרכ"ת ס"ק א' בשם היד יהודה שאם תחב כף בן יומו ואינו יודע אם הוא כף חלבי או בשרי, אם הקדירה הוא מבשר בהמה יש להחמיר, דספק דאורייתא לחומרא. אבל אם הקדירה של בשר עוף שאיסורו רק מדרבנן, יש להקל כי ספק דרבנן להקל.

ב. עי' בט"ז ס"ק א' שהביא דלקמן בסימן צ"ה ס"ק י"ב ביאר שדין זה מיירי נמי בכף מלוכלך בבשר קר, ונשפכו עליו מים חמים מכלי ראשון, שהכף עכשיו נעשה בשרי, כי עירו מכלי ראשון חשיב ככלי ראשון. ועי' בנקודות הכסף שהקשה על

שיהיה ששים בתבשיל כנגד הכף שתחב כדי להתיר התבשיל, אבל הכף נאסרה וצריכה הגעלה^ה. ויתבאר לקמן מה הדין אם תחב כף חלבית בקדירה בשרית שמבשל בה מים או מאכל פרווה.

במקצתו [דוקא בכלי מתכת] זו דוקא בדיעבד, ולכן יש להגעיל הכף בכולו כיון דזו הוי לכתחילה. ובשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן ס"א אות ח' כתב דאפילו אם לא נתחב רק חלק מהכף צריך להגעיל את כל הכף, ואפילו את היד של הכף כמו שמבואר באו"ח סימן תנ"א סעיף י"ב. ויד הכלי שמחובר על ידי בורג יש שכתבו להקל דהוי כשני כלים, ואם כן אם לא נתחב היד אין הבלוע יוצא בלי רוטב, אכן בשו"ת ערוגות הבושם או"ח סימן צ"ח ובשו"ת מהרש"ם חלק ג' סימן קי"ב כתבו להחמיר גם בזה להגעיל גם היד. ואם היד הוא מפלסטיק ולא נשתמש ביד עצמו, כתב בספר שערים המצויינים בהלכה סימן קט"ז ס"ק י' דיש להקל להגעילו.

ובמקרה דתחב כף שמיוחד לחלבי לתוך חמין בשרי בכלי ראשון, אם ברור שלא השתמש עם הכף לחלבי חם לעולם, אז המאכל כשר והכף החלבי נעשה בשרי, ולענין הגעלת הכף לחלבי אע"פ שהמגן אברהם באו"ח סימן תק"ט ס"ק י"א ועוד פוסקים החמירו לכתחילה שלא להכשיר כלי מבשר וחלב וכן איפכא היינו משום דאם נתיר לעשות כן כולם יחזיקו אצלם רק כלי אחד וישתמשו בו לבשר וחלב ע"י הגעלה בין ההשתמשות ויש לחוש שמא יטעה פעם אחת ולא יעשה הגעלה, מ"מ הכא שהוא מקרה של שוגג כבר כתבו כמה פוסקים

ובנידון, וכן ראיתי שכן הורה הגאון ר' חנוך פדווא צ"ל בעל חשב האפוד להתיר מאכל שנתבשל בכלי שני עם מין אחר אפילו כשאין הפסד מרובה. ומאחר דמצאנו מח' בכלי שני יש לדון בכל שאלה של תחיבת כף לפי השיטות שמחמירים בכלי שני אם צריכים לשער כנגד הכף או לא. ומיהו יש להדגיש דכמעט רוב השאלות לענין תחיבת כף חלבי לתוך חמין בשרי לא מתחילים משום דהרבה אנשים אין להם כף שנעשה חלבי מרתיחות של כלי ראשון משום דלא הוי כ"כ מצוי, ולכן יש לברר מקודם האם הכף נעשה חלבי בכלל או דהוי רק מיוחד במגרה של כלים חלביים, ולפעמים ה"ה לגבי כף בשרי, ולכן בכל מקרה יש לעשות שאלת חכם.

ג. עי' פמ"ג שפ"ד ס"ק א' שכתב איך משערין ששים כנגד הכף, והוא ע"י שיתחוב הכף לתוך קדירה מליאה עם מים וישער מה שיצא ממנה.

ד. שו"ע סעיף א', ועי' בש"ך ס"ק א' שכתב שצריך לשער ששים כנגד כל מה שתחב מפני שלא יודעים כמה חלב יצא מהכף לתוך התבשיל.

ה. ואע"פ שצריך לשער רק כנגד מה שתחב, מ"מ לענין הגעלה קיימא לן ביו"ד סימן קכ"א סעיף ו' דלכתחילה אפילו אם נאסר כלי רק במקצתו אין להכשיר מועיל אא"כ הכשיר כולו, ואע"פ דהשי"ך שם כתב דאפשר להכשירו

נגד מה צריך לשער בתחב כף

ב. נחלקו הפוסקים בתחב כף חלבית בתוך קדירה של בשר, אם צריך לשער גם נגד מה שתחב באויר הקדירה כיון שיש שם הבל ולחלוחית, או שצריך לשער רק נגד מה שנתחב בתבשיל, וראה הערה.

שפשוט דאפשר להגעילו והם בשו"ת להורות נתן חלק א' סימן ל"ה, וכן דעת בעל שבט הלוי מובא בקובץ מבית לוי חלק ט' עמוד כ"ה. ועוד הביא החתם סופר סימן ק"י עצה להכשיר דוקא לפני פסח משום דאז מגעילים להוציא הבליעות של חמץ ולכן מותר לקבוע הכף לחלבי, אבל הכא אין חשש זה שייך גבי מי שעשה טעות, ועוד יש לחוש דאם משאירים הכף עד לפני פסח שמא ישתמש איתו לחלבי משום דדומה לשאר כלים חלביים, וכל שכן מי שיש לו ספק אם הכף נעשה חלבי או לא ותחב בתוך קדירה בשרי, יש להגעיל מיד כדי לתת לכף זה שם חלבי או פרווה ואין לחוש לחומרא של המגן אברהם.

ו. והנה המחבר כתב דצריך לשער כנגד כל מה שנתחב ממנו בקדירה ויש לעיין אם כוונתו לכל הכף שנתחב לתוך התבשיל או אפילו למה שנתחב לתוך הקדירה למעלה מן התבשיל, ועי' בכרתי ופלתני ס"ק א' שפסק דיש לשער כנגד מה שלמעלה מן התבשיל משום דחם מקצתו חם כולו, ובחוות דעת ביאורים ס"ק א' כתב דאף שאין בדבריו הכרח דהוא מטעם חם מקצתו חם כולו, מ"מ יש להחמיר ולשער ששים אף כנגד מקום למעלה מן התבשיל, והכף עצמו נאסר עד מקום שהיד סולדת בו בהזיעה העולה מן הקדירה, ועי' בערוך השלחן סעיף א'

שכתב דזה שכתבו המחבר ועוד שיש לשער בכל מה שנתחב בקדירה ולא כתבו מה שנתחב בתבשיל להורות דצריך לשער בכל מה שהכף נתחבה בקדירה אף מה שחוץ לתבשיל כגון שהתבשיל לא היה עד פי הקדירה מ"מ ההבל העולה מהתבשיל הוה כאלו הקדירה מלא תבשיל עד פיה, אבל מה שחוץ לקדירה אין ההבל מועיל מפני שמתפשט על פני הבית. אמנם החכמת אדם כלל מ"ו דין ו' והחתם סופר סימן פ"ב מובא בפ"ת ס"ק א', והיד יהודה חולקים וסוברים שצריך לשער רק כנגד מקום שנתחב בתבשיל, אבל שאר הבליעה שבכף אינו נפלט לתוך הרוטב, ויש להקל כדבריהם, ועי' בפמ"ג משב"ז ס"ק א' מה שהביא מהפרי חדש להחמיר בכה"ג, ובבדי השלחן ס"ק ד' וביאורים שם ד"ה משערים.

ועי' ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק ב' שחולק על הפמ"ג ממה שמבואר לעיל בסימן צ"ב סעיף ז' ברמ"א לגבי טיפת חלב שנפלה על כיסוי קדירה של בשר שדינו כנפלה על דופן הקדירה כנגד התבשיל אם התחילה הקדירה להרתיח, דאז עולה הזיעה תמיד ומגיע אל הכיסוי ויורד משם אל הרוטב. ומכאן מבואר דרק כשהקדירה מכוסה או אמרינן שהזיעה עולה ויורד, משא"כ בקדירה שאינו מכוסה אף שהתבשיל מזיע, מ"מ כל עוד

אוכל שתחב בקדירה

ג. במה דברים אמורים בכף שנתחבה לתוך הקדירה, שמשערין בששים נגד החלק שנתחב בתוכה, משום שהכף קשה, משא"כ באוכל שהוא רך אם נתחב בקדירה משערין כנגד כולו. כגון שתחב חתיכת בשר צוננת בתוך קדירה של חלב, ולא נכנסה כולה בתוך הרוטב, משערין כנגד כולה.

נאמנות האומר "ברי ליי" כמה תחב לקדירה

ד. אם אינו ברור לו כמה מהכף נתחב, משערים בסתם דרך לתחוב, דהיינו כל ראש עיגול הכף^ה, והיכא שאומר ברי לי שתחב עד כאן, יש מי שאומר שסומכין עליו^ט, ויש חולקים^י וסוברים שאין לסמוך עליו, כיון שבשעת התחיבה לא הוה רמיא עליו לדעת עד כמה תחב, וכל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה, ואין זוכרו כהוגן.

י. עי' בפ"ת ס"ק א' בשם הפמ"ג שחולק מסברא על הנודע ביהודה, וכן דעת הירד יהודה פירוש ה..... ובמקרה שרואים שיש על הכף היכר עד היכן תחב, לכאורה אינו צריך ששים אלא כנגד אותו מקום שיש עליו התבשיל, והעירני הרב מלך שניידר שליט"א שלכאורה לפי מה שהבאנו לעיל ס"ק ו' דלדעת הכו"פ וחוות דעת (לענין הבל) וכן הפר"ח לענין זיעה אי אפשר לשער רק כנגד מקום שיש עליו התבשיל שהרי לדעתם צריך לשער כנגד כל מה שנתחב בתוך הקדירה (וכעין זה העיר החתם סופר על הכו"פ שלפי דעתו חולק על המהרש"ל המובא בש"ך ס"ק א' שצריך לשער בסתם עד ראש הכף) לכן ה"ה בכה"ג שניכר עד היכן תחת הכף שיש לשער כנגד כולו.

שהקדירה לא מכוסה הזיעה עולה ואינו יורד, וממילא אינו נאסר הכף על ידי זיעה להפליט מן הכף, ולכן אין צורך לשער כנגד כל מה שנתחב לתוך הקדירה, אלא רק מה שנתחב לתוך המאכל, וכידוע שכן הוא דעת כמה מגדולי האחרונים להקל בזיעה שנתפשט שאין בו כח להפליט ולהבליע, וכך נראה המנהג להקל כדעות אלו.

ולענין זיעה שעולה מעל גבי הקדירה אפילו הפמ"ג מודה שאין בה כח לאסור הכף ולא צריכים לשער כנגדו.

ז. עי' בכף החיים ס"ק ב' בשם הפמ"ג ס"ק א'.

ח. ש"ך ס"ק א'. ועי' ברע"א ובפמ"ג שם.

ט. נודע ביהודה תנינא סימן ט"ז שמוכיח זה מהש"ך. ועי' בפ"ת שהביא דבריו.

חם מקצתו חם כולו

ה. יש מי שאומר^{יא} שאם תחב כף חלבית העשויה ממתכת לתוך קדירה שמבשל בה בשר, צריך לשער ששים נגד כולה, מטעם דחם מקצתו חם כולו^{יב}. אבל אנו פוסקים^{יג} שסגי בששים נגד מקום הכף שנתחב בקדירה.

יא. י"א בשו"ע שם.

יב. אע"ג שרק מקצת מהכף נכנס לתוך הקדירה ונתחמם, מ"מ רואים הכף כאילו כולו חם משום דכלי מתכת שנתחמם נעשה כולו חם.

יג. רמ"א שם. ועי' בש"ך ס"ק ג' שכתב שהמחבר נמי סובר כהרמ"א מפני שהביא דעת המחמירים בלשון "יש מי שאומר". ועי' בזבחי צדק ס"ק י"ג שכתב דהמחבר מחמיר שאומרים חם מקצתו חם כולו, ורק במקום הפסד מרובה או שעת הדחק אפשר להקל כדיעה ראשונה, וכן דעת הבן איש חי שנה שניה פרשת קורח אות ו', ובכף החיים ס"ק ט"ז כתב בדעת המחבר שאע"פ שסובר כדיעה ראשונה מ"מ כוונתו בכתיבת "יש מי שאומר" הוא שאם אין הפסד מרובה צריכים להחמיר לכתחילה, אכן בספר הליכות עולם חלק ז' פרשת קורח אות ה' כתב הגר"ע יוסף שליט"א שדעת המחבר הוא להקל אפילו בהפסד מועט.

ועוד כתב הש"ך שם שאין הבליעה נבלע לכל הכף, וה"ה שאינו פולט לקדירה מכל הכף, ועי' בפמ"ג שם שכתב דכוונתו היינו דאין מוליך בליעה ממש בכולו וכל שכן שאין מפליט מכולו, ולפי

דברי הש"ך כלי מתכות שחם מקצתו ובלע איסור במקצתו ואחר כך נגע בראש השני ברוטב חם מותר משום דלא בלע שם איסור וגם לא מוליך בליעה בכולו כיון דעכשיו ראש השני הוא קר. ועי' במגן אברהם או"ח סימן תנ"א ס"ק כ"ד שפסק שאמרינן חם מקצתו חם כולו לבלוע אבל לא להפליט, דהיינו אם תחב מקצת הכף להקדירה הבשר נבלע בכולו, אבל אינו מפליט מכולו, אלא רק ממה שתחב בפנים, ולכן משערין כאן רק כנגד מה שתחב. וכן פסק הבית הלל שהובא בפ"ת ס"ק ג', ועי' בשלחן ערוך הרב או"ח סימן תנ"א ס"ק כ"ב שכתב דבמקום הפסד מרובה או מניעת שמחת יום טוב אפשר לסמוך על הש"ך. ועי' בפ"ת ס"ק ג' שמבאר שיש נפקא מינה בין הש"ך והמגן אברהם, אם תחב את הידית של הכף לתוך קדירה של בשר, לפי הש"ך אין כאן איסור כי לא בלע מהחלב, אבל לדעת המגן אברהם צריך ששים כנגד מה שנתחב, מאחר שאף בידית נבלע חלב, כי במתכת אמרינן חם מקצתו חם כולו לענין להבלע בכולו. ועי' בפרי חדש ס"ק ג' וביד יהודה .... ס"ק ט' שפוסקים כהש"ך, ועי' בדרכי תשובה ס"ק כ"ד.

תחב כף חמה

ו. כף מתכת חלבית חמה, שתחבה לקדירת בשר, י"א שצריך ששים נגד כולה, אפילו אם נתחב מקצתה.^{יד} וי"א שסגי בס' נגד מה שנתחב.

תחיבה בכלי שני

ז. תחב כף חלבית בקדירה של בשר שהוא כלי שני ויד סולדת בו, אם אין הפסד מרובה נוהגין בו שדינו כתחב בכלי ראשון. ואם יש הפסד מרובה הכל מותר, ויש מתירים אפילו כשאין הפסד מרובה, וראה הערה^{טו}.

תחב כף חלבית בקדירה של בשר ב' פעמים

ח. תחב כף חלבית לתוך קדירת בשר, ושוב חזר ותחבה פעם שנית באותה קדירה, דעת המחבר^{טז} שאם לא נודע בינתיים צריך ב' פעמים ששים, אבל אם אחרי התחיבה הראשונה נודע הדבר^{יז}, ושוב חזר ותחב

יד. עי' פמ"ג משב"ז ס"ק א'.

טו. לפי המחבר והרמ"א שסוברים שכלי שני אינו מבשל או מפליט ומבליע בדיעבד יש להקל אפילו בלא הפסד מרובה, אכן נראה דלפי דעת המהרש"ל המובא בט"ז סימן ק"ה ס"ק ד' ובפמ"ג שם יש להחמיר אא"כ הוא במקום הפסד מרובה. ועי' ברע"א סימן ק"ה סעיף ב' שמחמיר להגעיל הכף כיון שהוא כלכתחילה משום דאפשר בהגעלה. ושמעתי ממו"ר הגרי"י לרנר שליט"א שכן דעת הרבה מורי הוראה לכתחילה, אא"כ קשה להכשירו, ועי' מה שהבאנו אריכות גדולה לקמן סימן ק"ה על דברי השו"ע סעיף ב'.

טז. שו"ע שם. ועי' בט"ז ס"ק ב' ובש"ך ס"ק ד' שמבארים את טעם המחבר משום דחיישינן שמא לא יצא הכל מהכף בתחיבה הראשונה ונשאר בו קצת חלב בלוע בכף, וכשמוציא הכף מהקדירה

נעשה כל הכף נבילה. וכשתוחב הכף שוב לקדירה, יוצא מהכף בליעות נבילה מבשר בחלב, ולכן צריך ב' פעמים ששים. אמנם כל זה דוקא שלא נודע בינתיים, אבל אם נודע בינתיים, סגי בפעם אחת ששים. ועי' ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק ז' שלפי המחבר שסובר שיש חנ"נ רק בבשר בחלב ולא בשאר איסורים, לכן אם היה הכף בלוע משאר איסורים סגי רק בפעם אחת ששים. ושיטת הרמ"א, אף שסובר שיש חנ"נ אפילו בשאר איסורים, בנידון דידן סגי פעם אחת ששים.

יז. עי' בדרכ"ת ס"ק ל"ב שהביא מח' הפוסקים מה נחשב נודע בינתיים. הכנסת הגדולה סובר שצריך שידע ב' דברים (א) שנפל איסור (ב) שהאיסור נתבטל בהיתר. אבל אם ידע רק שנפל איסור, אך לא ידע שיש מספיק היתר לבטלו, נחשב כלא נודע בינתיים, וצריך

פעם שנית, סגי בפעם אחת ששים. אבל דעת הרמ"א^י שתמיד סגי בששים נגד מה שתחב.

תחב הכף יותר מב' פעמים

ט. היכא שתחבו הכף בקדירה יותר מב' פעמים, נחלקו הפוסקים אם צריך ששים נגד כל תחיבה ותחיבה או שסגי בב' פעמים ששים. וראה בהערה^ט. וכל זה רק לפי המחבר, אבל לדידן שפוסקים כהרמ"א, אפילו תחב יותר מב' פעמים, סגי בפעם אחת ששים.

דין הכף כשיש ששים בתבשיל^ז

סעיף ג'

י. באופן שיש ששים נגד הכף, התבשיל והקדירה מותרים, אבל הכף אסור להשתמש בה בין עם בשר בין עם חלב, כיון שיש בה בליעות של בשר וחלב, ואפילו לשאר דברים אסור, מפני שהכף נעשית נבילה, כיון שבלוע בה בשר וחלב. ואם השתמש בה קודם מעת לעת מהבשר (אפילו אינו מעת לעת מהחלב^{כא}), לתוך בשר או חלב או שאר דברים, נאסרו אפילו בדיעבד (אם אין ס' נגד הכף).

מורי הוראה שישאלו כמה תחיבות היו, וכן דעת החכמת אדם כלל מ"ו דין ז'.

יט. עי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק ד' שמביא פרי חדש ס"ק ד' וברתי ופלתי ס"ק ז' שחולקים על הש"ך וסבירא ליה שגם לפי המחבר צריך ששים כנגד כל תחיבה ותחיבה. אמנם עי' בכף החיים ס"ק כ"ב שכתב דמאחר דלדעת הרמ"א סגי בפעם אחת ששים, אפילו להמחמירים סגי תמיד בב' פעמים ששים.

כ. שו"ע סעיף ג', ועי' בש"ך ס"ק ט' שכתב דמאחר שהכף נאסר מבליעות בשר וחלב יש לאסור שימוש אפילו לשאר דברים.

כא. כף חולבת שתחבה לתוך סיר בשרי ונאסרה הכף, כתב בש"ך ס"ק י'

פעמיים ששים. אבל בספר מזמור לדוד סובר שאם נודע לו שנפל האיסור לשם חשיב כנודע בינתיים וסגי בפעם אחת ששים.

יח. רמ"א שם. ועי' בש"ך ס"ק ו' ובפמ"ג שם שמסביר טעם הרמ"א שסגי בפעם אחת ששים, משום דיש לצרף הפוסקים שסוברים שלא אמרינן חנ"ג בבליעות ועוד בצירוף הפוסקים שסוברים שכף לאחר שהוציאו מהקדירה אין דינו ככלי ראשון. והש"ך הכריע כרמ"א. ועי' בט"ז ס"ק ב' שאע"פ שהמהרש"ל פסק להחמיר כמחבר, הט"ז עצמו פוסק כרמ"א. וכן כתב בערוך השלחן סעיף י' דהמנהג לשער רק ששים ואין לשנות, וגם בעל תרומת הדשן כתב שלא ראה

דין הקדירה כשאין ששים בתבשיל

יא. אם תחב כף חלבית לתוך סיר של בשר, ואין בתבשיל ששים נגד הכף, הכל אסור אפילו בהנאה ואפילו הקדירה^כ, אבל מותר לתת בה פירות או צונן, מפני שאינו נהנה מגוף האיסור^כ.

סעיף ד' **תחב כף שאינה בת יומה**

יב. תחב כף חלבית שאינה בת יומה בקדירה בשרית, הקדירה והתבשיל

נהנה מהחמץ שבתוכו ועוד דהוי ליה שלא כדרך הנאתן, ועי' בדרכ"ת ס"ק נ"ג שמביא שיש אוסרים למכור לגוי, ועי' בסימן ת"נ שער הציון ס"ק נ' שכתב דלענין למכור כלים חמוצים לגוים בפסח יש אוסרים ויש מתירין.

כג. דכשנותן בו פירות, נהנה רק מגוף הכלי ולא מהבליעות בשר וחלב שבו, והחרס עצמו לא נאסר מבשר בחלב. עי' בט"ז בשם הפוסקים שמותר לחמם בו מים לחפיפת הראש מפני שאינו נהנה מהבליעות בשר בחלב, אבל מאכל חם אסור ליתן בתוכו כי יבלע במאכל מבליעות בשר בחלב. אם בישראל בדיעבד בקדירה זו אחרי מעת לעת, התבשיל מותר. ועי' בט"ז שהביא מחמירים להשליך דמי הקדירה לנהר, כיון שנהנה מקדירה בשעת הבישול. אבל הרבה פוסקים כפרי חדש ערה"ש יד יהודה וכתתי ופלתי פסקו להקל. ומה שכתב המחבר שמותר ליתן בו צונן כתב הש"ך שאף דבר לח מותר. אבל הפוסקים מתירים רק בדרך ארעי כמו שזכרנו בש"ך בסימן צ"א ס"ק ג'. אבל דבר חריף לח אסור להניח בה ואפילו באופן ארעי. ועי' בכף החיים ס"ק מ' שאם עשה היכר על

שמונים מעת לעת משעה שתחב הכף בקדירה, ולא משעת בליעת החלב. ודלא כב"ח שכתב שמונים מעת לעת משעת בליעת החלב. ועי' בחוות דעת ביאורים ס"ק ו' שפוסק להקל כדעת הב"ח וכן כתב בדגול מרבבה. ועי' ברע"א שם ד"ה ופשוט הוא שאולי יש להקל בהפסד מרובה, וצ"ע. אבל הכרתי ופלתי ס"ק י' פסק כהש"ך. ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק י' מה שכתב בזה.

כב. שו"ע שם, והכל אסור בהנאה ככל בישול בשר וחלב כמו שמובא בריש סימן פ"ז.

והנה נחלקו האחרונים האם מותר למכור הקדירה שבלוע מבשר בחלב לגוי. בפ"ת ס"ק ו' מביא בשם החתם סופר שמותר למכור את הקדירה לגוי מפני שמותר להשתמש בו בצונן, ועוד כי אינו נהנה כלל מהבליעות שהרי אין הכלי מתיקר מהבליעות. ועי' במגן אברהם סימן ת"נ ס"ק ב' שכתב דבקדירה הבלועה מבשר בחלב שמותר לעשות בו חמין לחוף הראש ואע"פ כן אסור למוכרו לעכו"ם וצ"ל דדבר העומד לאכילה כשהעכו"ם אוכל ונהנה ממנו הוי ליה כאלו ישראל נהנה ממנו דמהנה הוא לעכו"ם, אבל לחוף בו הראש שרי שאין

מותריס^{כד}, אבל הכף אסור להשתמש בה לכתחילה בין עם בשר בין עם חלב^{כה}. ומ"מ אם תחב לבשר, או לחלב אחר מעת לעת מהתחיבה לבשר מותר בדיעבד מכיון שהכף אינה בת יומה^{כז}.

קדירת מים שתחב בה כף חלבית ואח"כ תחב בה כף בשרית

סעיף ה'

יג. קדירת פרווה שבישל בה מים, או שאר דבר פרווה, ותחב בה כף חלבית בת יומה, ולא היה במים ששים נגד הכף, ותוך מעת לעת בישל עוד פעם מים, ותחב לתוכה כף בשרית, וגם לא היה שם ששים נגד הכף, אסור להשתמש בקדירה בין לבשר בין בחלב^{כז}. אבל מאכלי

שניה לקדירה חולבת, הקדירה מותרת. אך לכתחילה אסור לעשות כן כמו כל נותן טעם לפגם שאסור לכתחילה.

כז. שו"ע סעיף ה', ועי' בש"ך ס"ק ט"ו שהביא שהמחבר והרמ"א פסקו שאין להשתמש בקדירה זו בין לבשר בין לחלב. ומקשה הש"ך הרי יש כאן נ"ט בר נ"ט, דהיינו החלב בכף זה נ"ט אחד, ומהכף למים זהו נ"ט שני, ומהמים לדופני הקדירה זהו נ"ט שלישי, שכולם עדיין היתר, ואם כן כשתחב בה אחר כך כף של בשר, למה יאסר הרי זה נ"ט בר נ"ט. הרי בסימן צ"ה פסק המחבר שני"ט בר נ"ט מותר בבישול. ועוד יש להקשות שאפילו לרמ"א שאוסר לכתחילה נ"ט בר נ"ט בצלייה ובבישול, מ"מ כאן יש ב' טעמים להתיר. א) שכאן יש ג' נ"ט להתיר כמבואר לעיל ב) שזה שאסר הרמ"א בב' נ"ט בר נ"ט הוא דוקא אם הנ"ט השני נבלע באוכל, ואינו נחלש הטעם כ"כ, כגון דגים שנתבשלו בקדירה של בשר, שהפעם הב' היה באוכל. משא"כ כאן שזה הולך לכלי שזה מחליש טעמו. לכן הש"ך פוסק שמעיקר הדין

הכלי שיזכור שהוא אסור, מותר להניח בו דברים המותרים באופן קבוע.

כד. שו"ע סעיף ד', ועי' בדרכי תשובה ס"ק נ"ה שהביא אחרונים שכתבו לגבי מי שלקח כף חלבית שאינה בת יומה ישר מחמאה צוננת ואח"כ תחבוהו לקדירה של בשר ולא היה מקונח, ופסקו שם דיש להתיר מאחר שמן הסתם לא היה מדובק להכף כל כך הרבה חמאה ממילא המיעוט שנבדק עליו התבטל בששים בתוך התבשיל.

כה. בש"ך ס"ק י"ג כתב מפני שהכף בלוע מבשר וחלב, אבל לשאר דברים מותר לכתחילה. וכל זה מדינא אבל לפי המנהג כתב הפמ"ג להחמיר לאסור הכף אפילו לשאר דברים. כדמוכח ברמ"א בסעיף ה'.

כו. עי' בט"ז וש"ך שם שמסבירים דהא דמותר בדיעבד, מיירי רק אם תחב פעם ראשונה בבשר ופעם שניה שוב בבשר. אבל אם תחב פעם שניה בחלב תוך מעת לעת מהתחיבה לבשר, ודאי אסור אפילו בדיעבד. אבל אם לאחר מעת לעת מהתחיבה לבשר תחב פעם

פרווה מותר לבשל בקדירה זוכה, והמים אסורים^{כט}. ופשוט שאם היה ששים נגד אחת מהכפות, לא נאסר כלום.

בדיעבד אם בישל בה בשר או חלב

יד. אם בישל בקדירה הנ"ל בשר או חלב, יש להתיר בדיעבד, כיון דהקדירה נאסרה רק מנ"ט בר נ"טל.

בישל דבר פרווה בקדירה בשרית ותחב בה כף חלבית

טז. קדירה בשרית בת יומה שבישל בה ירקות או שאר דבר פרווה, ותחב בה כף חלבית אם שניהם בני יומן, להמחבר הכל מותר דהוי נ"ט בר נ"ט, אבל להרמ"א הכל אסור.

אם אחד מהם אינו בן יומו

טז. אם הקדירה או הכף אינן בני יומן, הכל מותר, כגון שתחב כף חלבית שאינה בת יומה בקדירה בשרית בת יומה שמבשלים בה פרווה, הכף והקדירה מותרים, מפני שהקדירה מקבלת טעם פגום מהכף מאחר שאינה

שטעם השני הוא קלוש לכן אסור המים, אבל אם שניהם אינם בני יומם שאז שני הטעמים קלושים וגם יש כמה נ"ט בר נ"ט דהיתרא ולא פגעו זה בזה כלל כיון ששניהם אינם בני יומם, בזה ליכא שום איסור כלל ומותר אף לכתחילה לשתות המים עכ"ל. אמנם עי' בחמודי דניאל הל' בב"ח סוף אות כ"ה שכתב בפשיטות דגם בשניהם אינם בני יומם יש לאסור המים לכתחילה.

ל. רמ"א שם. ומאחר דהוה רק נ"ט בר נ"ט לכן מתירים בדיעבד אפילו לדעת הרמ"א. והשי"ך מתיר כאן אפילו לכתחילה כמבואר בס"ק ט"ו. ובגר"א ס"ק ט"ז נוטה לפסוק כהשי"ך, ולהשתמש בה כתחבת הכף האחרון. אבל כיון שהרמ"א מחמיר, מתירים רק בדיעבד.

מותר להשתמש בקדירה זו בין בבשר בין לחלב. אבל מ"מ צריך ליחד אותה לסוג האוכל של תחיבה אחרונה. ועי' בדרכ"ת ס"ק ס"ב שהביא שהחוות דעת והבית מאיר והגר"א פסקו כהשי"ך. אבל מ"מ כיון שהמחבר והרמ"א והט"ז בדף אחרון ולבוש ופמ"ג ועוד אחרונים מחמירים, לכן כדאי להחמיר. אבל במקום צורך גדול הסומך על השי"ך לא הפסיד.

כת. כיון דהקדירה בעצם לא נאסרת, לכן מתירין בשאר דברים.

כט. עי' בדרכ"ת ס"ק ס"ט שהביא מהשו"ת מהרש"ק על הפמ"ג שכתב וז"ל "נלפע"ד דוקא אם היה אחד מהם עכ"פ בן יומו דבהכי מיירי כל הפוסקים בזה אסורים המים דעכ"פ כיון שטעם אחד מהם חשוב יש כאן רק

בת יומה. והכף שמקבלת טעם לשבח מהקדירה גם כן מותרת, דהטעם שמקבלת הוא נ"ט בר נ"ט דהיתרא^{לא}. אמנם הרמ"א כתב שנהגו לכתחילה להחמיר לאכול התבשיל במין הכלי שהוא בן יומ^{לב}, דהיינו שהכלים שמשתמש בהם לאכול התבשיל יהיו מאותו המין של הכלי שהוא בן יומ^{לג}, וכן נוהגים לאסור את הכלי שאינה בת יומה, אבל מעיקר הדין שרי^{לד}.

וטעמו נראה משום דבשעת העירו יבלע המאכל מהקדירה ומאותו כלי בפעם אחת ואף שהקדירה נותן טעם לפגם מ"מ אסור לכתחילה.

לד. רמ"א שם. ועי' בחוות דעת ביאורים ס"ק י' וחידושים ס"ק י"ז שכתב דאותו כלי שאינו בן יומו אסור אפילו אם הוי ששים כנגדו, ומ"מ כיון דראינו ברמ"א דמדינא הכל שרי לכן אם תחב הכף לתוך קדירה אחרת אינו נאסר כן דעת החכמת אדם, וה"ה המאכל שיש להחמיר לאכול עם מין בן יומו אם אכל עם מין שאינו בן יומו מותר. וביד יהודה כתב שאם יש איזה צד להקל אין צריך להחמיר כלל כיון דעיקר הדין אינו חומרא בעלמא. ולדינא לענין הכף עי' בדרכי תשובה ס"ק ע"ב שהביא שיטת החוות דעת והחכמת אדם להחמיר, אבל מאידך גיסא הביא דעת הט"ז בדף אחרון דסבר שמה שכתב הרמ"א "נוהגין לאסור הכף שאינו בן יומו" קאי כשאין ששים כנגדו, ועי' בספר דברי יוסף סימן תרל"ב שכתב דכן משמע דעת הפמ"ג דביש ששים בקדירה כנגד הכף שרי הכף אפילו להמנהג, והביא ראיות שכן העיקר, וכיון דשנוי במח' גדולה בכל מקרה יש לשאול מורה הוראה כיצד נוהגין.

לא. פירוש שהבשר נתן טעם לקדירה והקדירה למים והמים לכף ועדיין הוא היתר כיון שהכף אינו בן יומו ואפילו הרמ"א מודה שמותר כיון דהוי ג' נ"ט.

לב. רמ"א שם. ובש"ך ס"ק י"ח וט"ז ס"ק ח' כתבו שלדעת הרמ"א מעיקר הדין אסור לאכול המאכל עם בשר או חלב כיון שיכול לאכלו בלא זה הוה כלכתחילה. כתב בחכמת אדם כלל מ"ח דין י"א שאין לאכול המאכל פרווה עם בשר או חלב, אבל בעת הצורך דהיינו שאדם עצוב כשאי אפשר לאכול המאכל עם חלב או בשר וכדומה יש להקל לאכול את המאכל עם המין שהוא בן יומו.

לג. שם. ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק י"ז שכתב בדעת הש"ך שאם יש ששים במאכל כנגד הכף, אין צריך לאכול התבשיל במין הכלי שהוא כמין הכף, מפני שהיה בתבשיל ששים כנגדו. אלא יאכלנו במין הקדירה שאינו בן יומו, כי נותן טעם לפגם אסור לכתחילה.

ועי' ברע"א שהביא מהתפארת למשה שבמקרה שהקדירה אינו בת יומו והכף הוי בן יומו, אין לערות המאכל לתוך אותו מין כלי כשהקדירה עדיין חמה,

אם שניהם אינם בני יומן

יז. באופן שהקדירה והכף, אינם בני יומן, הכל מותר ויכולה לאכול המאכל באיזה מין שירצה. ויש מחמירין לכתחילה לאכול אותו לבדו, ולא עם בשר או חלב.

בישל דבר חריף בקדירה בשרית ותחב בו כף חלבית

יח. תבשיל חריף שבישלו בקדירה בשרית אפילו אינה בת יומה, ותחב בו כף חלבית אפילו אינה בת יומה, הכל אסור, הכף התבשיל והקדירה. אבל אם יש ששים נגד הכף, הקדירה והתבשיל מותרים^{לח}, והכף אסורה^{לט}.

בישל מים בכלי בשרי שאינו בן יומו ותחב בו כף חלבית

יט. בישל מים בקדירה בשרית שאינה בת יומה, ותחב בה כף חלבית אינה בת יומה, ואין ששים נגד הכף, יש אומרים שהמים אסורים כיון שלא שייך דיעבד במים^מ.

כלי חלבי צונן שהשתמש בו בבשר צונן

כ. כף חלבית צוננת, שתחבה לקדירה שיש בה בשר צונן, או חם פחות

ונעשה כבן יומו ויתבאר לקמן בעז"ה בסימן צ"ו.

לח. מפני שיש ששים הטעם היוצא מהכף מתבטל.

לט. הכף אסור מפני שיש בו בליעות בשר וחלב, כמו שבארנו בסעיף ג'.

מ. ש"ך ס"ק י"ט ובט"ז בשם הרמ"א סימן צ"ה סעיף ג' כיון שאינם מאכל אסורים, ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק י"ט. ובבדי השלחן ס"ק ס"ג כתב דבכה"ג אפילו אם שניהם בני יומם יש להחמיר לאסור המים.

לה. דרכי תשובה ס"ק ע"א שמביא מספר מנחת פתים שמבאר שכיון שהם אינם בני יומן, התבשיל נשאר פרווה, ולכן מותר לאכול אותו עם איזה מאכל שירצה, וכן משמע מהפמ"ג משב"ז ס"ק ז'.

לו. עי' בדרכ"ת שם שמביא מהחמודי דניאל שמחמיר אפילו אם שניהם אינם בני יומם כל עוד דלא הוי ששים כנגד הכף. ועי' בבדי השלחן ס"ק ס"ב שכתב להחמיר כהחמודי דניאל.

לז. מפני שדבר חריף משביח הבליעה

מיד סולדת בו, צריך לשטוף הכף היטב. וכן להיפך, אם תחב כף בשרית לחלב קרמא.

סעיף ו'

ירקות שבאֵזעים מבשר ובשֵׁלם בקדירה חולבת

כא. בצל שבלוע מבשר, כגון שנתבשל עם בשרמב, או שנחתך בסכין של בשרמג (עי' סימן צ"ו), ובשֵׁלם בקדירה חלבית, אם ידוע כמה בשר בלוע בבצל, צריך ששים רק כנגד הבשרמג. ואם אינו ידוע צריך ששים

מא. ואינו צריך הגעלה דכיון שהוא קר אינו מבליע כלום. וצריך להזהר שלא לשוטפו עם מים חמים, כי על ידי זה יבלע הלכלוך בתוך הכף.

מב. שו"ע סעיף ו'.

מג. ט"ז ס"ק י', מפני שיש חריפות בבצל, ע"י הדוחקא דסכינא נעשה הבצל בשרי כמבואר בסימן צ"ו. ואם חתך הבצל לשנים ובישלו בחלב, צריך ששים רק כנגד כדי נטילה (שהוא כעובי אצבע) מהבצל היכן שנחתך כיון שאין הבליעה מהסכין מתפשט יותר מזה כמו שיתבאר לקמן. ועוד אם הסכין יותר קטן משיעור הנטילה סגי בששים כנגד הסכין, ועי' בכל זה לקמן בסימן צ"ו יתר שיטות בזה. ובביאור דברי הט"ז עי' ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק כ"ח.

מד. מפני שאין שום צורך לבטל הטעם של הבצל עצמו, רק טעם הבשר שבו. ועי' ברע"א כאן שכתב שכל זה מיירי רק שאין חלב ממש בתוך הקדירה, רק שבשלו מים בקדירה חלבית שיש טעם חלב בדופן הקדירה, בזה סגי בששים רק כנגד הבשר ואז אפילו הבצל מותר, אבל אם היה שם חלב ממש צריך ששים כנגד כל הבצל, ואפילו כשיש

ששים כנגד כל הבצל, הבצל עצמו אסור וטעם הדבר משום שמקצת החלב נבלע בתוך הבצל ונתערב עם הבשר שבתוכו ונעשה כל הבצל נבילה. ולכן צריך ששים כנגד כל הבצל, והבצל לעולם אסור, דאינו חוזר להתרו, וה"ה אם נכבש בתוך החלב הבצל אסור, וכן החמיר החכמת אדם כל מ"ד דין י"ב לענין כבישה בחלב. והנה ראיתי לכתוב כאן כמה יסודות שמובאים בש"ך ס"ק כ"ב. קדירה שבישלו בה בשר ובתוך מעת לעת הוחמו בו מים, ואחר ששהה מעת לעת מבישול הבשר, בישל חלב, מותר. אע"פ שהוא בתוך מעת לעת מחימום המים. כיון שמונים המעת לעת משעת בישול הבשר, ולא משעת חימום המים. והטעם לזה מפני שבשעה שהוחמו המים עדיין כולו היתר. משא"כ בשאר איסורים, כגון קדירה של איסור שהוחמו בה מים בתוך מעת לעת, נחשב קדירה זה כבן יומה מחימום המים כאילו חזר ונתבשל בה איסור, ומונין המעת לעת משעת חימום המים, משום שהמים נעשה נבילה כי טעם האיסור נפלט מהקדירה לתוך המים ונ"נ. ואפילו לדעת המחבר שסובר שלא אומרים חנ"ג בשר איסורים, מונים מעת לעת משעת חימום המים, משום שהקדירה נותנת

נגד כל הבצל, וכשיש ששים הכל מותר אפילו הבצל^{מה}. ויש מחמירים^{מו} שהבצל אסור וראה בהערה.

סעיף ז' **בשר רותח שחתכו בסכין חלבית**

כב. בשר רותח שהיד סולדת בו המונח בכלי ראשון^{מי} (דהיינו הכלי

והמגן אברהם סימן תמ"ז ס"ק ל"ח, ועי' במשנה ברורה סימן תמ"ז ס"ק פ' שהתיר במקום מניעת שמחת יום טוב. ועי' בדרכ"ת ס"ק פ' בשם בהגהות מהרש"ק על הפמ"ג שפ"ד ס"ק כ"ג שכתב שכל מורי הוראה נוהגין להתיר הבצל. ועי' בשו"ע הרב סימן תמ"ז סעיף ס' מה שכתב בזה.

ויש לציין דבר חשוב ומצוי שלפי היסוד הנ"ל שלא אומרים חנ"ג בהיתר וצריך לשער דוקא כנגד הבליעה, קורה לפעמים שנשפך קפה על בשר, שלפי זה צריך לשער הרבה פחות מהקפה עצמו מכיון שיש הרבה מים שם, והבליעה של חלב הוא פחות ולפעמים יוצא נפקא מינה גדולה והחתיכה תהיה מותרת.

מו. גליון מהרש"א בשם הכרתי ופלתי ס"ק ח' שפסק שהבצלים אסורים לעולם, מאחר שיש בהם טעם בשר ונבלע בהם חלב, נעשים נבילה דאפשר לסוחטו בהיתר אסור, וכן דעת הערוך השלחן סעיף כ"ז, ומגילת ספר אות י"ח.

מוז. שו"ע ורמ"א סעיף ז'. ועי' בבדי השלחן ס"ק צ"ב שכתב דיש להסתפק אם צלה בשר על האש, והוסר אחר כך מן האש, והושם בכלי שני, האם יש לו דין כלי שני, או שמא יש לו דין ככלי ראשון כיון שנצלה על האש ממש ולכן יש לו כח להחזיק חומו יותר, וצ"ע.

טעם איסור במים ועכשיו המים מבליעים איסור לקדירה ואין שייך ההיתר של נ"ט בר נ"ט באיסור, כי כל זמן שיש איסור אוסר לעולם. וכן אם הוחמו מים בקדירה שנתבשל בה בשר בחלב בתוך מעת לעת, מונים המעת לעת משעת חימום המים. כיון שהמים נעשים נבילה וחוזרים ונבלעים בקדירה. והש"ך מקשה על הבית יוסף שכתב טעם זה, שהרי דעת הבית יוסף שאין חנ"ג בשאר איסורים אלא רק בבשר בחלב, כיון שכל אחד היתר בפני עצמו ועכשיו ע"י חיבורן נאסרו משא"כ בשאר איסורים. והרי כאן המים נאסרים מהקדירה שכבר נאסרה ודומה לשאר איסורים. ומתוך הש"ך שצ"ל שהמחבר סובר שכל הבא מבשר בחלב כבשר בחלב דנינן ליה.

מה. בש"ך ס"ק כ"ג מביא בשם המהר"ם מלובלין שמתיר הכל אם יש ששים, ואינו צריך להפריש הבצל, דאפשר לסוחטו בהיתר מותר. וכן פסק הט"ז לקמן סימן צ"ו ס"ק ה'. ועי' בחוות דעת חידושים ס"ק כ' דג"כ פסק להתיר הבצלים עצמם, והוסיף דאם נחתך הבצלים עם סכין של איסור בעינן ששים נגד כל מה שנאסר ואף שיש ששים הבצלים אסורין דאפשר לסוחטו דאיסורא אסור. וכן היקל החכמת אדם כלל מ"ד דין י"ב והיד יהודה פירוש הקצר ס"ק ל"ז

שבישל בו את הבשר), וחתכו בסכין^{מח} חלבית בת יומה (דהיינו שלא עבר מעת לעת מזמן שחתך בה חלבי חם^ט), צריך שיהיה בבשר ששים נגד מקום הסכין שחתך הבשר. וי"א^א שצריך ששים נגד כל הסכין חוץ מהידית. ואם יש ששים, הבשר מותר, רק שצריך ליטול כדי נטילה מהבשר^ב. והסכין צריכה הגעלה^ג.

מח. וה"ה אם תחב בו מזלג חלבי לתוך בשר רותח כמבואר בשו"ת ריב"ם שנייטוך סימן ל"א שהבאנו לקמן לענין דבר חריף שדינו כדוחקא דסכינא ולכן כל הדינים הנוגעים לסכין כאן קאי נמי לענין מזלג.

מט. אבל אם חתך חמאה או גבינה קרה אינו נעשה חלבי, כי לא נבלע חלב בתוכו, ואם חתך בו בשר צריך ששים רק כנגד השמנונית שעל הסכין. ולכן לענין מעשה תמיד מבררים המורי הוראה שליט"א אם באמת הסכין נעשה חלבי או בשרי כי מצוי מאוד שלא חותכים אלא דבר גוש חם בכלי שני וכדומה ולא מאכלים בכלי ראשון.

נ. שו"ע ורמ"א שם, ואם אין ששים כנגד מקום הסכין שחתך, הבשר אסור מפני שנפלט מהסכין טעם חלב ומתפשט בכל החתיכה, וכתבו האחרונים דהגם דחם בחם בלא רוטב אינו אסור יותר מכדי נטילה מ"מ כאן על ידי דוחקא דסכינא מתפשט כולו. ועי' במנחת כהן חלק א' פרק י"ג שכתב שאם חתך מאכל פרווה בסכין חלבי אסור לאכול המאכל עם בשר, כיון שנתפשט בו חלב על ידי רתיחת המאכל ודוחקא דסכינא. ובסמוך הבאנו אחרונים שסוברים דאף אם איכא ששים צריך ליטול כדי נטילה מדינא.

נא. דעת המהרש"ל הובא בט"ז ס"ק י"ב ובש"ך ס"ק כ"ח. ועי' בש"ך שם מה שכתב שבדרך כלל צריך לשער כנגד כל הסכין חוץ מהקתא, כיון שהדרך לחתוך בכל הסכין. אבל אם אומר ברי לי עד היכן השתמש בסכין נאמן. ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק מ"א שפוסק שדוקא אם יש סימן על הסכין יש לו נאמנות לומר עד היכן חתך, אבל בלא הכי יש לשער כנגד כל הסכין

נב. הב"ח כתב שאם יש ששים כל החתיכה מותרת, ואפילו קליפה במקום החיתוך אינו צריך. אבל הט"ז ס"ק י"ג כתב שצריך קליפה כיון שטעם החלב נבלע שם יותר מבשאר החתיכה. ובפמ"ג כתב שדעת הט"ז שצריך כדי נטילה. וכן כתב ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק מ', ועי' בפרי חדש ס"ק כ"ה. ועי' בחוות דעת חידושים ס"ק כ"ג שכתב דמן הסתם צריך ששים כנגד כל הלהב, ואע"ג דבנפל איסור על חתיכה שחוץ לרוטב אין צריך רק כדי נטילה, שאני הכא משום דאיכא דוחקא דסכינא ורתיחות מתפשטת בכולו ולכן אף דאיכא ששים בעינן כדי נטילה דשם האיסור נסרך יותר, וכך החמיר הבדי השלחן.

נג. כיון שהיא בלוע מבשר וחלב, ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק מ"ג

סכין שאינה בת יומה

בג. חתך בשר רותח בסכין חלבית שאינה בת יומה, או שאינו יודע אם היא בת יומה^ה, הבשר מותרו, רק צריך להוריד ממנו שיעור קליפה^ה. וי"א שצריך ששים בבשר נגד השמנונית שעל הסכין^ה. והסכין צריכה הגעלה.

חתך בשר שנמצא בכלי שני בסכין חלבית

בד. חתך בשר שנמצא בכלי שני^ה בסכין חלבית, צריך להוריד כדי קליפה

וכן בביאור הגר"א ס"ק כ"ד כתב טעם זה במה שיש ליטול רק כדי קליפה ואין צריך נטילה משום דהשמנונית הנדבק על הסכין הוא מעט ואין לו לבלוע כדי נטילה רק כדי קליפה לבד. ועי' בחכמת אדם כלל מ"ז דין ב' שפסק גם כן דהדבר מועט שטוח על פני הסכין אינו אלא דבר מועט דאינו נבלע יותר מכדי קליפה, ועי' ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק ל"ה.

נז. רמ"א שם. ועי' בש"ך ס"ק ל' שכתב שדעת הרמ"א הוא שאף בדבר גוש אם הוא בכלי שני שיד סולדת בו דינו ככלי שני, וכן הוא דעת המחבר. אבל האו"ה והמהרש"ל כתבו שדבר גוש כל זמן שהיד סולדת בו יש לו דין כלי ראשון, אפילו אם הוא בכלי שני, וכן החמיר המגן אברהם באו"ח סימן שי"ח ס"ק מ"ה.

ולכן בנידון דידן אם הבשר חם בחום שהיד סולדת בו, נאסר הכל כמו כלי ראשון, אפילו שהבשר נמצא בכלי שני. ובט"ז ס"ק י"ד סובר להלכה שדבר גוש שחם יד סולדת בו ומונח בכלי שני דינו ככלי שני. אבל בניד"ד שיש גם דוחקא דסכין יש להחמיר שדינו ככלי ראשון כל זמן שהיד סולדת בו, והפמ"ג שם מבאר

שכתב על דברי הרמ"א דכל הנ"ל מיירי דוקא בבשר רותח בכלי ראשון, אבל אם חתך בשר הבלוע מאיסור שאינו שמן אמרינן דאין בלוע יוצא בלא רוטב הגם שיש כאן גם דוחקא דסכינא, מכ"ש דחריף עם דוחקא אינו מועיל להפליט בלא רוטב, ועי' בדרכי תשובה ס"ק צ"ה שהביא היד יהודה וכתב דעולה מדבריו שאם חתך מאכל שבלוע מבשר לא נאסר הסכין רק כשיש בו בלוע שמן שמפעפע, אבל אם הוא בלוע מאיסור שאינו שמן מותר מטעם הנ"ל.

נד. שו"ע שם. כיון דסתם כלים אינם בני יומם.

נה. רמ"א שם. והש"ך כתב שכיון שיש שמנונית על הסכין, צריך להוריד כדי קליפה. והסכין צריך הגעלה מפני שבלע מבשר חם.

נו. דעת הט"ז ס"ק י"ג דבעינן ששים וכדי קליפה, ובפמ"ג שם כתב שלפי הט"ז צריך ששים כנגד השמנונית וצריך גם להוריד מהבשר כדי נטילה, וכך נקט החוות דעת, ועי' בדרכי תשובה ס"ק צ"ד שהביא מכמה אחרונים שהשיגו על הפמ"ג ונקטו דבעינן ששים וכדי קליפה,

דאז אסור אפילו בהפסד מרובה משום דבאין הפסד מרובה ס"ל להט"ז לקמן בסימן ק"ה ס"ק ד' ס"ל כהמהרש"ל דכלי שני אוסר. ועי' בש"ך סימן ק"ה ס"ק ח' שהביא המהרש"ל דדבר גוש כגון בשר דגים או אפילו אורז או דוחן אם הם יד סודלת בו לעולם דינו ככלי ראשון, ולמעשה הסיק הש"ך בצ"ע לדינא. ועי' בחזון איש יור"ד סימן ט' ס"ק ה' ד"ה והנה דביאר דעת המהרש"ל דהא דדבר גוש מבשל בכלי שני משום דהוי כמו קדירה שהעבירה מעל האש והעמידה תוך קדירה ריקנית צוננת דלא נעשה בזה כלי שני.

ולמעשה מה שיוצא מהמהרש"ל הוא דאפילו חתיכת אורז נחשב כדבר גוש ודינו ככלי ראשון, ונראה דה"ה קטניות אטריות וכדומה, אבל מצאתי בספר חוט שני הל' שבת חלק ב' עמוד קפ"ג שכתב דכל זה היינו דוקא שיש הרבה יחידות של אורז מדובקות דאז חשיבי כגוש דהם מחזיקים את החום, אבל אורז יחידי או כמה יחידים לא חשיבי כגוש שהרי אין בכוחם להחזיק את החום ודינו ככלי שני, עכ"ד. ויש לעיין בדבריו כיון דכתוב במהרש"ל אורז ומשמע אפילו חתיכה אחת ולא חילק בזה גם בתוך הש"ך לא חילק בזה, ולכן צ"ע למעשה. ושוב השיב לי בתשובה בעל האבני ישפה זצ"ל דאין לחלק בין חתיכת אורז אחד לגוש אורז. ויש לעי' אם דבר גוש הוא ככלי ראשון ממש שיש לו כח לבשל כמו כלי ראשון, או שיש לו כח רק להפליט ולהבליע. ויש בזה ב' נ"מ א) לענין שבת שהאיסור הוא בישול, לכן דבר גוש חם

המונח בכלי שני והושמו עליו דבר שאינו מבושל, יש לעיין אם יש איסור של בישול או לא ב) לגבי בשר בחלב, שראינו לעיל בסימן פ"ז שבשר וחלב שבישלו ביחד אסור בהנאה, אבל בשר וחלב שנאסרו שלא על ידי בישול אסורים באכילה ומותרים בהנאה, לכן אם בשר חם מונח בכלי שני ונפל עליו חלב יש לדון האם יש לו כח בישול שאסור בהנאה, או שיש לו רק כח להפליט ולהבליע, ואז יהא מותר בהנאה.

והנה נחלקו בזה האחרונים, המנחת יעקב כלל ס"א אות מ"ה והחוות דעת סימן צ"ב ביאורים ס"ק כ"ז, ובסימן צ"ד חידושים ס"ק כ"ו סוברים, דדבר גוש בכלי שני יש לו כח רק להפליט ולהבליע, אבל לא לבשל. אמנם במגן אברהם סימן שי"ח ס"ק מ"ה פסק שיש לו כח לבשל, ובמשנה ברורה סימן שי"ח ס"ק מ"ה וס"ה סובר שלכתחילה יש לחוש לדיעות שסוברים שדבר גוש מבשל גם בכלי שני, אבל בדיעבד יש להקל שרק מפליט ומבליע, ועי' באריכות בכל הנ"ל בשו"ת נתיבות אדם חלק ב' סימן ט'.

עוד מח' בין האחרונים מצאנו לגבי דבר גוש בכלי שני מעורב עם רוטב האם יש לו גם דין ככלי שני או לא. עי' בפ"ת ס"ק ז' שהביא בשם התורת האשם שכתב שאם עירה דבר גוש לכלי שני עם רוטב כיון שהכלי מצנן את הרוטב, הבשר מתקרר על ידי זה. לכן גם לפי דעות המחמירים שסוברים שיש לו דין ככלי ראשון, בכה"ג יש לו דין ככלי שני, והובא נמי בסולת למנחה ס"ק כ"ג. וכן כתב היד אברהם להקל, וכן דעת הפמ"ג או"ח

סימן רנ"ג א"א ס"ק ל"ב, ובספר ארחות שבת פרק א' הערה קמ"ד כתב דמסתבר שיש להקל כן לדינא משום שבלאו הכי רוב פוסקים חולקים על החומרא של המגן אברהם ולכן אם מונח דבר גוש בתוך מרק אין לחוש, אמנם לקמן בסימן ק"ז הפמ"ג משב"ז ס"ק ב' משמע דלא סבירא ליה לחלק בכך משום דמיירי שם אפילו הביצים עירו לתוך כלי אחר הוי כדבר גוש, וכן הוא בחוות דעת סימן צ"א ביאורים ס"ק י"ג שכתב דנפל עלי חם לתוך חלב צונן מקרי דבר גוש. ולכן לענין דינא כתב ביד אברהם בפשטות דדבר גוש המונח ברוטב דינו ככלי שני, וכן במשמרת שלום משב"ז ס"ק י"ד דכיון דדעת הרבה מהאחרונים להקל לגמרי בהפסד מרובה בדבר גוש, עכ"פ בכה"ג שיש רוטב יש להקל בהפסד מרובה, ועי' בכל זה בדרכי תשובה ס"ק צ"ח. ויש להדגיש דכל זה מיירי בשיעור חום של יד סולדת בו, אבל בחום של יד נכוית בו אפילו הכלי שני נחשב ככלי ראשון אפילו עם מעורב ברוטב.

ולגבי דבר גוש המונח בכלי שלישי, יש לעיין לדעות המחמירים בדבר גוש בכלי שני שכל זמן שהיד סולדת בו יש לו דין ככלי ראשון. מה הדין אם הדבר גוש מונח בכלי שלישי, האם יהיה גם דינו ככלי ראשון או ככלי שני. עי' בפ"ת שם שמביא בשם החתם סופר שאנו מחמירים בכלי שלישי כל זמן שהיד סולדת בו דינו כמו כלי ראשון. עי' בש"ך סימן ק"ה ס"ק ח' שהביא מהאו"ה שיש להחמיר בדבר גוש שכל זמן שהיד סולדת בו הוא מבשל לעולם. ומזה נראה

שהחמיר על גוש אפילו בכלי שלישי, וכן ביאר היד יהודה סימן ק"ה פירוש הארוך ס"ק י"ד בדעת הש"ך דכלי שני מצנן את הגוש באותו צד שבו היה מונח על הכלי, וכשלוקח הגוש משם יש לומר דכיון דעדיין כולו חם בחום כלי ראשון תו חזר גם המקום ההוא לחום כלי ראשון וחוזר ואוסר אפילו כשנתנו בכלי שני אחר באותו צד שהיה מונח כבר בכלי שני הקודם ולפי זה אין נפקא מינה אם מונח בכלי שני או שלישי גבי דבר גוש עכ"ד. ועי' במשנה ברורה סימן תמ"ז ס"ק כ"ד שמביא את דברי הפמ"ג שכתב דאפשר דאף בכלי שלישי יש חשש בדבר גוש ומקורו מהפמ"ג והמעיין שם בפמ"ג נראה מדבריו דהוי רק חומרא של חמץ בפסח במשהו, אבל שאר דברים נראה דאין להחמיר, ועוד אולי נראה מהמשנה ברורה סימן שי"ח ס"ק ס"ה וקי"ח שכתב דיש להחמיר בדבר גוש בכלי שני, אפשר דאינו בא לאפוקי כלי שלישי, אבל מו"ר הגרי"י לרנר שליט"א דחה זה ולמד כפשוטו שיש להחמיר דוקא בכלי שני ולכן אין לנו הכרע של המשנה ברורה דסובר דכלי שלישי דבר גוש מבשל. ועי' בספר מאור השבת חלק א' סימן ו' ס"ק ז' שמביא חזון איש סימן נ"ב לגבי קלי הבישול בשבת, שאין חילוק בין כלי שני לשלישי וצריכים להחמיר בשניהם כל זמן שהיד סולדת בו. אמנם בספר שש"כ סימן א' הערה קס"ו בשם ר' משה פיינשטיין זצ"ל שהקיל בכלי שלישי אפילו אם היד נכוית בו. ועי' בכרתי ופלתי בסימן ק"ז ס"ק ב' שסובר שכל זמן שלא הניחו בכלי שני, יש לו דין ככלי

מהבשרי^ה, והשאר מותר. ואפילו אם אין הסכין בת יומה, צריך לקלוף

ראשון לכו"ע, אבל עי' בביאור הגר"א סימן ק"ה ס"ק י"ז שלומד אחרת.

ושוב מצאתי בספר חוט שני שם שכתב דדבר גוש דינו ככלי ראשון ואין חילוק אם הוא נמצא בכלי שני או שהעבירוהו לכלי שלישי או רביעי ועוד, דכל זמן שהוא יד סולדת בו דינו ככלי ראשון.

ולענין דיני נתינת תבלינים על דבר גוש בשבת, כמעט כל שבת שאוכלים חמין (טשולני"ט) מתעוררת השאלה של נתינת מלח או פלפל על הבשר או שאר דבר גוש שבתוך הצלחת של החמין, וראיתי בספר שבות יצחק חלק ט' עמוד קנ"ב שהביא דאם ימתין עד שהדבר גוש בכלי שלישי במדה שיהא נוח לאוכלו רצופה, אפשר להקל וליתן עליו מלח או שאר תבלינים בצירוף הדעות שאומרים דבחום זה בכלי שלישי כבר אין היד סולדת בו, ובצירוף דעת הרמ"א והגר"א שאינם מחלקים בין גוש ללח בכלי שני, והביא שם ששמע מהגרי"ש אלישיב שליט"א דאפשר להקל בחום הנ"ל בכלי שלישי בדברים שהם בגדר חשש וחומרא שמא הם מקלי הבישול שיוצאים מהכלל דכלי שני אינו מבשל, אבל לא בדבר שיש בו חשש מדינא, ולמעשה אם המלח הוי מבושל מקודם אין שאלה משום דאין בישול אחר בישול, אבל כאן בארץ ישראל בדקו שהמלח אינו מבושל מקודם לכן יש לנהוג כנ"ל, אכן עי' בשו"ת אגרות משה חלק ד' או"ח סימן ע"ד אות ה' שנשאל לענין מלח שלא נתבשל האם מותר להניחו על דבר גוש חם בכלי שני,

דהא מדינא אפילו בכלי ראשון שרי כמו שכתב ברמ"א סימן שי"ח סעיף ט' ומ"ב שם והשיב דמלח פשיטא שמותר ליתן על בשר חם בכלי שני כדעת השואל דהא לדינא אפילו בכלי ראשון אינו מתבשל ורק שהוא טוב להחמיר לכן בדבר גוש שהרבה חולקין אין להחמיר, אבל על בשר בכלי ראשון טוב להחמיר, עכת"ד.

נח. זו דעת הרמ"א שאם הבשר מונח בכלי שני צריך קליפה, אבל ברע"א כאן מביא בשם התורת חטאת שכתב הטעם שצריך קליפה מפני שיש שמנונית חלב על הסכין, ונדבק בבשר, ולכן אם יודעים בוודאות שהסכין נקי מממשות בעין, אינו צריך אפילו קליפה. וכן דעת הערוך השלחן סעיף ל"א. וכל זה נוגע רק לבשר, אבל הסכין תמיד צריך נעיצה כמו שזכרנו לעיל. אמנם כיון דאנו מחמירין בדבר גוש המונח בכלי שני, כתב הט"ז ס"ק י"ד ופמ"ג ועוד פוסקים דבכה"ג יש להחמיר אפילו בהפסד מרובה לאסור כולו אא"כ יש ששים, ובהפסד מרובה אפילו אם אין ששים אינו אסור בהנאה כשאר בישול בשר בחלב משום דאינו דרך בישול ואינו אלא איסור דרבנן.

ולענין אם חתך הבשר בסכין חלבי והבשר הוא בכלי שני אבל אינו יד סולדת בו, עי' ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק ל"ט שהביא מהתורת חטאת סוף כלל כ"ג להחמיר וליטול כדי קליפה, וכן דעת כמה אחרונים, ואף שיש מקילים בזה, מ"מ דבריו כתב היד יהודה דברותה קצת יש להחמיר ליטול כדי קליפה.

הבשר מעט משום השמנונית שקרוש על פני הסכין. והסכין צריכה נעיצה בקרקע^ט. (ובזמנינו סגי אם משתמשים "בצמר פלדה" היטב וחומר ניקוי^ט).

מזלג חלבי שתחבו לבשר חם

כה. אם תחב מזלג חלבי לתוך בשר חם, יש אומרים שדינו כמו סכין, שדוחק שיני המזלג הוא כמו חיתוך הסכין^{טא}.

סכין בשרי שתחכו בו גבינה רכה

כו. גבינה רכה שתתכה בסכין בשרית והכל צונן, אין הסכין טעון נעיצה כדי לחזור לשימושו לחיתוך בשר, אלא מדיח במים ומקנח את הסכין היטב^{טב}.

דהפמ"ג בסימן י' ס"ק כ"ב מביא דעות שנעיצה מעברת כדי קליפה מהסכין, ויש דעות שאין מעברת רק הטוח על פני הסכין, וכשאינן איסור בלוע בסכין אז מים צוננים עם חומר ניקוי מסיר הטוח שעל הסכין.

ס. כן שמעתי ממור"ר הגרי"י לרנר שליט"א שרוב גדולי הוראה סומכים על זה היום כגון המנחת יצחק ועוד, אמנם דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א שהובא בספר דבר חריף פרק ח' ס"ק נ"ג הוא שאם מנקה עם "סטייל וול" במקום נעיצה לא מספיק, ועי' מה שכתבנו בסוף סימן פ"ט.

סא. עי' בדרכי תשובה ס"ק ק"א בשם שו"ת הריב"ם שנייטוך יור"ד סימן ל"א, וכן דעת הגר"פ שיינברג שליט"א הובא בשו"ת דברי חכמים יור"ד סימן א'. ועי' לקמן בסימן צ"ו לענין מזלג בדבר חריף.

סב. כך כתוב בספר דבר חריף פרק ח' סעיף ו', דכן משמע מהש"ך ס"ק

נט. עי' בש"ך ס"ק ל"א דהא שהסכין צריך נעיצה מיירי אפילו שחתך בשר רך, כי מאחר שהוא חם הסכין צריך נעיצה. וכתב הש"ך שאם חתך בשר צונן קשה, בסכין חולבת נמי צריכים לנעוץ הסכין. ועי' בפרי חדש ס"ק כ"ח שחולק על הש"ך וסובר שאם חתך דבר קשה שהוא צונן אינו צריך נעיצה, כי דוחקא דסכינא בלי חום הוא כלום. אבל ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק מ"ו כתב להחמיר כמו הש"ך, ומוסיף בס"ק מ"ז שכדאי לקלוף הבשר מעט אפילו שזה צונן. ועי' בדרכ"ת ס"ק ק"ב. ועי' במעדני השלחן ס"ק צ' שכתב דכל מקום דצריך נעיצה ואי אפשר לעשותו כגון שאין לו מקום מתאים לנעוץ וכה"ג וכן קשה לו להגעיל אחרי מעת לעת ידיחנו היטב במים צוננים עם חומר ניקוי שמסיר השמנונית ואח"כ ידיח במים כדי להסיר החומר ניקוי, אבל לא במים חמים שאז יבליע השמנונית לפנים הסכין, ובפאר השלחן ס"ק תכ"ד הביא טעם לזה משום

מרח חמאה או גבינה רכה בסכין בשרית

בז. יש לעיין גבי סכין בשרית שמרח בה חמאה או גבינה רכה על הלחם, האם מריחה יש לה דין של דוחקא דסכינא, ותאסר הגבינה וצריך לנעוץ הסכין או לא, וראה בהערה סג.

ל"א, ועי' בכף החיים סימן פ"ט ס"ק ס"ט. ובספר דבר חריף שם הערה ל"ד הביא שמשמע מראשונים ואחרונים דאם ממתנים מלהדיח הסכין עד שנתייבשה הלחלוחית שנדבקה על הסכין, שיש אומרים שאע"פ שהמאכל היה רך הסכין טעון נעיצה כדי להחזירו לשימוש ההפכי, אמנם יש לעיין בזה מאחר שהבית יוסף בסימן צ"ו הביא דדוקא היכא דתשמישו ברותח אז הוא מדביק שמנונית ביותר.

סג. עי' בספר דבר חריף פרק ח' שם שכתב דחמאה שמרחה על לחם בסכין בשרי, דין הסכין תלוי אם החמאה היתה רכה או קשה. שבאם היתה רכה חוזר הסכין לשימושו לבשרי אחרי קינוח הדחה היטב, ובאם החמאה קשה כגון שנתקשה על ידי הקור טעון הסכין נעיצה כדי שיחזור לשימושו לבשרי, ועי' בבדי השלחן ציונים ס"ק רי"ז. וראיתי בספר שערי תורת הבית להגרי"י טשזנר שליט"א שהביא שאלה הוה והשיב דמכיון שהכל קר אין הסכין בולע מהחמאה ואין צריך להגעילו, אבל היות שנדבק חמאה על הסכין צריך לנקותו היטב ולשפשף כדי להוריד ממנו כל שמנונית חמאה. וצריך לזכור לשטוף הסכין רק עם מים קרים או פושרים כדי שלא יצטרך להגעיל הסכין. ולגבי הלחם אם הסכין היה נקי כסתם סכינים שנקיים היום אז הלחם מותר

באכילה, אבל אם הסכין היה מלוכלך בשאריות בשר מעיקר הדין צריך לגרד החמאה וליטול שכבה העליונה של פרוסת הלחם ושאר הפרוסה מותרת באכילה, אמנם כיון שקשה לגרד הלחם כדאי לזורקו ולא לאוכלו נ"יש לציין אגב לענין השלחת לחם לתוך אשפה עי' בגמ' ברכות דף נ"ב: ובגמ' חולין דף ק"ה: שהביא הענין להזהר בהשלחת לחם מצד בזיון, והמחבר באו"ח סימן ק"פ סעיף ג' פוסק דאין לזרוק לחם בפח אם הלחם יותר משיעור כזית, ולכן במקרה שיש לזרוק לחם כי בודאי יודע שאינו אוכלו דעת הגרי"י פישר וצ"ל ויבלח"ט מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א פסקו דיש לעטוף הלחם בתוך שקית ולסגורו ואז לזורקו בפח כך מובא בשמם בספר וזאת הברכה עמוד 18]. ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק א' סימן רי"ט שנשאל כעין שאלה זו ודן דוקא לגבי הסכין, והשיב דאם החמאה היתה קשה הסכין צריך נעיצה, על פי הש"ך ס"ק ל"א, לכאורה ה"ה דחמאה קשה יש לו דין כגבינה קשה לענין זה, ואע"ג דהפרי חדש חולק על הש"ך דסגי בהדחה, מ"מ אזלינן בתר הסכמת רוב הפוסקים להחמיר, אבל אם החמאה לא היה קשה ודאי שסגי בהדחה. ועי' בספר ויהי בנסוע פרק ל"ו סעיף א' שכתב דאפילו במי שאין לו אלא סכין אחד של בשר ורוצה למרוח גבינה

סעיף ח'

נפלה גבינה חמה על בשר חם
כה. נפלה גבינה חמה על בשר חם, הבשר נאסרה כדי קליפה, והגבינה נאסרת כדי נטילה^{סה}.

נפלה גבינה חמה על קערה של בשר
כט. נפלה גבינה חמה על קערה של בשר, הגבינה נאסרה רק כדי קליפה^{סה}.

בנפלה על התנור וס"ל לרי"ז דמאכל וכלי אין אוסרין זא"ז אלא כדי קליפה דדוקא במאכל שנוח לבלוע ונוח לפלוט אמרינן דשניהם חמים בלא רוטב אוסרין כדי נטילה אבל כלי ואוכל אינן אוסרין רק קליפה והיינו דאמר הרי"ז דאפי' גבינה רכה שהיה אפשר לומר דהוי כלח ממש והיה ראוי לאסור כולה מ"מ אין דרך גבינה להבליע כמו לח ממש, עכ"ל, וכ"כ בבדי השלחן ס"ק ק"ה שהכלי בולע מן האוכל רק בכדי קליפה, אבל לעולם הגבינה לא שונה משאר מאכלים בכח בליעתה שאין לנו מקור מהגמרא לחלק בכך.

ועי' בדגול מרבבה כאן שכתב שכ"ז שהבשר נאסר רק כדי נטילה הוא לפי המחבר, אמנם להרמ"א שפוסק בסימן ק"ה שאין מחלקין בין כחוש לשמן אם כן הגבינה נאסרת כולה. ואם הגבינה היתה שמינה, אפילו להמחבר הגבינה אסורה כולה. ועי' בחוות דעת חידושים ס"ק כ"ח שכתב שלדידן שאין מחלקים בין כחוש לשמן אף הבשר אסור כולו.

סה. שם. ועי' בט"ז ס"ק ט"ז ובש"ך ס"ק ל"ג ופמ"ג משב"ז ס"ק ט"ו שכתבו שמייירי שהכל יבש, אבל אם נפלה חתיכת גבינה שיש בו רטיבות קצת נאסר כדי נטילה בדבר כחוש, וכולו אם הוא

או חמאה בסכין זו אסור אפילו אם מדיחו קודם, ומקורו משו"ת חלק לוי סימן נ' דפסק דאם מרח חמאה על לחם בסכין של בשר, החמאה אסורה, אף שמדברי הרמ"א כאן משמע דדוקא כשחתך דבר קשה כגון גבינה צריך נעיצה, ואילו בדבר רך ובפרט שהוא צונן סגי בהדחה וקינוח הסכין, מ"מ יש להחמיר על פי מה שהביא הפ"ת סימן צ"א ס"ק א' בשם החוות דעת דדוחקא דסכינא ושמונונית בעי שפשוף ולא סגי בהדחה.

סד. . שו"ע סעיף ח'. ועי' בש"ך ס"ק ל"ב שביאר שאין כח בגבינה לאסור הבשר יותר מכדי נטילה דאין דרך גבינה להכנס כ"כ, וכן פסק ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק מ', אמנם עי' בחזון איש סימן כ"ב ס"ק ו' שכתב וז"ל "הדבר תימא כיון דכל חם בלא רוטב אוסר כדי נטילה, מנין לנו שיצאתה גבינה מכל אוכלין שבעולם שלא תבליע ואין דרך הראשונים ז"ל לקבוע הלכה בלא מקור בגמ' ואילו היה בגמ' מבואר חילוק בין אוכל לאוכל היה אפשר להכריע דגבינה בכלל האוכלין שאינן אוסרין כדי נטילה אבל אחרי שלא נזכר חילוק בדבר מנ"ל לומר כן וגם הסברא אינו מובן ולכאורה גבינה לא גריעא מבשר. ומיהו נראה דבאמת איירי

בישל דבש במחבת בשרית

סעיף ט'

ל. בישל דבש במחבת בשרית בת יומה, והריקו לקערה של חלב, מותר משום דהוי ליה נ"ט בר נ"ט דהיתיראסי.

דבר שמן, ולדין שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן, תמיד אסור בכולו כשיש בו רטיבות קצת.

סו. שו"ע סעיף ט', ועי' בט"ז ס"ק י"ז שמביא שני טעמים לדין זה (א) שהבשר נותן טעם לפגם בדבש (ועי' ברמ"א סימן ק"ג סעיף ד') (ב) כי זה נ"ט בר נ"ט, אמנם עי' בש"ך ס"ק ל"ד שהביא דהרמ"א יסכים לדין זה אפילו שחולק על ב' הטעמים. ועוד כתב הש"ך דמסתימת דברי המחבר משמע דאפילו הקערה מותרת ואפילו הרמ"א לכאורה סבור כן משום דלא הגיה וצ"ע למה הכלי מותר, דהלא הרמ"א עצמו בסימן צ"ה סעיף ג' ס"ל דאם עירה מכלי ראשון של בשר על כלי של חלב דינו ככלי ראשון ואוסר הכלי, ואם כן לא הוי ליה להרמ"א לסתום כדעת המחבר.

ומסיק הש"ך דאולי יש כאן תרתי למעליותא, דאפילו בנתבשלו הרבה פוסקים והמחבר בכללם מתירים לאכול במין השני, ועוד יש פוסקים דסוברים דשמנונית של בשר הוי לפגם לכן שרי לדעת הרמ"א אפילו הקערה בדיעבד כשעירה, וכן נקט החוות דעת חידושים ס"ק כ"ט והוסיף דבמשקה הנעשה מדבש, אפילו הבשר בעין מותר דנותן טעם לפגם, ועי' בחכמת אדם כלל מ"ח דין י"ד שכתב שאם בישל דבש במחבת בשרית בת יומה והריקו חם בקערה חלבית בת יומה מותר להרמ"א אפילו בלא הפסד. ועי' בדרכי תשובה ס"ק ק"ט שהביא מהפרי תואר דכל הדין כאן היינו בדיעבד שכבר הוריקוהו, אבל לכתחילה בודאי דלכו"ע אסור לערות בקערה חולבת.

סימן צ"ה

דגים וביצה שנתבשלו בקדירה של בשר אם מותר לאכול עם גבינה

סעיף א'-ב' דעת המחבר בנ"ט בר נ"ט

א. בישל ירקות או דגים, או שצלה אותם (שהניחם בקדירה בלי מים) בקדירה בשרית בת יומה, דעת המחבר שמותר לאכול הירקות או הדגים עם מאכל חלביא, מפני שיש כאן נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא-

אפילו בנ"ט בר נ"ט דאיסורא הוי מותר, וכבר עמד בזה הפמ"ג בספרו ראש יוסף על חולין דף קי"א: וכתב דאולי יש לומר דבאיסורא חיישינן טפי שעדיין נותן טעם משום דמוקמינן ליה בחזקת איסור ולא שרינן ליה מספיקא עכת"ד.

ב. הטעם הבלוע אינו מבשר ממש אלא הבשר נתן טעם להקדירה ומהקדירה קיבל המאכל טעם והוי ליה נותן טעם בר נותן טעם. ונחלקו הראשונים בביאור הדין דנ"ט בר נ"ט, בתוס' מסכת זבחים דף צ"ו. ועוד ראשונים מבארים דהטעם השני דהיינו טעם הבשר שבדגים כבר יצא טעמו לגמרי ונחשב רק כטעם קלוש ואין עליו שם בשר, אולם הרמב"ן ועוד ראשונים מבארים שהטעם שבתוך הדגים הוי טעם מעליא אלא שהטעם היוצא מהדגים למאכל החלב כשמבשלים הדגים עם החלב הוי קלוש מאוד ולא הוי טעם בשר מספיק שיאסר החלב. ועי' ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק ב' שביאר טעם ההיתר של נ"ט בר נ"ט, שכיון שטעם בשר עבר לכלי, ואח"כ עבר לדגים, הוקלש טעמו (והיינו כדעת התוס'). וכל

א. שו"ע סעיף א'. ואם יש בדגים טעם בשר נחלקו הפוסקים אם מותר לאכלם עם חלב, עי' בפרי חדש ס"ק ג' שכתב דאפילו אם טעם הבשר מורגש בדגים מותר, כיון שהוא טעם קלוש מאד. אמנם הים של שלמה פרק ח' סימן ס"א כתב שאסור לאכול דגים או ירקות אלו עם חלב, אמנם לא צריכים לטעום הדגים קודם כי מסתמא אין בהם טעם בשר. ועי' בדרכי תשובה ס"ק ה' שהביא מהכנפי יונה דפסק שלא שרינן נ"ט בר נ"ט אלא בסתמא דלא ידעינן שיש בו טעם, ואז אמרינן דלא צריך לטעום ע"י קפילא ואפילו בעצמו אין צריך להשגיח דהדבר מוחזק דכל נ"ט בר נ"ט אין טעמו מורגש אבל אם מרגישים הטעם פשיטא דאסור. ועוד הביא שם מספר ערך השלחן סעיף ג' שמחמיר כשיש טעם בשר. ועי' בבדי השלחן ס"ק ב' שכתב דנראה דיש להקל כדעת הפרי חדש, ובציונים שם ס"ק ח' הביא דכן פסק היד יהודה וכן סתימת שאר הפוסקים.

אמנם לדעת המהרש"ל קשה להבין החילוק בין נ"ט בר נ"ט דהיתרא לבין נ"ט בר נ"ט דאיסורא שאם אין הטעם מורגש

(דהיינו הבשר נתן טעם לקדירה, ואח"כ הקדירה נותנת טעם בירקות, ועדיין כולו היתר). ויש אומרים שאפילו לכתחילה מותר לבני ספרד, לגרום נ"ט בר נ"ט, אך יש חולקים וראה הערה ג.

ובישל דגים בקדירה של בשר כדי לאכלם עם חלב. המנחת כהן חלק א' פרק י"ב פסק שבכה"ג קנסינן ליה, ואסור לאכלם עם חלב. אמנם עי' בפרי חדש ס"ק א' שכתב דכיון שהאיסור לעשות כן הוא רק הרחקה בעלמא שהחכמים החמירו, לכן אם עבר ועשה כן במזיד, לא קנסינן ליה. וכן דעת הכרתי ופלתי ס"ק א' והיד יהודה פירוש הקצר ס"ק י"ב, ובכף החיים ס"ק ה', ודרכי תשובה ס"ק ט"ז. אמנם הפמ"ג משב"ז ס"ק ד' כתב שבכה"ג קנסינן ליה, ועוד כתב שם שאפילו אם כבר התערב הדגים במאכל חלבי, אסור לאכלם מפני שהוא מבטל איסור לכתחילה. ועי' בפרי תואר ס"ק ב' שכתב דאם הדגים הוי מאכל שדרך לאכול עם חלב אם לא נתיר לאכלם יחד הוי כהפסד ואז מותר לאכול הדגים עם חלב, משא"כ שאר מאכלים שאינו מוכרח לאוכלם עם חלב אלא סגי לאוכלם בפני עצמם, אם בישלם בקדירה בשרית על דעת לאוכלם עם חלב אסור לאכלם יחד, ויש לעי' בזה משום דקשה להגדיר איזה מאכלים הדרך לאכלם עם חלב ובאלו אין דרך, והכל תלוי במקום ובזמן. ומנהג בני אשכנז לגבי דיני נ"ט בר נ"ט יתבאר לקמן.

ומצאתי הערה חשובה בשו"ת אבני ישפה חלק ה' סימן ק"ד ענף י' שציין דעלולים לטעות בהלכות אלו ולחשוב שרק אם רוצים לבשל בכלי בשרי אין

זה מיירי דוקא אם בישל דגים בקדירה שבלועה מבשר, אבל אם בישל דגים או ירקות עם רוטב בשר, אפילו אם הרוטב אינו בעין, אינו נחשב כנ"ט בר נ"ט אלא כטעם ראשון ואסור לאוכלם עם חלב.

ג. דהיינו שמותר לכתחילה לבשל דגים בסיר בשרי בן יומו על דעת לאוכלם עם גבינה. וכך כתב הבית יוסף בספרו בדק הבית שגם הביא שם את דעת רבינו ירוחם שאוסר, אך כתב להלכה שאין דבריו נראים אלא דלכתחילה מותר לבשל מאכל פרווה בקדירה בשרית על דעת לאכלו עם חלב. ולמעשה הרב עובדיה יוסף שליט"א פסק כדברי הבדק הבית כמו שכתב בספרו הליכות עולם חלק ז' פרשת קורח אות י"א, וכן מובא בשמו בספר ילקוט יוסף עמוד קמ"ט, ובשו"ת שמע לשלמה בהסכמתו להרב שלמה עמאר שליט"א כתב שיטה זו להלכה למעשה לבני ספרד. אמנם מלשון המחבר לכאורה משמע שדוקא בדיעבד מותר, מפני שכתב "דגים שנתבשלו או שנצלו בקדירה של בשר" דמשמע שכבר בישלו הדגים אבל לכתחילה אין לבשלם על דעת לאוכלם בחלב. וכן כתבו הש"ך ס"ק ג' ובכרתי ופלתי ס"ק א'. ועי' בזבחי צדק ס"ק ב' ובכף החיים ס"ק א' שכתבו דבשו"ע חזר בו ממה שכתב בבדק בית ולכן סוברים דדעת מרן המחבר הוא דדוקא בדיעבד מותר.

ונחלקו האחרונים מה הדין אם עבר

בקדירה מלובלכת

ב. הא דשרי נ"ט בר נ"ט דהיתרא עם חלב, היינו דוקא אם הקדירה הבשרית שבישל בה הדגים, היתה רחוצה יפה. אבל אם אינה רחוצה יפה, אם אין ששים בדגים נגד הממשות, אסור לאכלם עם חלבי. אבל אם יש ששים נגד הממשות, מותר.

באיזה אופן הוי נ"ט בר נ"ט

ג. נחלקו האחרונים האם נ"ט בר נ"ט היינו דוקא כשהנ"ט הראשון בכלי והנ"ט השני במאכל, או אפילו כשהראשון במאכל והשני בכלי. ויש אומרים שאפילו אם שניהם במאכל הוי נ"ט בר נ"ט, וראה הערה.

לרחוץ יפה את הכלים אפילו אם אינו זוכר עכשיו אם קדירה זו הוי רחוצה יפה מ"מ סומכין על הרגילות שהוי רחוצה יפה.

ולגבי סכין אם מוחזק כרחוצה יפה כתב בפמ"ג שם שמסתמא אינה רחוצה יפה ויש שמנונית קרוש עליה על ידי דוחקא ותשמישו תדיר.

ה. מפני שאותו ממשות נותן טעם ראשון של בשר בדגים, ולכן אסור לאכלם עם חלב. ואסורים אפילו בפני עצמם משום סכנה כיון שיש בהם ממשות בעין מבשר כמבואר ביורה דעה סימן קט"ז סעיף ב'.

ו. והנה ישנן בזה ג' שיטות באחרונים, הפמ"ג במשב"ז ס"ק א' כתב שנ"ט בר נ"ט הוי דוקא כשהבליעה הראשונה היתה בכלי, ואחר כך מהכלי נבלע באוכל אז אמרינן שכיון שאצל הכלי נקלש טעמו ביותר יש לו דין של נ"ט בר נ"ט, אבל אם נבלע מאוכל לאוכל ב' פעמים, או שנבלע קודם לאוכל ואחר כך לתוך הכלי, אין לו דין של נ"ט בר נ"ט,

לאכלו בחלב או לאכלו על כלי חלב, אבל אם המאכל כבר מבושל ואינו רוצה אלא לחממו בזה יש להתיר, אבל זה טעות כיון שבאנו לדון מדין נ"ט בר נ"ט, ואין הבדל אם כוונתו לבשל או כוונתו לחמם, ודין אחד לשניהם.

ד. שו"ע שם. ועי' בש"ך ס"ק א' שכתב דסתם כלים נקיים הם, אא"כ ידוע שיש עליהם לכלוך בעין. ובפמ"ג שם הביא מהמנחת יעקב, שלדעת הרמ"א לא אמרינן שסתם כלים נקיים הם. אמנם הפמ"ג עצמו והמ"י כתבו כהש"ך, וכן כתב השלחן ערוך הרב סימן תנ"א סעיף נ"א. ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ג' שהביא מהאו"ה והתו"ח שבזמנינו הקדירות לא רחוצות יפה, אך האו"ה כתב דמסתמא יש ששים נגד מה שעל הקדירה ויש לשאול על זה אם היתה רחוצה יפה. ועי' ברע"א כאן שהביא המנ"י בשם האו"ה דמסתמא יש ששים כנגד הבעין, אבל במי הדחה בעינן שבודאי יש ששים כנגד הבעין. ועי' בדרכי תשובה ס"ק ב' שכתב דאם רגיל

נ"ט בר נ"ט בשעת בישול

ד. נחלקו האחרונים האם אומרים נ"ט בר נ"ט בשעת בישול. כגון שבישול מאכל פרווה בקדירה פרווה, ונפל עליה מבחוץ טיפת חלב כנגד התבשיל, ולא היה ששים כנגד החלב, האם התבשיל נידון כנ"ט בר נ"ט ומותר לאכלו עם בשר, או שמא לא הוא כנ"ט בר נ"ט, אלא כנ"ט ראשון, ואסור לאכלו עם בשר, וראה הערה'.

ס"ק ו' מה שהאריך בדברי הפני אריה ורוב הפוסקים חולקים עליו.

והעולה לדינא עי' במטעמי השלחן ס"ק ב' שכתב דלהלכה כיון דהיד יהודה והזכרון אברהם ס"ל כהחיות דעת דאפילו אם טעם ראשון נבלע באוכל ואח"כ בכלי הוא נותן טעם בר נותן טעם, לכן בכה"ג בהפסד מרובה יש לצדד ולהתיר בדיעבד אפילו לדעת הרמ"א, אבל לכתחילה אין להתיר אפילו לדעת המחבר אם נותן טעם ראשון באוכל ואח"כ לכלי. ועי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה משום שהסיק דלגבי נ"ט ראשון באוכל ושני בכלי צ"ע אם אפשר להקל נגד הפמ"ג.

ז. עי' בחוות דעת ביאורים ס"ק א' והובא דבריו בפ"ת ס"ק א' דבשעת בישול לא אמרינן נ"ט בר נ"ט, והבאנו דוגמא לזה כשבישול מאכל פרווה בתוך קדירה פרווה ובשעת הבישול נפל חלב על הקדירה מבחוץ כנגד התבשיל ולא היה ששים כנגד החלב, התבשיל נעשה חלבי ואסור לאכלו עם בשר שאין כאן נותן טעם בר נותן טעם משום דכשהחלב נפל על הקדירה בשעת בישול התבשיל והדפנות נחשבות כחד והכל מקושר, ולא נחשב שהחלב נפל על דופן הקדירה ומשם נכנס

כי בלוע מאוכל לאוכל לא נחשב כנ"ט אלא כגוף הדבר כיון שלא הוקלש טעמו, ועי' בערוך השלחן סעיף ג'. אכן החוות דעת חידושים ס"ק ב' והיד יהודה פירוש הקצר ס"ק ב' כתבו שאם אחד מהנ"ט הוא בכלי נידון כנ"ט בר נ"ט אפילו אם הראשון היה באוכל והשני בכלי, אבל אם שניהם ע"י אוכלין חשוב כטעם אחד. ולכן אם בשר רותח היה מונח על מאכל פרווה ואח"כ הניח מאכל פרווה אחר כשהוא רותח על המאכל שהיה מונח עליו הבשר הרוחח אסור לאכול המאכל הפרווה עם חלב. אמנם הפני אריה בסימן מ"ח הובא בפ"ת ס"ק א' ובפ"ת סימן צ"ז ס"ק ד' שמיירי בציור של פת שנאפה עם עיסה שאין בה שומן בעין אלא טעם בלוע, אפילו אם נגע בה על ידי רתיחות מותר בין עם בשר בין עם חלב דנ"ט בר נ"ט הוא אלא דלכתחילה יש להחמיר, ובדיעבד אם כבר נתערב בחלב מותר, ולפי זה רואים שס"ל דאמרינן נ"ט בר נ"ט באוכלין. ועוד כתב דישנה נוסח אחרת בהפמ"ג דאפילו אם טעם הראשון נבלע לתוך האוכל ואח"כ לכלי שפיר אומרים נ"ט בר נ"ט, וק"ו אם טעם הראשון נבלע לתוך כלי מתחילה דאמרינן נ"ט בר נ"ט, ועי' בדרכי תשובה

לתוך המאכל אלא כאילו נפל על המאכל עצמו. אמנם בשו"ת בית אפרים סימן ל"ז השיג על החוות דעת ודעתו שאפילו בכה"ג חשיב כנ"ט בר נ"ט דהיתר. ועי' ביד יהודה פירוש הארוך סוף ס"ק ז' שהביא המח' הנ"ל והשיג על הבית אפרים וכתב להחמיר מספיקא כהחוות דעת. מיהו במקרה שנפל רוטב דגים על קדירה של תבשיל של בשר אין להחמיר בזה לחושבו כאילו נפל מיד לתבשיל כיון דאינו אלא ספיקא, ובלאו הכי אין כעת כל כך סכנה. ובכף החיים ס"ק י"ב כתב דכיון דיש מחלוקת בזה אין לבשל לכתחילה המאכל עם בשר, אבל בדיעבד אם כבר נתבשל עם בשר ויש הפסד מרובה אפשר לסמוך על הבית אפרים. אמנם עי' שם שהביא שרע"א בתשובה סימן ר"ז החמיר כחוות דעת, וכן הביא הבדי השלחן להחמיר כיון דרע"א נקט כדברי החוות דעת.

ויש להביא דוגמא מעשית שתלויה במח' הנ"ל, והנה בספר מגילת ספר עמוד רע"א הביא שאלה למעשה במי שחימם לתינוק בקבוק חלב בתוך מים חמים בכלי פרווה האם הכלי נשאר פרווה, והשיב שזה תלוי במח' הבית אפרים והחוות דעת, דלדעת הבית אפרים אין המים שבכלי מקבלים את טעם החלב באופן ישיר אלא רק דרך דופן הבקבוק, וטעם החלב שבמים הוא נ"ט בר נ"ט ובהגיע טעם החלב להכלי הוא ג' נ"ט בר נ"ט וזה מותר לכו"ע, אבל לדעת החוות דעת נחשב כאילו החלב נפל ישר לתוך המים ולא נידונים המים כנ"ט בר נ"ט, וא"כ המים בלועים מחלב והכלי בולע

מהחלב עצמו, ולכן אין לבשל בו מאכל פרווה, ואפילו באינו בן יומו יש להחמיר לא לבשל בו מאכל פרווה על דעת לאכלו עם בשר כמבואר לקמן. וכיון שהבאנו דהרע"א מחמיר כהחוות דעת נראה דיש להחמיר בכה"ג עכת"ד. והשיב לי בתשובה בעל האבני ישפה זצ"ל שלדינא יש לפסוק בכה"ג להחמיר לכתחילה, ובמקום הפסד יש להקל.

עוד דן שם במגילת ספר במקרה המצוי בסיר של חמין בשרי העומד על הבלע"ך עם סיר של מים חמים ומהסיר של הבשר גלש רוטב והלך תחת המיחם, דכל זמן שיש במים ששים כנגד הרוטב שתחת המיחם אין המים נעשים בשריים, אבל ברגע שהמים יתמעטו כ"כ עד שאין בהם ששים נעשים בשרי ואסור לשתותם עם חלב באותה שבת. ולא מבעי אם הרוטב עדיין דבוק לדופן הקדירה בשעה שנתמעטו משום דהחוות דעת מחשיב בכהאי גוונא כאילו נפל ישירות לתוך המים, אלא אפילו אם כבר קינח את הרוטב ונשאר רק הבלוע בכלי, והוי ראוי להתיר משום שמה שבלע מקודם בטל בששים, ומה שבלע עכשיו מדופן הכלי הוי רק נ"ט בר נ"ט דהיתרא, מ"מ אנו מחמירים בזה לכתחילה שלא לשתותו עם חלב. וכל זה מיירי באותה שבת אבל להשתמש במיחם זה בשבת הבאה נראה להקל אחרי שניקה היטב הרוטב שנדבק בדופן, משום דנותן טעם לפגם מותר בנ"ט בר נ"ט. ולא מבעיא לשיטת הרמ"א בסעיף ב' אלא אפילו להחכמת אדם שמחמיר באינו בן יומו לכתחילה (כמ"ש בסמוך). כיון דהמיחם לא נעשה באופן

ביצה שנתבשלה במים בקדירה בשרית

ה. ביצה שנתבשלה במים בקדירה בשרית, אפילו אם הביצה קלופה, מותר לכתחילה לאכלה עם חלב¹. אבל אם בישל הביצה עם בשר ממש, אסור לאכלה עם חלב, אפילו אם הביצה בקליפתה².

דגים שנתבשלו בקדירה בשרית (מצד פכנה של בשר ודגים)

ו. דגים שנתבשלו בכלי של בשר בן יומו, מותר לכתחילה לאכול הדגים, ואין בו חשש משום סכנה, ויש מחמירים. ומנהג העולם להקל אפילו לכתחילה, לבשל דגים בכלי של בשר. וראה הערה:י.

מהביצה והניח בתוכה חלב או איסור והניחה אצל כלי שיש בה בשר בזה לא אמרינן שיאסר הכלי מחמת בליעת איסור שבתוך הקליפה משום דלענין זה יש לומר דהוי כשני כלים שנגעו זה בזה דאינו אסור.

י. בט"ז ס"ק ג' מביא דעת האיסור והיתר שסובר שפליטת כלים של בשר לתוך דגים אינה אוסרת את הדגים באכילה משום סכנה. ועוד עי' שם שמביא דעת המהרש"ל שסובר שבפליטת כלים יש בו משום סכנה. ועי' בפמ"ג שם שהביא דעת המנחת יעקב כלל נ"ז ס"ק א' שהבין מהים של שלמה דאוסר בפליטת כלים, וכתב על הט"ז דדבריו מגומגמין מאוד, ולכן תמה הפמ"ג על המנחת יעקב וטען שלא עיין היטב בים של שלמה גופא, ועי' בחוות דעת חידושים ס"ק ב', אמנם עי' בשו"ת מקור ברוך סימן ח' שפסק דגם פליטת בשר מכלים לדגים יש בו סכנה. והנה נחלקו הפוסקים האם מותר לכתחילה לבשל דגים בסיר בשרי בן יומו. הטור בסימן קט"ז כתב דיש מחמירים ליחד כלים לבשר ולדגים,

מיוחד לשותתו עם חלב אלא צריכים את המים גם לשאר דברים בכה"ג גם החכמת אדם היה מיקל. ואם לא ניקו הרוטב שבעין מהמיחם ואין במים ששים, למרות שטעם לפגם מ"מ יש להחמיר משום דבסימן ק"ג סעיף ה' הט"ז וש"ך נקטו דכל זמן שיש בעין על הקדירה לא נחשב כנוטל"פ, עכת"ד. ועי' מה שהבאנו בזה מהבינת אדם בסוף סימן צ"ט.

ח. שו"ע סעיף ב'. ועי' בש"ך ס"ק ב' שהוסיף שאפילו אם הביצה קלופה מותר דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתר.

ט. הרשב"א בתשובה חלק א' סימן תקט"ז כתב שאפילו שיש קליפה קשה עליו, מ"מ אינה מונעת מהבשר להכנס, כי קליפת הביצה מנוקבת, וכן הובא בט"ז ס"ק ב'. ועי' בדרכי תשובה ס"ק י"ג שהביא מהיד יהודה סימן ס"ו פירוש הארוך ס"ק ט' שכתב דדוקא לענין גוף הביצה שתהא בולעת ופולטת דרך הקליפה אמרינן שהוא בבירור ומנוקבת דהיינו שיש בה נקבים יותר משאר כלי ע"כ היא בולעת ופולטת דרך קליפתה יותר משאר כלי, אבל אם לקח הקליפה

והאו"ה כלל ל"ו דין כ"ו כתב שלכתחילה צריך ליחד כלי נפרד לדגים, ולא לבשלם לכתחילה בכלי בשרי אפילו נקי. אמנם עי' בבדי השלחן ציונים ס"ק כ"ד שכתב דבתוך דברי האו"ה נראה דהני מילי כשלא רחצוהו יפה ונשאר עליו איזה שמנונית שבוזה יש להחמיר לכתחילה אע"ג דיש ששים, ובדיעבד מותר, אבל ברחצה יפה אין להחמיר אפילו לכתחילה. ועי' בדלתי תשובה ס"ק ה' שכתב דלכתחילה צריך להזהר ליחד כלים נפרדים לבשר ולדגים, אבל העולם אין נוהרין בזה, וכן כתב המרש"ך. ובשו"ת חינוך בית יהודה סימן ס"א כתב להקל לכתחילה. ויש שנהגו להחמיר שלא לבשל דגים בסיר בשרי בן יומו, אבל באינו בן יומו יש מקילים לכתחילה. ואם כבר בישראל בסיר בשרי בן יומו, בדיעבד אין לאסור הדגים. ולכאורה לפי המחמירים שלא להשתמש בכלי בשרי בן יומו יש ליחד כלי נפרד לדגים, כי לפעמים מבשלים הדגים עם דברים חריפים וזה ישיב את טעם הבשר הבלוע בכלי והוי כמו שמבשל דגים בכלי בשרי בן יומו. ולמעשה עי' במטעמי השלחן סימן פ"ז ס"ק ו' דפסק דבאינו בן יומו יש להקל לכתחילה לבשל דגים בכלי בשרי או איפכא אם יש צורך בזה אפילו בלא הגעלה, ושמעתי שהגר"מ שטרנבוך שליט"א מחמיר לכתחילה שלא לבשל דגים בכלי בשרי בן יומו. ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ד' סימן פ"ז ענף א' שכתב דמדינא אין צריך ליחד כלים לדגים, וכן יש לצרף דעת המגן אברהם או"ח סימן קע"ג ס"ק א', שאפשר שנשתנו

הטבעים. ויש מחמירים לכתחילה ליחד כלים לדגים, אבל בדיעבד אין לאסור, עכ"ד. אמנם נראה דבזמנינו כיון דיש נוהגים להקל ויש נוהגים להחמיר ולב' הצדדים יש הרבה מקורות כדאי לברר אצל מורי הוראה שליט"א כיצד לנהוג. ולפי המחמירים שסוברים ליחד כלים לבשר ולדגים בנפרד, יש לעיין האם צריכים ליחד גם שאר הכלים חוץ מהקדירות שמבשלים בהם כגון צלחות או מזלגות וכדומה. והנה מצאתי בשו"ת אבני ישפה שם ענף ב' שכתב דאפילו להחמירים אינם צריכים ליחד כלים כגון צלחות מזלגות וכדומה לדגים כיון שאינו אלא כלי שני, וכלי שני אינו מבשל. ואע"פ שבדבר גוש יש פוסקים שסוברים שמבשל בכלי שני, אבל כיון דמיירי כאן לגבי חומרא, אין להחמיר בדבר שיש פלוגתא כגון דבר גוש. אמנם כלים שתחובים לתוך כלי ראשון דינם כקדירה ממש. וגם מה שנחלקו הפוסקים לגבי מצקת אם דינו ככלי ראשון או כלי שני, מ"מ בזמן שהמצקת בתוך הכלי ראשון אין שום פוסק שיאמר שהוא כלי שני, ולכן להחמירים יש להם ליחד כלים מיוחדים להוציא הדגים מן הקדירה שלהם, עכ"ד.

ולענין מי שבישל דגים עם בשר ממש באותו כלי, המאכל ודאי אסור, ונחלקו הפוסקים האם הכלי נאסר. עי' בפתחי תשובה יורה דעה סימן קט"ז ס"ק ג' בשם תפארת למשה, דבנפל דג לקדירה עם בשר או איפכא הכלי אסור. ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק ו' סימן קי"א ס"ק ו' שכתב שאנו רגילים להורות בזה

דעת הרמ"א בני"ט בר נ"ט

ז. שיטת הרמ"א^א שנ"ט בר נ"ט אסור לכתחילה ומותר בדיעבד, ולכן אם בישל או צלה מאכל פרווה בקדירה בשרית, אסור לכתחילה לאכלו

דגים בכלי זה בתוך מעת לעת משום דהאו"ה מתיר רק בדיעבד, אבל בשעת הדחק יש להקל כדעת המקילים דאפילו בבן יומו מותר לבשל בה לכתחילה, וכן דעת הכף החיים סימן קט"ז ס"ק כ' בשעת הדחק.

ולענין דגים שהניחו בתוך שקית ונתבשלו בסיר עם בשר עי' בספר חוט שני על הל' ראש השנה עמוד תי"ז שכתב לגבי עובדא שהכניסו שקית עם דגים לתבשיל בשר חם ושאלו אי עובר הבליעה דרך השקית. והנה לא מבעיא אם הוא לח דאז ודאי מעביר בליעה מזה לזה. אלא אפילו אם הוא יבש בפנים מ"מ אין אנו יכולים להמציא דברים חדשים שלא אמרו חז"ל, דדוקא בכלי אמרו דאין בלוע יוצא מכלי לכלי בלא רוטב כל עוד דאין לנו ראייה, עכ"ד. אמנם אם היו שתים או יותר שקיות קשורות מעל גבי הדגים בפשטות נראה שלא יעבור, ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ג' סימן ר"כ אות ב'. ושוב מצאתי בקובץ מבית לוי על יורה דעה עמוד פ"ח שהביא דעת הגר"ש וואזנר שליט"א לגבי מי שנתן בטעות שקית סגורה של בשר לתוך סיר הדגים או להיפך כשהקדירה עומדת על גבי האש דיש להקל שלא נאסרו שניהם זה מזה.

יא. רמ"א סעיף ב'.

כהתפארת למשה, לחייב הגעלה, וכן דעת בעל האבני ישפה זצ"ל. אמנם עי' בכף החיים סימן קט"ז ס"ק י"ג שכתב שכיון דבאו"ה כלל כ"ג דין ז' מבואר דמשום טעם בליעת הכלי ליכא למיחש, ע"כ נראה דלאחר מעת לעת יש להקל, וכן פסק בשו"ת דברי מלכיאל חלק ב' סימן נ"ג, וכן עי' בהגהות הגר"פ עפשטיין זצ"ל על ספר שמירת הנפש אות י"ב דכתב דהלכה למעשה אין נוהגין כן ולא שמענו מימינו נוהגין כן אלא יעשה כמו שהורה שו"ת דברי מלכיאל. וכן שמעתי מעשה שאחד בישל בטעות בביתו דגים עם בשר ביחד בכלי אחד ושאל את הגרי"ש אלישיב שליט"א אם צריכים להגעיל הכלי כדעת המחמירים, וענה לו שאנו לא נוהגים להחמיר בזה. ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק ד' סימן קפ"ט דפסק דאם קשה לו להמתין מעת לעת מפני שצריך הכלי מיד, ימלא הכלי מים ויבשלם ותיפלט הבליעה במים, וישטוף הכלי היטב ויש לסמוך שמה שהכלי יפלוט אח"כ אין בו כדי סכנה ולא יזיק בס"ד. ובמטעמי השלחן שם כתב דלכתחילה יש להגעיל הכלי כשאינו בן יומו ואם אי אפשר או שהוא כלי חרס יש מקום להקל דדי בהמתנת מעת לעת כדעת הכף החיים, ולכתחילה יש להחמיר לא לבשל או לצלות בשר או

עם חלבי^ב, אבל בדיעבד שכבר נתערב עם חלב מותר^ג. ויש מחמירים^{יד}

דוקא הדגים, אבל המים שבקדירה אסור לאכלם עם חלב וה"ה רוטב מהדגים דינו כמים, כי אצל המים יש רק ב' נ"ט בר נ"ט, מהבשר לקדירה, ומקדירה למים, ולכן המים דינם כצלי שיש בו רק ב' נ"ט. ונחלקו הפוסקים להלכה האם לפסוק כהרמ"א או כהמהרש"ל, הפרי חדש ס"ק ה' ויד יהודה פירוש הקצר ס"ק י"ג וכפ החיים ס"ק כ"ב וחכמת אדם כלל מ"ח דין א', ובערוך השלחן סעיף י"ב ועוד פוסקים כהרמ"א, אבל הבית לחם יהודה ועוד מחמירים כהמהרש"ל והש"ך. ועי' בבדי השלחן ס"ק כ"ה שכתב דהמיקל כהרמ"א לא הפסיד, והמחמיר תבוא עליו ברכה.

והנה יש לדון אם אומרים נ"ט בר נ"ט בכבישה, כגון מים שנכבש בכלי בשרי מעת לעת האם מותר לאכלו עם חלב. עי' ברע"א כאן שנשאר בצ"ע. והובאו דבריו בבדי השלחן ס"ק כ"ד ולא הכריע. ועי' במעדני השלחן ס"ק כ' שהביא דהרע"א נסתפק בזה וכתב דלכן יש להחמיר לכתחילה, ובדיעבד אם כבר נתערב בחלב יש להקל אפילו אם צלו בו בשר קודם, משום דיש לצרף שיטת הט"ז והש"ך בריש סימן ק"ה דהוי נותן טעם לפגם. ושוב ראיתי בשו"ת מעדני מלכים סימן קט"ז שביאר ספיקו של הרע"א, והקדים ותמה על הרע"א שמסתפק דאולי דוקא אם תיכף כשפינה מהכלי את הבשר ואז נכבש המים נאסרו עם חלב אבל אח"כ הוי נותן טעם לפגם ומותר, וצ"ע קצת הלא בסימן צ"ה סעיף א' כתב המחבר דאם הוי שמנונית על

יב. עי' בבדי השלחן ס"ק כ' שכתב שנראה שאם יש ששים נגד הבשר שבלוע בתוך הקדירה, התבשיל מותר. ואם הקדירה בלע בשר דרבנן כגון עוף, נחלקו האחרונים האם מותר לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה לפי הרמ"א דשמא כיון שעיקר בשר עוף בחלב הוא מדרבנן ומעיקר הדין נ"ט בר נ"ט שרי, שמא הוי כגזירה לגזירה. ועי' בשערי דעה ס"ק ב' והובא בדרכ"ת ס"ק י"ז שכתב שמאחר שבשר עוף בחלב הוא רק מדרבנן אין צריך להחמיר בני"ט בר נ"ט שלו, אמנם הכרתי ופליתי ס"ק ב' כתב שאין בזה חילוק בין דאורייתא לרבנן, ויש להחמיר לא לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה.

יג. רמ"א שם שבדיעבד מותר בבישול ובצלייה, ועי' בהערה בסמוך עוד שיטות שנקטו כהרמ"א.

יד. עי' בש"ך ס"ק ד' שמביא את דעת המהרש"ל שמחמיר בצלייה אפילו בדיעבד, וכן פסק הש"ך. ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק ד' ובחוות דעת ביאורים ס"ק ד' והובאו דבריהם בפ"ת ס"ק ב', שביארו טעם דברי המהרש"ל לחלק בין בישול לצלייה, ע"פ התוס' בזבחים דף צ"ו. ד"ה אם, שבבישול יש ג' נ"ט בר נ"ט, מבשר לקדירה, מקדירה למים, ומהמים לדגים ועדיין כולו היתר לכן מותר בדיעבד, אבל בנצלו יש רק ב' נ"ט בר נ"ט מהבשר לקדירה, ומקדירה לדגים ולכן אסר המהרש"ל אפילו בדיעבד, ודלא כהרמ"א שמתיר בדיעבד בצלייה כיון שסובר שסגי בב' נטי"ם. ועוד כתב בפ"ת שם שלדעת המהרש"ל שמתיר בבישול בדיעבד, היינו

בצלייה לאסור אפילו בדיעבד, כגון אם צלה דגים בכלי שצלו בו בשר, אפילו אם הדגים נתערבו כבר עם חלב, אסור לאכלו.

דגים שנתבשלו בקדירה בשרית ורוצה ליתנם בכלי חלבי ח. אף הרמ"א שמחמיר לכתחילה בנ"ט בר נ"ט, כ"ז היינו דוקא לאכלו עם חלב, אבל מותר אפילו לכתחילה להניח מאכל פרווה חם שבישלו בקדירה בשרית על כלים חלביים^{טו}.

נראה דהוי כבישול שמותר לאוכלו רק בדיעבד עכ"ד מעדני מלכים. ושוב מצאתי בשו"ת תשורת ש"י מהדו"ק סימן תל"ח שנשאל בענין מי שכבש מאכל בכלי חלבי, ותיכף שהוסר החלב הושם בו המאכל ועמד מעת לעת, האם מותר לאכלו עם בשר, לפי מה דפסק הרמ"א דנ"ט בר נ"ט אסור לכתחילה. ובתחילת דבריו הזכיר דהרע"א הניח שאלה זו בצ"ע, וכתב דלכאורה בנידון דידן יש כאן ספק ספיקא להקל, כיון שיש פוסקים שסוברים דאין כבוש כמבושל אלא בציר וחומץ, ואת"ל אפילו במים ושאר משקין, שמא ההלכה כהפוסקים דסוברים דרק בכבוש לג' ימים הוי כמבושל, וא"כ לאחר ג' ימים ודאי אינו בן יומו. ואפילו לשיטות שהזכרנו לקמן בסימן ק"ה שמחמירים בכה"ג כדעת הפרי חדש ועוד שפסקו דלא שייך נותן טעם לפגם אלא בסיר ריקן ולא כשהיא מליאה, ולמעשה אחרי שהביא סברות הנ"ל, חזר מהם ונקט להחמיר מכמה טעמים עיין שם.

טו. רמ"א שם. ועי' בט"ז ס"ק ה' שמבאר טעם הרמ"א, שמפני שיש פוסקים שמתירים נ"ט בר נ"ט לכתחילה אף שאנו מחמירים שלא לאכלו עם חלב אנו

הכלי צריך ששים נגדו כדי לאכול עם מין השני, וא"כ בעל כרחך צריכים לרחוץ הכלי בין פיננוי הבשר למילוי המים ויש סיבה חזקה שהפגימה תקדים להבליעה ומה הוי הספק. אלא פירש הרע"א לפי דרכו של הערה"ש סעיף ז' שכתב דאם בישל תפוח אדמה עם בשר כדרך שמבשלים אצלנו דהבשר הוא מועט נגד התבשיל, אפילו אין הקדירה רחוצה יפה לית לן בה דמה שסביבות הקדירה בפנים הוא תבשיל שיש בה רק טעם בשר ואינו כבשר ממש ולכן דנין בזה דיני נ"ט בר נ"ט. ולפי זה דברי הרע"א מובנים דבאופן זה שלא רחץ בכלל הקדירה אלא רק הוציא התבשיל מהקדירה והכניס תיכף המים לתוכה מעת לעת ולא נעשה טעם לפגם רק אחרי שכבר נכבש המים בתוכה מעת לעת ולא קודם, ומיירי שטעם הבשר שנמצא בתוך התבשיל שדבוק לקדירה אינו נותן טעם ממשות בתבשיל שיש ששים במים כנגדו כמו שכתב בפ"ת סימן פ"ט ס"ק ז', ועל זה נסתפק רע"א אם מה שקבלו המים טעם בשר מהכלי הבשרי בן יומו ע"י כבישה אם הוי כמו בישול ממש ומותר בדיעבד להרמ"א כאן בסעיף ב', או אפשר להתיר לכתחילה לאכלה עם חלב אפילו להרמ"א, ולהלכה

דגים שנעלו בקדירה בשרית

ט. אם לא בישל או צלה הדגים (או שאר דבר פרווה) בקדירה בשרית, אלא רק הניחם ורתחים בקדירה בשרית^ט, מותר אפילו לכתחילה לאכלם עם חלב.

שסובר שאין צריכים להחמיר, והגר"מ הלבארשטאם זצ"ל היקל בזה.

ושוב מצאתי בשו"ת אבני ישפה חלק ה' ענף ח' שכתב דבכה"ג יש להחמיר לא לבשל או לחמם בכלי בשרי בן יומו כדי לאוכלו על כלי חלבי, אמנם בדיעבד או שעת הדחק מותר לו כי אפשר לסמוך על הפרי חדש שמתיר. ואם כבר חומם המאכל ורוצה להניחו בכלי חלבי אם זה בלי עירוי של נוזלים כגון ספוגי וכדומה מותר, אך דבר הצריך עירוי כגון מרק וכדומה אסור לערות אם אין הפסד מרובה או שעת הדחק.

טז. שם. ועי' בש"ך ס"ק ו' שכתב דההיתר של עלו, הוא דוקא אם אחד חם והשני קר, כגון ירקות חמים בכלי בשרי קר או איפכא מותר לכתחילה לאכלם עם חלב, אבל אם שניהם חמים אסור דהוי כנצלו. אמנם בערוך השלחן סעיף י"ד כתב שאפילו אם שניהם חמים הוי עלו ולא נצלו ומותר לכתחילה. ועי' בט"ז ס"ק ד' שלומד בשיטת הרמ"א, דאסור לגרום לכתחילה נ"ט בר נ"ט בעלו, ולכן אסור לכתחילה להניח ירקות חמים על כלי בשרי כדי לאוכלם עם חלב. ונקודה חשובה מצאתי בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן נ"ט אות י"ד שכתב דיש להזהר כשלוקח החלה או מזונות מהתנור לאחר האפיה שאין להניחם על השלחן או שיש חלבי או בשרי דלכתחילה אסור בנ"ט בר

מתירים ליתנו בכלי חלבי, ועי' בערה"ש סעיף י"ג. ועי' בש"ך ס"ק ה' שפסק כהרמ"א רק במקום הפסד מרובה, ועי' בפמ"ג שם שכתב דבהפסד יש להקל. ועי' בפמ"ג משב"ז ס"ק י"ג שכתב דאם נפסק הקילוח דלא הוי ניצוק פשוט שאין מקום להחמיר ואפילו כלי שראויה להגעיל אין צריך הגעלה. ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק י"ד שכתב דמותר ליתנו בכלי שלהם דוקא שלא על ידי עירוי, דעל ידי עירוי אסור לדעת הרמ"א לקמן, מיהו העיקר נראה להחמיר לכתחילה שלא ליתן גם בכלי שלהם.

ונחלקו הפוסקים האם מותר לבשל ירקות לכתחילה בקדירה בשרית על דעת להניחם בכלי חלבית. הב"ח והפרי חדש ס"ק ז' כתבו שמותר לכתחילה לעשות כן, אבל בפמ"ג משב"ז ס"ק ה' מסיק שהרמ"א לא התיר לעשות כן לכתחילה, אבל אפשר לכבוד שבת וכדומה שהמיקל לבשל תחילה במחבת בשר בן יומו לערות בכלי חולב או להיפך אין געורין בו. וכן דעת החכמת אדם כלל מ"ח דין א' דבשעת הדחק כגון על הדרך מותר לבשל לכתחילה בכלי של בשר וליתנו לכלי חלב רק שלא יאכל בחלב. ועי' בבדי השלחן שסובר דיש להחמיר כהפמ"ג, אולם עי' בשו"ת אגרות משה יו"ד חלק ג' סימן י' אות ב' שמיקל בזה, וכן שמעתי בשם הגרי"י פישר זצ"ל

מאכל פרווה שחיממו על כלי בשרי

י. מאכל פרווה שחיממו על כלי בשרי בן יומו, אסור לאכלו עם חלב, כגון חלה שמחממים על החמין הבשרי, ולכן יש להניח שם נייר כסף או שאר דבר החוצץ, כדי שהחלה תשאר פרווה^{יז}.

בישל דגים בקדירה בשרית שאינה בת יומה (נ"ט בר נ"ט באינו בן יומו) יא. אף הרמ"א שמחמיר לכתחילה בנ"ט בר נ"ט, היינו דוקא במאכל פרווה שבישלו בקדירה בשרית בת יומה, אבל אם בישל המאכל בקדירה בשרית שאינה בת יומה (דהיינו שעבר מעת לעת מבישול הבשר), מותר אפילו לכתחילה לאכלו^{יח} עם חלבי^{יט}, כיון שטעם הבשר

אחריו, אבל יש לעיין בזה, מפני שהמתנה הוא או בגלל שמושך טעם או בגלל בשר בין השינים, וזה לא שייך כאן וא"כ לכאורה לא צריכים להמתין ששעות, וכן הסכים לזה הגר"ח קניבסקי שליט"א והובא דעתו בספר דרכי הלכה שם ולדעת הבית אפרים דאומרים נ"ט בר נ"ט בשעת בישול יש להחלה דין כשאר נ"ט בר נ"ט דאוסר בכה"ג לאכול עם חלב. וכן קיבלתי תשובה מהבעל אבני ישפה זצ"ל שאם מחממים חלה על קדירה של בשר אסור לאכול אותו עם חלב או דגים כיון שיש לחוש להחוות דעת. ועי' מה שכתבנו בזה לקמן בסימן ק"ה על דברי הרמ"א סעיף ז'.

יח. רמ"א שם.

יט. ועי' בבדי השלחן ס"ק ל"ב שהקשה על הרמ"א דמה היה חידושו הרי אפילו קדירה של איסור שאינה בת יומה אינה אוסרת מה שנתבשל בתוכה וכל שכן בהא דידן, והשיב דסד"א דדוקא בכלי איסור מתירים המאכל ואין חוששים לטעם פגום משום דאל"כ יהא

נ"ט גם בעלו, ויש אוסרים אפילו באינו בן יומו לעשות כן כשיודע שיאכל אח"כ הפת עם מין השני, ועל כן יש להרגיל שכל פעם יניח הפסק בין החלה ומוזנות שעל השלחן, ואם מונח החלה או המוזנות בתוך מחבת יש סברא להקל אפילו לכתחילה דהגם שכתב הרמ"א להחמיר בשני קדירות שנגעו זה בזה, מסתבר דזה דוקא בבשר בחלב או בשאר איסורים אבל לא בנ"ט בר נ"ט, אכן למעשה טוב להנהיג דבכל פעם יניח הפסק, עכ"ד.

יז. לפי החוות דעת שהזכרנו לעיל שסובר שאין דין של נ"ט בר נ"ט בשעת בישול, כיון שבשעת הבישול, מקושר המאכל לבליעה שבכלי והוה כטעם ראשון הנכנס למאכל, א"כ הוי כבישול ממש בכלי בשרי, והחלה נעשת בשרית, ולכאורה צריך להמתין ששעות אחר אכילתו לפני אכילת חלב. וכן ראיתי שהובא בספר דרכי הלכה עמוד קמ"ב הערה י"ט בשם הגר"מ בראנסדורפר זצ"ל שהחמיר להמתין

שנפלט מהקדירה לתבשיל הוא לפגם. ויש מתירים אפילו לכתחילה לבשל מאכל פרווה בקדירה שאינה בת יומה כדי לאכלו עם המין השני,

המאכל נאסר לגמרי והוה ליה בדיעבד אבל בנידון דידן אפילו נחוש לטעם הפגום לא נאסר המאכל שהרי יכול לאוכלו בפני עצמו או עם אותו מין שנבלע בו והוה כלכתחילה ושמא יש לחוש בכה"ג לטעם פגום, קמ"ל דאף בענינו אין חוששים לטעם הפגום.

כ. עי' בביאור הגר"א ס"ק י' שמבואר דיש להתיר אפילו לכתחילה לבשל בקדירה אינה בת יומה כדי לאכלו עם חלב, וכך הבין הבדי השלחן שהובאו דבריו בסמוך. ולבני ספרד כתב הבית דוד סימן מ"ב דיש לבשל לכתחילה בקדירה אינה בת יומה על דעת לאוכלו עם מין השני, ועי' בן איש חי שנה ב' פרשת קורח אות י"ג שכתב דאם אין הכלי בן יומו, דאיכא תרתי לטיבותא שהוא נותן טעם לפגם, וגם נותן טעם בר נותן טעם, מותר לחמם מים לאפות הפת ולבשל מרקחת לאכלה עם הגבינה לכתחילה, ועיין בכנסת הגדולה, ושאר אחרונים. והמחמיר שלא לבשל אפילו בכלי שאינו בן יומו תבוא עליו ברכה, וכן נוהגים בביתנו שיש להם כלי מיוחד לחמם בו מים ללוש בהם הפת וכן לבשל בו מרקחת, עכת"ד. ועי' בבדי השלחן בביאורים ד"ה אם היה שהביא דברי הגר"א, וכתב דהגר"א נתן טעם לדבריו משום דאף בקדירה אין איסור לכתחילה באינו בן יומו אלא משום גזירה אטו בן יומו, משא"כ כאן דאף בן יומו מותר עכ"ל. ומשמע מדברי הגר"א דרצה לומר דהואיל דקיימא לן דנ"ט בר נ"ט בבישול

מותר בדיעבד ורק לכתחילה יש להחמיר, אין חומרא זו אלא בבן יומא אבל באינו בן יומא כגון בכה"ג הדרינגן להדין דנ"ט בר נ"ט שרי, ולכן אינו בן יומא נראה דמותר לכתחילה, ונראה שהבין הבדי השלחן לדעת הגר"א דמותר לגרום נ"ט בר נ"ט באינו בן יומא לכתחילה, וכך הבין בספר מעדני אשר סימן ס"ו אות ב' ד"ה אמנם. וקשה דהא דגורם נ"ט בר נ"ט אסור כמבואר בט"ז ועוד פוסקים, א"כ עדיין יש להקשות איך מותר לבשל מאכל פרווה בקדירה שאינה בת יומה על מנת לאוכלו עם מין השני, הא כל דבר שמדינא אסור לבשל בכלי בן יומא אסור לבשל בכלי אינו בן יומא משום גזירה אטו בן יומו, ולפי זה דברי הגר"א תמוהים משום דמדינא יש איסור לגרום נ"ט בר נ"ט ולמה אין כאן גזירה אטו בן יומו. ובמגילת ספר כתב שנראה בפשטות שהגר"א בא רק לבאר דברי הרמ"א מדוע אחרי שבישל מותר לאכול עם מין השני ולא גזרינן אטו בן יומו, ואף שבקדירה של איסור שאינו בן יומו אחרי שבישל בה מותר לאוכלו משום דהוי כבדיעבד דאם יאסר יהיה המאכל אסור לגמרי, משא"כ בנידון דידן שיכול לאכול התבשיל לבד או עם מין הכלי, זה נחשב כלכתחילה. ונראה שהמגילת ספר סובר דאין ראייה מהגר"א דשרי לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה באינו בן יומו, ולכן אסור לבשל בכלי אינו בן יומא כדי לאכול עם מין השני, ועי' בשו"ת שלחן הלוי חלק א' פרק כ"ב שאלה ו' שכתב דמה שרצו

אמנם יש מחמירים לכתחילה שלא לבשל דבר פרווה בקדירה בשרית שאינה בת יומה, על דעת לאכלו עם חלב^{כא}.

לדייק בדעת הגר"א שמותר לכתחילה, שגו בהבנת דבריו, דהתם איירי בנתבשל בדיעבד, ואז מותר לכתחילה לאכלו עם המין השני, אבל אסור לבשל לכתחילה באופן זה.

ושוב מצאתי בשו"ת אבני ישפה חלק ה' סימן ק"ד ענף א' שהבין בדעת הגר"א דנ"ט בר נ"ט שמותר מדינא אפילו בבן יומו, לא נאמר האיסור להשתמש בו בזמן שהוא אינו בן יומו כיון שאין לגזור על דבר שאף אם תקרה תקלה, הוא מותר מדינא, ומבואר מכל זה שמותר לכתחילה לבשל מאכל פרווה בכלי בשרי אינו בן יומו כדי לאכול עם חלב, שהרי כל הדיון לענין שאר איסורין, אם מותר לבשל בכלי אינו בן יומו, ואם כן ברור שזה גם הדיון לענינינו, עכ"ד. וכן שמעתי מכמה מורי הוראה שליט"א שהבינו כך בדברי הגר"א.

כא. חכמת אדם כלל מ"ח דין ב', והוסיף דמ"מ אם אין לו כלי אחר יש לסמוך ולהתיר לכתחילה כיון דאיכא תרתי נותן טעם לפגם ונ"ט בר נ"ט וגם דהוי כשעת הדחק ומשווי כבדיעבד. וכן כתב הדבר משה סימן ט' שלא לבשל לכתחילה בקדירה שאינה בת יומא כדי לאכלם בחלב. ועי' בתהלה לדוד יו"ד סימן כ' שכתב שלבשל לכתחילה באינו בן יומא של בשר כדי לאכול בחלב עצמו ולהיפך פשיטא דאסור, וכן מבואר מלשון הרמ"א דדוקא כשכבר נתבשלו באב"י נוהגין היתר לכתחילה לאכלם עם מין השני אבל לא לבשל לכתחילה. וכן דעת דעת

הגרי"ש אלישיב שליט"א להחמיר כהחכמת אדם לכתחילה והובא דבריו בספר שבות יצחק חלק ב' עמוד ר"ה. ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' סימן תל"ד שהביא דברי החכמת אדם וכתב דראוי להזהר בזה, והוסיף שבמקום דחק יכול לסמוך להתיר לכתחילה לבשל ירקות בכלי בשרי שאינו בן יומו כדי לאכלם עם חמאה, ובפרט דהנ"ט בר נ"ט דבשר הוא מבשר עוף עכ"ד. ועי' בבדי השלחן ציונים ס"ק ע'. ועי' בים של שלמה חולין פרק ח' סי' ס"ג שחולק על הרמ"א וסובר שלכתחילה אסור לאכול עם חלב וז"ל "שהאינדא נהגו לאסור לכתחילה לאכול בכותח כל מה שנתבשל בקדירה של בשר, וכן איפכא, ואין להקל, ואפילו אם נתבשל בקדירה שאינו בן יומו" עכ"ל. ומצאתי בקובץ מבית לוי יורה דעה עמוד מ' הערה ב' שהביא שם דעת בעל השבט הלוי שליט"א דנקט שלכתחילה יש להחמיר כהחכמת אדם, ולעת הצורך כגון שצריך כלי גדול ואין לו רק גדול של בשר שאינו בן יומו וצריך עבור עשיית ריבה וכדומה דהיינו דברים שרגילים לאכול עם חלב, שעושים בכמויות גדולות דיש להקל ולבשל בו לכתחילה, עכ"ד.

ולענין לבשל בכלי בשרי מאכל פרווה כדי להעבירו לתוך כלי חלבי, נתבאר לעיל שזו מח' אחרונים אם מותר לכתחילה או לא, אבל כשבא לבשל בכלי בשרי שאינו בן יומו לפי הפרי חדש שמתיר אפילו בן יומו כל שכן שבאינו בן

יומו מותר להניח המאכל לתוך כלי חלבי, ואפילו לדעת הפמ"ג שהחמיר בבן יומו נראה להתיר באינו בן יומו, וכן פסק במגילת ספר, ושוב מצאתי בשו"ת אבני ישפה חלק ה' סימן ק"ד ענף ט' שהיקל בזה עי"ש. ועי' לעיל מה שכתבנו בסעיף ח' ובהערה שם.

ולענין בית חרושת שמייצר גלידה פרווה במכונה חלבית אב"י האם מותר לכתחילה לעשות הגלידה שם, ובשו"ת מנחת יצחק חלק י' סימן ע"ז אות ג' כתב וז"ל "עוד כתב על מה שראה בספרי ח"ט סימן ע"ז ע"ד מה שנשאלתי בענין גלידה פארווא שנעשה בביח"ר שביום שלפניו נעשה באותו כלי גלידה חלבי וכדומה, ואוכלין אותו גלידה עם בשר, והעליתי שם לאסור לעשות כן לכתחילה, וכתבתי לדחות כל צדדי ההיתר, ובנידון דהוי נ"ט בר נ"ט כתבתי בזה"ל: אחר מעל"ע אף דהודחה יפה והוי נ"ט בר נ"ט מ"מ יש להחמיר לכתחילה כמ"ש הרמ"א בסימן צ"ה סעיף ב' עכ"ל. וכתב מע"כ דלכאורה לא נמצא כן ברמ"א שם דאדרבה איתא שם דבאינו בן יומו מותר אף לכתחילה, וז"ל הרמ"א שם: וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם שלא היה בן יומו נוהגין היתר לכתחילה לאכלו עם המין השני עכ"ל. הנה כבר נתעוררתי בזה מפני הרד"ג מוה"ר מתת' דייטש שליט"א וכתבתי כבר על גליון ספרי הנ"ל בזה"ל: ואף דבאינו בן יומו מתיר הרמ"א, היינו אם כבר נתבשל ולא לבשל לכתחילה, וכמ"ש החכמת אדם כלל מ"ח דין ב' ובהפלאה בחי' על הל' בב"ח סי' צ"ה נסתפק בזה"ל עכ"ל. מבואר מדבריו

דיש להחמיר כדעת החכמת אדם ולכן החמיר בענין הבית חרושת, ולכאורה לולי דבריו יש סברא גדולה להתיר משום דגלידה נאכלת ברוב העולם לקינוח סעודה דהיינו מנה שאוכלים לבד, ולכן כשהבית חרושת מייצר הגלידה זה נעשה על דעת לאוכלה כדרך רוב העולם שהוא בשביל קינוח, והוי כשלא בישלו על מנת לאכלו לכתחילה עם בשר, ואפילו במקרה שאכלו עם בשר לדעת הרמ"א מותר וצ"ע לדינא. ושוב ראיתי במגילת ספר נספחים סימן ל"ח אות ב' שהביא אותה סברא לגבי בישול שוקולד בכלי בשרי שאינו בן יומו כדי לשים אותו בתוך עוגה אף שיאכלו אותה עוגה עם כוס קפה שיש בו חלב, כיון שלא נעשה על דעת כן אלא בשביל העוגה, ואפילו אם יבא לאכלה עם כוס קפה, מ"מ לא נעשתה העוגה כדי לאכלה עם חלב, דאפילו בלי זה היו עושים עוגה עם שוקולד ואין זה נקרא גורם לכתחילה, אכן בתוך הספר עצמו בעמוד צ' אות י"ד כתב דשוב ראה שזה לא כל כך ברור, שהרי לפי האחרונים שסוברים שאיסור לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה הוא מטעם מבטלין איסור לכתחילה, מסתבר דיש לאסור גם בכה"ג, דנראה שאסור לערב חלב במים שיש בהם ששים כנגד החלב אם יודע שישתמש עם מקצת המים עם בשר אף שישתמש במים גם לדברים אחרים שאין בהם בשר, דמ"מ יש בזה משום מבטלין איסור לכתחילה, ואף לדעת שאר אחרונים שהאיסור לדרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה הוא רק הרחקה לכתחילה, יש לומר דגם בכה"ג צריך

בישל דבר חריף פרווה בכלי בשרי שאינו בן יומו

יב. תבשיל פרווה שהתבשל בקדירה שאינה בת יומה, שמותר לאכול עם המין השני, היינו דוקא אם התבשיל אינו דבר חריף^כ. אבל אם הוא דבר חריף, ובישלו בקדירה בשרית אפילו אינה בת יומה, אסור אפילו בדיעבד לאכול עם חלב^כ, ואפילו אם רובו דבר חריף,

לעשות הרחקה כיון שישתמש בין היתר גם עם חלב, גם לא מצאנו בפוסקים סמך לסברא זו והדרנא בי מזה, עכת"ד.

ושוב מצאתי בשו"ת יבקש תורה חלק ט' סימן ל"ב שהביא דברי המנחת יצחק, והסיק לדינא דזה אינו שהרי רובא דאכילת גלידה הוא למנה אחרונה בפני עצמו, ועל דעתא דהכי קעבדינן, ואינו על מנת לאוכלו עם בשר ואף לא להעלותם חם בכליהם, אלא לאכול זה אחר זה ומעולם לא אסרו, ואף אם לאחר מעשה נמצא אחדים שיואכלוהו ביחד עם בשר הרי שלא נעשה על מנת כן אלא דהרי זהו בדיעבד שאף הרמ"א מתיר להדיא על דעת כן, עכ"ד.

ולענין פופקורן או ריבה או שאר מאכלים שרוצים לבשל בקדירה בשרי בן יומו כשיש לו רק סיר אחד של בשר כדי לאוכלם עם חמאה וכדומה, עי' בשו"ת אבני ישפה שם שהביא מח' הגר"א והחכמת אדם, והסיק דאף שכתב החכמת אדם להחמיר לכתחילה א"כ אין לו כלי אחר, מ"מ נראה דיש להקל ולצרף דעת הגר"א ולא צריכים לשאול כלי מאחרים.

ולענין שאלה מצויה לגבי מי שהוחם מים לצורך שתיה בכלי בשרי אינו בן יומו בערב שבת, ושהה אותה על האש ובשבת נזכר דהוא כלי בשר האם מותר

לשתות המים עם חלב. וראיתי בשו"ת עמק התשובה חלק ו' סימן שי"ט שהשיב דבכה"ג מותר לכתחילה לאכול מאכל שכבר נתבשל בכלי אינו בן יומו עם מין שכנגדו, ואם כן בשבת דמיירי שכבר בישלו ודאי שרי דהוי כבדיעבד, וכמו שהתירו הרבה לצורך שבת, ומה שיש לדון בזה אולי לאסור כיון דאפשר לשתות בלי חלב, זה לא מיקרי אפשר כיון ורוצה בחלב, ולכן בכל אופן הרי הוא פשוט שמותר, עכ"ד.

כב. כגון צנון, בעל, שום, ועי' בסימן צ"ו מה נקרא חריף.

כג. רמ"א שם. וחידש כאן שני דינים א) שאין היתר של נ"ט בר נ"ט מפני שהדבר חריף מוציא מהקדירה את גוף טעם הבשר ונחשב כטעם ראשון במאכל החריף. ב) שאין כאן את ההיתר של נותן טעם לפגם בדבר חריף, כי החריפות משביח את הטעם הפגום, ונעשה כטעם משובח. ובפ"ת ס"ק ד' כתב שבספק דבר חריף אין צריך להחמיר בנ"ט בר נ"ט אלא רק היכא שיש רק ב' נ"ט בר נ"ט, כגון דבר חריף שנצלה בקדירה בשרית, אבל אם בישלו במים ויש ג' נ"ט בר נ"ט, מהבשר לקדירה, ומהקדירה למים, ומהמים לדבר חריף, בכה"ג מותר. אבל בדברים שודאי חריפים, יש להחמיר

דינו כחריף ממש דרובו ככולו^כ. ואם נתערב עם חלב ויש ששים נגד

ואם המאכל שנתבשל בקדירה לא היה חריף בשעת הבישול אלא אח"כ שעירבו בו תבלינים חריפים, כתב הפמ"ג סימן צ"ו משב"ז ס"ק ט' דכיון שלא היה חריף בשעת בישול כל מה שנבלע בה אח"כ הוי טעם קלוש ומותר בדיעבד בלי ששים ככל נ"ט בר נ"ט.

ובדיעבד אם בישל דבר חריף בקדירה בשרית ואח"כ התערב לתוך חלב הרבה באופן שהחלב עצמו לא קיבל שום חריפות מהדבר החריף, ואפשר דאדרבה שהדבר חריף עצמו פגה חריפותו ע"י ריבוי חלב, מ"מ כתב החוות דעת בסימן ק"ג ביאורים ס"ק ט' דהכל אסור משום דשבח טעם הבשר ע"י הדבר החריף דינו כשאר טעם בשר שאוסר בחלב, וכן דעת היד יהודה, ועי' בבדי השלחן ציונים ס"ק פ"ה שכתב שהעיקר הוא כדברי החוות דעת והיד יהודה אע"פ שיש חולקים בזה.

כד. עי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק כ"א שכתב שאם יש רק מעט תבלין חריף על המאכל, אינו צריך להסירו מהמאכל, מאחר שהוא דבר מועט ומתבטל. ומה שכתב הרמ"א "רובו ככולו", כתב ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק כ"ב שקשה ליתן כלל בזה דהכל לפי הענין לפי גודל חריפות התבלין ומתיקות הדבר שנתערב בו, וכן מבואר בדרכי תשובה ס"ק מ"א דאם נתן בתבשיל אפילו מעט חריפות אבל התבשיל עצמו חריף הוי כדבר חריף ממש, ולכן תבשיל שיש בו הרבה מלח או פלפל חריף וכדומה שנתבשל בקדירה בשרית אינה בת יומה ושוב נתבשל עם

אפילו בג' נ"טים, וכן דעת הערוך השלחן סעיף ט"ו בספק דבר חריף. ועי' במעדני השלחן ס"ק ל"ט שכתב דבשעת הדחק במאכל שמסופק אם הוא דבר חריף או לא כגון בארש"ט אם נתבשל יש להקל משום דהוי כאן ג' נ"ט בר נ"ט וגם הקדירה אינה בת יומה. אמנם כ"ז רק לגבי המאכל אבל לגבי הקדירה עי' בש"ך שם שכתב שהקדירה נשארת אינה בת יומה דאין הדבר חריף הנבלע בדופן הכלי משביח הטעם הפגום שנמצא שם, מפני שרק דבר מועט נבלע לתוך הקדירה, ואותו דבר מועט אין בכחו להשביח הבליעה הנמצאת שם, לכן אם בישל דבר חריף בקדירה בשרית אינה בת יומה ואח"כ בישל בה חלב, החלב מותר בדיעבד משום שהטעם שבקדירה לא נעשה לשבח, וכ"כ בחוות סימן ק"ג ס"ק ט"ז.

ולענין מה שפסק הרמ"א דאסור בדיעבד נחלקו הפוסקים אם איסורו הוי דאורייתא או דרבנן, עי' בפ"ת שם דכתב שיש להסתפק מה החריפות פועל, לשבח דהיינו שכשבישל דבר חריף בקדירה בשרית אינה בת יומה ושוב בישלו עם חלב האם הוא דאורייתא או דרבנן, ונפקא מינה הוא להקל בספיקו, בשו"ת כנסת יחזקאל סימן כ"ד כתב דהוא מדרבנן, אמנם בשו"ת פנים מאירות חלק א' סימן ס"ד הביא ראיה דהוי איסור דאורייתא, וכן דעת רע"א בפסקים סימן מ"ט ומובא דבריו בפתחי תשובה סימן ק"י ס"ק י"ט ולכן במקום ספק נראה דיש להחמיר.

הבשר הבלוע בקדירה, מותר לאכלו^{כה}.

סעיף ג'

הדיח כלים בשריים ביורה חלבית דעת המחבר

יג. הדיח כלים בשריים בתוך יורה חלבית בת יומה, במים חמים שהיד סולדת בהם (בכלי ראשון), אפילו אם גם הכלים הבשריים בני יומן, לדעת המחבר הכל מותר^{כז} אם הכלים נקיים, מפני שהוא נ"ט בר נ"ט דהיתרא^{כח}.

בכלים מלובלים

יד. אם הכלים הבשריים היו מלובלים^{כט} כשהדיחם ביורה החלבית בחום שהיד סולדת בו, אם יש במים ששים כנגד הלכלוך שבכלים הכל מותר, ואם אין ששים כנגד הלכלוך הכל אסור^{כו}.

יא. כתב שהטעם הוא מפני שהמחבר חושש לשיטות שאין נ"ט בר נ"ט בקערות שהדחו ביורה חולבת (כשיטת הרמ"א). ובפמ"ג שפ"ד ס"ק ט' מפרש טעמו מפני שאסור לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה אפילו למחבר.

כז. מפני שמיד טעם הבשר וטעם החלב נכנסו למים קודם שנתערבו זה בזה נעשו נ"ט בר נ"ט ועדיין הם היתר. ושיטת הרמ"א יבואר לקמן.

כח. עי' בש"ך ס"ק י' שאפילו אם אין ממשות אלא על אחד מהם אם אין ששים כנגדו הכל אסור, כיון שהטעם ראשון נכנס במים ואח"כ נכנס לתוך דופן הכלי ונעשה בדופן הכלי בשר וחלב ואין כאן נ"ט בר נ"ט דהיתרא כיון שמיד שנעשה טעם שני הרי נאסר.

כט. ואם נתן אפר או שאר דבר הפוגם במים יבואר לקמן בשו"ע סעיף ד' מה דינו.

חלב אסור אם אין ששים, וכבר הזכרנו לעיל דיש מתירין כשיש ספק על דבר עם הוא חריף או לא, אבל למעשה אין ליתן כללים לזה משום דיש דברים יותר חריפים מאחרים ולכן הכל הולך בתר הענין. ועי' בט"ז סימן ק"ג ס"ק ט'.

כה. רמ"א שם. והש"ך ס"ק ח' הקשה דלפי דברי הרמ"א לקמן בסימן צ"ח סעיף ח' דפסק שדברים דעבידי לטעמא אינן בטילין אפילו באלף מאי שנא הכא, ותירץ על פי הרמ"א שם שכתב דדוקא גבי דברים האסורים מחמת עצמן יש להחמיר, אבל לא כשהם אסורים מחמת דבר הבלוע בהם, ואם אינו יודע כמה בשר בלוע בהם, צריך ששים נגד כל התבלין.

כו. עי' ש"ך ס"ק ט' שכתב שדעת המחבר הוא שדוקא בדיעבד מותר, אבל אסור לעשות כן לכתחילה. ונחלקו הפוסקים מפני מה אסור לכתחילה, הפרי חדש ס"ק

הדיח כלים בשריים ביורה הלכות דעת הרמ"א

טו. לדעת הרמ"א, אפילו אם הכלים נקיים ואין שום שומן או ממשות דבוק בהם, הכל אסור אפילו בדיעבד, אם שניהם בני יומם לא והודחו בכלי ראשון. אבל אם אחד מהם אינו בן יומם מבליעת כלי ראשון לג, כל הכלים מותרים, אבל המים נוהגים בהם איסור לכתחילה לד.

מותר כיון שהטעם שמקבל מהכלי שבן יומו הוא נ"ט בר נ"ט דהיתרא, שאפילו כשנכנס בכלי עדיין הוא היתר שהרי הוא עצמו אינו בן יומו. ועי' בחכמת אדם כלל מ"ח דין י"ד שאם עבר לילה אפילו שלא עבר מעת לעת משימוש הבשר או החלב בכלים, יש להקל אם הכלים נקיים כיון שיש פוסקים שהטעם שנבלע בכלי נעשה לפגם אחרי לינת לילה כמבואר בסימן ק"ג סעיף ז'.

לג. עי' בש"ך ס"ק י"ג שכתב דאם ברי לו שלא השתמשו עם הכלים בכלי ראשון, ולא ערה עליהם מכלי ראשון אינם אסורים בדיעבד. ועי' בחוות דעת ביאורים ס"ק ז' שכתב דכללו שסתם כלים אינם בני יומם, היינו דוקא כשאינו יודע אם נשתמש בו כלל, אבל אם ידוע שנשתמש בו תלינן במה שדרכו לפעמים להשתמש, ולכן חיישינן שהשתמשו בהם בכלי ראשון. ועי' ברע"א שכתב שאפילו אם אינו ברי לו רק ידוע לו שהשתמש בו בכלי שני תוך מעת לעת, אבל יותר מזה אינו זוכר, אמרינן שיותר מעת לעת בפשטות השתמש בו בכלי שני.

לד. הש"ך ס"ק י"ד והט"ז ס"ק י' כתבו שמאחר שהמים בלועים מבשר וחלב אפילו שאחד מהם אינו בן יומו המים אסורים, כי במים אין כל כך הפסד

ל. ע' בט"ז ס"ק ח' שמביא שני טעמים לשיטת הרמ"א: א) דחיישינן שהכלי החלבי נגע בעצמו בכלי הבשרי, והטעם יוצא מכלי לכלי בלי אמצעות המים וא"כ אין ב' נ"ט של היתר כיון דנאסר מיד בנ"ט השני. ב) דחיישינן שמא הטעם הנפלט מהכלי הבשרי והטעם הנפלט מהכלי החלבי קודם שמתערבים במים פוגעים זה בזה ונאסרים ואח"כ אסורים הכל. ועי' בש"ך ס"ק י"ב שהביא רק הטעם השני. וגם הפרי חדש ס"ק י"א והיד יהודה פירוש הקצר ס"ק כ"ו פסקו כטעם השני.

לא. עי' בש"ך ס"ק ט"ו שכתב דאף שהרמ"א לעיל כבר הזכיר הך דין במה שכתב דאם אחד מהם אינו בן יומו מותר, כאן בא לחדש לנו דלא מהני אם הדיח קערות של בשר ביורה חולבת עצמה דהכל אסור אלא אפילו אם הדיח כלי של בשר וכלי של חלב ביחד בכלי אחד הכל אסור דהמים שבכלי ראשון מפליטים ומבליעים ונעשו נבילה, ועי' בפמ"ג שם.

לב. רמ"א שם. ועי' בט"ז ס"ק ט' שכתב שכשאחד מהם אינו בן יומו הכל מותר, כיון שהכלי שבן יומו מקבל טעם מהכלי שאינו בן יומו שנותן טעם לפגם ולכן אין נאסר כלל, והכלי שאינו בן יומו

הדיח ביורה אחת כלים בשריים וכלים חלביים בזה אחר זה
 זז. הדיח כלים בשריים נקיים ואח"כ הדיח כלים חלביים נקיים באותה
 יורה אפילו שיש בה מים חמים והיא כלי ראשון, הכל מותר אפילו
 לדעת הרמ"א^ל.

הדיח כלים בשריים יחד עם כלים חלביים בכלי שני
 יז. אם הדיח כלי בשרי וכלי חלבי יחד בכלי שני הכל מותר, מפני שכלי
 שני אינו מבליע או מפליט, ומותר אפילו אם הכלים היו מלוכלכים^ל.

עירה מים רותחים מכלי בשרי על כלי חלבי
 יח. אם עירה מים רותחים שהתבשלו בכלי בשרי נקי, על כלי חלבי נקי,
 הכלי החלבי אסור אם הכלי הבשרי והחלבי בני יומן, אבל הכלי
 הבשרי מותר^ל. וי"א^ל שבהפסד מרובה יש להתיר גם הכלי החלבי.

אוסר במקום שאין הפסד מרובה, כאן
 הט"ז מיקל מפני שבדין המים שבכלי
 שני צריכים להפליט ולהבליע כדי לאסור
 ואין כח בכלי שני לעשות ב' פעולות
 אלא רק או להפליט או להבליע.

לז. עי' בט"ז ס"ק י"ג שמבאר שטעם
 הרמ"א שאוסר הכלי התחתון הוא
 מצד שניצוק הוא חיבור, וכאילו הכלי
 שמערים עליו נמצא בתוך הכלי העליון,
 אמנם מ"מ רק הכלי התחתון נאסר, ועי'
 בכרתי ופלתי ס"ק י' ובפמ"ג משב"ז ס"ק
 י"ג שכתבו שמירי דוקא כשלא נפסק
 הקילוח והניצוק נחשב מחובר לכלי
 העליון כשנוגע בכלי התחתון, אבל אם
 נפסק הקילוח מותר ואפילו כלי דראוי
 להגעלה אין צריך הגעלה.

לח. עי' בש"ך ס"ק ה' שכתב שלא גרע
 מנ"ט בר נ"ט שמותר בדיעבד, אמנם
 עי' בפמ"ג שם שהתיר רק במקום הפסד
 או עת הצורך, ועי' בחכמת אדם כלל

ולא שייך דיעבד במים. ובחמודי דניאל
 אות כ"ה כתב שלפי זה אפילו אם שני
 הכלים היו אינם בני יומן, המים אסורים
 מפני שנותן טעם לפגם אסור לכתחילה.
 ועי' בפ"ת ס"ק ה' שהביא מהמנחת יעקב
 שאם הוחמו המים לשתייה, דינם כאוכל
 ומותרים אם אחד מהם אינו בן יומן,
 וצ"ע למעשה.

לה. רמ"א שם. ועי' בט"ז ס"ק י"א שכתב
 שאפילו שהודחו בכלי ראשון יש
 כאן נ"ט בר נ"ט דהיתר. ועי' בפמ"ג
 משב"ז ס"ק י"א שמוסיף דלא רק הכלים
 מותרים אלא אפילו המים, אמנם לשיטת
 הרמ"א אין להשתמש עם המים לא
 לבשר ולא לחלב, ועי' בשו"ת אגרות
 משה יו"ד חלק ג' סימן י' אות ב' שמתיר
 להדיחם לכתחילה.

לו. שם. ובט"ז ס"ק י"ב פסק כהרמ"א. ועי'
 בפמ"ג משב"ז ס"ק י"ב שכתב שאף
 שהט"ז בסימן ק"ה מחמיר שכלי שני

עירה על כלי אחד וניתז העירוני על כלים אחרים
יט. עירה מים רותחים מכלי בשרי על כלים חלביים, אין לאסור רק הכלי
 שהקילוח בא עליו, אבל שאר הכלים שאין הקילוח נוגע בהם
 מותרים לט.

עירוני מים מכלי ראשון פרוזה על כלים חלביים ובשריים
כ. אם עירה מים מכלי ראשון פרוזה על כלים חלביים ובשריים יחד,
 י"א שאפילו אם הכלים מלוכלכים הכל מותר. וי"א שאם שניהם

ועי' בדרכי תשובה ס"ק ע"ג, אבל לגבי
 המים עי' ברע"א שמשמע מדבריו דהמים
 אסורים, אפילו אם רק כלי אחד מלוכלך
 עם שומן המים אסורים.

מב. ים של שלמה פרק ח' סימן ס"ד
 והט"ז ס"ק י"ב כתב שאם שניהם

נקיים ודאי אין הכלים נאסרים, ואם אחד
 נקי ואחד מלוכלך הנקי אסור, והכלי
 המלוכלך אינו נאסר כי אינו מקבל טעם
 בעין אלא רק מבליעות מהכלי השני
 והוא נ"ט בר נ"ט, וכן החמיר הש"ך ס"ק
 כ'. ועי' בשו"ת אגרות משה חלק א' יורה
 דעה סימן מ"ב ענף ד' ד"ה ולמעשה
 שהחמיר כהש"ך אם שניהם מלוכלכים
 למרות שהרמ"א מתיר. ועי' בפמ"ג שפ"ד
 ס"ק כ' ובפרי חדש ס"ק י"ז ובחכמת אדם
 כלל מ"ח דין י"ב שהחמירו אפילו אם
 שניהם נקיים אא"כ יש הפסד מרובה,
 והסיק בחכמ"א דמ"מ לעולם יש להורות
 שימתין מלהשתמש בכלים אלו עד אחרי
 מעת לעת כדי שלא יהיה חשש איסור
 דאורייתא, ועי' בפמ"ג שם שהוסיף דכל
 זה בכלי חרס אבל כלי שאפשר להגעילו
 צריך להגעילם, וה"ה כשעירה על כלי
 איסור אינו בן יומו וכלי היתר ביחד אף
 שהכלי איסור נקי אסור הכלי היתר

מ"ח דין א' שכתב דלכבוד שבת וכיוצא
 בו אם אין לו כלי אחר יש לסמוך על
 המתירין דמותר לערות ומכל מקום
 ימתין עד שיצטנן קצת מרתיחתו דאז
 לכולי עלמא מותר לערות, ועי' בבדי
 השלחן ס"ק ע"א.

לט. עי' בש"ך ס"ק י"ח שכתב שהעירוני
 אוסר רק הכלי שעירה עליו, אמנם
 הפמ"ג שם הקשה שהרי כל עוד שלא
 פסק הקילוח מהקדירה הרוחתה, אפילו
 אם נזחל אוסר כדי קליפה כדמוכח
 מסימן צ"ב סעיף ז', וכן החמיר כמה
 אחרונים בסימן צ"ב שם.

מ. עי' בש"ך ס"ק י"ט שכתב דעירה או
 מכלי חדשה או מכלי שהשתמשו בו
 רק עם ירקות וכיוצא בהן, או בכלי בשר
 או חלב שאינה בת יומה. ועי' בפמ"ג שם
 שכתב דאם עירה מכלי בשר או חלב
 שאינה בת יומה אפשר דהמים אסורים
 לשיטת הרמ"א לגבי נ"ט בר נ"ט.

מא. שיטת הרמ"א כאן שאפילו אם
 שניהם מלוכלכים אין הכלים
 נאסרים, כי אין כח בעירוני המים החמים
 להרתיח השומן ולהבליעו בכלי השני,
 וכל שכן כששניהם נקיים שהכל מותר,

מלוכלכים הכל אסור, ואם אחד מלוכלך והשני נקי, הנקי אסור והמלוכלך מותר. ויש מי שאוסר^{מג} גם המלוכלך, כשאין הפסד מרובה, ואם שניהם נקיים ראה הערות מה דינם.

דין עירו מברז

כא. נחלקו הפוסקים^{מד} במים חמים שיוצאים מהברז, האם דינם כעירו מכלי ראשון, או כעירו מכלי שני.

שנוחל על גבי הקרקע דמבואר לעיל בסימן צ"ב סעיף ז' שדינו ככלי ראשון, אמנם עי' בחוות דעת סימן ק"ה חידושים ס"ק י"א שכתב דעירו הנוחל אינו מבשל ואינו מפליט ומבליע כאחת אלא או מפליט או מבליע, ומאחר שמצאנו כמה פוסקים שנקטו כהחוות דעת שאין כח בעירו שנוחל על גבי הקרקע להפליט ולהבליע כאחת, לכן לא מצאנו אף מקרה בנוגע לעירו מן הברז שיאסר כלים חלביים עם בשריים אם הם מלוכלכים באותו כיור.

ולענין עירויות הרבה עי' באיסור והיתר כלל ל"ד דין ט"ו שכתב שע"י עירויות הרבה בלע האיסור בכלו, וכן נפסק להלכה בט"ז ס"ק י"ב ובעוד אחרונים. ועי' בחכמת אדם כלל נ"ט דין ד' שכתב שאם יודע שעירה באותו מעת לעת כמה פעמים בקערה זו יש להחמיר כדעת האיסור והיתר כלל ל"ד סוף סימן ט"ו דשמא כל עירו ועירו מבליע כדי קליפה אם כן על ידי עירויות הרבה בלע האיסור כולו, והב"ח בסימן צ"ה כתב שזה עיקר הטעם, אך מכל הפוסקים לא משמע הכי, ומכל מקום לענין זה אין נפקא מינה אף לדעת האיסור והיתר הנזכר לעיל דעל כל פנים במה שעירה

א"כ יש הפסד מרובה דפליטת שניהם מתערבים ביחד וקיי"ל דעירו אסור כדי קליפה, ועי' בדרכי תשובה שם שהביא דעות דאם נתבשל בכלים אלו בתוך מעת לעת אפשר להתיר התבשיל אפילו אם היה שומן דבוק בהם משום דמסתמא יש ששים נגד הקליפה שנאסרה.

מג. ש"ך ס"ק כ', ומובא בחוות דעת חידושים ס"ק י"ט שיש להחמיר כשאין הפסד מרובה, אבל אם שניהם נקיים מותרים, ועי' ברע"א מה שכתב אם אפשר להתיר הכלי מלוכלך. ועי' בחכמת אדם שם, ובדרכי תשובה ס"ק ע"ג וע"ז.

מד. שמעתי בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שברז שלנו יש לו דין ככלי שני, ועי' בשש"כ פרק א' סעיף מ"א שכתב דברז המחובר לצינורות שמחוברים לדוד שמש או בוילר אפילו אם הצינורות ארוכים מאוד הרי הוא נידון כמו כלי ראשון וע"ש בהערה שיש גם מקילים. ושוב מצאתי בספר קנין דעה עמוד קנ"ה שכתב דהרי בזמנינו לא רוחצים הכלים בעירו מכלי ראשון שעומד על גבי האש אלא במים חמין שבברז, שמתחמם בהבוילר שעומד על גבי הגג והמים עוברים דרך צינורות קרים עד שמגיע לברז, ואינו אלא בדין עירו

מוזב שיהיו בכל בית שני כיוורים

כב. נכון למי שאפשר שיהיו לו שני כיוורים^{מה}, אחד לרחוץ הכלים החלביים ואחד לרחוץ הכלים הבשריים. וכן נכון אם אפשר לעשות מחיצה ביניהם^{מי}.

מי שיש לו רק כיוור אחד

כג. אם יש לו רק כיוור אחד, יש אומרים שלא כדאי לרחוץ הכלים בכיוור עצמו, אלא בתוך קערה מפלסטיק שמפרידה בין הכיוור לכלים, ויהיו לו ב' קערות, אחת לבשר ואחת לחלב^{מי}. ויש מקילין^{מח} שסגי ליתן בכיוור

אם אין היד סולדת בהם, או שנשפכו בכלי שני, או שיש חומר ניקוי שכבר פגם את הבעין הכל מותר. ועי' בספר פתחי הלכה עמוד קנ"ח תשובות מבעל הבאר משה זצ"ל, ובספר הבית למור"ר הגרי"י לרנר שליט"א פרק י"ד סעיף א'.

מוז. עי' בשו"ת מנחת יצחק שם שכתב דצריך להזהר שלא להדיח הכלים במוזחילה עצמה, רק בכלי גדול להדחה מיוחדת לבשר בפ"ע ולחלב בפ"ע, ואותה הכלי הגדולה לא יניח על המוזחילה רק ע"י הפסק דף או דבר אחר, וינקה היטב המוזחילה בין הדחת כלים של מין א' לחבירו, ויהדר שהמים החמין היוצאי מהברזא יוחלו ישר להכלי הגדולה, ואז אף אם אח"כ ימצא פעם שכאשר יתמלא הכלי יוחלו לחוץ, ויתאספו המים מתחתיה מחמת שתהי' נקב ההוצאה שבתחתית המוזחילה סתום לית לן בה, אבל לכתחילה ידקדק שהנקב שתחתיתו יהי' פתוח, שלא יתאספו המים מתחתית הכלי, וגם מהנכון שיגעיל המוזחילה ע"י עירוי מהמים החמין היוצאים מהברזא,

עתה לתוך הכלי אינו מפליט מן הכלי יותר מכדי קליפה, עכת"ד. אמנם עי' בחוות דעת ביאורים ס"ק ט' שהשיג על דעת האיסור והיתר בעירויות הרבה, והסיק שם דמ"מ אף לדעתו בעינן שיהא בתוך המעת לעת עירויות הרבה דלאחר מעת לעת נותן טעם לפגם הוא. ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק כ"ח שנקט להקל דאף על ידי עירויות הרבה אינו בולע יותר. ועי' בשו"ת אגרות משה חלק א' יו"ד סוף סימן מ"ב דגם כן פסק דאין להחמיר בזה למעשה.

מה. עי' בשו"ת מנחת יצחק חלק ב' סימן ק' שכתב דכדאי לכל בית יהודי לקבוע שני כיוורים, שבזה יוצא מכל חשש בליעת חלב לתוך כלים בשריים. ועי' בשו"ת אגרות משה חלק א' יורה דעה סימן מ"ב.

מו. והטעם לזה הוא פשוט שאם יש שני כיוורים שמחוברים ויש רק ברו אחד לפעמים יש סתימה ויכול להשפך מים מהחלבי לבשרי. ובדיעבד אם נשפכו מים

רשת אחת לבשר ואחת לחלב ומותר להדיח הכלים עליהם. ויש להזהר לכתחילה שהכיוור לא יסתם, כדי שהמים החמים לא יעלו על הרשת או על הקערה. וכן כדאי לנקות הכיוור היטב בין שימוש בשר לחלב.

לנקותם, הלוא יבליעו את הדברים הבלולים הללו לתוך דפנות הכלים, ולכן אין להשתמש ברשתות אלא בקערות דוקא, עכת"ד.

ועי' במטעמי השלחן ס"ק י' שנותן עצה שלא ישתמש עם מים בחום שהיד סולדת בהם, וכן שמעתי שיש אפשרות היום לסדר את הברז שלעולם לא יגיעו המים לחום של יד סולדת בו, והעושה כן מונע מעצמו הרבה שאלות.

מח. עי' בשו"ת אגרות משה שם שכתב דמן הראוי היה להחמיר לכתחילה וכ"ש לבעלי נפש. אבל כמדומני שבשום מקום אין מדיחין בסינק גופיה, אלא על דפים מיוחדים לבשר לבד ולחלב לבד. ואף אם מדיחים על חוטי ברזל המגביהים הכלים שלא יגעו בהסינק אף שהמים נשטפים מהכלים גם אל הסינק אין שום חשש אף אם היה נאסר קליפת הסינק כיון שאין נוגעין. ומצד זיעה מהקליפה אין שייך שיאסור דהא תתאה גבר ולא יאסור אף מהקילוח דהוא עילאה יותר מקליפה ואם יש זיעה הוא מהקילוח שהוא היתר. ואף אם נזדמן איזה פעם דהמים שירדו להסינק הגיעו עד הכלים אף שלכתחילה טוב להזהר לבע"נ מ"מ אין שום חשש בדיעבד אף לבעלי נפש, עכת"ד.

בין הדחת מין לחבירו. ועי' באורחות הבית להגר"מ שטרנבוך שליט"א פרק ז' סעיף י"א שכתב דמי שאין לו רק כיוור אחד צריך שיהיו שני כלים גדולים מותאמים להניחם בכיוור להדיח בהם ויהיו מסומנים שלא יתבלבל. ועי' בשו"ת שלחן הלוי חלק א' פרק כ"ב שאלה י"א שנשאל במי שיש לו רק כיוור אחד ובו הוא שוטף כלים של בשר וחלב, האם די בכך שהוא מייחד רשת שמניח אותו בכיוור בשעת שטיפת הכלים אחד לחלבי ואחד לבשרי. והשיב דכאשר יש לאדם רק כיוור אחד המשמש הן לחלבי והן לבשרי, אין להשתמש ברשתות לבשרי וחלבי אלא בקערות דוקא, והרשת אינה מספיקה כיון שישנם כלים קטנים ודקים כמזלגות וסכינים וכדומה שמצליחים לחדור מבעד לרשת, ובתחתית הכיוור יש שכבה של שומן בשרי שמעורב בגבינה וחמאה וכדומה. ועוד שמעשים בכל יום שמעבר המים נסתם משירי המאכלים, והמים יורדים לאיטם, והם מציפים את כל הכיוור והכלים שבו. ואם תטען שהמים נעשים כלי שני, הרי המים שעולים נוגעים בכל הכלים, ובכה"ג הרי לא יכלו לשטוף את כל הכלים, כי כולם יתכסו בשכבה של שמנונית מבשר גבינה וחמאה, ואם ירחצם במים רותחים

הנהגות זהירות בהדחת הכלים

כד. בזמן שרוחצים הכלים צריכים לזכור: ליחד סקוטש אחד לבשר, אחד לחלב ואחד לפרווה^{מט}. ומי שלובש כפפות בשעת הרחיצה, יהיה לו

פוגם המאכל בעין שעליו. ולכן לדינא נראה שהכלים מותרים לגמרי כמעט בכל מקרה, ואילו את הסקוטש יש לנקות היטב מפני שאפשר שנכנס בו לכלוך מהכלים, אבל אם ידוע שודאי נכנס שמנונית לתוכו כדאי לזרקו לאשפה, כך שמעתי ממו"ר הגרי"י לרנר שליט"א כמה פעמים.

והגר"י בעלסקי שליט"א כתב בשו"ת שלחן הלוי חלק א' פרק כ"ו כמה כללים חשובים למשגיחים, לגבי אזהרות במטבח ציבורי ונביא תוכן דבריו כאן. א' הנה לגבי אפייה במטבח ציבורי יש לעשות הכל בכלים פרווה בלבד. ויש לדאוג שתמיד יש מספיק כלי פרווה שלא יצטרך פעם להשתמש משל בשר או של חלב. ושהספוגים והמטליות יהיו פרווה באזור של המאפיה, ואין להשתמש בכלים של בשר או של חלב למאכל פרווה גם לא לאפיה. ועוד יש לדאוג שהכלים של פרווה ישטפו בכיור של פרווה בלבד. ב' יש לדאוג שהספוגים ומטליות לניקוי יהיו בצבעים שונים לחלב ובשר, ושלא ימצאו שום ספוג ממין השני בצד של מין אחר, ואם ימצא ספוג בצד הלא נכון יש להשליכו מיד לפח אשפה. ג' המשגיח יבדוק האם הכלים מסומנים, וכלים שאינם מסומנים יניחם בצד ויסמנם מיד, ויש לדאוג שתמיד יהיה צבע ודבק לסימון הכלים. ד' יש לבדוק את המגירות והארונות שלא

מט. מפני שיש פירוורי מאכל שנדבק בהם ועלול להתעורר מזה שאלות, ובספר אורחות הבית עמוד נ"א כתב שיש לחוש כיון שמעריץ שם מים חמין שיד סולדת בו בולע ומפליט מזה לזה, ויש חשש בשר וחלב, והוסיף דגם צריכים ליחד הסבון שרוחצים הכלים אחד לבשר ואחד לחלב. ושאלה המצויה מאוד כמעט בכל בית, במי שהדיח כלים עם הסקוטש מהמין השני, כגון שרחץ כלים בשריים עם סקוטש שמיוחד לשטיפת כלים חלביים, ויש להביא את הצדדים ואיך לנהוג הלכה למעשה: אם שוטפים את הכלים במים פושרים דהיינו פחות מיד סולדת בו אז לא נאסר כלום, ועצה טובה היא לשטוף את הכלים (עם מים שאינם חמים כשיעור יד סולדת) כדי להעביר איזה שמנונית שאולי נדבק בהם מהסקוטש, ולמעשה כיון שקשה להגדיר מהו השיעור של יד סולדת בו אפשר לומר דכל זמן שאפשר היה להחזיק את הידים מתחת המים הזורמים זה הווי סימן שלא הווי המים כשיעור יד סולדת בו, ומ"מ יש להקל כמעט בכל מקרה משום דאין הרגילות בבתנינו לשטוף כלים בחום כזה, ואפילו אם נניח שהמים היו חמים כ"כ כשיעור יד סולדת בו אפשר להתיר משום שמסתמא לא היה דבוק על הסקוטש לכלוך בעין, ואת"ל שהיה בעין בודאי נתבטל בששים במים ששוטף בהם את הכלים, ועוד אפשר לומר שהסבון

אחד לבשר ואחד לחלב. ועוד יזהר שלא יגעו חתיכות בשר או גבינה בברז אם היד סולדת בו.

שיירי מאכל בכיור

כה. אם נשארו שיירי מאכל בשר וגבינה בתוך הכיור, יזהר שלא יפתח את הברז עם המים החמים, כדי שלא יבשל הבשר והגבינה יחדיו.

קטשופ עד שיסומנו כבשר או חלב על ידי צביעתם בצבעים שונים ובאופן בולט. ט' יש להקצות קופסאות נפרדות לשאריות של לחם חלבי ובשרי, ויש להשגיח שלא יתערבבו הלחמים, אף כי ענין זה הוא קשה, אך חשוב מאוד להקפיד על כך. י' בשעת הדחק גמור, שיש צורך להניח מוצרים בשריים במקרר חלבי ולהיפך, למשל כשיש קלקול במקרר וכדומה, יש לכסות לחלוטין כל מה שנכנס למקרר תחת השגחת המשגיח, וכאשר מוציאים מוצרים מהמקרר יש לעשות זאת בזהירות מרובה.

ג. עי' בשו"ת יביע אומר חלק ה' או"ח סימן ל"ג. ולענין מסנן הנמצא בפתח היציאה שבכיור, בספר ילקוט יוסף עמוד תע"ח כתב דאף שלפעמים מערים עליו רותחים מכלי ראשון ויש עליו שיירי לכלוך של בשר, מותר להניחו בכיור החלבי, וכן אם נתחלק לו המסננים של הבשרי והחלבי אין בכך כלום, וטעמא דמילתא הרי הוא פשוט שרוב תשמישו בצונן וגם אם מערים עליו רותחים מנא לן שיש שיירי בשר על המסנן בעת עירוי הרותחין, וגם רוב פעמים יש שם לכלוך וחומרי ניקוי חריפים ופגומים באופן ששיירי המאכל נפגמים מאכילת כלב, ובצירוף סברות האומרים דעירוי אינו

נתערבב שם שום כלי ממין השני, ותמיד לחפש אחר כלים שאינם במקומם העלולים להמצא באזור השטיפה, דבר המצוי להיות בכל עת ובכל שעה. ועוד יש להסתכל שלא יכנס שום בן אדם עם אוכל של מין אחד לצד של המין השני. ה' עובד שמתעסק עם מוצרי בשר לא יתעסק עם מוצרי חלב וכן להיפך, עד שישטוף קודם את ידיו או ילבש כפפות בין העיסוק הבשרי לחלבי, ולהיפך. ו' כאשר מגישים בשרי מהאזור החלבי יש לוודא כי כל משטחי העבודה באזור החלבי מכוסים בקורות עץ, ויש למנוע גם את הנוזילה הקטנה ביותר של משהו בשרי למשטחים החלביים, ויש לבדוק את הכיסוי של השיש לסימנים של שימוש בחלבי. ז' הקורות עץ המכסות את השיש החלבי לשימוש בשרי צריכות לכסות את המשטח כולו, ואם המשטחים מכסים רק בחלקם הם גורמים לשימוש משותף לבשר וחלב ומביאים לבלבול וקלקול. לחם ומוצרי מזון הנחתכים על המשטח הבשר נופלים לעיתים קרובות על המשטח החלבי. והגרוע מכל, כלים ממין אחד סופם שמשתמשים בהם עבור מין השני, וכך נמצא שמשתמשים בסכין שמסומנת בחלבי לחיתוך בשר. ח' אין להשתמש במלחיות, כלי סוכר או מיכלי

מדיח כלים

כו. יש אומרים^{נא} שאין להשתמש במדיח כלים אחד בשביל כלים של בשר וחלב, אפילו אם הם יושבים על מדפים נפרדים. ויש מקילינין

התשובה חלק ו' סימן שי"ח שכתב לגבי דיש וואשער דאין להתיר כלים של חלב ושל בשר זה אחר זה, דמה שכתב בשו"ת אגרות משה דהוי נ"ט בר נ"ט זה אינו רק בדיעבד, ובפרט להשתמש בתדירות יוכל להצמיח מזה כמה מכשולות, ובפרט שיש כמה מיני מאשין שונים זה מזה, בודאי אין להורות להתיר בכה"ג, עכ"ד. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן ס"ב אות ה' שכתב דאין להשתמש בו לבשר וחלב, ובדיעבד הכל לפי הענין משום דיש מכוונות שהם רק בדרך עירוני, ויש מהם שיש "עלמנט" ואז יכול להיות הכל ככלי ראשון, וגם תלוי כמה זייף נתנו שם, ואפילו אם נתנו זייף הרבה יכול להיות שהזייף בא לתוך המים לאחר שכבר בא העירוני מהמים רותחים ותלוי הכל לפי המציאות.

והנה אם בטעות הדיח כלי בשרי במדיח כלים חלבי יש לשאול מורי הוראה אם צריכים הכשר משום דאולי יש כאן רק חשש דני"ט בר נ"ט, ולכן יש לשאול בכל מקרה. ולענין מי שרוצה להדיח כלים פרווה בתוך מדיח כלים של בשר או חלב יש לשאול מורי הוראה באיזה אופן מותר, מאחר שנראה שיש צדדים להתיר לכתחילה, וצדדים להתיר רק בדיעבד.

נב. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב' סימן כ"ח וכ"ט וחלק ג' סימן י', ומוסיף שם עצה טובה להפעיל את

מבשל, וגם הכא אינו מתכוין לבשל, וגם ליכא חשש שמא יבוא לאכול ואפשר לצרף סברת הכסף משנה בזה דכל שאין חשש שמא יאכל ליכא לאיסור בישול בשר בחלב.

נא. עי' בשו"ת באר משה חלק ז' קונטרס עלקטריק סימן ס', ועי' בקובץ מבית לוי חלק א' עמוד ל', וכן פסק הבדי השלחן ס"ק פ"א. ועי' שם בד"ה שרי, שמפלפל בענין מכוונת הדחת כלים, והביא ג' חששות בזה: א', שמדיח כלים יכול להבליע טעם מבשר וחלב ולכן כל מה שמדיחים שם מקבל טעם של איסור. ב', כשמשתמשים במדיח כלים לכלים חלביים אולי יכולים המים החמים לגרום לבשר שבתוך ה"פילטער" להכנס לתוך הכלים החלביים. ג', ועוד שאולי ישאר שמנונית על המדפים ויעביר הטעם לכלים. לכן רוב פוסקים סוברים דיש ליחד מכוונת מדיח כלים אחד לכלים בשריים ואחד לכלים חלביים. ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ג' סימן ע"ה וז"ל "לא נראה להתיר להשתמש במדיח אחד לבשרי וחלבי, כיון שאין מי שיכול לעמוד על הדבר שהכלים יהיו כמעט לגמרי נקיים לפני שמכניסים אותם למדיח וכן המנהג פשוט בבתי היראים דבר ה', ולא סומכים על החלפת הסלים אלא משתמשים בשני מדיחים, והסכים אתי לדינא גאון אחד שליט"א" (הגרי"ש אלישיב שליט"א) עכ"ל. ועי' בשו"ת עמק

להשתמש במדיח כלים, לשני מיני כלים, אם מניחים כל מין במדף המיוחד לו.

נמצא כלי חלבי בין כלים בשריים

פז. אם אירע שמצאו כפית או שאר כלים חלביים במקום שיש כלים בשריים או להיפך, אין צריך לחשוש שמא הודחו ביחד בכלי ראשון. ואפילו אם רגילים להדיח בכלי ראשון, מ"מ מקילים, כיון שיש כאן ס"ס, שמא לא רחצם ביחד, ואפילו אם רחצם ביחד שמא לא היתה היורה בת יומה^ג.

נג. רמ"א שם. ופירש הט"ז טעם ההיתר, כיון שיש לנו ספק ספיקא לקולא, ספק שלא הודחו יחד ואם תמצא לומר שהודחו יחד שמא לא היתה בת יומה, וכן פסק החכמת אדם כלל מ"ח דין ט"ז. ואם יש רק ספק אחד, עי' בפמ"ג שם שהביא דמשמע מהאו"ה דאם ידיענן שהשתמשו בכלי תוך מעת לעת אסור בחד ספק שמא לא הודחו עמה, וכן אם בודאי הודח הכלי החלבי עמהן בכלי ראשון אלא שיש ספק אם השתמשו בו תוך מעת לעת בכלי ראשון יהיה אסור. והפמ"ג כתב עוד טעם להקל משום דאחזוקי איסורא לא מחזקינן, וכן כתב הגר"א ס"ק כ"ג, ועי' בחוות דעת ביאורים ס"ק י"ב. אמנם עי' בפרי חדש ס"ק י"ח שכתב שאם יש לנו ספק אחד, דהיינו שיודעים שהם היו בני יומם יש להחמיר שמא הודחו יחד באופן שנאסר, ועי' בבית לחם יהודה שכתב דכיון דיש מחמירין, בכלי שאפשר להגעיל יש להגעילו אחרי מעת לעת ואם הוא כלי שאי אפשר להגעיל יש להמתין עד אחרי מעת לעת כדי להשתמש בו ואז הוא

המכונה כשהיא ריקה בין השימושים. ועי' בשו"ת אור יצחק חלק א' יו"ד סימן ד', ועי' בילקוט יוסף סימן פ"ט סעיף פ"ו שכתב וז"ל "מדיח כלים חשמלי, שמכניסים את כל הכלים לתוך המכונה, ולאחר שהמכונה נסגרת זורם על הכלים שטף מים רבים רותחים המעורבים בחומרי ניקוי, ואחר כך נעשית שטיפה שניה במים נקיים רותחים, אם מקפידים על כך שלא יכניסו לשם שיירי מאכל [קצת גדולים] בעין לתוך המכונה, ויש שם רק לכלוך ושומן שעל הצלחות והכפות, אפשר להשתמש במדיח כלים זה הן לכלי חלב והן לכלי בשר, בזה אחר זה, ואפילו בו ביום. אולם אם אין מקפידים בזה, ומכניסים לתוך מכונת המדיח כלים שיירי מאכל כמו חתיכות של בשר או פיצה, קשה להקל. [שיתכן וחתיכות אלה לא נפגמים בחומרי הניקוי המעורבים במים, וגם אין כאן נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא]. ובבתי מלון ומסעדות ציבוריים שקשה להשמר בזה, יש להצריך שיהיה להם ב' מדיחי כלים, אחד לבשר ואחד לחלב" עכ"ל.

סעיף ד'

הכנים חומר ניקוי או אפר שפוגם את מי ההדחה

בח. אם הכנים לתוך מי ההדחה חומר ניקוי לפני שהדיח הכלים, אפילו הודחו כלים בשריים ביחד עם כלים חלביים, ואפילו אם היה שומן דבוק בהם, מותרים כיון שחומר הניקוי פוגם את הכלי.

או בארון לכו"ע אין לחוש כלל, ועי' ביד אברהם שהבאנו לעיל שמחלק בין מקרה שנמצאו כלים מעורבים במקום ההדחה דאז יש להקל רק כשאין ידוע לו אם היו בני יומם דאז הוא רק חד ספק, אבל נמצאו במקום שהם מעורבים בתוך מגרה או במקום שהם מונחים ליבש יש להקל אפילו שידוע שהם בני יומם. ועי' בספר קנין דעה עמוד קנ"ה מה שכתב בכל זה.

נד. שו"ע סעיף ד'. והש"ך והט"ז כאן מפקפקים בזה אם האפר או חומר הניקוי פוגם את המים. החוות דעת חידושים ס"ק כ"א והיד יהודה פירוש הקצר ס"ק ל"ז פוסקים שצריכים להחמיר באפר או חומר ניקוי שאינו פוגם, אא"כ יש הפסד מרובה, אבל בבורית יש להקל, אבל הערוך השלחן סעיף כ"ד והחכמת אדם כלל מ"ח דין ט"ז פסקו כהמחבר. ודין זה הוא רק אם כבר הונחו הכלים ביחד בתוך הכיור אבל לכתחילה אין לגרום שיפגם, כי נותן טעם לפגם לכתחילה אסור. אבל הכף החיים ס"ק נ"ו הביא כמה פוסקים שמתירים לכתחילה ובפרי תואר כתב שמותר לכתחילה להשתמש באותו כלים מיד, ועי' בדרכ"ת ס"ק פ"ג משכ"ב. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק א' סימן נ"ה אות ג' שהביא דיש אומרים דהבורית שלנו נחשב פגום, עיי"ש אריכות בזה.

כבדיעבד ומותר לכתחילה להשתמש בו. ועי' ביד אברהם שכתב דיש לחלק שאם אחרי שהוציא הכלים של בשר מהיורה או מהכיור מצאו בסוף היורה כלי חלבי ויש לחוש שמא הודחו עמהם אין להתיר אא"כ יש ספק ספיקא, ואם אין לנו אלא חדא ספיקא כגון דידוע שהכלי הוא בן יומה יש לאסור הכלים, משום דשמא הודחו ביחד. ועי' בבדי השלחן ס"ק פ"ב שמביא כמה שיטות שמקילים אפילו אם יש רק ספק אחד, מפני שלא מחזקינן ריעותא לחוש שמא הודחו ביחד בדרך שנאסרים, אלא מעמידים הכלים על חזקתם שמותרים, ולמעשה נשאר בצ"ע לדינא. אבל היד יהודה בפירוש הקצר ס"ק ל"ז כתב שהמקיל בזה לא הפסיד, ובפרט אם הדרך שרוחצים את הכלים היא על ידי עירוי מים חמים מהברז שאין עירוי מעביר מכלי לכלי. ואם מצא כלי ממין השני בתוך מכונית הדחת כלים נכון להגעיל משום דהוי ודאי הודחו ביחד, וודאי יד סולדת בו, ומסתמא היה בעין מהלכלוך, ובמקרה שנתערב הכלי שמצאו עם מין אחר במדיח כלים עי' לקמן סימן ק"ב סעיף ג' ונו"כ שם.

ואם מצא כלים בשריים עם חלביים מעורבים בתוך הכיור, עי' בתורת יקותיאל סימן ק"ד שהחמיר בזה. מיהו אם מצא כלים מעורבים בתוך המגירה

סעיף ה'

לא יתן מאכל חלבי אצל כלי שיש בו מלח
כט. לא יתן מאכל חלבי אצל כלי שיש בו מלח, דחיישינן שמא יפול
 מהמאכל החלבי על המלח, ולא ירגיש בזה, ויתן אח"כ מהמלח
 לבשרי^ה. אבל בדיעבד מותר, ולא חוששים שמא משהו מהמאכל החלבי
 נפל למלח^{ני}.

סעיף ו'

להניח בשר אצל חלב

ל. מותר ליתן בתוך תיבה כד של בשר אצל חלב משום דזהירי אינשי

בבדי השלחן ס"ק צ"ג דהביא דעת האו"ה
 שהובא ביד יהודה שיש להחמיר בכל
 גוונא, וכן פסק הבדי השלחן להחמיר,
 והוסיף דיש להזהר גם על שלחנו שלא
 יניח כלי מגולה שיש בו חלב סמוך לכלי
 המלח או כלי סוכר אם הם ג"כ מגולים
 ואפילו אם מניחם שם רק לשעה מועטת,
 ומ"מ היכן דיש כלי של מלח וסוכר
 מיוחד אחד לבשר ואחד לחלב מותר
 להניח החלב אצל המלח שמיוחד לחלב
 משום דאין חשש שמא ישתמש במלח זה
 עם בשר, ועי' בביאורים שם.

ועוד עי' בבדי השלחן ס"ק צ"א
 שמביא דברי האו"ה שסובר דיש לחוש
 שמא ניתז מן החלב לתוך המלח, ודן
 האם מותר להניח אצל המלח מאכל
 חלבי גוש כגון גבינה וכדומה, משום
 דמשמע מדברי האו"ה דיש לחוש רק
 לגבי משקה שע"י השימוש בו יהוי
 ניתזים ממנו ניצוצות, אבל בדבר גוש לא
 שייך כ"כ לחוש שיצא מכלי זה ויפול
 לכלי שני וצ"ע לדינא.

נו. רמ"א שם. וכתב האו"ה טעם הדבר
 משום דאין מחזיקין איסור במלח
 כיון דאין ריעותא לפנינו.

נה. שו"ע סעיף ה'. ועי' בדרכי משה בשם
 האו"ה שכתב דדוקא בכותח אסור
 מפני שהוא עב ואם יפול לתוך המלח
 ישאר בעין על פניו ולא יתבטל שם אבל
 חלב צלול מותר שאם יפול לתוך המלח
 יבלע בו ויתבטל אצלו, אמנם הלבוש
 בסעיף ה' וחכמת אדם כלל מ"ב דין ד'
 כתבו להחמיר אפילו בחלב צלול דכיון
 שהמלח דבר גוש יש לחוש שישאר מן
 החלב בעין על פניו ולא יהיה נבלע בו
 ולא יתבטל, ועי' בבדי השלחן ס"ק צ'
 שכתב דנראה להחמיר בזה, ונראה קצת
 מהרמ"א שמחמיר כאן כיון דחזר בו ממה
 שכתב בדרכי משה ולא הגיה כאן.

עי' בפמ"ג משב"ז ס"ק ט"ז שהביא
 מהפרי תואר דאפילו אם אינו נוגע חד
 לשני ממש אלא הוי רק סמוך להמלח
 אסור, ושיעור הסמיכות אינו מבואר
 בפוסקים אבל נראה לכל ראות העין
 שכל דיש לחוש שאם יותז מהכלי הזה
 יגיע לכלי השני יש להחמיר. ועוד כתב
 הפרי תואר שיש כאן איסור דוקא אם
 מניחים את החלב ליד המלח בקביעות
 אבל להניח לפי שעה אדעתא לקחת
 משם תיכף מותר משום דאין לחוש
 בשעה מועטת כזו שנשפך מזה לזה. ועי'

שלא יפול מזה לזה^{נז}. וי"א שטוב להזהר לכתחילה שלא יניח בשר וחלב זה אצל זה, אפילו בכלים נפרדים במדף אחד או באותו מגירה במקרה, אם הם מגולים^{נח}, כי יש לחוש שמא יפול משהו מאחד לשני^{נז}.

שכתב דיש להזהר בזה ובכיוצא בו בנתינת מאכלים לתוך מקרה, אלא יש ליחד מקום למאכלי חלב, ולמאכלי בשר מקום נפרד, ועוד מה טוב יותר לדאוג שהמאכלים שמכניסים לתוך המקרה מכוסים היטב כדי להסיר כל מכשול. ועי' בשו"ת יבקש תורה חלק ב' סימן י"ח שכתב דודאי יש מקום להזהר במקום הנחת סירים קדירות ומאכלים ושמא אף מעיקרא דדינא מחשש שמא יגעו ושמא ישפכו ולא אדעתיה. ועל כן יש לקבוע מקום מיוחד למאכלי חלב וכליהם וכן למאכלי בשר וכליהם, וכן שלא יהיו סמוכים זה לזה. ויתכן עדיפות להניח מוצרי חלב וכליהם למטה במקרה, ומוצרי בשר וכליהם מלמעלה מכיון שמוצרי חלב נשפכים לעיתים יותר קרובות, ואולם אף בכה"ג צריך זהירות באם סירי הבשר והמרק מלאים שלא ישפכו על המוצרים שלמטה. והשיב לי בתשובה בעל האבני ישפה זצ"ל שמותר להניח בשר וחלב על אותו מדף שבמקרה בתנאי שהם מכוסים. ועי' בשו"ת קנה בושם חלק ד' סימן מ"ח שכתב שם להעיר שמה שקיימא לן שמותר להניח מוצרי בשר וגבינה על אותו מדף בתוך המקרה, כל זה היינו דוקא כשמסדרם על מדף אחד במקרה שאין בזה שום חשש שיבלעו מהדדי, אבל ליתנם ולסדרן בתוך המקפיא, יש בזה חשש כבישה בקרח שיאסר בדיעבד אא"כ הוא במקום הפסד

נז. שו"ע סעיף ו', וט"ז ס"ק י"ז וש"ך ס"ק כ"ג.

נח. רמ"א סעיף ו'. ועי' בש"ך ס"ק כ"ד שדוקא במגולים יש להחמיר, אבל במכוסים מותר לכתחילה. וכן כתבו הפרי חדש ס"ק כ"ג וחוות דעת חידושים ס"ק כ"ד וכתתי ופלתי ס"ק ט"ז.

נט. שם. ונחלקו האחרונים בדינו של הרמ"א, הפרי חדש ס"ק כ"ג כתב שדינו של הרמ"א מיירי על גבינה ובשר, כי אם יפול מהגבינה על הבשר זה ניכר ואינו מתבטל, אבל אם הם צלולים מותר. אמנם ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק מ"ד כתב אדרבה שיש להחמיר גם בצלולים.

ולענין מקרה שלנו עי' במהרש"ל פרק ח' סימן ס"ו וכן הובא דבריו בדרכי תשובה שהעולם נוהרים שלא להניח קדירת חלב במקום שהניחו שם קדירת בשר מקודם דיש לחוש שנשפך שם מתחילה מאכל של בשר ושוב יהא נבלע בקדירת החלב, אע"פ שצונן לא בלע אפילו הכי החמירו בדבר שלפעמים תהיה הקדירה חמה ולא אדעתיה עכ"ד, וזה מצוי היום כשמבשלים מרק חם וכדומה ואינו יכול להשאיר את הקדירה בחוץ וצריך עכשיו להכניסו למקרה כשהוא עדיין חם הרבה, אם המדפים אינם נקיים יש להזהר בזה מאוד שמא יש שם שפיכות ממין השני ויתעורר שאלות, ועי' בבדי השלחן ס"ק ק"א

ואפילו בשני מדפים, צריך זהירות כגון אם מניח חלב במדף העליון במקרר, ובשר במדף התחתון, שמא החלב ישפך ויפול על הבשר. וטוב להסתכל כשמניחים קדירות של בשר במקרר, שהמדף נקי ואין שם קצת גבינה או חלב.

לְהַנִּיחַ כִּלְי שֵׁשׁ בּו הֵיטֵר לֵיד כִּלְי שֵׁשׁ בּו אִיפּוֹר

לא. מותר ליתן כלי שיש בו איסור ליד כלי שיש בו היתר, דכיון שיש שם איסור, יזהר ביותר שלא יפול מהאיסור להיתר.

מגולים, מ"מ עי' בפרי חדש שם שס"ל דהרמ"א רק החמיר בדומיא דכותח עם מלח, אבל בחלב צלול ורוטב בשר דכי נפל מהאי להאי לא נשאר איסור בעין מותר. ועוד צירף השיטות שסוברים דהאיסור הוא דוקא אם מניחים קדירות רותחות סמוכים זה לזה, אבל בדרך כלל לא מניחים אלא קדירות צוננות במקרר, עכת"ד.

ולענין ירקות שנכבשו בתוך חלב שנפשך בתוך המקרר, עי' בספר ילקוט יוסף סימן פ"ז עמוד צ"ח שכתב דאם נשפך חלב במקרר וכמות מסוימת ירדה לתוך המגירות, והירקות שהיו במגירה שהו שם מעת לעת, יש להם דין של כבוש כמבושל, ואסור לאכול הירקות עם בשר. אמנם אם יש ספק אם נכבש הירקות מעת לעת יש להקל.

ס. פמ"ג משב"ז ס"ק י"ז, משא"כ היתר ליד היתר כגון מאכל חלבי אצל כלי שיש בו מלח שאינו זהיר כל כך.

מרובה, והדבר פשוט שלכתחילה בודאי שיש להזהר בזה, וכבר הבאנו לקמן בסימן ק"ה חומרא הוה מבעל הקנה בושם זצ"ל לענין כבישה, ועי' שם שרוב הפוסקים לא החמירו כולא האי. ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ה' סימן ק"ל שכתב דשמע שיש שמעירים, איך נוהגין להניח במקרר קדירות של בשר וקדירות של חלב סמוכין זה לזה, ואפילו אם מייחד מדף אחד לבשר ומדף אחד לחלב כל שכן דיש לחוש שישפך מהקדירה למעלה לקדירה למטה. ולכאורה נראה דהנח להם לישראל דאין בזה חשש אפילו לפי הרמ"א דמחמיר לכתחילה, וטעם הדבר משום דאם הקדירות מכוסים במכסה, ודאי שמותר כמ"ש הרמ"א. ועוד אפילו כששניהם מגולים דוקא כשהם סמוכים זה לזה אסור, וכשהן רחוקים זה מזה אין חשש, ואם קדירה אחת היא על המדף למעלה ואחת על המדף למטה דלכאורה יש לחוש יותר כששניהם

מלח שנתון בכלי בשרי מותר ליתנו בחלב
לב. מותרסא ליתן מלח המונח בכלי בשרי, לתוך חלב. וי"א שהמחמיר
 בזה תבוא עליו ברכה, כי יש מחמירין לכתחילה סב.

מלח בחלב מפני חשש זה, ואע"פ
 שמבואר בש"ך בסימן ק"ה שם שלענין
 מלח שכבר הושם בכלי הבלוע מאיסור
 מותר בדיעבד להשתמש באותו מלח
 שאני התם דהוי ליה בדיעבד ולענין
 בדיעבד לא חיישינן להך חששא, משא"כ
 מלח שהושם בקדירה של בשר עדיין הוי
 ליה כלכתחילה כיון שיכול להשתמש בו
 שלא עם חלב, ועי' בביאורים שם עכ"ד.

סב. רמ"א שם. ועי' בפ"ת ס"ק ח' שכתב
 שדוקא בכלי חרס צריך להחמיר.
 ובדרכ"ת ס"ק צ"ז כתב ששמע שלדעת
 הרמ"א אין חילוק בכלים משום דכיון
 שיש חששות להחמיר כמבואר בסמוך
 לכן אין חילוק ממה עשוי הכלי.

ולענין החומרא שהביא הרמ"א
 דתבוא עליו ברכה עי' בט"ז ס"ק י"ח
 שהקשה על הרמ"א שאין צריך להחמיר
 כל כך, אמנם הוא הביא מהמהרש"ל
 בפרק ח' סימן פ"א שכתב דיש לחוש אם
 יקח המלח עם ידים מלוכלכות בבשר
 ויתן בחלב או איפכא, אבל הנקודות
 הכסף שם מצדיק הרמ"א שחושש משום
 חשש שמא הכלי לא היה נקי בשעה
 שהכניס שם המלח, ולכן המחמיר בזה
 תבוא עליו ברכה, ולמעשה המהרש"ל
 שם הובא בט"ז כתב דמשבח מנהג אשכנז
 שמיחדים כלים נפרדים למלח אחד
 לבשר ואחד לחלב.

סא. שו"ע סעיף ז'. ועי' לקמן בסימן ק"ה
 ברמ"א סעיף י"ג, ובש"ך כאן ס"ק
 כ"ה ופרי חדש ס"ק כ"ד וחוות דעת
 חידושים ס"ק כ"ה שכתבו דה"ה אם
 המלח הונח בכלי של איסור מותר ליתן
 במאכל של היתר, כיון שהמלח לא בלע
 מהכלי, אמנם אם דכו מלח במדוכה של
 בשר שנכנס הטעם במלח ע"י דוחקא
 אפילו הכלי היה אינו בן יומו אסור
 מדינא לאכול מלח זה עם חלב, כ"כ
 בהגהות כה"ג על הבית יוסף סימן ק"ה
 ס"ק ע"ט שכתב דדוקא במלח המונח
 בקערה מותר מצד הדין, אבל אם דכו
 במדוכה אפילו אינו בן יומו אסור ועי'
 בדרכי תשובה ס"ק צ"ה, ובדיעבד לדברי
 הרמ"א לעיל בסעיף ב' אם המלח כבר
 הושם בחלב ומורגש אסור בדיעבד.

ומה שהתיר המחבר לכתחילה היינו
 דוקא אם המלח או הקערה אינם לחים
 אלא יבשים לגמרי. ובמקרה שהמלח הוי
 לח מבואר ברמ"א לקמן בסימן ק"ה סעיף
 י"ג ובש"ך שם ס"ק מ"ד שאין להניח
 המלח הזה אם מין השני, ועי' בבדי
 השלחן ס"ק ק"ג שמביא טעם להחמיר
 בזה שהרי מבואר בש"ך לעיל סימן צ"א
 ס"ק ג' דיש לחוש לכל דבר חריף לח
 שמא יפליט מן הכלי אפילו כששניהם
 צוננים, והוסיף דלדעת הפמ"ג בסימן צ"ו
 ס"ק ג' משמע דאפילו אם כבר הושם
 המלח על הקערה אין להשתמש באותו

סימן צ"ו

דין מאכל חריף שנחתך בסכין של בשר

סעיף א'-ב'

דבר חריף שנחתך בסכין בשרי

א. מאכל חריף (ולקמן יבואר איזה מאכל נחשב כדבר חריף) שחתכו בסכין^א בשרי^ב, נעשה המאכל בשרי^ג, ואסור לאכלו עם מאכלי חלב

דבסעיף א' וג' מיירי בדוחקא דסכינא ודבר חריף, אלא דבסעיף א' מיירי בצנן ובסעיף ג' מיירי בתבלין, ולכן לפי מה שמבואר בסעיף ב' שי"א שצנן הוי דבר חריף ולא שאר דברים, אי"כ אתי שפיר דבסעיף א' דמיירי בצנן הביא ב' שיטות ולא הכריע, ואילו בסעיף ג' דמיירי בתבלין די"ש בזה עוד קולא כיון שיש דעות דסבירא ליה דאינו דבר חריף, משום הכי היקל באינו בן יומו, משא"כ בסימן ק"ג דמיירי בבישול ודאי בלע, לפיכך החמיר באינו בן יומו. ולמעשה הכף החיים בס"ק י' כתב שיש להחמיר באינו בן יומו, ורק במקום שיש הפסד מרובה ושעת הדחק אפשר להקל באינו בן יומו.

ולענין סכין בן יומו ומקונח שהמחבר הביא דעה להחמיר בזה, יש לציין את דעת הפרי חדש ס"ק ב' שהביא פוסקים המקילים כשהסכין נקי, דנקטו דדבר חריף בולע כמו בבישול, ולכן אם אין שם ממשות הבליעה באוכל הוי רק נ"ט בר נ"ט ובדיעבד יש להקל. אולם הש"ך ס"ק ב' ופמ"ג שם ורוב הפוסקים סוברים לאסור בדבר חריף אפילו בסכין נקי כיון שע"י דוחקא דסכינא ודבר חריף מוציא

א. המחבר בסעיף א' מביא ב' שיטות: דעה א' שרק אם חתך את הדבר חריף בסכין בשרי בן יומו או אינו מקונח. ודעה ב', שה"ה בסכין אינו בן יומו ומקונח. ויש לעיין מהו ההכרע לדינא לדעת המחבר, דהנה לקמן בסעיף ג' כתב המחבר שמדוכה בשרית בת יומה שדך בה תבלין, אסור לאוכלם בחלב, ועי' בט"ז וש"ך שם שהקשו דהלא בסימן ק"ג סעיף ו' כבר הכריע המחבר שאפילו באינו בן יומו דבר חריף משוי לשבת. ועי' בפמ"ג משב"ז ס"ק י' שתירץ דהכא איכא תרתי לטיבותא, (א) נ"ט בר נ"ט, (ב) אינו בן יומו, וס"ל להמחבר דבתרתי לטיבותא לא מחמירים באינו בן יומו, ולכן בסעיף א' הביא המחבר את ב' הדעות ובסעיף ג' הביא רק את הדעה הראשונה בסתם לומר שהעיקר כמותה, משא"כ בסימן ק"ג סעיף ו' דמיירי ששמו פלפלין בקדירה של איסור שאינו בן יומו, ובאיסור אין ההיתר של נ"ט בר נ"ט כמבואר לעיל בסימן צ"ה, וא"כ יש רק חדא לטיבותא שהוא אינו בן יומו, וכשיש רק חדא לטיבותא ס"ל להמחבר שיש להחמיר כדעה השניה, ולכן החמיר שם באינו בן יומו. ועי' ברע"א שג"כ כתב כן והוסיף עוד תירוץ,

(כיוון שהמאכל נעשה בשרי). וה"ה להיפך אם חתך המאכל בסכין חלבי, אסור לאכלו עם מאכל בשרי (ועי' לקמן סעיף ג' עד כמה אוסר).

הנ"ל. נועי' לקמן מה שהבאנו בשם כמה פוסקים להקל בכמה ציורים שחתכו דבר חריף עם סכין שחשבו שהוא בעצם חלבי.

ג. דבר חריף יש בכוחו להפליט הבלוע בסכין על ידי דוחקא דסכינא, ולכן המאכל החריף בולע טעם הבשר, וה"ה במטחנה שיש בה סכינים יש להם דין של דוחקא דסכינא ולכן אם טחן שם בשר חם נעשה בשרי ויש לו כל הדינים של סכין לענין דבר חריף. אמנם במקרה שחתכו דבר חריף עם סכין שמשתמשים בה רק לבשר צונן, כתב בבית יוסף שאין הרבה שומן נקרש עליו שיאסר לחתוך בו צונן, ועי' בכף החיים ס"ק מ"ח שכתב דמשמע דאם יש קצת שמנונית עליו וידע שחתכו דבר חריף עם הסכין הזו שחותכת רק בשר צונן ולא ניקו הסכין לפני שחתך את הדבר החריף יש להדיח המאכל החריף היטב ואח"כ לאכלו עם חלב.

ומ"מ כדאי להדגיש שמכשולים אלו לגבי חתיכת דבר חריף ממין אחד הנאכל עם המין השני מצויים מאוד וישנן הרבה טעויות שמשתמשים בסכין בשרי לדבר חריף כשצריך לאכול המאכל עם חלב וכן איפכא, ולכן יש אומרים שכדאי שיהיו ג' סכינים בכל בית אחד לבשר ואחד לחלב ואחד פרווה לחתוך בו דברים חריפים ונראה שכך היא הדרך הנכונה כדי שלא לבא לידי מכשול ח"ו. עי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' סימן תל"ג שכתב בשם המגן אברהם

מהסכין את עיקר הטעם הבלוע בה ולא הוי כנ"ט בר נ"ט. אמנם הכרתי ופלתי ס"ק א' כתב דכשיש עוד סניף לצרף לקולא אפשר לסמוך עליהם כשהסכין נקי לפי שיש שני צדדים להקל, אך הפמ"ג שם כתב דחלילה לזו מדברי המחבר והרמ"א ולהקל אפילו לסניף.

ב. דהיינו שחתכו מאכל בשרי חם בחום שיד סולדת בו בכלי ראשון, ואז נעשה הסכין בשרי, וה"ה סכין חלבי שחתכו בה מאכל חלבי חם, כגון עוגת גבינה שהוציאו מהתנור שעדיין בכלי ראשון שתחבו הסכין באמצעותה של העוגה במקום שיש גבינה חמה בעין, שאז נבלע בו טעם חלב ונהיה סכין חלבי, אבל במקרה שיש עוגת גבינה חמה ואינו תוחבים את הסכין בתוכה אלא רק תחבוהו רק בצדידה במקום שיש רק בצק בלא ממשות של גבינה כגון שחתך והפריד את הבצק שסביב לעוגה במקום דיבוקה לתבנית האפיה והפרידה מהתבנית בעודה רותחת, יש לדון בזה שלא נעשה הסכין חלבי משום דהבצק אינו אלא בלוע מגבינה ואין בליעה יוצאת בלא רוטב עכ"ד ספר דבר חריף, ועי' שם עוד מה שהאריך בענין זה. ולכן יש לעי' בכל הסכינים החלביים שלנו אם הם באמת חלביים, משום שרוב האנשים לא משתמשים בסכין למאכל חלבי חם בשיעור יד סולדת בו בכלי ראשון, אלא רק חותכים דבר גוש חם וכדומה, והמעייין כל אחד בכליו יראה שיש גם סכינים שבאמת לא בשריים מאותו טעם

סכין שאינו בן יומו

ב. לדעת המחבר רק אם הסכין הבשרית בן יומו, או אפילו אם אינו בן יומו אבל אינו מקונח היטב, וחתך בו דבר חריף, אסור לאכלו עם חלב. אך אם הסכין אינו בן יומו ומקונח היטב, הדבר החריף נשאר פרווה. אבל לדעת הרמ"א אפילו אם הסכין אינו בן יומו ומקונח היטב, אסור כיון שהדבר החריף מחליא לשבחה.

שיעור התפשטות הטעם מהסכין לתוך הדבר החריף

ג. שיעור התפשטות הטעם מהסכין לתוך הדבר החריף: לדעת המחבר, רק כדי נטילה (שהוא כעובי אצבעי), ולכן אם חתך ממנו כדי נטילה,

דכדאי להחמיר שיהא סכין נפרד פרווה כדי לחתוך דברים חריפים.

ד. עי' בהערה הראשונה בסימן צ"ו שהבאנו מח' בדעת המחבר בסכין שאינו בן יומא אם דינו כבן יומא לענין דבר חריף.

ה. שתי הדעות שהובאו במחבר סעיף א', לדעה א' דוקא אם חתך את הדבר החריף בסכין בשרי בן יומו או באינו בן יומו ואינו מקונח אסור לאכלו בחלב. ולדעה ב' אפילו אם הסכין אינו בן יומו ומקונח אסור לאכלו עם חלב, ואע"פ שטעם הבשר בדופן הסכין פגום, מ"מ המאכל החריף משביחו, ונותן טעם לשבח בתוך המאכל החריף. והרמ"א פסק להחמיר אפילו בסכין שאינו בן יומו ומקונח, וכן פסק הש"ך בס"ק ו' ודלא כאפי רברבי שסובר דבאינו בן יומו יש להקל בכדי נטילה. ואם חתכו דברים שאינם חריפים בסכין שאינו בן יומו פשיטא שיש לו דין כמו שאר כלים

שאינם בני יומם ונקיים שהכל מותר. ו. שו"ע שם. ושיעור התפשטות הטעם מהסכין לתוך המאכל החריף הוא רק כדי נטילה לדעת המחבר וכ"כ בש"ך ס"ק ד' דדבר האוסר מחמת חריפותו אינו אוסר יותר מכדי נטילה, ואע"פ שראינו לעיל בסימן צ"ד סעיף ז' שלדעת המחבר אם חתך בשר רותח בסכין חלבי כולו אסור, כתב הפמ"ג שפ"ד ס"ק ד' לחלק דשאני התם שבצירוף דוחקא דסכינא, ושהבשר היה רותח מחמירים ביותר, משא"כ כאן שיש דוחקא דסכינא והחריפות מתפשטת רק כדי נטילה לדעת המחבר. ודעת הרמ"א לקמן (לכתחילה) דעל ידי חריפות ודוחקא דסכינא הטעם מתפשט בכלו. ובאופן שיש ששים בדבר החריף כנגד הסכין, מ"מ צריך ליטול כדי נטילה ממקום החיתוך, ושאר המאכל מותר לאכול עם חלב.

ז. בקונטרס שיעורים ס"ק ז' כתב החזון איש שזה כמעט 2 וחצי סנטימטר, ולהרב חיים נאה הוא 2 סנטימטר.

מותר לאכול השאר עם מין שכנגדו^י. אמנם לדעת הרמ"א יש לחשוש לכתחילה שהטעם הנפלט מהסכין מתפשט בכל המאכל, ולכן אסור לכתחילה לאכול את כל המאכל עם המין שכנגדו, ואינו מועיל מה שהסיר ממנו כדי נטילה ממקום החתך. ואפילו אם יש ששים במאכל חריף כנגד הסכין, מ"מ צריך ליטול כדי נטילה, ממקום החתך, והשאר מותר לאכול עם המין שכנגדו. אבל בדיעבד דעת הרמ"א שאין לאסור אלא בכדי נטילה.

האם מהני טעימת המאכל החריף לברר אם יש בו טעם בשר
 ד. מאכל חריף שחתכו בסכין בשרי, דעת המחבר שמהני לישראל לטועמו אם יש בו טעם בשר או לא, ואם אין בו טעם בשר, יש להדיח המאכל היטב במקום החיתוך, ומותר לאכלו ולבשלו עם חלב. ודעת הט"ז והש"ך בזה ראה בהערה^{יא}.

של גוי והוי ליה כבדיעבד, דזורקים הכדי נטילה והשאר מותר, ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק י', וכן דעת היד יהודה פירוש הארוך ס"ק ט"ו. אבל לדעת הש"ך והפמ"ג שם כל שמצוי לו להשיג אחרים אפילו אירע בבית הישראל לא יאכלנו, רק במקרה שנתבשל כבר אין לאסור התבשיל אם יש ששים כנגד הכדי נטילה. ולדינא הכריע החכמת אדם כלל מ"ט דין ב' דבדיעבד אם כבר נתבשל סמכינן על השלחן ערוך ואין צריך ששים רק כנגד הנטילה, וכן אם חתך הערינג וצנן בסכין של איסור ויש קצת הפסד הסומך לזרוק כדי נטילה ולאכול השאר לא הפסיד דזה נקרא דיעבד, דדוקא כשחתך בסכין של בשר נוהגין לכתחילה לאסור כולו לאכלו בחלב כיון דאפשר לאכלו עם בשר אבל בסכין של איסור הוי כדיעבד.

יא. עי' בש"ך ס"ק ה' שסובר שבדיעבד מועיל טעימת ישראל, ועי' בט"ז ס"ק

ח. וצריכים להזהר ליטול כדי נטילה ממש, ולא תוך כדי הנטילה דהיינו ליטול כל הנטילה ולא פחות מזה.

ט. רמ"א שם. וכתב שה"ה אם נחתך בסכין של איסור, שלכתחילה אסור כולו ובדיעבד כדי נטילה.

י. שם. ועי' בש"ך ס"ק י' שכתב דבין בסכין של בשר בין בסכין של איסור נוהגין לכתחילה לאסור כולו וכן משמע מהתו"ח, אבל בדיעבד שנתבשל בין אם נחתך בסכין של בשר בין בסכין של איסור אין צריך לשער אלא כנגד כדי נטילה. אמנם המנחת יעקב כלל ס"א ס"ק י"ג נקט לגבי סכין של איסור, דלכתחילה אין לקנות מגוים צנן שנחתכו עם סכיניהם ולהוריד מהם כדי נטילה במקום שאפשר לקנות אחרים, אבל חולק על הש"ך במקום שאינו מצוי לקנות אחרים, או אם אירע שקנה צנן שנחתך בסכין

חתך דבר חריף בסכין בשרי ובישלו בחלב
ה. בישל דבר חריף שחתכו בסכין בשרי עם חלב, צריך ששים בתבשיל
כנגד שיעור הנטילה או כנגד הסכיני, ואין צריך ששים כנגד כל הדבר

טעימת ישראל בדיעבד, ועי' לעיל בסימן
פ"ט שהבאנו כמה מקרים, וכן בסימן
צ"ח.

יב. שו"ע שם. וכן דעת הרמ"א שם שאם
בישלו יכול לשער כנגד הנטילה או
כנגד עובי הסכין. ולמשל אם חתך בצל
לחתיכות קטנות בסכין בשרי ובישלו עם
חלב, אם הסכין יותר קטן מהכדי נטילה
של הבצל סגי בששים נגד הסכין, ואם
הסכין יותר גדול מהכדי נטילה של הבצל
סגי בששים נגד הכדי נטילה.

הש"ך בס"ק ח' סוברים שאם זוכרים
עד היכן השתמש בסכין, סגי בששים רק
נגד מה שנגע מהסכין בבצל, ואם אינו
זוכר צריך ששים נגד כל הלהב חוץ
מהידית. אבל בט"ז ס"ק ד' כתב דכיון
שאינו ידוע בבירור באיזה מקום נגע
משום דמילתא דלא רמיא עליה דאיניש
לאו אדעתיה, ע"כ צריך ששים נגד כל
הלהב דסכין חוץ מהקתא, ועי' בפמ"ג
שם.

ועי' בש"ך ס"ק ט' שכתב דהיכן דכל
חתיכה וחתיכה נאסרה כדי נטילה וצריך
ששים כנגדו היינו דוקא כשהצנן יותר
קטן מהסכין או שאין הסכין לפנינו שנוכל
לשער בו, אבל כשהסכין יותר קטן
מהצנן והוא לפנינו פשיטא דלא בעינן
ששים אלא כנגד הסכין, מיהו בסכין של
איסור שהכל נעשה נבילה בעינן ששים
כנגד כל הצנן אף שהוא יותר מן הסכין,
ועי' בט"ז ס"ק ו' ובפמ"ג שפ"ד ס"ק ט'

ב' שכתב שאין אנו בקיאים בטעימה זו
ולכן לא סומכין על טעימת ישראל. אולם
עי' בפמ"ג משב"ז ס"ק ב' שכתב דאולי
הט"ז מודה לש"ך אלא שלכתחילה אין
לנו לסמוך על טעימת ישראל אבל
בדיעבד סומכין על טעימה, ועי' ביד
יהודה פירוש הקצר ס"ק ו' שכתב
שלכתחילה אסור לסמוך על טעימת
ישראל, ויש להסתפק מה הדין בדיעבד.

אמנם הפרי חדש בס"ק ד' וכן מובא
בבאר היטב ס"ק ב' חולק על הש"ך
ומתיר לסמוך על טעימת ישראל אפילו
לכתחילה, וכן מצאתי ברע"א דהיכן
שבשלו ירק עם בשר מהני לכתחילה
לטעום הירק להבחין אם יש בו טעם בשר
כדי לאוכלו עם חלב, וכך מבואר בש"ך
בספרו הארוך עיין שם. ועוד עי' ברע"א
כאן שכתב שהטעימה צריכה להיות על
כל משך החתך ולא סגי לטעום רק מקום
אחד, דשמא באותו מקום שטועם לא
פלט הסכין כל כך ובמקום אחר פלט.
אולם עי' בדרכ"ת ס"ק ט' שהביא דעות
שמתירים לטעום חלק ממקום החתך.
ועי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה או
שיטעמנו שמדייק מהפמ"ג שחולק על
הרע"א ורוצה להתיר טעימת כל שהוא
והסיק הבדי השלחן דכיון דהוא קשה
להקל נגד הרע"א מ"מ כשיש עוד צד
קולא יש להתיר כהפמ"ג.

ולענין מעשה מצאנו כמה דוגמאות
שהביאו רבותינו הפוסקים שסומכים על

חריף^י, ואם יש ששים הכל שרי ואפילו הדבר החריף^י. ויש מחמירים שהדבר החריף עצמו אסור, וצריך להוציאו מהתבשיל אם מכירו^י.

חתך דבר חריף דק דק בסכין של איסור

ו. חתך צנון או שאר דבר חריף, דק דק, בסכין של איסור, ובישלו בהיתר, לדעת המחבר צריך ששים רק כנגד הסכין, אבל לדעת הרמ"א צריך

ומשב"ז ס"ק ו'. ועי' בבדי השלחן ביאורים ס"ק ד"ה ואם חתכן שהשיג על פירושו של הש"ך.

יג. עי' בט"ז ס"ק ה' שכתב דאין צריך ששים כנגד כולו, דאע"ג דבבשר בחלב אמרינן לכו"ע חתיכה נעשית נבילה, הני מילי לאחר שכבר נעשה איסור, אבל הכא עדיין היתר הוא.

ובמקרה שחתך צנון בסכין בשרי ובשלו במים בכלי חלבי, עי' בספר חדרי דעה וביד יהודה פירוש הארוך ס"ק י' שכתבו דאפילו אם הוא נקי נאסרו הצנון והכלי אם אין ששים, כי טעם הבשר שבצנון וטעם החלב שבכלי מתערבים במים ונעשים בשר בחלב וחוזרים ואוסרים הצנון והכלי. ודבר זה דומה למה שפסק הרמ"א לעיל בסימן צ"ה סעיף ג' בשם סה"ת סימן ס"א שאם הדיח קערה של בשר ביורה של חלב אפילו שניהם נקיים נאסר הכל דלא חשיב כה"ג נ"ט בר נ"ט דהיתרא. ועי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה ובשלם שהביא שיטת הרמ"א שמחמיר בסימן צ"ה סעיף ג', והוסיף שהמחבר דנקט כאן דאם בישל צנון בחלב דוקא, משמע דבכלי חלב מותר והוי לשיטתו בסימן צ"ה סעיף ג'

דבהדחת קערות מקילים, ודבריהם מתאימים נמי לפי דברי רע"א בהגהותיו על הפמ"ג שפ"ד ס"ק ב' שסובר דטעם הבשר שנבלע בהצנון הוי נ"ט בר נ"ט כשנפלט ממנו לתוך מאכל אחר, אבל לדעת הפמ"ג שם דסובר דלא נעשה בכך נ"ט בר נ"ט לכן אפילו להמחבר יאסר אם נתבשל בכלי חלבי אפילו לא נתבשל אלא במים, ואז צריך לומר דמה שכתב כאן המחבר לבשלם בחלב הוא לאו דוקא אלא ה"ה אם נתבשל בכלי חלב, עכת"ד.

יד. הט"ז ס"ק ה' והש"ך בסימן צ"ד ס"ק כ"ג, פסקו שהכל מותר דאפשר לסוחטו בהיתר מותר, וכן דעת הפרי חדש שם ס"ק כ"א.

טו. הפמ"ג בסימן צ"ד שפ"ד ס"ק כ"ג וגליון מהרש"א שם הביאו בשם הכרתי ופלתי שהבצל אסור מפני שמעורב בו טעם בשר וחלב ואפשר לסוחטו בהיתר אסור. ועי' ברע"א שם ד"ה ובשלם שכתב דאם בישל הבצל בחלב ממש אף הבצל עצמו אסור אפילו בדאיכא ששים כנגדו. ועי' לעיל בסימן צ"ד על דברי השו"ע סעיף ו' מה שכתבנו בזה.

ששים כנגד כל הדבר חריף, כיון שנעשה נבילה ונאסר כולו^{טז}.

חתך דבר חריף בסכין בשרי ואח"כ התכו בסכין חלבי

ז. דבר חריף שחתכו בסכין בשרי ושוב התכו בסכין חלבי בן יומיו^{טז} נאסר המאכל, מפני שבלוע מבשר וחלב. ולגבי הסכין, יש אומרים שאין הסכין השני נאסר, משום דאין טעם הבשר שבדבר החריף נבלע בתוך הסכין. ויש מחמירים שהסכין השני (החלבי) נאסר, וראה הערה י"ח.

ולאצריך ששים בבשר נגד כל המלח לדידן שנוהגין לשער בכל מליחה בששים כמו בבישול כיון שמלח הוא חריף כקורט של חילתית. וכתב שם בעל ההר צבי וצ"ל שנראה דיש לדון בזה ולחלק בין צנן שהחיתוך בסכין הוא לרוחב כל הצנן ונאסר כל חתך וחתך כולו בכדי נטילה, ובין אבן של מלח שהוא דבר קשה ועל ידי חיתוך מקצתו בסכין הוא מתבקע מאליו, באופן שברור שעכ"פ לא נחתך המלח על ידי הסכין יותר מחציו, וכיון שלא נאסר יותר מחציו הרי יש בבשר ששים נגד המלח לפי מה דקיימא לן שחתיתכת בשר עצמה היא שלושים נגד המלח כמ"ש ברמ"א לעיל בסימן ס"ט סעיף ט', אלא שעדיין יש לעיין בזה ממה שכתב הפמ"ג שם משב"ז ס"ק כ"ג, ויש לחלק, עכ"ד.

יז. אע"פ שהדבר חריף משוי לשבח לכן אין חילוק בין סכין בן יומו לסכין שאינו בן יומו, מ"מ הכא אם הסכין השני אינו בן יומו יש סוברים שהדבר חריף אינו נאסר, דכיון שמה שנבלע לכלי אינו בן יומו לא שייך בזה הכלל של חורפיא משוי לשבח.

יח. עי' בפמ"ג או"ח סימן תמ"ז ס"ק י"ג שמסתפק בצנן שחתכו בסכין בשרי

טז. רמ"א שם. ועי' בש"ך ס"ק ט' שמבאר שאם חתך צנן בסכין של איסור לדידן שאומרים חנ"ג בשאר איסורים צריכים ששים כנגד כדי נטילה מהצנן, אבל אם חתכו דק דק צריך ששים כנגד כל הצנן כיון שכל הנטילה נעשה נבילה, וכ"כ בט"ז ס"ק ו'. ובפרי חדש ס"ק ח' כתב שכיון שאין כאן בישול לא אמרינן חנ"ג ולכן יש לשער בששים רק כנגד האיסור, אמנם הפמ"ג שפ"ד סוף ס"ק ט' החמיר אפילו בהפסד מרובה. ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק י"ד שכתב דבסכין שאינו בן יומו ומקונח ראוי כאן יותר להקל דלא נעשה נבילה, וצ"ע. ובשו"ת טוב טעם ודעת סימן ק"צ כתב להחמיר אפילו אם הסכין אינו בן יומו, ועי' בדרכי תשובה ס"ק כ"ו.

ועי' בשו"ת הר צבי יורה דעה סימן צ' שנשאל אודות מי שחתך אבן מלח לחתיכות דקות בסכין של איסור שאינו בן יומו, כדי שיוכל לכתשן במכתשת, ולאחר שכתש המלח, מלח בו בשר. והביא השיטות בין הראשונים והאחרונים לגבי מי שחתך צנן בסכין של איסור האם כל החתיכה נאסרת או רק כדי נטילה, והשואל רצה לדמות נידון זה לצנן שחתכו דק דק בסכין של איסור,

חתך בסכין בשרי ולאחריו בסכין פרווה או בבלנדר
 ח. דבר חריף שנחתך בסכין בשרי ושוב חתכוהו בסכין פרווה, כגון
 מיקסר או בלנדר שיש בו סכין, נחלקו הפוסקים מה דין הבלנדר, יש
 אומרים¹ שאין הטעם שבמאכל החריף מבליע בתוך סכין הבלנדר, ולכן

לפי החוות דעת שכתב טעם אחר בזה
 להקל משום דאין הבלוע יוצא בלא
 רוטב, א"כ באופן זה לא נאסר הסכין.

יט. אבן העוזר סעיף ג', והחוות דעת
 ביאורים ס"ק ו' מתירים. החוות דעת
 מתיר מפני שאין בלוע יוצא מאוכל לכלי
 בלא רוטב, ואע"פ שיש דוחקא דסכינא
 וחרירות המאכל, אין מבליע בסכין
 הפרוה את טעם הבשר שבלוע בו.
 והאבן העוזר מתיר משום שיש כאן נ"ט
 בר נ"ט, ואע"פ שאין אומרים נ"ט בר נ"ט
 בדבר חריף משום שעל ידי החרירות
 נבלע בו טעם ראשון של בשר הבלוע
 בסכין, מ"מ כששוב נפלט מהמאכל חריף
 אל הסכין השני שפיר הוא טעם שני
 דהתיירא, טעם אחד מבשר לסכין ולבצל,
 ומבצל לסכין הפרוה. ועי' שם בחוות
 דעת שמסכים להאבן העוזר וכן דעת רוב
 אחרונים כגון יד יהודה, רע"א, ישועת
 יעקב. אבל יש נ"מ בין שני הפשטים (א)
 אם הסכין בלע בשר שמן, לפי החוות
 דעת שפיר נאסר הסכין השני כי בליעה
 שמינה יוצאת בלא רוטב, וכן כתב החוות
 דעת להדיא שאם יש דוחקא בדבר שמן
 שפיר יוצא מאוכל לכלי בלא רוטב. (ב)
 אם חתך דבר חריף בסכין של איסור
 ושוב נחתך בסכין של היתר, לדעת האבן
 העוזר שהקיל משום נ"ט בר נ"ט, כאן אין
 נ"ט בר נ"ט דהיתרא ולכן נאסר הכלי
 השני. משא"כ לפי החוות דעת שאין

ושוב חתכו בסכין חלבי, אם נאסר הסכין
 החלבי, האם נימא דבליעה מהדבר חריף
 אינה יוצאת בלא רוטב, או דילמא דעל
 ידי דוחקא דסכינא הדבר החריף מפליט
 הבליעה שבלוע בו אף בלא רוטב, דבכלי
 ודאי מפליט בלא רוטב, ואפשר שמאוכל
 לכלי נמי מפליט בלא רוטב ונשאר בצ"ע
 לדינא. ועי' שם באשל אברהם סוף ס"ק
 ל"ב שכתב בהחלט שאין בליעה יוצאת
 מאוכל לכלי בלא רוטב, אפילו על ידי
 דוחקא ודבר חריף. ועי' בעצי לבונה סימן
 צ"ו סעיף ד' שרק הביא הפמ"ג במשב"ז.
 ועי' עוד בחכמת אדם כלל מ"ט דין י'
 שכתב שבדיעבד אם אירע שחתכו דברים
 חריפים בסכין של בשר ואחר כך דכו
 במדוכה של חלב, צ"ע אם יש להתיר
 המדוכה שהרי נבלע בה בשר וחלב ולכן
 צריך הגעלה. ועי' בשו"ת בית שלמה
 או"ח סימן נ"ה שאלה ח' ובחלק יור"ד
 סימן קס"ח מה שכתב בזה. ושוב ראיתי
 ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק ט' ובקצר
 ס"ק ט' דאין לאסור בכה"ג בדיעבד, אבל
 המאכל חריף נאסר, ועי' בשו"ת אבני
 ישפה חלק ה' סימן ק"ד ענף ד' מה שכתב
 בנידון דידן.

ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן
 ס"ב אות ט' שכתב דבודאי שהבצל אסור,
 אבל לגבי הסכין צ"ע דלכאורה לשיטת
 האבן העוזר לאחר שנאסר הבצל שוב
 יכול להבליע האיסור לתוך הסכין, אכן

הבלנדר נשאר פרווה. ויש חולקים^כ וסוברים שנבלע בו טעם בשר ונעשה סכין הבלנדר בשרי.

חתך דבר חריף בסכין בשרי האם מותר לאכלו עם דגים
 ז. מעיקר הדין מותר^{כא} לחתוך מאכלים חריפים בסכין בשרי ולאכלם עם

להקל שלא נעשית הסכינים הפרווה בשרית, וטעמא דמילתא הוא על פי דעת היד יהודה לעיל שאין לאסור בדיעבד אפילו אם חתך עם סכין חלבית, ואם כן ק"ו שאין לומר דהסכין הפרווה נעשתה בשרית, אבל אחר שחתכו הצנון בסכין בשרי אין לכתחילה לחתוך אותו בסכין פרווה, עכ"ד. וכן עי' שם בענף ז' מה שכתב בזה. וכן מצאתי בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן ס"ב אות ח' שכתב דאין כח להבליע להמדוכה כל הטעם, אלא הכל נ"ט בר נ"ט, ועי' במגילת ספר עמוד צ"ט-ק'.

ובמקרה שחתך דבר חריף בסכין חלבי ואח"כ דכו אותם במדוכה בשרי המדוכה עכשיו נבלע בה בשר בחלב וצריך להגעילו, וה"ה אם דך חריף שנחתך בסכין של איסור שיש להגעיל המדוכה, כ"כ בחכמת אדם כלל מ"ט דין י'.

כא. עי' בספר של מו"ר הגרי"י לרנר שליט"א שמירת הגוף והנפש סימן א' הערה ט"ו שהביא מספר מגדים חדשים אות ג' שלמעשה יש להקל בזה, אבל בעל נפש יחמיר. וכן ראיתי בספר דבר חריף סימן ט"ו סעיף ו' דעות שמקילים בזה, ועי' בשו"ת מעדני מלכים סימן קכ"א שנשאל גבי סכין בשרי אינו

בלוע יוצא מאוכל לכלי בלא רוטב, ה"ה הכא בסכין של איסור שהסכין השני אינו נאסר.

כ. מגן אברהם סימן תנ"א ס"ק ל"א שמבואר שם חידוש גדול שבדבר חריף בלוע יוצא מאוכל לכלי בלא רוטב. וראיתי בספר דבר חריף שכותב שמאחר שיש כאן מח' ראוי להקפיד שהסכין השני יהא דינו כבשרי, אמנם הוא מביא שבדיעבד אפשר להקל כאבן העוזר. ושמעתי ממו"ר הגרי"י לרנר שליט"א שכיון שהרבה פוסקים מתירים כגון אם כבר חתכו דבר חריף בסכין בשרי ואחר כך שמו בבלנדר, הבלנדר נשאר פרווה לכן אם חותכים דברים חריפים שם מותר לאכלם עם חלב, אבל לכתחילה להכשיר את סכין הבלנדר, ופעם הוה ליה עובדה כזה, ומו"ר פסק שהבלנדר פרווה והוסיף אם אין טירחא, יכשיר את סכין הבלנדר, אבל בדיעבד ודאי מותר כלומר שאינו בשרי אלא פרווה. ובבדי השלחן ס"ק נ"ו כתב שבעת הצורך יש להקל שנשאר פרווה. וכל זה מיירי בסכין מקונח, אבל אם היה שמנונית על הסכין נראה דהבלנדר נחשב כבשרי מפני שטעם הבשר הנבלע לתוכו הוה ליה טעם ראשון. ושוב מצאתי בשו"ת אבני ישפה חלק ה' סימן ק"ד ענף ה' דפסק בכה"ג

דגים, ואין לחוש משום סכנה. אמנם יש מחמירים לחוש משום סכנה^{כב}.

חתך הירק שעל הצנון

י. חתך הירק שעל הצנון או זנבותיהם של שומין ובצלים, בסכין של בשר או בסכין של איסור, יש אומרים שהכל שרי. וי"א שנאסר כדי קליפה וראה הערה^{כג}.

וכתב דכך הורה הלכה למעשה אבל במשמרת שלום בחדושי דינים סימן ק"ח אות ה' וכן בדרכי תשובה בסימן ע' וסימן קט"ז דחו דברי החכמת שלמה, ועי' לעיל בסימן ע' מה שהארכנו בענין הזה.

כב. עי' בדרכי תשובה סימן קט"ז ס"ק כ"ז שהביא שיטות שמחמירים לחוש לסכנה, אע"פ שמעיקר הדין מותר. וכן ראייתי בספר דבר חריף שם ששמע מהרב חיים קניבסקי שליט"א שאביו הסטייפלר זצ"ל נהג בביתו להחמיר. ונראה דאולי הוא החמיר דוקא אם הסכין היה מלוכלך כי בלאו הכי אין על מה להחמיר.

כג. רמ"א שם מפני שירק הצנון אינו חריף ובדוחקא דסכינא בלי חריפות אינו מבליע כלל. אמנם עי' בדגמ"ר כאן שהביא מהדרכי משה שאין מקילים בכך אא"כ השאיר בירק לצד הצנון כשחתכו כדי רוחב קש של חיטים אבל אם לא השאיר נאסר הצנון. ועי' בבדי השלחן ס"ק ל"ג מה שכתב בזה. ועי' בש"ך ס"ק י"א שכתב שבלעו כדי קליפה. וכן כתב הפמ"ג שפתי דעת ס"ק י"א ליטול כדי קליפה אפילו אם חתכו רק הירק. אמנם הערוך השלחן סעיף י"ז כתב שאם חתך הירק שעליהם אין להם חריפות כלל לכן אפילו קליפה לא בעי.

בן יומו שחתך דגים מלוחים אם אוסר הסכין לדגים כדי נטילה משום סכנה. והשיב דלכתחילה אין לחתוך דגים מלוחים בסכין בשרי בן יומו כיון דטעם הבשר יכנס לתוך הדגים שיעור כדי נטילה כמבואר במעדני הלשחן סימן צ"ה ס"ק י"א שלכתחילה לא יבשל דגים בקדירה של בשר אלא ישהה מעת לעת ביניהם וה"ה הכא, וגם באינו בן יומו יש להחמיר לכתחילה כיון דהוי מאכל חריף, ובדיעבד שחתך בו אין איסור משום דדינו כמו שנתבשל שמותר בדיעבד אפילו בבן יומו משום דכל דבר שמשום פליטת כלים אינו אוסר מבשר לדגים בדיעבד כמבואר בט"ז סימן צ"ה ס"ק ג', ולמעשה אין לאסור כדי נטילה בדיעבד.

ולענין מליחת דגים עם בשר כתב באו"ה כלל י"ג דין ב' שדגים שנמלחו עם עופות אין לאסרם משום סכנה כי אין סכנה במליחה, וכך הובא בש"ך סימן ע' ס"ק ט"ז, וכך ציין רע"א בסימן קט"ז לעיין בסימן ע', והט"ז בסימן ע' ס"ק ג' כתב דמוכח מסימן קט"ז דאין סכנה אלא בבישול, אמנם עי' בספר שמירת הגוף והנפש סימן א' הערה י"ח שהביא הגהות חכמת שלמה ליו"ד סימן ע' שחולק על הט"ז ואוסר משום סכנה גם במליחה

ספק אם נחתך בסכין של איסור

יא. אם יש ספק אם הצננון נחתך בסכין של איסור, אזלינן לקולא. ולכן קונים צננונות מהגוים שחתוכים בצד זנבותיהם, כי תלינן שלא נחתכו בסכין של איסור, אלא במרה וחצינא. ואף אם נחתכו בסכין שמא הסכין לא היה בן יומו, אבל אם יש רק ספק אחד, אסורכי.

נעין מזלג בדבר חריף

יב. יש אומרים שלמזלגכה יש אותו דין של סכין, דהיינו שנחשב כדוחקא. ולכן מזלג חלבי שתחבו במאכל חריף, נעשה המאכל חלבי, ולדידן אפילו במזלג שאינו בן יומו.

חתך דבר חריף בסכין של היתר על דף או צלחת של איסור

יג. חתך דבר חריף בסכין של היתר, על דף של איסור, או צלחת של איסור, וכן אם חתך דבר חריף בסכין של בשר על כלי או על דף

שרק צננון הוי דבר חריף וא"כ עדיין יש ס"ס. אמנם הפמ"ג שם מחמיר אפילו בקריי"ן ובצלים כשיש ספק אם חתכו בסכין של איסור וידוע שהסכין היה בן יומו. ועי' בפ"ת ס"ק ב' בשם הכרו"פ שחולק על הש"ך דגם בצננון אפילו שיש רק ספק אחד, שרי כי העמד הירק על חזקת היתר שלו ועי' שם שהביא עוד דעות שחולקים על הש"ך.

כה. עי' בדרכי תשובה סימן צ"ד ס"ק ק"א בשם שו"ת ריב"ם שינטוך סימן ל"א שכתב דגם בדחיקת מזלג בדבר חריף איכא דוחקא ומפליט מהמזלג כמו מסכין, וכן פסק הגר"ח"פ שיינברג שליט"א הובא בשו"ת דברי חכמים יו"ד עמוד ק"פ. ועי' בספר דבר חריף פרק א' הערה ע"א מה שכתב בזה.

כד. שם. ועי' בש"ך ס"ק י"ב שכתב שאע"ג דקיימא לן ספק איסור לחומרא, שאני הכא שיש ספק ספיקא ולכן אזלינן לקולא, שאפילו אם תאמר שחתכו בסכין של איסור, יש צד היתר שסתם כלים בחזקת אינם בני יומם, ובאינו בן יומו יש דעות שדבר חריף אין לו כח להפליט הטעם שבו, ולכן אינו נאסר. ויש להקשות הרי קיימא לן שסתם סכין בחזקת שאינו מקונח ושמנונית קרוש עליו, לכן אפילו אם הסכין היה אינו בן יומו תאסר מפני שמנונית שבו. ועי' ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק י"ח מה שתירץ בזה.

ועוד עי' בש"ך שם שפוסק שאם ידוע שהיה בן יומו יש להחמיר לגבי צננון, אבל לגבי קריי"ן יש להקל, כיון שיש דיעה

שבלוע מחלב, יש אומרים^כ שהמאכל אסור, ויש אומרים^כ דאין בסכין כח להפליט הטעם מהדף או מהכלי, אפילו על ידי דוחקא דסכינא וחריפות.

דבר חריף בשרי שבישלו בקדירה חולבת

יד. דבר חריף בשרי כגון שחתכו בסכין בשרי, ובישלו בקדירה חלבית או שטיגנו במחבת חלבית, המאכל והקדירה נאסרים, אם אין ששים כנגד הבליעות של הבשר. ויש אומרים שאם הקדירה אינה בת יומה, יש להקל, ויש מקילים אפילו כשהסכין בן יומה, וראה הערה^כ, ומ"מ צריך

מצאתי בקובץ מבית לוי יורה דעה עמוד ל"ה הערה י' שהביא דעת בעל השבט הלוי שליט"א שמיקל בזה למעשה, וממור"ר הגר"מ דייטש שליט"א שמעתי כמה פעמים שקיבל מזקני הוראה זצ"ל תמיד להקל כן בדיעבד.

כח. יש מקילים בהפ"מ בצירוף הפוסקים שגם בדבר חריף יש נ"מ בין בן יומו לאינו בן יומו, וכן בצירוף הדיעות שרק קורט של חילתית הוה דבר חריף. ועי' בשו"ת מהרי"ל דיסקין פסקים סימן י"ד שכתב וז"ל "הוריתי להתיר בבצלים שנחתכו בסכין חולב ונתנו בקדירה של בשר. חדא, דדילמא בצלים אינו חריף, ואף דנימא דחריף הוא, אכתי לא עדיף מכלים שהודחו ביחד דהוי פלוגתא רבותא, דהבצל לא הוציא יותר ממה שיש בסכין, ואף שלא היה ששים נגד הבצלים או סכין, התרתי", עכ"ל. ושוב מצאתי בשו"ת משנה הלכות חלק י' סימן צ"ט שהביא מהרי"ל, וכתב שמאחר דהמהרי"ל זצ"ל היה גדול הדור חייבין לבאר דבריו, ולכן כתב דנראה ביאור דבריו דהמהרי"ל זצ"ל התיר כאן כעין ספק ספיקא, ספק אם הבצלים הם דבר חריף בכלל, ואם לא הוה דבר חריף אם

כו. שו"ת טוב טעם ודעת תליתאי סימן רט"ו, ובדעת תורה להמהרש"ם סימן צ"ו סעיף א', ובחכמת אדם כלל נ"ו דין ב' כתבו דיש לאסור כי על ידי החריפות ודוחק הסכין המאכל בולע גם מהכלי שחתכו עליו, ולא רק מהסכין, והוסיף החכמת אדם שם שלכל הפחות במקום החתך, המאכל מפליט אפילו מהכלי שחתך עליו, ועי' בבדי השלחן ס"ק ז' שהחמיר כטוב טעם ודעת, וכן עי' בבדי השלחן שם בציונים ס"ק כ"א שכתב דיש להחמיר להגעיל הסכין וכן יש להגעיל הכלי שחתכוהו עליו (צלחת) אמנם במקרה שהכלי אינו בר הגעלה יש להסתפק בדינו. וכן ראיתי במטעמי השלחן סימן צ"ו ס"ק ט' שמחמיר לכתחילה להגעיל הצלחת, אבל מור"ר הגרי"י לרנר שליט"א אינו מבין חומרא זו ואינו מחמיר להגעיל הצלחת. וכן ראיתי בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שיש להחמיר רק לכתחילה, אך בדיעבד אין לאסור הכלים או המאכל.

כז. בספר יהושע סימן קכ"ד כתב שאין דוחק הסכין וחריפות מוציאים הטעם הבלוע בכלי שחותכים עליו, אלא בכוחו רק לבלוע מה שבלוע בתוך הסכין. וכן

כן לא פלט הסכין על ידי חתיכת
הבצלים טעם לשבח, וליכא איסור כלל,
ואת"ל דהוי דבר חריף, מ"מ לא עדיף
מכלים שהודחו ביחד כמ"ש לעיל בסימן
צ"ה סעיף ג', ונראה שכוונתו בזה לומר
דמאיזה טעם באנו לאסור משום שהוא
דבר חריף, ודבר חריף משוי ליה לשבח
ומפליט הטעם מן הסכין אבל הגם
שמפליט מ"מ אינו מפליט יותר ממים
רותחים שגם כן מפליטין מב' כלים
כשמדיחין שניהם יחד במים שהיד
סולדת בהם, וכיון דהדחת ב' כלים הוי
מח' רבותא כמבואר שם, לכן נראה
דהכא נמי ס"ל דלא עדיף מה שיוצא על
ידי חריפות הבצל ממה שיוצא על ידי
מים רותחים, דהחריפות אין לו כח
לעשות איסור חדש אלא החריפות
מחליא ליה לשבח. ועי' שם מה שהמשיך
בביאור דבריו, ובסוף כתב דלמעשה
המהרי"ל זצ"ל לאו שיטה יחידה היא,
אלא כן הוא דעת הבית מאיר בסעיף ג',
ועי' שם מה שכתב בזה. ועי' בספר דבר
חריף פרק י' הערה ט"ו מה שהאריך בזה.
ובמקרה שטיגנו בצלים בקדירה
בשרית ושוב טיגנו במחבת פרווה האם
המחבת נשאר פרווה או נהפך לבשרי יש
לעשות שאלת חכם.

ולענין דג וכדומה ששרה בדבר חריף
בכלי בשרי, ואפה בסיר פרווה האם הסיר
נעשה בשרי, עי' בשו"ת אבני ישפה חלק
ה' שם ענף ו' שכתב דלא שייך שהטעם
הבשרי הנמצא בתוך הדג יהפוך את
הכלי לבשרי כיון שהוא נ"ט בר נ"ט,
והחריפות שלו מתבטלת ברוטב שבתוך
התבנית ולא הוי אלא נ"ט בר נ"ט. ועוד

יש לומר דהדג עצמו אינו חריף אלא רק
בלע מדבר חריף את טעם של הבשר.
ובאופן כזה לא מקרי חריף כמו שכתב
הרמ"א לעיל סימן צ"ה סעיף ב', וממילא
לא שייך לתת טעמו בסיר כיון שהוא נ"ט
בר נ"ט.

ועי' בשו"ת שרגא המאיר חלק ג'
סימן קט"ז אות ב' דנשאל שם לגבי
בצלים שנחתכו בסכין של בשר ועירבו
בתפוחי אדמה ושוב בישלו בסיר חלבי בן
יומו, מה הדין עם התפוחי אדמה והכלי
חולבת. והשיב דהמאכל מותר, אך הכלי
אסורה כיון שקיבלה טעם הראשון
מהבצלים שהם דברים חריפים. וציין שם
לשו"ת מהרי"ל דיסקין סימן י"ד שמתיר
בצלים שנחתכו בסכין של חולבת ונתנו
בקדירה של בשר מטעם, א' דילמא
הבצלים אינם חריפים, ועוד טעם ב'
דהבצל לא הוציא יותר ממה שיש בסכין,
ועי' שם היטב, וצ"ע, עכ"ד.

ועי' בשו"ת תשורת ש"י מהדור"ק סימן
שס"ט שנשאל אם נתן בצלים שנחתכו
בסכין של בשר עם גבינה בתוך פלאדיין,
ואין ששים כנגד הסכין או הבצלים האם
הכל אסור בהנאה. וכתב להשיב דיש
לצרף כאן דעת הפוסקים דאפיה וצלייה
בבשר בחלב אין אסור בהנאה, ועוד דלא
חשיב דבר חריף בצל וצנן רק קורט של
חילתית למקצת מהפוסקים, ועוד
דכשהסכין אינו בן יומו הבית מאיר
מיקל, ונראה דאפילו אם הסכין בן יומו
יש להתיר הפלאדיין בהנאה כיון שנגד
החשש שמנונית שקרוש על הסכין ודאי
יש ששים, ונגד הבלוע בסכין יש לצרף

לעשות שאלת חכם. וראה לקמן בסעיף ל"א מה שכתבנו לגבי בצל שנתחך בסכין בשרי אינו בן יומו ושוב טיגנו במחבת חלבי.

חתך דבר חריף בסכין בשרי ועירבו במאכל חלבי צונן מו. חתך בצל או שאר דבר חריף בסכין בשרי ואח"כ עירבו במאכל חלבי צונן כגון גבינה שאינה נוזלית, אפילו אם יש ששים בגבינה כנגד הבצלים מ"מ אסור לאכול תערובת זו, אא"כ לקח כל הבצלים מהגבינה עד שיודע בכירור שלא נשאר שם בצלים, ואם הוציא הבצלים לגמרי שאר הגבינה מותרת^ט. ולגבי אכילת הבצלים אחרי שהוציאם מהגבינה ראה הערה ל.

בצל שנחתך בסכין בשרי ושוב טיגנו בכלי פרווה מו. בצל או שאר דבר חריף שנחתך בסכין בשרי ושוב טיגנו בקדירה פרווה, יש פוסקים דהקדירה נעשית בשרית ויש חולקים וסוברים

ולכאורה נראה דאפילו הבצלים מותרים משום דלא הוי יותר גרוע מבשר וגבינה צוננים שאין בהם לחלוחית דמותר באכילה רק יש להדיח מקום נגיעתן, ועוד לפי השי"ך בשם הב"ח ריש סימן צ"א אם שניהם יבשים אפילו הדחה אין צריך, ונראה דבכה"ג תעשה הדחה משום דבפשטות יש קצת לחלוחית וכדאי להדיח היטב ועוד יש לעיין שמעבירים כל בעין שעליו ע"י הדחה, וכן פסק בפ"ת שם ס"ק א', ובספר דבר חריף שם הסתפק לענין בצלים שהם מדאי קטן שאי אפשר להוציאם ואינם נראים האם התערובת מותרת ע"י ששים או לא והוי תלוי במחלוקת בסימן ק"ד בין הט"ז ונקודות הכסף בענין איסור שהוכר שאי אפשר לבררו, ולכן צ"ע לדינא.

את שיטת הרא"ה דבלוע בסכין אינו יוצא על ידי דבר חריף ודוחקא דסכינא.

כט. עי' בספר דבר חריף פרק י' סעיף ח' שהביא דוגמא זו והסביר דאם היה הגבינה חמה או שמתערב בדבר לח חלבי אז אפשר לסמוך על ששים משום דנתפשט בשווה טעם הבשר מהבצלים, לכן בבישול כבר ראינו בסימן צ"ד סעיף ו' שאפילו הבצלים עצמם מותרים כשיש ששים לפי הט"ז ושי"ך, אמנם בנידון דידן אינו מתפשט בכלל, ולכן אע"פ שיש מעלה להגבינה שאינו מקבלת טעם מהבצלים אז אפילו שאין ששים מותר, מ"מ לגבי הבצלים הם אסורים אפילו כשיש ששים, וכך מבואר בספר דברי שאל ויוסף דעת.

ל. כשמוציאים הבצלים הגבינה מותרת,

שהקדירה נשארת פרווה, ולמעשה יעשה שאלת חכם לא.

כף בשרית שנתחבה בתוך תבשיל חריף בקדירה פרווה
יז. תבשיל חריף שנתבשל בקדירה פרווה ותחבו בו כף בשרית אפילו אינה בת יומה נעשה התבשיל בשרילב, אבל אם היה ששים בתבשיל כנגד החלק מן הכף שתחב בתוכו, התבשיל נשאר פרווה לג. ויש אומרים שאם אין ששים כנגד הכף אפילו הקדירה נעשית בשרית, ויש מקילין וראה הערה יד.

לא. לפי השיטות שסוברים שהטעם בקדירה פרווה הוא רק נ"ט בר נ"ט יש להקל, אבל לפי המגן אברהם בסימן תנ"א ס"ק ל"א שהבאנו לעיל נראה שגם בנידון דידן הוא בשרי משום דהטעם מוליך מהאוכל לכלי, ומ"מ יעשה שאלת חכם בכל מקרה. ועי' בשו"ת שרגא המאיר חלק ג' סימן קט"ז אות ג' שנשאל בענין בצלים שנחתכו בסכין של בשר ואח"כ נתערב בתפוחי אדמה ונתן בכלי פרווה שיתערב בו היטב, ואח"כ בבאותו יום חתך בצלים בסכין חולבת ויערב עם תפוחי אדמה באותה כלי פרווה שערב מקודם, האם הכלי עדיין פרווה. והשיב וז"ל לפענ"ד הכלי פרווה נשאר פרווה, כיון שכבר עירב הבצלים בתפוחי אדמה הוא רק טעם וטעם היתר ואי אפשר לאסור הכלי פרווה שיהא מכאן ולהבא כלי של בשר, וע"כ אפילו עירב אח"כ בכלי זה הבצלים עם תפוחי אדמה שחתכו בסכין חלבי לא נאסר הכלי והכל ממותר, ועי' בפמ"ג או"ח סימן תמ"ז א"א סוף ס"ק ל"ב שכתב דגם בדבר חריף אפילו עם דוחקא אין מבליע בלא רוטב וכיון דכאן הוא בלא רוטב פשיטא שאינה

נאסרת, ועי' בדרכי תשובה סימן צ"ו ס"ק ה', עכ"ל.

לב. דהיינו ככל דין דבר חריף שמפליט מהקדירה הטעם ולא הוא נ"ט בר נ"ט, ואפילו באינו בן יומו חורפיה משוי לשבח.

לג. הוא ככל מקרה של תחיבת כף דיש לשער כל מה שנחתב בתוך הקדירה כמבואר לעיל בסימן צ"ד סעיף א' ד', ואם אינו ברור לו כמה מהכפית תחב לתוך הקדירה כתב הש"ך דיש לשער כנגד סתם דרך לתחוב דהיינו ראש הכף (מקום העגול-רע"א), ואם נאמן לומר כמה תחב הבאנו שם מח' בין ש"ך וט"ז, לפי הש"ך נאמן לומר ברי כמה תחב ואילו הט"ז מחמיר, ועוד המח' שהבאנו שם לגבי מי שתחב כף תוך קדירה וחלק מהכף נמצא בתוך התבשיל ושאר הכפית נמצאת מעל התבשיל אבל בתוך הקדירה האם צריכים לשער כנגד כל הכף או רק כנגד מקום הכפית שבתוך התבשיל, עי' לעיל ריש סימן צ"ד כמה שיטות בזה.

לד. מבואר מהמגן אברהם סימן תנ"א ס"ק ל"א דאם מבשל דבר חריף ואח"כ תוחב כפית הדבר חריף מפליט

כבישה בדבר חריף

יח. דבר חריף שחתכו בסכין חלבי ונכבש עם בשר מעת לעת, ואפילו בלא בשר, רק שנכבש במים בכלי בשרי, אם יש ששים בבשר נגד טעם החלב, הבשר מותר והדבר החריף אסור^{לה}.

בענין הנ"ל

יט. ירקות וכיוצא בהם שנכבשו בציר חריף בכלי בשרי בשיעור כבישה בדבר חריף (18 דקות), הירקות מקבלים טעם מהכלי הבשרי, ולכן אסור לאכלם עם חלב.

כבוש בכ"י עם דבר חריף

כ. דבר לח חריף בשרי שנכבש בכלי בשיעור שיתננו על האש (בערך 18 דקות, ויש אומרים פחות), הכלי נעשה בשרי. וכן בשר חריף שנכבש בתוך כלי חלבי כשיעור שיתננו על האש וירתיה, הכלי והבשר אסורים, ואפילו אם הכלי אינו בן יומו.

להחזיק הקדירה כשל בשר או שיגעלנה ותחזור לשימוש פרווה, אמנם במקרה שהיה אמצאיות מים וכדומה אפשר דאפילו המגן אברהם מודה דאינו מבליע בתוך הכלי אלא טעם שני, ולכן נשאר פרווה, מ"מ בנידון דידן יש לעשות שאלת חכם בכל מקרה.

לה. אע"ג דאם מבשל בצל בשרי עם חלב ראינו בשו"ע ונו"כ סימן צ"ד סעיף ו' שיש פוסקים שמתירים הבצל אם היה ששים כנגד טעם הבשר, מ"מ כבוש שאני. וטעם החילוק הוא דבישול מוציא את כל הטעם הבשרי מהבצל, משא"כ כבישה לא מוציא את כל הטעם הבלוע מהבצל רק קצת ונכנס בו גם טעם חלב, ונמצא שמעורב בבצל טעם בשר וחלב, וכ"כ הפמ"ג שפ"ד ס"ק ח'.

מהקף ומבליע לתוך הכלי בלי אמצאות דבר אחר ואין כאן נ"ט בר נ"ט, והחכמת אדם כלל מ"ט דין ו' ומשנה ברורה סימן תנ"א ס"ק צ' סתמו כדברי המגן אברהם, אולם לדברי האבן העזר מעיקר הדין נראה שהקדירה נשאר פרווה כיון דאע"פ שמפליט מהכלי טעם בשרי מ"מ אינו ממשיך למבליע אלא טעם קלוש לתוך הכלי, ומבואר מדבריו דכתב גבי דוחקא דסכינא דהבשמים החריפים שנדוכו אח"כ מדוכה פרווה שנדוך בה דבר חריף שנחתך בסכין של בשר, מותרים לכתחילה במין שכנגדו אע"פ שמדוכה קיבל בליעת בשר באמצאות דבר חריף שנידוך בו, ולכן בנידון דידן אם שוב יבשל חלב בקדירה זו של פרווה אינו נאסר החלב, אלא שלכתחילה יש

מהו דבר חריף

כא. יש כמה מיני ירקות שנחשבים דבר חריף^ל כגון צנון^ל, בצל^ל, שום^{לט}, וחריין (חזרת)^מ. ולדעת רוב הפוסקים, אם חתכם בסכין בשרי אפילו אינו בן יומו, הדבר החריף מוציא הטעם הנבלע בסכין, ומחליא לשבח, ולכן אסור לאכלו עם חלב, וה"ה אם חתכו בסכין של איסור.

פירות וירקות המוצים

כב. פירות החמוצין בטבען כגון תפוחים חמוצים, נחשבים כדבר חריף^{מא}. אבל אם אפשר לאכלם חיים בפני עצמם, יש להקל בהפסד מרובה שאינם כדבר חריף. ואם חתכם בסכין בשרי, בהפסד מרובה אינם נעשים בשריים, אבל מ"מ צריך קליפה. ויש אומרים שאפילו בהפסד קצת יש

לו. החמור שבכולם הוא "קורט של חילתית" שמוזכר בגמ' ע"ז דף ל"ט.

לז. המחבר כתב צנון. ועי' בערוך השלחן סעיף י"ג שכתב, בילדותי שמעתי מגאון אחד להקל בצנונות שקליפתם לבנים ואמר שרק אלו שקליפתם שחורים חריפים. אמנם בדרכ"ת ס"ק ל"א כתב שכל צנון הוא דבר חריף.

לח. עי' בפ"ת ס"ק ג' שכתב דהני בצלים כשהם קטנים אינם חריפים כל כך, ואם חתכם בסכין שאינו בן יומו יש להקל במקום הפסד. ועי' בכף החיים ס"ק ל"ט שבצלים קטנים אינם חריפים אם יודעים שהם לעולם נשארים קטנים.

לט. שו"ע סעיף ב'. ועי' בש"ך ס"ק י"א שהביא מהתורת חטאת דזבוחהן של שומין אינם חריפים כ"כ ואינו בולע אלא כדי קליפה.

מ. רמ"א סעיף ב'.

מא. שו"ע שם. ולא רק מיירי המחבר כאן בפירות שאינם חמוצים בטבען אלא שהניחם בחומץ ונעשו בכך חריפים, ומ"מ כתב הערוך השלחן שגם אלו דינם כדבר חריף. אמנם עי' בט"ז ס"ק ט' שחולק לדינא על המחבר, דתפוחים חמוצים לא מקרי דבר חריף ומיקל במקום הפסד. ועי' בבדי השלחן ס"ק מ"ז שמבין בשיטת הט"ז שאם אין ידוע לנו שהסכין היה בן יומו, והוא במקום הפסד יש לסמוך להקל. כיון שבלאו הכי יש סוברים דסכין שאינו בן יומו אינו אוסר אף בצנון. ועי' בפמ"ג שם שסובר דמ"מ קליפה מיהא בעי, אפילו אם הסכין היה ודאי מקונח משום דקליפה לא חשיב הפסד כלל. ולגבי בארשט הט"ז כתב שם שיש לו דין כדבר חריף אפילו אם אינו מחומץ הרבה. ואם בישל הפירות כתב הפמ"ג שפ"ד ס"ק א' דיש להקל מפני שהבישול מבטל החריפות.

להקל אם הסכין אינו בן יומי^{מב} ואפילו קליפה אינו צריך.

דגים מלוחים

בג. דגים מלוחים ביותר יש להם דין כדבר חריף, ואם חתכם בסכין, אגב חריפות המלח ודוחק הסכין בולעים מהסכין^{מג}. ואם נמלחו רק מעט, אין דינם כדבר חריף, ואם חתכם בסכין, אינו צריך אלא גרידה בלבד^{מד}.

דבר חריף יבש

בד. נחלקו הפוסקים בדברים חריפים יבשים כגון פלפל חריף^{מה}, זנגביל^{מו}, או מלח^{מז}, האם יש באלו הדברים היבשים חריפות להפליט או להבליע על ידי דוחקא דסכינא, או שמא רק כשהם לחים יש בהם כח להפליט ולהבליע. ונראה שהכרעת הפוסקים שדבר חריף יבש, יש בו כח להפליט ולהבליע. ולכן אם חתכם בסכין של איסור או של בשר דינם כשאר דבר חריף^{מח}.

מד. ש"ך ס"ק ט"ז, ובחכמת אדם כלל מ"ט דין ו'. וכבר ראינו בסימן צ"ה סעיף ב' דעת היד יהודה שאם יש רק מעט מלח אין דין מליח כרותח.

מה. הוא ממיני תבלינים חריפים והובא במחבר סימן ק"ג סעיף ו' ובש"ך כאן ס"ק י"ט.

מו. רמ"א סעיף ב', ש"ך ס"ק י"ז. וה"ה שאר תבלינים כגון אבקת שום ובצל ופלפל שחור.

מז. ש"ך ס"ק י"ח כתב שמלח הוא דבר חריף וכן דעת רוב פוסקים ודלא כשיטה המובאת בדרכ"ת ס"ק נ"ד.

מח. פמ"ג שפ"ד ס"ק י"ז וחוות דעת ביאורים ס"ק ה' וחידושים ס"ק י"א שהכריעו שדבר חריף יבש מפליט ומבליע.

מב. עי' בהערה הקודמת מה שהבאנו בדעת הט"ז. ועי' בחכמת אדם כלל מ"ט דין ז' שמקיל בבן יומו רק במקום הפסד מרובה. וכן כתב ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק כ"א להקל בהפסד מרובה אם הסכין בן יומו, ובסכין אינו בן יומו אין להחמיר כלל.

מג. שו"ע שם. ועי' בש"ך ס"ק ט"ז שרק אם נמלחו הרבה יש לו דין כדבר חריף. אבל לכו"ע אם לא נמלחו כלל וחתכו בסכין של איסור מותר בהדחה בלבד. ואם חתכו בסכין של חלב אין בזה נ"מ לאכול עם בשר דבין כך יש לחוש משום סכנה. ואם נחתכו בסכין של בשר יש נ"מ האם מותר לאכלם עם חלב. אבל לאלו שחוששין לא לאכול דגים עם חלב אין נ"מ, ועי' בשו"ת מעדני מלכים סימן קכ"א אות ב' משכ"ב.

מלפפונים חמוצים וזיתים

כה. יש נוהגים שמלפפונים או זיתים או פירות שנכבשו בחומץ או במלח, דינם כדבר חריף^{מט}. ולכן מלפפונים חמוצים שנחתכו בסכין בשרי אפילו אינו בן יומו, אסור לאכלם בחלב, וה"ה להיפך. אבל אם כבר נתערבו עם מין שכנגדו, כגון שחתכם בסכין בשרי ונתנם לתוך מאכל חלבי, יש להקל במקום הפסד, אם נחתכו בסכין של בשר שאינו בן יומו.

זהירות שיש לנהוג במלפפונים חמוצים

כו. נתבאר לעיל שיש לנהוג דין דבר חריף במלפפונים חמוצים, ועוד נתבאר שכל דבר שיש בו דוחקא אפילו מזלג יש לו דין כסכין. ולכן צריכים להזהר כשלוקחים מלפפון עם מזלג בשרי מהצנצנת, שיש לו דין בשרי ואין לאכלו עם חלב. ועוד צריך להזהר, שלפעמים עושים הרבה חורים במלפפונים והם נשארים בתוך הצנצנת, וחבירו לא יודע שנעשה בשרי ויבוא לאכלו עם חלב. ועוד יש חשש שמא יעשה חורים עם סכין בשרי, ולא יצליח להוציא אותו, ואחר כך יתחוב מזלג חלבי באותו מלפפון. ואולי הוא אסור באכילה (כמו שראינו לעיל בכצל שחתכו עם סכין של בשר ושוב עם סכין של חלב). לכן כדאי להסיר כל מלפפון שתחבו בו מזלג או סכין בשרי או חלבי, ולהוציאם רק על ידי סכין או מזלג פרווה^{נא}.

שאפילו צנון אינו נאסר אלא בסכין בן יומו, ובמקום הפסד מרובה אפשר דיש לסמוך להקל אפילו אם חתך בסכין בן יומו, כי סומכין על הפוסקים שאפילו בדברים חריפים יש נ"ט בר נ"ט, אבל בסכין של איסור אין להקל כלל.

נא. ומיירי דוקא להתחיל לקחת מלפפונים ע"י מזלג או סכין פרווה, ולא אחרי שכבר תחב בו סכין או מזלג בשרי או חלבי כי אז אולי המזלג נעשה בשרי או חלבי. וכבר כתב כן בספר פתחי הלכה באגנלית להגר"ב פארסט שליט"א.

מט. עי' בט"ז ס"ק י"ב לענין פירות, ולענין ירקות עי' דעת תורה להמהרש"ם סימן צ"ו בשם הדעת קדושים שאין דינם כדבר חריף, אבל שוב הביא ממקום אחר שהוי דבר חריף. אכן עי' בערה"ש סעיף י"ג שמיקל "באוגערקעס" (מלפפון חמוץ).

נ. עי' בחכמת אדם כלל מ"ט דין ז' שכתב גבי פירות חמוצים אע"ג דהוי דבר חריף מ"מ אם חתכו בסכין שאינו בן יומו במקום הפסד יש להקל, כיון שיש אומרים דדוקא חילתית הוי חריף, ועוד יש לסמוך על הפוסקים שטוברים

דבר חריף מבושל

בז. בצל מבושל, יש אומרים^{נג} שהוחלש כח חריפתו על ידי הבישול. ולפי זה בצל שנתבשלה^{נד} ואחר כך חתכו בסכין בשרי אפילו בן יומו צריך

חריפים מ"מ כיון דטעם הבשר נכנס בהם מהקף יש להחמיר כהרמ"א לכתחילה לא לאכול הבצלים אלו עם חלבי, ולגבי המחבת יש אומרים שצריך הגעלה ויש מקילין ולכן יש לעשות שאלת חכם. וכל זה מיירי דוקא שידוע בבירור שכבר פג חריפות של הבצל, אבל במקרה שאינו פג חריפות דהיינו שלא טיגנו הרבה זמן וכדומה או אפילו אם עירבם בכף בשרי אינו בן יומו יש להחמיר לא לאכול עם חלבי והקדירה נעשית בשרית ויש לעשות שאלת חכם בכל מקרה.

ושוב מצאתי בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן ס"ב אות י"ד שהביא שיטת המקום שמואל, וכתב דלכאורה לאו דוקא בישול מפקיע כח החריפות של המאכל חריף, אלא אפילו טיגון. וציין נקודה חשובה דכל זה פשוט דהיינו באופן שלאחר שנתבשל או נטגן בשלו אותו שנית בכלי של בשר, אבל בפעם הראשון שנתבשל או נטגן בכלי של בשר עדיין לא נתבטל ממנו החריפות, חוץ מאופן שנתבשל בתוך הרבה מים או נטגן בהרבה שמן, ובשו"ת פנים מאירות חלק א' סימן ס"ד מבואר דכן בכל דבר חריף, והפ"ת שם הביא שיש אומרים דאין לסמוך על הכלל הזה, ולכן נראה דאין להקל אלא כשידוע בבירור דבטל ממנו חורפייהו כגון בבצלים.

נג. עי' בדרכ"ת ס"ק כ' שהביא בשם הפוסקים דלאו דוקא על ידי בישול

גב. עי' בפ"ת ס"ק ד' שהביא מתשו' פנים מאירות שפשיטא ליה שכל דבר חריף שנתבשל פקע ממנו החריפות. וכן עי' בפמ"ג סימן ק"ח שפתי דעת ס"ק ט' בשם הנחלת שבעה סימן ס"ח, דאם נתבשל הבצל במים בטיל חריפותיה. ועי' בדרכ"ת ס"ק כ' בשם יד אלימלך שאפילו אם נתבשלו רק כמאכל בן דרוסאי דהיינו שליש בישולם בטיל חריפותו, אולם הכף החיים ס"ק י"ב סובר שרק אם נתבשלו היטב יש להקל, והכל לפי ראות עיני המורה. וכל זה אם נתבשלו המאכל חריף לפני שחתכוהו בסכין בשרי או חלבי או של איסור. מיהו אם בישלו הבצל אחרי שנחתך עי' בדרכ"ת שם בשם שו"ת טוב טעם ודעת סימן קע"ט שכתב אם חתכו הבצלים בסכין אינו בן יומו ואחר כך בשלוהו אינו בטל החריפות, וכ"ש אם חתכו בסכין של איסור ואחר כך נתבשל.

ולפי השיטות דסוברים שבצל שנתבשל בקדירה סתמי מקודם או טיגנו שם פג חריפות ולכן אם עירב הבצלים אלו עם בשר צוננת בתוך מטחנה המטחנה נשאר פרווה משום דכבר פג חריפות של הבצלים ואין מבליע טעם בשר, רק יש לרחוץ המטחנה לפני שימוש.

ולענין בצלים שטיגנו בקדירה פרווה ולאחר שכבר טיגן היטב דהיינו שפג חריפותו עירבם בכף או מזלג בשרי בן יומו, אע"פ שהבצלים אינם נחשבים

להסיר מהבצל קצת במקום החיתוך בגלל השמנונית שעל הסכין, ומותר לאכלו עם חלב. אבל אם נתבשל בקדירה של בשר או חלב, הבצל נעשה בשרי או חלבי, כיון שמיד בתחילת הבישול נבלע בבצל טעם מהקדירה^{הי}.

בצלים ששפכו עליהם שמן

כה. בצלים ששפכו עליהם שמן, יש אומרים^ג שנתבטלה חריפות הבצל, ויש חולקים^י כיון שהבצל עומד בפני עצמו ואינו מתערב עם השמן, לא נקלש חריפותו.

לקבוע מהו דבר חריף

כז. יש אומרים שהדברים שנתפרשו בחז"ל שנחשבים חריפים, דינם כחריפים, ואין זה משנה מה קובעים חכמי הטבע, אבל דברים שלא נתפרשו בחז"ל אפשר לשאול את חכמי הטבע אם הם חריפים^י.

אמנם העיר שם בספר דבר חריף שהרי האחרונים באו"ח סימן תמ"ז סעיף ח' כתבו לגבי זיתים שנכבשים ברוב מים דבטל חורפייהו, וכבר עמד בזה האליה רבה שם.

ומה שנוגע מאוד למעשה הוא בסלט מלפפונים ובצלים, שדרך הכנתו הוא שחותכים אותם דק, ומניחים אותם בתוך כלי חומץ ומים, והמציאות מוכיחה שפחות מעת לעת בטלה חריפות הבצלים, ומסתבר שאם יחתוך אח"כ הבצלים אלו בסכין בשרי נקי לא נאסרו הבצלים עם חלב, אך אפשר דבצירוף השפעת החומץ בטלה חריפותם, אבל אם היו שוקעים במים אכן לא היתה בטלה חריפותם, ולמעשה צ"ע, עכ"ד.

נז. דרכ"ת ס"ק ל"ט.

מפקיע החריפות, אלא אפילו בצלי קדר כגון שנתבשלו בלי מים.

נד. עי' בספר דבר חריף פרק ב' סעיף ט"ו.

נה. ערוך השלחן סעיף כ' כתב שאם נתן בהם שמן או שומן, גם בצונן בלא בישול בטלה חורפייהו. והביא ראיה מהט"ז ומהמגן אברהם באורח חיים סימן שכ"א.

נו. דרכ"ת ס"ק כ' שהביא ערוך השלחן הנ"ל ותמזה עליו שאין לו שום ראיה מהט"ז ומגן אברהם, משום שמירי התם לענין עיבוד אוכלים. ולא נזכר שם שעל ידי השמן בטלה החריפות מהן. ועי' בספר דבר חריף פרק ב' הערה ע"ד שכתב דאף שמסתבר דאין להקל בזה וכפי שכתב בדרכי תשובה להעיר על הערוך השלחן דאין נקלש פנימיות הבצלים.

סעיף ג'

תבלין שדכו במדוכה של בשר (דבר חריף באב"י)

ל. תבלין או שאר דבר חריף שדכו במדוכה של בשר בן יומו, אסור לאכלו בחלב^נ. ויש אומרים^{נט} שאפילו אם המדוכה אינה בת יומה, אסור לאכלו בחלב.

בצל שנחתך בסכין חלבי שאינו בן יומו ושוב טיגנו במחבת בשרי לא. בצל שנחתך בסכין חלבי שאינו בן יומו ומטגנו במחבת בשרי נחלקן הפוסקים אם הבצלים והכלים אסורים, וראה הערה^ס.

לומר שהיה ששים כנגדו בקדירה. ובמשמרת שלום סימן צ"ו שפתי דעת ס"ק ב' כתב שהיה עובדה כזה והיה הפסד מרובה וצורך שבת והיקל כהבית מאיר. וסיים שאין לסמוך על זה להקל רק בסכין חלבי שרוב תשמישו בצונן, משא"כ בסכין של בשר אין להקל באינו בן יומו אפילו בדיעבד. ועי בספר דעת תורה להמהרש"ם ס"ק א' שכתב דכל הדינים הנוגעים לדבר חריף הם בסכין של בשר שתשמישו על פי רוב בחמין, אבל בסכין של חלב רוב תשמישו בצונן ובכל כלי אזלינן בתר רוב תשמישו כמ"ש באו"ח סימן תנ"א, ואם כן אין לאסור כלל, כן שמעתי מחכם אחד והוא נכון עכ"ד. ולמעשה הפמ"ג משב"ז ס"ק י' והחכמת אדם כלל נ"ה דין ב' מחמירים. ושוב מצאתי בספר קנין דעה שלדינא נוקטים הפוסקים כדברי הבית מאיר במקום שיש עוד צירוף, וכן שמעתי מכמה מורי הוראה שליט"א שבמקום שיש איזה צירוף אפשר להקל כהבית מאיר, ובפרט במקום הפסד מרובה שיש להקל.

ס. והנה השיב לי בתשובה בעל האבני ישפה זצ"ל דכיון שהבצלים בלועים

נח. שו"ע סעיף ג' ועי' בביאור הגר"א ס"ק י"ב שכתב שהמדוכה מוחזק להיות נקי. ועי' בש"ך ס"ק י"ח שאם רק מונח על המדוכה של בשר, מותר לאכלם עם חלב.

נט. רמ"א שם. ועי' בבית מאיר שלמד בשיטת הרמ"א שהוא רק דין לכתחילה אבל בדיעבד אם כבר ערבו עם חלב מותר, מפני שיש כאן ג' סברות להקל בדיעבד א) יש סוברים שאינו בן יומו מותר בדבר חריף, ובפרט בסכין חולבת שרוב תשמישו בצונן ב) יש סוברים שאומרים נ"ט בר נ"ט אף בדבר חריף ג) יש דעות הסוברים שרק צנן הוא דבר חריף כיון שרק הוזכר בגמ' שצנן הוא דבר חריף ולא שאר אוכלים. ועי' בבדי השלחן ס"ק נ"ח שכתב דמהאי טעמא הרמ"א כתב לדינא דאם חתכו בצל עם סכין חולבת ונתנו אחר כך בקדירה של בשר, מותר דמסתמא הסכין אינו בן יומו מבליעת כלי ראשון, דסתם כלים אינם בני יומן, ובפרט סכין חולבת שרוב תשמישו הוא בצונן, ואם כן הרי הוא נותן טעם לפגם, וגם נותן טעם בר נותן טעם ותרי חומרות לא מחמירין, ואפילו שיש שמנונית שטוח עליו, יש

מי לימון שמוכרים הגוים

לב. מי לימון שנסחטו מלימונים שנחתכו בסכין של גוי, מותרים, וראה טעם הדבר בהערה סא.

מבשר וכעת הם מקבלים גם טעם חלב שהרי מטגנים אותם במחבת חלבי בן יומו, הבצלים אסורים באכילה שהרי הם בלועים מבשר וגם מחלב. ממילא גם הקדירה נאסרת שהיא בלועה מן הבצלים האסורים, וכן דעת כמה מורי הוראה שליט"א.

אמנם שוב מצאתי בספר דבר חריף פרק ו' סעיף ז', ובפרק ז' הערה ל"א-ל"ב צדדים להקל, ועוד מצאתי בספר קנין דעה שנקט לדינא במה ששכיח מאוד בזמנינו שחותכים בצלים בסכין חולבת שאינה בת יומה ומטגנו בכלי בשרי (אפילו ב"י), שהבצלים והכלי לא נאסרו, וטעמו משום דעד כאן לא אסר הרמ"א לעיל בסימן צ"ה סעיף ב' אלא כשמכניסו בבשר ממש, אבל מכלי חולב לכלי בשרי קל יותר, וכמ"ש ברמ"א כאן בסעיף א' דאפילו להאוסרים נצלו ונתבשלו, מ"מ זהו דוקא לאכול עם בשר אבל ליתנו בכלי שלהם מותר אף לכתחילה ומקורו מדברי הרא"ש שכתב דאף לדעת הריב"ן דס"ל דבנתבשל בכלי בשרי אסור לאוכלו בכותח מ"מ מותר לבשלו בכלי חולבת. אם כן יש לומר שגם בדבר חריף לא אסורים אלא כשאוכלו עם בשר ממש, ובצירוף דברי הבית מאיר בודאי שיש להקל כשהסכין אינו בן יומו. ועוד הביא שם סברא ששמע בשם הגר"מ בראנדסדורפער זצ"ל דכשמטגן בצל בשמן בכלי בשרי אז הבצל אינו חריף

והיקל בזה בצירוף דברי הבית מאיר, עכ"ד. מיהו לכאורה דבריו צ"ב דלא נפקע החריפות מן הבצלים אלא בגמר הטיגון, אבל בתחילת הטיגון עדיין יש חריפות בהבצלים, וממילא נעשה נבילה הבליעה בתוכו, ובספר דבר חריף מביא כמה פוסקים שנקטו דבכה"ג הבצלים נחשבים כדבר חריף. אמנם לכאורה יש עוד צד להתיר משום דיש לומר דעיקר הבליעה מקדירת בשר עובר דרך השמן מתחילה וכמ"ש בספר התרומה המובא ברא"ש פרק כל הבשר סימן ל' דמשום הכי חשבינן בישול כמו ג' נ"ט. וכיון שהשמן גופא אינו חריף לכן הוא טעם שני בהיתר לפני שנכנס בהבצל החריף, וכ"כ ברע"א בסימן צ"ד סעיף ו', דהטעם נכנס מעיקרא לתוך הרוטב והוא טעם שני בהיתר לפני שנכנס בהבצלים והוא נ"ט בר נ"ט ומותר, אמנם כיון דלא מבשלים הבצלים עם הבשר עצמו אלא בכלי של בשר נראה שמותר אפילו אם מטגן הבצלים בלי שמן. ולגבי הקדירה אם מותר להשתמש בו שוב עם בשר, לכאורה צ"ל שיהא תלוי במח' בין האבן העוזר והמגן אברהם, ולכן כשהסכין חולבת אב"י פשוט שאפשר לסמוך על האבן העוזר, עכת"ד. ונראה דמאחר שיש צדדים לכאן ולכאן יש לעשות שאלת חכם כיצד נוהגין.

סא. שו"ע סעיף ד'. והרמ"א שם מסביר הטעם מפני שהנכרים מביאים

הרבה ביחד. והיד יהודה פירוש הקצר ס"ק ל"א ביאר דעת הרמ"א שהסכין יכול לאסור רק עד ששים כנגדו אבל יותר מזה אינו אוסר כיון שמתבטל וכיון שהנכרים מביאים הרבה ביחד בודאי בטל. ועי' בפמ"ג משב"ז ס"ק י"ב שכתב דמי הלימוני"ש בחביות יש בהם ששים כנגד הסכין, ואף דחתיכה נעשית נבילה, מ"מ לח בלח במקום הפסד מרובה מותר, ועוד דהכא יש לצדד שמא הכלים מיוחדים למי לימוני"ש, או שמא דוקא קורט של חילתית חריף, ולכן יש להקל. ועי' במגילת ספר עמוד ק"ג מה שהעיר עליו. ועי' בש"ך ס"ק כ' שחידש שלימון מפני שאינו חריף כ"כ מוציא רק מה שבלוע בדופני הסכין ונתבטל הטעם על ידי חיתוך אחד או שנים, ושוב אין כח בהלימוני"ש להשוות לשבח מה שבלוע מבפנים הסכין, ועוד טעם הביא הש"ך להקל במי לימוני"ש משום שיש להם כלים מיוחדים, ועי' בחוות דעת חידושים ס"ק י"ד. ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק כ' שהביא מהמנחת יעקב כלל ס"א ס"ק כ"ו וכן הקשה בחוות דעת ביאורים ס"ק ז' דהרי הלימוני"ש הראשונים נעשים נבילה ואחר כך חוזר הסכין ובולע מהלימוני"ש ונאסר, ומתריך דאין בחריף כח לעשות ב' פועלות, להפליט ולהבליע בכלי כאחד, והפמ"ג שם לא כל כך הבין מה שתירץ שם, מיהו החוות דעת שם כתב דאין לחוש שאח"כ הסכין יאסר על ידי טעם האיסור שבלוע בתוך הלימון או הזית משום דטעם הבלוע אינו יוצא בלא רוטב כי אם בבלוע שמן.

ולענין זיתים כתב הש"ך שם דלגבי

זיתים לא נתבטל ברובא מב' טעמים, א' או שזיתים אינם חריפים כ"כ אפילו כלימון, לכן אין מבטלין טעם אפילו מה שבלוע בדופני הסכין מבחוץ, ור"ל כיון שאין להם חריפות אפילו כלימון, לכן אין מוציאים ומבטלים טעם האיסור מהסכין, ומהאי טעמא כתב הרמ"א כאן דיש נוהגים להחמיר ואין לשנות דהיינו שאסורים הזיתים ולא הלימוני"ש שסומכים על הטעם שכבר נתבטל. ב' או שיש לומר דזיתים היו חריפים כמו צנון. ולענין כרוב עי' בט"ז ס"ק י"ב שהמחמירים בכרוב מחמירים גם בלימון, ודלא כמשמעות הרמ"א. ועי' בפמ"ג שם שכתב לחלק בין כרוב למי לימוני"ש, דבכרוב דהוי יבש בלח יש להחמיר שמא אין ששים כנגד הכרוב שנאסר, משא"כ במי לימוני"ש.

ועי' במעדני השלחן ס"ק ס"ו שכתב דבכרוב וכיוצא בו יש אומרים דאע"פ שלא חריפים כ"כ מ"מ אין אומרים שנתבטל טעם הסכין וממילא הוי כמו צנון שאין אומרים שנתבטל ברוב. וכן דגים מלוחים גם כן יש להחמיר, ובמקום שאין בנמצא לקנות אחר רק אלו החתוכים בסכינים יש להתיר על ידי נטילת מקום. ובמקום שמקילין לקנות מהם הכרוב, משום שמביאים הרבה ביחד, צריך עכ"פ לבדוק היטב מחשש תולעים, וטוב גם כן להדיח ולקנח במקום שאפשר בקל, ואם אי אפשר בקל לא צריך לטרוח ולהדיח, כי מדינא לא צריך הדחה. ובמיץ לימון נוהגין היתר, אבל בחריף הרבה כגון צנון, פלפלין חריפים, בצלים חריין וכדומה אין להתיר.

כרוב כבוש האם מקרי דבר חריף

לג. מדברי הרמ"א משמע שכרוב כבוש מקרי דבר חריף, אבל יש חולקים שאינו דבר חריף כיון שאוכלים אותו בנקל^{סב}.

ובזמנינו אין חשש שיחתכו בסכיניהם, דכיון שעושין הרבה למכור, מיוחדים להם כלים מיוחדים, וגם בבית חרושת מקפידים על כלים מיוחדים ונקיים מטעמי הבריאות, עכ"ד.

והנה מצאתי בשו"ת אבני ישפה חלק ה' סימן ק"ד ענף ב' שנשאל אודות מעשה שהיה ששרו דג במיץ לימון בכלי בשרי לשעה, על מנת להפיג ריחו ורצו לדעת אם מותר לאכול דג זה עם חלב או חמאה. והשיב דמאחר שיש אומרים דלימון נחשב כדבר חריף, וקיימא לן דדבר חריף משוי טעם פגום לשבח, ולכן לא מועיל מה שהכלי אינו בן יומו, שהרי טעם החריפות משוי להיות טעם משובח, אולם מאחר דהכא לא מיירי בדוחקא דסכינא אלא בכבישה אם כן יש לדון במה דקיימא לן בסימן ק"ה סעיף א' לגבי היתר שנשרה בתוך חומץ של איסור ששיעור כבישה מקרי כדי ששימו על האור וירתיח ויתחיל להתבשל שהוא בערך י"ח דקות, ולפי זה ה"ה הכא שאחרי שיעור כבישה בחומץ כבר בולע הלימון מהכלי הבשרי, ואסור לאכול אותו עם חלב, וכל זה להמתירים לאכול דגים עם חלב, עי' מה שכתבנו בסימן פ"ז על דברי השו"ע סעיף ג'.

ובענף ג' שם הוסיף ידיעה חשובה והוא דאף דבכה"ג או שאר גוונא די ש איסור מצד נ"ט בר נ"ט דהיינו שאין

לאכול המאכל הפרוזה עם החלב או בשר עצמו, אך תיכף אחר אכילתו מותר לאכול בשר או חלב. והביא טעמא דמילתא משום דלא גרע ממה שלמדנו בנ"ט בר נ"ט שיש איסור דוקא לאוכלם ביחד, אבל לא מצאנו שום שיעור להרחיק ביניהם בזה אחר זה. ולכן בנידון לעיל מותר מיד אחר אכילת הדגים לאכול חלב, ורק שלא יהיו שניהם בפיו בבת אחת.

ולענין מי שקנה שתיה בבתי מלון וכדומה ומצא שהכניסו חתיכת לימון ראיתי בספר זרע שמואל הל' בשר בחלב הערה ס"ז שהביא דעת הגר"י ברקוביץ שליט"א שלענין לימון שבתוך שתיה, כגון במלון של אינו יהודי, מסתמא בטל בששים ויש להתיר. ואף שעבידי לטעמא ואפשר לטעום הלימון, מ"מ הרי הוא בטל בששים כיון שהלימון אינו איסור מחמת עצמה. אבל בודאי מתחילה צריך לבקש שתיה בלי לימון, כדי שלא לבטל איסור לכתחילה.

סב. עי' ביד יהודה פירוש הארוך ס"ק ל"ב שכתב שכרוב אפילו לאחר שנכבש אין דינו כדבר חריף כיון שאוכלים אותו בנקל, ובערוך השלחן סעיף י"ט כתב שבכרוב שלנו אפילו הרמ"א מודה שאין דינו כחריף, והכרוב בזמן הרמ"א היה שונה.

חתך לימון בסכין בשרי וסחטוהו במסחטה פרווה לד. לימון שנחתך בסכין בשרי, ואחר כך נסחט במסחטה פרווה, דין המסחטה לכאורה תלוי במח' שהבאנו לעיל בין האבן העוזר והמגן אברהם, לגבי הבלנדר.

לימון שנחתך בסכין בשרי וסחטוהו לתוך מאכל לה. חתך לימון בסכין בשרי וסחטו לתוך עוגה או שאר מאכל, אין לאכול המאכל עם חלב או גבינה^{טו}.

לקנות בחנות פירות חתוכים לו. מצוי היום שקונים אבטיח או שאר פירות שאינם חריפים שנחתכו בחנות בסכין ויש להתיר, כי מסתבר שיש להם סכינים נפרדים בשביל האבטיחים^{טו}.

חתך צנון או פרי ונמצאה תולעת לו. חתך פירות או אפילו צנון ומצא תולעת כשחתך, צריך ליטול כדי

סג. עי' בספר דבר חריף פרק י' סעיף ט"ו. ואם היה ששים כנגד המיץ לימון מותר לאכול עם חלבי. ונראה לי להעיר שמצאנו בכמה אחרונים שכתבו לגבי פת שהוא נחשב כמאכל שיש בו פילי, ולכאורה ה"ה עוגה שדומה לפת, ולכן לפי האחרונים שהזכרנו לעיל בסוף סימן צ"א שבמאכל שיש בו פילי ובקעים לא שייך ביטול בששים, לכאורה ה"ה הכא, ובכל אופן יש לעשות שאלת חכם]. ולגבי לימון שנחתך בסכין חלבי והכניסו לתוך כוס תה, מותר לשתותו תוך שש שעות מאכילת בשר, כיון שיש פוסקים שסוברים שלימון רק חריף קצת. ועוד י"ל לפי הש"ך לעיל בסימן פ"ט ס"ק

כ"ב שכתב שאם בישל דבר פרווה בתוך סיר בשרי אפילו אינו מקונח אין צריך להמתין אחריו שש שעות, נראה שה"ה כאן.

סד. רמ"א שם. ועי' במעדני השלחן ס"ק ע"ב שכתב דאע"פ שמעיקר הדין אפשר לקנות פירות חתוכים מהגוי, מ"מ אינו כדאי לעשות כן משום שאין אנו סומכים שהיה להם סכינים נפרדים א"כ יש לנו איזה סיבה לחשוב כן. אמנם ראיתי בשם הגר"ש אלישיב שליט"א שהתיר לסמוך שיש להחנות שני סכינים והשתמשו בסכין נפרד בשביל האבטיח, או שמנקים הסכין. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ב' סימן נ' אות ו'.

קליפה ממקום החיתוך^{סה}, והסכין אינו צריך אלא קינוח היטב^{סו}, ויש אומרים שצריך נעיצה בקרקע קשה י' פעמים^{סז}.

חתך קישואים או לפת בסכין בשרית

סעיף ה'

לח. חתך קישואים^{סה} בסכין של בשר, מותר לאכלם עם חלב אחרי שיגרור^{סט}

אפילו אם הסכין נקי צריך גרידה, ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ל"ה.

ובעיקר דין שהביא המחבר דיש לעשות גרידה במקום החתך, עי' בש"ך שהביא דלכאורה קשה כיון שקישואים אינם חריפים ממילא הם לא בולעים מטעם בשר, ולכן למה יש לעשות גרידה, מאי שנא מהדין שהזכרנו לעיל בסימן צ"א בשני מינים צוננים שנגעו זה בזה דצריך להדיח שניהם. ויש כמה תירוצים, יש ראשונים שסוברים דהדחה מהני רק להעביר השמנונית רק בדבר יבש, אבל בדבר שיש בו ליחות כמו קישואים לא מהני הדחה, ולהיפך ע"י ההדחה נסרך בו יותר. ויש ראשונים שתירצו דקישואים יש בו חריפות קצת ולכן בולע קצת בתוכו וצריך להסירו ע"י גרידה.

ובמקרה שאינו יכול לעשות גרידה עי' בשו"ת חוות יאיר סימן קע"ט המובא בפתחי תשובה ס"ק ה' דפסק דסגי בהדחה, כגון דג שנפתח בסכין של איסור ואי אפשר לגוררו משום דהוי לח הרבה ועוד אי אפשר ליטול כדי קליפה משום דיפסיד מהדג לכן סגי בהדחה ובשפשוף מקום החתך. אכן היד יהודה פירוש הארוך ס"ק ל"ד חולק וסובר דכל שצריך גרידה ואי אפשר לעשותו, אינו סגי בהדחה ואסור, והבדי השלחן בס"ק ע"ב פסק להחמיר.

ולענין לחתוך פרי או ירק שאינו חריף

סה. רמ"א בתורת חטאת כלל נ"א סוף דין ג', והובא בט"ז ס"ק י"ג וכן דעת הפרי חדש ס"ק כ' ועוד.

סו. רמ"א שם. ועי' שם שהביא דברי המהרי"ל שמצריך נעיצה בקרקע קשה י' פעמים וכתב על זה התורת חטאת ולא ראיתי נוהגין כך אלא מקנחו היטב וסגי. וכ"כ הפרי חדש שם בשם המהרש"ל ואפילו אם הפרי חריף התולעת לא הוי חריף ואינו משוי לשבח ולא נבלע בסכין כלום.

סז. מהרי"ל הובא בתו"ח, וכן דעת הב"ח.

סח. לאו דוקא קישואים אלא ה"ה אבטיח ושאר דברים שיש בהם ליחות כ"כ בפמ"ג שפ"ד ס"ק כ"א.

סט. שו"ע סעיף ה'. ועי' בט"ז ס"ק י"ד שכתב דהדחה לא סגי כיון שהוא לח, ושיעור גרידה הוא פחות מקליפה שהוא שיעור שתוכל להינטל כולה בפעם אחת, משא"כ גרידה אינו צריך שתירד כל השכבה בפעם אחת, וכן דעת הש"ך בס"ק כ"א. אמנם הש"ך בסימן צ"ג ס"ק ו' משמע שקליפה וגרידה היינו הך, וכן הקשה המנחת יעקב סתירה אהרדי, ועי' בפמ"ג סימן צ"ב שפ"ד ס"ק ל"ח שהביא המנחת יעקב ומה שכתב בזה.

אמנם הש"ך מביא תורת חטאת שכתב שקישואים הם חריפים קצת. וא"כ

מקום החתך^ע, ולא סגי בהדחה בלבד, כיון שע"י ההדחה אפשר שיסרך הבעין בתוך הירק או פרי שיש בה ליחות, ולכן יש לגרור המקום להסיר את הבעין. אבל אם חתך לפת או שאר דבר קשה שאינו חריף בסכין בשרית, סגי בהדחה בלבד כדי להתירו בחלב.

חתך דבר חריף אחרי שחתך לפת

לפ. חתך לפת בסכין של בשר, ולאחריו חתך בו צנון, מותר בהדחה בלבד, לאכלו עם חלב, מפני שטעם הלפת משונה ומבטל הטעם הנפלט מהסכין^{טא}. ודוקא לפת, שטעמה משונה, ולא שאר ירקות או

רוב שמנונית שקרוש על הסכין מ"מ קיימא לן דהגרידה סגי להסירו, ולדינא אינו סגי בהדחה. ולכן במקרה ששכח לעשות הדחה ובישלו מן הסתם יש ששים כנגד הטעם, אבל יש לעיין מה הדין אם שכח לעשות גרידה ובישלו בחלב.

עא. שו"ע שם. ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק מ"א שכתב דה"ה בשאר דברים החריפים. וע"ש עוד שכתב דצ"ע אם מועיל לחתוך לפת לפני חילתית כי זה חריף מאוד. ועי' בגליון מהרש"א שכתב דכיון שאם על ידי חיתוך בלפת מבטל טעמו, כל שכן אם נעץ הסכין בקרקע שעדיף מינייה, מועיל לכתחילה כמבואר לעיל בש"ך סוף סימן פ"ט, דהיינו שנראה דאם נעץ סכין של בשר בקרקע קשה מותר לחתוך חריף כדי לאוכלו עם מין השני, ובמטעמי השלחן ס"ק ט"ו כתב דאין ראיה מהש"ך שם משום דהתם הש"ך מיירי להתיר לכתחילה לחתוך פת בסכין בשרי לאכול עם גבינה ע"י נעיצה, אם נעצו בקרקע קשה, והנעיצה בקרקע קשה מסיר הבעין,

בסכין בשרי מקונח מדברי הש"ך בס"ק כ"א משמע שאם הסכין נקי אינו צריך לא גרידה ולא הדחה כי אין כאן שמנונית, וכן ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ל"ה כתב דאפילו הדחה אינו צריך, אמנם עי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק כ"א שהביא תורת חטאת דמיירי גבי קישות שהוא כעין מלפפון דיש להחמיר לעשות גרידה משום דהוי קצת חריפות, אבל אם הסכין אינו בן יומו ומקונח אפילו הדחה אינו צריך וכן דעת הכף החיים ס"ק נ"ט, ויש לציין דכל החומרא שהביא הפמ"ג בשם התורת חטאת קאי דוקא על הקישות דיש לחוש לקצת חריפות, אבל שאר ירקות שהם בכלל לא חריפים אפילו הדחה נראה דאינו צריך, אמנם עי' במעדני השלחן ס"ק ע"ב שפסק דלכתחילה צריך הדחה בין קישות לשאר ירקות (אפילו אלו שיש להם ליחות) אפילו בסכין מקונח ואינו בן יומו משום דאולי לא היה מקונח לגמרי ונשאר משהו לכן יש להדיח ויעבור ע"י הדחה.

ע. כתב בש"ך ס"ק כ"א דאע"ג דהקישואים מלא בשמנונית משום

לחם^{עב}. ואף בלפת, מותר לחתוך הצנון רק פעם אחת אחרי שחתך הלפת, ולא הרבה פעמים, אא"כ חתך לפת בין כל חיתוך של הצנון.

חתך צנון אחרי לפת על מנת לאכול עם המין השני מ. יש אומרים^{עג} שאסור לחתוך לפת בסכין בשרי כדי לחתוך בו צנון, על מנת לאכלו עם חלב, ויש מתירים. ואם חתך את הלפת ורוצה עכשיו לחתוך צנון, ראה הערה כיצד נוהגין^{עד}.

חתך לפת בסכין של איסור

מא. יש אומרים^{עה} שדוקא צנון שחתכו בסכין של בשר מותר לאכלו עם חלב אם חתך לפניו לפת, אבל אם חתך צנון בסכין של איסור אחרי שחתך לפת, אסור. ויש חולקין^{עו} שאפילו אם חתך הלפת בסכין של איסור לפני שחתך הצנון, מותר (בהדחה).

עד. עי' במנחת יעקב כלל ס"א ס"ק ל"ג. ואם כבר חתך את הלפת האם מותר לחתוך צנון עי' בש"ך ופמ"ג שם שמקילים אם כבר נחתך, אכן עי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ל"ז שמחמיר אא"כ הסכין מקונח היטב.

עה. פמ"ג שפתי דעת ס"ק כ"ב, ויד יהודה פירוש הקצר ס"ק ל"ח וכן דעת החכמת אדם כלל מ"ט דין ט'.

עו. ערוך השלחן סעיף כ"א והשיג על הפמ"ג, דמנין להחמיר, מאחר שהטעם להקל בסכין של בשר וחלב משום שמבטל השמנונית, אם כן מה לי שמנונית בשר מה לי שמנונית של איסור, ולכן יש להקל בכל סכין.

לכן על זה כתב הש"ך שם דנעיצה עדיף טפי להסיר הבעין מחתיכת לפת, וכיון דאחרי חתיכת לפת מותר לחתוך חריף כל שכן שאחרי נעיצה בקרקע דמותר לחתוך לחם בסכין בשרי, לאכלו בחלב.

עב. רמ"א שם. ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק כ"ב שמביא מהבית לחם יהודה שה"ה שאר מיני מתיקה שמשנה טעמו דינו כמו לפת. אבל היד יהודה פירוש הקצר ס"ק ל"ט סבר כהרמ"א שרק לפת משנה טעם הנפלט מהסכין.

עג. ש"ך ס"ק כ"ג שכן משמע מדברי המחבר, וכן דעת הפמ"ג שם וערוך השלחן סעיף כ"א, ובדי השלחן ס"ק ע"ז.

סימן צ"ז

שלא ללוש עיסה בחלב

לחם חלבי או בשרי סעיף א'

א. אסור לאפות לחם חלבי, דהיינו לערב חלב בעיסה כדי לאפות ממנה לחם, וה"ה לחם בשרי, מפני שאינו ניכר עליו שהוא בשרי או חלבי, ויבוא לאכלו עם המין השני. ויש אומרים שאם החלב הוי בעין וניכר

הקצר ס"ק א' שכתב דלאו דוקא עיסה מחמירים משום דעל הלחם יחיה האדם, אלא ה"ה כל דבר אשר בדרך להחזיקו לזמן מרובה ולאוכלו בין עם חלב בין עם בשר דינו כדין עיסה, ואף בדיעבד אסור כמו בפת, אך מה שהביא הט"ז להחמיר לגבי מדוכה לא נראה כלל להחמיר.

והנה מבואר מכל הנ"ל דהט"ז ועוד אחרונים ס"ל דאפילו בשאר דברים יש גזירה לעשותם מחלב או מבשר, אמנם הרבה אחרונים והם מנחת יעקב כלל ס' ס"ק ג' והחוות דעת ביאורים וחידושים ס"ק א', וחכמת אדם כלל נ' דין ז' וערוך השלחן סעיף ב' ובדי השלחן ס"ק א', וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א ועוד מקילים וסוברים דדוקא בלחם גזרו רבנן דסתם לחם עשוי לאכול עם בשר ועם חלב, אבל בשאר דברים אין לנו לגזור גזירות חדשות בדברים שלא נזכרו בתלמוד.

ועי' בשו"ת מנחת יצחק חלק ז' סימן נ"ט שכתב לגבי אלכהול הנעשה ממי גבינה דאסור משום דאין בו ששים בכל החלב, וגם נותנין אותו בהרבה מאכלים

א. שו"ע סעיף א'. ועי' בט"ז ס"ק א' שכתב שגם שאר דברים שאינם ניכרים עליהם אם הם בשרי או חלבי, ותמיד רגיל להשתמש בהם לפרווה, כגון מדוכה, שמדיכים בו בשמים ואוכלים פעמים עם בשר ופעמים עם חלב, וקרה פעם שהמדוכה נהפכה לבשרית, אזי אסור לדוך בה אפילו בשמים על מנת לאוכלם עם בשר, שמא יאכלם עם חלב, מכיון שתמיד המדוכה היתה פרווה, ואפילו בדיעבד אסור כפת חלבי. אבל כמובן אם בתחילת השימוש במדוכה ייחדו אותה רק לבשרי או לחלבי פשיטא שמותר לדוך בה בשמים לבשרי או לחלבי.

ועי' בפרי חדש ס"ק א' שחולק, וסובר שהגזירה היתה דוקא על פת שרגילים לאוכלו עם בשר וחלב, אמנם מדוכה שבכל בית יש שנים אחד לבשר ואחד לחלב, אין צורך לחשוש אם מדוכה פרווה נעשית בשרית שמא יאכל עם חלב, אמנם הפרי תואר בס"ק א' כתב שאם יש רק מדוכה אחת יש להחמיר כהט"ז שמא ישכח. ועי' ביד יהודה פירוש

מותר לאכלו משום דלא יבוא לידי קלקול.^ב

דין פת שנילוז או נאפה עם חלב

ב. לש או אפה לחם עם חלב או בשר, נאסר הלחם באכילה, אפילו לאכלו בפני עצמו, ויש מתירים וראה הערה.

הרגל עבירה או אולי לעכו"ם לא אסרו ומותר לישראל לקנות ממנו מעט כדי סעודה אחת, אך בלא זה יש איסור מחמת חלב של עכו"ם.

ולענין מי שעשה לישת עיסה עם חלב בשוגג או שנפל חלב בעיסה בשוגג כבר דנו בהאחרונים אם לקנסו שלא לאוכלו, או שהקנס הוא דוקא אם עירב במזיד, ועי' בפמ"ג שפ"ד ס"ק א' והובא בפ"ת ס"ק ב' שכתב דמשמע שקנסו נמי אם עירב בשוגג, אבל למעשה הפמ"ג נשאר בצ"ע לדינא, ועי' בהגהות זר זהב על האיסור והיתר כלל מ' ס"ק ד' שכתב דאפילו אם לש עיסה עם חלב אף שלא ידע שאסור לעשות כן ג"כ הפת אסור, משום שאין איסור על הפת מטעם קנס הואיל ועבר על איסור הלישה אלא מטעם גזירה שמא יבוא לאוכלה עם בשר ולא שייך לחלק בזה בין במזיד בין בשוגג, וכן אם לש עיסת אחרים בחלב, נראה גם מסתימת הפוסקים שהפת נאסר מטעם גזירה ולא מטעם קנס, אמנם עי' באמרי בינה הל' בשר בחלב סימן י"ג שכתב דלא אסרו רק שלא לעשות בידים אבל אם על צד המקרה והזדמנות נפל חלב על הפת בשוגג מותר. ומ"מ בבדי השלחן ס"ק ז' כתב דיש להחמיר בזה אע"פ שיש מקילים.

ואולי אוכלים המאכלים אלו עם בשר, כגון לפעמים אופים עוגות עם טעם אלכהול ואוכלים עם בשר, ויש חשש בישול או אכילת בשר וחלב. ונראה מדבריו דכל מאכל שהוא דבר המצוי לאכול בין בבשר בין בחלב יש להחמיר עליו לא לעשותו חלבי או בשרי. ועי' בחמודי דניאל אות י"א שכתב דכל משקה שדרך לשותו בצמא ועושים ממנו הרבה אסור לעשותו חלבי או בשרי.

ב. שו"ע ורמ"א שם מתירים כשיש היכר בפת ולקמן הארכנו בפרטי דיני היכר בפת חלבי ובשרי. ועי' בכף החיים ס"ק א' בשם האחרונים, ועי' בשו"ת באר שבע סימן ל"ב דכתב דאם יש בשר בעין או חלב בעין על הלחם מותר אפילו לעשות פת מרובה בלי שינוי מראה מאחר שמונח עליו בשר או גבינה אין לך היכר גדול מזה.

ג. שו"ע שם. ועי' בערוך השלחן ריש הסימן שכתב טעם למה גזרו דוקא בפת שאסור אפילו לאוכלו בפני עצמו, משום שהוא מצוי מאוד, לכן גדרו גדר גדול לאסור כולה באכילה, ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ז' שמסתפק בעכו"ם שאפה פת חלבי או בשרי האם חל על הפת איסור כמו בישראל משום

חלב שנתערב בעיסה ואין ששים

ג. יש אומרים שאם נפל חלב לתוך עיסה ואין בה ששים לבטלו, מותר להוסיף על העיסה עד שיהא ששים נגד החלב, ויש מחמירין. ולענין לערב לכתחילה מעט חלב לתוך עיסה באופן שיש ששים, ראה הערות.

לחמם מים לעיסה בכלי חלבי (פת נ"ט בר נ"ט)

ד. לכתחילה לא יחמם מים בכלי חלבי בן יומו ללוש בו עיסה, ובדיעבד אין העיסה נאסרת, ויש מקילין אפילו לכתחילה, ומ"מ לא יאכלנו עם בשר, וה"ה שלא יחמם מים בכלי בשרי בן יומו. ובכלי שאינו בן יומו מותר אפילו לכתחילה.

ו. חמודי דניאל סוף אות י"ד, וכן דעת הפמ"ג שפ"ד ס"ק ב' משום דגורם נ"ט בר נ"ט אסור לכתחילה, וכן החמיר בעל הרבבות אפרים שליט"א, ולפי זה יוצא שלכתחילה אין לאפות פת על תבנית בשרי וכדומה אם ישארו חלות אחרי מוצאי שבת או בשאר זמן שיוצא שכבר אין ההיתרים של פת מועט, והרי לא ראינו נוהרים בזה, אכן מאחר שהפמ"ג ועוד כמה אחרונים החמירו בזה לכתחילה אולי יש להדר ולהחמיר לכתחילה, ובכל אופן יש לעשות שאלת חכם כיצד נוהגין.

ז. דרכ"ת ס"ק ל"ז מביא דעות להקל לכתחילה, ומ"מ כתב בחכמת אדם כלל מ"ח שלא יאכלו הפת עם בשר משום דהוי נ"ט בר נ"ט דרמ"א אוסר, ויאכלנו רק כמין הכלי שחימם בו המים, וכן פסק בבדי השלחן ס"ק ד', והפרי חדש הביא עוד טעם לזה, שלכתחילה אין לגרום נ"ט בר נ"ט, אמנם אם אין כוונתו לאוכלו לכתחילה עם בשר יש מקילים,

ד. עי' בספר עצי העולה חלק ב' תערובת כלל ב' אות ה' שכתב שאם נשפך חלב לעיסה ואין בה ששים כנגדה, מותר להגדיל את שיעורו כדי לבטלו, ואע"ג דאמרינן אין מבטלין איסור לכתחילה, מ"מ הכא יש להתיר כיון שכל האיסור רק גזירה, ואם עירב במזיד אפילו כשיש ששים אסור. ועי' בשו"ת מהרי"ט חלק ב' סימן י"ח שכתב דאפילו לכתחילה מותר לערב חלב מועט לתוך עיסה באופן שאין בו כדי נתינת טעם ולסמוך על הביטול שיתבטל בששים דלא שייך בזה למימר אין מבטלין איסור לכתחילה משום דאכתי ליכא שום איסורא, ועי' בחוות דעת ביאורים ס"ק ב', ובדרכי תשובה ס"ק ל"א.

ה. עי' בפמ"ג משב"ז ס"ק א' שמביא שו"ת צמח צדק סימן פ' לאסור כיון דדרך הפת והיין לאכול עם בשר או חלב. ועוד הביא שם דלערב לכתחילה פת עם חלב כדי לאכול עם בשר ודאי שאסור וכמ"ש לקמן בסימן צ"ט סעיף ו' ברמ"א.

אופני ההיתר לאפות לחם חלבי או בשרי

ה. פת מועט^ט שאופה על מנת לאכלו מיד, מותר לערב בו חלב או בשר. וה"ה אם אפה פת ויש שינוי בצורתו, שניכר עליו שהוא חלבי או בשרי^ט.

ועי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה חלב.

ח. שו"ע שם. ודבר מועט פ' שהוא לצורך סעודה שאוכל עכשיו, ולדעת הרמ"א על יום אחד גם מותר, ולכן אם אופה בערב שבועות לחם על יום אחד אין צריך היכר, ועל יום שני צריך היכר על הלחם חלבי, וכן כתב בשו"ת בצל החכמה חלק ו' סימן פ"ד, וכן כתב בדרכי תשובה ס"ק ל"ג בשם שו"ת נפש חיה דיש להקל ליום האפיה ולמחרתו, אבל לא למחרתיים, ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק י"א ומובא בבדי השלחן ס"ק כ"ג דהגדר של דבר מועט ליום אחד היינו אפילו לג' סעודות של שבת ולא יותר. ועי' בלבוש שפירש שיעור דבר מועט הוא כגון עוגה קטנה שאוכלים אותה מהר ולא ישכחו שנילוש בחלב או בשומן. ועוד עי' בספר ערוגת הבושם ס"ק ד' שכתב דהא דמותר לאפות לחם חלבי מועט דוקא לו ולבני ביתו ליום אחד. ועי' בערוך השלחן סעיף ד' שכתב דאכילת יום אחד שהוא מעת לעת הוי דבר מועט, והבדי השלחן בס"ק ט' כתב מה שראוי לאכול ביום אחד מותר אף אם לא אכלו אותו ביום הזה ונשאר ליום אחר, כיון דלא גזרו על אכילת יום אחד, מיהו אם מכוין מתחילה שיעמוד ימים רבים אף שאפשר לאוכלו ביום אחד אסור, כגון לאפות לחם חלבי או בשרי ערב שבת לשבת אחר אפילו שהוא דבר מועט.

ובס"ק י"ב שם הביא מהאחרונים שאם אפה פת מרובה אף לאכול ממנו מיד דבר מועט ולהשליך השאר אסור שכבר נאסר כל הפת באכילה.

ט. שם. וצריכים לעשות ההיכר קודם האפיה כשעדיין עיסה, דלאחר כך כבר קיבל שם איסור, כ"כ בחוות דעת חידושים ס"ק ה'. ומצאתי בשו"ת אבן ישראל חלק ט' סימן ס"ז שנשאל אודות מה שנוהגין לכתוב או להדפיס על העוגות שהן חלביות, הרי מה זה מועיל כבר נאסרו מעיקרא כשיטת החוות דעת. והשיב דשאלתו תמוה, הרי למה לא יקשה על ההיתר לעשות פת מועט, הלא האיסור הוא אין לשין ואם כן כבר מעיקרא הוא נילש באיסור, ומה מועיל מה שעשה פת מועט. אלא מוכח מכאן דאם היה כונתו לכתחילה לאפות חתיכות קטנות שפיר דמי ומעיקרא לא נאסר. וכן כוונת החוות דעת הוא עתה יתקן ויעשה חתיכות קטנות, משא"כ בכונתו בשעת לישה לעשות חתיכות קטנות, והכא נמי אם כונתו להדביק מדבקות על העוגות שהן חלביות מהני ועוד נראה דה"ה עוגות גדולות מהני דכיון דכהיום שהכל קונים עוגות קטנות, ומי שקונה עוגה גדולה זה מי שיש לו בני בית מרובין, ונעשה מתחילה לחלקה קטנות לכל בני הבית, כל שמתאכיל ליומא מותר. ואגב יש עוד לצרף את

השיטות שס"ל דאלו עוגות שלא יאכלו עם בשר לא גזרו, ובעצם גם להדביק מדבקות לא צריך, ואם כבר מדבקים עתה במדבקין ודאי מהני, כיון שחז"ל לא גזרו בכלל בהני עוגות שיאכלו עם בשר, עכת"ד.

ועי' בפ"ת ס"ק ג' שכתב שההיכר מועיל רק לבני ביתו, אבל למכור בשוק לחם חלבי או בשרי שיש עליו היכר לא מהני משום דכולם לא יודעים את הסימנים שלו, וכן כתב שו"ת מהרי"ט חלק ב' סימן י"ח שיש לחוש שאנשים שלא מבני ביתו יקנו הפת ולא ידעו להבחין בהיכר, ואין לסמוך שבעל החנות יודיע לכל הקונים כי לפעמים שוכח להודיע להם, ועי' בחכמת אדם כלל נ' דין ג' שכתב דצריך לעשות היכר גם לאנשים שלא מבני ביתו, דאם לאו אסור גם לבני ביתו משום אורחים, ואינו יכול להזהר שלא יכשלו עם הלחם שלו. ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק ז' שכתב שאם עשה שינוי בפת שידוע בכל המקומות שהוא חלבי, מותר למכור אותו אף לשוק ואפילו לדעת המהרי"ט שכתב ששינוי מועיל רק בביתו.

והנה לגבי שינוי בגוף הפת כתב הגליון מהרש"א שצריך להיות בכל הפת, ועי' בחמודי דניאל הל' תערוכת אות י"ח שכתב דאם חקק תיבת חלב סביב הלחם, צריכים שאף כשיאכלו ממנו ישאר השינוי לעולם, ורק אז מותר. אמנם שמעתי למעשה שהגרי"ש אלישיב שליט"א סובר דצריך שינוי בכל הפת וגם פתק שכתוב עליו חלבי כדי שיהא מותר למכור במאפיה וכדומה, ועי' בספר

הכשרות עמוד רס"ז בשם הגר"מ הלברשטאם זצ"ל שפסק דאפשר להקל במדבקות לסימן.

וראיתי בשם הגר"מ סולביצייק זצ"ל שמספיק להניח מדבקה על הלחם שכתוב עליו שהוא חלבי ואין חוששין שיאכלו בבשר, אמנם דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל להחמיר והובאו בספר דברי חכמים, ולמעשה ההכשירים בחו"ל מחמירים ולא סומכים להניח מדבקה על הלחם חלבי בלי שינוי. ועי' בשו"ת שלחן הלוי חלק א' פרק כ"ב שאלה ח' בסוף שכתב דלפני שלושים שנה עלה על דעת רב מובהק אחד שאף מה שעוטף באריזה שחתום עליה תיבת "חלב" וגם יתקלקל אם יוציאוהו מן האריזה, דאפשר גם כן לסמוך להתירו. אבל למעשה לא נתקבלה דעה זו אצל הציבור, וטעמא דמילתא הוא משום שמסתבר שלא התירו חז"ל אלא אם השינוי בגוף הפת ולא שינוי צדדי מבחוץ, כי בקל יכול להתבטל.

ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ה' סימן קכ"ח שנשאל אם מותר למפעל לאפות וואפעל ולשים חלב בתוכו ולכתוב על העטיפה שהוואפעל הוא חלבי. והשיב דאם כותבים על האריזה שהוא חלבי לכאורה מועיל כיון דכל אחד שבא לקנות אותו יראה מפורש שהוא חלבי, ואע"ג שהפ"ת הביא שהמהרי"ט כתב דשינוי מועיל דוקא בשעת אפיה ולא אח"כ ואם כן לא יועיל מה שיכתוב על העטיפה אח"כ שהוא חלבי כיון שהוא כבר נאפה באיסור, מ"מ יש לומר דכיון שכבר מוכן בשעת האפיה העטיפה עם

כתב שהוא חלבי כיון שעומד לעטפו בעטיפה הנכתב עליו שהוא חלבי לא הוי כאילו נאפה באיסור. ועוד כתב שם לצרף הפוסקים דדוקא בפת גזרו לעשותו חלבי, ולא בשאר דברים שלא רגילים לאכלם בבשר, וא"כ ודאי מהני שיכתוב מבחוץ על העטיפה שהוא חלבי.

ולענין מכירת בורקס חלביים בזמנינו למעשה עי' בשו"ת ודרשת וחקרת חלק ד' יורה דעה סימן ג' שכתב שעיקר ההיתר למכור בורקס חלביים הוא משום שכל המאפיות שיש להם הכשר מההכשרים הטובים חייבים לאפות את הבורקס החלביים בצורת משולש דוקא, וכן נוהגים, ובנוסף לזה חייבים לשים שלט על המקום העוגות החלביים "חלבי", וגם השקיות שונות בצבע כחול ורשום עליהם חלבי, כדי לצאת מכל חשש, וכך נוהגים בכל הארץ שיש הכשרים המהודרים ביותר, ולא שמענו מי שמפקפק בזה. ושוב ראיתי דבשו"ת ודרשת וחקרת חלק ה' יורה דעה סימן ל"ג אות א' שהביא שהעירו עליו על מה שכתב בחלק ד' שצריך לעשות בורקס חלבי משולש דוקא, והקשו עליו דהרי הגבינה ניכרת ואין הדרך לאוכלה עם בשר, והשיב על זה שם דהרי יש בורקס של תפוח אדמה ששפיר אוכלים אותם עם בשר, ואם היו עושים בורקס גבינה באותה צורה מרובעת וכל הגבינה מכוסה בבצק הרי אינה ניכרת, ובקל נבוא לאכלו עם בשר, ולכן המנהג לעשותו משולש דוקא. ועי' בספר קנין דעה עמוד קס"ה שכתב דלגבי בורקס הממולא בתפוח אדמה ולפעמים עם

גבינה מצוי בזמנינו שאוכלים אותו בתוך הסעודה יחד עם בשר ועם רוטב בשר, מ"מ הגבינה שבתוכו ניכר לאחר שחותך הבורקס, אבל מ"מ נוהגין כאן בעיר הקודש שאין מוכרים בורקס חלביים אלא עם שינוי בצורה שנאפה בצורת משולש, ונראה שזהו בכדי שיהיה ניכר להקונים שלא יקלקלו כליהם ומאכלים שלהם, אבל מעיקר הדין מותר, ולא שייך גזירת חז"ל וכשעושה בורקס בביתו אין חיוב להחמיר בזה, עכת"ד.

ועי' בשו"ת שלחן הלוי חלק א' פרק כ"ב שאלה ח' שנשאל האם אפשר לתת הכשר ללחמניות חלביות ולמאפים כעוגות אישיות cupcakes חלביים, או שמא הן באיסור לישת עיסה בחלב. והשיב דהיות ותמיד אופים את הלחמניות החלביות באותה צורה של הפרווה, ואין להם אף פעם צורה מיוחדת שתבדילם משאר הלחמניות הפרווה, לכן אין להתיר את אפייתם ולא לתת להם הכשר. ולענין המאפים ישנם ב' סוגים, יש מין עוגה קטנה מתוקה, ואין לה שייכות ללחם שמברכים עליו המוציא לחם מן הארץ, אלא ברכת מזונות, על כגון זה לא גזרו חז"ל כי גזרו דוקא על לחם ולא מצינו שגזרו על מיני מתיקה כדעת המהרי"ט מובא בפתחי תשובה ס"ק ג'. והמין השני הוא לחם גמור הנעשה בצורה מיוחדת והם נקראים מאפים שאי אפשר להתירם כשנילוש עם חלב אא"כ עושים שינוי בצורה, או שמכנינים רק כמות קטנה לאכול בסעודה אחת או ביום אחד.

לחלק פת מרובה להרבה אנשים

ו. יש אומרים שאחרי שלש עיסה מרובה עם חלב ואפה הפת, אסור לחלק הפת להרבה אנשים אפילו אם כל אחד מקבל דבר מועט, מפני שמאחר שאפה שיעור גדול בלי שינוי בצורתו, קיבל שם איסור עליו ואין להתירו עוד, ויש מקילין אפילו אחר האפיה^{יא}.

פת שנילוש בחלב האם מותר למכור לעכו"ם

ז. מותר למכור פת שנילוש בחלב לעכו"ם, אע"פ שהעכו"ם יכול למכור את הפת לישראל^{יב}, ויש אומרים שאין למכור לעכו"ם אא"כ מתחלק הפת לשנים^{יג}.

שהפרי תואר מתיר רק בדיעבד, ועי' בכף החיים ס"ק י"א שכתב דאפילו לישראל מותר למכורו אם חתכו לחתיכות קטנות או שחילקו להרבה בני אדם, ועי' בשו"ת מעדני מלכים סימן קכ"ג שכתב דבמקרה שלש עיסה חלבית בשוגג אפשר לסמוך על הכף החיים למכור לכל אחד רק דבר מועט, שהוא ג"כ קצת קנס מפני שמוגבל למכור רק דברים מועטים ואפשר להקל כדי שלא להפסיד ממון של ישראל.

יג. או"ה בכלל ל"ט דין ח' שכתב דצריך לחותכו ולמוכרו לנכרי, דהיינו שצריך לחותכו כדי שלא יחזור וימכרנו לישראל, ועי' בבדי השלחן ס"ק ה' שכתב דכיון שאסרו ללוש עם חלב ולאוכלו בפני עצמו נעשה הפת כחתיכה דאיסורא ואיסור ודאי עביד אפילו אוכלו בפני עצמו, ולדינא צ"ע, אמנם אם פיתת הלחם לשנים וכל שכן לכמה פרוסות או מותר לכו"ע למוכרו לנכרי כי הפתיחה סימן לישראל לא לקנות ממנו.

ועוד עי' בשו"ת שלחן הלוי חלק א' פרק כ"ב שאלה ז' שנשאל בענין פירורי לחם חלביים הנקרא bread crumbs בלע"ז, האם אפשר לעשות מוצרים כאלו אם מציינים עליו שהוא חלבי.

י. עי' בפ"ת ס"ק ג' בשם החוות דעת ביאורים ס"ק ג' וחידושים ס"ק ה', וכן דעת הפמ"ג בשפ"ד ס"ק א'.

יא. כרתי ופלתי ס"ק א' בשם זקנו.

יב. עי' דרכי תשובה ס"ק ל"ב שהביא פרי תואר ס"ק ג' שנוטה להחמיר למכור לעכו"ם עיסה שנילושה עם חלב שמא יחזור וימכרנה לישראל, ואפילו בדבר מועט, אמנם אחר העיון נראה להקל משום דיש ספק ספיקא, ספק שמא העכו"ם לא ימכור הפת לישראל, ואם תמצא לומר שכן ימכור שמא הישראל לא יאכל הפת עם בשר, ועי' בשו"ת רב פעלים חלק ב' סימן י"א שכתב בהפסד מרובה מותר למכור לעכו"ם, והבין

ללוש עיסה במי חלב או שומן אוזו
 ח. יש אומרים שאסור אפילו ללוש עיסה עם חלב דרבנן (מי חלב) או
 שומן אוזו^{יד}.

לטעום הפת להבחין אם יש בו טעם חלב
 ט. יש אומרים^{טו} שאפילו אם טעם הפת ולא הרגיש בו טעם חלב, אסור,
 גזירה שמא יבאו להתיר אפילו אית ביה טעם חלב. והרבה אחרונים
 חולקים וסוברים שאם טעמו ולית ביה טעם חלב, או אם יש ששים כנגד
 החלב מותר לאוכלו אפילו עם בשר^{טז}.

האם חז"ל גזרו על מאכלים שלא אוכלים עם בשר (קינוח סעודה מיני מזונות)
 י. יש אומרים^{יז} שמאכלים שאוכלים אחרי סעודת בשר או חלב, ולא עם

חלב, משום דהתם ליכא למיחש שיבאו
 להתיר אף כשיש בו טעם דכו"ע ידעי בזה
 שאסור משא"כ הכא לענין לאוכלו בפני
 עצמו או עם מינו לאו כו"ע ידעי דאסור
 אף כשיש בו טעם.

טז. פמ"ג משב"ז ס"ק א' סובר שאפילו
 לאכלו עם בשר מותר בין כשיש בו
 ששים בין כשטעמו ואין בו טעם חלב,
 ועי' בבדי השלחן שם בציונים ס"ק ל"ה
 שמיקל כדבריהם. ועי' בחכמת אדם כלל
 נ' דין ד' שכתב דאם יש ספק אם הפת
 חלבי או בשרי מותר לטעום הפת, ואם
 אין בו טעם חלב מותר לאכלו אפילו
 לבדו, אמנם עי' בערוגת הבושם ס"ק א'
 שמחמיר לטעום בספק פת חלבי.

יז. עי' בפ"ת ס"ק ג' בשם המהרי"ט
 שכתב שהגזירה היתה דוקא על
 דברים שיש חשש שיאכלו עם בשר או
 חלב, וכן דעת הפרי חדש ס"ק א', ועי'
 בחכמת אדם כלל נ' דין ג', ובדרכי
 תשובה ס"ק י"ד ובעוד אחרונים. ועי'

יד. עי' בפמ"ג שפתי דעת ס"ק א' שכתב
 דאפילו ללוש לחם בשומן אוזו אף
 דהוא דרבנן לא אמרינן דהוי גזירה
 לגזירה דקרוב לטעות שעל הלחם יהיה
 האדם ודרכו לאכול עם בשר וחלב, אבל
 אם שינה הצורה של הפת מותר כמבואר
 במחבר שם, וכן דעת הערוך השלחן
 סעיף ג', ועי' בדרכ"ת ס"ק ד'. ועי' בעצי
 העולה כלל י"ב אות א' שכתב דאם לש
 עיסה במי חלב דינו כלש בחלב, ואם לש
 באותו מי חלב השני הנשאר אחר שבישל
 הנסיובא דחלבא, צ"ע אם לאסור הפת
 בדיעבד, ועי' בבדי השלחן ס"ק ג' שכתב
 דיש להחמיר בחלב דרבנן.

טו. כרתי ופלתי ס"ק א', ועי' בבדי
 השלחן ס"ק ו' שביאר דעת הכרו"פ
 שהחמיר בטעימת הפת דהוי יותר חמור
 מתערובת בשר עם חלב שסמכין על
 טעימת נכרי מדינא דגמ' אע"פ דלא ק"ל
 הכי, או צנן שחתכו בסכין של בשר
 שסמכין על טעימה כדי לאוכלו עם

הבשר והחלב ממש, כגון קינוח סעודה, חז"ל לא גזרו עליהם כבפת, ואינו צריך היכר באפייתו, ולכן מותר לעשות גלידות, פרווה וחלבי באותו צבע. אבל כדאי להניח פתק כדי להסיר מכשול. ויש אומרים שגם מאכלים שלא אוכלים עם הבשר או החלב ממש צריך היכר^{יח}.

פת חלבי לשבועות

יא. יש נוהגין לאפות פת חלבי לחג השבועות ומותר לעשות כן, ובלבד שיש היכר, או שעשה פת חלבי מועט^ט.

פת חלבי בתשעת ימים

יב. יש אומרים שמותר לאפות לחם חלבי בתשעת הימים מפני שנוהגים לא לאכול בשר, ולכן אין מקום לגזירה^כ, ויש מחמירין^{כא}.

שרי בתנור אחד אפילו לכתחילה, כיון דאין דרך מזונות לאכלן עם בשר כלל, לכן אין לחוש שמא יזוב, ואינו דומה לפת שדרכו לאכלו עם מיני מאכלים שונים, וסיים דעדיין צ"ע בזה.

יח. יד יהודה פירוש האורך ס"ק ו' ובקצר ס"ק ג', ועי' בדרכ"ת ס"ק י"ח.

יט. רמ"א שם משמע שאין ההיתר לאפות פת חלבי לשבועות אא"כ אופה מעט, דהיינו ליום אחד, וכבר הזכרנו לעיל שבדרכ"ת ס"ק ל"ג הביא דאם אפה הרבה פת חלבי לשני ימים של חג בעינן היכר.

כ. קונטרס אוהל מועד סימן קנ"ז מובא בדרכ"ת ס"ק ל"ד שכתב בשם חכם אחד דאם זב חלב תחת פת בימי המצרים שאין אוכלים בשר יש לצוד להקל לכו"ע, ועוד ע"ש שהביא דיש מתירים לאפות לחם בשרי ערב שבת לשבת קודש משום דליכא גזירה שמא

בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן ס"ב אות ט"ו שכתב דלגבי מיני מזונות יש מקילין לעשות אותם חלבי אבל למעשה יש להזהר גם בזה.

ולענין סופגניות חלביות עי' בספר מעדני אשר סוף סימן ע"ד שכתב דלכאורה יש לפקפק בהיתר מכירת סופגניות חלביות אם אינן שונות במראהן משאר סופגניות, שהרי "סתם סופגניות" הן בחזקת פרווה ואין איש שם על לב לחקור אם הסופגניה חלבית או פרווה. אלא שלדעת המהרי"ט מה שאין דרך לאכלו עם בשר ממש אינו בכלל הגזירה, והעתיקו הרבה אחרונים את דבריו, וא"כ אין חשש בסופגניות. אך כתבנו קצת לפקפק בזה וצ"ע עכת"ד.

ולענין אם מותר לאפות מזונות פרווה ביחד עם מזונות חלב עי' בשו"ת עמק התשובה חלק ו' סימן שכ"ב שכתב דלאפות מיני מזונות פרווה עם מזונות של חלב אפילו שמן כגון שאופין בחמאה

יאכל עם חלב משום דאוכלים סעודת שבת עם בשר, ויש מחמירים אפילו בכה"ג, אכן בקונטרס אוהל מועד שם הוסיף דלפי המחמירים לגבי אפיית לחם בשרי בערב שבת לגבי ימי המצרים יש לומר דגם הם מודים להקל בזה דקיל טפי דאי אפשר כלל לבא לידי אכילה עם בשר משום האיסור של אכילת בשר בימי המצרים, ועכ"פ יועיל ההיתר לחלק לכמה אנשים עכת"ד.

כא. שו"ת מהרש"ם חלק ז' סימן ע"ו, וכן החמיר בבדי השלחן בביאורים ד"ה שמא, ובמעדני השלחן ס"ק ג', וכן בשו"ת רבבות אפרים חלק ב' סימן קנ"ה אות י"ז, וכן נראה לי להחמיר מפני שיש הרבה שעושים סעודת מצות וכדומה. ועי' בשו"ת ודרשת וחקרת חלק ה' יורה דעה סימן ה' אות ז' שהביא את המהרש"ם והוסיף שהטעם שלא גזרו על הלחם שנשאר בסוף סעודת בשר שמא יאכלו עם חלב ויהא אסור מדין גזירה, משום דלא גזרו רק על פת שלם, משא"כ חצי פת כל אחד ידרוש ויחקור מדוע חתוך הוא אולי נאכל בבשר או בחלב ויזהר.

והנה יש להסתפק לגבי מי שכל השנה אינו אוכל בשלחן בלע"ז האם גזרו עליו נמי לא לאפות פת חלבי מכיון שאין חשש שהוא יאכל עם בשר שמא יש להתיר, ולכאוי נראה שיש להחמיר עליו שלא לאפות פת חלבי מב' טעמים א' כיון שחז"ל גזרו שלא לאפות פת חלבי לא פלוג אא"כ עשה בתנאי ההיתר המבואר בהלכה. ב' או כמו שהזכרנו גבי תשעת הימים אע"פ שאין חשש שמא יאכל בשר משום דלא אוכלים בשר

בתשעת הימים מ"מ החמירו לכן נראה שה"ה הכא שמי יודע אם הוא לא יתחיל לאכול בשר וכמו שהפוסקים החמירו בתשעת הימים על הצד שיש אפשרות לאכול בשר נלע"ד דה"ה הכא וצ"ע. מיהו שוב שאלתי בעל האבני ישפה זצ"ל והשיב לי בתשובה דבכל זאת יש להחמיר בכה"ג כיון שהגזירה אינה תלויה בך, אלא גזרו חז"ל על עשיית הפת חלבית או בשרית, ולכן יש לאסור נמי בכה"ג. וכן שמעתי מעוד מורי הוראה שליט"א שיש להחמיר מטעם לא פלוג.

ולענין חלה שנאפה עם בשר מגולה בתוך תנור אחד יש אומרים שמותר לאפות משום דיש היתר שהפת נאכל בשביל אותו שבת וגם הוי נחשב כפת מועט, כמבואר ברמ"א הנ"ל, ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק י"א שכתב דאפשר לעשות חלות לשלשה סעודות ולא יותר. וכן הוא בכף החיים ס"ק כ"ד שכתב דיש להזהר שלא יניח עד אחר השבת, ולכן מתחילה יש לעשות קטנים שלא ישאר עד אחר השבת. ולפי זה חלות שנאפו עם בשר מגולה עם רוטב אפשר לאוכלם לג' סעודות בשבת, אכן לגבי מלוח מלכה שהרוב עם אוכלים סעודת חלב ונשארה חלה משבת (דוקא החלות שלא הביאו להשלחן במשך הסעודה כמו שהזכרנו לעיל סימן פ"ט סעיף ד') נראה שיש להזהר ולהחמיר לא לאפות לחם עם בשר בתוך תנור אחד לשבת שמא יאכל עם חלב, אא"כ הם קטנים, או שיודעים שיגמרו את כל החלות קודם המלוח מלכה, ולמעשה מי שצריך לאפות הפת עם בשרי ביחד ואולי

במקום שידוע שמוכרים רק פת חלבי

יג. אפילו אם כל החנויות שבעיר מפורסמות שמוכרות רק פת חלבי אסור לקנותו משום שיתכן שיש אורחים שבאים לשם ואינם יודעים מזהב.

נתערב פת חלבי עם פת פרווה

יד. אם נתערב פת חלבי עם פת פרווה מותר לטעום כל הפת שיש לפניו כדי לברר באיזה מהם יש טעם חלב, ואם טעם את כולם ולא מצא טעם חלב באף אחד כולם מותריםב.

לאפות פת עם בשר או חלב באותו תנור

טו. אין לאפות שום פת עם פשטיד"א או תבשיל של בשר או חלב, מפני דחיישינן שמא יזוב מן השומן על הפת, ואם זב תחתיו דינו כאילו נילוש עמו, ויש אומרים שבדיעבד אם אפו הפת עם הפשטיד"א ולא ראינו שזב הפת מותר, וראה הערהכ.

משום דחיישינן שמא יזוב ממנו אל הפת. אמנם בדיעבד אם אין התנור משופע או אם הפת למעלה מן הפשטיד"א לא מחזקינן איסורא דשמא זב כיון דאפילו זב לא זב תחת הפת עצמו, אבל אי חזינן דזב מן הפשטיד"א לחוץ אפילו אינו זב תחת הפת עצמו אלא הפת רחוק מן הפשטיד"א הפת אסור אף בדיעבד. ואם לא חזינן דזב איכא ספק ספיקא להתיר, ספק זב ספק לא זב, ואת"ל שזב שמא לא פעפע בכולו. ועי' ביד יהודה פירוש הקצר ס"ק י"ג שכתב דבלא החשש שמא יזוב מהפשטיד"א תחת הפת אפשר להקל, משום שרק התנור בלוע משומן ולכן אין חשש שיבלעו בהפת, הגם דאין לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה ובפרט לגבי נצלו, כמ"ש בסימן צ"ה סעיף ב' שאסור לאכלו לכתחילה עם מין השני, מ"מ הכא אפשר להקל אפילו מצד החשש של נ"ט בר נ"ט

ישאר אצלו חלות עד מוצאי שבת כדאי לכסות הבשר היטב לפני שאופים הפת בתנור ביחד כי אז אין להחמיר כלל, וכך ראיתי בשם הגר"י בעלסקי שליט"א.

כב. חכמת אדם כלל נ' דין ג' בשם הפרי חדש, ועי' בבדי השלחן ביאורים ד"ה עיסה מה שהעיר על זה, ועי' לעיל בהערה שהבאנו דעת היד יהודה בפירוש הקצר ס"ק ז' שנראה דבכה"ג מותר.

כג. דרכי תשובה ס"ק ה'.

כד. רמ"א שם, ועי' בט"ז ס"ק ב' שכתב דלאו דוקא בעינן שיהא השומן נראה תחת הפת ממש, אלא כל שמתפשט חוץ לפשטיד"א ונבלע בתנור חיישינן שמא הלכה הבליעה עד הפת. ועי' בש"ך ס"ק ב' שכתב דלכתחילה אין לאפות שום פת עם פשטיד"א בתנור אפילו אם התנור רחב ואינו משופע,

תנור שטחו באליה

סעיף ב'

יז. כתב המחבר שתנור שטחו באליה או חמאה אסור לאפות בו פת עד שיסקנו מבפנים עד שיתלבן התנור^{כד}.

ששים בפת נגד האליה

יז. יש אומרים^{כז} שאפילו כשיש ששים בפת נגד האליה אסור, ויש חולקים ובלבד שיטול כדי נטילה באותו מקום^{כח}, ואם מותר לאפות בתנור שטחו באליה לחולה ראה הערה^{כח}.

דגים שצלאם עם בשר

סעיף ג'

יח. דגים שצלאם עם בשר אסור לאכלם עם חלב. והני מילי בתנור קטן, אבל בתנור גדול מותר. ואם הם מכוסים או אפילו אחד מהם מכוסה,

בפמ"ג משב"ז סוף ס"ק א', ועי' יד יהודה פירוש הקצר ס"ק י"ז.

כח. עי' במעדני השלחן ס"ק ל' שכתב דצ"ע אם מותר לחולה וכהאי גוונא לאכול פת שאפה בתנור שטחו באליה עם המין השני שלא טח באליה, ובפאר השלחן ס"ק קל"ט כתב טעמא דמילתא משום דאע"פ שכש"ל עיסה עם חלב בעת הצורך יש להקל, מ"מ הכא חמור טפי כיון שהחות דעת בביאורים ס"ק ו' והמהרי"ט אוסרים כאן לאכלם אפילו לבד, ואולי ברוחק גדול אפשר להתיר לאוכלו כך בלי בישול וצ"ע עכ"ד. ומ"מ בספר ישועת חיים ס"ק ח' בשם הנפש חיה כתב דאם יש ב' פעמים ששים בפת כנגד האליה מהני לכו"ע דאז בטל ברוב כדין יבש ביבש ואפילו אם בישלו יש ששים, רק יש להסיר כדי נטילה במקום נגיעה.

לכתחילה כיון שיש כמה ספיקות, שמא לא זב, ושמא גם שומן אינו מפעפע, ושמא לא בא הבלוע מתחת הפת.

כה. שו"ע סעיף ב'. ולא סגי בקינוח לבד משום שאי אפשר לתנור להתקנח יפה עד שיוסק כ"כ בט"ז ס"ק ד'. ועי' בדרכ"ת ס"ק מ"ט בשם הפמ"ג דפסק שאפילו אם הניח הפת במקום שלא טחו באליה יש לאסור הפת כיון שעל ידי חום האש האליה מפעפעת בכל התנור.

כו. עי' בפ"ת ס"ק ו' בשם המהרי"ט שכתב דאפילו בפחות מכדי נותן טעם אסור, משום דהאיסור במקומו ואינו מתבטל, וכן פסק החוות דעת בביאורים ס"ק ו' דבין אם נפל על הפת או שנדבק בתנור שטחוהו באליה לא מהני ששים.

כז. עי' בפ"ת שם שמביא בשם שו"ת בית אפרים שמהני ששים, רק דצריך ליטול כדי נטילה באותו מקום, וכן כתב

מותר לאוכלם עם חלב. ופרטי הדינים בזה כתבנו באריכות לקמן בעז"ה בסימן ק"חכט.

מהו שיעור של תנור גדול

יט. כבר הבאנו דברי המחבר שהחמיר לא לצלות פת עם בשר או עם דגים לכתחילה בתנור קטן, אבל בכה"ג שהתנור גדול דהיינו שמחזיק י"ב עשרונים ופיו פתוח מותר^ל. ואם הצלי מכוסה מותר אפילו בתנור צר (קטן וסתום), וכל הדינים הנוגעים לתנור גדול וקטן ומאכל מכוסה יתבאר בעזר"ה לקמן בסימן ק"ח סעיף א'.

י"ב עשרונים, אלא שכל חלל התנור יחזיק י"ב עשרונים. והדרכי תשובה בס"ק נ"ט הביא בשם הרז"ה דהוא שיעור שהחלל הוא רוחב חמש טפחים ושליש אצבע, ואורך חללה הוא ז' טפחים בקירוב, ולפי זה תנורים שלנו בודאי הם גדולים משום דרובם מחזיקים י"ב עשרונים. ועי' בפמ"ג שם שמביא שו"ת יד אליהו הנ"ל וסובר דלמעשה אין לנו אלא דברי הפרי חדש ומנחת יעקב דצריך גם קרקעיות שיהא י"ב עשרונים מפת עבה, ושיעור זה הוא בערך שמונה אמות בקירוב על ח' אמות, ולכן זו מצוי אולי אצל נחתומים ולא אצל סתם בעל הבית, ולדינא ראיתי במטעמי השלחן ס"ק י"ג שכתב דלצורך גדול ואי אפשר לבסות אחד מהם יש לסמוך על היד אליהו, וכן הכרתי ופלתתי בסימן ק"ח ס"ק ד' שכתב ששיעור י"ב עשרונים הוא בכלל כל החלל היינו אורך ורוחב.

כט. שו"ע סעיף ג'. ויתבאר בעז"ה הרבה פרטים לגבי תנורים לקמן בסימן ק"ח, ולענין צליית דגים עם בשר עי' ברמ"א יו"ד בסימן קט"ז סעיף ב' שפסק דלכתחילה אסור לעשות כן, ועי' בט"ז שם שכתב דבתנור גדול אפילו לכתחילה אין להחמיר, אבל הש"ך שם בס"ק א' כתב שאפילו בדיעבד אסור משום דלגבי סכנה סוברים שריחא מילתא, וכן החמיר הפרי חדש סימן קט"ז ס"ק ד', ופרי תואר ס"ק ג', ובחכמת אדם כלל ס"ח דין א', אמנם הערוך השלחן שם סעיף י' מיקל בדיעבד כהרמ"א.

ל. שו"ע שם. ועי' בש"ך ס"ק ה' שכתב דכל עשרון הוא בשיעור מ"ג ביצים וחומש ביצה, ועי' בפמ"ג שם מה שהוסיף. ועי' בפתחי תשובה ס"ק ז' בשם שו"ת יד אליהו סימן כ"ה שכתב דאין צריך שיהיה קרקעיתו של התנור מחזיק

פת שאפאו עם הצלי

ב. פת שאפאו עם בשר צלילא בתנור קטן אסור לאכלו בחלב^ל משום שאפשר לאכלו בלא חלב ולכן הוי כלכתחילה^ל, אבל מותר לאכול הפת לבד או עם שאר בשר^ל. וכל זה מיירי בדיעבד משום דלכתחילה אין לאפות פת עם צלי אפילו אם כוונתו לאכול אותו לבד.

חימום לחם במיקרוגל

בא. נתבאר לעיל דפת שאפאה עם הצלי ודגים שצלאן בתנור אחד עם

שירצה דכיון דלא אסרת הבשר והחלב דלגבי דידהו אמרינן דבדיעבד ריחא לאו מילתא גם הפת אין לאסור ולומר דלגבי דידהו ריחא מילתא דהוה ליה תרתי דסתרי עכ"ד.

לג. ש"ך ס"ק ד', והרי למה אסור לאכול פת שנאפה עם צלי, הלא לקמן בסימן ק"ח סעיף א' המחבר פסק דאם צלה בשר כשירה עם בשר נבילה בתנור אחד אפילו קטן הוי מותר בדיעבד, מ"מ שאני הכא כיון דאפשר לאוכלו בלא חלב הו כלכתחילה.

לד. אע"פ שכבר ראינו לעיל בסעיף א' וב' דאם נילוש או טח באליה אסור לאוכלם אפילו לבד היינו משום דהוי החלב בעין בפת, משא"כ הכא דאסור רק משום ריח כך כתב הב"ח בשם הרשב"א, ועי' בחגורת שמואל ס"ק ה' שכתב דלאכלם בפני עצמם או עם בשר מותר, ולא חיישינן שמא יבוא לאוכלו עם חלב, ואפילו אם אוכלם עם חלב ליכא איסורא משום דריחא מילתא הוי רק חומרא דמחמירין לכתחילה, ועי' בערוך השלחן סעיף י"ג.

לא. יש להקדים קצת בענין ריחא בתנורים, בגמ' פסחים דף ע"ו: הביאו מח' בין רב ולוי גבי בשר שחוטה שנצלה עם בשר נבילה ולא נגעו זה בזה דרב סבר דהריח היוצא מן הבשר נבילה נקלט לתוך הבשר הכשר ואוסרתו משום דרב סבר ריחא מילתא היא, אולם לוי חולק וסובר דריחא לאו מילתא היא והבשר מותר, ולמעשה כך פסקו הרי"ף רמב"ם ומחבר כשיטת לוי דריחא לאו מילתא היא, והוסיפו דאפילו לוי לא היתר אלא בדיעבד ולא לכתחילה דאין לצלות לכתחילה בשר כשרה עם נבילה ביחד.

לב. שו"ע שם. ועי' בכף החיים ס"ק ל"ז שכתב דאם נצלו זה ליד זה לא בתוך התנור אין חשש משום ריחא כיון שהריח מתפזר והולך, ולענין מי שחימם פת בתנור עם בשר מגולה האם מותר לאוכלו עם דגים, לקמן בסימן ק"ח הארכנו בזה עיין שם.

ועי' בדעת תורה שכתב דאם צלה פת עם צליית בשר וגם צליית מאכל חלבי יש להקל לאכול הפת עם איזה מין

הבשר אסור לאכלם עם חלב, ויש לעיין אם מותר לחמם פת בתנור
מיקרוגל בשרי וראה הערה לה.

לה. מוכח מהשו"ע שם דאם אפה הפת זה אחר זה באותו תנור שאפו הבשר, הפת מותר משום דאין ריח או זיעה, ולכן טעם הבשר אינו נכנס לתוך הפת, אמנם במיקרוגל שלנו ראיתי בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן קי"ג ענף ב' שפסק שכיון דיש הצלחת המסתובבת שמלוכלך עם בשר כשהולך לחמם פת יכנס טעם הבשר לתוכו ומה שהתירו בזה אחר זה בתנור הוא משום שכולו באור וממילא כאשר הכניס הפת כבר הוכשר התנור מחמת חום הגבוה שם, אבל במיקרוגל שאין שום חום בחללו אינו מתכשר וממילא כאשר הלחם מתחמם הוא בולע מן הטעם של הצלחת ולכן אסור לחמם לחם במיקרוגל בשרי עכ"ד.